

HLÍDKA

REDAKTOR

Dr PAVEL VYCHODIL

ROČNÍK LIV

V BRNĚ 1937

TISKEM A NÁKLADEM OBČANSKÉ TISKÁRNY

gr A

OBSAH:

	Strana
Fr. Borák, K topografii některých zpráv u Kosmy	12
Dr. Frant. Cínek, Jednota Velehrad v olomouckém semináři 1869—1886 57, 103, 137, 176	215
Dr. Josef Jančík, Založení jesuitské residence v Tuřanech 250	289
— Jesuité v Tuřanech 381, 419	461
Dr. Ant. Kříž, Okolo střední školy	1
— Mozek, inteligence, duše	133
Odpověď španělských katolíků na manifest francouzských katolických intelektuálů ve prospěch Basků	327
Jiří Sahula, O Žižku 5, 45,	93
— Husitské názory o církevním jmění 169, 205, 245, 283, 333	371
Dr. Josef Vrchovecký, O světovém názoru 407	451
Bohumil Zlámal, K národohospodářské činnosti Cyrila Fr. Nappa, opata na Starém Brně (1792—1867) 64, 109,	143
— Klášter Králové na Starém Brně v cyrilometodějském ovzduší 19. století	343

POSUDKY:

- Fr. Bolek: Katolické kostely a kaple v Olomouci 20. A. Brixová: Koniklecová královna 117.
- Hynek Dostál: Zájezd do Polska a na Volyn 471. M. Dvořák: Umění jako projev ducha 71.
- Fr. Ehrle: Scholastika a její úkoly v naší době 349.
- W. Feldman: Současná literatura polská 21. Fr. W. Foerster-Em. Žák: Mlhami a tmou 302.
- Dr. Josef Hronek: Dějiny katolické církve pro střední školy 385.
- Dr. Josef Kachník: Vlastenecké vzpomínky na Nivnici, Třebíč, Uh. Hradiště, Olomouc a Prahu 429. Zd. Kalista: Korespondence císaře Leopolda I s Humbrechtem Janem Černínem z Chudenic 153. O. Karlík: Mravní život podle řádu nadpřirozeného 19. Dr. J. Kratochvíl, Dr. K. Černocký, O. Charvát: Filosofický slovník 302. Jelíz. Kutlvašrová: Kdy žena zvítězí 21.

- L. N. Lenz: Nebesa vypravují... 429. L. Leonov: Cesta na oceán 71. M. Levý: Jan Nep. Řihánek 349. E. F. Lewisová: Nebojčná Ho-Ming 22.
- X. Meško: Mír Boží 185. Karel Mirwald: Kryštof Kolumbus 430.
- P. Neagoe: Nebezpečná krása 185. A. Neumann: Ožehavé kapitoly z českých dějin církevních 115; Z dějin českých klášterů do válek husitských 154.
- D. Pecka: Smysl člověka 69. Jos. Pejška: Církevní právo II. 219. R. Plus: Maria v našich božských dějinách 303.
- Ed. Robinson: Plukovník Lawrence 70. Sergej Rozanov: Aljuta s Trávkou letí na měsíc. 472.
- Ant. Salajka: Nauka východních odloučených theologů, zvláště ruských o Kristově vykoupění 219. B. Schwarzenberg: Španělský deník. Zrození revoluce 260. Jón Svensson: Nonni misionářem a jiné vzpomínky 115; Dobrodružství na ostrovech 261.
- Břetislav Štorm: Vladařství Růže 430. B. Štastný: Msgr. VI. Štastný 69.
- Fr. Tábořský: Puškin, pěvec svobody 221. J. L. Topol: ...budovali jsme republiku 350; Budovali jsme a budovali... 350.
- Dr. Bedřich Vašek: Doba úzkosti a varu 183; Rukojeť křesťanské sociologie 385. Em. Vejvodová: Problém koedukace 220. V. Vilinskij: Ruská revoluce 1925—1936 70. J. Vyhlídal: Vojenské obrázky 71. M. Vysoký: Myslivce Šenk 154.
- Christopher P. Waters: Povídka o starém námořníku 386. H. Watzlik: Jiřina 117. Franz Johann Weinrich: Umučení Páně, vyprávěné katy, lidmi a anděly 385. Franz Michel Willam: Život Marie, matky Ježíšovy 153.
- Prof. Dr. Lev Zelenka-Lerando: Činnost a úspěchy věrozvěstů slovanských mezi Indiány amerického západu 471; Zpráva o výzkumné cestě P. Jacques Marquette a o objevení řeky Mississippi r. 1673 471.
- E. Žák: Židovská otázka ve světle katolické církve 349.

ROZHLEDY:

- A. Gide ve dvou spisech o sovětském svazu 448; Agrárníci 91. Albrecht rakouský na Moravě r. 1431 195. Alkoholismus ve Francii a v Polsce 363. Analfabetismus v sovětech 447. Anglické zbrojení 132. Anglie a úcta svatých 186. Anglikánští duchovní 392. Atlienská pravoslavná konference 263. Augustiniáni a kartuziáni v Olomouci 433. Augustus 132.
- Baskové 281. Biblická starověda 123. Belletrie všednosti 313. Berlin 392. Blahopřejná adresa katolických hierarchů ke královi nastoupení v Anglii 227. Boje o suroviny 279. Boj proti liknavému placení maloživnostníkům 90. Bolševictví čs. 203; u nás? 119; v misijních zemích 263. Brannost čs. 450. Budapešťský eucharistický sjezd 187. Byrokracie 201.
- Cirkumskripční dekret „Ad ecclesiastici regimini“ 406; c. listiny 450. Církevní české styky se zahraničím v XV. století 78. Cistercienská kláštera v XV. století u nás 78. Cizinci v různých státech 131. Co dává čs. stát na kulturu 440.

Černý úterek pražské bursy 20/4 167. Červení dva blíženci na obloze 275. Čína a Japonsko 482. Čínsko-japonská válka 450. Člověk — přírodní hádanka 397.

„Divini Redemptoris“ 352. Dny a hodiny v N. Zákoně 228. Dobročinnost 39. Dogma de Immaculata a předběžné spory o něm u dominikánů 74. Družstevnictví na líc a na rub 239.

Eliza Orzeszkowa a katolicismus 192. Estonsko 28. Etika a hospodářství 277.

Farské hospodaření v Maďarsku 323. Filosofie zítřka 83. Francie 305; ve Španělsku 204. Franco 369. František Brentano o rozjímání 477. Fr. Bartoš odchod z Brna 124.

Generál Franco o školství španělském 480. Guernica 203.

Habeš 473. Habsburgové 132. Historické romány 358. Historický román v dnešku 229. Holandsko 187. Hospodářské války 279. Hroby veřejných peněz 202. Husova fakulta v Praze 200. Husovo rodiště 441. Hvězdná obloha v roce 1937 a v lednu 1938 33, 85, 125, 162, 196, 231, 273, 314, 358, 399, 442, 478.

Irská samostatnost 240. Islam 307. Italské smělosti 132.

Japonsko, Korea a Čína 392. Jaroslav Vrchlický 357. Jeronym pražský o nauce Husově 224. Jména moravských pánů na stížném listě r. 1415 229. Jugoslavie 168; 353. Jugoslávský konkordát 306.

Kanovníka Platýze zápisky 264. Kapitalisté 364. Katecheti a duchovní správa 404. Katolická říše 304. Katolický stát 23; život v popředí 24. Katolictví v Africe a ve východní Asii 473. Kierkegaard o životní pravdě 477. Knihopis 22, 72, 118, 155, 185, 222, 261, 303, 350, 386, 430, 472. Kollárová Staroitalia slavjanská 124. Konnersreuth 391. Krajané v cizině 325.

Laická morálka ve vyučování 129. Latina v Rusku 237. Lékaři v písemnictví 107. Lidnatost a vylidňovací činitelé 323. Lisieux 306. Literatura „služebná“ a „socialistický realismus“ 30. Liturgismus 262. Litva 26. Lotyšsko 27. Lourdská lékařská úřadovna 310. Lutherova píseň „Ein feste Burg...“ 29, 122.

Maličkosti 189. Manilský eucharistický sjezd 305. Mariologie 73. Mars 234. Mediatrix 387. Mezinárodní 9. sjezd filosofů v Paříži 357. Ministři 203. Misie budoucna 186. Mírová jednání v Paříži 1919/20 367. Model jedné Kosmákovy povídky 397. Modernita 84. Monastýr „sv. Kliment“ na Moravě — kolébka slovanské osvěty? 268. Moravský Kras 202.

Náboženský pragmatismus 73. Náboženství a život 223. Národní hospodářství na střední školy? 165; 277. Nekatolické knihy v obyvatelstvu kr.-hradecké diecése za bojů náboženských 225. Nemocnice ve Francii 365. Německo 91; 132. Německý boj proti křesťanství 431; postrach 168.

Oběžnice Saturn 318. Omezené ručení 365.

Palestina 366. Páni z Michalovic 194. Petrov či Špilberk? 30. Pilsudski 280. Pobělohorská Olomucensia 307, 354, 393, 433, 474. Podkarpatská Rus 324. Podpora a výdělek 39; španělských bolševiků u nás úřady povolena a schválena? 370. Polska 324. Polská škola 447. Polský stát co dává na kulturu 441. Portugalsko 280; a Zbrojovka 324. Pozemková reforma v Maďarsku 405. Pračlověk 160. Pravda, ale v lásce 351. Pravoslavlí 306; a interkonfesijní sjezdy 225; v baltských státech 226. Pravoslavní theologové o svolání ekumenického koncilu 159. Premonstráti v Louce u Znojma 157. President T. G. Masaryk † 367. Prusové a nekatolické knihy r. 1742 v Čechách 121.

Rakouská emigrace u nás 282. Reálky 200. Revise Vulgaty 311. Rozhlas středoškolský 38; s venkovskými výjevy 314; školský 237. Rumunská pravoslavná církev 389. Rumunsko 168. Ruralisté čeští 311. Rusko 91, 158, 351, 390.

Řečtina 88. Ředitelská místa 199.

Sallustiovy výroky u sv. Augustina 440. Samospráva žakovská 165. Santanderský kraj 368. Sicílie 405. Sjezdy národní náboženské 188. Slovenská otázka 91.

Slovensko 158. Sovětský boj proti náboženství 431; svaz a náboženská svoboda 188. Spalování mrtvol a pravoslavná církev 264. Spinoza 182. Spojené státy severoamerické 167. Státní náš dluh 449. Stigmatisace 156. Stolice pro bezbožectví 352. Stroj, práce a nezaměstnanost 239. Střední školy přeplněné 199. Středomoří 132. Středoškolská statistika náboženská 29. Středoškolské studium v Německu 130. Studium a víra 363; a zkoušky na katolických bohoslovných fakultách 320. Suum cuique 23. Světová hospodářská konference 365. Sv. Jan Kapistrán 388. Svoboda tisku a nauka katolická 120. Svobodné školy ve Francii 404. Symposion 123.

Šalda o literární historii a beletrii 271. Španělská občanská válka 240. Španělsko 132, 203, 325, 353, 450; a Evropa 406; nové 243. Švýcarsko 351.

Trojí tvář církve 24; katolictví 75. Třebíč r. 1468 196.

Učení nazpaměť 130. Učitelé infekční choroby 166. Unamuno 160. U nás 482. Unie 332, 392. USA a svoboda náboženství 353.

Úvěr 89.

Vánoční rozjímání 481; stromek 481. Vatikánská knihovna 398. Vitalismus 397. Vyrovnání s Němci u nás 91. Vystěhovalectví 131. Vyučených a zapracovaných dělníků nedostatek 39. Vzorní žáci střední školy 37.

Wellsova anatomie marnosti 228.

Zavodňování a vysoušení 405. Zármutek metafysický 163. Závodění žakovské 237. Zborovské výročí 238. Zbytečnosti v studiích 88. Zdíkovské listiny 270. Zednářství v Brně 190; v Rumunsku 168. Ze Španělska Francova 40. Z ruskoemigrantské dogmatiky 474. Z vědecké theologie 387.

HLÍDKA.

Okolo střední školy.

Dr. Ant. Kříž.

Střední škola je stále středem živého zájmu. Z toho by se mohli jenom těšiti všichni ti, kdo jsou přímo účastni ve zdaru střední školy, to jest především rodiče žáků a profesori. Zájem se však velmi často vybíjí jen útokem na střední školu se strany veřejnosti a obranou se strany profesorů. Boj proti střední škole má jistou tradici od převratu. Těsně po převratu se šlo hodně radikálně, do reformování se pouštěli docela středoškolsí žáci sami, neboť také chtěli po svém rozumět heslu: Volnost, svoboda! Každý by se byl chtěl učit jenom tomu, co mu napadlo, a jenom tehdy, kdy mu napadlo a kdy měl chuť. Po příkladě různých novinářských křiklounů byli by nejraději ze školy odstranili všechno; všechno bylo zbytečné. Ještě kdyby to tak byly pouze občasně večírky, na kterých by se ohnivě rokovalo bez znalosti základních vědomostí, ale denní docházka do školy a denní úkoly? Býval to růžový sen. A bili se inženýři, lékaři, soudci, profesori, vyznavači různých názorů a směrů často protichůdných. Po mnohých bojích a anketách nastalo konečně jakési uklidnění.

Po kompromisu zástupců různých směrů, z nichž každý chtěl reformovat po svém, došlo po letech k vydání nových osnov. Ale nespokojenost trvá dál. Reformy jistě napravily leckteré nedostatky, ale nepodařilo se jim odstraniti všechny vady. Ba kritika ukazuje k tomu, že se mnoho ještě zhoršilo. Předně ukazuje k tomu,

že počet hodin jednotlivých předmětů sice byl snížen, ale rozsah látky namnoze zůstal tentýž, takže důsledkem toho jest přetěžování žáků, a při tom výsledek práce není valný, protože postup vyučování jde překotným tempem, chce-li učitel s předepsanou látkou včas býti hotov; a tak se učivo důkladně neprocvičí, protože nezbyvá času, námaha učitele jest veliká, žáků také, a přes to jsou na konec u žáků ve vědomostech značné nedostatky. Za druhé se ukazuje k tomu, že na př. vyučování cizím řečem proti psychologickým požadavkům bylo posunuto do vyšších tříd, do doby puberty (tak latina do tercií, francouzština a řečtina až do kvinty). Říkalo se, že se latině v tercii a francouzštině v kvintě bude mnohem snáze učit, protože žáci budou již míti větší jazykové znalosti, ale zkušenosti to nepotvrzují.

A tak zvláště v kvartě a v kvintě začíná „prosévání“, zvláště když za dnešních poměrů třídy jsou přeplněny; z toho ovšem vzniká velká nespokojenost se střední školou a především jsou potřefeni profesori. A tu se rádo generalisuje. Zajisté je těžko svalovati vinu jenom na jednoho činitele. Na podzim minulého roku o otázce přetěžování na dotaz psal nynější pan ministr školství dr. Franke: „Věc jest velmi složitá, závislá na rozmanitých okolnostech a činitelích. Musí se uvážiti na př. různé nadání žáků, jejich zdravotní stav, sociální poměry a prostředí, vzdálenost od školy, počet žactva ve třídách, soukromá studia žactva v oboru jazykovém nebo hudebním, střídání profesorů a učitelů a konečně výjimečné případy, kdy profesor neuvede požadavků svého předmětu v soulad s učebnou látkou ostatních atd. Mnoho záleží na vybavení školy po stránce zdravotní, na učebnicích, na osnovách, na pomůckách, na organizaci správy a práce na jednotlivých školách a na jiných okolnostech.“ Připomněl ještě, že proti přetěžování žactva směřuje řada výnosů již z doby předpřevratové a novější, v nichž se počítá s takovým rozsahem a členěním, aby žák průměrného nadání ovládal látku bez ohrožení svého zdraví tělesného i duševního a že také úpravou prázdnin a jejich rovnoměrným rozložením v celém školním roce se pamatuje na oddech a osvěžení žactva. Zvláštními předpisy jest připomenuto, že se účel prázdná nesmí mařiti nemírnými domácími úkoly.

Na sklonku minulého roku stala se střední škola a zvláště profesori předmětem projevu soc. dem. poslance Dr. Macka v rozpočtovém výboru poslanecké sněmovny, který profesorům vytýkal nedostatek smyslu pro potřeby doby, u některých profesorů ne-

dostatek pochopení žáků a žádal více praktického a skutečného života a aby ředitelé střední školy byli pečlivě vybíráni vzhledem k jejich důležitému úkolu. Profesorů jako stavu se dotkl tím, že žádal, aby profesor za neprospěch žáků byl vlastně stíhán. Na projev Dra Macka reagoval hned ministr školství, potom Věstník čsl. profesorů (č. 9—10) a projev byl komentován téměř ve všech novinách. Píše o něm také Dr. E. Čapek v časopise „Nové Čechy“ (č. 9). Práví tu, že učitel by snad mohl býti stíhán za neprospěch svých žáků, kdyby nadání všech žáků bylo stejné, kdyby morální elementy vytrvalosti, snahy a píce byly každému dány v stejné míře a kdyby pozornost byla konstantní. Na to přechází na své známé stanovisko k novým osnovám, které je celkem odmítavé pro odsunutí řečí do vyšších tříd a pro přeplnění látkou, takže není dost času, aby si žák osvojil důkladně základní věci, a žádá koordinaci toho, co v osnovách jest a jejich „rozumné odlehčení“.

Nespokojenost se střední školou tedy trvá dál. Nespokojeni jsou rodiče žáků, veřejnost, pokud se o školu zajímá, profesori a ovšem potom profesori na vysokých školách, jak vyplývá z jejich projevů, a tak dále, snad do nekonečna. Cosi nehrá! Kdo jest vinen? Střední škola. Máme špatné spisovatele? Jak by ne, když střední škola... A kamkoli absolvent střední školy přijde, všude mu hudou stejnou písničku: „Ta střední škola vás ničemu nenaučila!“ Už se to stalo obvyklým uváděním absolventa střední školy v jakékoliv odbornictví. Je v tom patrně cosi velmi nakažlivého a libují si v tom namnoze ti, kteří přece sami prošli střední školou a jimž patrně také střední škola dala základy k jejich odbornictví, ale to už je dávno a tak na to zapomněli. A zdá se, že se často předpokládá jedna věc: že totiž ten, kdo někam přichází, má již všechno znát, zatím co on teprve přichází, aby se něčemu naučil a přiučil.

Co je to tedy střední škola? Patrně to nejsou jenom profesori, ale jsou to osnovy, učebnice, profesori a žáci. A tak otázka se vždy zužuje, když se mluví jednou pouze o osnovách, po druhé jenom o učebnicích, po třetí jen o profesorech a konečně pouze o žácích. Je tedy vždy nutno bráti v úvahu všechny činitele. Trefně sice kdosi řekl: „Naše střední škola je dobrá, čeho však potřebujeme, jsou dobří učitelé.“ Ovšem učitel zůstává jaksi středem, na něm mnoho záleží, co z osnov učiní, jaký dá život učebnici a jak učivo žáků přiblíží. Proto se v poslední době zájem soustředil na metodicko-

didaktické vzdělání středoškolských profesorů. Je sice nutno, aby učitel měl jak dobrý základ vědecký, tak aby si osvojil jisté vzdělání metodicko-didaktické, ale potřebuje ještě jednoho, co mu nedá pouhé vědění, to jest aby byl zároveň vychovatelem a člověkem; záleží také na tom, jaký poměr má sám k vyučovanému předmětu. Učebnice jest mu při vyučovacím postupu vůdcem, ale to neznamená, že by se jí musel otrocky držet za každých okolností. O poměru učitele k učebnici se výstižně psalo v bývalých instrukcích takto: „Učitel musí býti pánem knihy; nesouhlasí-li uspořádání s jeho vlastním metodickým postupem, musí je seskupit ve shodě s ním; pokládá-li něco za obsahově bezvýznamné anebo zbytečné, prostě to vynechá. Vhodné uspořádání a vynechávání proto tvoří část jeho domácí přípravy.“ Dále se tu připomíná, že nestačí jenom, aby látka sama o sobě budila zájem a vyučovala, nýbrž předmět se musí zračit v pojetí učitelově a působiti na ducha mládeže; jen tak jest možno překonati trpnost mládeže ve škole. Poněvadž tedy průběh vyučování závisí i od individuality učitelovy, nelze dávat speciální předpisy pro to, jak třeba zařídit právě určitý úsek vyučování. Z toho důvodu se na učiteli žádá, aby se dále sám vzdělával, svoje vědomosti zdokonaloval, opravoval, aby si tak i v pokročilejším věku zachoval jistou pružnost a energii myšlení a chtění, které se mají přenášet na žáky. To všechno ovšem vyžaduje značného úsilí a napětí a zřeknutí se mnohého pohodlí, a v neposlední řadě má vliv také na tělesné zdraví vyčerpávající práce ve škole při přeplněných třídách. To by si měla veřejnost také uvědomiti. Kdož ví, jakou trpělivost by projevil při vyučování právě mnohý kritik, jakou metodou by dětem vtloukal vědomosti do hlavy a jak by chápal různé mladistvé výstřelky chování. Možná, že by první volal: „Quem di odere, paedagogum fecere!“ Ale jde o to, aby při veškerých obtížích a trpkostech, které učiteli dláždí cestu životem, nevymizela láska k dětem a k věci. Pochopení je třeba pro všechny a pro všechno a jednoho pro druhého; neboť jenom v klidu, v souladu a v souzvuku se může dařiti obtížné práci, jakou jest výchova — a zvláště na střední škole při tak značném věkovém rozpětí žáků, — která jest jedním z nejodpovědnějších úkolů lidstva a která působí tolik dobra, ale která může způsobiti i nenahraditelné škody.

O Žižku.

Jiří Sahula.

Proti Pekařovu epochálnímu spisu o Žižkovi (o němž tu však nebyla řeč, jelikož nedošel redakční výtisk) vydal vloni Dr. Kamil Krofta spis „Žižka a husitská sociální revoluce“ (nakl. Laichter, Praha, s. 186, 28 K), jež velmi chválí známý odporce Pekařův Dr. Jan Slavík v pokr. „Nár. Osvob.“ Nestranný přehled a úsudek pro čtenáře „Hlídky“ podává jeden z nejlepších znalců doby husitské v tomto článku. — Pekař zemřel 23/1 1937. — Pozn. red.

Krofta nečiní námitek proti přesvědčení Pekařovu, že lebka nalezená v Čáslavi nemůže býti lebkou Žižkovou (str. 11). Žižka dosáhl věku 66—70 let (12). Jako zbojník sloužil v žoldu veliké šlechty. Zbojnictví však tehdy nebylo pokládáno za nic hrozného a nezavíralo trvale cestu do čestné společnosti (15). Velmi sympaticky hodnotí Pekař pacifikační snahy knížete Korybuta, který měl jistě dobrou vůli. Krofta však pochybuje o schůdnosti cesty Korybutovy (37). Právem, jelikož zvláště ideové rozpory mezi Táborem a Prahou byly veliké.

Když Diviš Bořek v čele Pražanů r. 1423 vytrhl na Moravu, aby tam posílil a rozmnožil husitské posice, zmocnil se Žižka proti Pražanům Hradce Král. a jiných míst. Rozbil tak nedávno zcelenou jednotu mezi Táborem a Prahou, vpadl do zad spojenci. Spolubojovník Divišův nazval za to Žižku „zrádce zvyjebeným“. Pekař považuje jednání Ž—vo za věrolomnost. Krofta přísný Pekařův soud přijímá „zdrželivě a ne bez výhrad“ (40). Myslím však, že výmluvné okolnosti úplně potvrzují ostré odsouzení Pekařovo.

Zprávu letopiscovu o tažení Žižkově do Uher prohlásil Pekař za veliký omyl. Třebaže se ozvaly proti zdůvodněnému tvrzení Pekařovu některé hlasy odporu, Kr. neosměluje se poznamenat P—ův potírati (42). S P—ovou charakteristikou Jana Žižky se Kr. neztotožňuje zcela, ale přece přiznává, že P—ův „obraz Žižky je mnohem bližší skutečnosti, než obraz státníka, nakreslený Tomkem nebo Tomanem a obhajovaný Bartošem“. Dodává: „I od Žižky Palackého se Žižka P—ův prospěšně liší tím, že v něm není rysů, které do něho vkládal Palacký v duchu svého dnes již překonaného chápání některých stránek naší starší minulosti“ (66). Tedy romantické snění se rozplývá, třebaže jen zvolna; katolický názor vítězí.

P. ukazuje, že oficiální Tábor nesměřoval k sociálnímu převratu; myšlenky takového převratu byly plodem náboženského blouznění

a jejich ráz byl rovněž náboženský. U lidu selského, jehož stav byl velmi příznivý, působilo chiliastické blouznění spíše jako sebevědomí než sociální bída, a patrně u něho úplně převládal moment náboženský. Spíše řemeslnictvo se hlásilo k programu prvotního táborství více z důvodů světských než náboženských. Také šlechta se k němu připojovala z důvodů hmotných. — Kr. k tomu poznamenává: „Myslím, že v tom ve všem má P. plnou pravdu. Nemohu ani jinak, poněvadž jsem se sám, pokud jsem psal o těch věcech, hlásil k názorům téměř stejným“ (96).

V květnu 1420 zástupcové Pražských měst se odebrali do Kutné Hory k Zikmundovi poprosit za odpuštění (revolučních výtržností) a s žádostí za uznání kalicha. Panovník jim odpověděl velice drsně. Nic určitého jim neslíbil. Přecenil svou moc, brzy na to byl povolnější. P. vyslovuje veliké politování, že vyjednávání ztroskotalo hlavně vinou Zikmundovou. Prý program čtyř artikulů byl od počátku zralý k dohodě. Jelikož Praha odmítla Zikmunda, nutně došlo k alianci Prahy s radikální sektářskou skupinou, totiž s Tábořem, což bylo trapné. — Kr. však soudí, že husitské proudění mělo v sobě tolik duševní síly a myšlenkového obsahu, že nebylo možno zastavit proudění povrchní dohodou (118). Odmítá zcela P—ovu domněnku (121), myslí, že „ani mnohem větší státnická moudrost, než jakou osvědčil Zikm., nebyla by dokázala sjednati r. 1420 opravdový mír mezi stranami, mezi nimiž byla vedle hluboké vzájemné nechuti a nedůvěry nepřeklenutelná téměř propast těžkých rozporů zásadních“, (122) a uvádí pozoruhodné argumenty (122—6).

Na námitky již dříve od Kr. pronesené P. (v ČČH XL, 438) odpověděl: „Mám za to, že porážka Táboře již r. 1420, jako nám nevzala Husa, nemusila nijak umlčet ani Chelčického (ostatně také protivníka tábořského násilí), ale že vyvarování se těžkých škod materiálních i duševních (zejména izolací Čechů od kulturního života a pokroku západu) by dalo té neobyčejné energii duchovní, s níž Čechové vstoupili do boje (jeho vznik neodpovídal úmyslu vlastních duchovních vůdců země, přejících si smírné dohody) a jež jim byla strávena nenahraditelně, neméně čestné a pro budoucnost významnější pole činnosti, než sláva dobytá na bojištích pro cíle, jež byly na dosah ruky již r. 1420.“

Upozorňuji, že je nutno při každém jednání husitů s notabilitami katolickými míti nejpilnější zření k nejcitlivějšímu jádru sporu, ke stránce věroúčné. Katolická církev nemohla a nesměla činiti

ústupky na poli dogmatickém, nesměla povolovati kterémukoli národu odchylky od článků slavnostně schválených na obecných církevních koncilech. Každý zbabělý kompromis po té stránce by byl velikým otřesem autority církve učící s nejžalostnějšími následky, byl by zárodkem nedozírných zmatků. Pražané žádali, aby jim Zikmund dal svobodu přijímání Svátosti z kalicha. Ale panovník věděl, že žádost na pohled nevinná skrývá v sobě vzdor proti učitelskému úřadu církve. Prosebníci totiž měli názor, že přijímání pod obojí je nutno ke spáse. Ale sám kostnický koncil tuto domněnku odsoudil 15. června 1415 jako kacířskou. Vidělo se dále, že vynikající husité proti církevnímu učení hlásají remanenci, totiž že v Oltární svátosti zůstává podstata chleba a vína. Mezi jihočeskými radikály pak se šířilo mínění, že Kristus není v té svátosti tělesně přítomen, že v ní působí jen svou milostí. Dne 3. dubna 1420 (tedy krátce před jednáním v Kutné Hoře) kališní Pražané se usnesli hájiti kalich proti každému s nasazením statků i životů až do posledního přemožení. Učiněn tehdy zápis: všichni přítomní sousedé zavázali se slibem k Bohu a zdvižením prstů, že se jím budou řídit. Se vzplanutím takovým ovšem bylo těžké smlouvání.

Ale kalich symbolisoval ještě jiné povážlivé vzdory proti katolickým řádům. Již pražský sjezd stavů pod obojí r. 1419 předložil Zikmundovi jako nástupci Václava IV. žádosti velice odvážné: aby byli stavové zůstaveni při svobodě zákona a slova Božího (totiž dle husitského výkladu). Aby všeliké kaceřování Husa a Jeronyma i jejich následovníků bylo zakázáno pod pokutou vypovězení z města (Prahy). Necht' kněží nevládnou zbožím a platy. Nebudtež dopouštěny pŕhony ke zvláštním soudům duchovním ven ze země. Pražané připojili pro své město požadavek, aby lidé nařčení z bludů byli poučováni o pravdě z Písma sv. od mistrů pražské university; kdož by odpírali naučení, necht' jsou trestáni. Tyto i jiné jim podobné žádosti usilovaly převraceti řády církevní a ochromiti ústřední autoritu církevní po stránce správní i učitelské. Svoboda slova Božího byla u husitů pojmem velice širokým, vedoucím k různosměrné zvůli; měli-li býti pro Prahu výsadní živou autoritou učitelskou mistři, zapomínalo se, že sami mezi sebou nebyli ve věroučných názorech svorní. Nadto Zikmund se dověděl o husitských útocích na kláštery a kostely, divokých scénách obrazoboreckých a jiných nenávistných činech strany pod obojí proti katolíkům. Lze se tedy diviti, že panovník chmurnými zvěstmi znervosnělý naprosto nedoufal, že by

kompromis narychlo sjednaný vytvořil smír opravdový a trvalý? Vždyť v samé Praze bylo značné množství radikálů zfanatisovaných Želivským i blouznivci venkovskými, kteří usilovali o výsady mnohem větší nežli strana pražských mistrů. Průbojná a různotvárná mentalita tak dlouho živená stala se za rozpačitého a nedůsledně si počínajícího Václava IV bujným ořem, který se naprosto nedal zkrotiti ohlávkou přátelského dorozumění jedné skupiny husitské s panovníkem.

Přiznáváme rádi, že pražští mistři se snažili výšlehy příliš směle dusiti, ale neměli v tom zápolení mnoho štěstí. Nejhorším kamenem úrazu však bylo oficielní a svorné prohlašování husitů, že chtějí býti poučeni z Písma sv., že rozhodčí slovo ústřední autority živoucí jim daleko nestačí. Že by se tak nikdy k žádoucí jednotě víry nedošlo, přesvědčovali se brzy mírní kališníci ve svých častých jednáních s radikály. V té výhradě vězel nejhlubší rozpor mezi katolicismem a utrakvismem. Subjektivním, sobělibým výkladem Bible hájili svých bludů nejrůznější sekty, ba i notoricky naivní blouznivci. Jestliže v hledání pravdy se postavili husité na jinou základnu než katolíci, jestliže docela zaujali postoj soudců nad věročlánky Římem drženými, jistě by býval každý kompromis pavučinou trhající se při sebe menších nárazech.

A pak — Zikmund naprosto neměl práva povolovati některé zvláštnosti náboženské bez předchozího schválení autoritou církevní. Vždyť panovnické zásahy do věcí úzce souvislých s dogmatikou by zavinily hotovou anarchii v principech náboženských. Zikmundovi příslušel úkol ochrany církve, měl povinnost postarati se o ztišení bouřlivých vln ve středu katolické Evropy; nebylo mu však dovoleno svémocně luštití otázky věroučné. Bylo nejvýš možno tehdy smluviti příměří, nikoli solidní a trvalý mír.

Připočteme dlouholeté husitské antikristování církve, vybičení katolických kostelů, vyhnání katolických doktorů z university, ostrý a nespravedlivý protest české šlechty proti soudu kostnickému, týrání konservativního kněžstva, vyhoštění z Prahy katolíků nejen německých, ale i českých a pod. Na druhé straně padají v úvahu krutosti některých katolíků na husitech. Zkrátka co vybuchovalo již dlouhý čas a spontánně, nebylo možno náhle udusiti za krátkou chvíli smouvou zastupců Prahy se Zikmundem. Poslové měli vyložiti celou situaci otevřeně a upřímně. Bylo žádoucí vysvětliti, že každá skupina husitská vykládá 4 články pražské jinak. Neučinili tak. Naopak:

husité pomýšleli na propagandu svých zvláštností i mezi cizími národy, jak se ukázalo zřejmě již za obležení Prahy.

Zikmund mluvil otevřeně; dopustil se však veliké chyby, že svůj výklad provázel prudkými, nenávistnými gesty. Přesto však slíbil, že Pražanům po svém příjezdu některou milost učiní, odvedou-li zbraně na Pražský hrad a Vyšehrad.

Nesmí se zapomínati, že tehdy pod mocí husitskou byl jen malý díl naší země a že Zikmund spoléhal silně na vydatnou pomoc českou proti viklefištům; té se mu skutečně dostalo. Tudíž také naléhala otázka, jaký bude osud katolíků věrných katolicismu a králi. O tom se vážně v Kutné Hoře nevyjednávalo. Kdyby byl panovník na předložené podmínky přistoupil, byl by si znepřátelil nejoddanější spojence; jelikož již tehdy stál v čele značné moci branné, byly by katolické mocnosti jeho ústupky před válečným utkáním pokládaly za velikou slabost jeho i církve.

P. ovšem správně soudí, že by bývalo pro vlast výhodou potříti moc táboorskou včasně, již r. 1420. Vždyť potřebu toho uznali po dlouhých krvavých zápasech sami Pražané. Po Lipanech sám Jiří z Poděbrad se rozhodl zasaditi nenapravitelné a stále znepokojující sektě poslední ránu fysickou. Ale bylo důležitou otázkou, zda by byli k přísnému protitáborskému postupu r. 1420 mlčeli v samé Praze zfanatisovaní radikálové novoměstští. Zkrátka jak poměry politické, tak církevní byly u nás velice spleťité; i nejbystřejší státník by býval na váhách, jak svěsti řadu odstředivých proudů po dobrém do jednoho řečiště správně voleného.

P. poukazuje na hmotné zpuštění, ochuzení a zloupení země husitskou válkou. — Kr. podotýká, že se z těch ran zotavily Čechy poměrně rychle a brzy (127). S tímto výrokem však nelze souhlasiti. Obrovské množství kulturních pokladů zmizelo z naší vlasti navždycky. Dále: byly brzy vybudovány zbožené hradby, tvrze a hrady, které dříve silně hrozily nepřítelům vnějším? Předlouho trvalo, nežli znovu-zřízena aspoň polovice vypálených vesnic; vždyť veliké okresy staly se liduprázdnými. Samo město Německý Brod bylo ohněm r. 1422 tak zpustošeno, že po sedm let zůstalo neobývanou zříceninou. V samé Praze Vyšehrad ze svých trosk k bývalé slávě nepovstal, dlouhý čas cítily těžké rány Hradčany a Malá Strana. A zbudováno na místě zbořených klášterů a kostelů brzy něco kulturně rovnocenného? Velký počet zničených knihoven byl ztrátou vůbec nenahraditelnou. Nezapomínejme, že soužení naší země nepřestalo bitvou u Lipan a Křeče.

Když propukla za Jiřího z Poděbrad druhá válka husitská, došlo k drancování, pálení a pustošení znovu. Tehdy arci víc od rot uher-ských než od husitů. Přenesnadná náprava v dobách krvavých hrůz, kdy hmotná nouze byla stále hrozivější!

Jinde Kr. praví, že ničitelské dílo husitské revoluce odsuzuje stejně jako P. Prý však skutečné škody v oboru uměleckém způsobené „nebyly přece takové, aby se mohlo říci, že se středověkých památek uměleckých u nás do nové doby zachovalo méně než v mnohých jiných zemích střeoevropských, v nichž nebylo husitské revoluce“. Prý množství uměleckých památek předhusitské doby bylo zničeno v dobách mnohem pozdějších (149). Aniž bychom se pouštěli do detailů, konstatujeme prostě, že rozvoj výtvarného umění u nás v době Karlově a částečně Václavově byl mnohem mohutnější v naší vlasti nežli v zemích sousedních. Nedivme se tedy, že na př. v Rakousích, Polsku a Uhrách zbylo památek málo. Ale u nás před husitskou bouří bylo tolik skvělých monumentů výtvarného umění, že by se nyní hrnuli do Čech cizí milovníci umění jako do Italie, kdyby zá-měrná pustošící vášeň sektářská nebyla ničila zásadně nádherná díla, na která přišla.

Poukážeme zde jenom na některé momenty. Tomek sděluje, že 4. srpna 1420 (po bitvě na Vítkově) táborští kněží a hejtmané i ve jménu druhých přespolečných spojenců podali Pražským obcím žádost, aby v městě byly zbořeny všechny kláštery a zbytečné kostely, oltáře i obrazy, rovněž nádherné ornáty, zlaté i stříbrné kalichy aby byly kaženy. V následujících dnech pak došlo k bezohlednému pustošení. „Mimo boření klášterů,“ pokračuje Tomek, „spáchány jsou velké ohavnosti skoro ve všech kostelích pražských kažením obrazů, oltářů a jiných ozdob. Pobádání ustavičným vášnivým kázáním kněží tá-borských, dali se v to jak Táboři, tak mnozí Pražané s nimi se slepou zuřivostí a mnohým rouháním. Obrazům Kristovým i svatých vypichovány jsou oči, uráženy nosy, malby na zdech kopími a noži rozškrabovány nebo pohazovány blátem . . . Nejkrásnějších desk oltá-řových bylo mnoho sneseno na rynku staroměstském před samou radnicí a roztlučeno, potom pak spáleno od Táborů u sv. Ambrože. Odtud nebylo nikdež v kostelích pražských žádného obrazu ani sochy . . . Mnoho kalichů, monstrancí a jiných klenotů kostelních, zlatých a stříbrných, bylo toho času stlučeno a bity z nich peníze v minci zřízené u sv. Jakuba k vyplácení mzdy žoldnérům najatým od obce.“ (Dějepis města Prahy IV, 94—7).

Tímto líčením je výrazně charakterisována metoda radikálního křídla husitského, jež řádila podobně na přechetných místech jiných. Kde v okolních zemích do té doby tak soustavně ničili občané vlastní umělecké poklady?

Ano — za války třicetileté v Praze i jinde drancovali vzácné památky Švédové. Ale činili tak v zemi pro ně cizí a odváželi uměleckou kořist do své vlasti; posud se jí pyšní. (Ale ty uloupené předměty vytvořila velkou většinou doba pohusitská). Zato však polní roty husitské ze svých kořistných výprav přiváželi domů výhradně věci sloužící k materiálnímu užitku. Umělecké výtvořy, pokud se z nich nedaly raziti peníze anebo liti děla, prostě ničili. Jak veliké množství knih, soch, obrazů mohli zavézt do své vlasti! Je tedy veliký rozdíl i v účelu drancování. — Husitské nápory zničily u nás více velkolepých památek nežli všechny následující válečné vichřice a jiné nátisky dohromady.

(O. p.)

K topografii některých zpráv u Kosmy.

Fr. Borák.

Nemalou potíž působí historikům m. j. také tři zprávy v Kosmově letopise, vztahující se na léta 1091, 1099 a 1116.¹⁾ V první Kosmas vypravuje o místě B á n o v, které dostali přívrženci Břetislava II k pobývání od uherského krále Ladislava, k němuž se po prohrané vzpouře i s Břetislavem uchýlili. Kde bylo toto místo Bánov? Ve druhé zprávě mluví o schůzce téhož Břetislava s uh. králem Kolomanem na „campus, qui dicitur L u c z c o“, jehož polohu neudal. Ve zprávě k r. 1116 líčí porážku Uhrů u Olšavy na „campus Luczco“ a útěk jich k Váhu, v kterém se u mostu „Belin“ mnozí z nich utopili. Úkolem této práce je lokalisace míst v těchto zprávách uvedených.

Než přikročím k vlastnímu výkladu, zmíním se stručně o dosavadních výkladech. O Bánově je dvoje mínění: jedni praví, že je to nynější Bánov na Moravě jihovýchodně od Uh. Brodu;²⁾ jiní, že jsou to Bánovce u Trenčína.³⁾ Campus Luczco z r. 1099, dle shodného mínění historiků⁴⁾ totožné s c. L. (v dalším označuji je c. L.) z r. 1116, bylo zřejmě na rozhraní moravskouherském: dle Palackého a Dudíka u Hluku jv. od Uh. Hradiště,⁵⁾ Hermenegild Jireček umístil je v rovině u Strážnice a nejnověji prof. Dr. Chaloupecký je položil k Turé Lúce.⁶⁾ Olšavu ztotožňují všichni s Olšavou tekoucí přes Uh. Brod. Jedině Chaloupecký se od nich odchyluje. Olšavu na jv. Moravě považuje jen za hranici celní, kdežto Kosmovu Olšavu hledá u Váhu. Našel ji v jakési říčce Holešce,⁷⁾ kterou však nepřesně určuje.⁸⁾ O umístění mostu Belin se pokusil jediný Chaloupecký. Položil jej k Píšťanům.⁹⁾

¹⁾ Font. rer. boh. II. Kosmův letopis český II. c. 48, III. c. 9, III. c. 42.

²⁾ Hlavně Herm. Jireček: Slovanské právo v Čechách a Moravě I. 22—24.

³⁾ Hlavně prof. V. Chaloupecký: Staré Slovensko, Bratislava 1923, str. 55, 218 a 219. Týž: Kosmas a Slovensko v ČČH XXX (1924) 375.

⁴⁾ Uvedení a V. Novotný: Čes. děj. I. č. 2, str. 521. Též Dudík: Děj. Mor. IV. 133.

⁵⁾ Viz k tomu místu ve Font. rer. boh. II. poznámku. — Dudík: Děj. Mor. II. 440.

⁶⁾ Chaloupecký: St. Slov. 80. O Jirečkovi tamtéž. Ve Slov. právu však Jireček klade c. L. do okolí Uh. Brodu.

⁷⁾ St. Slov. 80.

⁸⁾ Tamtéž na mapce č. 3 ji ztotožnil s Dudvágem.

⁹⁾ St. Slov. 81 v pozn. 320.

Klíč k řešení skýtá přehled údajů k r. 1116. Jasně si je představme. Bitva odehrává se u Olšavy na rozhraní moravsko-uherském.¹⁾ Na českém břehu jsou Čechové,²⁾ na uherské straně prostírá se c. L. a na něm táboří Uhři.³⁾ C. L. je odděleno od Olšavy malým pahorkem.⁴⁾ Po porážce běží Uhři k Váhu na most Belin. Nejprve král Štěpán se svou družinou, za ním po dlouhé době tři legie. Pro toto bojiště třeba najít odpovídající skutečné území.

Ve Friedrichově CRB setkáváme se s řadou listin, jimiž se uděluje clo na Olšavě. Je to řeka na jihovýchodní Moravě, tekoucí přes Uherský Brod do Moravy. Knížata na ní vybírala a udělovala clo. Poprvé se tak stalo r. 1078.⁵⁾ Byla tedy Olšava na knížecím dvoře již v XI. stol. známa. Kosmas, žijící v jeho blízkosti, mohl z doslechu znáti jediné tuto Olšavu. Píše-li ve svém letopise o řece téhož jména na hranici mor.-uher., pak píše o též řece, jež byla jiným známa, především knížeti Soběslavu, který u Olšavy přece bojoval r. 1116.⁶⁾ Dle zásad usu loquendi je Olšava Kosmova a Olšava listin totožná. Totožnost obou řek dokazuje i listina z let 1174—78 zmínkou o Soběslavovi I, který na Olšavě uděloval clo někdy po r. 1126.⁷⁾ Týž Soběslav však bojoval také u Olšavy r. 1116.⁸⁾ U které? Zřejmě u té, na níž uděloval clo. Totožnost obou řek není možno popřít, ta je jasná.

U této jihomoravské Olšavy bylo i c. L. samozřejmě od ní na jih.⁹⁾ V kterých místech, to nám povědí listiny. Již počet jich dokazuje, že přes Olšavu šla do Uher hlavní cesta. O jiné cestě z Moravy do Uher do počátku XIII. stol. nemáme písemných zpráv.

¹⁾ Kosmas III. c. 42 „Vantum erat Olzawam ad rivulum, qui tam Pannoniae quam Moraviae dirimit regnum.“

²⁾ I. c. „Et iam Ungara gens... in campo Lucisco totam superficiem terrae cooperuerant...“

³⁾ I. c. „dux (Vladislav) autem alia ex parte praedicti amnis metatus est castra.“

⁴⁾ I. c. „Otto autem Sobezlau... circuierunt monticulum, qui eos forte dirimebat, et repente irruerunt magno cum impetu super Ungarorum castra, ubi rex...“

⁵⁾ CRB I. č. 79: „Datus est etiam de Olzaua Sextus denarius...“

⁶⁾ Kosmas III. c. 42: „Otto autem et Sobezlau... Viz pozn. 4.“

⁷⁾ CRB I. č. 289: „Notum facimus... quod elemosinam, quam magnus dux S(oběslav I.), scilicet homutue in Olzaua... contulerat...“

⁸⁾ Viz pozn. 6.

⁹⁾ Chaloupecký vytvořil situaci opačnou.

Cesta přecházela do Uher v místech Uh. Brodu¹⁾ a pokračovala přes Bánov k Trenčínu. Soudím tak ze zprávy Kosmovy k r. 1108, kdy kníže Svatopluk poplenil pravé Pováží od Trenčína až po Dunaj.²⁾ Takto ji vymezil i Dudík.³⁾ U této cesty mezi Uh. Brodem a Bánovem se dá c. L. vhodně umístit. Také průběh bitvy, jak se jeví u Kosmy, se dá velmi pěkně znázornit. Je to rozlehlá rovina při Bánovském potoku pod Královem, táhnoucí k Těšovu. Od Uh. Brodu je lemována táhlým hřebenem, který srážně spadá k Olšavě, takže odpovídá Kosmovu pahorku. Tato rovina byla do nedávna nevzdělávaná a slula „lúky“.⁴⁾ Kraj za touto rovinou, totiž vrch Králova, okolí Bánova až po Váh byl porostlý lesy.

Zbývá najíti na Váhu most Belin. Mosty bývaly stavěny zpravidla při hradech a po nich dostávaly také jména. Takovým hradem na Váhu byl Trenčín. Belin dle Kosmy je místo od Trenčína odlišné. Proto nutno hledat onen most ne proti průsmyku Hrozenkovskému, nýbrž proti Březovské dolině. Touto procházela rovněž prastará cesta do Uher. Vzpomíná se jí v písemných památkách sice až v XV. stol.⁵⁾ Vybíralo se na ní bánovské mýto, jež zabíralo pohraničí od pramenů Olšavy a končilo na Březové. Bánovské mýto je původu velmi starého.⁶⁾ Tím i cesta z Březové do Uher. Březová sama uvádí se poprvé 1351.⁷⁾ Tuto cestu střežil Beckov, hrad rovněž prastarý, vzpomínaný již ve XII. stol.⁸⁾ Bez důvodu tam jistě nestál. U tohoto hradu byl most Belin a po něm měl též své jméno. Beckov totiž

¹⁾ CRB II. č. 238: „theloneum illud, quod prius in Brodskih ab antiquo solvebatur.“

²⁾ Kosmas III. c. 25: „dux praedictus (Svatopluk) quicquid erat ex hac parte Vag fluminis a Trenčinopoli quoad usque praedictus amnis influit Danubium, nihil reliquerat incombustum.“

³⁾ Děj. Moravy IV. 133. Též Jireček: Slov. právo I. 22—24.

⁴⁾ Okolní lid má pro velkou louku výraz: „lúčisko“. Kosmův výraz „campus, qui dicitur Luczko“ možno též přeložiti „rovina, zvaná Lúčko“.

⁵⁾ Brandl: Knihy púh. a nál. V., str. 261: „Čeněk z Žeravic a na Bánově poh Václ. Veselského z Vojslavic ... ze IIII set hř ... , že stě j cesty, kter á ž jde z Uher na B ř e z o v ú, odtud svozuje a s h á n í l i d i ... s mého mýta a s mé j cesty, kter á ž k B á n o v u j d e ...“ Také husité se jí vraceli r. 1427. Viz Kolegiát Praž. Ve Font. rer. austr. I., 2, str. 90.

⁶⁾ Zem. des. Olom. XIII. 9 (1488): „Čtibor z Cimburka ... Bánov ... s mýtem od starodávna tu usazeným vkládá Čenkovi z Žeravic ...“

⁷⁾ Viz Hosák: Historický místopis země Morsl. IV. 424.

⁸⁾ Anonym cit. ve St. Slov. 54, pozn. 216.

v nejstarších dobách slul Blundus, Bulondus, Bolondocz a j.¹⁾ Vypustíme-li latinskou příponu „dus“ neb maďarskou „docz“, zbude nám kmen velmi podobný Kosmovu Belin, a to Blun, Bulun, Bolon. Nestálost samohlásek a stálost souhlásek ukazuje jasně na týž kořen b-l-n. Souhlásky jsou základem řeči. Poněvadž Beckov zapadá vhodně do hledané situace, je s ním i Belin asi totožný. Tím ovšem získáváme též doklad pro slovanský původ Beckova. Z c. L. utíkali tedy Uhři přes Bánov a Březovou k Beckovu. Běželi samozřejmě po cestě, jinak je jejich rychlý útěk, jak jej líčí Kosmas, nevysvětlitelný. Tím je topografie zprávy k r. 1116 hotova.

Než však přejdu k další zprávě, stručně se zmíním o charakteru vyložené zprávy.

Kosmas v ní líčí Uhry jako národ mocný, bojechtivý a při tom pyšný.²⁾ Čím větší byla jejich pycha, tím větší musela býti jejich porážka a tím zbabělejší útěk. Tato tendence je v celém líčení zjevná. Kosmu jako vlastence si ani bez tohoto rysu nesmíme představovat. Tím má jeho líčení ráz nadsázky, i když o skutečnosti bitvy, i jinde doložené,³⁾ nepochybujeme. Z jeho líčení plyne, že Čechové utíkající Uhry nepronásledovali, že zůstali v jejich táboře a loupili v něm. Nyní však vyvstává otázka, kdo viděl Uhry u mostu Belin topiti se? Jak Kosmas přišel na jméno Belin? Je možné, že z vypravování, ale je také možné, že v tomto líčení uložil kus vlastní zkušenosti r. 1099.

Údaj k tomuto roku potvrzuje správnost hořejšího výkladu. Taková schůzka bývala předem dojednána, jak ukazuje líčení k r. 1116.⁴⁾ Volen k tomu jak čas, tak i místo co nejpríhodnější. Muselo býti přístupné. Takovým bylo c. L., ježto tu procházela cesta z Uher. Toto místo zvoleno pro schůzku pro oba roky: 1116 i 1099. Účelem jednání v tomto roku bylo nejen posílit přátelství, nýbrž i potřeba

¹⁾ Slov. Pohľady XXX (1910), str. 533.

²⁾ Kosmas III. c. 42: „Ungara gens viribus ingens, opibus pollens, armis bellicis praepotens, et cum quovis rege terrarum pugnare sufficiens... innumerabilis, velut arena maris aut pluviae stillae, in campo Lucisco totam superficiem terrae coeperant... per innatam superbiam aberrantes...“

³⁾ FRB II. Letop. Hrad. Opatov z čtyřicátých let XII. stol. Pisatel bitvu mohl ještě pamatovat.

⁴⁾ Kosmas III. c. 42: „... regis sui Colomanni post obitum principes eius mittunt ad ducem Wladizlaum, quatenus cum rege novello... renovaret et corroboraret antiquam pacem et amicitiam. Quorum dux voluntati acquiescens... spondit.“

správy pražské diecese. Břetislav II předal tu zvoleného biskupa Heřmana arcibiskupu ostruhomskému Serafinovi k posvěcení na biskupa, bylť posud jáhnem.¹⁾ Svěcení kněžské dostal zároveň s Heřmanem též letopisec Kosmas.²⁾ Byl tedy přítomen jednání na c. L. Tím poznal jak polohu c. L., tak i cestu do Uher z vlastní zkušenosti. Popsal ji však teprve k r. 1116, kdy se mu to k účelu kronikářského záznamu hodilo. Popisovati ji hned k r. 1099 nebylo na místě pro Kosmovu skromnost v psaní o vlastní osobě. Takto spojené oba záznamy jsou klíčem k řešení zprávy k r. 1091.³⁾

Popis polohy Bánova uvádím z originálu: „concessit (Ladislav) militibus eius inhabitare locum, qui dicitur Banow, iuxta castrum nomine Trencin; locus in mediis silvis atque in montibus est situs, et nimium aptus atque opimus venationibus...“ Z tohoto popisu není nesnadno uhodnouti, že Kosmas Bánov skutečně viděl, tedy že tu je též uloženo kus jeho zkušenosti. Muselo ležet na jeho cestě do Uher nebo z Uher. Poněvadž Kosmovu zpáteční cestu neznáme a z jeho zpráv se přesně dokázat nedá (zdá se, že zpět jel přes Bratislavu), jsme nuceni tento Bánov hledati na jeho cestě do Uher. A tuto již známe. Leží na ní též moravský Bánov, asi 7 km jv. od Uh. Brodu. Poloha jeho odpovídá ličení Kosmovu a jistě nejsme daleko pravdy, když řekneme, že je to Bánov Kosmův. Samo jméno již ukazuje na dávný původ. Z pravěku pochází jeho tvrziště.⁴⁾ V českých listinách přichází poprvé r. 1294 jako „castrum“ a patřil Vítkovicům z Jindřichova Hradce.⁵⁾ Matouš Trenčanský na něm dočasně r. 1315 sídlil a hubil odtud přilehlou Moravu.⁶⁾ Karel IV, poznáv jeho strategickou důležitost, r. 1339 vyměnil si jej za Telč od Oldřicha z Hradce.⁷⁾ Českým králům náležel Bánov až do r. 1481.⁸⁾ Leží v horách na cestě k Trenčínu.

Chaloupecký praví o Bánovcích, že leží u Trenčína.⁹⁾ Bánov též je právě tolik od něho vzdálen. Větší potíž působí jiný jeho důvod

¹⁾ Kosmas III. c. 9. „Ibi dux Bracizlaus suum electum Hermannum diaconum committit Seraphim archiepiscopo ordinandum.“

²⁾ I. c. „... et me, quamvis indignum, ad eundem promovit gradum.“

³⁾ Kosmas II. c. 48.

⁴⁾ J. L. Červinka: Pravěká hradiska na Moravě 37.

⁵⁾ Emler: Regesta II. 711.

⁶⁾ FRB III., str. 226 v Dalimilovi c. 108.

⁷⁾ Cod. dipl. Mor. VII., str. 168.

⁸⁾ Zem. ds. Olom. XII. 20.

⁹⁾ Kosmas a Slovensko v ČČH XXX (1924), str. 375.

pro Bánovce. Ležely v Uhrách, kdežto Bánov ležel na Moravě, poněvadž hranice říšská šla již od dob Břetislava I středem Bílých Karpat.¹⁾ Uherský král nemohl jej proto udělit Břetislavovi II. Víme ze zprávy Kosmovy k r. 1116, že Olšava tvořila říšskou hranici mezi Moravou a Uhrami. Jen tak beze všeho mu hodnověrnost upříti nemůžeme, poněvadž tu jde zase o jeho zkušenost. Břetislav II jistě věděl, kam až jeho říše sahá, a Kosmas se přece účastnil jeho jednání 1099. Toho si byla vědoma i česká knížata 1116. Proč zůstala u Olšavy, proč Uhři šli až k Olšavě? Odpověď je snadná: obě strany ji prakticky uznávaly za říšskou hranici. Zvláště Otta olomoucký dobře věděl, kde jeho úděl končí. Vnější důkaz skýtá listina Zdikova z r. 1131.²⁾ Nejzazšími kostely chrámu sv. Václava v Olomouci byly břeclavský a spytihněvský. Z řady vesnic, jež jim byly přiděleny, neleží ani jediná na východ od Moravy a na jih od Olšavy. Vidíme, že tu šla hranice diecesní a tím i politická, poněvadž kníže Vratislav 1063 zakládal tuto diecesi sám, a to jen na Moravě. Z toho plyne, že hranice říšská šla od dob Břetislavových ne středem Bílých Karpat, ale po Olšavě. Konečně možno na důkaz uvést i místní tradici, která podepřená dosud uvedeným má jistě svou váhu. Uh. brodské kroniky ze stol. XVII. připisují založení města uherským králům. Vzniklo prý kolem kaple, kterou založila uherská šlechtična sídlící na hradě Bánově.³⁾ Tento patřil kdysi Uhrám, jak praví dosavadní podání. Na důkaz toho se uvádí jméno studny — Trenčanská.⁴⁾ V Újezdci u Luhačovic byl prý mlýn ležící jižně od Olšavy uherský. Tyto tradice mají své historické jádro, jež jest obsaženo v Kosmově větě: „fluvius (Olšava), qui tam Pannoniae quam Moraviae dirimit regnum.“ Moravský Bánov patřil v době Kosmově skutečně k Uhrám a je totožný s tím, o kterém mluví Kosmas. Dověděl se o něm r. 1099.

¹⁾ K uvedeným srovnej též jeho Česká hranice vých. koncem XI. stol. v ČČH XXXII (1926) 338.

²⁾ CRB I. č. 115.

³⁾ Tak dle kroniky, psané před r. 1683 (autor toho roku zabít Turky) v zem. arch. mor. Rkp. sb. č. 185.

⁴⁾ J. Kučera: Paměti král. města Uh. Brodu, Brno 1903, poznamenal na str. 19 z bánovské tradice: „Bohato na ústní podání je zejména okolí Bánova. Stávaly tu dva hrady . . . V dobách pradávných náležel kraj bánovský ke dvanácté stolici uherské a dnes ještě panský lán slove trenčanským a studánka při něm nazývá se Trenčanka.“

Představme si situaci tohoto roku na c. L. Je zde přítomen Břetislav II a Koloman. Žili spolu na uherském dvoře 1091.¹⁾ Setkání o osm let později vyvolalo v nich s psychologickou nutností vzpomínky na dobu, kdy spolu žili. Jistě o tom spolu mluvili.²⁾ Jsou tu vojáci, které ke vzpomínkám na lovy v těchto končinách před několika lety nutila aspoň blízkost Trenčína. Je zde konečně Kosmas se svým historickým zájmem. Události sběhlé 1091 v Čechách znal, z vypravování znal i jméno Bánov. Nevěděl dosud, kde leží. Toho se dovídá při tomto jednání. Prostředí je psychologicky i geograficky přímo připraveno pro otázku Kosmovu: Kde ten Bánov leží? Dostává odpověď: zde v horách na cestě k Trenčínu. Kosmas přes něj jede do Uher, všímá si ho bedlivě, a proto jeho popis je tak živý. —

Jak vidíme, tyto tři zprávy Kosmovy nejsou ničím jiným než jen podrobnějším ukazatelem cesty do Uher v XI. a XII. století. Při tom dokazují, že část Slovácka jižně od Olšavy náležela tehdy k Uhrám. Lépe tyto zprávy vysvětlit nelze.

NB. Když jsem měl již práci hotovu, vyšel v knihovně Společnosti Přátel starožit. čl. v Praze Historický místopis země Moravsl. IV. Ve stati „Bánov“ píše Dr. Hosák: „Okolí Bánova náleželo v 12. stol. nejspíše k Uhrám, neboť tak lze nejlépe vysvětliti zprávu, že uherský král 1091 vykázal kněžici Břetislavovi a jeho družině místo Bánov u hradu Trenčína uprostřed hvozdů a vhodné pro lov.“ C. L. klade však k Hluku. Proč? Viz strany 423 a 412.

¹⁾ Kosmas II. c. 48: „ipsum autem Bracizlaum cum paucis secum rex habuit in deliciis aulae regalis.“

²⁾ Kosmas III. c. 9: „... multa sunt invicem concionati placitantes ad placitum utrarumque partium.“

Posudky.

Dr. Oldřich Karlík: *Mravní život podle řádu nadpřirozeného*. Nákladem Lidového knihkupectví a nakladatelství v Olomouci 1936. Š. 209, 26 K.

Dílo je rozvrženo na tři části. První jedná o životě a náboženství; druhá o přirození a nadpřirození; třetí o nadpřirození v praktickém životě. V první části píše se o odklonu od náboženství a o jeho různých příčinách. Že částečně padá také vina i na věřící, na to upozorňuje J. Liener v díle „Die Zukunft der Religion I. Bd. Psychologie des Unglaubens“ (s. 242—258). Že učenci dvacátého řádu a někteří odborníci, kteří mají opovržení pro všechny jiné obory mimo svůj, jsou nepřáteli náboženství a prorokují jeho zánik, je známo. Zcela jinak soudí učenci opravdu vážní. Bedřich Paulsen, bývalý profesor filosofie v Berlíně, soudil o budoucnosti náboženství, že nikdy nevyhyne. Jeho významná slova cituje autor na str. 40: „Jsou lidé, kteří se domnívají, že doba nadzemského náboženství jest již za námi, a že na její místo vstoupí čistě pozemské náboženství morálky. Nevěřím, že jim dá budoucnost za pravdu.“ Že ztráta nadpřirozena a nezájem o ně je hlavním pramem dnešní bídy, jak dí autor (36), o tom nelze pochybovati. Není snadno určití hranice mezi světem přirozeným a nadpřirozeným. Největší a nejgenialnější dogmatikové pokoušeli se o to po celý svůj život. Podarila se jim tato věc? Nadpřirozeno nevede k passivitě, nýbrž k aktivitě, jinak by se jeho ovoce nejevilo. Člověk bez nadpřirozena ochuzuje svůj život; avšak „věřícímu křesťanu otevírají se celé světy radosti, které zůstávají člověku bez živé víry uzavřenou zahradou“ (154). Přes to nelze říci, že by křesťanu, který stále žije v milosti Boží a hledí i co nejvíce rozmnožiti, plynul veškerý život in dulci iudicio.

Na různé návrhy, jak odpomoci nynějšímu rozervanému světu, třeba odpověděti slovy Lva XIII, která uvádí ve známé encyklice *Rerum novarum*, jež autor cituje na s. 199. „Má-li se lidstvu pomoci, je možná záchrana jen jediná: návrat křesťanského života a křesťanských zařízení. Neboť když se společnosti rozpadávají, platívá s plnou oprávněností zásada, že se musejí, chtějí-li, aby znova rozkvetly, vrátiti k svým původním ideálům.“ Nelze všeobecně říci, že „dnes člověk poznává, že opustil správnou cestu, cisternu vody živé, že kultura a civilisace jsou ohroženy, že při všem pokroku jdou zpět a upadají“ (198). K tomuto poznání dospívá vlastně jenom malé procento lidstva, ostatní má jenom smysl pro tento svět a jeho dobra, i když posléze dospívá k pessimismu. Veliká většina těch, kteří se odcizili nadpřirozenému životu, kráčí světem úplně bezmyšlenkovitě a vede život člověka nedůstojný. Nelze souhlasiti s názorem autorovým, uvedeným na str. 14., kde se píše o rozporu,

„jak se vyvinul mezi křesťanstvím a čistým lidstvím.“ Mezi naukou křesťanskou a čistým lidstvím nebylo a není žádného rozporu, jenom tak zvané čisté lidství, jak si je představují někteří křesťanskému duchu zcela odcizení spisovatelé, je v rozporu s naukou Kristovou. Jak si představuje čisté lidství anglický filosofický spisovatel, Bertrand Russell, o tom podává nám četné doklady jeho dílo „Manželství a mravnost“, z kterého uvádí autor patnáct řádků. „Je dobré pro děti, aby viděli jeden druhého a své rodiče nahé . . . Myslím, že všechny sociální vztahy, do kterých nejsou pojaty děti, by se měly považovati za čisté soukromou věc a jestliže se muž a žena rozhodnou žítí spolu a nemítí dětí, nemá do toho nikomu nic býti kromě jich samých . . . Prostředky proti početí najisto změnily celý názor na pohlaví a manželství . . . Lidé se mohou sejít pouze z důvodů sexuálních . . . anebo k přátelskému soužití . . . anebo konečně proto, aby vychovali rodinu . . . Nahrazení otce státem . . . je po většině velkým pokrokem . . . Může se stát docela možným v budoucnosti, že si ženy budou moci, aniž by to bylo na úkor jejich štěstí, vybrati otce podle eugenických zřetelů a při tom ponechati svým soukromým citům volný průchod, pokud se týče obyčejného sexuálního soužití . . . Pohlavní život je přirozenou potřebou jako jídlo a pití.“ Tak vypadá „čisté lidství“ dle názorů Russellových a mnoha jiných! Vůči těm, kteří bědují nad zlými časy, třeba uvést krásná slova sv. Augustina, jež autor cituje na 199. straně. „Zlé časy, těžké časy. Tak říkají lidé. Žijme dobře a časy budou dobré. My tvoříme časy; jací jsme, takové jsou i časy.“ Životem opravdu křesťanským dá se pozvolna příznivě působiti i na takové, kteří se odcizili životu nadpřirozenému.

Mnoho platných služeb mohla autorovi posloužiti díla: Jos. Mausbach — Moraltheologie; Otto Schilling — Lehrbuch der Moraltheologie; Richard Egenter — Gottesfreundschaft; Norbert Peters: Unsere Bibel — Die Lebensquellen der hl. Schrift. Při druhém vydání, jehož dílu přejeme, mohl by jich autor použiti.

Dr. Josef Vrchovecký.

Msgr. František Bolek, farář u sv. Michala. Katolické kostely a kaple v Olomouci. Lidové závody, Olomouc 1936. S. 168, 10 K.

Co do památností jest Olomouc „hlavnějším“ městem Moravy než Brno — zásluhou tamních biskupů a jiných hodnostářů. Velmi šťastná byla myšlenka, vydati souborně zprávy o památkostech náboženských, jak byly uveřejňovány 1934—6 v olomouckém „Farním věstníku“. Knížka je takto pěkně upravené album, které jistě mnohým návštěvníkům Olomouce přijde vhod nejen jako památka obrázková, ale i jako připomínka četných událostí dějinných. Původem knížky se vysvětluje různý sloh a ráz jednotlivých statí; časem snad bude možno leccos ještě lépe propracovati. Několik chyb tiskových a j. (Satzka a Zatzka, leto-počet 1742 na r. 117) se snadno opraví.

Wilhelm Feldman: *Současná literatura polská*. Upravil a přeložil (podle VIII. vydání) Jiří Horák. Nakl. Jan Laichter, Praha 1936. S. 331, 40 K.

Bylo by zajímavé vyšetřit, proč asi z velkých literatur nejméně jest nám známa právě ta nám nejbližší, polská. Částečně jest vinna škola, částečně politika, částečně reklama, celkem však asi různé světové a životní názory. I u nás měl na př. Mickiewicz svou dobu, měl ji také Sienkiewicz, ale dále to bývaly více zájmy literátů nežli zájmy národu, které nám polská díla přibližovaly.

Dílo Feldmanovo je skutečně s to, aby u českého čtenáře vzbudilo zájem o polskou literaturu. Je psáno živěji nežli spisy kritiků jiných, obzor jeho jest širší a pronikavější. S věcného hlediska pak není co do podrobného obsahu o nic chudší. Poutá a při tom důkladně poučuje. Nesnadná otázka, pokud kritikův a vůbec historikův úsudek věrně vystihuje, co je pravda, vrací se ovšem i zde, kde v živém a nikoli málomluvném slohu nejednou vzniká pochybnost, jest-li tomu skutečně docela tak, jak tu čteme. Literární úsudek snadno se stává mnohoznačným a připouští různé výklady, a ovšem tedy také námitky, námitky tím snadnější, čím obsáhleji a povšečněji mluví.

Co do obsahu Feldman začíná výkladem, jak „r. 1863 splnil závět velké romantické poesie polské a zároveň ji zakončil“ (Norwid, Sowiński, Faleński a epigoni). Další oddíly knihy věnovány dalším směrům v polské slovesnosti: realismu, z něhož u nás známe poměrně nejvíce, pak naturalismu, praeromantismu, Mladé Polsce (novoromantismu), za níž se F. neohroženě bil až do svého skonu (1919). Překl. podává (317) i vzpomínku, jak na smrtelné posteli dav se pokřtiti u vytržení myslí zašeptal švakrové-lékaře, když se dotkla jeho ruky na zjištění tepu: „Neruš mne mluvím nyní s Kristem.“

„Współczesna literatura polska“ je dílo velké práce, namnoze měněné a zdokonalované. Překlad je svědomitý. K opravám tisku snad přidati na s. 132: plochého racionalismu (m. plachého)?

* * *

Jelizaveta Kutlvašrová: *Kdy žena vítězí*. Román. Nakl. A. Neubert, Praha 1936. S. 420, 27 K.

S jedním oddílem t. zv. legionářů jede také bez průvodce mladá Ruska za svým českým manželem, vysokým důstojníkem, do Prahy, jenž odjel již s oddílem jiným. Žena, roztomilá zjevem i povahou, uprostřed četných, třebaš nenásilných útoků zachovává manželskou věrnost s upřímnou láskou k manželu. Jeden ze ctitelů těch utkvěl však jí přece hlouběji v mysl, a po nějakém čase českého pobytu isouc nespokojena, že manžel nechce mítí děti, dá se s ním rozvésti a sezdati s oním nápadníkem.

Otázka: kdy žena vítězí, dostává tedy vlastně odpověď: když se dá rozvésti a žije pak s jiným. Spis. arci zamýšlela odpověď jinou,

totiž chválu mateřství, ale nepovedlo se to docela, třebaš dekorace závěrečná, dítě této a ještě jiné rozvedené Rusky, to má zdůrazniti. Milý dojem, jímž jinak tyto postavy působí, ke konci se nestupňuje. Hlavní ona osoba na př. přijde do blahobytné české domácnosti, jest od manžela a zvláště od jeho otce hyčkána, třebaš manžel často dlí ve službě mimo dům. Ale ona nic neumí, leda trochu kresliti a bříkati na klavír, a nesnaží se ani nějak užitečně se uplatniti. Zevnějškem i povahou roztomilá vyplňuje celou prázdnotu svého živobytí zase prázdnou zábavou návštěv atd. Jest opravdu podivuhodno, jak spis. téměř deníkově dovedla zabaviti tu společnost po tolik měsíců cesty z ruského nitrozemí přes Vladivostok, Suez a Terst až do Čech, a pak v Čechách na novo. Arci je to samá plochosť, koketování, flirt atd., ale právě proto žádající nadmíru bohaté výmluvnosti. To se spisovatelce podařilo, jako chvályhodno jest že přes choulostivé situace v této blahobytné společnosti neznešvařila svého vypracování obvyklými kluzkostmi. Ale rozvodový konec nesvědčí ani postiženým osobám, třebaš se s ním smírují, ani lepším ideám, k nimž mohly dospěti.

Nebojácná Ho-Ming. Román čínského děvčátka. Napsala Elisabeth Foreman Lewisová. Přeložil F. Babler. Obrázky nakreslil Kurt Wiese. Nakl. Vyšehrad, Praha 1937. S. 212, 24 K.

Selská, tedy nezámožná rodina čínského venkovského města, jejíž babička ještě přísahá na zděděné pověry a proto nepřeje cizincům, kteří i tam se již usazují (škola, lékárna s čínskou lékařkou a j.). Ostatní členové rodiny nejsou novotám už tak příkře nepřístupní, tak že mladá neposeda Ho-Ming se dostane i do školy i do lékárny a nemocnice za ošetřovatelku a právě se chystá na lékařské studie do Nankingu.

V pestrém tomto obraze čínského života, vzdáleného ještě světového ruchu, kromě zvyků a výjevů rodinných vyniká přepadení a drancování samého vládního vojska, které táhnouc proti loupežníkům má zakázáno drancovati, a pak vypálení cizineckých podniků, školy a vybití lékárny od vlasteneckých horlivců, bojujících proti cizím vlivům.

Osobní i místní líčení jsou velmi zajímavá, překlad plynutý.

KNIHOPIS.

W. Bodzianowski: Wielka tajemnica psychiki narodu polskiego. Poznań 1936. S. 368.

J. St. Bystron: Nazwiska polskie. Książnica, Lwów 1936. S. 334.

E. Chardavoine: Annuaire pontifical catholique pour 1936. Bonne Presse, Paris 1936. S. 960, 45 f.

R. Dyboski: Charles Dickens. Życie i twórczość. Książnica, Lwów 1936. S. 107.

A. Gemelli: Metodi compiti e limiti della psicologia nello studio a nella prevenzione della delinquenza. Vita e pensiero, Milano 1936. S. 169, 12 l.

D. Feuling: Hauptfragen d. Metaphysik. Einführung in d. philosophische Leben. Pustet, Salzburg 1936. S. 590, 9.80 m.

J. Fondaliński: Kształtowanie w świetle badań współczesnej psychologii. Ak. katol., Poznań 1936. S. 304.

Rozhled

Náboženský.

Suum cuique.

Dělení zájmů a práce v jejich službách narážívá na překážky, ačkoli se vždy nepopírá, že jest ke zdaru prospěšné. Pořekadla stojí tu proti pořekadlům, pravidla proti pravidlům, synthese proti drobení a naopak. Jednotný názor křesťanský přeje více spojitosti, nekonečná rozmanitost úkolů zdá se žádati více práce drobné. Podniknutá výstavba nových říší ani podnikané opravy na starých neprokázaly nic velkolepého. Vůdcové až na pramálo výjimek se protloukali a protloukají, jak to právě jde, aby se stavby vůbec nezhroutily.

Ti, kdo se obírali státovědou, nevěděli si po válce rady, tak jako hospodáři souběžně s nimi pracující. Jak do toho? Válka jen ukázala ohromnou odolnost duševních a mravních hodnot, ale konec konců na tu chvíli přece jen převahu zevnější moci, zbraně a násilí. Místo neplodného profesorského hloubání dali a dávají se vůdcové raději touto cestou: zbrojení. Tam se zdá úspěch zaručen. Theorie v tomto rozsuzování nepochodily dobře, a nebyti schlubného zvyku, mnohá stolice státovědy a národního hospodářství by z vysokých škol zmizela ukázavši, že daleko na sebe nevydělá.

Státověda zůstala a pokračovala ve své jednostrannosti nazírání hospodářského a policejního. Na odpor tomu se zdá býti, že tolik se usiluje o rozkvět školství a osvěty. Avšak úsilí to, má-li vésti ke zdaru národů, potřebuje více hloubky a více ducha, který osvět-ným snahám dodává trvalé hodnoty.

Velmi různě budovatelé budoucnosti nakládají s náboženstvím, v němž tolik vynikajících duchů spatřovalo a spatřuje jediný zdravý základ lepšího příští. Jsou to arcí namnoze lidé svého zátiší, méně lidé hlučné a vlivné veřejnosti, kteří státotvornou práci přece jen řídí otázkou: kdo s koho?!

Takto někde šel stroj dál, jak asi chodíval dotud, někde pokrok nějakými injekcemi temperován, na př. u nás, někde zaplavil všechno, a lidé Kristovi zoufajíce nad celkem úzkostlivě sbírají na útěchu droby tu a tam se vyskytující.

Zoufalství? Veliká tiseň, nedůvěra ve vlastní síly, nedůvěra v brzký samovolný obrat — to ano, k tomu je příčin mnoho, velmi mnoho. Ale k zoufalství nikoli. Předně nezáleží běh dějin jenom na automatismu lidském, a pak není těch, již bojují v obranném šiku, tak mizivě málo, bohudík!

Katolický stát? Mělo se za to, že poučení z války k němu povede, jmenovitě tam, kde kostra státu byla jaksi křesťanská, na př. v Německu. Chvíli se zdálo, že tomu tak bude, ale nastal opak.

Opravdu katolický stát snažili se zbudovati státníci rakouští. S jakými překážkami, víme u nás jen z kusých zpráv o německém

nacionalismu atd. Není tu ještě jistoty, ale jsou nejlepší naděje. Mnoho je tam ještě nahnílého, na př. ve věci lidnatosti, řádných manželství a j. Že se vše nezlepšilo na obrátce, mnohé zaráží; i u nás se při těch statistických zprávách ozval posměšný hlas: ejhle katolická říše!

K výsměchu není však, zvláště u nás, důvodů. Brodíme se bahnem, jehož nám pokrok nanesl, intelligence naše si v něm namnoze libuje, neboť to je svoboda, a pokusy o odklizení jsou právě proto nejenom nesmělé, ale namnoze i neúčinné.

Zde by někdo čekal zakončení v takových úvahách obvyklé: Zpět ke Kristu! Ale kdo k němu povede? Ty tisíce našich nevěřících profesorů a učitelů? Ty tisíce rozvedených nebo nevěrných manželů?

Pozoruhodna jsou slova, jež oba rakouští arcibiskupové napsali a dali hlásati věřícím, také se pozastavujícím nad dosavadními neúspěchy toho katolického státu. Zvláště salzburský Dr. Waitz dovodil ostře: Církev a stát mají oddělený obor své působnosti. (Jak, je známo, a nebudiž tu opakováno). Vypočítav zhruba, co náleží obstarati státu, volá důrazně k věřícím a ovšem především kněžím: to jsou asi úkoly, jež možno na státě žádati a vymáhati — ale ostatní, pěstování víry a mravnosti náleží církvi, tedy především jejímu kněžstvu a konečně všem živým členům církve. Tam třeba zpytovat svědomí a přičiňovati se o obrat.

Není důsledné žádati od státu na př., aby neustanovoval, na společné útraty ovšem, lidí náboženství nepřátelských, a ve straně, kde kněží mají nebo mají míti vliv nechávají na čelných, dobře placených místech známé nevěrce, veřejné cizoložníky, nepočetné hrabivce, barové povaleče a pod. a jejich jmény v slavnostních výkazech ještě paráditi! Co jeden Němec u státu rozlišuje (že má náboženství fördern, ale ne fordern), u katolíků platí nerozlučně: v oblasti svého vlivu fördern i fordern. Pohoršlivé řeči na př. bývaly trestné, a jsou částečně dosud, i v některých státech. Co však říci ve „státě božím“, když nějaký čelný jeho činovník za každým druhým třetím slovem má v katolické společnosti: sakra, krucifix atd.? A čím to, že na naše rozhodující politické neb hospodářské práce se povolávají a vysílají pořád ještě — proti přání církve — kněží, kterých jinde, v práci duchovní a kulturní schází? Kde tu obrat? A v čem? Jak možno takto budovati katolický stát? Katolickou školu?

Tedy suum cuique! Ale v právech i v povinnostech!

★

sp. — Trojí tvář katolicismu.

Pod tímto nadpisem („Potrójne oblicze katolicyzmu“) podává v předposledním (listopadovém) čísle varšavského „Przegląd Powszechny“ Bronisław Bojúlka několik velmi pozoruhodných myšlenek

o postavení katolicismu v nynějším veřejném životě a o některých prostředcích, jimiž by se mohl zvýšiti vliv katolické církve na tento život. Všecko nasvědčuje tomu, že se připravují nové veliké válečné konflikty mezi jednotlivými státními útvary, které budou tím hrozivější, že se tu nebude jednati jenom o politické cíle toho onoho státu, nýbrž bude se bojovati ve jménu různých ideologií státních a socialních. Výsledkem bojů budou zase nové převraty společenské a politické. Církvi katolické, která žije s těmito státy na téže zemi a jejíž údové jsou zároveň občany toho kterého útvaru státního, nemohou ovšem tyto boje a převraty býti lhostejny a podle toho, jaký vliv na ně bude míti, mohou se vytvářeti buď k jejímu prospěchu nebo k její škodě. Bohužel nutno přiznati, že vliv katolické církve na nynější veřejný život je velmi malý. Z celkového počtu obyvatel celé naší země je jenom 19% katolíků, a právě nejmohutnější útvary státní, které zdají se míti velikou budoucnost před sebou, jako Japonsko, Čína, Indie, mají pouze nepatrnou katolickou menšinu. Jenom v Evropě a v jižní Americe je katolicismus procentuálně dosti silně zastoupen, ale odezíraje nyní od značného počtu protestantů a rozkolníků v zemích evropských, jak málo vlivu má církev katolická i v tak zvaných katolických státech! V politickém a socialním životě se dělají zákony, uzavírají smlouvy a pod. bez jakéhokoliv ohledu na církev a její zásady; věda, umění, hospodářský život nejenom odezírají od katolické víry, nýbrž staví se naopak proti ní, popírajíce často i samu nejzákladnější pravdu jí hláсанou, existenci Boží; a tak na př. přírodověda, která by právě nejvíce mohla a měla ukazovati a hlásati moudrost a prozřetelnost Boží, stává se naopak namnoze zbrání v rukou bezbožectví. Vyučování a výchova na veřejných školách staví se skoro vesměs na zásadách náboženského indiferentismu, ne-li úplného ateismu. Proletariát si ve svém boji o práva nejenom nevšímá direktiv církví dávaných, nýbrž považuje ji za ochránkyni kapitalismu a svou nepřítelkyni. Není tudíž divu, slyšíme-li někdy hlasy, že prý katolická církev už ztratila schopnost a sílu k obnově lidské společnosti, a omlouvají-li pohanské inteligentní kruhy v zemích misijních často svou lhostejnost nebo svůj odpor proti katolicismu tím, že prý katolická církev nedovedla povznésti a zušlechtili život ani v těch evropských zemích, kde existuje už přes tisíc let. Tento nepatrný vliv katolicismu musí se zdáti tím podivnějším, uvážíme-li, že ani ti, kteří popírají její božský původ a nadpřirozenou povahu, dívají se na ni jenom jaksi zvenčí a pozorují v ní jenom slabosti a vady, nemohou přece zcela upříti, že má v sobě něco velikého a mocného, a musí uznati, že vnitřní život církve stojí v mnohém ohledu daleko výše než tomu bylo v některých dřívějších stoletích. Církev katolická je nejmohutnější a nejrozšířenější náboženská společnost, má neobyčejně dokonalé zřízení a pevnou autoritu, odolala nesčíslným vnějším i vnitřním nárazům, vnesla v celé řady národů novou kulturu, vybudovala nádherné chrámy, vytvořila podivuhodný system

theologické vědy, hlásá jistě aspoň theoreticky čisté mravní zásady, má bohatou a krásnou liturgii. A kdo srovná nynější mravní a vědeckou úroveň kléru, neobyčejně čilou činnost organizační, výchovnou, misijní a karitativní činnost církevní s poměry jaké byly na př. ve století jedenáctém nebo při vzniku protestantismu, kdo porovná nynější svobodu a neodvislost církve s dobou sporů o investituru nebo sférou josefinismu, nemůže neviděti, že se tu stal veliký pokrok. Ale faktum zůstává, že vliv katolicismu na veřejný život je nyní menší než byl na př. ve středověku. Než nestačí pouze nařikati, a nesmí se také vina připisovati jenom zlobě lidské, nýbrž třeba zkoumati příčiny tohoto zjevu a hledati prostředky k nápravě. B. vidí jednu z hlavních příčin v tom, že se nerozeznává dosti, a to nejen se strany církvi nepřátelské, nýbrž i od katolíků samých, trojí prvek v církvi, nebo trojí její tvářnost: prvek božský čili tvář božská, prvek lidský v dobrém toho slova smyslu čili tvář lidská, a prvek lidský v špatném smyslu neboli tvář karikaturní, karikatura církve. A právě v lepším oddělování a rozeznávání těchto tří tvářností vidí nejdůležitější prostředek, jímž by církev zase mohla nabýti svého dřívějšího vlivu na společnost lidskou.

(O. p.)

★

sp. — Katolíci v Litvě, Lotyšsku a Estonsku.

Tyto tři baltické státy mají stejnou zeměpisnou polohu a také jejich dějiny jsou navzájem úzce spjaty; ale procentuelní počet katolíků vzhledem k celému obyvatelstvu je v každém z nich různý a také postavení a svoboda katolíků není všude stejná, při čemž je nejdivnější, že je toto postavení a tato svoboda skoro v opačném poměru k procentuelnímu zastoupení katolíků.

Litva si zachovala v celku vždy katolickou víru, ačkoli byla ohrožována nejprve protestantismem, a pak, pod ruskou nadvládou, státním pravoslavím, a možno ji zváti zemí katolickou. běže-li se ohled jenom na počet. Máť 81·8% katolíků (z 2,400.000 je asi 1,900.000 katolíků, ostatní protestanté, pravoslavní, židé). Po prohlášení neodvislosti Litvy (1918) zdálo se, že pro dlouho potlačované náboženství katolické nastává nový rozkvět. Byly navázány styky s apoš. Stolicí a zřízena nunciatura. Katolíci měli ve sněmovně a ve vládě většinu a provedli mezi jiným pomocí některých menších stran agrární reformu. Mezi církví a státem byla dobrá shoda. R. 1926 však se dostali k vládě socialisté a brzo nabylo vrchu levé jejich křídlo, takže hrozilo nebezpečí komunismu. To vedlo ještě téhož roku k vojenskému převratu; popud k němu vyšel jak z katolické tak z nacionalistické strany, ale situaci ovládli brzo nacionalisté, třebaž že až do té doby měli jenom tři poslance ve sněmovně, přemohli parlamentární opozici a ustavili sami vládu, která časem přešla v úplnou diktaturu. Ze začátku však i tato nová vláda zachovávala přátelský poměr k církvi. R. 1926 byly upraveny hierarchické poměry a na

místě jednoho dosavadního biskupství zřízeno arcibiskupství se čtyřmi diecesemi. Následujícího roku (1927) byl uzavřen konkordát s řadou výhodných podmínek pro katolíky: vyhrazena jim úplná svoboda kultu a ve vykonávání pravomoci duchovní, práva a povinnosti katolíků celkem upraveny zcela dle předpisu nového kodexu církevního práva, duchovní jsou vyňati ze služby vojenské, biskupy jmenuje papež, náboženská výuka je na všech školách povinná, církevní sňatky mají také civilní platnost, budovy kultu sloužící nepodléhají daním, stát vyplácí kongruu, katolické spolky mají plnou volnost atd. Bohužel však nebyla tato ustanovení nikdy provedena! Nacionalistická diktatura projevila brzy svůj sklon k totalitnímu státu, jímž by všechna práva byla mocí státu zcela podřízena a ponenáhlu pohlcena, a netajila se tím, že pohlíží tak též na práva katolíků a církve. Ukazovalo se to zvláště tím, že byly činěny všemožné překážky Katolické akci a katolickým spolkům vůbec. R. 1930 byly zrušeny katolické spolky akademiků a středoškolských studentů, r. 1931 vypuzen nuncius. Ale strohá diktatura a upřilíšený nacionalismus vzbudily reakci, zejména v nižších vrstvách lidu, a počal se šířiti zase více komunismus. Proto r. 1936 diktatura zmírněna a začíná zase návrat k parlamentnímu životu a také poměr státu k Římu je poněkud méně napjatý, takže se novému nunciovi lotyšskému Msgr. Aratovi podařilo navázati vyjednávání. Ale diplomatické styky s Vatikánem ještě obnoveny nebyly a ve vládních kruzích vane stále ještě vítr církvi katolické nepříznivý. Vidno to zvláště z agitace proti konfesíonelním školám a ze způsobu výchovy mládeže na státních školách v duchu přepjatého nacionalismu a náboženského indifferentismu. Dne 1. února 1936 byl sněmovnou přijat nový zákon spolkový, jímž se silně omezuje činnost Katolické akce. Lid však zůstává celkem svému katolickému náboženství věren a nesouhlasí s touto protikatolickou politikou vlády.

V Lotyšsku procento katolíků nedosahuje sice ani 30%, (ze dvou milionů celkového obyvatelstva je asi 470.000 katolíků, 1,080.000 protestantů, skoro vesměs luteránů, ostatní jsou pravoslavní, starověrci, židé), ale ze všech států po válce se nově utvořivších bylo právě Lotyšsko první, jež poznalo potřebu právní úpravy katolických náboženských poměrů a přátelského soužití s Římem. Už r. 1918 bylo zřízeno (příčiněním a vyjednáváním tehdejšího nuncia polského, nynějšího papeže Pia XI) biskupství v Rize; toto bylo r. 1922 povýšeno na arcibiskupství, a téhož roku byl s apošt. Stolicí uzavřen konkordát, jehož články jsou podobně příznivé katolíkům jako v konkordátě litevském (úplná svoboda kultu při vykonávání církevní jurisdikce, volnost pro katolické spolky a konfesíonelní školy, osvobození kléru od vojenské služby, jmenování biskupů a církevních hodnostářů podle předpisů kanon. práva atd.). Přes to však není veřejné a státoprávní postavení katolíků příliš skvělé. Škodí jim už to, že náležejí k třem národnostem (Lotyšům, Polákům, Němcům), dále že i lotyšští katolíci sídlí v daleko velké své většině jenom

v jedné provincii Lettgallii (z 470 000 je jich tam 326.000), kde užívají při bohoslužbách (zpěvu, modlitbách) tamějšího nářečí, od spisovného jazyka se lišícího a od ostatních Lotyšů i od vlády samé jaksi za méněcenné považované. A poněvadž i lotyšská vláda má silný sklon k totalitní formě státní a k centralismu, je snadno vysvětlitelné, že nejenom zřejmě nadržuje luteránům jako nejsilnější a „státotvorné“ straně, nýbrž že se snaží vymýtití užívání lettgal-ského dialektu, ba nejrady by měla, aby i polští a němečtí katolíci užívali lotyšského spisovného jazyka. Tím se též vysvětluje, že katolíkům je přístup k vyšším státním úřadům velmi znesnadněn, že na př. v ministerstvu zahraničí není mezi úředníky ani jednoho katolíka ano že v jistých kruzích lze slyšati mínění, jako by jenom luteráni byli pravými Lotyši a vlastenci.

Ale neschází též potěšujících zjevů. Lotyšsko je v diplomatickém styku s Římem a bývalému nunciovi Msgr. Zecchinimu byl vystrojen za účasti vlády skvělý pohřeb. Zvláště utěšeně zkvétá v posledních letech vnitřní katolický život. V provincii kuronské (Kursku), kde před ukončením světové války nebylo skoro vůbec katolíků, je jich nyní na 25 tisíc. země, jež dříve neměla žádných řádových společností, čítá nyní řadu řeholníků a řeholnic, dějí se už přípravy k zřízení katolické theologické fakulty. Co zatím v luteranismu život náboženský stále vlašně a dětí v rodinách ubývá, vyvinuje se u katolíků cílý život náboženský a počet jejich stále roste.

V E s t o n s k u tvoří katolíci nepatrnou menšinu, jest jich necelé tři tisíce, tedy ani ne 0 3 % (z celkového počtu 1,200.000 jest něco přes 800.000 luteránů, na 200 000 pravoslavných, ostatní rozděleni na židy a různé malé sekty). Ale hledíc k tak nepatrnému zlomku katolíků lze jejich postavení v Estonsku označiti za dosti příznivé. Vláda je nakloněna unii pravoslavných s Římem, ovšem že z ohledů politických, aby je vymanila z vlivu církve ruské, a nečiní také katolíkům zvláštních obtíží. Tím byla umožněna řada konversí a počet katolíků stoupl od r. 1918 skoro o celou třetinu (z 2000 asi na 3000), počet far ze dvou na sedm. Od r. 1925 je v Estonsku sv. Stolicí bezprostředně podřízená apoštolská administrativa a p. administrátor byl právě v posledních týdnech jmenován světicím biskupem. Jeho hlavní úlohou je, aby si vychoval domorodé kněžstvo. Dva Estonci studují už v ruské kolleji v Římě a jedná se právě o zřízení semináře v Revalu (Tallinu). Připravuje se též zákon, jímž by bylo upraveno vyučování na katolických konfesijních školách. Pro vyučování a ošetřování nemocných získány byly řeholní sestry (Sestry Nep. Početí z Přerova na Moravě). To všecko je nemalý pokrok v zemi, kde za ruské vlády byl každý apoštolát naprosto zakázán, kde byla universita v Dorpatě fanatickou baštou luteránství, a kde každý neluterán eo ipso platil za nepřítele estonské vlasti.

kž. — Středoškolská statistika náboženská.

Americký kaleidoskop náboženský u nás dobře ilustruje náboženská příslušnost žáků čs. středních škol. Loňská statistika (1935/36) uvádí 38 různých nábož. vyznání čs. studentů! Nejvíce příslušníků vykazuje náboženství římsko-katol. počtem 89.929. Pak následuje náboženství českoslov. počtem 10.847, židovské 8420, evang. augsb. 5981 a evang. česko-bratr. 4640. Bez vyznání je 8809 žáků.

Z této statistiky je dobře poznati, jak je nábožensky rozpolcena u nás právě inteligence (státní úředníci), jejichž děti zpravidla šmahem studují. Srovnání sčítání lidu podle náboženství z r. 1930 a počet studentů jednotlivých konfesí to jen potvrzuje a zároveň ukazuje, že studium i v demokratické republice bude vždy výsadou dětí dobře situovaných. Podle sčítání lidu z r. 1930 je řím. katolíků 73·5%. Na středních školách však studuje jen 67·5%. Zatím co vyznání českoslov. bylo 5·4% a studentů je 8·2%, bez vyznání bylo 5·8% a studentstva 6·6% a židů 2·4%, studovalo však 6·3%.

Počet studentů židovských měl by vésti k úvahám, zda by nebylo na čase jejich procenta uvést na spravedlivou míru odpovídající národnostní menšině. To není antisemitismus, ale vlastenecká naše povinnost. Nejednali by Židé stejně, kdyby měli svůj vlastní stát a lid nežidovský chtěl by tam vniknouti, aby v kulturních povoláních lid domácí zatlačoval? Národ má ve jménu demokracie povinnost odmítnouti každý nezdravý zjev!

★

Lutherova píseň „Ein feste Burg...“

vznikla podle šetření G. Wolframa r. 1529 při postrachu, který šířili Turci vpádem do Rakous, netýkala se tedy katolíků. Teprve když turecké nebezpečí opadalo, zdála se píseň vhodnou proti katolíkům.

Vědecký a umělecký.

Petrov či Špilberk?

Pod nadpisem „Z počátků města Brna“ pan Václav Richter uveřejnil v Časopise Matice Moravské r. 1936 str. 257—314 pojednání o dávném sporu, kde stával původní hrad Brněnský. Rozhodl se pro Petrov a vyvrací mé důvody pro Špilberk. Na str. 268—71 praví: „Byly-li zatím odstraněny hlavní body z Šujanových důvodů pro existenci knížecího hradu na Špilberku v 11.—12. století, jde nyní o důvody, z nichž vyplývá pravděpodobnost, že románský knížecí hrad stával na Petrově. Pro Petrov mluví především tradice, jejímž prvním dokladem je listina z r. 1306, kterou potvrzuje olomoucký biskup Jan povýšení kostela sv. Petra v Brně na kolegiální. Praví se tam, že kostel sv. Petra stojí na místě slavném a věhlasném. Šujan namítl, že listina vlastně nic neuvádí a Šebánek se k té namítce přiklonil. Smysl slov listiny můžeme však poznati z konfirmace krále Václava pro kostel sv. Petra vydané téhož roku. V ní se mluví o domě proboštsví kostela sv. Petra, v němž probošt dlí, ležícím pod kostelem a hradem. Ze zprávy je zřejmé, že proboštský dům byl u kostela sv. Petra, což ostatně nepřekvapuje. Termín *arx* neznačí tam však Špilberk. Kostel a hrad se spojuje ve větě v nejužší místní vztah, čemuž dnešní i tehdejší situace Špilberka a Petrova zřejmě odporuje. O poloze proboštského domu se zachovala zmínka z r. 1365. Tehdy koupil markr. kuchař Smolek v Brně dům, ležící v České ulici a za proboštem sv. Petra. Jelikož se Česká ulice pod Petrovem rozkládala jižně od sv. Petra a tím i dům proboštův, není možné, aby v listině hradem byl myšlen Špilberk, neboť ten je situován od kostela sv. Petra na opačnou stranu, na sever. Konečně z užití slova *arx* plyne, že není míněn Špilberk, protože hrad na Špilberku je v té době nazýván *castrum*. Hradem je myšlen Petrov, ovšem je to historisování, jelikož hrad na tom místě již nestával.“

Na str. 290 ř. 17: „R. 1278 se po prvé datuje listina in *castro brunensi*. Šebánek ukazuje, že souhrn údajů mluví dostatečně pro přesvědčení, že mezi r. 1234—1277 byl na Špilberku budován nový gotický hrad.“

K citovaným vývodům dovoluji si povědět jen toto:

1. „Hlavní body z Šujanových důvodů pro existenci knížecího hradu na Špilberku v 11.—12. století“ odstraněny nebyly, nýbrž domněnky páně Richtrovy stojí proti domněnkám Šujanovým. Podnes stojím plně za svými důvody v „Hlídce“ 1928 str. 437.

2. Smysl listiny Václava III z 10. ledna 1306 je zcela jiný. Je to *immunita* pro proboštsví na Petrově a pro jeho rozsah. Termín *arx* (*sub ecclesia et arce*) neznamena tam hrad, nýbrž tvrz = skála. Diabasová vyvřelina na Petrově podnes přikře spadá do roviny na západě, na jihu a na východě. Na východě (k ulici Masarykové) však do značné výše je pokryta silným nánosem úrodné spraše,

na které vznikla nejstarší osada brněnská. Kostel sv. Petra stál a podnes stojí na východním kraji skály. Do skály kolem farního kostela pochovávat se nemohlo, proto hřbitov vznikl pod kostelem, pod skálou v měkké spraši, a pochovávalo se tam do r. 1350. Blízko hřbitova byl dům proboštův, domy pro kleriky a pro chrámové služebnictvo, které tam bydlí podnes (CD VI č. 12 S.). O tom se může každý přesvědčiti ještě dnes. Vyjde-li na Petrov, spatří u nynějších schodů v ulici „Petrov“ dům č. 1 a č. 2, které stojí na skále, ale dvůr mají už několik metrů hluboko pod skálou. Mají dosud zahrady z bývalého hřbitova a jižně od nich jsou domy pro služebnictvo chrámové.

V zemském archivu v Bočkově sbírce č. 3011 a 3012 se dočteme: r. 1590 biskup Stanislav (bývalý probošt petrský) koupil od kapituly za 1100 zl. staré probošství, které pak slulo domem biskupským (nyní museum), a r. 1600 biskup Dietrichstein přikoupil ještě plochu na zahradu. Mezi školou (nyní choralisté) a domem arcidiaconovým byly schody (staré), po nichž sestupovalo se na hřbitov.

Domek kuchaře Smolka r. 1365 stál v České ulici a za proboštem sv. Petra, ale tehdy Česká ulice (Josefská) táhla se obloukem od Měninské (Orlí) k nynější Masarykově a nahoru až k nynějším schodům do musea. To byla nejstarší osada brněnská.

3. R. 1278 na hradě Brněnském se konal generální sněm a soud zemský za velkého účastenství šlechty. Soudcové praví, že sporné strany objevily se coram nobis in castro Brunensi. Soud přisoudil dědinu Těšetice opatu Hradištskému a polovici dědiny Kučerova a Lhoty opatu Žďárskému. O tom byly napsány dvě listiny skoro stejné s přechetnými svědky. Actum et datum in castro Brunensi XII. Kal. februarii 1278 (CD II č. 148 a 149). Kdyby hrad Brněnský (na Špilberku) vybudován byl teprve r. 1234—1277, jistě byli by tehdejší účastníci soudu řekli coram nobis in novo castro Brunensi a napsali Actum et datum in novo castro Brunensi.

4. Kdo prostuduje knihu Mendlovu z r. 1935 „Knihy počtů města Brna z let 1343—1365“, které jsem já prostudoval před 40 lety ještě z rukopisů, pozná, že domněnky p. R. o burgus u kostela P. Marie v Zábrdovicích a u kostela sv. Jakuba v Brně jsou nemožny. Vývoj města Brna šel směrem opačným, od Petrova k sv. Jakubu.

Mám ještě 41 námitek proti domněnkám p. R., ale už jich nikde neuveřejním, poněvadž by vyvolaly zbytečnou polemiku, na kterou já při svých 78 letech jsem již stár.

V Brně 12. prosince 1936.

Dr. Frant. Šujan.

★

m. — Literatura „služebná“ a „socialistický realismus“.

Jméno „služebné“ literatury pochází ze sovětského Ruska, kde byla literarura stejně jako všechna ostatní práce včleněna do velkého

organisačního plánu; ruského příkladu následovaly i jiné evropské diktatury, zejména německá. Tam ovšem místo „služebná“ říkají raději „usměrněná“. Prakticky to znamená literaturu tendenci v nejvlastnějším smyslu toho slova, literaturu třídní, jež námětově a ideologicky smí zpracovávat jen to, co může jakkoliv podpořít politiku vládnoucí strany a rozvoj státu.

Již sama existence takové literatury uvádí do nemalých rozpaků ony naše směry, které vždy horlily pro uměleckou svobodu a za největší hřích pokládaly každou, třeba mnohdy jen zdánlivou tendenci: jsou to právě naši největší obdivovatelé sovětského Ruska, kteří musí doznati, že v zemi sovětů nemá ani umělec svobody, jaké se těší na př. u nás.

V pražském Magazínu Družstevní práce (r. IV, č. 3, říjen 1936), také hodně „levé“ orientovaném, obírá se touto otázkou spisovatel K. J. Beneš. A ku podivu jistě všech hlasatelů hesla „umění pro umění“ dospívá až k uznání oprávněnosti tendence. „Literatura jako umění vůbec, vždycky někomu nebo něčemu sloužila dobrovolně nebo nedobrovolně; v dějinách umění se o tom každý může snadno přesvědčit. Ba dokonce stačí pouhá vzpomínka na quattrocento nebo cinquecento, abychom si uvědomili, že i umění po výtce služebné může dosáhnouti vrcholu umělecké dokonalosti. Absolutně svobodné umění je romantický pojem, který nikdy nebyl a ani nemůže být plně uskutečněn. Jsou ovšem různé stupně služebnosti, a kromě toho záleží nejen na tom, komu se slouží, nýbrž také a snad více na tom, k čemu slouží.“

Ani v Rusku závažnost literárního díla není dána pravověrností tendence, nýbrž uměleckou osobností autorovou. Nikdo věci znalý nebude upírat básnické velikosti takovému Gorkému, Katajevovi, Šolochovi, Pasternakovi, Panterovi, ale tyto vynikající zjevy moderní ruské literatury byly by se jistě objevily v každém prostředí a za jakéhokoli režimu, třeba není pochyby, že sovětská revoluční básníci našli přebohatý zdroj inspirace v novém, sociálním a hospodářském řádu a zároveň i velkou odezvu v novém, milionovém obecnstvu. Na druhé straně sám Gorkij byl nucen ozvati se proti nebezpečí leninistické literatury vyráběné řemeslnicky a ve velkém polotalenty a poloosobnostmi, jež se prostě stácejí po větru.

Žádný režim na světě nemůže zuniformovat lidské bytosti tak, aby pozbyly své vnitřní individuální fysiognomie. Každá zvenci přicházející these v oboru liter. tvorby, každý diktát ve prospěch určitého politického režimu nutně vyřaduje všechny odchylné osobnosti, které přece proto ještě nejsou umělecky nikterak méněcenné a které v prostředí duchovně svobodném by se jistě bohatě rozvily. „Dobrovolně básník sloužit smí, a může to být služba plodná, protože pak má jen jediného pána nad sebou — své vlastní domí, svůj mravní zákon v sobě. Ten však, kdo se k takové službě zaváže, musí být připraven na to, že bude pozorně sledováno, jaký je poměr mezi tendencí a uměleckou hodnotou jeho děl.“

Za oficielní směr ruské literatury byl nedávno prohlášen socialistický realismus. K. J. Beneš doufá, že pravděpodobně tento směr bude jednou uznán za největší událost v liter. historii ruské i evropské, neboť je prý to vlastně renesance klasického ruského realismu, obohaceného o nové sociální skutečnosti a perspektivy, a shoduje se nápadně s obrodou realistického románu mravů ve smyslu balzacovském nejen v ostatní Evropě, nýbrž i v Americe. V SSSR je soc. realismus ideově nejujasněnější, jak je přirozeno v ovzduší tak jednoznačně usměrněném. Nejen popisuje nebo analyzuje novou sociální skutečnost, ale zároveň ji také propaguje v masách svých čtenářů.

V tomto rysu ruského moderního realismu je skryt velmi silný prvek romantický: projevuje se, podobně jako ve filmu, oblibou v tvoření ideálních typů nového sovětského člověka jakožto nositele a hlasatele leninovsko-stalinovské ideologie a jakožto bojovníka proti úkladům a brzdám více méně maskovaných kontrarevolucionářů. Nelze jistě v tomto rysu nevidět novou formu prastarého ruského mesianismu. A v tomto míšení revoluční romantiky — romantika je vždycky odbojná — se střízlivým realistickým pohledem na skutečnost možno spatřovati i zvláštní kouzlo tohoto nového liter. směru. Je to ovšem kouzlo z velké části nepřenosné do jiného prostředí.

Proto autor článku myslí, že náš nový český realismus nesmí napodobovat svůj ruský vzor, nýbrž musí vycházet z domácí pudy a z domácí tradice. Je přece také u nás tolik nových sociálních skutečností. Před našima očima se odehrály a odehrávají pronikavé společenské a hospodářské přesuny — je přímo s podivem, jak nepatrný zlomek této nové reality se dostal do naší moderní literatury, zejména do našeho soudobého románu!

Vývoj k realismu u nás byl by vítán i z toho důvodu, že by mohl býti zdravou protiváhou surrealismu, jehož přílišná převaha je zjev nežádoucí. Pak by se asi také jasněji objevil základní omyl surrealistů, kteří se namáhají sloučiti v podstatě úpadkovou formu buržoasně rafinovaného umění se světovým názorem komunistickým, který je pravým opakem takové zjevně aristokratické výlučnosti.

★

hd. — Hvězdná obloha v únoru 1937.

1. února okolo 6. hodiny večerní loučí se s námi na severozápadní obloze ozdoba a značka letních nocí, totiž Vega v Lýře a Deneb v Labuti. Nezmizí úplně pod obzorem, jsouce hvězdami obtočnovými čili cirkumpolárními, ale klesnou tak hluboko k obzoru, že tam jejich záře pohasne v mlhách a párách obzorových. Jejich třetí, *Altair* v Orlovi, ten už klesl pod obzor. Nad našimi hlavami snadno najdeme Kassiopeju, pod níž jest mírný oblouk Andromedy, nad jejíž prostřední hvězdou sobě povšimnete její spirálovaté mlhoviny. K Andromedě se pojí na západní straně

velký čtverec Pegasův, Nebeský stůl, a pod ním důležitý jarní bod čili bod jarní rovnodennosti. Pod Andromedou jest malé, ale nápadné souhvězdíčko Skopce čili Berana, a pod Skopcem a Pegasem rozprostírá se dlouhé, ale nevýrazné souhvězdí Ryb, v němž zrovna září skvělá Venuše-Krasopaní, o níž bude dále ještě řeč. Velký Vůz jest na severovýchodní části oblohy. Jihovýchodní část oblohy zabírá už o 6. hodině z večera skupina šesti skvělých souhvězdí zimních, k nimž nám ukazuje cestu zahnuté a prodloužené oje Malého Vozu. Ale počkáme raději poněkud, až tato nebeská krása bude procházeti poledníkem, a sice mezi 8 a 9. hodinou večerní. Pak uvidíme, že prodloužené oje Malého Vozu nám ukazuje přímo na nejbližší zářící a mihotající se stálice, jest to Cappella-Kozička v souhvězdí Vozky-Auriga. Pod Vozkou jest pak skvělý Orion, nejkrásnější souhvězdí celé oblohy. Tvoří poněkud nepravidelný obdélník, v jehož horní části září červenavá stálice Beteigeuze, v dolní pak části jest modrobílý Rigel. V prostřední části Oriona jsou tři jasné, bílé stálice, asi tak jasné jako stálice Velkého Vozu. Nazývají se Jakobova Hůl. Spojme je přímkou čarou, prodlužme tuto čáru nahoru i dolů. Prodloužíme-li tuto čáru dolů k jihovýchodu, najdeme tam skvělého, zářícího Siria, nejjasnější hvězdu celé oblohy. Prodloužíme-li tuto přímkou čáru nahoru, k severozápadu, dostaneme se asi ve stejné vzdálenosti do souhvězdí Býka, v němž nás potěší červený Aldebaran, v jeho sousedství hvězdokupa Hyady, a ještě dále nahoru líbezná hvězdokupa Kuřátek, Plejady neboli Sedmihvězdí. Na východní straně poledníku jest pak ještě velké souhvězdí Blíženců-Gemini, v nichž září Kastor a Pollux, a pod nimi ojedinělá stálice, Prokyon čili Malý Pes, na rozdíl od Siria, jenž se jmenuje Velký Pes. V souhvězdí Oriona jest ještě nad Jakobovou Hólí velká nepravidelná mlhovina, která má ve velkém dalekohledu podobu jako otevřená tlama divoké šelmy. Bystré oko ji uvidí beze všeho. Pěknější jest ovšem v kukátku.

Kdo máte jakékoliv kukátko, podívejte se na tuto nebeskou krásu kukátkem. Když se díváte kukátkem na tyto stálice, pohybujte poněkud kukátkem, opisující malé kruhy nebo elipsy. Bude se vám zdáti, že tyto stálice jakoby poskakovaly, jakoby z nich plameny šlehaly a jiskry sršely. Budete je viděti zbarveny jako duhovými barvami. To jest ovšem všechno zrakové šálení a mámení, které způsobuje pozemské ovzduší, ale zajisté řeknete, že je to pěkné.

Ze souhvězdí ekliptikálních jest nejdále na západ posunut Vodnář, jenž už zapadá. K němu se pojí souhvězdí Ryb, v němž zrovna se pohybuje na jihozápadní obloze skvělá Venuše. Pod Andromedou jest malý Skopce-Beran, k němuž se druží nápadný Býk s Aldebaranem, pak Blíženci s Kastorem a Polluxem, a nejdále na východ jest malé souhvězdí Raka.

Z oběžnic jest Merkur na ranní obloze před východem slunce. Vychází po 6. hodině ranní, dobrou hodinu před východem slunce, a může za příznivých okolností býti spatřen. Ale zaručiti toho nelze.

Jest k tomu potřebí předně jasné oblohy, kukátka, a pak hlavně trpělivosti a vytrvalosti. Dne 7. února dosáhne Merkur své největší západní vzdálenosti od slunce. Prohání se při tom na pomezí mezi souhvězdími Střelce a Kozoroha, která jsou nizoučko nad obzorem, kterážto okolnost právě překáží a ztěžuje hledání Merkura.

Červený Mars putuje v souhvězdí Váh, přibližuje se naší zemi, a proto mu přibývá světlosti Vychází asi hodinu po půlnoci, a může pak býti pozorován až do ranního svítání — Jupiter jest rovněž na východní straně oblohy před východem slunce. Na začátku února vychází asi hodinu před sluncem, na konci února asi dvě hodiny před sluncem. Putuje rovněž na pomezí mezi Střelcem a Kozorohem. Dne 8. února ráno před východem slunce bude na ranní obloze pěkné seskupení, ovšem že za příznivých okolností. Nad Jupiterem, asi o 4 úplňkové průměry výše bude procházeti úzký srpek ubývajícího měsíce, kdežto asi 18 průměrů úplňkových na levo dole bude lze spatřiti Merkura, nízko nad obzorem. — Saturn jest na večerní obloze, a sice pod Venuší, nízko nad obzorem. Zapadá na začátku února okolo 8, na konci měsíce už okolo 7. hodiny večerní. Jest v souhvězdí Ryb pod Venuší.

Krásný pohled naskytne se nám 14. února z večera. Připutuje totiž k Venuší úzký srpek přibývajícího měsíčka a bude procházeti těsně podle ní po její pravé západní straně. Pod Venuší, nízko nad obzorem, bude při tom zářiti Saturn, utápějící se ovšem v mlhách nad obzorem. Ale bude tam zcela jistě.

V jarních měsících od února až do května doporučuje se také pátrat na západní obloze po západu slunce po tak zvaném světle zvířetníkovém čili zodiakálním. Po západu slunce objeví se totiž v těch místech, ve kterých slunce se chýlilo k západu, šikmý kužel jemného, útlého světla, který se drží přesně dráhy sluneční, ekliptiky čili řeky zodiaku, zvířetníku. V měsících podzimních, od srpna až do listopadu září toto záhadné světlo zase na východní obloze ráno před východem slunce, rovněž ve směru ekliptiky, zvířetníku. V našich krajinách jest toto světlo dosti matné, nenápadné, a proto lehko uniká naší pozornosti. Zato v krajinách východních a jižních dosahuje až jasnosti nejjasnějších částí mléčné dráhy, tak že se vtírá přímo do očí. O původu tohoto záhadného světla nevíme posud nic jistého a určitého.

Slunce vstupuje dne 19. února do znamení Ryb, ale vlastně ze souhvězdí Kozoroha do souhvězdí Vodnáře. Vystupuje zvolna z její jižnějších částí ekliptiky nahoru směrem k rovníku, jehož dosáhne dne 21. března v bodu jarním čili v bodu jarní rovnodennosti. Jarní bod leží v souhvězdí Ryb, pod čtvercem Pegasa, kde se v něm protíná ekliptika a nebeský rovník.

Nejnápadnějším zjevem večerní oblohy v únoru je zajisté Venuše-Krasopaní, která přímo hýří svým žlutavě bílým světlem na jihozápadní obloze po západu slunce v souhvězdí Ryb. Jméno Krasopaní se pro ni hodí výborně. Němci se jí také chtějí zalichotit,

nazývajíce ji die holde Venus. Ve svém největším lesku září Venuše asi dvanáctkrát silněji nežli nejjasnější hvězda celé oblohy, totiž skvělý Sirius. Ale i když Venuše klesne na nejnižší stupeň své světlosti, vždycky ještě září pětkrát tak silně jako Sirius. Rozdíl jest jenom v tom, že světlo Venuše jest klidné, mírné, kdežto světlo Siriovo jest nepokojné, mihotavé, jakoby z něho jiskry sršely. Podíváte-li se na Venuši kukátkem, zůstane nadále v klidu, ovšem zvýší se její jasnost. A když budete opisovati kukátkem nějaké křivky, snad kruhy nebo elipsy, pak se vám záře Venušina promění ve žhavý, ale souvislý pás. Pohybujete-li kukátkem, dívajíce se na Siria nebo i na kteroukoli jinou stálici, nejlépe barevnou, pak se vám záře Siriova nepromění v souvislý žhavý pás, ale bude se vám zdáti, že se ten žhavý pás trhá na jednotlivé menší částky, hýřící v barvách duhových.

Venuše jest jen o maličko menší nežli naše země. Její průměr obnáší prý jen o 60 km méně nežli průměr země, a tento jest dlouhý 12.756 km. Venuše obíhá okolo slunce uvnitř dráhy zemské, je tedy slunci bližší nežli země. Proto potřebuje k jednomu oběhu okolo slunce jenom 225 dní. Při tom dostane se na své cestě okolo slunce jednou mezi nás a slunce, jest v dolní konjunkci, a jest od nás vzdálena jenom asi 40 milionů km. Zato v horní konjunkci, když jest za sluncem, jest od nás vzdálena asi 258 milionů km. Od slunce je vzdálena asi 108 mil. km.

Venuše jest v únoru večernicí, na levé, východní straně slunce. Vidíme ji v této poloze tak asi, jako měsíček před první čtvrtí. Není tedy ozářena celá, nýbrž vidíme z ní jenom srpek, který se bude neustále úžiti, až v dolní konjunkci zmizí úplně, tenkrát totiž, až Venuše bude procházeti mezi námi a sluncem. To bude 18. dubna, kdy bude od nás v tomtéž směru jako slunce. Pak ji ovšem nebudeme vůbec viděti, poněvadž její plně ozářená strana bude obrácena ke slunci, zato strana tmavá k nám. Bude to tatáž poloha, kterou má náš měsíček, když jest v novoluní, nebo když jest nový měsíc. Zmizí úplně.

Když pak Venuše přejde zase na pravou stranu slunce, na stranu západní, když z večernice stane se dennicí neboli jitřenkou, vychází ráno před sluncem, a má tutéž podobu, jako měsíček v poslední čtvrti. Ovšem že nestačí k tomu ani nejbystřejší zrak, ani obyčejné kukátko, abychom viděli Venuši v podobě první nebo v poslední čtvrti. K tomu jest potřebí většího dalekohledu hvězdářského. Venuše nezáří světlem vlastním, nýbrž odraženým světlem slunečním. V dalekohledu činí Venuše dojem, jakoby byla zahalena hustým obalem bílých mraků, na kterých nelze najíti tmavších částí, a kterými nelze proniknouti ku povrchu Venuše. Proto nelze ani stanovití, jakou rychlostí se Venuše otáčí okolo své osy. Její rok, totiž jeden oběh okolo slunce trvá 225 dní, délka jejího dne, totiž délka jejího otočení okolo vlastní osy, jest nejistá.

Vychovatelský.

ak. — Vzorní žáci střední školy.

Ve Francii zkoumali osudy jednoho tisíce vzorných žáků, kteří v letech 1920-25 opustili francouzské střední školy. Z tohoto tisíce vzorných žáků prý se za deset let 27 zavraždilo a 58 prý se seznámilo s trestním zákonem. Oženilo prý se 314, z nich se 39 hned rozvedlo, 158 změnilo několikrát povolání, 256 se chtělo věnovat lékařství, ale pouze jedna třetina dosáhla cíle a z ní pouze dva si získali vědeckou pověst. A z celého tisíce vzorných žáků ani jeden prý nedosáhl zřetelného úspěchu a neprosлавil se.

To je statistika jistě zajímavá a v mnohém poučná. Pro studenty může býti útěchou, že slabší úspěch nebo i neúspěch ve škole neznamena ještě nic pro úspěch v životě, že rychlý úspěch ve studiích nemusí býti trvalý, a že tedy nemusí vždy ještě zoufat žáci sami nad sebou a rodiče s nimi. Vždyť v životopisech se nejednou dovídáme, že ten neb onen slavný muž na střední škole špatně prospíval nebo i propadl. Tedy jakási útěcha v tom může být, ale takové případy nejsou pravidlem; nemohou tudíž na nich budovat ani studenti ani jejich rodiče. Nejsou pravidlem, spíše výjimkou, a výjimka potvrzuje pravidlo, že k úspěchu se kráčí prací a úsilím; v životě ovšem jest potřebí také trochu „štěstí“.

Nelze dále vědět, jak v oné statistice ten tisíc vzorných studentů byl vybrán, možná, že u druhého tisíce by statistika dopadla jinak.

Nesmí se také zapomínati na to, že pro ony slavné muže třeba právě to propadnutí bylo k něčemu dobré, že se vzpamatovali a dali se do práce, zalíbili si ji pak a docela vynikli. Kolik však studentů propadlo a v životě naprosto nevyniklo, a kolik bylo zas vynikajících mužů, kteří vynikali už jako studenti?

Nesmí se také zapomínati na zvyk. Student, který své svědomí ukolébává útěchou, že vynikne až v životě a rezervuje si pro takovou útěchu síly, ukolébá se kolikrát docela, že pak už není ani schopen své síly vyvinouti. Začítí jest vždycky hned, nikdy neodkládat. O tom vypravují mnozí z těch, kteří si za středoškolských studií zachovávali síly až prý pro studium na vysoké škole, ale tam poznali, že už nemají ani síly, aby se vzchopili k práci. Jsou ovšem zas případy, že vysokoškolák výborně prospívá, ač na střední škole nemohl nijak vyniknouti pro různé okolnosti, které jeho prospěch v studiu brzdily. A tak i v životě má na úspěch vliv různá shoda okolností nepředvídaných a nevypočítatelných, snad tu byl vhodný sňatek, dnes šikovně volená politická strana, zdraví, prostředí atd. Ale má-li kdo lásku k práci, dovede-li vyvinouti úsilí úměrné svému nadání a má-li trochu protekce, může také dosáhnouti nějakého úspěchu; totiž té protekce, že pracovní síly se přirovně vyvíjejí, jsou-li uznávány vyšší autoritou. Obtíže a zneuznání

sice mohou pobízeti síly ducha, ale mohou je také ubíti, jsou-li neústupné, umíněné a nespravedlivé. A konečně J. S. Blackie spisek „Sebevychování“ končí slovy: „Měj si v ruce meč nebo pero, nevládni jedním ani druhým zpupně, ale buď vždy hotov, ať v radosti nebo žalosti, zvolati: Žehnej mně, i mně také, Otče můj!“

kž. — Středoškolský rozhlas.

Od počátku II. běhu letošního šk. r. 1936/37 má býti, hlavně prý na naléhání nynějšího ministra šk. a nár. osvěty Dr. E. Frankeho, zavedeno na zkoušku na středních školách českých pravidelné vysílání rozhlasové. Nebude součástí vyučování, nýbrž bude jen na jeho okraji. Bude trvati 30 minut, které se získají tím, že se každá vyučovací hodina toho dne zkrátí o 5 minut. Vysílání má se díti čtyřikrát za měsíc, zpravidla ve čtvrtky první hodinu vyučovací.

Hlavní ideje středoškolského rozhlasu mají býti: národní, sociální, všelidské solidarity a humanity, snášlivosti, náboženské a demokracie.

Program vysílání má obsahovati jednak projevy vynikajících osobností, jednak reportáže z denního života, jednak relace studentů.

Redakční komise má pět odborů: pro výchovu hudební, literárně estetickou, poučnou, státně občanskou a tělesnou.

Při výběru témat ukázaly se zatím velké protichůdnosti, jak to ani při dnešní ideové roztržitésti profesorů není jinak možno. Zatím určen program na tři měsíce.

Praxe ukáže, v jakých vodách středoškolský rozhlas popluje.

Hospodářsko-socialní.

Dobročinnost.

Nezaměstnanost ohrožuje nejen mravní, ale i hospodářský život. Tento m. j. také tím, že odnímá trhu práce vyučené dělníky. Ukazuje se to v nejednom případě: na práci nádenickou by bylo lidí víc než dost, na práci řemeslnickou jich není dost.

Nebezpečí z dobročinnosti pro nezaměstnané se cítí, ale neví se, jak mu čeliti. Rozumít se samo sebou, že mnohý, jenž si po léta navykl, chodit si pro nezaměstnaneckou podporu, jsko si jindy chodil pro vydělanou mzdu, nevrátí se k práci jako k samozřejmé podmínce výděлку. Přibývá nechuti k práci. O zločinnosti ani nemluví.

Jsou z p ů s o b y d o b r o č i n n o s t i, s nimiž ani podporovaní nejsou venkoncem spokojeni: nechceme podpor neb almužen, chceme výdělek. Je tomu tak i v případech, kdy obdarování nepřináší žádné závislosti, závazku k díkům a pod. A mezi těmi, kteří dobročinnost schvalují a sami provozují, soudí mnozí jinak: nikoli podpory, nýbrž výdělek! Vyrostli jsme v ušlechtilém ovzduší dobročinnosti a snažíme se podle možnosti dary zmenšiti nedostatek potřebných. A dobře tak! Ale s p o l e č e n s k á p r o z í r a v o s t káže zabývat se touto otázkou také s hlediska vyššího a širšího. U některého z podporovaných se snad, pravda, ozývá ješitnost, jež neche býti ponížována almužnou. Ale ne u všech možno toto sebevědomí znevažovati a odsuzovati. Právě naopak, možno-li místo podpory dopomoci k výděлку, vykonán záslušnější čin nežli pouhou podporou. Jsou ovšem případy, kdy takové osamostatnění vede ke zpupnosti, ale to již je tak v životě, že dobro není vždycky beze zla, a nad to není to následek nutný. Předpoklad, že lépe udržovati lidi v poddanství než jim dopomáhati k sebevědomé svobodě, byl jen tím posilován, že ani na jedné ani na druhé straně se neumělo šetřiti správné míry. Opravdový lidumil raději jedná se slušnými lidmi, kteří si jsou vědomi své samostatnosti, nežli s lidmi tuze poníženými. Na oněch také lze jistěji stavěti než na těchto pro případy rozhodování.

Převrat není ovšem v rukou jednotlivce. Ale jde tu o n á z o r z á s a d n í, zvláště u těch, kteří úřadem, spolkovým vlivem a pod. mohou pro něj pracovati. Ve snahách o posílení středního stavu, jeho rodinného života atd. není to věc bezvýznamná. Vždyť i tak na karitativní dobročinnost zbude práce až nazbyt!

Politický.

ff. — Ze Španělska Francova. (Autentická zpráva salaman-ského dominikána.)

(Byl jsem před občanskou válkou v stálém spojení se Španělskem. Za této války přestaly docházet časopisy. I když sem tam došel opožděný sešit z doby přímo předcházející (na př. z měsíce července t. r., dotiskovaný již za občanských bouří), neobsahoval nijaké zprávy o vnitřní situaci Španělska. Až v těchto dnech jsem obdržel jediné číslo revue *La Ciencia Tomista*, shrnující látku za měsíce září až prosinec. Odtud se mi dostalo první věrohodné zprávy ze samého Španělska. Zní:)

Abychom neklamali naše čtenáře v zahraničí, kteří mají upřeny zraky na Španělsko a jimž není snadno věrohodně se informovati o tom, co se zde děje, nechceme, aby v tomto čísle chyběla obvyklá kronika o naší vlasti. Nynější kronikář je ovšem vetřelec, poněvadž stálý zpravodaj měl své sídlo v Madridě a ještě se o něm nic neví. Spíš než zprávu o událostech, které byly již rozšířeny světovým tiskem, třebaš znetvořené podvodným zpravodajstvím zednářsko-židovským, podáme krátkou úvahu o krvavé tragedii, která se rozvíjí v naší milované vlasti.

Ustavičné násilnosti páchané za souhlasu nebo aspoň vědomí vlády, které náboženství, vlastnictví a nejsvětější city trpěly od posledního února, zavraždění Calva Sotela v noci dne 12. července, nastrojené samým generálním ředitelstvím stráže bezpečnosti, dovršilo trpělivost živlů pořádku, dávajíc jim jasné na srozuměnou, že se nic nedá očekávatí zákonitým postupem od podobné situace. Ona smrt byla nejen smutnou skutečností, nýbrž mimo to zřejmým propuknutím nepřátelství. 17. t. m. naši nepřemožení legionáři dali v Maroku povel k svatému povstání proti vládě, poskvrněné tak hrozným zločinem. Všechny nebo skoro všechny posádky odpovíděly bez váhání na toto gesto, protože byly dotčeny citem ošklivosti, který vzbuzuje v ušlechtilých srdcích sprostá vražda muže tak důstojného a zasloužilého, mluvčího mínění velké části parlamentu i mimo něj.

Živel občanský se přidal přímo k vojsku. Přichvátala naše mládež, aby se dobrovolně a o své újmě dala zapsati do národní obrany a účastnila se křížové výpravy proti nepřítelům Španělska a křesťanské civilizace. Byl to velmi potěšující fakt, který přispěl k udržení odvahy v prvních okamžicích úzkosti. Ostatně byla to náhrada za rozvrat způsobený odpadem námořnictva a letectva, otráveného komunistickým jedem.

Vlivem těchto odpadů hnutí v Madridě a v některých městech pobřežních nemohlo se rozvinouti, jinde dušeno hojnými zdroji peněžitými, které vždy pracují v rukou kterékoliv vlády. Zatím co původce hnutí, náš geniální vůdce p. František Franco vzdoroval nesmírným obtížím, vytvořeným zradou oněch oddílů vojenských,

aby mohl zaříditi převoz vojska z Maroka na poloostrov, poskytl madridské vládě čas, aby připravila jakousi obranu hlavního města; ale když byla vojenská výprava zorganizována, ustupovali obránci smělému nárazu a dnes uprostřed prosince (zpráva je z té doby) se již bojuje v ulicích města M. Postup uskutečněný v málo více než třech měsících z Cadizu k Manzanaresu je zárukou konečného vítězství, které má zachrániti Španělsko od komunistických hord.

V této válce, která nemá podobné v dějinách, ukázaly se na straně národní odvaha a hrdinství, jež jsou jako exponenty ducha, který oživuje naše vojsko. Protivy mezi jedním i druhým bojištěm se projeví tak zřejmě, že stačí je jen připomenouti.

Tou měrou, jak se ohraničovala situace a vytvářel boj na různých frontách, začal se postup našich sil, někdy pomalý, ale stálý, aniž byl zaznamenán jediný ústup. Zjev tolikrát opakovaný a v okolnostech nejrozličnějších ukazuje velmi jasně, na čí straně jest odvaha, kázeň, pořádek a oprávněná moc. Obrana toledského Alcazaru a dvakrát mučenicky trpícího hl. města asturského, které dojaly svět, jsou výmluvné epizody hrdinství, které vyznačuje naše řady, a barbarství, jež vládne u protivníků. Požáry, loupení a soustavné ničení nalézali naši vojáci v osadách, kterých dobyli. Co se týče vraždění, krvežíznivosti a mučení, je málo toho, co se řeklo a co si možno představit. Komunistické hordy si předsevzaly úplné zničení všech živlů pravicových. Černé listiny, které byly svého času uveřejněny a byly prvním krokem k nastolení sovětů ve Španělsku, došly smutného vyplnění ve východní Andalusii, v Barceloně, v Madridě a Valencii, a to v takovém stupni, že překonaly v mnohém sovětské Rusko. Střelení po tisících, nejkrutější krveprolévání bylo prováděno v oněch nešťastných městech. Lidé byli spalováni za živa, rozčtvrcováni nebo pochováváni také za živa, spoutáni vrháni do moře, mučení všelijakými nástroji, hubeni bez rozdílu pohlaví, věku, stavu a vzdělání; výjevy neslýchané krutosti se ukazovaly našemu vojsku vítězně postupujícímu k hlavnímu městu. Pouhé zastřelení — pravil nám nedávno jistý řeholník, kterému se podařilo uniknouti z tohoto pekla — bylo jistou výsadou pro pravičáka, který padl do drápů oněch šelem. Tak podlehl duchovní opravdu ctihodní, slavní řeholníci. významní spisovatelé, učenci světové pověsti, uvěznění a utracení houfem neodpovědných živlů na dvorech vězeňských nebo v čekách zřízených po ruském způsobu, aniž t. zv. vláda madridská učinila přítrž čeláde, jestliže dokonce ji nepřiměla k tomuto vandalismu.

Aby byl dokreslen dantovský obraz, jako by nedostačovaly různé živly, které vytvářejí podivnou směsici Lidové fronty, přivolaly na pomoc všechen mezinárodní vyvrhel, lidi nežádoucí, bývalé trestance, zločince, lupiče z povolání, lidi, kteří nemají co ztratiti, kteří se rychle zmocnili velení a kontrolují administrativu, životy a majetek, aniž stíny vlády, které ještě figurují v některých krajích, mají svobodu akce a mohou za něco odpovídati a zabráňovati zločinům, kterými ony bezuzdné litice posívají půdu vlasti.

Toto hrozné divadlo, které by muselo pohnouti civilisovaným světem, padne jako skvrna věčné potupy nejen na špatné Španěly, kteří se ho účastnili, nýbrž také na vlády a národy cizí, které k němu pomáhaly nebo které nebrání vysílání skandální posily pro krvavé dílo vyhlazovací — toto divadlo působilo jako reagens pro zdravý národ, rozpalujíc jeho příslušníky a podněcujíc je, aby bojovali jako lvi dávajíce dokonce život v obět na záchranu vlasti. Nikdy v historii Španělska — nechť si to uvědomí dobře zchytralí zákonodárci doma i v cizině, kteří způsobem podezřelým se snaží činiti námitky proti svatému dílu vykoupení, jež konají nacionalisté — nikdy nebylo příčiny spravedlivější a závažnější k brannému odporu proti zrádné vládě, která pomalu a zastřeně nás odevzdávala do rukou Ruska. Jen několik týdnů, ba dní zbývalo, a Španělsko by se bylo stalo kolonií sovětských republik. To, co se tušilo od počátku, stávalo se každý den zřejmější, a dnes to uvidí i slepí, ať jsou kde jsou, chtějí-li tomu rozuměti. Ať neříkají tudíž snažíce se okrášlit tuto zločinnou podporu, již poskytují rudým, kteří prý přicházejí zachrániti svobodu a demokracii, protože pravá svoboda a demokracie, vlastní národům civilisovaným, je v bezpečí ve Španělsku Francově. Ať vidí, vidí všichni a soudí z onoho vraždění v Madridě a v Barceloně, z bombardování nemocnic, otevřených měst položených na sta kilometrů od fronty, monumentálních staveb jako katedrály zaragorské, kláštera quadalupského a Alhambry a srovnají toto počínání s rytířským a ušlechtilým chováním našeho znamenitého vůdce, který vymezil v Madridě čtvrt jako útolek pro nebojující, kam nepadla ještě žádná bomba, přes to že jí užívají rudí pro svá cvičení vojenské přípravy.

Pro každého nestranného pozorovatele je též velmi příznačná protiva, která je v pozadí obou bojišť. Komunistická propaganda, plná lží a překrucování, jakému jsou zvyklé velké zpravodajské kanceláře židovské, připisovala vojskům Francovým zločiny a surovosti podobné těm, kterých se dopouštějí rudí, s takovou vytrvalostí a obratností, že jedna osoba vzdělaná z kruhů pravicových, která pobyla tři měsíce v Barceloně a nakonec mohla vyjít z onoho doupěte šelem, aby se navrátila do milované Kastilie, nám řekla, že přešla hranice francouzské skrze Navarru ze strachu, že bude napadena našimi krvežíznivými vojáky, jak o nich neustále opakují radiové stanice a noviny katalanské. Její návrat byl jako radostné probuzení z tíživé mýry, neboť zde (píše zpravodaj ze Salamanky, kde je hlavní stan Francův) je úcta a spravedlivost a každá čestná osoba, domácí i cizí, může se volně pohybovati; zde se pracuje a je co jísti; národní život jde normálním chodem a v některých hl. městech provincií, nedefiluje-li vojsko nebo nepřivezou-li raněné z fronty, nic nena- značuje, že žijeme ve válce.

To je nový pohled, ve kterém se zračí protiva jednoho území k druhému. O tom nemožno si učinit úsudek z dálky, zvláště když tolika lidem na tom záleží, aby znetvořili podobu věcí. Vláda burgoská se od počátku zvláště o to stará, aby potřeby války neochro-

movaly ostatní projevy národního života. Věnuje pozornost především žním, které sotva začaly, když vypukl konflikt, rozdělení úrody, oběhu papírových peněz, činnosti průmyslové a obchodní, aby zamezila přehmaty a zajistila nejpotřebnější věci pro vedení boje. Také uvedla v chod dolování a práci v továrnách, která byla v prvních dnech revoluce podlamována stávkami, jimiž lidová fronta hleděla ochromiti osvobozovací hnutí. Potom si pospíšila reorganizovati školství obecné i střední, které bylo z velké části ohroženo rozkladnými myšlenkami. Znovu zavedla vyučování náboženské ve školách a střediscích závislých na státě, dala v nich zavěsiti kříž, sesadila učitele a profesory, kteří prosluli jako apoštolové myšlenek nevlasteneckých; upravila cenu školních knih a posléz potlačila podvrtné myšlenky, kterými duši mládeže za pětiletého bezvládní a za ochrany ministrů a laických rádců naplnili různí reformatoři a zednáři.

Co mohou postaviti proti těmto ukázkám důstojného a civilisovaného života lidé z druhého tábora? Obchody jsou napadány hloučky, banky a musea vylupovány z rozkazu samotné autority, byty nechráněny před luzou, děti opuštěny na ulici, nejistota, víc ještě nebezpečí hrozí každému, nejodpornější nemravnost je na denním pořádku, důsledek toho, že život státu je vydán na milost a nemilost bandě zločinců nejhoršího druhu. Protiva mezi oběma územími (t. „vládním“ a Francovým) vnucuje se i tomu, kdo se vzpírá ji uznati. Mezi rudými je samá zkáza a samý nepořádek; v pravém Španělsku život nabyl klidné tvářnosti, tu se projevuje ukázněné úsilí pro jeho rozvoj, jakého jsme neviděli od doby diktatury.

A protože vedle nešťastné politiky a laicismu jedna z příčin, která nás přivedla do této situace, byla rázu sociálního, vláda burgoská věnuje též zvláštní pozornost potřebám dělníka. Španělského dělníka, opravdového dělníka španělského, který tvoří 90% naší pracující třídy, nezajímá politika ani ona hantýrka o samourčení, kterou se snažili někteří smrtelníci jej obalamutit, aby jim byl za podnoží a obrátili se k němu zády, až se po jeho hřbetě vyšvihnou. Dělník žádá především poctivou práci, dobře placenou a jistá sociální zřízení, kterých nikdo není hodnější než pracující třída, jestliže se jeho výhod dostává spravedlivě všem podle jejich potřeb. Tento základní a jednoduchý program, vložený do rukou hrabivců a šplhavců, se komplikoval uměle, aniž přinesl jaké výhody třídě proletářské, mnohdy na zřejmou její škodu, neboť vedl k neplodným bojům neskýtaje jí svobodu práce a vydávaje ji v despotickou moc syndikátů. Jestliže se stávkami a hrozbami vymohlo jakési zvýšení mzdy a zkrácení doby pracovní, všechno to našlo odraz v cenách věcí spotřeby a způsobilo zdražení živobytí v poměru ještě větším, než činil přírostek mzdy. Méně mluvení, méně slibů, ale více skutečného zisku je třeba. To bylo heslo vlády burgoské ve všem počínání, zvl. v oboru sociálním. Ani lichotivé

utopie ani otroctví! Dělníkům přiznány vymoženosti, kterých nabyli dříve. V novém Španělsku bude chleba ve všech domácnostech. Nižším vrstvám bude věnována zvýšená pozornost vladařem. Žádné agitace politické nebo sociální nebudou trpěny, poněvadž se vždy obrátí proti nešťastnému dělníkovi. Nezaměstnanost, která se vzmohla překvapující měrou za republiky, přes sliby učiněné, aby se navnadil lid, přivedla mnoho rodin do zoufalého postavení. Tak to pochopili vůdcové tohoto hnutí záchranného a sám náčelník státu ve své slavnostní řeči z 1. října potvrdil svým autoritativním slovem to, co učinila již vláda, že se obět v případě potřeby musí začít u vrstev společensky lépe situovaných a že nikdy nebude chybět dělníku, který chce a může pracovat, poctivě zaměstnání, aby se obživil a mohl založit rodinu.

Ve Španělsku Francově, třeba není rájem a netone v hojnosti, vždyť požadavky válečného tažení ukládají omezování a je třeba zvykat si na vážnou situaci, vládne pořádek, protože je tu někdo, kdo poroučí a vyžaduje respekt; pracuje se v poli i v městě, v továrnách jako v dolech s větší pravidelností, klidem a výkonností než před vypuknutím boje; zmizela nezaměstnanost skoro úplně, i v těchto tísnivých měsících zimních, od počátku byl uveden obchod do normálních kolejí, veřejné služby, administrativa atd., zkrátka celý složitý mechanismus, který vytváří civilisovaný národ, jde svým chodem ku předu, bereme živou účast na tom, co se děje na frontě a zvláště dále tam se známými a milovanými osobami, které se na neštěstí nacházely v onom pásmu, když vypuklo povstání; ale kojíme se i jistou nadějí ve vítězství, poněvadž to nemůže být ovocem nenávisti, ctižádosti a nepořádku, který tam vládne, nýbrž lásky, ukázněnosti, odpírání a vlastenectví, které provázejí naše vojáky.

V této chvíli civilisovaný svět ví až tuze dobře, kde je opravdové Španělsko. Jestliže špinavý zájem nebo nesmyslné spojení nebo nenávist ke katolickému Španělsku způsobily, že se někteří postavili na stranu rudých a prohlásili se solidárními s jejich zločiny, celé národy, Německo, Itálie, Albanie dnes a velmi záhy Portugalsko ve staré Evropě a některé republiky španělskoamerické uznaly úředně vládu gen. Franca, vzdávající takto čest jeho velitelským vlohám a dalekosáhlému dílu, které koná pro budoucnost západní civilizace.

Zatím naše mládež, legionáři, vojáci a občanské gardy, vědomi své povinnosti zachrániti matku Vlast, vydanou v ruce jejích nepřátel, spěchají do zákopů a dovedou umírat pro ni, aby stavěli základy nového Španělska, jednotného a svobodného, a navázali na dějiny naší velikosti, přerušené před stoletími, když jsme začali ztrácet svou silnou osobnost vlivem idejí a cizích mód, které znetvořily rasu Cidovu a velkého kapitána! Ať žije Španělsko!

Tímto důvěřivým svoláním se končí zpráva salamanského pisatele.

HLÍDKA.

O Žižku.

Jiří Šahula.

(Č. d.)

Kr. dí: „Pekařovo nadšené líčení vysoké úrovně našeho kulturního života v stol. XIV. má jistě dobrý základ.“ Ale dalšími řádky zeslabuje své uznání: „Všechno téměř umění, jímž se naplnila Praha a Čechy doby předhusitské, bylo zajisté vytvořeno v podstatě a převážnou většinou cizími umělci, kdežto lidé domáci, a zejména lidé české národnosti, mohli v jeho vzniku míti účast jen podřízenou, a jistě ne vedoucí“ (150). — Tu Kr. jistě přehání. I kdyby všechny ty proslulé výtvořby byly vykouzlily ruce cizí, zůstala by našemu národu aspoň čest, že jevil pro pokrok umění tehdy mnohem živější smysl než národové okolní; Češi se nelekali v té příčině ani velikých nákladů hmotných. Při tom je nepopěrnou pravdou, že český živel značně předstihl v uměleckých snahách domáci Němce.

Nadto však tvrdíme, že čeští snaživci sami vyspěli v předhusitské době v znamenité umělce, vyhledávané i umění milovnou cizinou. R. 1333 (tedy již před vládou Karla IV) na pozvání biskupa Jana z Dražic přibyl do Čech mistr francouzský Vilém (stavitel kamenného mostu avignonského) s třemi jinými architekty k budování monumentálního mostu v Roudnici. Již roku následujícího oni čtyři architekti se mohli vrátiti do vlasti, protože jejich uceliví žáci čeští již samostatně a šťastně v stavbě pokračovali, až ji dokončili. Tím spíše vynikali čeští výtvarníci v pozdějších desetiletích. Winter připomíná: „Karel IV za kolik let před svým koncem nevolal již k velikým pracím nikoho z ciziny, stejně tak Václav. Neviděti, že by Němci,

Vlachové, Francouzi, Nizozemci ani jiní cizí, kteří v Praze pobývali, byli měli nějaké vůdčí postavení; zdejší lidé již na všechno, čeho bylo potřebí, se odvažovali, ba i přebytek byl dovedných lidí českých, kteří mohli sloužiti i cizině.“ (Dějiny řemesel a obchodu v XIV. a XV. století, 243.) Mistři, vyučení v stavitelské škole pražské, vynikajícím způsobem se účastnili při velkolepých stavbách v Němcích. Na př. stavitel Václav Čech vyhotovil plány obou hlavních věží vídeňského chrámu sv. Štěpána a částečně je i budoval. Po něm pokračovali v té stavbě jiní Čechové. Mistr Václav (snad právě zmíněný) považuje se za původce plánu a věže katedrály řezenské. Vynikajícím způsobem byli zaměstnáni při stavbě münstru štrasburského tři čeští mistři. Čeští umělci povoláni k účasti na stavbě chrámů v Mohuči, Vratislavi, Mühlhúsách i jinde v cizině. Tedy v stavitelství nebyla činnost českých odborníků pouze podřízená. Šimák se zmiňuje o samostatné stavitelské škole jihočeské; připomíná Zdeňka Ostřína, který s tesařem Filipem r. 1374 budovali hrad Ronov.

Rovněž v jiných oborech umění bystré české hlavy v době předhusitské se vyznamenaly tolik, že budily veliký zájem ciziny. Nikdo nepochybuje, že tehdy u nás pracovali přechetní sochaři a malíři. Jejich výtvorů však se zachovalo velmi málo, protože Táborům bylo pohodlnější rozbíjeti a páliť tato menší díla než celé budovy. Působily u nás ovšem mocně vlivy francouzské a vlašské, ale česká tvorba neustrnula na slohu mistrů cizích. Vyzrávala samostatná škola česká, jež znamenala značný přínos. Její hlavou byl mistr Jetřich z Prahy, který nejspíše byl českého původu. Sami iluminátoři čeští dostoupili značné výše.

Sochy a obrazy českého původu jsou ve Štrasburgu, v Admontském klášteře štyrském, v Mühlhúsách, v dóme braniborském, v universitním kostele lipském i jinde v cizině. Četné české malby miniaturní jsou roztroušeny rovněž v cizích německých krajích. Již r. 1368 pro rakouského vévodu Albrechta III psal a maloval skvostný evangeliář umělec Jan z Opavy. Z maliřské školy české se učili malíři rakouští. Český zlatník Martin r. 1395 hotovil klenoty u polského krále, český barvíř barvil královy sukně. V předních řemeslech města Norimberka se vyskytoval značný počet Pehemů, tedy přistěhovaných Čechů.

Ale Krofta bagatelisuje paušálně otázkou: „Kolik známe u nás výtvarných umělců z doby předhusitské, jež možno přičísti k českému

národu? A lze v tomto předhusitském umění zjistiti třeba jen slabé prvky národně českého vlivu?“ (150). Ty prvky se zjistily. Ale uznával středověk za nutno připojovati všude k velkolepým dílům jména tvůrců? Neznáme autorů středověkých hymnů, jichž vzletu se podivuje i doba nynější. Jsou nám docela neznáma jména budovatelů prvních gotických chrámů. Kdo vypátrá skladatele nejúchvatnějších melodií chorálních? Středověk měl zření hlavně k dílům, nikoli k osobám, tím méně ke kulturní historii. I mezi jinými národy poměrně málo jmen vynikajících umělců uniklo zapomenutí. Ale byla-li česká tvorba vítána i v daleké cizině, nepodceňujme ušlechtilého rozletu českých duší.

Ale Kr. rozšiřuje svou skepsi i na vědeckou úroveň českou v době předhusitské. Prý o skutečné vědecké činnosti pražské university, „třeba jen ve smyslu středověkém, podle něhož takřka jedinou vědou byla theologie, o činnosti, která by směřovala k novým poznatkům a ideám, na pražské universitě v prvním období jejího trvání nelze vůbec mluvit . . . nevyšel z ní za celé XIV. stol. ani jeden znamenitější duch, který by byl značnější měrou přispěl k pokroku lidské vzdělanosti v jakémkoli oboru . . . Teprve působením M. Jana Husi a jeho přátel na pražské universitě vítězí myšlenka svobodného hledání a zkoumání pravdy“ (151). — Vytýkal-li Kr. nepůvodnost českého umění, při Husovi a jeho přátelích opatrně zamlčuje oplození viklefsko-valdské, tedy z ciziny. Mezi českými viklefisty bylo spíše lpění na sektářství cizím nežli skutečné hledání a zkoumání. Ti, kteří po zralé úvaze, moudrém ohledání protiv a uvážení následků včasné se odklonili od sektářské prudké bystřiny, osvědčili lépe samostatnost úsudku než ti, kteří mělké revoluční sentence cizinců si zaznamenávali a opakovali. Zbytečno dále se ptáti, k jakým novým ideám v dogmatice měli spěti na universitě pružní duchové. Víra není lékařskou vědou anebo pouhou kaučukovitou filosofií; útvar věrouky Kristovy stojí a musí státi i po tisíciletích pevně jako mravní zákony Desatera.

Ale obraťme list. Tomáš ze Štítného studoval jenom na nejnižší fakultě praž. university, ale odnesl si odtud bohatou ženk samostatnému zpracování. Byl to první český inteligent, který vytríbenou mateřštinou šířil universitní vědu mezi prostým lidem. Toho vладыku nám věru mohla záviděti sama universita pařížská. Bereme-li v úvahu velikou erudici proslulého reformátora Milíče z Kroměříže, jeho úřad v kanceláři Karlově a docela i počáteční

sklon k humanistickému hnutí, sotva chybíme tvrzením, že se vzdělal na pražské universitě. Tento kazatel nadto volil mnohem vhodnější a úspěšnější cestu k reformaci než družina Husova. Arcibiskup Jan z Jenštejna studoval netoliko na cizích universitách, ale i na pražské. Právě nové badání nám ukazuje, že značně vynikal netoliko v theologii, ale i v jiných odborech kultury.

Nás však hlavně zajímá velkorysá filologická práce družiny učeného benediktina Klareta. Tito inteligenti soustavně a metodicky třídili a obohacovali český jazyk, aby mohl výrazně tlumočiti všecky pojmy. Vznikaly veršované slovníky. O Glossáři sepsaném někdy v letech 1364—1368 Flajšhans praví, že to je největší dílo toho způsobu v literaturách slovanských ve středověku. Kde Klaret studoval, nevíme; ale jest jisto, že v epochální oné práci měli velkou účast odchovanci pražské university. Tito mají zásluhu, že jsme měli jednotný spisovný jazyk mnohem dříve než Němci. Bouře husitská a zbídačení university pokračování v oné záslužné práci zastavily.

Po objevech Flajšhansových, Podlahových a Pekařových víme, že náš pravopis byl pečlivě upravován již před Husem. Soustava značek rozlišovacích, čárek a teček nad písmeny byla známa již dávno před ním. Bylo by bláhovo popírati účast mužů na universitě vzdělaných na tak významné snaze. Při tom nezapomínejme, že dosud je sporno, zda Hus jest autorem památné české Abecedy a Orthografie.

Že universita pražská vychovala mnoho vynikajících inteligentů, viděti přece také z veliké úcty ciziny k české vzdělanosti. Jestliže za hranicemi našeho státu pracovalo mnoho umělců, ještě toužebněji volala cizina po českých učencích. Čeští mistři začali působiti na universitě vídeňské, kolínské, krakovské, erfurtské i na jiných zahraničních. Učení Čechové dosahovali vysokých hodností duchovních i světských v Magdeburce, Merseburce, Tridentě, Vilně, Krakově, ve Vídni, Naumburce, Řezně, Pasově, v Uhrách i jinde. Tak významné pečetě vznosu české kultury se nesmějí přezíráti.

Husitská bouře uvrhla universitu do rukou sektářských. Zbylo z ní jen torso. Krofta snaží se její význam hodnotiti příznivě: „Mezi profesory této university nenacházíme sice mužů, kteří by znatelněji vynikali nad běžný tehdy průměr, ale není pochyby, že souhrn jejich drobné práce, jež se z university rozšiřovala na všechno nižší školství v českém státě, měl nemalý význam pro povznesení obecné

kulturní úrovně českého národa“ (159). Souhlasíme. Ale Kr. zapomněl srovnávat. Universita předhusitská přece měla ještě větší význam pro zvelebení nižšího školství, jelikož dodávala učitele schopnější, učenější. Sektářští mistři rozdávali grady i kandidátům zcela chatrných vědomostí, jen aby se slabě navštěvovaná universita nevyprázdnila docela!

Krofta pokouší se o obranu husitského kulturního snažení překvapujícím způsobem. Připomíná, že ještě v XV. století „působí na rozvoj výtvarného umění našeho silné vlivy cizí, německé i jiné, zvláště nizozemské, k nimž se potom přidružují vlivy italské“ (157). Tedy u nás za mocné vlády husitismu čeští výtvarníci lpěli na cizích vzorech katolických více než Čechové předhusitští?! — Kr. konstatuje, že v čtyřicátých letech XV. století učili na pražské universitě mistři a bakaláři cizí, zvláště z Lipska, Vídně a Krakova. Ti byli ovšem katolíky, neshodli se s husity a proto r. 1462 Prahu opustili (158). — Tedy vítána na čas katolická pomoc i jiného druhu. Před válkou husité české katolické učence z university vyhnali, ale do téže university pak přijímali katolické mistry cizí. — Dále Kr. uvádí, že v samé době poděbradské se vzdělávali někteří kališníci na cizích universitách (rozumí se katolických); sám Rokycana vyslal dva kandidáty kněžství do Italie, aby tam nabyli universitního vzdělání (159—60). — Zárodky humanismu, jež se u nás ukazovaly již za Karla IV., byly podle Kr. husitskými válkami nadobro potlačeny. V době poděbradské však začal k nám humanismus znovu pronikat, „nacházeje stoupence a přestitele zvláště mezi šlechtou a vysokým klerem strany podjednou“ (160). — Takováto obrana jen potvrzuje kulturní inferioritu husitstva, které bylo nuceno chodit k stolům katolickým, chtělo-li vysokou kulturu západoevropskou aspoň poněkud dohánět. Neslouží nijak sektářům k slávě, že mnozí z nich raději posílali své synky do školy jesuitské než na pražskou universitu.

Krofta omlouvá nesporné nedostatky sektařského školství předbělohorského tím, že „vyplývaly valnou měrou z nesvobody náboženské, protože královská vláda bránila snahám nekatolických stran o zdokonalení jejich školství, které v duchu tehdejší doby mělo ráz konfesijní“ (159). — Tato omluva má zřejmé slabiny. Kdo bránil a mohl bránit v době poděbradské a vladislavské husitskému úsilí o zvelebení školství konfesijního? Před vládou Habsburgů měli husité skoro sto let času na odstranění nedostatků; ale chyběla

obětavost na akce vyžadující větších nákladů. Ale i za vlády Ferdinanda I mohli si husité zříditi nějaké praktické učiliště k výchově svého kněžského dorostu. Král starokališníků neutiskoval, naopak je podporoval proti silnému proudění protestantskému. Chyběly jen peníze bohaté šlechty a měšťanstva. Theologii tedy přednášeli někteří mistři pouze na zbývající části university (na fakultě artistské), ale bez potřebného systému, bez řádu. Tolerovány i některé přednášky rázu protestantského kolem polovice XVI. století. Po nezdařené politické revoltě protestantských stavů (r. 1547) již vláda činila překážky, poukazujíc, že fakulta artium není fakultou theologickou. Ale na partikulárních školách vykládali učitelé protestantský katechismus dále.

Církev husitská byla společností státem uznanou, měla tedy častou příležitost a dosti svobody ke zdokonalení svého školství. Česko-bratrská jednota však byla církví pouze trpěnou a leckdy (zvláště od husitů) příkře pronásledovanou. Přece však její školství vynikalo nad husitské a později nad protestantské.

Kr. dí: „Pokus o reformu pražské university a škol na ní závislých, který s velikým úsilím podnikli čeští stavové podobojí po vydání Majestátu Rudolfova r. 1609, byl arci zmařen pohromou bělohorskou“ (159). — Podotýkáme, že ona pohroma aspoň s tím „velikým reformním úsilím“ měla přesnadný boj. Protestantští defensoři rádi profesorům poroučeli a někdy je nejapně šikanovali; ale měšcům svých šetřili. Dne 3. listopadu 1612 zapsáno v universitní knize, že jest akademie od defensorů opuštěna. Prý poslán prosebný dopis, aby defensoři akademii pomohli, ale všecky pokusy nadarmo. Winter provází onu netečnost ostrou kritikou: „Tu věru nelze neviniti šlechtickou oligarchii českou; nemístné osudné skrblictví a netečnost z něho plynoucí byl těmi dobami již její ráz; jako teď chtěla universitu opravovati bez peněz, takž stejně prováděla i revoluce bez peněz; stále tvrdili páni, že nedají, že nemají, a když přišel vítěz trestat, bylo peněz dost.“ (Děje vys. škol praž., 117—8.) Aby nuzná universita sehnala přece větší pomoc peněžitou, začali mistři od r. 1613 voliti za rektory šlechtické synky. Za takové rektory musili profesori všecko konati sami, dohlížeti na jejich studia a časem nutiti je k učení. Od otců povýšených synků však nedostali nic; zato sklidili posměchy protivníků. (Winter: O životě na vys. školách praž., 3—4.) Tedy protestantské úsilí o reformu bylo velice laciné a skoro bezúspěšné již před bělohorskou katastrofou. Právě

před onou protestantsko-českokobratrskou revolucí došla v Praze jesuitská universita k vrcholu svého rozvoje, majíc již tři fakulty, kdežto protestantská pro lakotu stavů smutně živořila.

Pekař dí, že husitskou revolucí „česká společnost zůstala trvale rozpolcena, při čemž osten rozporu tkvěl víc v paměti dlouhotrvajících krvavých zápasů minulých než v nábožensky již zcela nedůležitém rozdílu kalicha“. Nutno vytknouti, že ten rozdíl měl dalekosáhlý význam, značil zřejmě vzdor proti katolické dogmatice a škrtal autoritu ústředního úřadu učitelského v církvi obecné; právě ten otřes zavinil, že v XVI. století stoupenci kalicha tak rychle přistupovali k luterství, které i význam husitského kalicha pozměnilo. Tedy sám kalich byl jablkem tuhých svárů i tehdy, kdy se na urputné boje zapomínalo.

Kr. na P—ova slova reaguje: „Nikdy jsem nechápal nářků nad rozbitím jednoty a svornosti v našem národě spory náboženskými. Nevěřil jsem a nevěřím, že bezduchá svornost, mrtvolná jednota, za níž celý národ je jednoho názoru na veliké otázky lidského života a lidské mravnosti, nebo dokonce v tomto názoru je násilně udržován vyšší mocí ať duchovní či světskou, je lepší než prudké a třeba vášnivé zápolení o tyto věci mezi příslušníky téhož národa. Vždy, i v minulosti i v přítomnosti, dal bych před bezduchým klidem přednost rušnému životu“ (128). — K takovému úsudku nedospěje nikdy člověk, který pochopuje celou hloubku a šíři náboženské konfese. Víra není pouhou „zajímavou látkou“ k těkavým debatám; znamená trvalé usměrnění zásad i jejich důsledků. Kristus neřekl, že přináší náměty k volné diskusi, prohlásil, že přišel, aby vydal svědectví pravdě, sám se nazval světlem světa, cestou a pravdou. Jeho nauka jest ucelená, definitivní, všechny její články jsou do sebe pevně a ladně vkloubeny. Je povýšena nad racionalistickou analýsi a kritiku. Rozumářství sice může zavléci do náboženství dlouhodobé ankety, ale přetěžko vytvoří společnost, která by se poddala kategorickým imperativům kterékoli víry.

Jak katolíci, tak husité měli zření k řádkům sv. Pavla, adresovaným Galatům: „Divím se, že tak rychle se uchylujete od toho, jenž vás povolal v milosti Kristově, k evangeliu jinému, jež není jiným, leč že jsou někteří, kteří vás matou a chtějí převrátiti evangelium Kristovo. Avšak i kdybychom my neb anděl s nebe kázal vám proti tomu, co jsme vám kázali, buď proklet. Jak jsme dříve pověděli, i nyní opět pravím: Káže-li vám někdo proti tomu,

co jste přijali, buď proklet.“ (Gal. 1, 6—9.) Obojí strana v Čechách věřila, že nauka Kristova jest již ucelená a — nedotknutelná, že se týká pojmů nadpřirozených, na které je lidský rozum zcela slabý. Jen v tom byl rozdíl, že husité považovali za definitivní pravdy Kristovy některé věci jiné než katolíci. Kdo chce upravovati Kristovo Zjevení racionalistickými korekturami, ničí autoritu každého náboženství.

Aby mrtvolná jednota nedusila potřebný pokrok, je dovolena diskuse o literatuře a umění, o nejlepší formě vlády, sociálních reformách anebo vyučovacích methodách. Ale hádky o základní principy Zjevení Božího? Tu byly spory o duchovní hodnoty katolické, které posud vévodí duším milionů, kdežto celé řetězce bludů sektářských jsou šířány v podzemí rezem zapomenutí.

Věroučná svornost není mrtvolná, bezduchá. V rámci katolické věrouky rostly a rostou nové a nové květy mystiky, rozvinují se do veliké šíře lidumilné a vědecké akce; i v údobích mdloby probleskuje úchvatná záře nových světců, ušlechtilé závodění přináší sladké plody.

Ale občanská válka náboženská? Ta netoliko probouzí srdnatost, ale také posiluje nízké pudy barbarství na obou stranách, což rozhodně není pokrokem. Německá říše náboženskými sváry a válkami v XVI. a XVII. století utrpěla veliké rány, její politický význam klesl téměř na bod mrazu; nádavkem se připojilo trapné ochuzení. Mohly posílit náš národní celek dvě občanské války husitské a pak válka třicetiletá, která měla rovněž náter náboženský? Vlachové v XV. století nerozbíjeli si hlavy pro víru, ale jejich kulturní život nebyl bezduchým živořením. Nelze přezírat, že husitské zápolestí znamenalo i krvavé, dlouhodobé sváry mezi husitskými skupinami samými, takže takový „ideový pokrok“ nemohl imponovati bystrým duchům současným. Bouřlivý justament na poli dogmatickém ještě nemusí býti solidní osvětou.

Jestliže někde poškozují duše demoralisace nebo netečnost k vědě, mohou dosti brzy připravit nápravu ohniví reformátoři a horliví nositelé osvěty. Kde však dojde k církevnímu rozštěpení, ani staletí nestačí na uklidnění neplodných svárů a ke splynutí různorodých ideových útvarů. Náboženství značí širší pojem než politika nebo sociologie. Jeho zásady pronikají do nejjemnějších cév života, pokud víra jest opravdově pružná. Odtud prudké vzájemné nárazy zpěněných proudů různosměrných. Proto se báli i blaseovaní panovníci

sektářství jako nevysychajícího zdroje domácích svárů a rozvratu státní moci.

Pathos Kroftův docela propuká v slova: „Neváhám říci, že bych — i kdyby to bylo v mé moci — z našich dějin za nic na světě neškrtl husitskou revoluci.“ Vždyť prý nám dala způsobilost vymaniti se plně z názorů a řádů minulosti dávno překonané a včleniti se do nového řádu světového (193—4). — Soudíme opačně. Husitství svým lpěním na liteře Bible a radikálními názory šlo o řadu století zpět, napodobujíc některými principy sektářství dávno odsouzená a po žalostných krveprolitích ztrnulo rozpačité v nedůsledné obojakosti. Jestliže po bojích husité často a velice snažně se pokoušeli, aby je Řím přijal za své syny, pak se plně nevymanili ze starých řádů. A onen nový řád světový, který má Kr. na mysli, natropil sice mnoho zmatků a soužení, ale ráj duším nevykouzlil. Patrně to právě nyní z příklonu veleduchů k Římu. Obrovitá česká síla branná a národní hrdost českého živlu vyvíjela se již na půdě dumyslně zkypřené Karlem IV. Kdyby se byla tato moc vrhla proti Turkům, kteří právě v těch časech tolik ohrožovali kulturu a svobodu evropskou, bývala by si získala ještě větší vavříny než později Jan Sobieski. Čechové byli by za to velebeni i po tisíciletích ode všech národů kulturně vyspělých.

Proti P—ovi Kr. praví: „Skoro bych se odvážil tvrditi, že v XVI. stol. bylo v Evropě málo národů a zemí, v nichž by se spory náboženské řešily tak klidně jako u nás . . . Ani v politickém ani v společenském životě našich předbělohorských předků se neseťkáváme s takovou vzájemnou nenávistí a vzájemným nepřátelstvím jako v některých jiných zemích té doby“ (129). — Fakta však ukazují ono soužití ve světle méně příznivém. Mandát svatojakubský z r. 1508 byl signálem k pronásledování Bratří. Proti luterskému příboji utrakvistická synoda r. 1521 se rázně postavila. Čeští bratři pak vedli prudké polemiky s moravskou sektou Habrovanských. Byly i půtky Českobratrské jednoty s „Menší stránkou“ — s odštěpenými Bratřími. R. 1523 nabyly v Praze a kališné konsistoři vrchu živly lutersky orientované, jež utiskovaly starokališníky; příliš prudký nápor luterství vzbudil utrakvistické starověrce r. 1524 k velice vášnivé reakci. Krutý starokališný primátor Pašek z Vratu a bezcharakterní administrátor utrakvistické konsistoře Cahera pronásledovali novotáře zuřivě. Paškově hrůzovládě učinil konec teprve Habsburg Ferdinand I. Brzy pak nabývalo luterství převahy nad

starokališníky v celé zemi. Za tohoto procesu mnoho svárů a drobných potyček mezi obojím hnutím! Luterští se ovšem poněkud sbližovali s Jednotou, ale nelítostná starokališná inkvisice po nezdařeně a polovičaté revoluci sektářských stavů (r. 1547) řádila proti Bratřím velice bezohledně. Úporné zápolení jednotlivých konfesí i potom rozsávalo v naší vlasti mnoho nenávisti.

Kr. poukazuje radostně k památnému smíru kutnohorskému z r. 1485 mezi katolíky a kališníky (128). Ale ona smlouva byla jenom příměřím z nouze, když velice kormutlivé výtržnosti škodily straně obojí. Nebylo tu proměny zásadního stanoviska; vždyť také smír začal býti záhy protrhován.

Podle Kr. ona smlouva se stala „zárodkem, z něhož později za poměrů mnohem složitějších vyrostly společná Česká konfese z r. 1575 a Majestát Rudolfa II se stavovským Porovnáním z r. 1609“ (128—9). — Ale „Česká konfese“ není v souvislosti s kutnohorskou smlouvou. Její vznik byl více politický než náboženský. Čeští bratři a protestanté sestavili tato vyznání hlavně proto, aby si dobyli spojenými silami plné náboženské svobody. Genese té konfese byla obtížná, strana straně nerada ustupovala, protestanté při formulaci se ani neštíteli potměšilých úskoků. Oba tábory potom stejně věřily rozdílně a v hádkách pokračovaly. A Majestát? Byl vynucen prudkým nátlakem, skoro fysickou přemocí; nebyl sjednán srdečnou, klidnou smlouvou katolictva se sektáři.

Jak bylo v naší vlasti pramálo náboženské tolerance, ukazují zcela zřetelně po r. 1609 ostré vzájemné půtky sektářů, kteří formálně byli sjednoceni. Smlouva na pergamentu byla velice slabou sponou. Majestátem dána spojeným sektářům pod štítem České konfese v moc universita i konsistoř utrakvistická. Ale došlo k svorné spolupráci? Sám Winter přiznává: „Byly spory v samé konsistoři mezi Bratry a protestanty, byly zlosti mezi protestanty samými, v lutherské a kalvinské rozděleními. Jedni druhých nechťeli snášeti a zuřili proti sobě bez lásky křesťanské čím dále prudčeji . . . Také byly rozmišky mezi uvědomělými a bezděčnými protestanty po městech venkovských.“ (Život církevní 245, 246). Tím menší vlídnost jevíli vůči sektářům katolíci.

Sektářská haštečivost a vzájemná žárlivost ukázala nejžalostnější tvář mezi emigranty našimi v Německu po Bílé hoře. U luterské saské konsistoře denuncoval luterský emigrant Martinius z Dražova České bratry, že nevěří podle augsburské konfese, a vydával proti

Jednotě ostré spisy. Bratři zase tiskem odpovídali a spílali Martiniovi jako velikému zločinci. — A tak Kr—ovy poukazy na smírné smlouvy mezi náboženskými stranami jsou příliš chatrnými doklady o klidném řešení náboženských sporů v naší vlasti. Hluboký smutek P—ův nad trvalým rozpolcením české společnosti má tedy důvody velice podstatné.

Jestliže Kr. myslí, že husitství neobyčejně posílilo národní živel slovenský (133), jistě by z této domněnky mnoho slevil, kdyby změřil výši slovenského podráždění proti loupežickým husitským rotám právě na Slovensku. Krofta se domnívá, že po hubeném míru r. 1420 královská moc usilovala „všemi prostředky“ oslabovati živel český, „otrávený husitským kacířstvím“ a že posilovala nábožensky spolehlivý živel německý (133). — Upozorňujeme, že husitství se zcela mylně ztotožňuje paušálně s češtvím. Je potřeba uvážiti, že r. 1420 značná většina země české i moravské setrvala při katolictví a že i v městech majících nátěr německý české obyvatelstvo málokde v značnějším množství holdovalo viklefishmu.

Kr. protestuje proti P—ovu tvrzení, že by Ferdinand přijatý r. 1526 za našeho krále byl z rodu nejkatoličtějšího (156—7). Souhlasíme plně s Pekařem. Jestliže bylo dlouho napětí mezi Římem a Habsburgy, pak tu hrály hlavní úlohu příčiny politické. Ale Ferdinand i jeho bratr Karel starali se horlivě o záchranu katolictví jak u nás, tak v Německu, i když ta snaha značila cestu velice trnitou.

Kr. tvrdí, že teprve husitská revoluce vtiskla našemu národu zvláštní osobitý ráz (140). — Dobře rozeznávejme! Katolických Čechů i po hrozných útrapách u nás zbylo mnoho. Ti měli jiný ráz než husité. A což sami sektáři? Mezi nimi se vykrystalisovaly hlavně dva osobité rázy, které na sebe prudce nevražily a krvavě se potíraly. Tedy nemluvit obecně o národu celém, ale charakterisovati jednotlivé skupiny, které rozbily politickou jednotu vlasti! R. 1424 veliká většina země prohlásila Žižku za zemského škůdce. R. 1434 pak pražští kališníci spojili se s katolíky na potření nežádoucích „osobitostí“ táboreské a sirotčí, zvouce polní roty „zemskými zhoubcí“. Jestliže tedy veliká část husitské osobitosti se pokládala za velice tíživé břímě v samých Čechách, jestliže v samé Praze husitští konservativci dlouhou řadu let se chvěli bázní, aby nezaplatili potokem krve svůj odpor proti novoměstským radikálům, pak ta osobitost nejméně imponovala cizině.

Kr. tvrdí, že český poměr k luterské reformaci byl osobitý. Prý „žili jsme i za jejího vlivu svérázným životem církevním a náboženským“ (162). — Soudíme jinak. Čeští sektáři spěchávali do Německa jako k orakulu, dávali si potvrzovati své názory od Němců, místo čtení spisů Husových překládali do češtiny radikální, protihusitské názory luterské a v politice spojovali se i s luterány zahraničními. Místo co by byli zvelebili universitu českou, čerpali houfně své vědomosti z universit německých. Když propuklo r. 1618 povstání, měly v tom veliký podíl živly nečeské, a za brzké tísně začali sektářští stavové prováděti politiku falckou.

Kr. poukazuje radostně na zákon na ochranu českého jazyka z r. 1615. Předně je truchlivým svědětvím pro tehdejší českou společnost, že takový zákon byl vydupán hříšnou podporou němčiny u stavů privilegovaných. Ale zákon ten stejně byl protřhován a němčina dobývala u nás — zvláště v Praze — nových bašt. Kde by byla vládla silná osobitost, tam by se nebylo připustilo vandalství kalvínce Skultéta v domě Svatovítském. Opravdová česká osobitost by byla za války nutila na pole válečné; zatím rozhodující kruhy posílaly do bitev najaté žoldnéře. Když pak prchal Fridrich Falcký, všely podle jeho vzoru hlavy i sektářské notability české. Tedy ta luterská osobitost česká nám dala málo slávy. Pod příchranou románské kultury vyvíjel se český duch dosti svérázně. Ale pod štítem germánské polokultury v XVI. století osobité rysy české povahy byly stírány.

(O. p.)

Dr. Frant. Cinek:

(Č. d.)

Jednota Velehrad v olomouckém semináři 1869—1886.

Dne 17. října 1877 vyzval řídící bohoslovce I. ročníku, by k Jednotě přistoupili, a poukázal na to, že Jednota Velehrad jest jedinou páskou, která váže všechny bohoslovce k činnosti společné. Přihlásili se všichni jednomyslně jako jeden muž¹⁾ za údu a utvořili tak řádnou IV. skupeninu. Hned nato provedena volba, při níž zvoleni jsou většinou hlasů: Pucek²⁾ a Vychodil,³⁾ z nichžto onen jest pokladníkem, tento účetním. Takto novými silami zesílena, pracovala Jednota v půlletí 17. s úspěchem neočekávaným, jak tomu nasvědčují účty půlroční. (Dle zevrubných účetních výkazů v zápiscích jmění Jednoty koncem 16. pololetí vykazovalo 367 zl. 74 kr.; z toho zasláno na zakoupený pluviál 24 zl.; zbylo tedy koncem 16. pololetí 343 zl. 74 kr. V 17. pololetí přibýlo 65 zl. 89 kr. Veškeré jmění koncem 17. pololetí bylo 409 zl. 63 kr. Polovice přebytku pro Velehrad tvořila 32 zl. 94 kr.)

Pololetí 18. (od 10/12 1877 do 23/6 1878).

Půlletí toto bohdá že zůstane památným na delší časy. Vyplněny tužby mnohých, tužby spravedlivé. Zařízen totiž spolek mezi bohoslovci, v němž by společně a soustavně ve vědách bohosloveckých a milé mateřštině cvičiti a vzdělávati se mohli.⁴⁾ Zaznamenávám

¹⁾ Dosud žijí 3: Msgr. Ad. Honig, generál duch. služby v. v., čest. kanovník děkan Ad. Horák v. v., prelát Msgr. Vil. Plhák, arcikněz, děkan a farář ve Svitavách.

²⁾ Josef Pucek: nar. 28 3 1857 v Loučanech, studoval v kroměřížském semináři, vysv. 1881; kaplanoval v Jaroměřicích, v Hranicích, v Jalubí, v Dobroměřicích, v Holešově; od 2 4 1902 byl farářem ve Velké Střelné. † 10/2 1905.

³⁾ Alois Vychodil nar. 21/6 1856 v Přemyslovicích, stud. v kroměřížském semináři, vysv. 1881, koop. v Čechách a v Mor. Ostravě. Počátkem srpna 1888 propuštěn do Ameriky. Mezi zámořské krajiny vydal se na výzvu biskupa F. H. Katzera z Green Bay a Msgr. Zeiningera z Milwaukee. Působil v Kewaunee, kde bylo přes 300 rodin českých a některé německé. Vypomáhal též v polské obci sv. Hedviky ve West Kewaunee a j. † v Brně 3/10 1926.

⁴⁾ Byla to bohoslovecká Literární jednota velehradská. Založení její dojednáno na schůzi Jednoty Velehrad 9. listopadu 1877, kdy knihovník Slov. knihovny Frant. Utíkal byl pověřen, aby vypracoval stručné stanovy a vše potřebné vyjednal s představenými semináře. Záměr však narazil u sup. Haasa a vicesuperiora dra Davida na odpor. Obávali prý se nových „třeníc a hádek“. Nekonvenovala též osobnost vyjednávatel Utíkala, který byl „podezřelý“ z rusofilství. Teprve v březnu 1878 začal znovu vyjednávat s představenými boh. František Procházka a docílil toho, že 28. března 1878 dostal svolení superiora Haasa k založení Literární jednoty. Obor činnosti však byl značně omezen, neboť superior dovolil, aby bohoslovci se scházeli vždy po 14 dnech v sobotu po večerní adoraci a přednáškami z theologie a řeči české se vzdělávali. Protektorát svěřen tehdejšímu seminárnímu lektorovi P. Karlu Wisnarovi. Formálně ustavena byla Lit. jednota na val. hromadě 31. března 1878. Na ní zvolen prvním předsedou boh. Frant. Procházka. V programové řeči boh. Vojtěcha Růžičky zdůrazněno za vůdčí heslo Sušilovo „Církev a vlast“. Ohnivě prohlášeno: „Neudrží-li se jednota, nejsme života schopni...“

událost tuto potěšitelnou do pamětní knihy Jednoty Velehradské, poněvadž dosti blízce souvisí neb lépe řečeno souvisela (zvlášť co do prací přípravných) s Jednotou samou.¹⁾

(Vlastní zprávu o činnosti Jednoty Velehrad v 18. pololetí podává Dom. Hlaváč velmi stručně. Pouze výkaz účtů je zevrubný. Schválen byl na val. hromadě 23. června 1878. Vyznačoval přírůstek 57 zl. 21 kr. — po odečtení vydání 33 zl. 38 kr. — 23 zl. 83 kr. Polovice jeho 11 zl. 90 kr. určena pro Velehrad. S dosud nesplaceným obnosem z minulého pololetí celkem 44 zl. 84 kr. Po odečtení od veškerého jmění zůstává koncem 18. pololetí 388 zl. 52 kr. (s dodatečným příspěvkem superiora Haasa a vicesuperiora dra Davida 8 zl.) celkem 396 zl. 52 kr.)

O dalším jednání na val. hromadě 23. června 1878 píše:

Po schválení účtů přikročeno k rozhovoru, kterak by naše pouť na Velehrad se zaříditi měla, by výsledek její byl skutečně čestným. Podán tedy ředitelem stručný program a navržena témata, o nichž se bude hovořiti. Ohlášeno, že i bohoslovci brněnští slíbili účastenství, ba že i bohoslovci pražští a litoměřičtí vyzvání budou, by se účastnili. Ředitel povzbudil všechny, kdož se pouti účastniti chtějí, by se cvičili v písních. Dále podal boh. Ondroušek žádost, by písně k našim sv. patronům slovanským (od bohoslovců vydané) ode všech co nejvšeleji podporovány byly, jak toho zasluhují. Potom jmenování jsou dobrodinci, kteří milodary zvláště Jednotu obmyslili (v Zápiscích uvedeni pouze sup. Haas 5 zl. a vicesuperior dr. David 3 zl.).

Stručnou zprávu o 18. pololetí Jednoty doplňuje pisatel tímto doslovem:

Minul tedy opět půlrok, jenž, doufám, co do obětavosti údu vyrovná se kterémukoliv. Jinak ale bohužel řící dlužno o venkovských údech, kteří jen málo pamatovali na rok 1885. Zajisté že ani pátý díl oněch, již v knize venkovských údu zapsáni jsou, se nepřihlásil s příspěvkem. — Dříve než ukončím zápisky tyto, nemohu mlčením pominouti poměr, v jakém stáli kolegové jazyka německého k Jednotě naší. Poměr ten byl tak utěšený, že ve třech nižších ročnících neznali jsme rozdílu národnosti, a všichni bez rozdílu jako jeden muž byli údy Jednoty Velehradské. Možná, že ještě dosud nebylo takového poměru, který zajisté ku škodě Jednoty není. — Skládá se nyní úřad svůj, dvoje vyslovuji přání: by nově zřízený spolek literární a milá naše Jednota vždy upřímně se navzájem pod-

¹⁾ Liter. jednota vskutku vyrostla z Jednoty Velehrad. Byla její odnoží. Zvala se též počátku Velehradskou literární jednotou. Teprv po r. 1883 vypuštěn přídomek „velehradská“, ale r. 1923 nahrazen přívlastkem souznačným, jenže ještě výraznějším: „Stojanova“. Stojanova literární jednota, dosto:na dědička ušlechtilých snah cyrilometodějských kněžských generací buditeckých, pusobí v olomouckém semináři už 59. rok. Je ohniskem činnorodého zápalu pro ideu cyrilometodějskou a Velehrad, jak prokázala zvlášť při oslavách 100. výročí založení Slov. knihovny 1934 a v jubilejním velehradském dvouletí 1935 6.

porovaly a ve svornosti sesterské vzkvétaly, a za druhé, by snaha naše oslaviti rok 1885 v nejplnější míře cíle svého se dodělala. Svati věrověstové naši, k jejichž oslavě snaha ta směřuje, buďtež nám nápomocni! Dominik Hlaváč, ředitel Jednoty Velehradské.

R. 1878/9.¹⁾

Dne 24. června 1878 ustavil se nový výbor: za 1. skupinu Filip,²⁾ Růžicka, Vysloužil, za 2. skupinu Klvač, Ošťádal, za 3. skupinu Prucek a Vychodil. Ředitelem Jednoty zvolen František Vysloužil. Nový ředitel vyslovil díky odstupujícímu řediteli Hlaváčovi za starostlivé vedení Jednoty. Zároveň tlumočil přání, aby v život vstoupivší Jednota literární s Jednotou Velehradskou (jejíž je dcerou) svorně spolupracovala a aby oba spolky vzájemně se podporovaly.

Velehradská pout konala se 7. srpna 1878. S touhou zajisté ždál každý poutník bohoslovec této pouti. Byliť pozváni kromě brněnských³⁾ bohoslovců bohoslovci čeští i slovenští. Od doby dávnější putovali bohoslovci o prázdninách na posv. Velehrad k hrobu Metodějovu, by nejen vnějším dojmem, jakýmž chrám velehradský na poutníky působí, ale i vzpomínkami na slavné děje sv. věrověstů našich nadšení jsouce, vzhopili a vzmužili se k činům podobně bohumilým a blahodějným. Tak stalo se i r. 1878. Sešli se bohoslovci olomoučtí, brněnští, pražští, ale i ostřihomští,⁴⁾ aby společnou pout vykonali. Po vespolečném srdečném uvítání došli jsme do chrámu, matky to všech chrámů našich, abychom Nejvyššímu díky i prosby přednesli. Druhý den nato shromáždili jsme se v poboční kapli, kdež k nám měl kázání vlp. děkan velehradský. Obral si za vzor promluvy své allokuci sv. Otce nynějšího Lva XIII k akademikům.

¹⁾ Zpráva ředitele Jednoty Františka Vysloužila.

²⁾ Alois Filip nar. 18 6 1856 ve Frankštátě, stud. v krom. semináři, vysv. 1879, koop. ve Vizovicích, od 5 12 1883 admin. v Jasenné, od 12 3 1884 farářem tamtéž, od 12 4 1893 farářem ve Štítné.

Data ostatních nahoře.

³⁾ Bratrská vzájemnost mezi olomouckými a brněnskými bohoslovci se od tohoto roku utužuje. Bohoslovci olomoučtí pilně přispívají do brněnského Musea. V roku 1879 se počtem i hodnotou příspěvků vyrovnávají bohoslovcům brněnským (Básně a články podepsány jsou z Olomouce: Josef Dobroslav, Al. Ladík, Fr. Ludanic, Vojt. Růžicka, Fr. Spitihněvský, Ferd. Věrovský, Inoc. Böhm, Jos. Krestýn, Jan Kubiček, Frant. Sedláček). Do Musea píše též bohoslovci z Hradce Králové a z Čes. Budějovic.

⁴⁾ Bohoslovci slovenští z Ostřihomu udržovali tehdy už spojení s Museem. Právě téhož roku otiskuje v Museu velmi dokumentárně hodnotnou stať o počátcích církv. literární slovenské školy v semenšti ostřihomském (str. 108, 122, 156) ostřihomský bohoslovec IV. roč. Rudolf Novák. Vřelou i hodnotnou báseň „Bratmo“ uveřejňuje v témž ročn. Musea ostřihomský bohoslovec Martin Čaraň. Příspěvky z Ostřihomi byly uveřejňovány v Museu anonymně. Šťastným nedopatřením (neb záměrně) uvedena jména obou přispívatelů v závěrečném obsahu.

Povzbuzoval nás nadšenou řečí k bdělosti a srdnatosti mužné a neohrožené po příkladu sv. Cyrilla a Methoděje . . .¹⁾

Po řeči té sloužena byla mše sv., při níž zpíván krásný chorál. Na to prohlédli jsme si svatyni velehradskou. Po společném obědě rozpředen hovor o ideji cyrillometodějské. Rozpravy se účastnili: dp. děkan velehradský, prefekt z diecese varaždínské, prefekt Šindler, P. Vychodil, P. Šimek, P. Procházka, P. Stojan, P. Snopek a bohoslovci Drašar, Růžička a Šustala.²⁾ Poučným byl hovor, kterýž k nejlepšímu předsevzetím povzbuzoval. Večer nás opět uviděl shromážděny v přepamatné Cyrillce. Vroucí prosby tu vysílány k trůnu velebnosti Boží dle známého hesla Sušilova „Buď můj život jedna Boží chvála, slastí Kristus, chotí Církev, tužbou ctností krása a mzdou lidu spása“. — S tím rozloučili jsme se s přepamatným Velehradem. — Dlužno připomenouti, že vp. P. Stojan, kooperátor příborský a bývalý ředitel Jednoty Velehrad, všemožně i na dále Jednotu naši podporuje a že poutníkům velehradským daroval 5 zl. na útraty. Buďtež mu za to projeveny tuto díky povinné a zasloužené.

Dne 12. října odbyvána schůze výboru a usnešeno, aby upomenuti byli údové venkovští, kteří před 2 roky slíbili, že údy Jednoty až do r. 1885 zůstanou. Rozesláno tedy 35 korespondenčních lístků. (Znovu poprošeny redakce „Hlasu“, „Školy B. S. P.“, „Ludmily“ a „Blahověstu“ o sbírání příspěvků ve prospěch Jednoty Velehrad.) Dne 13. října přihlásilo se na výzvu ředitelovu do Jednoty 43 bohoslovců I. ročníku. Do výboru zvoleni pp. Jiříček³⁾ (jako pokladník

¹⁾ Pisatel podává obsah kázání děkana Vykydala velmi rozvláčné a slohově dost neobratné (uveřejněno též v pisatelově referátu o velehradské pouti v Hlasu — hodně opožděně — v č. 76 ze dne 28. září 1878). Děkan Vykydal navázal na slova Lva XIII., by inteligentní dorost katolický pilně se věnoval studiu pravé vědy, by vědeckými a literárními zbraněmi mohl odrazet úporné útoky nevěry na Církev. Za vzor uvedl bohoslovcům sv. Cyrila a Metoděje, „kteří vírou, mravy, vědou a umy slynni, což příčinou, že simé Kristovo tak hluboce se zakořenilo v národě našem.“

²⁾ Pisatel uvádí veřejně jména řečníků. Přítomni byli všichni bohoslovci-poutníci. Jména slovenských účastníků nebylo lze (stejně jako i v pozdějších letech) z ohledu na uherské úřady uvádět v tisku. Nejmenovaného prefekta z diecese varaždínské nelze určit. Prefekt Šindler (prof. František Schindler, nar. 1851 v Dubanech, absol. filos. fakulty) byl prefektem arcib. chlapeckého semináře v Kroměříži 1875 až 1882. Zemřel jako prof. náb. v. v. 1925 v Praze. P. Jan Vychodil byl tehdy kaplanem na Velehradě. P. Šimek (nar. 1844, vysv. 1869) byl tehdy kooperátorem v Dubu. P. Frant. Procházka (první předseda Liter. jednoty) nar. 1851 v Ivančicích, vysv. 1878, kaplanoval na Horní Bečvě, ve Val. Meziříčí a v Životicích; od 13/1 1886 byl farářem v Růžďce, pak v Halenkově a posléz v Novém Hrozenkově. Zemřel 12/12 1913. Brněnský bohoslovec Drašar (zakladatel Růže Sušilovy) a olom. bohoslovec Vojt. Růžička (2. předseda Liter. jednoty 1878/9) uvedeni shora. Josef Šustala nar. 20/11 1854 v Kopřivnici, gymn. studoval v Olomouci, vysv. 1879. ostatní údaje chybí jak v konsistorní matrice, tak v katalogu olom. kleru.

³⁾ Bedřich Jiříček nar. 14/3 1858 v Kelči, gymn. stud. v Olomouci, vysvěcen 1882, koop. v Opatovicích, v Ratajích a ve Zdoučkách; od 1/10 1894 v Hor. Újezdě, od 1/2 1913 ve Vlachovicích, od 1/11 1925 pensionován. Zemřel 3/5 1926 v Loučce.

IV. skupiny) a Mrázek¹⁾ (jako účetní). — Dlužno zmíniti se též o myšlence p. prof. Dr. Mlčocha.²⁾ Týž dal si mne 23/10 zavolati a přimlouval mi, bych se snažil rozšířiti myšlenku tu, aby se z části jistiny Matice Velehradské, k níž i my přispíváme, zřídila místo malby, která prý v basilice má býti provedena, raději nadace pro 2 kaplany, kteří by tam v prázdném času literaturu pěstovati mohli a lépe by působili nežli klášterníci, které prý — žel Bohu — tam zavéstí chtějí; protože prý klášterníci — až na malé výjimky — národu našemu nikdy nepřáli, nýbrž ho poněmčují. — Vnitřní život Jednoty byl dosti čilý a uspokojující. Přebyt pololetí 19. obnáší 68 zl. 80 kr. Odečte-li se částka, kterou za pololetí 17. a 18. na Velehrad dlužíme (79 zl. 24 kr.), tvoří veškeré jmění Jednoty 430 zl. 92 kr. Zvláštními dary na Jednotu přispěli bohoslovci: Otípka,³⁾ Mikulka,⁴⁾ Kubíček⁵⁾ a Podhradský.⁶⁾ Mimo to věnovala 3. skupina Jednotě 42 kr., z nichž 30 kr. bylo strženo za přečtené noviny.

Dodatek o údech venkovských: Nelze věru dosti blahorečiti šťastné myšlence býv. ředitele Jednoty naší P. Stojana, že ve své horlivosti o zvelebení basiliky velehradské našel pramen, z něhož naší Jednotě značná podpora prýští. Jsou to údové venkovští. Co se pololetí tohoto týče, dlužno je vším právem počítati mezi nejšťastnější, protože příspěvek údů venkovských v tomto pololetí vykazuje 83 zl. 63 kr. Z toho posláno 13/10 za pluvíál sestrám B. Vykupitele ve Vídni 40 zl., 24/10 splaceno 43 zl. knihovníku česko-slovanské bohosl. knihovny 10 zl., 30/10 posláno na Velehrad 19 zl. a 22/11 knihovníku českoslovanské knihovny 10 zl., takže všechny tyto položky i s jinými menšími výdaji obnášejí 80 zl. 40 kr. (na pololetí 20. zbývá v pokladně 3 zl. 23 kr.). Po schválení účtů na val. hromadě

¹⁾ Monsignore Florián Mrázek nar. 9/5 1854 v Dluhonicích u Přerova, gymn. stud. v Olomouci, vysv. 1882, koop. v Hranicích, farářem v Bělotíně (od 20 1 1892), v Oseku (od 20 7 1901) a posléze v Lipníku n. B. (od 30 11 1904). Tamtéž děkanem, arciknězem a čest. kanovníkem kroměřížským. Zemřel v Lipníku 4 1 1933.

²⁾ Známy prof. Star. zákona na olomoucké theol. fakultě (od 20. března 1869). O povolání některého řádu na Velehrad opětovně se diskutovalo od let sedmdesátých. Dr. Melchior Mlčoch byl národnostně velmi uvědomělý a v projevech svých i k bohoslovcům až bezohledně přímý. Za zmíněný soud o řádech r. 1878 dlužno mu ponechat odpovědnost.

³⁾ Theodor Otípka nar. 1/7 1856 ve Vlastovicích (far. Jaktar), gymn. stud. v Opavě, vysv. 1879, koop. v Rohli, v Melči a v Kostelci na Hané, farářem v Šumvaldě (od 16/4 1902) a v Blatnici (od 1/7 1914). Zemřel 13 1 1928.

⁴⁾ Jan Mikulka nar. 24/5 1855 v Křenově, gymn. studoval v Olomouci, vysv. 1880, koop. ve Vnorovách, far. v Komně (od 31/10 1893). Zemřel 12/4 1901.

⁵⁾ ThDr. Jan Kubíček nar. 25/12 1857 v Klášterci, stud. v krom. semináři, vysv. 1880, koop. v Konici a v Olomouci u sv. Michala; od 1/1 1883 adjunkt bohosl. fakulty v Olomouci, od 29/9 1890 prof. pastorálky tamtéž, od 1 3 1921 metropol. kanovníkem v Olomouci, od 10/9 1926 kapit. děkanem a 1. dómským infulovaným prelátem. Zemřel 3/3 1929.

⁶⁾ Antonín Podhradský nar. 2/2 1855 v Rybníkách, symn. studoval v Brně, vysv. 1880; kooper. ve Šternberku, v Olomouci u sv. Mořice a v Cholině; farářem v Rozstání (od 1/6 1887), v Hroznové Lhotě (od 1/7 1907), ve Sptyhněví (od 1 2 1917). Žije dosud na pensi v Rybníkách.

15. prosince 1878 vyzváni byli údové, aby se snažili zvláště o svátých získati členy venkovské pro naši Jednotu, kteří by buď k ročnímu příspěvku se zavázali aneb nějakým darem buď peněžitým neb věcným pro loterii, kterou ve prospěch Velehradu P. Stojan zařizuje,¹⁾ přispěli. Zároveň doporučena k rozšiřování „Koruna Soluňská“, jakož i písně ku sv. patronům našim a Litanie loretánské, jejichž výnos věnován jest Jednotě naší.

Pololetí 20. (od 15/12 1878 do 15/6 1879). Již 10 let tomu, co horlivost nadšená a přítulnost dětinná předchůdců našich ku sv. apoštolům národa našeho dala podnět ku vzrůstu Jednoty Velehradské, která psí mravenčí ukládajíc krejcar ku krejcaru pomáhá Matici Velehradské na stavbě díla zajisté vznešeného, aby z nepaměti propasti vyrván byl posv. Velehrad náš a zastkvěl se dřevní krásou a bývalou slávou, aby byl s to vyplniti naděje, které v něj skládá národ všecek. Úkol, který si obrala Jednota naše, jest úkolem zajisté vznešeným, ale také dosti obtížným nedadoucím se uskutečniti během roku jediného. Než silami spojenými věci veliké rostou. A přísloví to osvědčilo se na Jednotě naší v míře věru plné. Nebude, tuším, od místa, když na oslavu desítiletého trvání spolku našeho v krátkosti něco povím o úspěchu, kterého se dodělal po čas trvání svého. Nepočítaje vzácná smuteční roucha mešní (kasule, dvě dalmatiky a pluvial) v ceně 600 zl., které pro svatyni velehradskou zakoupeny byly, pak 100 zl. věnovaných Matici Školské v Olomúci, 100 zl. darovaných na stavbu cyrilomet. chrámu Páně v Bratřejově a asi 60 zl. zaslaných povodní poškozeným v Čechách, připomínám jen, že na konci pololetí 20. má Jednota naše jmění mezi údy rozpujčeného 508 zl. 79 kr. a v záložně uhersko-hradištské uložených 463 zl. 50 kr. Ejhle, toť ovoce desítileté obětavosti šlechtetných předchůdců našich a ctihodných bratří mých! (Přebyt za 20. pololetí činí 67 zl. 23 kr.) Na val. hromadě 15. června oslaveno desítileté jubileum Jednoty. Jubilejní proslov měl ředitel Jednoty. Dále sdělil, že na neděli květnou 6. dubna (v úmrtní den sv. Methoděje) vyzval pány 4. ročníku, aby slibili, že chtějí zůstatí údy Jednoty až do r. 1885 a že chtějí přispívati ročně příspěvkem dosavadním (nejméně 36 kr.), což všichni (až na jednoho) milerádi učinili. Oznámeno též, že usnešením výboru 9. června předáno pořádání velehradských bohosl. poutí (zvaní hostů a řízení) Literární jednotě velehradské, ježto přednášky na Velehradě údové Lit. jednoty drží. Příští pout stanovena na 6. srpna. — Dlužno zmíniti dárce Jednoty naší. Na prvním místě vdp. Superiora, jenž věnoval Jednotě 14. června 5 zl., a vdp. vicesuperiora dra Davida, jenž za týmž účelem dal 3 zl. Také vši chvály zasluhují pp. Sedláček²⁾ a

¹⁾ Loterní akci zahájil Stojan v srpnu 1877. Zevrubně o tomto počínu, jehož se zúčastnili i bohoslavci, v jubilejní velehradské publikaci „Velehrad víry“ (vyd. v Olomouci 1936) str. 301—310.

²⁾ František Sedláček nar. 31/10 1852 v Řepčíně (far. Křelov), vysv. 1879, za kooperatora poslán do Dřevohostic.

Šustala ze 4. roč., kteří se zřekli snídání darovaného p. drem Davidem na jeho svátek ve prospěch Jednoty (18 kr.). — Co se týče venkovských údů, byť se pololetí toto nevyrovnalo pololetí předešlému, přece je výsledek uspokojující. Sešloť se na příspěvcích 42 zl. 30 kr.; z toho vydáno 38 zl. 20 kr., takže zbývá na hotovosti 4 zl. 10 kr. Louče se s Vámi, bratři milení, a milou Jednotou, nemám vroucnějšího přání nad to, abychom všichni dočkali se oslavy tisícileté ročnice úmrtí sv. Methoděje a abychom společně viděli Velehrad zářící dřevní krásou a slávou, a proto Vás prosím, bratři ctihodní, památnými slovy Sušilovými, která sobě tolikrát na pamět uvéstí račtež, kolikrát do knihovny česko-slovanské vkročíte, „abyste v posvátné horlivosti neoblevovali a lásky svojí k Církvi a vlasti dokonalým povinností svých plněním dokázali . . .“ Frant. Vysloužil, ředitel Jednoty Velehradské.

(P. d.)

Bohumil Zlámál:

K národohospodářské činnosti Cyrila Fr. Nappa, opata na Starém Brně (1792—1867).

Tehdejší čilé Společnosti pro zvelebování orby, přírodovědy a vlastivědy, krátce zvané Hospodářská společnost,¹⁾ neušly skvělé výsledky Nappových hospodářských reforem, jež prováděl na klášterních statcích. Již 5. prosince 1825 jmenovala ho dopisujícím členem a 12. března 1827 přisedícím členem a zároveň předsedou Zahradnicko-vinařského spolku.²⁾ Poněvadž to bylo první místo jeho všestranného působení pro veřejné blaho, přilnul Napp velmi k této společnosti a věnoval jí hodně své mladé, dotud nevyčerpatelné energie. Poznal také jako opat, který se musel starat i o hmotné povznesení a zabezpečení kláštera, účelnost a užitečnost snah, hlásaných a prováděných touto Společností. Sám byl nejlepším jejím propagátorem, když prakticky a se zdarem prováděl její zásady. Orgán této společnosti *Oekonomische Mittheilungen* (založený 1821) plnil nejen theoretickými články, ale i cennými výsledky pokusů na klášterních statcích. Sám předcházal příkladem. Na zlepšených klášterních pozemcích zaváděl nové kultury, dělal mnohé a mnohé pokusy pro zlepšení plodin a dosažení většího výnosu. Jako předseda Zahradnicko-vinařského odboru zakládal na klášterních statcích vinice a sady a v nich zřizoval viničné a ovocné školky.³⁾

Jedním z prospěšných činů Hospodářské společnosti bylo i zřízení vzájemné požární pojišťovny.⁴⁾ Byla zřízena nejvyšším rozhodnutím ze dne 8. dubna 1826. Předsedou byl zvolen direktor Hospodářské společnosti hr. František ze Žerotína. Činnost svou však pojišťovna započala až později (od 1. června 1830). Na přípravných pracích měl Napp velikou účast. R. 1827 byl zvolen ad-

¹⁾ „K. k. Mährisch-schlesische Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde.“

²⁾ „Präses des pomologisch-önologischen Vereines.“ (Srv. Dr. A. A. Neumann, *Acta et Epistolae Eruditorum Monasterii Ord. S. Augustini Vetro-Brunae, Pars I.* (1819—1850). Brno 1930. Cituji: AEE, 54.) Jmenovací dekret tohoto předsednictví má datum 26. března 1827. (Klášterní archiv. Personální data.)

³⁾ Viz AEE, 54. Nappova autobiografie.

⁴⁾ Die wechselseitige Brandschaden-Versicherung Anstalt in Mähren.“

ministrátorem provisorního ředitelstva, dokud nedošlo k volbě definitivního. Tehdy, totiž 17. srpna 1831, se stal skutečným administrátorem a spravoval ústav až do 9. března 1833, kdy se pro jiné naléhavější starosti úřadu vzdal. Poněvadž to byl ústav první toho druhu, neměl s počátku odborných a zapracovaných sil, a Napp jen s velkými osobními oběťmi spravoval ústav. Proto se brzy funkce vzdal, zvláště když ředitel ústavu dlel téměř stále mimo Brno a veškera starost o ústav spočívala na něm.¹⁾

Jako ocenění zásluh na poli národohospodářském poslala mu dolnorakouská Hospodářská společnost se sídlem ve Vídni diplom čestného členství již 9. února 1829.²⁾

Zájmy Hospodářské společnosti přirostly Nappovi hodně k srdci, jak viděti z jeho korespondence, zvláště Dr. Tomáši Bratrankovi. Z toho oboru opět nejraději pracoval ve zmíněném zahradnicko-vinařském spolku jako jeho předseda. Jak d'Elvert zaznamenává, zasloužil se nejvíce o toto odvětví národního hospodářství zároveň s prof. Dieblem, který byl duší spolku.³⁾

Napp zůstal předsedou tohoto spolku až do 17. ledna 1850. Členové spolku velmi utrpěli tuhou zimou roku 1830. Obrovské množství sněhu tehdy napadlého poškodilo velmi jejich majetek. Ale za předsednictví Nappova se spolek počal z utrpených pohrom brzy zotavovati. Ve výroční zprávě spolku za rok 1828/9—1829/30 uveřejněné v Oekonomische Mittheilungen, se praví, že „kromě několika menších okresů všude panuje nejživější činnost, zvláště kopcovité kraje se vyznamenávají.“⁴⁾

¹⁾ Napp si sám na to stěžuje: „Bei dem Umstande, dass der Herr Direktor dieser Anstalt grössten Theils von Brünn abwesend war, und die hiebei angestellten Individuen beim Beginn ohne allen Vorkenntnisse in den Statuten und ihrer Anwendung gewesen, so konnte ich nur mit grosser Aufopferung meiner Kräfte das Beste dieser so wohlthätigen Anstalt fürs Land besorgen.“ (AEE, 55.)

²⁾ AEE, 56. Napp sám praví: „... in Anerkennung meiner Verdienste um die Landwirtschaft.“

³⁾ „Nach Harkenfeld's Abtreten überging die Vereins-Leitung (pomol.-önolog. Verein), nachdem sie einige Zeit der mähr. schles. Kammerprokurator Peter B a g e r († 18,5 1828) besorgt hatte, 1827 ... an den altbrünner Prälaten Cyrill N a p p († 1867) und er führte dieselbe, auf das eifrigste und thätigste unterstützt von der Vereins-Seele Prof. D i e b l († 1859), bis zur Errichtung einer Gartenbau-Sektion im Anfange des Jahres 1850.“ (Schriften der hist.-statist. Sektion. XX. svazek. Jsou to vlastně dějiny Hospodářské společnosti napsané d'Elvertem. Proto cituji prostě: d'Elvert.)

⁴⁾ Viz Oekonomische Mittheilungen 1830, č. 7, a 1831, č. 34. „... die regste Thätigkeit herrsche, vorzüglich die Mittelgebirgs-Gegenden sich auszeichnen.“

Ve zprávě za rok 1837/8 se zjišťuje, že rozšiřování a zušlechťování ovocných a viničních kultur je na trvalém postupu.¹⁾

Rok 1842/3 byl rušný zvláště v sadařství. Takového ruchu prý dosud nebylo pozorovat. Všude se zakládaly nové větší i menší školky od vrchností, obcí, farností, škol, od rolníků i domkařů. Lidé mají v tom zálibu, která překonává předsudky, omezenost, ba dokonce i překážky a potíže. Začínají se vyplácet i odměny.²⁾

Když se 17. ledna 1850 vzdával Napp své předsednické funkce, pravil, „že bylo možno udržet spolek i jeho činnost, pokud to dovolovaly slabé peněžité prostředky, tím, že se v této korunní zemi pěstilo a šířilo sadařství a vinařství. Pomalu ale přece vpřed to šlo rok od roku; mnoho sadů, znamenitých ovocných školek na velkých statcích a při venkovských školách bylo založeno, vyučování ovocné kultury a v novější době ovocné školky spolkové dosvědčují činnost a působení spolku.“³⁾

Roku 1849 se konal hospodářský kongres ve Vídni. Svolal jej ministr nově utvořeného ministerstva zemědělství (Ministerium für Landescultur) von Thinnfeld, aby se poradil s odborníky, jak zvelebiti toto nejdůležitější odvětví státní správy. Na kongres měla vyslati každá země 6 svých zástupců, zvolených na valné hromadě. Moravsko-slezská Hospodářská společnost zvolila na valné hromadě dne 20. února 1849 tyto zástupce: Hr. Jindřicha Larische, preláta Cyrila Nappa, hosp. inspektora v Krumlově Fr. Hofmanna, hr. Hugona Salma, nadlesního Bedřicha Bechtela ze Bzence a ryt. Karla Barattu z Budišova. Mimo to i 6 náhradníků bylo určeno. Kongres nepřinesl praktického užitku pro Moravu a Slezsko, jako tomu bylo v zemích dolnorakouských.⁴⁾

¹⁾ „... die Verbreitung und Veredlung fortan im Zunehmen sei.“ (Oekon. Mittheilungen, 1838, č. 45. Podle d'Elverta, Schriften, I. c.)

²⁾ „... sich in der Obstbaumzucht eine Regsamkeit zeige, welche zuvor nicht bemerkt wurde; allenthalben erstehen Baumschulen in kleinerem und grösserem Massstabe, bei Obrigkeiten, Gemeinden, Pfarreien, Schulen, bei Bauern und Häuslern; die bestehenden werden vermehrt, man gewinnt Vorliebe dafür und diese überwindet die Vorurtheile, Indolenz, ja sogar die Hindernisse und Schwierigkeiten.“ (Oekon. Mittheilungen 1843, č. 45.)

³⁾ Oekon. Mittheilungen 1850, str. 373. Podle d'Elverta I. c. 376.

⁴⁾ (d'Elvert, I. c. 410.) Roku 1857 zastupoval moravskoslezskou hospodářskou společnost opět při 50letém jubileu trvání Hospodářské společnosti ve Vídni, podle dopisu Dr. T. Bratránkovi, v němž píše: „Ich habe nicht ausweichen können die mähr. Gesellschaft (Ackerbaugesellschaft) bei 50jähr. Jubelfeier der Landwirt. Gesellschaft in Wien zu vertreten, und gedenke am 8 Mai nach Wien abzureisen.“ (Archiv kláštera starobr. Dopis ze dne 28. 4. 1857.)

Rok 1849 byl dobou krise pro Hospodářskou společnost moravsko-slezskou. Bylo potřeba nové organizace. Ředitel společnosti hr. Sedlnitzky odstoupil v polovině roku 1849 a odešel do pense. (Zemřel 9. března 1850.) Po něm také kancléř Společnosti Braumüller se brzy vzdal. A tu byl Napp zvolen jednatelem (Geschäftsleiter) celé Společnosti až do definitivní volby ředitele a ostatních funkcionářů podle nových stanov, které měly být vypracovány tak, aby se mohly při Společnosti tvořit odbory a filiální spolky.

Na valné hromadě 17. prosince 1849 zvolen nový ředitel, jeho zástupce a ústřední výbor, ale dosavadní jednatel Napp byl požádán, aby vedl záležitosti Společnosti dále, až do nejvyššího potvrzení ředitele a schválení jeho zástupce.

Na též valné hromadě bylo usneseno: 1. aby orgán Společnosti, Oekon. Mittheilungen, který vycházel týdně od roku 1821, byl nyní vydáván jako vědecký čtvrtletník o rozměru velké osmerky za 4 zlaté ročně. 2. Jako lidový časopis budou sloužiti některé noviny, na př. „Correspondenzblatt“. 3. Hospodářský kalendář Společnosti má být vydán v obou jazycích. Dále uznána potřeba zemědělských škol (Ackerbauschulen). Bylo rovněž usneseno zřídit ve Františkovu museu čítárnu. Za „Věstník“ Společnosti si zvolil ústřední výbor „Mährische Volkszeitung“ a „Moravské národní noviny“.

Za ředitele Společnosti byl potvrzen kníže Hugo Karel Salm-Reifferscheid-Krautheim, majitel Rájce, Blanska a j. a jeho zástupcem (tedy místoředitelem) schválen prelát Napp. 5. prosince 1850 byly nové stanovy definitivně přijaty. Do ústředního výboru přišel tehdy i historik d'Elvert. Toho roku 1850 měla Společnost 28 čestných členů, 275 skutečných (bez 17 funkcionářů), 65 dopisujících, dohromady 385 členů. Ústřední výbor tvořili mimo jiné i hr. Egbert Belcredi, Fr. Diebl, Chr. d'Elvert.¹⁾

K nové změně v ředitelstvu Společnosti došlo na valné hromadě 3. června 1862 a 2. května 1865. Tehdy (1865) byl na místo knížete Salma, který nechtěl již kandidovat, zvolen za ředitele celé Společnosti prelát Napp. Byl potvrzen nejvyšším rozhodnutím ze dne 2. června 1865. Zástupcem ředitele byl zvolen Alois hr. Serényi. Do ústředního výboru se dostali: Dr. Živanský, lesní inspektor Weber, hr. Vojtěch Widmann, historik ryt. d'Elvert, hospodářský inspektor Sukup a profesor Beskiba. To byli zástupci

¹⁾ d'Elvert, I. c. 412.

6 sekcí Společnosti. Z plena pak přišli do výboru: hr. Egbert Belcredi, hr. Vladimír Mitrovský, účetní rada Wildt, zemský advokát Dr. Pražák a majitel realit Strohal.¹⁾

Ze sekcí Společnosti je nutno se zmíniti o sekci včelařské, která vznikla právě na popud Nappův r. 1854. Založil ji školní rada, čestný kanovník, arcikněz, děkan a farář ve Velkém Meziříčí Frant. Heller²⁾ a byl také jejím předsedou. Vznikla, jak již bylo řečeno, z podnětu Nappova, který byl tehdy místoředitelem Společnosti.³⁾

Následkem přeorganisování Hospodářské společnosti po roku 1848 stal se dříve samostatný Zahradnicko-vinařský spolek (založený 1816) nyní (17. ledna 1850) sekcí Společnosti pod názvem Moravsko-slezský Obst-Wein- und Gartenbau-Verein za předsednictví hr. Vojtěcha Widmanna. Ale přesto byl Widmann neustále zastupován Nappem, až do roku 1865, kdy byl Napp zvolen direktorem celé Společnosti. Na jeho místo jako zástupce předsedy v této vinařsko-zahradnické sekci přišel JUDr. August Wencliske.⁴⁾ Hospodářskou společnost však Napp nevedl dlouho, neboť po dvou letech zemřel (22. července 1867).

K tomuto rámcovému obrazu činnosti v Hospodářské společnosti připojuji aspoň jeden doklad toho, jak Napp ochotně podporoval snahy Společnosti. Hospodářská společnost vyzvala roku 1845 po diskusi, vedené v jejím orgánu Oekonomische Mittheilungen, své členy, aby i oni soukromě provedli srovnávací pokusy s umělými hnojivy ke zvýšení výnosu hospodářských plodin. V oběžníku rozestlaném členům byl připojen i návrh, podle něhož se měly pokusy konat. Napp, jenž dostal také tuto výzvu,⁵⁾ dal do týdne potřebné pokyny hosp. správci v Šardicích. „Uvidím rád,“ praví Napp, „když se k již nařízeným pokusům hnojení hnědým uhlím a chemickými hnojivy přidá také jeden nebo druhý pokus z přítomného schematu (Hospodářské společnosti) a výsledek se mně oznámí svým časem.“⁶⁾ (P. d.)

¹⁾ d'Elvert, I. c. 426.

²⁾ Zemřel 18. května 1863 ve stáří 71 let.

³⁾ Srv. d'Elvert, I. c. 483. Stanovy tohoto včelařského odboru uveřejňuje d'Elvert v témž díle v příloze na str 79—81.

⁴⁾ Srv. d'Elvert, I. c. 490.

⁵⁾ Je uveřejněna v AEE, 128n. Za zaneprázdněného ředitele je podepsán kancléř Společnosti Braumüller a sekretář Hauer.

⁶⁾ AEE, 130. Datum 4. května 1845.

Posudky.

Dominik Pecka: *Smysl člověka*. Akord. Brno 1936. S. 80, 9 K.

Ve zmatku názorův o smyslu a významu člověka a jeho života poučuje tento spis lehce přístupným slohem neodborného čtenáře o jejich jednostrannosti a o nedostatku nazírání celkového. Příčinu toho zmatku viděl na př. William MC Dougall v převaze přírodních věd a v zaostalosti věd duchovních (13); psychologie a sociologie k těmto sice nenáleží docela, ale z části ano. Ovšem mohl dodat, že i ta přírodověda pěstována hodně řemeslně, a že pokrok její v nejnovější době nenasvědčuje mechanismu, tím méně materialismu.

Jiné běžné směrnice, umění, filosofie atd. mohou v práci o správný názor světový prokázati platné služby, ale samy ho nedají. Chybí jim celková souvislost a zaokrouhlení pro život.

Jmenovitě třeba se míti na pozor, aby nás neoslňovaly nemírné nároky specialismu v kterékoli vědě. Specialista snad důkladně ví, co ví. Avšak to ještě není všechno, co vůbec jest a co ke konečnému úsudku také třeba věděti. Specialisace jest pro vědu nezbytná, ale nesmí býti osobivá. Člověk jest více než mu dovede říci somatologie, biologie neb empirická psychologie. P. spis. právem uvádí, co řekl Berdajev: „Vaše představa o člověku závisí na představě, jakou máte o Kristu. Lidská osobnost v nejvlastnějším slova smyslu existuje jen v Kristu a skrze Krista... Duše lidská má větší cenu nežli všechna království světa“ (65, 67). Ovšem toť mystika, nikoli analyza denní potřeby! Nestáčí ani sám rozum ani sám cit, abychom poznali a správně zhodnotili svůj význam v celku a tedy svůj účel.

Dr. Josef Vrchovský.

Monsignore Vladimír Šťastný. *Ze života a paměti kněze-buditele* napsal Bohumil Šťastný. Nákl. Občanské tiskárny Brno 1936. S. 187, 18 K.

Ve svém synovci našel „Vladimírek“, jak mu zde známí říkali, povolání životopisce, zvláště pokud jde o poměry osobní a rodinné. Do své působnosti úřední jakož i do styků společenských přinesl Vladimír Šťastný, z rodiny učitelské, nejen šťastnou, klidnou povahu, ale i uhlazené chování jakožto milé kouzlo své osobnosti. Na gymnasiu, jehož byl prvním katechetou, a to katechetou oblíbeným, měl ovšem také příznivé podmínky v tom, že to byl ústav skoro vesměs dobrých, svědomitých učitelů; nějaké ty výstřelky mladočešství, na př. u prof. Kaprasa, jenž kromě matematiky vyučoval také propaedeutice, nepadaly tolik na váhu, jelikož K. ve svém oboru tolik nevynikal. O vlastním způsobu katechisování a exhort u Š. by bylo třeba slyšeti některého ze žáků, jichž ovšem už ubývá.

P. spis. všímá si vedle Š—ého bedlivě i jiných osob, jež té doby

v náboženském a národním ruchu brněnském platně působily, i zaslouží si za to dík nynějšího obecenstva, které už zapomíná.

I literární stránka činnosti Š—ého vypsána pečlivě, a nestranně zaznamenány hlasy obojí. U „Obzoru“ by se leccos mohlo doplniti (pseudonymy a p.), ale to snad není tak důležité. R. 1908 nabídl Š. „Obzor“ a všechny své publikace s právem dalších vydání za mírné odstupné s výminkou, že pohledávky nebudou vymáhány, benediktské tiskárně v Brně, což ona přijala (ku s. 70). (O té se na s. 56 praví, že byla původně v budově starého alumnátu, býv. dominik. kláštera, totiž č. 2., kdežto to byl vedlejší soukromý dům, č. 4., nyní městský, u něhož je snad zajímavé, že tam z nouze na čas byl biskupský chlapecký seminář a mezi chovanci i. ročníku právě Vladimír Štastný; prvním prefektem byl pozd. augustinián prof. Augustin Krátký. Proraženým otvorem ve zdi byla místnost spojena s alumnátní.) Poznámku o „Bibli české“ na s. 57 třeba opravit. Zveršování Kempenského „Následování Krista“ nelze počítati za myšlenku právě nejšťastnější.

Dr. V. Vilinskij: Ruská revoluce 1925—1936. Společ. podniky, Přerov 1936 S. 231, 30 K.

Revolucí míněn tu převrat, jímž nastolena vláda sovětů, která dosud v Rusku panuje. Stalo se tak 25. října 1925.

Dr. V. svým spisem prokazuje slovenskému i českému čtenáři (spis vyšel původně slovensky) velmi dobrou službu. Nevpadá hned in medias res, jak by nedočkavý čtenář snad chtěl, nýbrž větší částí spisu podává předběžný výklad z ruských dějin již od cara Alexandra I. Revoluce proticarská provedena vlastně Romanovci samými, když car Mikuláš II před půlnocí 23. března 1917 podepsal listinu, že se vzdává trůnu ve prospěch svého bratra, a tento pak carství nepřijal. Rusko bylo bez panovníka, a to uprostřed války, následující vlády mimoděk připravily revoluci sovětskou. O této vládě, jež právě vyvrcholuje takofka samoděržavím Stalinovým, jest ve spise tolik, kolik asi možno zatím bezpečně říci. Bohatstvím obsahu a rozvážnými úsudky o osobách i událostech se spis sám doporučuje; národnost p. spisovatele zaručuje spolehlivější poučení, než obyčejně dostáváme od cizinců, neposléze i od našich krajanů, klamaných zdáním.

Eduard Robinson: Plukovník Lawrence, nekorunovaný král Arabie. S poznámkou A. W. Lawrence. Přel. Timotheus Vodička. S 12 obrazovými přílohami. Nakl. Ladislav Kuncíř, Praha 1936. S. 211, 22 K.

Dobrodružný odvážlivec, jenž se zdráhal zůstat ve vojenské kázni, vystupuje na sklonku světové války v Arabii a Syrii jakožto směřodatný vůdce na straně Angličanů a vjíždí jako vítěz do dobytého Damašku. Snažil se spojit arabské pohlaváry na pomoc Angličanům. Částečně se mu to podařilo, ale ovšem nemohlo býti

po chuti anglické vlády, aby se Arabové skutečně sjednotili, neboť prvním činem té jednoty by byl — odboj proti Anglii. Toto ve spise sice nestojí, — stojí tam jen, že Anglie nedostala slibům, jež Arabům byl dal Lawrence —, ale rozumí se samo sebou. Českého čtenáře bude ze spisu zajímati asi více stránka dobrodružná než válečná, již dopodrobna nesnadno sledovati, třebaš připojená mapka aspoň nějaký přehled umožňuje.

Max Dvořák: Umění jako projev ducha. Nakl. Jan Laichter, Praha 1936. S. XCII+205, 65 K. 42 vyobrazení. „Umění a řemesla“ řídí Antonín Matějček, sv. 13.

Max Dvořák (1874—1921) jest české veřejnosti sotva podle jména znám, an octnuv se v mládí za zdokonalením svých dějezpytných studií ve Vídni, tam již uvázl i jako vysokoškolský profesor dějin umění, a přechod jeho do Prahy jednou na samé pražské fakultě zmařen, podruhé již mu nebyl žádoucí. Pěkný jinak životopis od Jaromíra Pečírky v první části tohoto svazku o tom jenom něco napovídá, ač bychom o protivnících a jejich námitkách právě zde rádi četli něco více.

V druhé části je 10 nedlouhých statí Dvořákových, přeložených od Věry Urbanové. Letmým přehledem zachyceny tu epochy evropského výtvarného umění v jednotlivých zástupcích až do Berniniho a baroku, v poslední stati pojednáno o metodických problémech dějepisu umění, vědy to elitní a málo pěstované, jejímžto předním zástupcem ve světě se stal právě Dvořák.

Výběrem vhodných vyobrazení velmi cenné toto dílo přiměřeně vyzdobeno.

* * *

Jan Vyhlídal: Vojenské obrázky. Nakl. Společ. podniky, Píerov 1936. S. 208, 20 K. „Pod hanáckou oblohou“ č. 5.

Mezi sebranými spisy našeho oblíbeného vypravovatele nikoli nejméně budou bavit tyto obrázky vojenské. Vypravují jednak věrně podle skutečnosti, jak se dříve na vojnu verbovalo, když nebylo osobní branné povinnosti, jak se s vojáky zacházelo, jak oni se chovali, jednak pro zábavu vypravují něco z toho veselého i neveselého života vojenského ve válkách pruských i pozdějších. Zvlášt jich doporučovati už jistě netřeba.

Leonid Leonov: Cesta na oceán. Román. Přeložili Bohuslav Ilek a Ladislav Ryšavý. Nakl. Sfinx Bohumil Janda, Praha 1936. S. 276 a 260.

Co bylo v záměrech a snahách úředního Ruska v minulém století a co mu tak smutně ztroskotalo, vítězná cesta na oceán, to zde zobrazeno jako tužba nynějšího Rusa, arcit člověka nevysokého, nevlivného, ale myšlenky své opravdu oddaného. I jeho sen ztroskotá s ním samým. Úřad jeho při dráze svádí nás s několika osobami

téhož povolání a s příhodami, jak se na dráhách odehrávají, úřední vyšetřování v době sovětské atd. Jiná osoba dává příležitost vyprávěti, jak to vypadá u divadla, na lékařské klinice, v sovětském hospodářství na venkově a o chudém životě v městě.

Tot ráz románu: kronika nahodilých osob a příběhů, kronika podrobnostmi velmi pestrá, obsažná, celkem volně sestavená. Idea touhy po oceáně zřídka se hlásí a není nikterak vůdčí, tak jako ji není osobnost, jež má jaksí býti hlavní. Ne vedoucí, ale vedení. A při tom mnoho hader, mnoho špíny, mnoho lhostejnosti, málo, velmi málo útěšného. Sama četba místy unavuje, přenášejíc rozpolozenost účastníků osob na čtenáře. — Překlad jest plyný.

KNIHOPIS.

- I. Chrzanowski: Literatura i narod. Ossolineum, Lwów 1936. S. 424.
 H. Iswolsky: L'homme 1936 en Russie soviétique. Desclée de Brouwer, Paris 1936. S. 122.
 E. Klein: Zacharias Werner. Der Roman eines Lebens. Rennebohn, Bielefeld 1936. 4,50 m.
 L. Landsperg: Essai sur l'expérience de la mort. Desclée de Brouwer, Paris 1936. S. 103, 8 f.
 M. Janík: Na dragach myšli ludowej. Lwów 1936.
 D. Kologriov: Essai d'une Somme catholique contre les Sans-Dieu. Spes, Paris 1936. S. 557.
 Ben. Henr. Merkelbach O. P.: Summa theologiae moralis. Ad mentem D. Thomae et ad normam iuris novi. T. III. Ed. 2. aucta et emendata. Desclée de Brouwer, Paris 1936. S. 1024.
 F. Olgiati e F. Orestano: Il realismo. Vita e Pensiero, Milano 1936. S. 158, 5 l.
 Religione e filosofia. Relazioni e comunic. al XI. Congr. nazionale di filos., sett. 1936. Vita e Pensiero, Milano 1936. S. 186, 15 l.
 O. Schilling: Apologie d. katholischen Moral. Schöningh, Paderborn 1936. S. 256, 4,30 m.
 G. Siegmund: Psychologie d. Gottesglaubens auf Grund literarischer Selbstzeugnisse. Aschendorff, Münster 1936. S. 264, 4,50 m.
 P. Simon: Das Menschliche in d. Kirche Christi. Herder, Freiburg 1936. S. 200, 2,80 m.
 H. Straubinger: Lehrbuch d. Fundamentaltheologie. Schöningh, Paderborn 1936. S. 260, 5,30 m.
 J. Teodorowicz: Od Jahwy do Mesjasza. Księg. św. Wojc., Poznań 1936. S. 366.
 J. Woliński: Polska i kościół prawosławny. Zarys historyczny. Ossolineum, Lwów 1936, S. 150.
 Fried. Zoepfl: Deutsche Kulturgeschichte. Herder, Freiburg 1936. S. 618 734, 14 a 16 m.

Rozhled

Náboženský.

Mariologie.

Vloni bylo tu o ní na s. 390 několik poznámek. K následujícím dává podnět nové dílo P. Konráda M. Kubeše T. J. „Maria. Mariologie upravená za mariánské čtení pro věřící lid“. Dva díly, s. 416 a 424 (se statí o evangelní chronologii), vyd. nákladem „Posla B. Srdce Páně“ v Praze 1936, s heslem: „Sluší se, abychom rozuměli tomu, co uctíváme“ (Tomáš z Vill.).

Authentický životopis P. Marie podle Písma by vydal jen několik řádků. Zbožná snaha a fantasie odjakživa tyto „mezery“ vyplňovala. Dokud se to nazývalo legendou nebo nějak podobně, nebylo námítky. Jakmile se to nazývá životopisem, námítka jest, a to velmi vážná, neboť není dovoleno depositum fidei obohacovati tak, že se na př. o mládí Mariině, o němž není v Písmě ani slovíčka, podle života nynějších děvčat v Palestině vybáji několik desítek tištěných stran (Willam) nebo že se v „životopis“ ten vsune „Píseň písni“, knihy Moudrosti atd. Neříkejte, že se tím nedělají nové články víry. Pro velmi mnohé jistě dělají. A že způsob či nezpůsob, v kterékoli z e n s k é zmínce S t a r é h o Z á k o n a spatřovati narážku nebo předobraz P. Marie, jest nákažlivý, vidíme na př. odtud, že čtení z knih právě jmenovaných, uvedená v liturgii a v breviář, se namnoze přijímají jako biblické výroky o P. Marii, ačkoli mluví o něčem docela jiném, totiž o neznámé, problematické snoubence a o v ě č n é Moudrosti, totiž B o ž í, nemožné o P. Marii.

Dílo P. Kubešovo zřetelně se označuje nikoli za životopis, nýbrž za výběr mariánských výroků ze svatých Otců („s použitím nejlepší bohoslovné literatury“). O čemž ihned dále. Zatím budiž jen uvedeno, co v posudku díla F. M. Willamova („Život P. M.“) praví J. Schmid (Theol. Revue 1936, sl. 397): „Der erbauliche Zweck als solcher, den Willams Buch verfolgt, rechtfertigt das Unternehmen noch nicht, wenn anders man nicht einem religiösen Pragmatismus das Wort reden will“. Zdá se, že v dohledné době nastane reakce se strany vědeckých biblistů proti tomuto směru, nezastavující se ani před kritikou toho neb onoho z církevních učitelů.

V autoreferátě praví p. spis. o svém díle vzhledem k dominikánské polemice toto: Na insinuaci, že mé dílo je snůška výpisků z mariánské literatury, odpovídám: Na titulním listě stojí: „Ze svatých Otců s použitím nejlepší bohovědné literatury upraveno.“ Kniha není docela originelní, což se od populární knihy nežádá, ale není celá slepena z výpisků, jak pozná každý, kdo se ve věci vyzná. Prameny, jichž použito nejvíce, jsou uvedeny v úvodě, k nim v II. díle přistoupil Willam. Soudím, že se může chopit péra a napsat

populární mariologii, kdo se obíral studiem mariologie čtvrt století a přečetl vše, co o sv. Panně napsalo 148 Otců latinských i východních, několik theologických kursů a nejlepší exegeté, kdo prostudoval řadu velkých dogmatik a nadto 91 svazků 39 moderních autorů o sv. Panně píšících. Rozhodně způsob polemiky na obálce „Summy“ je cizí jak duchu církve tak i duchu sv. Tomáše. Jinde, v „Hlubině“ (XI, 7) se píše, že má kniha jeví nedostatek úcty k sv. Tomáši. Ale kde o něm neuctivě mluvím? Tvrdívám prý „rád“ leccos proti sv. Tomáši a to „bez udání důvodů“. Uvádí doklad jediný, str. 337 — tam pravím, že se mi nezdá přesvědčujícím výrok sv. Ignáce Ant., a to z důvodů, jež lze najít u citovaných tam autorů. Stavím prý Scota nad sv. Tomáše — za prvé nebyl by to hřích ani herese, a za druhé, není to pravda. Kloním-li se v té neb oné sporné otázce ke skotistické sentenci, dává mi v tom církev naprostou svobodu, kterou žádný tomista nemá práva omezovat. Přece neprohlášen sv. Tomáš za neomylného! A že Scotus byl velký duch, o tom není pochyby!

Co se týče predestinace Kristovy (t. zda by se byl Syn Boží vtělil, i kdyby nebyl člověk hřešil), je trochu dobrodružný podnik chtít v Hlubině několika slovy rozhodnouti a odbýti věc, o níž theologové prvního řádu napsali celé traktáty. Výrok o „tak zvaných“ důkazech skotistického systému je při nejmenším velice neskromný; sám sv. Tomáš dí skromněji jen: „zdá se mi pravděpodobnější...“

Čtenáře, jenž by chtěl mé výroky kontrolovat, odkazuji na tyto publikace (tam zví, zda má pravdu pisatel tvrdící bez důkazu na obálce Summy, že sv. Tomáš znal řešení Scotovo, totiž *redemptio praeservativa*, intuitu *meritorum Christi*): Malou: *L'Imm. Conception*. Dubosc de Pesquidoux: *L'Imm. Conc.*, *histoire d'un dogme*, 2 svazky. Terrien: *La Mère de Dieu*. Campana: *Maria nel dogma I. Z dogmatik především Scheeben II.*, jehož mariologii Hlubina v témž čísle (str. 500) vysoce velebí, Heinrich díl VII.; Pohle II. („dominikáni v semknutém šiku bojovali proti Nep. Početí“). Krom toho (v Hlubině vřele doporučovaný) bohovědný slovník Herderův (jména Bandelli atd.)

Kontroverse o Nep. Poč. začala listem sv. Bernarda (r. 1140). Spor tehdy nepřekročil mezi určených blíženskou láskou. Věčným památníkem toho jest list jednoho odpůrce, Petra Celského, pozdějšího biskupa v Chartres, jež psal jako opat St. Remy (v Remeši) Mikulášovi, mnichu v St. Alban v Anglii. (Epist. Petri C. I. 1, 10) „Hledáme oba pravdu, a mé přání jest, abychom se jí dostali tak blízko, jak jen možno. Jeden společný úmysl (cíl) spojuje naše srdce, třebaže naše řeč jest tozdlíná (t. j. naše náhledy). Jsme snad moudřejší nebo učenější než Augustin nebo Jeronym, kteří ač jedno ve víře, téhož náboženství a plní lásky, vynikající v znalosti Písma a skoro též autority, přece jsou v některých věcech různého mínění? ... Ty velebíš sv. Pannu, já taktéž. Ty ji zveš svatou, já

taktéž. Ty pravíš, že byla prosta všeho (osobního hříchu), já taktéž . . .“

Můj kritik píše: „Sv. Tomáš nepotíral možnost tohoto tajemství.“ Tvrdil jsem já, že potíral možnost? Pravím, že popíral f a k t, a toho nevyvrátí žádná fráze a žádné sofisma. Viz dlouhý odstavec v Summě III. q. 27. a 2, taktéž Sent. III. dist. 3. q. 1., potom Quodl. VI. q. 5. a 7, a konečně Expos. in Sal. ang., tedy čtyři zcela jasná svědectví. „Contraxit peccatum originale“ . . . býti toho hříchu prost jest výlučné privilegium Kristovo.

Ještě za dob sv. Tomáše se pohybovala kontroverse v patřičných kolejích. Když po Scotově disputaci (r. 1308) se pařížská universita postavila na stranu obhájců Nep. Poč., byli dominikáni jediní odpůrci tohoto učení a zůstali jimi 400 let. Brzo nabyl spor rázu vášnivých a nelaskavých hádek. Jan di Montesono (r. 1387) výslovně tvrdil na Sorbonně, že nauka o Neposkvrněném Početi je kacířská. Odsouzen od university i arcibiskupa odvolal se k papeži (!), a odsouzen i od něho přešel k poslušenství druhého papeže. Bandelli († 1506) a Spina († 1546) bojovali proti této nauce „štvavě a zběsile“ (Pohle, Dogm. II. 7. vyd. str. 241). Že nebyli zjevy ojedinělými, nýbrž representovali ducha svého řádu, zřejmo z toho, že první byl zvolen za generála a druhý vyslán na tridentský sněm, kam každý řád vyslal své nejlepší thology. Spina prohlašoval konstituci Sixta IV za kacířskou. Jest přesvědčen, že spíše církev bloudí, než by uznal, že sv. Tomáš se mýlil (v tom i odpověď na jizlivou otázku pisatele, zda myslím já, že se církev mýlila). Německý dominikán Wigand Wirth taktéž proti výslovnému zákazu papežské konstituce nazýval učení o Nep. Poč. kacířským († 1519). Nejeden obhájce této výsady Matky Boží byl od dominikánského inkvizitora uvržen do žaláře, protože se prý dopustil „kacířství“. Konečně Pavel V zakázal vůbec v kázáních, veřejných hovorech i v universitních přednáškách uvádět Nep. Poč. v pochybnost. To se stalo 31. srpna 1617. Jeho nástupce Řehoř XV zakázal totéž i v soukromých hovorech, jen dominikáni směli „doma“, t. j. ve svých učelištích o předmětu disputovat.

Napsati tedy, že dominikáni šli s „církví váhající“ (definovati dogma), není dovoleno, jelikož to není pravda!

Zalžívá se mi výraz baneziáni, jak prý dominikány pravidelně nazývám. Avšak užil jsem toho výrazu, z věcných důvodů, dohromady — jedenkrát!

★

sp. — Trojí tvář katolicismu. (O.)

Božský prvek v církvi tvoří zjevená nauka a všechno to, co v jejím zřízení je dáno právem božským čili co bylo ustanoveno od jejího božského zakladatele samého. Tento božský prvek je tak bohatý a vznešený, že stačí jej jenom klidně v celé jeho pravdě a krásě předložit, aby jím byli získáni všichni, kteří mají aspoň

trochu dobré vůle. I nynější svět přes všechna bombastická tvrzení, že moderní věda ukázala nicotnost důkazů existence Boží a při vši bezbožecké propagandě uchoval si v nejhlubším nitru touhu po Bohu, a základem všech těch nových sociálních a státních ideologií je, že si lidé chtějí utvořit nějaký idol, nějakého svého „boha“ a hledají jej buď v kapitalismu, v třídní nadvládě, hmotném blahobytu a pozemském ráji nebo ve státě a plemeni. Církev učí zcela jasně a rozhodně existenci Boží, a je už celým svým zjevem a svou historií důkazem této pravdy, při tom podává o podstatě Boží pojem tak vznešený, dokonalý a ucelený, že si čistšího a dokonalejšího nelze myslet: Bůh jest plnost všeho bytí (*Actus purissimus*), je nekonečná Pravda, Dobro, Krása a Láska sama. Nejpalčivější otázku pokolení lidského bylo a je původ a účel zla na světě. Úplné odpovědi se lidstvu zde na zemi na tuto otázku nikdy nedostane, ale je-li nějaká odpověď zde vůbec možná, pak ji podává katolické učení o dědičném hříchu a o přelaskavé prozřetelnosti Boží. Něžné a zároveň vznešené tajemství katolické víry o vrčení Syna Božího vrhá oslňující světlo na vlastnosti Boží, zejména jeho nekonečnou spravedlivost a milosrdnou lásku, a zároveň neobyčejně povznáší a útěchou naplňuje srdce lidské. Jediná katolická církev podává zcela správný pojem o pravé ceně člověka. S jedné strany učíc naprosté závislosti člověka potvrzuje jenom pravdu, kterou každému, kdo jenom poněkud vážně jde životem, ukazuje životní zkušenost při každém téměř kroku, s druhé strany, hájíc neochvějně svobodu lidskou a nesmrtelnost duše, a hlásajíc povýšení pokolení lidského z řádu přirozeného do nadpřirozeného řádu božského, povznáší člověka k důstojnosti, nad níž větší není myslitelná. I učení o církvi samé, jako nutné společnosti spásy, zcela nadpřirozené a všemi posvěcujícími prostředky vybavené a přece viditelné a právně ustavené, odpovídá zcela společenské povaze člověka a všem jeho spravedlivým touhám. A tak by bylo možno probrati jeden božský prvek církve za druhým, a o všech bylo by možno ukázati, jak potřebám srdce lidského odpovídají a jak dovedou lidstvo povznést, obnoviti, zušlechtiti. Ale třeba je lidstvu předkládati v celé jejich čistotě a ryzosti, a nesmí se směšovati božská tvářnost církve s její tvářností lidskou.

Lidským prvkem v církvi, v dobrém toho slova smyslu, je všechno to, co v ní není ustanoveno právem božským od samého zakladatele, nýbrž co církev sama vlastní mocí zřídila, a všechno to, co dobrého přejala z okolí, v němž žila. Jest jisto, že Kristus dal své církvi moc, aby mnohé věci upravovala sama podle měnivých poměrů dob a míst, a že církev jako společnost na zemi žijící, má svůj historický vývoj. A měla-li povznést a obnoviti lidstvo, musila nejenom vejíti s ním v styk, nýbrž musila téměř nutně od něho převzít, co dobrého k svým účelům poznala. Tak i semeno zaseté v zemi čerpá z půdy a atmosféry je obklopující a zpracovává přijaté živly ve svůj živý organismus. Křesťanský starověk si

dovedl přizpůsobiti kulturu helensko-římskou a církev zvolila si na západě latinu za jazyk liturgický; katolická theologie používala v prvých dobách zjištěných výsledků neoplatonismu (Diviš Areopagita, sv. Augustin), později navazovala na základní a dokázané zásady aristotelismu (sv. Tomáš, scholastika). V právních svých zřízení převzal katholicismus mnohé z práva římského. Zajímavé je, že velmi mnohá jména osob a věcí církevních jsou přejata ze světského názvosloví pohanského (episcopus, ecclesia, liturgia, mysterium, sacramentum a j.). Církev, přejímajíc nové národy ve své lůno, nenichala jejich kultury, nýbrž ji jenom zušlechťovala a povznášela, a ponechávala jim zvláště to, co je založeno v samém přirozeném právu, jenom to nadpřirozeně oživovala. Při tom si byla vždy vědoma tohoto rozdílu mezi podstatným a případečným v katholicismu, a proto věci případečné buď podržovala a zdokonalovala anebo odkládala, podle toho, jak to vyžadovala společenská, hospodářská, vědecká a kulturní úroveň. Jinak by přestala býti živým organismem a zkostnatěla by. Theoreticky ovšem je tento rozdíl mezi prvkem božským a lidským všeobecně uznáván; ale v praksi se mnohdy obé směšuje, i se strany katolické. Ztotožňuje se někdy učení katolické s míněními theologickými nebo tvrzeními určité theologické školy, jindy zase zaměňuje určitý obřad se samou podstatou katolictví. Někdy ovšem není tak snadno, hned na první pohled rozeznati, co je podstatné a co ne. Obrazy a sochy, a zvláště krucifix zdají se nám nyní nerozlučně srostly se samým učením katolickým o účtě světců a pobožnosti k utrpení Páně, a přece jich nebylo v nejstarších dobách křesťanských. Často bude také těžko někoho přesvědčiti, že něco je v církvi jenom případečné, co za malička měl za podstatné a za prvek božský. Ale jisto jest, že toto směšování dvojí tvárnosti církve bylo a je velikou překážkou jejího rozšíření a vlivu na národy. Přímo tragický příklad nám skýtají dějiny asijských misí sedmnáctého a osmnáctého století. Prozíraví misionáři poznali, že velikým a kulturně už poměrně vyspělým národům východní Asie nelze podávati křesťanství v rouše helensko-římské kultury, nýbrž že se třeba v případečných věcech přizpůsobiti kultuře jejich; ale snahy a práce misionářů v tomto směru byly překaženy úzkoprsými zákulisními intrikami k velké škodě církve, neboť nebýti toho, mohl býti nyní asijský Východ z velké části katolickým. Známé je též, jakou překážkou bylo a částečně ještě je pro práci unionistickou zaměňování určitého (latinského) obřadu s podstatou katholicismu.

Ještě nebezpečnější jest směšovati božskou tvárnost církve nebo božský její pojem se stránkou lidskou vzatou ve špatném smyslu čili s karikaturou církve. Rozumíme touto karikaturní tváří všecko to, co pochází z nedokonalostí, čistě časných úmyslů anebo dokonce z indolence, nespravedlivosti zlé vůle představitelů církve. Tedy nepřikladný život, každé násilí, všecko co činí a podnikají jenom z egoistických úmyslů a pro čistě pozemské nebo politické cíle.

Všecko to odporuje jistě učení katolické víry, ale poněvadž se to děje od těch, kteří reprezentují církev, snadno se budí dojem, že to vychází ze samých zásad katolické víry, zvláště u těch, kteří vidí církev jenom jaksi zvenčí a zdaleka. Ale chybuji tu nezřídka i katolíci sami. Zaměňuje-li se n. př. určitá státní forma se samým katolicismem, předkládají-li se svobodná mínění theologická jako dogma, hájí-li se inkvisice i tam, kde očividně porušovala zákon křesťanské lásky a sledovala cíle politické, žádá-li se víra v legendy vědecky už dávno vyvrácené, vyhlašuje-li se za boj náboženský to, co jest vlastně zápasem o nadvládu určité třídy nebo o vítězství určité státní ideologie: pak to znamená podávati místo pravé podoby církve její karikaturu.

B. si slibuje mnoho od tohoto přesného rozlišování trojí „tváře“ katolicismu. Mnohému se budou zase zdáti některá jeho tvrzení a jeho naděje upřílišeny. Ale nelze upříti, že v celku mají jeho vývody solidní základ a jsou velmi časové.

nn. — K dějinám cistercienského řádu v XV. století.

Vyšnobrodský formulář rkp. č. 43, jehož bylo důkladně využito v V. svazku Studií a textů k nábož. dějinám č. pro dějiny cisterciáků v době předhusitské, obsahuje i řadu cenných příspěvků o cisterciácích v době husitské. Dovídáme se z nich o stavu řádu na počátcích hus. nepokojů, o visitaci po hus. vojrách a co je zvláště důležité, dočítáme se i o proslulém jihočeském malířství.

Ve zlatokorunském listáři (Pangerl, Urkundenbuch . . . Goldenkron, FR. A, 2 Abt. sv. 37, 613) potkáváme se s opatem vyšnobrodským *Přibyslavem* jakožto řádovým kolektorem. Doplněk k tomu nacházíme v našem formuláři na fol. 95 b, kde jest opis listiny gen. opara ze Citeaux Jana daný v Kostnici dne 29. června 1417, kterým jest opat Přibyslav jmenován řádovým kolektorem pro Čechy a Moravu. Další dvě kopie nás obeznamují s těžkostí podobného úkolu. První listina pochází od opata z Mnichova Hradiště, kterou se tento Přibíkov omlouvá, že nemůže odvésti předepsanou řádovou dávku 30 zl, neboť klášterní majetek jest v rukách pánů z Vartmberka a mimo to král Václav IV zakázal „sub privatione bonorum nostrorum et sub expulsionem“ klášteru, aby bez jeho vědomí a svolení se neopovážili posílati ven ze země žádné daně. Věc tato jest důležitá proto, že z ní poznáváme, že v Čechách bylo prováděno *via facti* přerušení styků se zahraniční církv. vrchností nejen po stránce soudní (viz Palacký-Rieger, Dějiny III, 142, výnos z 9. 6. 1418), nýbrž i platové.

Opat z Mnichova Hradiště odůvodňuje neodvedení platu do Citeaux.
(Kolem r. 1417.) (Vyš. Brod. Rkp. č. 43, fol. 97 b.)

(Litera domini abbatis de Grediss excusatoria:)

Devotis in Domino oracionibus cum placabili complacendi voluntate in omnibus semper indefesse antemissis. Venerabilis Pater et Domine reverende! Quemadmodum Paternitas vestra a venerabilibus Patribus et dominis nostris Johanne Cistercii ac Matheo Clarevalli monasteriorum abbatibus commissio accepit, quam nobis cum processu vestro transmittere studuistis, nos virtute eiusdem exhortans, quod triginta florenos per dictos Patres nobis ac monasterio nostro impositos vobis aut vices vestras gerenti infra terminum in dicto processu vestro nobis prefixo ad vestrum monasterium per nostrum nuncium sub nostris periculis et expensis totaliter et ad plenum sub penis indictis, vestris processibus contentis, debeamus efficaciter transmittere et assignare. Igitur vestram venerabilitatem scire desideramus, quod in maximis periculis et penuriis, proch dolor, sumus constituti, praesertim ex eo, quod nobiles domini de Wartenberg, sequentes fundatorum nostrorum, bona nostra ac monasterii nostri mobilia pro se nobis et ordini in preiudicium tenent, possident et usurpant, ratione quarum occupationum vobis, ymmo verius prescriptis venerabilibus dominis obedire premissos florenos in onerosa nobis taxa inpositos omnimode, quovis absque dolo ¹⁾ transmittere non valemus quoquo modo. Insuper, venerabilis domine, vestre venerande Paternitati per presentes insinuamus, qualiter nobis regia Maiestas sub privacione bonorum nostrorum monasterii (sic) et sub expulsionem strictissime dedit in mandatis nobis precipiendo, quod prescripciones aliquas aut quascumque contribuciones extra terram nostram facere sive transmittere penitus non debeamus ipsius Maiestate non annuente. Quapropter vestram v[enerabilem] P[aternitatem] supplici precamine humiliter cum fiducia petimus, quatenus nos coram superius nominatis Patribus et dominis nostris calamitates et angustias nostras eisdem exponentes atque enominantes, fideliter velit habere excusatos. Datum Gredis monachorum, secunda feria post dominicam „Quasi modo geniti“.

Řádové daně odváděl klášter na své vlastní útraty a nebezpečí.

Druhý omluvný list byl ze ženského kláštera na St Brně (fol. 95 a). Byl vyhotoven v Sedlci, jehož opat byl Pater-abbas jmenovaného opatství. Starobrněnské cisterciáčky měly uloženo odvésti 5 zl., což také učinily, ale sedlecký opat se omlouvá u Přibíka (datum v Sedlci, 14. srpna bez roku), že tak učinil opožděně pro malou bezpečnost cest a vůbec nepokojné časy. Mimo to si sedlecký opat stěžuje na jakéhosi falešného lékaře Tomáše, jenž rozumí lékařství tak, že jak zřejmo, neměl v ruce ani desky z medicínských knih. Byl prý to vyběhlý mnich z Vyš. Brodu vydávající se nyní za klášterníka sedleckého.

¹⁾ Originál: dole.

Další doklad má význam nejen pro poznání poměrů v klášteře vyšnobrodském, nýbrž i pro seznání, jak smýšlel poručník rožmberských statků, pan Čeněk z Vartmberka v r. 1418, tedy v době, kdy se počínalo valem šířiti přijímání pod obojí způsobou. Běželo o urovnání nespokojenosti v klášteře vzniklé proto, že opat nechtěl dopřáti konventu nové přilepšení u stolu. Do sporu zasáhl Oldřich z Rožmberka s p. Čeněkem a příznačno jest, že tituloval opata slovy „domine compater“ (pane kmotře). Čeněk narážel na náboženské nepokoje a kladl na srdce opatovi, aby si bratří vážili domácího pokoje, když přece jistě vidí, co se kolem nich odehrává. Viděti z toho, že horlivý šířitel husitství na rožmberských panstvích žil s klášteřem vyšnobrodským ještě v úplně dobré shodě, že tudíž byl asi jen přívržencem přijímání pod obojí způsobou, nechtěje se nijak jinak odtrhovati od církve. Proto také později, byť i na krátko, se Čeněk připojil k císaři Zikmundovi.

Záznam o zakročení Čenka z Vartmberka v klášteře vyšnobrodském dne 19. srpna 1418.

(Vyš. Brod, rkp. č. 43, fol. 80b).

Sexta feria post Assumpcionem beate Virginis Marie, anno Domini M^o CCCC^o XVIII° in stuba estivali, in domo domini abbatis, conventu cum domino abbate pro officio communitatis altercantibus coram generosis dominis nostris, domino Ulrico de Rosis et Czenkone de Wartenbergh, dominis et fundatoribus generosis, inter cetera multifaria dominus Wilhelmus de Lopat et Andreas Zakawecz dixerunt, quod pro IX sexagenis tempore debito, si prespicerent, tres integros esotes emerentur, ex quibus conventui¹⁾ decenter per quadragesimam provideretur. Ad quod dominus Czenko respondens dixit domino abbati: „Domine compater! Apponatis vos et ematis quartum et comedatis cum conventu ex quolibet, quod soli conventui assignatur et non abbati.“ Ergo intelligenti et fideliter ad subditos suos volenti, numquid satis non est dictum?

Idem dominus Czenko dixit, astante domino Ulrico nostro fundatore vero, suo et ipsius nomine: „Bone domine compater! Rogamus et petimus, diligafis vesros subditos et habeatis eos in timore et detis eis necessitatem et melioretis eis prebendam, quia ipsi laborant et Domino Deo attente et devote et diligenter serviunt. Nam hoc est ipsorum aratrum et h c m rces eorum quidquid comedunt t bibunt, et perp ndatis, quomodo istis temporibus alibi ventilatur, a quibus vos per Dei gratiam exonerati. pacific et quiete nomen bonum pre omnibus aliis habentes hucusque subsistitis. Ideo habeatis timorem Dei pre oculis et conservetis vos, prout adhuc statis, et si timorem Dei habueritis, Deus erit inter vos, et quamdiu Deum habetis vobiscum, habetis omne bonum, dominos et omnes probos. Si vero timorem

¹⁾ Za tím škrtnuto: decenter.

Dei posttergato vixeritis, Deus non erit vobiscum, et si Deus non erit inter vos, ex tunc perdetis nomen bonum et gratiam dominorum vestrorum et omnium proborum.“ Hec ille.

Pro poznání řádového života po husit. vojnách je důležitá listina, kterou nejmenovaný opat oznamuje, že opat morimondský, jakožto nejvyšší představený řádové větve, k níž náležely i české kláštery, dal pisateli a jiným ještě opatům plnou moc k provedení visitace a zreformování řádu husitskými vojny tak poškozených. Pisatel proto žádá nejmenovaného příjemce, aby důkladně prostudoval stav klášterů a sdělil mu své zkušenosti. Pak měl pisatele osobně navštívit a raditi mu, jak reformu klášterů provést.

Jan opat morimundský dává rozkaz k provedení visitace řádu v zemích koruny české.

Premissa salutacione paterna. Dilecte frater! Longeva peste secte reprobate et pacis corruptela inpediente non potuit fieri aliqua reformatio, visitacio, ordinacio aut quevis alia religionis dispositio in partibus nostris, scilicet provinciis Bohemie et Moravie per eos, ad quos iurisdiccio pertinebat, nobis dumtaxat exceptis, qui metas terre et medium pacis et treugarum videmur tenere. Eapropter venerabilis Pater et Dominus Johannes, abbas Morimundensis, generalis ordinis nostri, nobis vocatis, auditis et reformatis de debito sui ordinis tractabat de visitacionis modo per Bohemiam et Moraviam, tamen propter pericula viarum, ignoranciam lingwagii et direpcionem atque dilapidacionem bonorum monasteriorum in hiis provinciis nihil ausus attemptare, nobis specialiter cum literis roboratis sigillis tale grave atque inportabile onus, licet invitis, iniunxit sub penis in illis contentis Quapropter vestram monemus fidem et obedienciam, quatenus velitis facere diligens scrutinium de monasteriis vobis adiunctis de statu, ordine, observancia, honestate atque cultu divino, de quo nos possitis certitudinaliter informare et ex tunc vobiscum tractabimus de vestra pariter salute. Primum et (nečit. slovo) de reformatione ceterorum Deo favente atque auxiliante, volentes seriose, ut a data huius literę termino usque ad diem sancti Georgii habeatis prorogacionem, ut eo tempore inveniatis vobis vacanciam ab ecclesia et securius possitis nobis commorari et hoc sive sit in carnisprivio aut in ieunio vel post, dummodo inveniatis ante festum sancti Georgii, quod si non feceritis immediate, scitote, vos notabilem incurrisse indignacionem tantam, quantam de obediencia gratiam. Eciā supplicamus nos informari literaliter per latorem presencium de statu fratris Nicolai Stayner, si patet, similiter de fratre Sigismundo, utrum sint in monasteriis, castris, in ordine seu apostasia, quod omnimode optamus scire etc.

Kulturně-historický význam mají dva doklady z druhé polovice XV. století (dle srovnání písma s ostatními záznamy). Není zde však ani nejmenší zmínky o klášteře, z něhož listy vyšly, ani kam byly

určeny. Možno se však domnívati, že v prvním listě běží o Vyš. Brod, neboť na husity zničenou Zl. Korunu nemohl se vztahovati passus, dle něhož klášter oplývá počtem bratří. Toto byla právě příčina, proč neznámý pisatel prosil o kteréhosi člena téhož kláštera jakožto výborného malíře. Pro důležitost cituji toto místo (57b) doslovně: „... Venerabilis Pater ac domine, necessitate nobis incumbente pauxillula opitulamine a confinibus postulare oomprobamur, licet non confinibus loci per situationem, tamen propter vite theoric (!) conversacionem, quamobrem exposicione, ut hausimus verisona vestrum in personis habundare monast rium. vestre Paternitatis aggredimur venerabilitatem pr camine multiformi, quatenus divine remuneracionis intuitu nostrorumque precaminum interventu nobis ad aliquantuli temporis revolucionem filium vestrum N. in Christo dilectum arte pictatoria nostris ut insonuit auribus opipare eruditum, transmittere non aspernemini nostre propter basilice decoracionem. Nam eidem pro fatigis ac conatibus solario (sic) equivalenti obviamus impertractim.“ Druhá zpráva (fol. 77a) rovněž z pol. XV. stol. pocházející zní: „Ulterius supplico, dominum Symonem moneas, ut quemadmodum pollicitus est, michi ymaginem sancti Jeronímí in pargameno depingat, eamque michi depictam transmittat.“ Zdá se, že běží o objednávku pro nějakou rodinu, neboť úvodem čteme: „Dilectissime frater! Scire velis, quia Altissimo favente, pater, mater, ego similiter cum fratribus, qui domi sunt, sospites et sani sumus“... Snad to byl některý člen rodiny, který žil ve Vyš. Brodě, jisto však jest, že jde o dva různé malíře, neboť jeden maloval v kostelích fresky, druhý maloval knihy.

Vědecký a umělecký.

jv — O filosofii zítřka

pojednává v prvním sešitě letošního „Philosoph. Jahrbuch“ prof. bonnské university, Adolf Dyroff. O filosofii scholastické soudí takto: „Jestli zevnější síly nezničí všech lidí, kteří mají zároveň velké vědecké a hluboce náboženské potřeby, bude scholastická filosofie jedním z mohutnějších proudů zítřka. Není bez ceny, že scholastická filosofie nazývá náplň určitých odborných výrazů svou vlastní a od staletí spojuje národy.“ O Kantovi (a známých idealistech, Fichteovi, Schellingovi a Hegelovi) praví, že v některých zemích mimo Německo má královecký filosof více vyhlídek než tři ostatní. Kantism nabyl půdy nedávno ve Francii a marburský novokantism ve Španělsku. I v Oxfordu věnuje se Kantovi značná pozornost. Všechny pokusy, zavést v Anglii filosofii Fichteovu a Hegelovu, vyzněly na prázdno. Většina Angličanů a občanů severoamerických států je pro utilitarism; dokud se tato věc nezmění, nebude mít u nich kantism mnoho vyhlídek. Croce změnil v Itálii filosofii Hegelovu tou měrou, že v ní nelze vlastně ani Hegela poznati. V Uhrách, kde má Akos šl. Pauler, ctitel Aristotelův, značnou autoritu, nekyne německému idealismu naděje. V Rusku zmizela úplně sláva Solovjevova, a v Turecku, které je nepříznivo náboženství, kyne snad naděje jenom spinozismu. Vlivem marburského novokantismu (Heřman Cohen) ztratil prý Kant v Německu veškerou autoritu, a mezi ním a vládnoucími směry filosofickými je jediným pojítkem pojem povinnosti a tak zvané zdůvodnění víry v Boha. Fichteův subjektivism a těžce pochopitelná metafysika nestanou se nikdy lidovými. Zda pro Schellingovu filosofii nastane doba příznivější, nelze říci.

Materialism, který někteří po světové válce nazvali hedonismem a mammonismem, byl již od doby franc. osvícenců prohlášen mrtvým a vědecky odbytým. Dilthey prý nemá pravdy, když nazývá materialism nepřekonatelným. „Avšak materialism,“ dí Dyroff, „dá se z jednostranně přírodovědecky a medicínsky poučených hlav těžko vypuditi“ (4). Dle něho odporuje materialism svou jednostranností vlastní podstatě filosofie. Jsou prý četné mimovědecké příčiny, které usnadňují materialismu nový rozmach. V mnohých případech jsou to rodinné tradice, zdánlivé důvody, životní osudy a životní „habitus“. „Nemá snad epikureism vzdor Kantovi a idealistům od od r. 1890 až do dneška nad mnohými velikou moc? Nepovstalo zase osvícenství, romantikou zdánlivě odstraněné, překvapujícím způsobem zase po r. 1918 vzdor poučení ze světové války?“ I když idealisté tvrdili, že překonali positivism, vzrůstal se přece mezi matematiky, mathematicky myslícími fysiky a mathematicky myslícími filosofy.

O těch, kteří jeví přirozenou náklonnost k nadsmyslnu, praví D., že se spíše přikloní k mystice nebo pověře než ke spiritualismu, který si představuje veškerenstvo jako důmyslně uspořádaný kosmos jen duchových substancí. Veškerá záliba, jež se jeví v Německu pro nevědomé, povede některé k panpsychismu. Jiní se přikloní k Windelbandově filosofii hodnot nebo k jednoduché systematice Rickertově. Působí prý divným dojmem, že nadšení pro fenomenologii Husserlovu, která ještě do nedávna byla vychvalována, skoro úplně utuchlo. Zda bude mít v cizozemsku víc štěstí?

V Německu má dle D. nejvíc vyhlídek tak zv. filosofický humanism. Míni se tím filosofie, která vidí v člověku samém nejvyšší hodnotu skutečnou. Před vypuknutím světové války ujišťovali někteří mladí učenci, že smrt bude brzy překonána a po válce opakovali jiní znovu tuto myšlenku. Tak zv. metafysika vývoje hleděla v lidstvu utvrditi víru, že vývoj lidstva jde do nekonečna. Mnohé vedla tato myšlenka ke zbožnění kultury. Četným učencům nebyl člověk jen smyslem země, nýbrž smyslem veškerého světového vývoje. U některých filosofických proudů jeví se sklon k pantheismu. Učenci zjistili u některých národů sklon k národní filosofii. Již v minulém století byli někteří vlaští myslitelé nadšeni Aristotelovými slovy o „italské filosofii“, kterou byla míněna filosofie Pythagorova, a dle D—a též eleatská.

U Španělů jevila se nějaký čas záliba pro filosofii Senekovu, který pocházel z Cordoby. Angličané chtěli navázati na nominalisty. Nejmenší nároky na národní filosofii činili Francouzi, ačkoliv mohli navázati na některé myslitele středověké jako na Alaelarda, z doby renesanční na Montaigne-a a hlavně na Descartesa. Pavel Bourget, který vybízel k překonání materialismu, fatalismu a pozitivismu, protože podlamují národní sílu, jevil nadšení pro filosofii veliké síly vůle a nového náboženského idealismu, nežádal však filosofie podstatně francouzské. Bergsona nelze nazvati filosofem výhradně francouzským — přes jeho antiintelektualism. Někteří učenci chtěli vyčísti z Kanta, Fichte-a, Schellinga a hlavně z Leibnize, co se hodí k jádru německého ducha. Jiní zase namítali, že taková zrnka lze najíti u Mikuláše z Cues a Jakuba Boehma.

D. dí, že není žádné moderní filosofie. „Co je totiž moderní? Snad to, co je dnes a možná ještě zítra, avšak pozejtří již není? A nebo má to snad býti, co právě udává tón? Ano, co udává v říši filosofie tón? Neznáme v ní žádného pařížského nebo vídeňského diktátora módy. Má se snad filosof podrobit módě? Každý ví, že má povinnost, aby se vzepřel módním bláznovstvím“ (8). Ani toho nelze nazvati moderním, co má právě jakousi převahu. Jisto je, že další tříštění filosofie poškodí její dobré jméno.

hd. — Hvězdná obloha v březnu 1937.

V měsících únoru a březnu jest nejprůhodnější doba, kochati se pohledem na nejkrásnější část naší oblohy. K tomu účelu postavíme se v době okolo 1. března o 7. hodině večerní tak, abychom měli polárku za našimi zády. Tváří jsme pak přirozeně obráceni k jihu. Šest význačných souhvězdí, jejich hlavní a skvěle zářící hvězdy tvoří dosti pravidelný šesti-úhelník. Z těchto šesti souhvězdí stojí nejvýše nad našimi hlavami Vozka-Auriga, a v něm bílá, mihotající se Kozička-Capella, která jest nejbližší směrem k polárce, představuje vrchní bod onoho zmíněného šesti-úhelníku. Kozička už prošla poledníkem, a nezapadá nikdy pod obzor, jsouc hvězdou obtočnou neboli cirkumpolární. Přmo pod Vozkou, směrem dolů k obzoru, jest velké souhvězdí Orionu, poněkud nepravidelný obdélník, který zrovna prochází také poledníkem. V jeho vrchní, krátké straně směrem k východu, jest červenavá jasná hvězda Beteigeuze, kdežto v jeho dolní straně, směrem k západu, jest bílo-modrý Rigel. Mezi nimi uprostřed leží vodorovně tři jasné hvězdy, od sebe stejně vzdálené, nazývané Jakobovou holí, a pod nimi jest velká mlhovina Orionova, kterou uvidí každé bystré oko. Kukátkem ji ovšem uvidíte lépe a zřetelněji. Třemi hvězdami Jakobovy hole prochází zrovna nebeský rovník. Když sobě změříte očima vzdálenost od polárky až k těmto třem hvězdám, uvidíte, jak daleko jest nebeský rovník vzdálen od polárky. Je to právě 90 stupňů nebeské míry.

V prostoru mezi Vozkou a Orionem, ale poněkud východně od poledníku jest rozloženo velké, výrazné souhvězdí Bliženců-Gemini. V něm dosahuje slunce na začátku léta 21. června svého nejvyššího bodu v ekliptice. Toto souhvězdí má podobu velkého obdélníku, jest šikmo položeno k poledníku, směrem k červenavé stálici Beteigeuze v Orionovi. Východní krátkou stranu tohoto obdélníku tvoří dvě bílé jasné stálice: Kastor a Pollux, Kastor jest slabší a leží blíže k polárce. Pollux jest hodně jasnější a blíže k obzoru.

Rovněž pod Vozkou, ale na západní straně poledníku, najdete bohaté a krásné souhvězdí Byka, v němž září červený Aldebaran, v jehož sousedství jsou Hyady, hvězdokupa, jejíž hvězdy tvoří podobu velkého latinského V, a ještě poněkud výše a dále k západu jsou rozkošné a libezné Plejady, Kuřátka čili Sedmihvězdí. Pod Kastorem a Polluxem, směrem k obzoru, jest osamělá, ale jasná a nápadná bílá stálice, Prokyon, v Malém Psovi. A nejnižší nad obzorem, v prostoru pod Prokyonem a pod Orionem, jest jasně zářící, nepokojný, bílý Sírius, nejjasnější hvězda celé oblohy, který nemůže uniknouti Vaší pozornosti.

Spojíme nyní přímými čarami nejjasnější hvězdy těchto šesti souhvězdí takto: Spojíme Kozičku-Capellu ve Vozkovi na východě s Kastorem-Polluxem v Bližencích, — a ihned Kozičku s Aldebaranem v Býkovi na západě. Aldebarana spojíme nyní s Rigelem v Orionovi, a Polluxa v Bližencích s Prokyonem v Malém Psovi. Nyní spojíme ještě Rigela a Prokyona se Sírím, a onen zmíněný šesti-úhelník jest

hotov. Obsahujeť ve svém nitru nejkrásnější část celé oblohy, o níž lze bez nadsázky říci, že je to krása nevyrovnatelná. Doporučuje se naléhavě, vzítí do ruky jakékoli kukátko a podívati se ozbrojeným okem na tuto nebeskou krásu. Věnujte zvláště pozornost barvám jmenovaných stálic. Uvidíte, že bílé jsou Kozička-Capella, Kastor-Pollux, Prokyon a Sirius. Červený jest Aldebaran, červenavá jest Beteigeuze, a modro-bílý jest Rigel. Upírajíce zrak kukátkem ozbrojený na tyto stálice, opisujte kukátkem v mírném pohybu kruhovitě křivky, a uvidíte krásu, od které se Vám ani nebude chtítí oči odvrátit. Bude se Vám zdátí, že duhlašt z Kozičky a ze Siria přímo srší jiskry, hýřící v barvách duhových. Neopomeňte také podívati se kukátkem na mlhovinu v Orionovi pak na modro-bílého Rigela v jejím sousedství, pak na červeného Aldebarana v Býkovi, a na rozkošné Plejady-Kuřátka a Hyady v témže souhvězdí.

Z ostatních význačných souhvězdí chýlí se k západu Pegasus, čili Nebeský stůl, táhnoucí za sebou mírný oblouk Andromedy, nad níž, směrem k polárce, krouží Kassiopeja. Pod Pegasem zapadá zrovna důležitý jarní bod v souhvězdí Ryb, kdežto mezi Pegasem a Býkem jest ještě dobře viditelné souhvězdíčko Berana. — Velký Vůz sjíždí ze severovýchodní části oblohy do části jihovýchodní, ovšem jako vždy, zádními koly napřed. Pod Velkým Vozem rozprostírá se rozsáhlé souhvězdí Velkého Lva, v němž září bílý Regulus, ležící těsně u ekliptiky. Slunce prochází vedle něho v posledních dnech měsíce srpna, když jsou u nás největší parna v tak zvaných psích dnech. V prostoru mezi Velkým Lvem a mezi Kastorem a Polluxem v Blížencích jest sice malé, ale dosti výrazné souhvězdíčko Raka. Bystré oko uvidí v něm nad sebou dvě hvězdičky čtvrté velikosti, mezi nimi uprostřed jest něco jako malý mráček. Je to malá hvězdokupa Praesépe (Jesličky), které jsou hlídány oněmi dvěma hvězdičkami, které se nazývají Jižní a Severní oslíček.

Když sobě v duchu spojíme přímkou čarou Aldebarana v Býkovi s Polluxem v Blížencích, a tuto přímkou rozpůlíme, pak jest v tomto půlícím bodu přibližně onen bod, v němž slunce dosahuje 21. června každého roku svého nejvyššího bodu na své dráze v ekliptice. Pod tímto půlícím bodem najdeme snadno červenavou Beteigeuze v Orionovi.

Co se týká ekliptiky, vidíme na 1. března o 7. hodině večerní nad obzorem celou polovinu ekliptiky, kterou slunce proběhne od začátku jara až do konce léta. Neboť na západě zrovna zapadá bod jarní rovnodennosti v souhvězdí Ryb, a na východě zrovna a současně vychází bod podzimní rovnodennosti v souhvězdí Panny. Nejdále na západ jsou tedy pošinuty Ryby, s nimi sousedí směrem k Býkovi malý nepatrný Skopek-Beran, pak přijde velký Býk na západní straně poledníku, kdežto na východní straně poledníku s Býkem sousedí Blíženci uprostřed, zrovna v poledníku jest onen vzpomenutý nejvyšší bod ekliptiky, kterého slunce dosahuje 21. června každého roku. Dále na východ od Blíženců jest nepatrný Rak, a

ještě dále k východu prostírá se nápadný Velký Lev, v němž září bílý Regulus. —

Z oběžnic jest v březnu Merkur neviditelný. Dne 25/3 bude v horní konjunkci se sluncem, bude tedy za sluncem, a proto od nás nejvíce vzdálen. — Venuše září dále na večerní obloze jako večernice. Doba jejího pobytu na večerní obloze se zkrátí ze 4 na 3 hodiny. Venuše blíží se ke své dolní konjunkci se sluncem. Bude to v dubnu, kdy bude procházeti mezi sluncem a naší zemí, a pak zmizí pro nás z večerní oblohy, utápějíc se v paprscích slunečních. — Bude také v tu dobu dělati na obloze onu záhadnou kličku, kterou teprve Koperník řádně vysvětlil. My jí ovšem v záplavě sluneční neuvidíme. Ale neopomeňte se podívat na Venuši dne 15/3, když bude vedle ní procházeti srpek přibývajícího měsíce. — Mars vychází v první polovině března půl hodiny před půlnocí, v druhé polovině půl hodiny po půlnoci a září pak na obloze až do svítání.

Jupiter jest na východní obloze, a vychází před sluncem asi dvě hodiny. — Saturn mizí z večerní oblohy. Dne 16/3 bude v konjunkci se sluncem, bude tedy současně se sluncem vycházet i zapadat. Bude neviditelný.

Dne 21/3 vstoupí slunce do znamení Berana-Skopce. Děje se tak v tak zvaném bodu jarní rovnodennosti, ve kterém ekliptika protíná rovník nebeský. Ekliptika a rovník uzavírají zde úhel asi 23 a půl stupně. Tento úhel nazývá se sklonem ekliptiky. Bod jarní rovnodennosti byl za časů slavných hvězdářů řeckých v souhvězdí B rana-Skopce. Od té doby se pošinul následkem tak zvané praecesse do souhvězdí Ryb. — Když sobě dne 21. března povšimnete dráhy, kterou ten den vykoná slunce na obloze, pak tato dráha sluneční Vám představuje dosti přesně nebeský rovník.

Vychovatelský.

Z bytečnosti v studiích.

Není moderní známé heslo školských oprav: *Non scholae, sed vitae discimus*, nýbrž heslo asi hezky staré. Ale jako všechna taková hesla jest i toto sice směrnicí školské práce, ale nezbaňuje přemýšlení a práce, jak školské učení upravit, aby svému účelu co nejzdařněji hovělo.

Víc než dříve, kdy nebylo tolik sentimentality v názorech o vedení mládeže, — a bohudík nebyla venkoncem vedena hůř než nyní! — víc se heslo o „učení pro život“ ozývá v úvahách o přetěžování mládeže školou a vytýkají se zbytečnosti, jimiž jest přetěžována. Mnohé z toho se týká vlastně školského programu a metodiky, jak se v něm má či nemá uplatňovati. A tu videant, jichž se týče. Zde budiž obrácen zřetel více k učebné látce.

Nejčastěji se mluvívalo a snad ještě mluvívá o zbytečnostech v studiích, když se jednalo o latinu neb řečtinu v gymnasiích. Ctitelé studia reálného měli snadnou práci, když proti těmto předmětům brojili otázkou: nač potřebujeme latiny nebo řečtiny? Boj však, zdá se, rozhoduje se v jejich prospěch, ačkoliv ovšem řečtina má posice slabší, jelikož je daleko těžší než latina a nad to se západní osvětou již tak nesouvisí; o té tedy jest záhodno uvažovati, jak by se nejsnadněji vsouvala v studium středoškolské — starší osnovy škol klášterních, právě klášterních! na to pamatovaly, jak známo, a není tomu ještě 100 let, kdy u nás (v bývalém Rakousku) řečtině v studiu tom podle cizích vzorů dáno tolik místa.

Avšak otázka zásadní: nač ty a jiné zbytečnosti v studiích? Odpovídá se obyčejně poukazem na literární, formální i obsahovou vyspělost literárních děl staroklasických, jež padá na váhu právě v studiu středoškolském, majícím sloužiti hlavně ne tak vědeckým poznatkům jako školení v učení. Ale vůči těm, kteří usilují o to, aby i z toho studia se co možná vyloučilo, čemu se jen učí, aby se co nejspíš zapomnělo, tedy zbytečnosti, jest na snadě retorse: nač gymnasisty tolik mořiti na př. matematikou s jejími logarithmy a j., jichž veliká většina jich jaktěživa nepotřebuje? Kde tedy s vylučováním zbytečností začíti a kde přestati?

Hospodářsko-socialní.

Ú v ě r.

Státy i města pracují s úvěrem, t. j. penězi vypůjčenými. Pomalu již i mnohé menší obce, nejčastěji jsou dlužny za stavbu školy.

Ne každý občan si uvědomuje, co to je, že s námi „podařilo“ vypůjčiti neb umístiti ve Francii půjčku tolika a tolika franků, kolik se vypůjčeného obnosu ztratí již od začátku, jak tíživá se stane výpůjčka, která se „podařila“; v našem ročním rozpočtu jsou to miliardy úroků.

Mezistátní půjčky mají důležitý úkol nejen proto, že pomáhají těm, kteří jich potřebují, ale i proto, že udržují politickou i hospodářskou souvislost, umožňují průmysl a obchod atd. Arci jen do té míry, pokud dlužník půjčky snese, t. j. má naději, že je řádně splatí. Jakmile jest půjčkami přesycen, nastává nebezpečí.

I to je spravedlivé, že potomci platí úroky z obnosů, jež jejich předkové vypůjčili na podniky i potomkům užitečné. Přetížení jest ovšem i zde možné.

Pronášíme-li slovo oddlužení, jež právě nyní se na útěchu mníchů tak často pronáší, jsme již u dluhů soukromých, z pravidla menších nežli jsou veřejné. I jejich splácení lze přenést na ty, kteří po vypůjčovateli přijdou. Ti ovšem víc než dlužníci veřejní pociťují význam pořadku, že dluhy a úroky s člověkem jedí z jedné mísy. Starořímský básník počítá mezi součástky životního blaha, býti prost dluhů a úroků. Latinský výraz usura značí úrok i lichvu, a právě posvátná kniha těch, již později se stali lichváři po výtce, Starý Zákon, ji nejostřeji odsuzuje.

Jest úvěrnictví v těch rozměrech, jak nyní zobecnělo, nezbytné? Není, ale lehkovážnost a vypočítavost, jež je z velké části zaviněná, jest nevyléčitelná. Občas vyskytne se státník, který zde udělá pořádek, t. j. přizpůsobí výdaje vlastním, nikoli vydluženým příjmům, ale obvykle to bývají episodky, jež jakoby nástupcům dodávaly chuti hospodařiti zas méně úzkostlivě. Nejsou všichni nesoudnými škarohlídy, kdo (u nás a jinde) čtouce státní neb jiné veřejné účty chytají se, jak říkáme, za hlavu a táží se: jak tohle hospodářství skončí? Ovšem málokoho pro takové dluhy hlava rozbolí, a jest-li v soukromém životě se nepokládá za ztracenou, kdo ještě někde najde úvěr, třebaš to bylo, jak zní odborný název, již faul, u dluhů státních a obecních se s tou možností úvěru bohužel počítá pořád jako ze samozřejmou, neboť úpadky států bývají řídké, a u obcí se vždy nějaké východisko najde: láteří se na přírážky, ale platí se, pokud možno, a když možnost přestává, volá se na pomoc země a stát.

Je však úvěrnictví, které průmyslu a obchodu nepodporuje, nýbrž naopak jej ničí. Je to úvěrnictví soukromé, drobné. Společenstva častěji se usnášela, aby bylo upraveno, t. j. omezeno a na kratší

lhůty stanoveno, po př. žádáno. Obecnstvo pořád ještě málo chápe neb aspoň se správným chápáním neřídí, jak málo „podporuje“ živnostníka, jemuž zůstává dlužno. Neuvaží, že on ze svého úvěru buď musí platiti úroky, o které tedy jeho výdělek se zkracuje, aneb aspoň, nedělá-li dluhů, pozbývá u svých dodavatelů obvyklých výhod (srážek z ceny a j.), neplatí-li včas, až se mu snad zboží vůbec odepře.

Velmi palčivá jest otázka ta v drobné výrobě zboží. Kolik lidí, kteří by rádi v řemesle pracovali a dobře pracovali, přichází takto na mizinu, že se jim za dodané výrobky včas neplatí a nenahradí nejen práce, ale ani látka, kterou sami museli koupiti! Psalo a mluvilo se o tom již mnoho a mnoho, ale nutno zde burcovati svědomí ještě silněji. Jako zmíněná společenstva pracují o nápravu, tak by, právě s hlediska svědomí, pranic nepochybovala různá družstva, bratrstva a sesterstva (právě u ženských bývá prý ona bezohlednost k dodavatelům zvláště častá!), kdyby i tento zcela svět-ský článek přibrala do svého programu: co nejméně úvěru, a když ho z vážné příčiny použito, včasné vyrovnání! A článek ten šířiti nejen mezi členstvem, ale všude, kde možno. Byla by to opravdu služba bližnímu, služba boží, o níž se ani netuší, jak jest jí potřeba a jak by právě nejpotřebnějším prospěla. Kus katolické akce — žaludkem k srdci!

Politický.

U n á s.

Jednání vlády s našimi německými krajany prý dopadlo smířlivě. Tedy nové punktace bez štamprlí koňaku (Taaffe — Rieger!) Zajisté: každému po právu, když se nikomu neublíží! Mohlo se státi už dříve.

Slovenská otázka za to zas odpočívá.

Odpor proti různým vymoženostem agrární strany neutuchá, ale místo polemik v novinách daleko lépe by se národu posloužilo, kdyby se boj co nejdříve vybojoval ve vládě a ve sněmovně, a hned se přešlo k opravám. Rozeštváno jest obyvatelstvo již dost.

N ě m e c k o.

Hitler na konci své zkrácené pětiletky jménem říše odvolal, co zdrcení zástupci její ve Versailles podepsali, aby nezmařili mír, že Německo zavinilo světovou válku. Byl to tehdy od Dohody požadavek stejně dětinský, jako když žádala vydání Viléma II. Že toliký a takový národ, jako jest německý, dlouho nesnese, aby se s ním tak nakládalo, jak se skutečně dalo, to si mohli na prstech vypočítati i slabší ještě politikové než byli ti, co dělali mírové smlouvy — víc: smluvní diktáty než mírové. Mnoho z těch věcí, jež Evropu povážlivě oslabují, mohlo jí býti ušetřeno, aniž by vítězové byli oč přišli. (NB vítězství tolika států neukázalo mnoho jejich síly, když tak dlouho dalo na sebe čekati, a poslední bitva vyhrána, kromě soc. dem. rozvratu ve vojsku, jen zradou plánu ode dvou elsaských důstojníků, s čímž ovšem ve válce nutno počítati). Nyní nejsou vyřízeny otázky územní (o přímořských Slovanech na př. se vůbec nemluví), otázky koloniální, nejsou zaplacený reparace, zbrojení jde do zakrvácení, a nikdo se jistě nemýlí, že Německo tak brzy bude donuceno „dát pokoj“.

Méně domýšlivý Führer, než je Hitler, snad by uvážil, slouží-li jeho záměrům o mocenskou převahu Německa, co jeho služebníci dělají ve věcech náboženských a j. p. Protestantskému odporu již v některých věcech vyhověno (samostatnost částí). Katolíků ovšem není tam tolik, aby budili obavy, ale nespokojenost jejich i jiných soudných lidí není tak bezvýznamná, aby nebylo třeba se na ni ohlížeti. Hitler bojuje proti bolševictví, a možno mu věřiti, že to myslí vážně. Avšak metody jeho zpropadeně připomínají metody bolševické, a to se mstívá.

R u s k o.

m. — Známy německý jesuita P. Bedřich Muckermann uvažuje v „Przeglądu Powszechném“ (1936, č. 12) o událostech předcházejících poslední moskevský proces, jenž vrhl tak pronikavé světlo na vnitřnou tragiku čtených zjevů bolševického světa. Při

tom dotýká se také otázky, jaké důsledky pro náboženství mohou vyplynouti z těchto zmatků.

Udrží-li Stalin v budoucnosti prapor vítězství, půjde Rusko za jeho myšlenkou, a tato myšlenka chce a musí stavěti konkrétní a reálné řešení důležitých otázek a bude vždy více odsouvatí do pozadí všechny theorie i všechny fanatické doktrináře. Naleznou tedy v blízké budoucnosti i taková slova jako rodina, osobnost, národ a náboženství místo v jazyku dnešních vládců Ruska? Rusko má již svou autokracii, má kastu panujících „bonzů“ — tak obyčejně ve stranických kruzích nazývají „privilegované“. Evropský kroj nabývá zase ztracených práv. Všude se ozývá s nadšením pronášené slovo „kultura“. Povstaly docela skupiny propagující náboženství jako druh nové módy. Jak dlouho potrvá éra „nacionálně bolševická“, započatá s tak velkou energií, nedovede ovšem dnes ještě nikdo předvídati.

Další však vývoj situace bude dle P. Muckermanna zcela jistě záviseti ve značné míře také na *p o s i t i v n í m v l i v u c í r k v e*: církve západní i východní. Neboť podle domnění autorova nebude dále možno — přese všechny protivné snahy — připouštěti rozvoj ruského národního ruchu a současně vylučovati činnou účast církve, která byla po tolik věků úzce spojena s historií ruského národa. „Přijde den, kdy musí zazářiti ona velká láska, již připomněl sv. Otec Pius XI v promluvě ke španělským uprchlíkům na svátek Pozdvižení sv. kříže. Kristus objeví se v novém národním ruchu, tak jako se již ukazoval i na počátku převratu v revolučních básních spisovatelů takového významu, jako byli Bělyj, Jasenin, Alex. Blok.“

V této souvislosti je zajímavé, co píše dramaturg pražského Nar. divadla básník Ot. Fischer v melantrišských Listech pro umění a kritiku (1937, č. 1) v přehledné studii o „tématice světového dramatu“. Ukazuje, že v mnohých divadelních novinkách, které docházejí z ruských agentur, zazníva to chválou rodinného života, zdůrazňováním práva na nerušený soukromý život a na cit milostný, velebením svobodné tvořivosti umělecké. O. Fischer správně asi soudí, že ani toto zdánlivé osamostatňování dramatické funkce neděje se bez dobrého rozmyslu: běží o kusy „pro export“, kterými ve střední nebo západní Evropě má býti posilována sympatie k říši, jež není zdaleka tak ukrutná, jak se o ní píše: hle, vždyť svoboda umění je do jisté míry zaručena, nepožaduje se již na spisovatelích, aby jen a jen podporovali úmysl vládních instancí!

r. — Různé názory na ruské poměry pocházejí také odtud, že jedni píší o národě, druzí o nynější jeho vládě. Ví se, kolik dobrého tkví v duši ruského lidu, a na tom staví se naděje v lepší budoucnost. To však není zpravodajství o skutečnu! Toto jest celému světu známo ze zpráv nejspolehlivějších, na př. vatikánských, a všechno vymlouvání jest umývání moučenína. Návštěvníci jen poněkud pozorní by měli věděti, že se jim ukazuje jen pěknější líc, a podle toho mluví a psáti. Celá pravda pak vyzní jinak.

HLÍDKA.

O Židku.

Jiří Šahula.

(O.)

Krofta soudí, že výsledkem husitské bouře bylo naprosté počeštění všeho veřejného života v Čechách na dvě století (133). — Doporučuje se průzkum důkladnější. V letech třicátých XV. století přijímaly polní rotý tábořské a sirotčí mezi sebe mnoho cizích žoldnéřů. Českobratrská jednota měla již v XV. století mezi sebou Němce a hověla jim později ještě více. Kolonizační pás německý ovšem zúžen zvláště na severozápadě; méně však na severu na Šumavě. Zůstaly dále německé osady za Jindřichovým Hradcem, kolem Jihlavy, Lanškrouna i jinde. Německá města ve svém vnitřním úřadování neužívala českého jazyka. V samých českých městech ve školství byla čeština zanedbávána; husitští a protestantští paedagogové nařizovali žactvu konversaci latinskou.

Již obchodní a hospodářský zájem českého živlu nutil k snášlivosti, když se Němci usazovali v českých městech znovu. A tak přijímání u nás netoliko němečtí obchodníci, ale i řemeslníci. Praví Winter: „V husitské době obchod měl v rukou žid a potom rozdělil se žid s Němcem.“ Již před počátkem XVI. století silně vzrostl počet Němců zvláště v Praze, takže tam reprezentovali vlivnou stranu. Němečtí přistěhovalci z různých krajů silně posilovali německý pás na severu. Jelikož kutnohorské doly pod správou husitů nebyly výnosné, povolání tam němečtí horníci opět. Brzy tam Němců bylo tolik, že se vtírali do městské rady. Jejich nápor byl odražen jen velikou energií.

Před koncem první polovice XV. století přijato na pražskou universitu za mistry, bakaláře i studující mnoho katolických Němců.

Za postupu luterství zmohutnělo v Čechách nápadně nikoli sebevědomí Čechů, nýbrž sektářských Němců u nás. Čím patrněji uchvacovala německá víra husitské posice, tím více mohutnělo v zemi němectví. Nelze přezírat, že s davy Němců luterských tehdy se k nám hrnulo i množství těch sektářů německých, kterých nechtěly německé vrchnosti luterské ve svých územích trpěti. Poněmčena mnohem větší část českého území než ta, jež propadla germanisaci po třicetileté válce.

Kr. praví, že silné pronikání německého živlu mezi českou šlechtu po r. 1526 se dělo hlavně vlivem katolického dvora královského (135). — Upozorňuji, že udílení inkolátu záleželo hlavně na vůli českých stavů. Ferdinand I. máje za manželku Slovanu, byl již svým původem víc Románem než Germánem. Dostalo se mu vychování španělského. Jeho bratr Karel (potomní císař) vychován valonsky. Za věku jinošského žádný z těchto bratří neuměl německy. Při vzájemném styku užívali jazyka francouzského. Záměrná germanisace Ferdinandovi byla naprosto cizí. Právě luterské sektářství tuto ohnivě katolickou duši vedlo k ostřejším zápasům s německým živlem nežli s českým. Stavě se na obranu starohusitství proti protestantismu, zadržoval příboj německý. Češi s předbělohorskými Habsburgy vůbec neměli jazykových sporů; zato však sami naši sektáři byli mdlými strážci národnosti, takže germanisace za účinné pomoci luterství vnikala i do středu země.

Kr. se domnívá, že úspěch luterství mezi Němci vzpružil národní hrdost Čechů podobojí, uče je tím více ceniti vlastní husitskou minulost (137). — Je pravdou, že začali jásat u nás nad luterstvím ti podobojí, kteří si neuvědomili ohromný rozdíl mezi charakterem hnutí husitského a německého. Tak na př. hlasatel askese Matěj Poustevník a Bartoš Písař. Ale uvědomělí kališníci, nazývající luterství náboženstvím „hostinským“, s velikou žalostí pozorovali, jak cizí víra zdeptává pozitivní náboženské hodnoty, na něž kladlo husitstvo zvláštní důraz. Husitství již svými 4 pražskými články i jinými manifesty hlásalo, že hlavně bojuje za zvýšení mravní úrovně (třebaže metoda měla slabiny). Luterství však kladlo silný přízvuk na ospravedlnění duše pouhou vírou; učilo, že dobrých skutků k spáse není potřebí. Znevážilo svátostné zdroje milostí, na nichž husitství tolik lpělo. I jinak se reprezentovalo jako proti-

klad ušlechtilých dogmat kališných. Zkratka německá víra byla lučavkou náboženské nauky husitské. Jestliže oběma vyznáním se stalo společným několik protikatolických negací, neznamenal to krystalisaci spřízněných útvarů. Potírali a popírali katolické principy i monofysité, ariáni, nestoriáni i mohamedáni. Ale tato odmítavá gesta neznačila ještě souhlasný vývoj, společnou tvůrčí cestu!

Před koncem minulého století ovšem někteří dějepisci pokládali každý protikatolický justament za skvělou hvězdu vedoucí k pokroku. Nyní však se již ony bouřlivé erupce moudře a vážně analysojí — jak činí sami protestanté.

Nectili husitskou minulost, nýbrž ji zradili kališníci, kteří bez rozmyslu se vrhali v náruč protestantstva.

Čeští luteráni rádi v samé Praze vítali německé, velice výbojně hlasatele německého sektářství. Německá obec protestantská v Praze silně zmohutněla, takže dokonce českému obyvatelstvu vyhrožovala. Jinde němečtí predikanti dosazováni šlechtou do osad národnostně smíšených nebo českých; vyhánění z nich čeští kněží kališní i katoličtí.

Sektářští mladíci z Čech v značném počtu studovali na německých universitách ve Vitenbergu, Lipsku, Marburgu, Štrasburgu a jinde. Zanášeli tak do ciziny mnoho peněz a odnášeli si z ní kulturní orientaci německou. V Drážďanech viděla naše luterská šlechta svou Paříž. To snad mělo býti vzpružením národní hrdosti české? Kdo se domnívá, že za přívalu luterství ještě více Čechům zazářila jejich husitská minulost, jen ať nepřezírá uctivé dotazy a informace českých sektářských pastýřů u Luthera a jiných germánských sektářů. Ty shrbené hřbety českých obdivovatelů před cizími, velice domýšlivými hlavami nezdravého novotářství, málo svědčily o národní hrdosti!

Klik správně upozorňuje na následky studia českých jinochů na sektářských universitách německých: „V Německu navazují čeští mladíci politické, společenské i příbuzenské styky se vzdělanými kruhy německými, hlavně šlechtickými a těm se hledí ze všech sil přizpůsobiti. Vracejí se duševně zcela odvislí od společnosti vzdělanců neb šlechticů německých... A nedivno tudíž, že jsou pak mnozí z nich zcela lhostejní k jazyku svého národa a že zvolna podléhají germanisaci.“ (ČČH XXVII, 301.) V Praze počátkem XVII. století celá řada německých učitelů vštěpovala vzdělání českým dětem sektářským.

Po vydání Majestátu luterští Němci v Praze zmocnili se kostela Sv. Kříže pro německé bohoslužby. Dovoleno jim také konati německé pobožnosti u sv. Benedikta. Ze sbírek konaných i v Německu zřídili si nedaleko staroměstského rynku kostel sv. Salvátora, na Malé Straně kostel sv. Trojice a německou školu nižší. Dne 13. listopadu 1611 si otevřeli plné německé gymnasium (6 tříd) u sv. Salvátora. Bylo to na ujmu kusé university české, která od r. 1609 také němčinu poněkud podporovala. Ale již r. 1612 čeští mistři byli s lutersko-německou školou v poměru přátelském.

Zajímal by i širší výklad, jak zase Čeští bratři ochotně podporovali německo-kalvínské posice v též Praze V českobratrské škole v Mladé Boleslavi tak pilně pěstována německá řeč, že se nazývala „škola německou“. Petr Vok z Rožmberka r. 1610 založil v Soběslavi bratrsko-kalvínskou vysokou školu s konviktem. Když po několika letech škola vešla v život, stal se rektorem Němec Michal Gehler, který si přivedl také dva německé adjutory. Jak právě německý kalvinismus za účinné přízně Českých bratří u nás zmohtnul po korunovaci Fridricha Falckého, bylo by zbytečno po jiných opakovati. Bojovali tehdy o českou kůži dva dvorní kazatelé: luterský Hoř a kalvínský Skultét. A právě Hoř v zápasu českých stavů s Habsburgy rozhodl více než čeští direktori. Z hněvu na kalvinisty podporoval u luterského kurfiřta saského politiku císaře Ferdinanda II. A tak spolupracoval vydatně k Bílé hoře. Tedy „naprosté počeštění veřejného života v Čechách“ (Kr.) nabylo naposled takové tvářnosti, že dvě německá sektářstva svírala českou šíji jako kleště a v největší bídě obě české povstalce opustila.

Opravdové české sebevědomí luterských stavů se mělo projevití náležitými skutky. Ale povstání lutersko-českobratrské r. 1547 odkrylo veliké sobectví a zbabělost sektářských hlav politických. Rovněž tak první leta třicetileté války. Skrývání peněz v truhlicích, rozpačité ohlížení po pomoci cizí a černá zrada Českého bratra Jiřího z Náchoda špatně svědčily o jarém národním sebevědomí. Také velice zajímavě, že silně se rozpálily české hlavy právě pro poměry v německých městečkách Hrobech a Broumově. Než se čeští protestanté rozčílili, měli se napřed zamysleti nad kriminálními zločiny protestantů broumovských — kat měl tam dost práce — a nad vzájemnými vášnivými sváry týchž sektářů.

Takto počeštění veřejného života u nás zvláště v XVI. století i české sebevědomí sektářských harcovníků bylo příliš chatrné —

proti úsudku Kroftovu. Kr. míní, že husitskou revolucí byl neobyčejně posílen národní živel slovenský v městech na Slovensku (133). — Je potřebí správnějšího odhadu. Kořistné výpravy husitské na Slovensko velikou většinu Slováků vydráždily proti Čechům. Potom v rotách Jana Jiskry z Brandýsa sice bylo hojnost i katolických dobrodruhů, ale značka této ozbrojené moci přece jen byla husitská; jelikož toto vojsko velice sužovalo pokojné Slováky, vzbudilo v onom území proti sobě velikou nenávist. Kde náboženská propaganda husitská měla skrovné úspěchy, tam také vnesla málo posily národní.

Kr. také soudí, že proniknutí luterské reformace na Slovensko mělo za následek těsné sblížení Slováků s Čechy (139). — To těsné sblížení bylo viděti výhradně u Čechů a Slováků luterských. Nelze tedy generalisovati. Dlužno také se zamyslet, zda náboženské sváry u Čechů i na Slovensku sloužily k utužení národní pospolitosti.

Kr. píše: „Kdybychom si dali otázku, co by se bylo stalo s jednotou českého státu, kdyby se byly Čechy a Morava postavily tak nepřátelsky k luterství, jak by si přál Pekař, zatím co země vedlejší byly by je přijaly tak, jak to skutečně učinily, myslím, že odpověď nebyla by příliš uspokojivá“ (166). — Předně je vhodno uvážiti, že sám rychlý postup luterství mezi obyvatelstvem českým silně dodával odvahy zemím vedlejším. A pak — vždyť po husitských válkách katoličtí Němci na Moravě, v Lužicích i Slezsku (kromě Vratislavě) uznali husitského krále Jiřího za svého pána. Docela mocný proud v cizině pracoval ke zvolení Jiřího za krále římského. A obráceně: když se r. 1547 ocitl Ferdinand za české vzpoury v největší tísní, nepomohli vzbouřeným českým sektářům ani protestanté moravští ani slezští. Po pražské defenestraci r. 1618 moravští protestanté a moravská českobratrská obec zůstali neutrální až do května r. 1619. Slezští stavové protestanti také dlouho váhali; teprve když jim pražští direktori slíbili větší nezávislost země na Čechách, postavila se většina slezských knížat proti Ferdinandovi II.

Tedy sektářství rozhodně nebylo spolehlivým politickým tmelem českých zemí. A naopak — dvojí nebo trojí víra nemusila otrásti základy státu? Tudiž v době předbělohorské katolická víra živilu českého, působící mocně i na země vedlejší, sotva by byla porušila jednotu českého státu. Nelze ostatně přezírat, že žalostné mocenské tříštění v Německu v té době příliš málo lákalo Slezany k odpadu od české koruny.

Doplníme svůj úsudek analýs jiné předpovědi. Kr. poukazuje, že Praha pozbyvala za Václava IV víc a více svého vedoucího postavení v střední Evropě. Příčinou tu byla jednak slabost králova, ale také rozmach českého živlu v Čechách, osamostatňování českého života duševního, jež se již dobře nesnášelo s postavením Prahy Karla IV. Prý dokladem je vývoj pražské vysoké školy; university se stávaly tehdy všude ústavy teritoriálními, národními. Jestliže tedy v Praze mohla za Karla IV vzniknouti universita říšská, za vývoje stávala se pochybnou její existence — tím více, že sídlem jejím bylo město, nabývající vždy rozhodněji českého rázu. Dekretem kutnohorským tedy jen dovršen neodvratný vývoj pražské university, stala se ústavem národně českým. Radikální počestění našich měst s Prahou v čele — bez hnutí husitského — „bylo by nejen znemožnilo trvání universálně říšské university v hlavním městě českém, nýbrž i nutně připravilo Čechy o vedoucí postavení v říši vůbec, postavení politické i kulturní“ (152—3).

Tvrdíme, že Karel IV zanechal nejlepší podmínky zmohutnění české moci. Česká koruna znamenala nejúčelnější a nejlépe spořádaný stát ve střední Evropě. Vedlejší země proto k ní lnuly. Praha, jež svou velikostí převyšovala Paříž, Řím, Krakov, Budín, Londýn, Vídeň i kterékoli jiné město německé, mohla se snadno státi paní celé střední Evropy. Jejím rostoucímu vlivu na Němce i jiné národy okolní nevadilo, že v ní český živel nabýval silné převahy nad obyvateli nečeskými. Jestliže vůbec u nás rychle postupující počestvování neužívalo násilných prostředků, nemusilo se tehdy vůbec báti rozhořčeného, organisovaného odporu. Kr. sám ví, že tehdejší Němcům nelze imputovati bismarckovskou mentalitu. Rovněž Maďary a Poláky více zajímaly potřeby hospodářské, obchodní a držba určitých území než otázka jazyková.

Uvažme, kolika národům vládli ve středověku králové uherští! Jelikož tehdy Maďari své řeči Slovákům, Rumunům, Němcům a Chorvatům nevnucovali, nebylo tam politických rozvatů z příčin nacionálních. Která národnost tam měla dosti životní mízy, zkvétala nerušeně.

Klamou se silně ti, kteří novověkou nacionální mentalitu promítají podle románových fantasií do středověku. Výstražný prst zdvihá sám vždy rozvášný G o l l. Poukazuje na př., že válka Německého řádu s Poláky r. 1410 nebyla pokládána za zápolení Němců se Slovany. Sám řád ve svých manifestech kladl výhradně důraz

na to, že v řadách Vladislavových a Vitoldových stojí schismaticové a pohané, až i Tataři. Nepřátelství mezi řádem a Polskem neza-
kládalo se tak na rozdílu národnosti, jako na starších dějinách obou.
(Čechy a Prusy ve středověku, 124—5). Třebaže tehdy národní
vzepjetí v Čechách se těšilo velikému rozmachu, bojovali Češi jako
pomocníci r. 1410 na obou stranách. Sám Václav IV tehdy nadržoval
řádu. Ale při tom se nepsalo ani mezi Čechy o zradě slovanství,
třebaže u nás národní vědomí již ve XIV. století se stupňovalo
k vědomí slovanskému.

Urbánek připomíná o slovanské vzájemnosti v XV. století u nás:
„O shodě bližší nebylo lze mluvit: slovanství XV. století nebylo
než prchavou náladou určitých okamžiků, takže pro trvalý společný
postup tu půdy nebylo. Víra i zde měla se ukázati živlem silnějším.
Sousedství Čech s Polskem udávalo směr, jímž se vědomí slovanské
v Čechách nejvíce bralo. S ostatními Slovany styků takřka nebylo . . .
jen velmi zřídka ozvala se u Čechů vzpomínka na jiné Slovany.“
(Věk Poděbradský I, 48—9). A obráceně: za Poděbradského věku
dovolávali se prostřednictví a pomoci i Čechů husitských velmoži ně-
mečtí za svých vzájemných sporů. Tedy imponující rozmach českého
živlu nemusil ohrožovati velmocenské postavení zemí koruny české.

Němci v říši se nerozčílovali, když Karel poručil německým kur-
fiřtům, aby dávali své synky učiti jazyku českému. Tento panovník
také věděl, že je půda dobře připravena, když nařídil, aby Němci
v Čechách seznamovali své děti s řečí českou, aby se stávali konšely
jen muži znali jazyka českého a soudy aby se projednávaly česky.
Karel se staral o čechisaci klášterů v království, uděloval přední
dvorské úřady Čechům, k nejdůležitějším poselstvím k papežům a
králům vybízel Čechy. Němci v říši nekladli odporu, když tento
panovník v Horní Falcí skoupil mnoho měst a hradů, aby se stávaly
lény české koruny. R. 1373 sklonilo Braniborsko ochotně hlavu před
pražským žezlem. Tamější Němci pak žádali sami, aby Braniborská
marka nebyla nikdy odlučována od zemí koruny české, i kdyby
čeští králové z Lucemburského rodu vymřeli.

Též pozoruhodno, že říšští Němci neprotestovali, když Karel
umístil v jejich krajích slušnou řadu českých úředníků i kněží na
zakoupených statcích; naopak prokazovali těmto exponentům českého
krále úctu. I jiné okolnosti svědčí, že se proti počátkům české he-
gemonie politické a kulturní ve střední Evropě neozýval živý, orga-
nisovaný odpor Německva.

Němci, Maďaři a Poláci byli rádi, že jim pražská universita otvírala svou bránu. Chudokrevné a kusé vysoké školy v Krakově a Vídni jim daleko nestačily. Pochopitelně imponoval jim národ v Čechách vládoucí. Za vlády Zikmundovy v Uhrách maďarští magnáti jevíli živý zájem o český jazyk jako diplomatický. Jak mohl vliv češství ve střední Evropě potom vzrůst, kdyby byli kráčeli synové Karlovi ve šlépějích ženiálního otce! Kdyby se byl stal po všech poklescích Václavových Zikmund pokojným držitelem koruny svatoštěpánské i svatováclavské, byl by se český živel stal ve střední Evropě činitelem ještě mocnějším. Německá říše po delším váhání odepřela poslušnost Václavu IV nikoli proto, že se cítil Čechem, ale pro jeho nešťastné rozmary jako státníka.

Stojí za poznamenání nálada myslí v srpnu r. 1419, kdy již němečtí katolíci v Čechách utrpěli značné rány. Když Zikmund zvěděl v Budíně o revolučních činech husitů, svolal k sobě velikou radu mužů různých národů. Byl v situaci velice svízelné netoliko proto, že se právě chystal k válce s Turky, ale také že mu připravovali hořké chvíle i Benátčané a spory Německého řádu. Radové čeští a italští králi navrhovali, aby především užil vojska (sebraného proti Turkům) na výpravu proti husitům; ať se uváže v českou zemi dříve, než by ji ovládli viklefisté. Ale Němci a Uhři radili, aby Zikmund napřed odvrátil Turka od uherských hranic. Potom teprve ať s vítězným vojskem se odebere do Čech; tam pak nikdo nebude tak odvážným, aby se mu zprotivil. (Palacký: Dějiny III/1, 314—5.) Kde tedy zůstal šovinismus německý a maďarský? Výprava proti husitům se silně opozdila zvláště proto, že bylo k ní jak v Německu, tak v Uhrách málo chuti. V armádě Zikmundově r. 1420 silně převládaly živly slovanské.

Poukazuje-li Krofta s oprávněnou radostí na význam české řeči v cizině po husitských válkách, nelze zapomínati, že její důraz za hranicemi býval by v XV. století jistě větší, kdyby byli podrželi Čechové stejné náboženství se svými sousedy.

Vedoucího postavení ve střední Evropě tedy za Václava IV nepozbývala Praha přirozeným vývojem, rozmachem českého živlu, ale neutěšenými poměry politickými a sváry náboženskými.

Kr. jistě neobviní historika K y b a l a ze zvláštní přízně ke katolicismu. A tento historik napsal: „Bylo tragickou vinou vlády krále Jiřího z Poděbrad a celých českých dějin až po Bílou horu, že se ještě před Lutherem nezdařil čestný smír utrakvistických Čech

s Římem, a vyslovuji zároveň své přesvědčení, že bylo v zájmu státu a českého národa spojení a usmíření utrakvistických Čech s církví římskou.“ (Arnošt Denis a Bílá Hora, 5, 39.)

A vývoj samé pražské university? Ovšem sám Winter poukazuje, že stěhování scholárů z universit jedněch do jiných nebylo tehdy nic zvláštního. Ale k velikému oslabení počtu členstva pražské university r. 1409 a v následujících letech vedly příčiny zvláštní, které vlastně neznamenalý vývoj. Tentokrát byly popudy netoliko nacionální, ale i církevní.

O spravedlivé znárodnění vysokého učení pracovali i Češi katoličtí. Viklefištům však také šlo o to, aby změnou universitního režimu nabyli větší síly i vůči svým českým protivníkům a proto aby sama universita vypověděla poslušnost zákonnému papeži Řehoři XII, což bylo též v politickém osobním zájmu Václava IV. Skutečně po odchodu Němců viklefští členové vysoké školy pražské vydatně přispěli k odpadu království od Řehoře. Když se potom postavili proti viklefské propagandě na universitě nejučenější čeští mistři, byli odtud vypuzeni, takže zanikla theologická fakulta. Později pak přijat do sboru pražských mistrů cizinec Petr Payne, protože byl viklefovec.

Kde se stávala universita doménou a kazatelnou zvláštní společnosti náboženské, tam se nemohla nazývati aktivním vlastnictvím národa celého. Proto také čeští katolíci se jí rychle odcizovali; a ti aspoň tehdy v národě tvořili většinu. Proto je lépe mluvit o žalostném živoření toho ústavu než o jeho vývoji. Sám Flajshans doznal: „Slavné učení Karlovo bylo v úpadku neodvratném.“ (Mistr Jan, 333.) R. 1420 z university byli katolíci od utrakvistů i úředně vyloučení. Proč skomíralo generální učení již před válkou? Protože sami viklefiisté i při dobré vůli byli na udržení její kulturní úrovně velmi slabí. Potom ovšem utrpěla vysoká škola největší ránu ochuzením v husitské válce. Čeští katolíci ovšem hledali své vzdělání v cizině.

Ale dejme tomu, že by se byla stala universita znárodnělou přirozeným vývojem. Byla by podržela jen význam pro český živel nebo nanejvýš jen pro země koruny svatováclavské? Rozhodně tvrdím, že by byla dále zůstala chloubou střední Evropy. Zvláště Poláci a národové uherští by byli v četném počtu na ní studovali dále. Po uzavření dočasného kompromisu husitů s katolickou veřejností (když podepsána kompaktáta) přicházeli — jak už shora

naznačeno — na pražské učení studující z Vídně a za jejich příkladem i odjinud bakaláři a mistři, z Lipska, Erfurtu, Heidelbergu, z Bavor a z Polska. Tento příliv ovšem zastaven, když se zmocnilo r. 1448 Prahy radikální křídlo kališníků. Jestliže tehdy budili z dřímoty zlomek vysoké školy cizinci, nebyli by plnili značným počtem síně národní university katolické, mající všechny čtyry fakulty? Nezapomínejme, že na pražském vysokém učení zůstala vyučovacím jazykem latina — zrovna jako na cizozemských akademiích.

Čím patrněji jinde nabýval universitní život charakteru protestantského, tím více by byli tíhli netoliko katoličtí Češi, ale i katolíci ze sousedství k dobře vybavené katol. universitě pražské. Vitenberská akademie v XVI. století také byla ústavem zemským; ale hrnuli se do ní protestanté z dalekých krajín a z různých národů. A což jesuitské vysoké školy? Kvetly leckde i návštěvou protestantského studentstva. Tedy v ochromení aktivity pražské university nezračí se přirozený vývoj: hlavní příčinou jejího malomocenství stal se viklefský převrat přímo i nepřímo.

Výmluvná fakta nejlépe svědčí, zda dílo Žižkovo a později Lutherovo českému národu bylo požehnáním.

Jen málo bodů Kr—ovy argumentace proti P—ovi spočívá na půdě reální. Z tvrzení nezdůvodněných leckdy probleskuje Kroftova zaujatost. Přes to je potěšitelno, že nyní i liberální historikové soudí o českém sektářství značně jinak, než jak blábolily fantasie ještě na počárku tohoto století.

Dr. Frant. Cinek:

(Č. d.)

Jednota Velehrad v olomouckém semináři 1869—1886.

Od r. 1879 jsou zprávy Zápisků stručnější. Nevykazují též mnoho novinek. Jednota Velehrad rozvíjí v druhém desetiletí svou činnost v tradičních formách, ale „s předsevzetím upřímným, by ve prospěch drahého Velehradu našeho, tohoto pomníku slávy bývalé, avšak i záruky budoucnosti blaženější co nejvíce vytěžila.“ Zdá se však, že těžiště cyrilometodějského horlení přesouvá se do nové Literární jednoty Velehradské, jež převzala pořádání a řízení bohosl. poutí velehradských.

Literární jednota (odnož Jednoty Velehrad), již do vínku poslal vřelý pozdrav nestor Sušilovců kan. Matěj Procházka, nepracovala arciž bez obtíží. Spoutávaly ji podmínky, za kterých superior Haas založení Jednoty povolil. (Schůze směly se konati jen jednou za 14 dní v sobotu po večerní adoraci; témata omezena jen na theologii a z věd s theologii těsně souvisejících.) Jakousi pružnější koncesi skýtal dodatek, že dovolují se i témata z české řeči. Prakticky však omezovalo se to vedle vědeckých přednášek jen na probírání české mluvnice. Stanovy za těchto výhrad vypracované 2. června 1878 velmi podvazovaly činnost literárního spolku. Byly příliš těsné, aby v rámci jejich mohla se rozvinout bohatější činnost, po níž tehdejší poměry přímo volaly. Nevhodná doba večerní (po celodenní námaze) určená semin. řádem k potřebné rekreaci a pak zvláště jednostrannost a suchopárnost požadovaných „vědeckých“ přednášek způsobily, že původní zápal brzo ochaboval. K tomu představení semináře mnoho přízně k Jednotě literární neprojevovali. Dalo mnoho práce, než Jednota byla dovolena. (I vicesuperior Dr. David byl proti založení Jednoty, prý z obav, aby Lit. jednota nebyla příčinou rozháranosti, jak prý tomu bylo za vydávání „Cyrilla a Methoda“). Tito paedagogové nebyli prostě tanti, aby našli kladný, uvědomělý vztah k duchovním hodnotám cyrilometodějského regeneračního proudění. R. 1879 dokonce počali omezovat i čtrnáctidenní schůze, ba zanášeli se úmyslem Jednotu úplně zrušiti, aby činnost v Jednotě nebyla na úkor vyučování filosofie, již se mělo od listopadu 1879 v semináři učit. Než — jako v dřívějších letech, tak i tentokrát — útisk vyburcoval ke zvýšené horlivosti. Členstvo vrhlo se do zimničné práce. Jakousi svěžest vnášely do schůzí t. z. „klepy“, t. j. posudky o nových knihách. Snad i vztah mladého lektora K. Wisnara k Jednotě (prvního protektora Jednoty) přispěl k tomu, že představení stavěli se poněkud k Jednotě přátelštěji. Sup. Haas v šk. roce 1879/80 z části upustil od původního přísného programu a dovolil, že „pro osvětlení může se něco zábavného přechísti.“ Ale spoutanost nedovo-

lovola pružnější činnosti. Účast na večerních sobotních přednáškách slábla a pro přednášky pracovalo průměrně 16—20⁰⁰ členů, ač dle stanov byla čestnou povinností každého člena aspoň jedna práce do roka. Teprve když r. 1882 na žádost předsedy Lit. jednoty, Josefa Kachníka, dovolili představení týdenní schůze, činnost Jednoty se zvýšila.

Nelze říci, že by se Jednota Velehrad v prostředí bohosloveckém byla vyžívala a ztrácela zájem pro své cíle. Nový spolek však jest ve výhodě proti Jednotě Velehrad, ježto vábí naději na širší pole aktivity. Dle záznamu Františka Ošťádalů přicházejí do výboru (16. června 1879) dva noví pracovníci: Matulík¹⁾ (z III. roč.) a Jeřábek²⁾ (z II. roč.). O pouti velehradské, kterou poprvé už řídila Lit. jednota velehradská, stručně se zaznamenává, že se zdařila velkolepě, jako nikdy předtím („Kéž se předsevzetí tam učiněná plní!“)

Referátu o ní však jsem se nedopídlil v žádném časopisu, a nejstarších zápisků Lit. jednoty není. Zdá se, že na pouti zastoupeny hojně i jiné semináře, neboť r. 1879 horlení pro československou vzájemnost bylo velmi čilé. I studentstvo přicházelo s bohoslovci na Velehrad. Dodatečně jsem zjistil, že student-básník Svatopluk Vojmír, který se zúčastnil bohosl. pouti r. 1878 byl pozdější novinář a spisovatel dr. Jan Herben, později odpadlý a zemřelý 21/12 1936. Studoval tehdy v bisk. chlapeckém semináři brněnském. Jeho zanícená báseň, apostrofující Velehrad, byla o pouti 1878 přednesena na schůzi bohoslovců a vyvolala veliké nadšení. Otištěna je v Museu r. 1878 na str. 89 a 90. Právě r. 1879 velmi intenzivně pracovali bohoslovci brněnští a olomoučtí pro vzájemnou součinnost obrozenskou. Spojené snaze moravských horlitelů bohosloveckých se podařilo, že královéhradečtí bohoslovci zřídili si Jednotu (1879). I budějovičtí, kteří se dlouho vymlouvali, že jsou přetíženi prací pro kolleji, sdružili se ještě téhož roku jako královéhradečtí v Růži Sušilovu. Též pražští bohoslovci byli vyzváni, aby se přidružili k „Museu“ (jež bylo tehdy ohniskem obrozenské vzájemnosti). Pražští však založili si svůj časopis „Božetěch“ a apelovali na ostatní semináře, aby se k nim připojili. Budějovičtí a královéhradečtí zůstali však při „Museu“ Též Slováci v ostrihomském semináři vděčně se drželi brněnského „Musca“. Slovenským pobratimům věnovali moravští

¹⁾ František Matulík, nar. 21. 2. 1855 v Miškovicích (far. Myslošovice), stud. v krom. semináři, vysv. 1880. Kooperátorem byl v Lidečce, na Vsetíně, v Napajedlích, administrátorem tamtéž (od 23. 1. 1884), pak v Tlumačově (od 28. 5. 1884), v Halenkovicích (od 20. 8. 1884), farářem v Halenkovicích (od 19. 11. 1884), 11. 7. 1894 odešel na dočasnou pensi, 1. 6. 1896 jmenován administrátorem ve Zborovicích, od 11. 11. 1896 v Hořticích, 14. 4. 1897 v Horní Němci, 2. 9. 1897 ustanoven farářem tamtéž, 1. 7. 1907 stal se farářem ve Zborovicích, 1. 11. 1924 pensionován. Žije v Miškovicích u Holešova.

²⁾ Jan Jeřábek nar. 5. 3. 1855 ve Vrbátkách, stud. na slov. gymnasiu v Olomouci, vysv. 1881, koop. v Životicích, adm. v Nezdenicích, koop. v Miloticích, ve Štípě, adm. v Slušovicích, kaplanem ve Štípě, farářem ve Všemíně (od 1. 3. 1893), pak v Žeranovicích (od 28. 3. 1894). Zemřel 7. 5. 1922.

bohoslovci obětavou péčí. Ostříhomští slovenští horlivci, povzbuzování druhý seskupeními kol „Musea“, domáhali se aspoň nějakých práv, až konečně dovoleno jim bylo odbíratí jeden český časopis („Obzor“). Prakticky jevila se československá vzájemnost v dorostu kněžském kupováním knih a dopisováním do časopisů s obou stran českým i slovenským jazykem. V olomouckém semináři bylo koupeno r. 1879 za 17 zl. slovenských knih.

Po prázdninách 12. října přihlásilo se z 1. roč. 35 bohoslovců. Do výboru zvoleni za tuto (IV.) skupinu: Jos. Matula¹⁾ (za pokladníka) a Jan Pernica²⁾ (za účetního). V 21. pololetí obnáší přírůstek jmění Jednoty 69 zl. 94 kr. (veškeré jmění 570 zl. 73 kr.). Na Velehrad odesláno 25 zl. Jsou však potíže s dlužníky, obzvláště s těmi, kteří vystoupili ze semináře. Jednota nemůže zaplatit zbývajících dluh Velehradu (74 zl. 14 kr.). Horlivost venkovských údů ochabla. (Výkaz v Hlasu č. 96 a v Olmützer Zeitung č. 394). Někteří zaslali příspěvky přímo na Velehrad. Mnozí však na upomínky nereagují. Zato více rozprodáno litaní loretánských. Na valné schůzi 9. prosince 1879 „vyzváni všichni údové Jednoty, by koupili alespoň po jednom losu věcné loterie, kteráž jest — jak se posud zdá — velevydatným podnikem vlp. Stojana, velezasloužilého o zvelebu Velehradu, bývalého řídícího Jednoty naší, která také jeho takřka jediné práci prospívá.“³⁾ Mimo to by se snažil každý o svátcích aspoň 4 losy mezi známými rozprodati. K tomu účelu se o 500 losů na Velehrad psalo.“ — V druhém pololetí (od 7/12 1879 do 20/6 1880) nemůže ještě Jednota zaplatit všech nedoplatků na Velehrad, „by se život vnitřní v Jednotě více než vhodno nedusil.“ Přírůstek v 22. pololetí činí 73 zl. 4 kr. Na Velehrad zasláno 40 zl. Vklad bohoslovecký pro svatyni velehradskou v záložně uherskohradištské obnáší 528 zl. 50 kr. (od venkovských údů 65 zl.); celkem 5-8 zl. 50 kr. Jednota má pak v rukou 568 zl. 77 kr.

¹⁾ Dr. Josef Matula nar. 13/9 1860 ve Fryčovicích, vysv. 1883, kooper. v Jiříkově, v Olomouci u sv. Mořice, od 1/12 1891 administrátorem tamtéž, 14/3 1892 1. kaplanem tamtéž, 4/9 1895 Doctor s. Canonum, od 1/2 1898 dómským vikářem v Olomouci. Zemřel 25/4 1899.

²⁾ Jan Pernica nar. 8/6 1858 v Zubří, vysv. 1883, kooper. v Želechovicích, v Hroznové Lhotě, v Bílovicích, v Chropyni, v Přivoze, v Hukvaldech, od 10/1 1900 farářem v Černotině, od 31/3 1906 v Domaníně, od 1/10 1913 ve Věchovicích, od 1/7 1918 v Tištině. Zemřel 22/2 1920.

³⁾ Loterní akce ve prospěch jub. obnovy svatyně velehradské je tehdy už v plném chodu. Duši její je Stojan. Akce zahájena v srpnu 1877 na Velehradě, kde Stojan sjednal k tomuto podniku souručenství mezi duchovenstvem příborským (děkanem Frant. Holečkem a 1. kaplanem drem J. Schneidrem) a klérem velehradským. Žádost o státní povolení loterie podána 23. listopadu 1878. Po velkých obtížích dosáhlo se povolení teprve 17. října 1879. Losy měly datum 8. prosince 1879. Byly ozdobeny obrázky sv. Cyrila a Metoděje i Velehradu. V záhlaví měly monogram mariánský. Text (navržený velehr. kaplanem Janem Vychodilem) byl český, ruský, polský, chorvatský a německý. Blíží o průběhu loterní akce, účasti bohoslovců i finančním výsledku v mé publikaci „Velehrad viry“ (Olomouc 1936) str. 301—310. Některé cenné dokumentární podrobnosti v mor. nár. kalendáři Jiříčkově r. 1885 (v článku J. Vychodila str. 23—43).

Losů velehradských odebráno bylo 1000. Všechny byly rozprodány. Zvláště mnoho losů rozprodali bohoslovci: Trnkal (IV.¹), Prucek (III.²), Pšenčík (II.³). Po 100 losech Kužela (IV.⁴), jiní po 70 a 50. Zvláštní pochvala vzdána bohoslovcí Tománkovi,⁵ jenž rozprodal jiných 1000 losů. Bohoslovci IV. ročníku se zavázali, že zůstanou členy Jednoty do jubil. roku 1885 a budou přispívat ročně aspoň 50 kr. Pout velehradská určena výborem Liter. jednoty velehradské na 4. srpen 1880. Superior Haas daroval Jednotě 5 zl., vicesuperior Dr. David 3 zl. Corbona bohoslovecká (dodávající pivo pro refektář) 8 zl. Z bohoslovců darovali Jednotě: Žváček (IV.⁶) 10 kr., Sonntag⁷) 37 kr., Bfenek⁸) 25 kr., Eberhard⁹) 13 kr. Od venkovských údů se sešlo celkem 45 zl. 68 kr. (v čemž 9 zl. 45 kr. za litanie loret.). Příspěvky kvitovány v Hlasu č. 44 a v Čechu č. 131.

1880/81.

Zpráva ředitele Jos. Prucka je velmi stručná. Má však vřelý předslav, který svěže zachycuje ohlas vydání cyrilometodějské encykliky „Vznešený úkol“: Valnou hromadou 20. června 1880 skončilo se 22. pololetí, načež začalo pololetí nové, požehnané a díky Všemohoucímu, velepamátné. Dne 30. září zazněl totiž hlas z Říma, encyklika to věhlasného papeže Lva XIII, jenž radostně překvapil

¹) Antonín Trnkal nar. 9/2 1859 ve Věrovanech, stud. v krom. semináři, vysv. 1881, kooper. ve Vel. Karlovicích, v Plesné, administr. v Lubojatech (1883), koop. v Plesné, v Konici, od 15/6 1885 katechetou v Mor. Ostravě, od 1/7 1891 farářem v Plesné, od 1/6 1916 v Klímkovicích. Zemřel 11/1 1922.

²) Data nahoře.

³) Josef Pšenčík nar. 27/5 1858 ve Vizovicích, stud. v krom. semináři, vysv. 1882, kooper. v Lidečku, v Brumově, v Dubě, adm. v Měrotíně, I. kaplanem v Dubě, od 19/8 1896 farářem v Měrotíně, od 1/12 1906 v Pěnicích. Zemřel 2/6 1908.

⁴) František Kužela nar. 7/1 1854 v Raketnicích, stud. na slov. gymn. v Olomouci, vysv. 1880, kooper. v Boršicích, Litenčicích, ve Strlíkách, ve Staré Bělé, ve Velké Bystřici, od 9/12 1886 farářem v Luboměřu pod Strážnou, od 29/7 1891 v Dlouhomilově, od 1/6 1907 ve Skrbeni. Od 1/11 1928 žije na pensi v Olomouci. Pod pseudonymem Adam Chlumecký vydal řadu hist. povídek: Ze staré rychty (Praha 1906), Husité na Moravě (Brno 1908), Staré vdavky (Praha 1908), Pan Mikeš Zůl (Brno 1908), Zkáza Velehradu (Brno 1908), Ode žní do žní (Brno 1908), Ze starých přástek (Brno 1908), Pan Janek Talafús (Brno 1909). Vydal též sbírky básní.

⁵) Josef Tománek nar. 21/3 1856 v Tupesích u Velehradu, vysv. 1881, koop. ve Vel. Bystřici, v Olomouci u sv. Michala, v Kojetíně, adm. v Žalkovicích, v Kojetíně, v Němčicích, v Beňově, od 26/4 1899 farářem a děkanem v Melči. Zemřel 18/8 1935 v Kylesovicích.

⁶) Jan Žváček nar. 27/1 1855 v Černotíně, stud. slov. gymn. v Olomouci, vysv. 1880, koop. v Dřevohosticích, administr. v Domaželicích, opět kooperátorem v Dřevohosticích, od 7/3 1888 farářem tamtéž. Zemřel 25/12 1917.

⁷) Karel Sonntag nar. 24/4 1858 v Uh. Hradišti, zde též studoval gymn., vysv. 1881, kooper. v Křenově, v Mor. Berouně, od 20/2 1893 farářem v Herčvaldě. Zemřel 23/7 1912 v Opavě.

⁸) Josef Bfenek nar. 12/5 1858 ve Starém Městě u Uh. Hradiště, vysv. 1881, koop. ve Šternberku, od 18/6 1890 prof. nábož. v Kroměříži. Zemřel 19/11 1916.

⁹) Konrád Eberhard nar. 12/2 1857 v Rožnově, stud. v Uh. Hradišti. Veden je v semin. katalogu od r. 1880—1882. Další chybí i v konsistorních matrikách.

nás a celý svět slovanský.¹⁾ A jak by ne, kdyžť hlava církve katolické s velikou nadšeností mluví o našich blahoslavených Věrověstech jakož i o Slovanstvu, kdyžť mluví s láskou neskonalou a vpravdě otcovskou blahosklonností. Jak bychom nejásali zvláště my Moravané, kteří honosíme se Velehradem, kolébkou naší duchovní, Betlemem naším, my, kteří vlastní svou nazýváme půdu, pro jejíž blaho a spásu tolik pracovali sv. apoštolé slovanští, my, kteří jsme národem Cyrillo-Methodějským. Avšak hlavně my, dá Bůh, příští pracovníci na vinici Páně kropené potem sv. Věrověstů našich, musíme se radovati. Snažili jsme se a srazíme se až dosud přispívati k oslavě sv. apoštolů našich. Nuže encyklikou papežskou je snaha naše potvrzena, schválena. „Roma locuta est“. Naši národní odpůrcové resmějí nás Slovaný pokládati více za čeled' inferiorní, kultury neschopnou, a jazyk náš za barbarský. Encyklika papežská ukazuje celému světu jazyka toho posvátnost a starobylou vzdělanost. Jednou navždy rozptýleny a vyvráceny jsou útržky a žaloby našich „svobodomyslných“, jakoby katolická církev národu našemu byla macochou. Díky, tisícere díky papeži Lvu XIII! Nelze zde vypsati celý obsah, nemohu však nenapsati aspoň několik slov papežových, jimiž přikazuje, by s podržením 5. července „přijat byl svátek sv. Cyrilla a Methoděje do kalendáře římské a všeobecné Církve s officiem ritus duplicis minoris a zvláštní mší, jak to kongregace ritů byla potvrdila.“

Stejně rozradostněně registruje pisatel, „že za encyklikou vyšel „Sborník Velehradský“ r. I., jehož účelem je oslavovati památku svatých apoštolů našich, buditi ve věřících vědomí cyrilometodějské a sbíratí památky potahující se na sv. Věrověsty. Kež by záslužný podnik tento šťastným korunován byl výsledkem.“²⁾

Do výboru počátkem 23. pololetí zvoleni vesměs dřívější výborníci. Pouze za 4. ročník přibyl nový člen, shora zmíněný horlivec Josef Tománek. Za I. roč. zvoleni po prázdninách Jan Halouzka³⁾ a Frant.

¹⁾ Encyklika „Vznešený úkol“ vydána byla záměrně o tisícím výročí potvrzení slovanské bohoslužby papežem Janem VIII (880). I den vydání (30. září) byl záměrně volen: svátek sv. Jeronýma, uctívaného Slovaný jako patrona. Zvláště v Římě byla úcta sv. Jeronýma spjata s duch. zájmy Slovanstva. (V řím. chrámě sv. Jeronýma konaly se r. 1863 hlavní jubil. cyrilometodějské oslavy a zřízena též jehoslovanská kolej.)

²⁾ Sborník vydaný za redakce děkana velehradského Vykydala byl přijat jak v naší veřejnosti, tak i v slovanském zahraničí vesměs sympaticky. Krakovský „Przegląd powszechny“, povzbuzen příkladem Sborníku Velehradského slíbil, že bude uveřejňovat k jubileu 1885 všechno, co se v Polsku o sv. C. a M. ví.

³⁾ Známy spisovatel Jan Halouzka narodil se 13/7 1856 v Těšeticích. Absolvoval gymn. v Olomouci, studoval práva v Praze. Složil historicko-právní zkoušku, zúčastnil se jako jednorozční dobrovolník boje u Doboje-Lipače v Bosně. Po absolvování práv vstoupil do olom. semináře a 5/7 1884 vysvěcen byl na kněze. Byl kooperátorem v Potštátě, ve Svitavách, ve Špičkách, od 3/12 1890 admin. v Černotíně, od 5/3 1891 opět kooperátorem ve Špičkách. Od 16/12 1891 byl farářem v Rešově, od 20/4 1892 ve Věrovicích a posléze od 1/10 1917 v Místříně u Kyjova. Zemřel 31/7 1918. Již jako gymnasista přispíval do časopisu „Háj“, do Havelkovy „Koledy“, do „Hlasu“, olom. „Pozoru“, do „Míru“, do Ottova Slovníku naučného, do „Obzoru“, do „Vlasti“ a do „Našince“. Redigoval 3 ročníky kalendáře „Sv. Hostýn“. Samostatně vydal:

Přikryl.¹⁾ Přírůstek jmění Jednoty za 23. pololetí činil 88 zl. 84 kr. Na Velehrad zasláno 25 zl. Celkové jmění Jednoty vykazovalo 640 zl. 61 kr. Příspěvky venkovských údů tentokrát velmi poklesly (celkem se sešlo pouze 5 zl.). „Snad platili — dodává pisatel Zápisů — mnoho na loterii velehradskou, takže jim nezbylo peněz pro nás.“ — Na prosincové val. hromadě 1880 navrženo a přijato, aby vždy co nejvíce peněz se odeslalo na Velehrad. Aby se umenšily svízele s dlužníky stanoveno: Více než 15 zl. nebudiž nikomu půjčeno. Do 10 zl. budiž placeno úrokův po 2 kr., od 11—15 zl. 1 kr. Všechny nedoplatky z předešlých měsíců buďtež zapraveny ještě podle řádu starého.

V pololetí 24. (od 1/12 1880 do 31/5 1881) vykázal přírůstek jmění 74 zl. 99 kr. Na Velehrad odesláno 122 zl. Vydání tvořilo 21 kr. Zbylo celkového jmění 593 zl. 38 kr. Po výkazu účetním stručně připomíná pisatel rušné přípravy na římskou děkovnou pout' všech slov. kmenů za cyrilometodějskou encykliku. Končí výzvou k nástupci ve funkci ředitele Jednoty, aby průběh památné pouti byl v Zápiscích zaznamenán. (P. d.)

Paměti farnosti Těšetické (1878), Nejkrásnější dnové života (1885), Životopis Jana Soukopa (1894), Životopis B. M. Kuldy (1895), Kněz-mecenáš Bedř. hr. Silva-Tarouca (1896), Verše Soukopovy (1895), Orel Tatranský šl. Medňanský z Medného (1897), P. Method Halabala (1899), Kněz družiny Sušilovy Fr. Dědek (1899), Zbožné vzdechy (1898), Některé doklady k činnosti a povahopisu B. M. Kuldy a kard. Schwarzenberka (1907), Ze života studentského B. M. Kuldy (1907), Pohledy do života círk. a vlasteneckého na Moravě před r. 1848 (1908) a j.

¹⁾ František Přikryl nar. 17/8 1853 v Budětsku, vysv. 5/7 1884, stud. prefekt v kroměř. semináři 1884—1885 (studoval filosofii), od 1/7 1885 koop. v Odrách, od 10/3 1888 administrátor v Dětrichově, od 10/3 1889 admin. ve Spálově, od 19/6 1889 farářem tamtéž. Dne 1/8 1915 odešel na pensí do Kroměříže. Zemřel 29/2 1936.

Bohumil Zlámal:

(Č. d.)

K národohospodářské činnosti Cyrila Fr. Nappa, opata na Starém Brně (1792—1867).

Vlastní péče Nappova o povznesení klášterních statků.

Vděčíme pili † brněnského historika kanovníka Jana Tenory, který prostudoval vrchnostenský archiv v Nových Hvězdicích, že můžeme podati konkrétní případy Nappových hospodářských reforem. Používám k tomu právě jeho výpisků, které mně laskavě zapůjčil.

Je nesporno, že základní podmínkou dobré prosperity velkostatkářského hospodaření je, najít si svědomité a schopné úředníky. Ti rozumným způsobem mohou snížit režii a na druhé straně zvýšiti výkonnost pracovních sil. Napp rozluštil brzy tento problém, a přitom ještě dbal, aby měl lidi se smyslem pro hospodářský pokrok.

Jedním ze zasloužilých národohospodářů první polovice XIX. století byl nesporně František Diebl, který začal vydávati první hospodářský časopis psaný česky, totiž „Moravskoslezský časopis pro lid“, jehož vyšly 4 ročníky (1843—1846¹⁾). Byl snad nejlepším národohospodářským theoretikem i praktikem, který svými spisy ovlivňoval celé tehdejší snažení o zvelebení polí, sadů, vinic, stejně jako dobytkařství, chovu ovec a pod. S Nappem se znali od dlouhých let z působení v Zahradnicko-vinařském spolku. Hned roku 1818 si Diebl najal statek Křetín, kde prováděl své výzkumy

¹⁾ Význam tohoto podniku pro český zemědělský život oceňuje Fr. Bílý v Lidové čítance moravské, kde praví: „Nejvíce bylo v zemědělské Moravě potřebí knih hospodářských. Přihlížeje k velké většině českých zemědělců, profesor František Diebl jal se vydávati hospodářský časopis nejen jazykem německým, nýbrž i českým. A tento „Moravskoslezský časopis pro lid“ (ročníky 1843 až 1846) byl prvý list, ve kterém se k nemalé radosti vlastenců opět projevila snaha vzdělávati lid jazykem mateřským. Jádrem jeho byly ovšem články poučné z oboru hospodářství polního, lesního atd., nejen vybírané z cizích časopisů, nýbrž i zasílané spolupracovníky domácími, kteří mezi lidem žili a jeho potřeby znali; záhy však věnována pozornost básním, jež většinou otiskovány ze sbírky starého moravského veršovce Gallaše...“ (Fr. Bílý, Lidová čítanka moravská, str. 167.)

a meliorace, jež také popsal ve spisku „Beschreibung des Gutes Křetin und seiner Verbesserungen“ 1828. Příklad tak odborně vzdělaného hospodáře nezůstal bez vlivu na majitele sousedních statků, zvláště Nappa. Vidíme to z toho faktu, že si Napp při zavádění kos na svých statcích v Nových Hvězdlicích roku 1837 pozval dva sekáče právě z Křetína. Že byl mezi Nappem a Dieblem úzký vztah, dokazuje i ta okolnost, že Napp svým nákladem vydal Dieblovo „Belehrung wie man mit leichter Mühe in kurzer Zeit veredelte Obstbäumchen erziehen kann“. Vyšlo v Brně 1857 v obou zemských jazycích nákladem „čestného člena Pomologického spolku Cyrilla Nappa“. Téhož roku vyšla jeho nákladem ještě Dieblova brožurka „Über die Kultur des Haselstrauches“.

Na klášterních statcích Nappových se setkáváme rovněž s Františkem Dieblem, který byl purkrabím v Šardicích a kterého Napp roku 1836 povýšil na hospodářského správce. Zda to byl některý ze synů zmíněného profesora Fr. Diebla, kteří se prý věnovali zemědělství, nechci tvrdit. Snad jsou to úplně rozdílné osoby, ačkoliv příští řádky ukáží, že šardický purkrabí Diebl byla rovněž schopná osoba. Napp ho totiž povýšil na hospodářského správce a svěřil mu dohled nad nově přikoupeným panstvím v Nových Hvězdlicích. Toto jmenování se dalo právě z důvodů zemědělského pokroku obou jmenovaných statků. Napp chtěl stůj co stůj provést radikální hospodářské reformy, a proto si vybral právě tuto schopnou sílu, aby provedl svůj plán.

Dne 23. prosince 1836 oznámil Napp vrchnímu¹⁾ v Nových Hvězdlicích, že „vzhledem k značnému rozsahu politických a jiných úředních jednání, které velké činnosti a sil vrchního vyžadují, a aby se vrchnímu v jeho pokročilém věku zároveň trochu ulevilo, vzhledem konečně k tomu, že vrchnosti jiná zaměstnání nedovolují na statcích žádoucím způsobem vrchní dozor míti a z a m ý š l e n á h o s p o d á ř s k á z a ř í z e n í a m e l i o r a c e uskutečniti, uznala vrchnost za nutno a vhodné, purkrabímu šardickému Františku Dieblovi zároveň

¹⁾ Mikuláši Rajmundu K a r á s k o v i, který vedl správu novohvězdlického panství od roku 1821. Narodil se 1782 v Bojkovicích. Jan Tenora o něm praví, že to byl „pán přísný a neústupný, rodem sice Slovák (moravský), ale za tehdejší éry, kdy se úřadovalo jen německy, byla jeho čeština hrozná; přece však smiřuje nás s ním, že se vědecky psal Karásek, a nikoli snad Karasek; na nové poměry hleděl střízlivě, těžko se však do nich vpravoval. Pobýval v Nových Hvězdlicích.“ (J. Tenora, Rok 1848 na Novohvězdlíku v Časopise pro dějiny venkova 1926, 168.)

hospodářskou inspekci na statku v Nových Hvězdlicích pod titulem hospodářského inspektora propůjčiti; vrchnostenský úřad dá si zvlášť na tom záležeti, aby pro vrchnostenské dobro spoluúčinkoval a nového purkrabího (Nováčka) a inspektora účinně podporoval.“¹⁾

Počátkem příštího roku pak vymezil Napp přesněji obor působnosti inspektora Diebla. V přípisě ze dne 5. února 1837 praví, že Diebl

1. Není žádným úředníkem panství novohvězdlického, nýbrž kolikrát tam přijde, jest na něho pohlížeti jako na zmocněnce (Ermächtiger) vrchnosti a ho respektovati.

2. Jeho vrchnímu dozoru a vedení podléhá hospodářství polní, dobytek, les, upotřebení pracovních sil a do těchto odvětví náležející předměty. Purkrabí kozlanský, jenž má býti exekutivním orgánem ekonoma, jest mu podřízen.

3. Inspektor je oprávněn ve všem, co není proti nařízením vrchnosti a preliminarů (rozpočet) nepřekročuje, nařízení, zařízení a změny činiti, které má úřad respektovati a purkrabí prováděti.

4. Jeho úkolem bude: Nový hospodářský plán, při tom rozmnožení pícnin a dobytka, zavedení Zugmayerova pluhu, „des Häufelspfluges“ k sázení a kopčení brambor, k oskosečení, nivelování potoků, aby bylo zřízeno potom prádlo ovcí, a pokud možno, stoupa na kosti (Knochenstampfmühle), a konečně aby tím byl čistý výnos hospodářství zvýšen a do rovnováhy s režií postaven, což na panství šardickém se jeví.

5. Je povinen své návrhy ke zlepšení hospodářství vrchnosti předkládati a dobro její fedrovati etc.; o týdenních poradách měl se založiti protokol, jak je tomu v Šardicích od let s dobrým prospěchem.“²⁾

Jak vidět, měl Napp v úmyslu pozvednout zanedbané panství novohvězdlické aspoň na takový stupeň, na jakém bylo v Šardicích. Postupoval cílevědomě a nedal se odstrašit ani přechodnou nevýhodou a dočasnou ztrátou. Zajímavý obrázek se nám dochoval z doby, kdy se na panství zavádělo sečení zmíněnými kosaми. Kolik předsudků musel překonat tento důležitý hospodářský nástroj, než starý

¹⁾ Cituji doslova výpisy Tenorovy z vrchnostenského archivu v Nových Hvězdlicích, které jsou asi (soudíc z větného slovosledu) doslovným překladem německých přípisů Nappových. Proto ponechávám i poněkud nezvyklý slovosled. Citovaný přípis má ve výpiscích značku XI. b. 150. Josef Nováček byl purkrabím od roku 1836 v Kozlanech. Snad byl dosazen současně s inspektorem Dieblem.

²⁾ Tenora, Výpisky, tamže 150.

zvyk uznal přednosti novinky! Roku 1837 byly v Nových Hvězdlicích po prvé zavedeny kosy na zkoušku. Dne 1. srpna 1837 oznamoval inspektor Diebl vrchnostenskému úřadu (klášteru) do Brna, že „po vůli a na rozkaz opatův o b j e d n a l dva sekáče z Křetína, aby vyvíčili robotníky v sečení a zacházení s kosami. Z Křetína vyjdou 26. července¹⁾ a budou od toho dne dostávat 1 zlatý 15 krejcarů (denně) rak. měny a v poledne a večer máz piva. Musí pracovat, jak se rozední až do tmavé noci, (dále) aby kosy byly k sečení při robotě úplně připraveny, když by bylo třeba, i při svíčke kouti a spravovat.“²⁾

„Dne 2. srpna vrchní Karásek učinil dotaz na vrchnost (opata), má-li to placení a dávání piva uposlechnouti, ježto je to na odpor prelimináři (rozpočtu), a pravil, kdyby se žalo s r p y, nemůže býti většího vydání, ježto se ušetří na zrnu, které bude ztraceno, protože se kosami vyrazí.“³⁾

„13. září 1837 odpovídal opat, že k a ž d ý z a č á t e k j e t ě Ź k ý, ztráta na zrnu je kapitál, jímž musí býti zakoupena ú s p o r a b u d o u c í n a p r a c o v n í s í l e, je to plat za vyučení. Kdyby se nechtělo spíše se sečením obilí začít, než až mohou poddaní, nepřišlo by se k tomu. V ý h o d y k o s y u k á ž o u b u d o u c í l é t a, ale již letos donesla mnohou výhodu; kde by bylo se žněmi, co by stály srpem? Vrchní přičítal menší výnos kosám, ale vrchnost tomu, že byla menší výměra oseta.“⁴⁾

Avšak Nappův ideál racionelního hospodaření na statcích narážel na potíže, jež se vyskytly právě tam, kde by se čekala spíše výhoda — v robotní povinnosti. Jak známo, až do roku 1848 byla na venkově všeobecná robotní povinnost, tolik nenáviděná zemědělským lidem. Sedláci jen s velikou nechutí jezdili na panské, aby si odbyli předepsaný počet pracovních dnů, a pracovali tak, jak se pracuje na cizím! Práce bývala nedbalá a celý provoz zdoluhavý a nesmírně těžkopádný. Kdyby si byl Napp mohl najati námezdné síly, byly by mu možná spíše normálním poctivým výkonem, při plánovitém hospodaření, zaručily rentabilitu hospodářského podnikání. Ale od robotníků na

¹⁾ Ve výpiscích Tenorových je udáno datum 26/7, ačkoli se praví, že toto oznámení inspektorovo bylo posláno 1. srpna 1837. Buď tedy to bylo oznámeno 1. července anebo později, což bylo zaneseno až pod datem 1. srpna 1837. Že by byli sekáči objednáni až na 26. srpna, nelze připustit, jelikož v té době bývá již po žních.

²⁾ Tenora, Výpisky . . . XI b 150.

³⁾ Tenora, tamže.

⁴⁾ Tenora, XI b 148.

novohvězdllickém panství bylo těžko něčeho takového se domáhat. Dne 18. ledna 1838 vyjádřil Napp purkrabímu Nováčkovi v Nových Hvězdlicích svou nelibost nad tím, že špatně využívá pracovních sil („über die schlenderische Verwendung der Arbeitskräfte das obrigkeitliche volle Missfallen“) a dával mu za vzor Šardice. Purkrabí se obhajoval listem ze dne 5. února 1838, že v Šardicích přispívá k pořádku „energické zasahování nynějšího purkrabího a ochotná a ustavičná podpora tamějšího úřadu. Také hodina vyjetí na pole se přesněji zachovává. Starohvězdllické místo o 6. hodině vyjíždějí v létě o půl 8. a jedou tak pomalu, že potřebují na nejbližší pole aspoň půl hodiny. Dědiny jsou daleko od dvorů, na příklad Staré Hvězdlice a Černčín od Málkovic, kde musejí pracovat. Všichni dohlížitelé (drábi), vyjímajíc málkovského a kozlanského rychtáře, ptají se spíše než robotníci, kolik je hodin, anebo hledí po slunci — a toho není v Šardicích; tam se pracuje až do noci a prodlení se spraví vínem, ale tu osvětlení býti chtějící měšťané a usedlí pod žádnou záminkou nedají se déle zdržeti, vyjímajíc málokteré.“¹⁾

¹⁾ Tenora, Výpisky... XI b 154. K lepšímu přehledu uvádím tabulku novohvězdllického panství z roku 1850. (Rovněž podle Tenory, I. c. XIX, 315.)

Panství Nové Hvězdlice.

	Číslo domu	Zámek, fara, škola, špitál	pivovar	palírna	mlýny	hospody	celolán	půllán	čtvrtlán	domkaři	
Nové Hvězdlice (městečko)	127	4	1	1	2	3	—	29	24	60	panská myslivna
Staré Hvězdlice	43	—	—	—	—	1	—	15	6	20	u hospody je čtvrtlán
Kozlany	79	—	—	—	—	2	—	29	24	22	panský dvůr a ovčárna
Málkovice	55	—	—	1	—	1	—	21	8	22	„
Čechyň	79	zámek a škola	—	1	1	1	6	31	2	36	V zámku je palírna a svob. grunt v Tučapech
podíl Černčín	38	—	—	1	—	—	—	5	15	17	kovárna je u čtvrtlánu

Opat Napp na tuto omluvu, z níž vyčetl nepořádnost robotníků i dohlížitelů, nařizoval ze dne 24. února 1838 vrchnostenskému úřadu, aby tu nedbalost všemi zákonnými prostředky přetrhoval, robotníkům váhavosti nedopouštěl a podle robotního patentu o vyplnění roboty dbal a co nejvíce v tom purkrabího podporoval, dohlížitele pak, kteří by se při robotě neosvědčili, po marném úředním napomenutí aby udal vrchnosti.“¹⁾

Klášteří vrchnost měla s robotníky začasto kříž. Roku 1833 odmítli pololánici přijímati a odváděti úřední korespondenci. Jezdili s ní do Brna, a měli placen nocleh a odepsala se jim robota. Nebyli-li robotníci kontrolováni, využívali toho mnohdy až nesvědomitě. 17. března 1838 psal Napp vrchnímu do Nových Hvězdlic, že „je nekřesťanské, aby jeden potah za celý den $\frac{2}{4}$ sáhu dříví nebo 30 otýpek dovezl a na poloviční cestě se zastavil a odpočíval“.²⁾ (P. d.)

¹⁾ Tenora, tamže.

²⁾ Tenora, tamže XI b 154.

Posudky.

Jón Svensson: Nonni misionářem a jiné vzpomínky. Přel. Václav Feřt a Jan Hrubý. Nakl. Vyšehrad, Praha 1936. S. 273, četné obrázky, 18 K.

Prvá část, „misionářem v Dansku“, poutá našince jak novotou obsahu, tak roztomilým, zajímavým vyprávěním. Škoda, že je tak krátká, jistě si mnohý čtenář s lítostí pomyslí.

S napětím sledujeme pokus N-ho v zajateckých kasárnách a nemocnicích ve Weingarten za světové války proniknouti k srdcím tamních Francouzů, aby po katolicku přijali svátosti; bylo to o vánocích, i vyliče na také společná slavnost.

Poněkud jiného rázu jest popis studentských exercicií v koleji Stella matutina ve Feldkirchu. Vypsán nejen jejich průběh, nýbrž také nový způsob, jak N. chtěl přispěti a také přispěl k jejich oživení a zdokonalení.

V poslední části krátce popsán krátký pobyt N-ho v Čechách a na Moravě. Překypuje chválami nad vítáním, zvláště nápadným v Hradci Králové. Třebas těch pochval všech nezasluhujeme, nebudou nám v širšíro cizině, kam se spisy N-ho dostanou, škoditi — leda že by budily očekávání, jichž naše otčina bohužel nesplní.

Dr. Augustin Neumann: Ožehavé kapitoly z českých dějin církve vních. Nakl. Vyšehrad, Praha 1937. S. 126, 12 K.

Pod názvem novinově znějícím podáno tu několik statí o některých událostech z českých dějin církevních, statí na bedlivém vědeckém studiu založených, jimiž se objasňuje a obhajuje stanovisko katolické — ne za každou cenu, ale podle zásad přesné a spravedlivé historické kritiky. Jde na př. o otázku svatojanskou, husitskou, bělohorskou, osvěcenskou a nejnovější, osvobozenenskou. Výsledků neuvádím, neboť možno očekávati, že každý přítel historické pravdy si spis opatří a přečte sám.

Při událostech svatojanských a prvotně husitských bylo záhodno podati zevrubnější charakteristiku Václava IV, která sama mnoho vysvětluje. Je divno, že dějepis, který se nemůže dost naspílati jeho bratru Zikmundovi, Jenštejnovi, koncilu kostnickému, Pálčovi a j. činitelům katolickým, jaksi ostýchavě obchází kolem onoho surovce na královském trůně pražském.

Více než jinde dočte se tu čtenář zpráv o katolických mučenících doby husitské, a částečně také o době pobělohorské a restituční. Nutno se jen diviti netečnosti kleru v Čechách, že máje tolik původních pramenů v rukách, nechal tak dlouho na sebe kydati hanu pro nesnášlivost, nevlastenectví, zatemnělost atd. Čtyry theologické ústávy v zemi, a práce?! Pražské arcibiskupství s kapitolou bylo především

povinnu se o ni popudem a podporou postarati; co tu bylo lze vykonati, naznačují pozdější jména Tumpach a Podlaha. Královéhradecký biskup Dr. Doubrava prý chtěl, aby se podle tamních archivů zpracovaly dějiny náboženských událostí ze jmenovaných dob. Vyhlédl k tomu z osobní známosti pražského Dra Václava Řezníčka, který však odmítl, a tak věc usnula. —

K nějaké poznámce vybízí stať poslední, o světové válce a o převratě. Bylo nutno promluvit o stanovisku katolických politiků, ale netřeba hned tolik se ohlížeti po všem, co napíše nějaký šplhavý škralab na př. v legionářských tiskovinách. Jsou lidé, jimž se nezávidíme nikdy a nijak.

Jen tak namátkou připomínám, co nám přímý účastník štk. P. Drábek O. S. A. někdy zajisté podrobně vyloží, rozchod jeho s Dry Kramářem a Rašínem po císařské amnestii, o niž prý pracováno i z Vatikánu. Dr. Kramář (či Rašín?) pravil k P. D-ovi, jenž byl kurátem möllersdorfské věznice: „Ani netušíte, jakou službu jste své církvi prokázal . . .“, totiž různými nad- i snad protislužebnými úsluhami k oběma vězňům. Předně: *p o c h y b e n é s t a n o v i s k o*, neboť kdyby tam kurátem byl býval právě nějaký Maďar nebo Němec a nebyl se o vězně staral více než mu povinnost kázala, po př. dovolovala, nebyla by naše církve proto o nic horší. Dále: veřejnosti není známo, že by se páni v převratové vřavě byli naší církve nějak zvlášť ujali, kdyby jejích posic ve státě nebyli jakž takž uhájili *S l o v á c i* z bývalého Maďarska (načež se nyní rádo zapomíná); naopak Dr. Kramář je jmín patronem „čechoslováků“. Paní Rašínová při návštěvě P. Drábka v starobrněnském klášteře si aspoň rázně dokročila na svého p. manžela, že *t e n t o* klášter nesmí býti zrušen, mezi čímž si p. manžel asi vypočítal, co že by si stát s těmito (bývalými jeptišskými) světničkami počal, — tak malými i těmito návštěvníkům připadaly! Druhá vzpomínka neplatí události, nýbrž jen domněnce: nemá p. spis. možnosti, dovědět se, s jakými *a s i c i t y* (de internis non iudicat praetor) *n y n ě j š í* vojenští velitelé, kteří ovšem světovou válku prožili, nováčkům vykládají o příslušných slavnostech (na př. Zborov atd.) podrobnosti legionářské anabase a jaké důsledky odtud vyvozují? Katolický politik, a tedy ani dějepisec nesmí zapomínati, že *1. p ř í s a h a* jest velká věc, větší, než se nyní považuje; dále že *2. v l a s t e n e c t v í* není tak široká a hustá plachta, aby kryla každou neplechtu! — Manifest českých spisovatelů k říšské radě označen sice jako dílo Aloisa Jiráska, ale jiní ujišťují, že jej sestavoval pověstný pokrokář Jar. Kvapil. — „Katolické Rakousko“? *I p. spis.* o něm pochybuje, ale i tento jeho spis mimoděk dokazuje, že ono v našich i alpských zemích katolictví zachránilo, a dalšími studiemi, budou-li nepředpojaté, přesvědčí se i jiní, kteří ještě nevěří, že vlastně *z a c h o v a l o i n a š i n á r o d n o s t* proti protestantskému němectví v 17. století a d., třebaš někdy i proti vůli toho neb onoho Habsburga. O záchraně západní Evropy proti náporu *t u r e c k é m u* škoda již každého slova!

O vyrovnávání politicko-národnostním srv. nynější pokusy česko-německé na poučenou o možnostech před převratem. M o Ź n á, že katolíci chybovali, když se do něho tolik nehnali (nebyli to však jen o m katolíci!), a l e t a k é m o Ź n á, ž e n e ! Rozbíjetí říše není tak jednoduchá věc — posouditi to správně, na to třeba času, jenž ještě neuplynul. Srv. také úsilí o otázky podunajské. Převrat, tak jak se stal, uložil budoucnosti mnoho těžkých úloh: ty viz!

Spis náš bude nyní aspoň z části česko-historické dobrým doplňkem, neb i náhradou Hlavinkových „Bludů a lží v dějinách“. O protináboženských nesprávnostech v učebnicích důkladně pojednal prof. Šauer v min. ročn. „Vychovatelských listů“.

* * *

Anna Brixová: Koniklecová královna. Román. Nakl. A. Neubert, Praha 1936. S. 210, 15 K.

Městský námět, manželská nevěrnost, proniká i na selský venkov, a to nejen v selských románech. „Koniklecová královna“, ušlechtilá selka je také jedna její obět, a to vůči osobě, jež se jí daleko nevyrovná a jež se měla od ní dobře. Nezavinila nic, leda že byla snad k mužovi, jinak ze začátku hodnému manželu i hospodáři, právě v čas nálady nedosti přichylná, jen pomalu zvykajíc na nový kraj a jeho zvláštnosti v lidech i v přírodě. Tato dějiště, jak přírodní, tak domácí jsou líčena se zálibou, někdy snad obšírněji, nežli záhodno, stejným postupem a podobnými obraty. Od vlastní zápletky, opravdu velmi lehkomyslně vyvolané, obrací se pozor často k jiným obvyklým věcem vesnickým, k práci polní i domácké, k starým zvykům, k lidové moudrosti v průpovědkách, jež hojně do vypravování вплétány; též několik dialektických výrazů zde nacházíme. „Malovat straky na vrbě“ — říká se to kde také o hrozícím nebezpečí?

Hans Watzlik: Jiřina. Podivuhodné dětství děvčátka ze Šumavy. Přel. Fr. Odvalil. S 28 původními obrázky, jež nakreslil Fr. Loehr. Nakl. Vyšehrad, Praha 1936. S. 152, 16 K.

Velmi pěkná povídka, již ze svého života vypravuje samo děvče, z učitelské, milé rodiny. Výhodně se liší od povídek příliš sentimentálních. Psychologie věrná zkušenosti. Dobrodružství přirozená. Citové hodnoty jsou proplétány a řízeny rozumovými. Sloh jest přirozený, neumělkovaný. — Na s. 21. měla stará výměnice pro dívčinu návštěvu pokaždé čerstvé máslo? 85. hostie se pekou podle názvosloví v Čechách z mouky pšeničné; žito říkáme pšenici my zde na Moravě. 145. uteče malý dívčin bratr ze studií z Krumlova, sotva byl na studie přišel: „Včera, když jsem nakrojil chléb, našel jsem v něm žitný klas. Tu jsem utekl z tesknoty,“ ovšem jen na den.

KNIHOPIS.

- P. Browe: Zur Geschichte der Entmannung. Müller, Breslau 1936. S. 125.
 F. Buddé: Zur Einführung in die Philosophie. Aschendorff, Münster 1927-33. S. 304, 3.41 m.
 J. Coppens: Pour mieux comprendre et mieux enseigner l'histoire sainte de l'Ancien Testament. Desclée, Paris 1936. S. 81.
 G. Delagné: Les essais catholiques. Čtvrtletní přehled knih a časopisů. Lethielleux, Paris. Ročně 25 f.
 V. Giraud: Paul Bourget. Etude de psychologie contemporaine. Bloud, Paris 1936. S. 213.
 K. Holzhey: Jahve, der Gott Israels. Aschendorff, Münster 1936. S. 192, 6.30.
 U. Holzmeister: Vita s. Petri Apostoli. Lethielleux, Paris 1936. S. 80, 15 f. „Cursus Scripturae Sacrae“, red. R. Bea, Řím.
 P. Gohlke: Die Entstehung d. aristotelischen Logik. Junker, Berlin 1936. S. 128, 5.50 m.
 F. Gößmann: Der Kirchenbegriff bei Wl. Solowieff. Rita, Würzburg 1936, S. 120, 4.50 m.
 W. Keilbach: Die Problematik d. Religionen. Schöningh, Paderborn 1936. S. 271, 3.50 m.
 M. Laros: Neue Zeit u. alter Glaube. Herder, Freiburg 1936. S. 278, 2.80 m.
 A. Mitterer: Wesensartwandel u. Artensystem d. physikalischen Körperwelt. Weyer, Bressanone 1936. S. 227.
 G. Müller: Amerikanische Philosophie. Fromann, Stuttgart 1936. S. 311, 6.80 m.
 F. Olgiati — F. Orestano: Il realismo. Vita e pensiero, Milano 1936. S. 157, 5 l.
 M. Orłowicz: Ilustrowany przewodnik po Warszawie i okolicy. 3. vyd. Bibl. polska, Warszawa 1937. S. 170.
 A. Pirotta: Philosophia naturalis generalis et specialis. Marietti, Torino 1936. S. 850, 35 l.
 F. Rüsche: Das Seelenpneuma. Seine Entwicklung von d. Hauchseele zur Geistseele. Schöningh, Paderborn 1933. S. 84.
 A. Schütz: Gott in d. Geschichte, Eine Geschichtsmetaphysik u. Theologie. Pustet, Salzburg 1936. S. 222.
 H. Séronya: Initiation à la philosophie contemporaine. Renais. du livre, Paris 1933. S. 312, 15 f.
 St. Skowron: Hormony w psychofizycznym rozwoju człowieka. Tow. pedagog., Warszawa 1936. S. 176.
 Verbum Domini. Comment. menstrui de re biblica. Instit. Bibl., Roma 1936. S. 382, 25 l.
 M. Wiszniewski: Charaktery rozumów ludzkich. Tow. pedagog., Warszawa 1935. S. 213.
 G. Wunderle: Die gestaltende Kraft d. Religion im Seelenleben d. Menschen. Becker, Würzburg 1936. S. 36, 1 m.
 Z. Zawirski: L'Evolution de la notion du temps. Gebethner, Cracowie 1936. S. 358.
-

Rozhled

Náboženský.

Bolševictví u nás?

Někde v zahraničí se říká, že stát náš je předvojem sovětů, jinde (v Anglii právě teď objevili), že jsme státem vzorným, ne právě pro Rusko, ale vůbec. „Časopis čs. obce učitelské“ (č. 11) hubuje, že na nových blanketech vysvědčení jest náboženství zas na prvním místě. „Je trpko myslet: od rozhodujících a nejvyšších činitelů až po všechny úřady školní, učitele, otce a matky, až po ty zaměstnance v tiskárnách — každý ví, jak je to přežití, středověké! Ale všichni jsme nuceni táhnouti za jeden — nepoctivý — provaz! Kým? — Jsme dnes již tak daleko, že náboženství se stává v praxi soukromou záležitostí každého jedince, důslední lidé si vynutíli tolik, že náboženství je v podstatě předmětem nepovinným, většině žáků na některých ústavech vyplňujeme rubriku čarou neb osvobozovacím výnosem, ale na úřední listině naší demokratické a pokrokové republiky je náboženství, snůška středověkých pověr, ještě stále — jako na výsměch — na prvním místě. Vždyť ani z dětí tomu nikdo nevěří, což dokazuje nekázeň a nezájem v hodinách náboženských. Ale i kdyby bylo možno i v dnešní době ještě děti vésti touto falešnou cestou, dříve nebo později musí zahodit všechny ty nesmyslné báchorky . . .“

Pisatel i redaktor jsou asi učitelé, tedy mající jakési vědomosti. Slovo: „náboženství = snůška středověkých pověr“ svědčí, že jsou to vědomosti praskrovné, tím skrovnější, oč zuřivější je vztek, s jakým slova ta psána. Člověk trochu jen gramotný nemůže nevěděti, že četní velcí duchové mluvili o náboženství, i katolickém, jinak než ten tady.

Sněmovní referent o zahraničí, církevní hodnostář, naproti obavám o naše zbolševičení následkem dohody se sověty, poznamenal, že po ní komunistická strana u nás zeslábla. Možná, ale v tom není jádro věci. Ve stranách bývají také lidé „nestraniční“, a nejde tak o strany, jako o lidi, o duše, na které mají namířeno tisíce a tisíce „buněk“, jako je třebaš ta nahoře uvedená, řekněme na př. sta a sta učitelů-neverců. A buňky takové pracují progresí geometrickou! Politicko-vojenský styk se sověty tu nerozhoduje.

O vyučování katechetickém ať si mluví katecheti sami, beztak jich v literatuře pramálo slyšeti! Na nekázeň u mnohých si ostatně stěžují nejen jejich protivníci! Ale pisatel onoho výpadu jistě zas není tak omezený, aby nevěděl, že jsou i nešikovní učitelé jiných předmětů a že ani v jiných hodinách žactvo neposlouchává s otevřenými ústy a zatajeným dechem, třebaš jim p. učitel vykládá tak zajímavé věci o vývoji a o opicích, tak zajímavě, jako by při tom byl sám býval.

Ale vlastně měly tyto poznámky jen odpovědět k tomu, jest-li u nás bolševictví či ne. Ona poznámka jednoho vychovatele mládeže snad mluví dosti srozumitelně. Kolchozník by o náboženství srozumitelněji mluvit nepotřeboval. (Ostatně srv. zde na s. 129 zprávy prof. Žáka.)

★

sp. — Svoboda tisku a nauka katolická.

Nový tiskový zákon přijatý minulého prosince parlamentem francouzským, jímž byla dosavadní svoboda tisku omezena, vyvolal četné diskuse a polemiky v novinách a časopisech francouzských. V „Études“ ukazuje Yves de la Brière („Liberté de la presse et doctrine catholique“), Études, leden 1937, str. 91—99, že si moderní liberální, pokrokové a socialistické státy a vlády samy odporují, prohlašující s jedné strany naprostou svobodu tisku a vytýkající katolické církvi její intransigenci a zejména její index, omezující však s druhé strany pro dobro a ochranu státu někdy hodně tuto volnost a vydávající zákony v té příčině mnohem strožší než jsou předpisy římského indexu. Učení katolické je naproti tomu v této věci určité a důsledné. Naprostou svobodu tisku katolická církev vždycky zavrhovala. Tak píše na př. Pius VI, a bychom se omezili pouze na doklady z posledních dvou století — v svém listě „Quod aliquantum“ ze dne 10. května 1791 k arcibiskupům a biskupům francouzským, že volnost tisku musí být omezena ohledem na veřejné blaho. Pius VII v listě „Post tam diuturnos“ ze dne 22. dubna 1814 zavrhuje všeobecnou svobodu tisku, poněvadž se tím tisk „stává hlavním nástrojem proti víře a mravům.“ Řehoř XVI nazývá v encyklice „Mirari vos“ z 15. srpna 1832, již se odsuzuje Lamennais, takovou naprostou svobodu „detestabilis“. Leo XIII píše v encyklice „Libertas praestantissimum“ z 20. června 1888, že by mohly být při takové neomezené volnosti tisku otřeseny i nejzákladnější pravdy samého přirozeného zákona. V stejném smyslu mluví 79. věta Syllabu Pia IX (z r. 1864) a kán. 1395—1405 nového kodexu církevního práva.

Leo XIII, který v citované encyklice předkládá nejenom učení katolické, nýbrž uvádí také jeho vnitřní důvody, dodává, že jako o jiných věcech třeba i tu někdy pro okolnosti zlo trpěti a připustiti jistou volnost v propagování a hájení i méně správných názorů. Ale to platí spíše o otázkách politických, sociálních, hospodářských a pod., a i tu volnost musí být jenom omezená a zcela podřízena všeobecnému dobru; svobody podvrací víru a zásady mravní nelze nikdy připustiti.

Br. ukazuje, že by to bylo i ve prospěch moderních států a vlád, kdyby se řídily těmito zásadami, protože právě nevěra a nemravnost nejvíce podkopávají základy států. Na konec dodává Br. právem, že církev katolická je sice proti neomezené svobodě tisku, že však dává přednost takové volnosti před tiskovým monopolem státu, vlády nebo nějaké třídy a strany, jímž se dovoluje šířiti a hájiti jenom

bludné a podvratné názory strany, po případě vlády, a všem jiným se znemožňuje předložiti své stanovisko. Neboť i když při takové všeobecné svobodě tisku možno šířiti jakýkoli blud, je aspoň katolíkům dána možnost hájiti svá práva a své učení.

*

nn. — Prusové a nekatolíci knihy r. 1742 v Čechách.
Konsistorní protokoly kr.-hradecké podávají o této věci zajímavé zprávy z června 1742. V zasedání konsistoře 28/5 konaném byla předložena žádost kr. pruského válečného a polního komisariátu (dat. 20/5), aby nekatolíku Janu Hlaváčkovi z Třebechovic bylo vráceno 20 knih zabavených mu tamním knězem Jiřím Potočkem. Kdyby tak nemohlo býti již učiněno, tedy měl býti Hlaváček odškodněn náležitým peněžitým obnosem. Konsistoř se usnesla na této odpovědi: dle platných státních i zemských zákonů existuje v Čechách jenom náboženství katolické, proto všechny knihy neodpovídající obsahu svým náboženství katolickému mají býti dle státního nařízení zabaveny. Třebechovický duch. správce tedy jen prováděl, k čemu byl zákonem zavázán, a proto nelze na něm žádati žádného vrácení akatolických knih. Mimo to nelze knih vrátiti již proto, že v žádosti není uvedeno, jaké byly Hlaváčkovi odňaty, nelze proto zjistiti „ob sothane Bücher evangelisch oder hussitisch gewesen, welche letztere meistens in diesem Königreiche zu finden seyn“. Tuto odpověď odeslala konsistoř pruskému velitelství teprve 5. června, z čehož viděti, že s odesláním asi váhala. Méně rozpaků však měli Prusáci, neboť v zasedání dne 14. června projednávala konsistoř jejich odpověď. Velitelství odpovědělo obratem, 7. června. Poukázalo na nesprávnost konsistorního přípisu, neboť protestantismus prý má přiznáno tolerování v celé říši římsko-německé, a to mírovými smlouvami. Proto válečný komisariát pruský prohlašuje, že Hlaváček musí své knihy dostati zpět, a sděluje, že mu oznámí, aby podal seznam všech odňatých mu tiskovin. Konsistoř 14. června se rozhodla zatím neodpověděti, neboť považovala věc za záležitost ordinariátu. Pruské velitelství však v nejbližších dnech urgovalo u konsistoře odpověď, pročež tato rozhodla 18. června takto: Konsistoř prohlásila, že Hlaváček až dosud byl katolíkem a že tedy není příčiny, proč by měla katolíkovi vraceti zapovězené protestantské knihy. Co se týče mírových smluv, prohlašuje sebe za nekompetentní rozhodovati o jejich obsahu, jsouc vázána státními zákony.

Tedy knihy (jaké?) Hlaváčkovi asi vráceny nebyly.

Pruský zákrok prozrazuje, jak se Prusáci stavěli za tajně protestanty. Svědčí to o jejich nepokrytých sympatiích v době, kdy byla č. koruna připravena o krásné Slezsko. Neméně zajímavé jest, že při poukazu na mírové smlouvy nepovažovali Prusáci české země za dědičné země habsburské, nýbrž chtěli pro ně uplatňovati náboženský stav Říše.

*

Lutherova píseň Ein feste Burg...

Na s. 29 byla zde zpráva, že G. Wolfram (prot.) bojovnou tu píseň nepokládá za namířenu proti papežství, nýbrž proti Turkům; totéž praví protest. theolog Joh. Ficker. V jesuitských Stimmen d. Zeit nejnověji M. Pribilla (s. 411) této domněnce odpírá: ani v písni ani v literatuře o ní nemá základu, žádné náražky na Turky, kteří ostatně právě v době, kdy píseň tištěna (1528 ?), Německa neohrožovali, a hlavně celé smýšlení Lutherovo, jež dávalo Turkovi přednost před papežem, nesvědčí o tom, že by byl L. pomýšlel na společnou píseň křesťanstva proti Turkům; vždyť jinde nepovažoval boj proti nim ani za záležitost náboženskou, nýbrž čistě světskou!

Píseň opírá se o Žalm 45 (Deus noster, refugium et virtus...) ovšem kromě těch čertů, jimiž Luther jako hlavní pomůckou všude tolik operoval.

Vědecký a umělecký.

Z biblické starovědy.

Je to předmět pro sebe, důležitý pro výklad Písem obojího Zákona, ale ovšem souvislý se starovědou přední Asie vůbec, nyní pečlivěji pěstovanou (vykopávky a styk s obyvatelstvem). I zde jest možno mluvit o „zanedbaných příležitostech“ dosavadních, neposléze i u katolických duchovních, kteří v Palestině přece stále byli.

Jedna z odůvodněných pouček této starovědy jest, že východané jsou ve svých soukromých a společenských zvycích konservativní, že mnohé, co o nich v starších dokladech čteme, zachovalo se dodnes, a naopak tedy, že leccos ze zvyků nynějších může posloužiti k výkladu méně jasných zpráv starších. Biblisté vědí, kolik nedorozumění při četbě Písem zbytečně vzniklo v dobách, jež východního starověku neznaly neb nedbaly. Tu ledaco hned bylo nemožné nebo pravdě nepodobné.

Poučka ta neplatí však už naprosto a pro všechny případy. Obvyče se sice dědí, ale dělají je také lidé, kteří se mění, a převraty nové doby velí tu býti v úsudcích obezřelými.

Největší pravděpodobnost starobylosti jest u zvyků jaksi veřejných. Nápadná trojí otázka Spasitelova k Petrovi o lásce k němu na př. (Jan 21, 15), ačkoli připomíná troje zapření a jím snad vyvolána, vyjadřuje asi také pravdu, že východanu troje ujištění znamená cosi slavnostního, neodvolatelného, závazného, jako jest mu na př. trojí slib zasnubní nebo trojí výrok rozlukový.

Velmi často, jak známo, výrok NZ o „bratřích Páně“ zavdává podnět popírati, že Spasitel byl jednorozený syn P. Marie. Obvyklý důkaz, že Písmo klade slovo „bratr“ (nebo „sestra“) ve významu širším než my, je zcela dobře založený. Ale zesiluje se ještě skutečností, že východan dosud nemluví o strýcích, tetách, neteřích, bratrancích atd., nýbrž opisuje na př.: dcera bratra matčina a pod, při čemž jistě nelze namítati, že by příslušné naše názvy neť, bratranec atd. byly upadly v zapomenutí a ustoupily názvům méně určitým, okolkujícím.

★

S y m p o s i o n.

Jak etymologicky samo jméno naznačuje, neznamená „hostinu“ — tak se obvyčejně překládá — nýbrž společnou pitku. Byla to zábava, která následovala po jídle, po hostině, a při níž se pilo. Od pitky v obvyčejném smyslu lišila se již svou obřadností, neboť zahajovala se i modlitbou, a obsahem hovorů, skýtajícím požitky rozumu a vkusu. Že vždy filosoficky nedopadla, možno si domysleti. Jméno takorba zvětřeno platonským dialogem, jenž jedná o Erotu, lásce — lásce však ne v obvyklém významu pohlavním nebo prá-

telském, nýbrž o iracionální hybné síle člověkových rozumových schopností a činností. Eros je ztělesněné nadšení, vedoucí k poznání světa nadsmyslného, ideí, je to touha, již duše snaží se osvoboditi ze smyslných pout a povznést se k vyššímu životu, je to prostředník mezi božstvem a člověkem, je tlumočnickem všeho božského. Jeho cíl je dobro a nesmrtnost. Eros není ještě dokonalost, ale touha po ní — podobně jako v křesťanství se řád řeholní charakterisuje nikoli dokonalostí již dosaženou, nýbrž touhou a snahou o ni. Platonská filosofie, připodobnění člověka k božstvu, má v mythu o Erotu vroucný živel.

Tímto „symposiem“, zajisté ušlechtilějším ostatních, oslavil básník tragedií Agathon svoje vítězství v dramatické soutěži. Po chvalorečech, jež pronesli Faidros, lékař Eryximachos, básník Aristofanes a j., Sokrates staví svou filosofickou pravdu o oné lásce a kráse, která proniká oba světy, jest člověku zárukou vyššího světa, základem víry a spolu pobídkou touhy po příštím životě i posilou přesvědčení o konečném vítězství dobra.

★

nn. — Dr. Hanuš o Kollárovi.

V korespondenci prof. Bratránka jest m. j. i blíže nedatovaný list Hanušův (asi z r. 1853, kdy vyšla Staroitalia slavjanská, o níž H. píše jako o právě vyšlé knize), v němž tento svým kousavým způsobem poukazuje na nemožné etymologie v posmrtném vydání Kollárovy Staroitalie. V závěru si Hanuš trpce stěžuje na své současné postavení, jež mu nedovoluje uplatnit se ve svém oboru.

Am 29. Können Sie durch irgend eine Besprechung meines Príslovnictví in deutschen oder polnischen Zeitschriften dessen Verbreitung befördern, so tun sie es. Wenn Sie die Lit. der deutschen Sprichwörter Sammlungen gelesen haben, so haben Sie gewiß gefunden, wieviel mehr ich gesammelt habe als Zacher. Die Kollár hat mir die im Manuskripte hinterlassenen Rhetorischen Götzen ihres Mannes zur Durchsicht oder Herausgabe zugeschickt, ich mußte sie ihr aber deren Unvollendetheit und Abenteuerlichkeit halber rückgeben. Es ist nicht zu begreifen, wie die Akademie seine Staroitalia, ein Gewebe von Hirngespinnsten herausgeben konnte. Schen Sie sich doch manche Etymologien an, z. B. Jovial ist — zhovadilý; Paris Poříč; Hispania — Župania; Herculanum — Horkolan; Pompeji Popelní, itd. Und das war ein Prof. der slaw. Archäologie in Wien und ich armer Teufel sitze hier und heule!

★

Odchod Fr. Bartoše z Brna.

Oslava stoletých narozenin vzácné osobnosti Fr. Bartoše (16. bř.) připomněla někde také nápadné tehdy jeho rozhodnutí odstěhovati se z Brna, kde tolik let prožil a stopy svého působení zůstavil, na

venkov do svého rodiště. Úřední jeho pomíjení při služebním postupu příčinou toho nebylo. Po ředitelství velkého ústavu, jako bylo na př. I. gymnasium, na němž právě učil, tuze netoužil, neboť by jej bylo nenahraditelně odvádělo od jeho studií lidopisných, a ředitelem nového gymnasia (na Poříčí, v budově učitelského ústavu) se konečně stal. Vlastní příčina byla, jak od něho samého vím, stejně malicherná jako příznačná a — poučná.

O jakési zeměpanské slavnosti podepsal se Bartoš na archu v místo-
držitelství jako ostatní úřední gratulanti: Fr. B., k. k. Direktor. To pak bylo záminkou škaredé vřavy proti němu v novinách. Nepomohlo chlácholení, že na učence tolikých zásluh nesluší se takto útočiti: naopak, právě prý on má předcházeti dobrým příkladem atd.

Mezi známými se cítilo, že se mohl podepsati česky, a že německy se jako jiní podepsal jaksi ze zvyku, mechanicky. Možná, kdyby mu bylo napadlo, že se tomu přičítá nějaký význam, že by byl tuto demonstraci proti ostatním i nahoru provedl; ale jinak on na demonstrace zařízen nebyl, jsa povahy moravsky nevýbojné, až na své vědecké obory.

Bylo by se jistě brzy na tuto bouři ve sklenici vody zapomnělo, ale kdo nezapomínal, byl Bartoš. Když jsem se s ním naposledy loučil, začal o tom sám, a na mé výmluvy zřejmě pohnut vybuchl: „Copak jsem já nějaký zločinec?“, a slzy se mu vedraly v oči...

I v emigraci zůstal spolupracovníkem „Hlídky“, ale o osobních věcech nepsal. Jednou se mne ptal, co že to je „snobismus“, jenž tehdy v hubách našich lvů se stával módou. Odpovědi ovšem nedostal, neboť jsem sám nevěděl, jak mu to říci.

Odchod tedy neslavný, jehož jsme všichni známí litovali. Ale podniknouti něco na jeho obranu, bylo nemožno: jeho by byla každá satisfakce za takovou hloupost jen urazila, a závistivé útočníky jen ještě poštvála. Kdo to byl, nevěděli leda důvěrníci. Ale snad již i oni se dostali tam, kam chtěli, a snad si to již i ti odseděli.

*

Hvězdná obloha v dubnu 1937.

Na začátku dubna máme již po jarní rovnodennosti. Den se natahuje, noc se krátí. Proto třeba počítati s pozorováním hvězdné oblohy poněkud později nežli v měsících minulých. Postavíme se tedy okolo 7. hodiny večerní do poledníku tak, že máme polárku v zádech. Pak máme poledník přímo před námi, poněvadž jsme obráceni tváří k jihu. A tu uvidíme, že Kastor a Pollux v Blížencích a Prokyon v Malém Psu zrovna procházejí poledníkem. Děje se to asi uprostřed prostoru mezi polárkou a mezi jižním bodem, v němž poledník dotýká se obzoru. A tím okamžikem přestěhovala se celá zimní krása z jihovýchodní části oblohy na část jihozápadní, kterou z velké části vyplňuje. Vidíme tam tedy nejbližší ku polárce mihotající se Kozičku ve Vozkovi, pod ní červeného Aldebarana s Plejadami

a Hyadami v Býkovi. V poledníku jsou, jak již vzpomenuto, Kastor a Pollux v Blížencích, a pod těmito dvěma Prokyon v Malém Psu. V prostoru pod Býkem jest skvělý Orion, s červenou Beteigeuze nahoře a s bílomodrým Rigelem dole. Uprostřed mezi nimi jsou tři bílé hvězdy Jakobovy hole, pod nimiž se rozkládá velká mlhovina Orionova. V prostoru pod Blíženci, nízko nad obzorem, září skvělý Sírius.

Pegasus čili Nebeský stůl již klesl pod obzor, ale Andromeda, s ním související, jest ještě nad obzorem. Nad Andromedou, směrem ku polárce, snadno najdete velké W Kassiopeje. V prostoru mezi Kassiopejou, Kozičkou a Andromedou jest výrazné souhvězdí Perseus, v němž se nachází zajímavá proměnlivá hvězda Algol.

Jihovýchodní stranu oblohy zabírá velké a výrazné souhvězdí Velkého Lva, v němž září bílý a jasný Regulus. Před Regulusem prochází slunce na konci měsíce srpna, kdy jsou u nás největší parna, v tak zvaných psích dnech. Mezi Velkým Lvem a Blíženci jest malé sice, ale pěkné souhvězdíčko Raka. Poznáte je dle dvou malých, nad sebou stojících hvězdiček, mezi nimiž bystré oko uvidí něco jako šedý mráček. Je to malá hvězdokupa, nazývaná Jesličky-Praesepe. Vzpomenuté dvě hvězdičky nazývají se Severní a Jižní oslíček.

Dále od Velkého Lva k východu zrovna vychází velké souhvězdí Panny, v níž září jasná bílá hvězda, Spíka, to jest Klas. Nad Velkým Lvem jest Velký Vůz, který zadními koly blíží se ku poledníku. Svým zahnutým ojem ukazuje nám dolů k obzoru na souhvězdí Volaře-Bootés, a sice na jeho největší hvězdu, červenavého Arktura, a dále ještě níže k obzoru na bílou Spíku-Klas v Panně.

Ze souhvězdí ekliptikálních jsou nad obzorem následující: Na východě zrovna vychází Panna, k ní se druží Velký Lev, a těsně u poledníku jest malý Rak.

S Rakem sousedí na druhé, západní straně poledníku souhvězdí Blíženců s Kastorem a Polluxem. Od Blíženců dále na západ se rozkládá Býk s červeným Aldebaranem, s Plejadami a Hyadami, a nejdále na západ jest posunut Beran-Skopec, jenž se chýlí k západu.

Pro milovníky hvězdné oblohy je to vždy radostnou událostí, když se oběžnice na obloze setkávají. Tento rok 1937 jest zvláště šťastným v tomto oboru. Radovali jsme se, když se v lednu tohoto roku sešli na večerní obloze Venuše a Saturn, kdežto na ranní obloze se setkali Jupiter a Merkur. A už napřed těšíme se na radostné shledání Jupitera a Marsa, které bude na začátku listopadu tohoto roku na večerní obloze. Bude na to ovšem svého času napřed poukázáno.

Pro dnešek budiž důrazně upozorněno na 12. dubna 1937, kdy se na večerní obloze po západu slunce sejdou Venuše a Merkur. Jest nám všeobecně známo, že Merkur jest velmi plachý a prchavý poutník nebeský, který se rád skrývá před dotěrnými zraky pozemských zvědavců. Ale tentokrát nám neujde, poněvadž nám při jeho hledání laskavě pomohou spanilá Venuše a srpek přibývajících

měsíce. Merkur bude zářiti asi dvojitou jasností Végy v souhvězdí Lýry. Ale ovzduší nad obzorem, nasycené parami, stlumí jeho světlost, takže se vyrovná jenom asi jasnosti Prokyona v Malém Psu. Ale i toto jest ještě dosti značná jasnost, která nemůže ujíti bedlivému a trpělivému hledání. Ovšem že nevyhnutelnou podmínkou úspěchu při tomto hledání jest jasná obloha a čistý vzduch na západní obloze v těch místech, kde slunce zapadlo. Prohledávejte tedy srdnatě a odhodlaně kukátkem tato místa už od 9.—10. dubna asi tři čtvrti hodiny po západu slunce a těšte se, že 12. dubna Vám přispěchá na pomoc zvláště vydatný a spolehlivý pomocník, který Vás neoklame, totiž srpek přibývajícího měsíce. Od srpku měsíce šikmo dolů k obzoru bude se chýliti k západu spanilá Venuše, a v tomto prostoru mezi srpkem měsíce a mezi zapadající Venuší, tam je zcela jistě Merkur. Když sobě rozdělíte vzdálenost mezi srpkem měsíce a mezi Venuší na tři stejné třetiny, pak jest Merkur v té první třetině pod srpkem měsíce. Není ovšem přímo v té spojovací čáře mezi měsícem a Venuší, nýbrž poněkud pod ní směrem dolů k obzoru. Tato příležitost, spatřiti Merkura, jest neobyčejně příznivá, a přejeme všem horlivým a vytrvalým pozorovatelům hvězdné oblohy, aby se jim podařilo, jej spatřiti. Měli by velkou a nevinnou radost, která byla odeprána arciotci Koperníkovi.

Jinou zajímavou podívanou nám letos v dubnu poskytne spanilá Venuše. Jest večernicí, a vidíte ji zářiti na západní obloze po západu slunce. Podlo staré zkušenosti hvězdářské, že vycházející slunce hvězdy odpuzuje, a slunce zapadající hvězdy přitahuje, také Venuše spěchá dolů ke slunci, jako by po kluzké dráze k němu sjížděla. Dne 18. dubna bude v dolní konjukci se sluncem, bude přecházeti před sluncem, přestěhuje se z levé, východní strany slunce na jeho pravou, západní stranu, z večernice stane se Venuše jitřenkou. Při tom zmizí Venuše jenom pro kratičkou dobu z oblohy. Ale horlivý a nadšený milovník a pozorovatel oblohy hvězdné může při tom zažiti tu zvláštnost, že ve dnech od 12. do 14. dubna může viděti Venuši večer na západní obloze jako večernici po západu slunce a hned na druhý den ráno jako jitřenku před východem slunce na východní obloze. Vysvětlení této na první pohled záhadné a divné události jest jak obyčejně velmi jednoduché. Každého večera se můžeme přesvědčiti na vlastní oči, že Venuše jest na obloze nad sluncem, jest tedy severně od něho. Slunce jest pod ní, a proto slunce zapadá napřed, a pak teprve Venuše. Když pak přes noc slunce se ocitne na východní straně oblohy, jest Venuše neustále nad sluncem, severně od něho. Proto slunce jest ještě hodnou chvíli pod obzorem, ale Venuše jako těleso výše stojící, vyhoupne už nad obzor, a pak teprve po ní objeví se slunce. Úspěch tohoto pozorování nelze ovšem zaručiti. Záleží to na jasné obloze a čistém vzduchu. K tomu třeba ovšem ještě notnou dávku lásky ke hvězdám a nadšení. Ale bylo by to jistě velkou radostí a odměnou za malou námahu, kdybychom pozorovali dnes večer Venuši jako večernici na západní

obloze po západu slunce, a zítra ráno zase jako jitřenku na východní obloze před východem slunce.

Mars vychází před půlnocí, na konci dubna po 9. hodině, a jeho jasnosti přibývá. — Jupiter září na ranní obloze před východem slunce. Na začátku dubna vychází okolo 3. hodiny ranní, na konci dubna brzy po jedné hodině po půlnoci. Jeho jasnost roste. Saturn jest ještě v blízkosti slunce na ranní obloze před východem slunce. Na konci dubna vychází malou hodinku před sluncem.

Slunce vstupuje dne 20. dubna do znamení Býka, ale vlastně ze souhvězdí Ryb do souhvězdí Skopce čili Berana.

Měsíček navštíví v dubnu tyto stálice a oběžnice: Dne 1/IV Antáresa ve Štíru a Marsa, — 5/IV Jupitera. — 12/IV Merkura a Venuši. — 14/IV Aldebarana v Býkovi. — 17/IV Polluxa v Bližencích. — 20/IV Regulusa ve Velkém Lvovi. — 24/IV Spíku-Klas v Panně. a 28/IV zase Marsa a Antáresa ve Štíru.

Vychovatelský.

kž. — Vyučování laické morálce.

Neznámá známá společnost od převratu usiluje u nás o zavedení laické morálky do škol.

Po barnumské reklamě v r. 1922 zavedena byla občanská nauka a výchova jako povinný dvouhodinový předmět do obecných a měšťanských škol. Tento první plán, paedagogicky nepřipravený, selhal.

Nový pokus učiněn r. 1935 zavedením kursů laické morálky, prý pro děti bez vyznání a katolické, pokud jsou odhlášeny z náboženství! Tento pokus byl připraven vypracovanou osnovou od docentů paedagogiky na pražské universitě známých Dr. Příhody a Dr. Klímy. Podle jejich osnovy, která má dva stupně — I. světový názor moderního člověka od mytického k fysikálnímu a biologickému, II. přirozená mravouka, biologický a sociální původ mravnosti — počalo se vyučovati nejprve v t. zv. besídkách v Mor. Ostravě. Pak byla akce rozšířena na Prahu, Brno, Pardubice, Choceň, Plzeň, Slavkov a j.

V Brně v šk. r. 1935/36 zavedeno celkem 32 besídek. V šk. r. 1936/37 má jich býti zřízeno ještě 50. Akce je nesena hlavně učiteli bez vyznání a podporována některými šk. inspektory i škol. výbory, které vyslovují vyučujícím pochvalná uznání.

Prvotní osnova je už nyní detailně rozdělena (K. Navrátil, Vladimír Hutla) na měsíce a každý měsíc má na každou týdenní hodinu jeden námět. V každé hodině má se poukázati na rozdíl výkladu vědeckého od náboženského. Vědecký je vždy popřením nábožensky zjeveného. Tak na příklad: Důkazy jsoucnosti Boží a jejich vyvrácení Kantem. Biblická pověst o stvoření světa a lidí; vývojová theorie. Názory na posmrtný život v náboženstvích starých; po smrti žije člověk v dětech a myšlenkách, které hlásal. Prozřetelnost či lidské řízení osudu; svět řízený rozumem a nikoliv jinými mocnostmi. Dělbá práce a otázka majetku. Zimní slunovrat; vánoce. Narození Kristovo; rodina Kristova. Jeho vzkříšení; velikonoce, oslava jara. Náboženství Slovanů atd.

Tedy ne již náboženství „bez vyznání“, jak o něm mluví § 15 interkonfesijního zákona, nýbrž čirý ateismus. Podivný doplněk brannosti do našich škol. Či také jen důsledek naší dohody s Ruskem? A při tom dojemná péče o katolické děti, které nechodí do náboženských hodin, ač výnos Mšano z 18/I 1921 č. 76.857/20 výslovně praví: „Hospitace příslušníků kterékoliv církve ve vyučování náboženství některého jiného vyznání nelze trpěti z důvodů zásadních.“ Jak se ten výnos drakonicky praktikuje, když se děti jiného vyznání chtějí v zimě v hodině katol. náboženství jen ve třídě ohřát!

Není to vše zřejmé porušování školních zákonů, trpěné a podporované?

kž. — Zkrácení studia středoškolského v Německu a kandidáti profesury.

Střední škola německá měla dosud 9 tříd. Po čtyřleté návštěvě školy obecné (Grundschule) počínala studia sextou (I.). Další třídy se nazývaly: kvinta (II.), kvarta (III.), „untertercie“ (IV.), „obertercie“ (V.), „untersekunda“ (VI.), „obersekunda“ (VII.), „unterprima“ (VIII.), „oberprima“ (IX.). Letošním rokem je rušena nejvyšší třída (IX.), takže „unterprimáni“ budou letos maturovat s „oberprimány“.

Účely prý hlavně jsou, jak ani snad jinak nemůže v Německu být, vojenské. Zásobiti armádu mladými záložními důstojníky.

Pro kandidáty studia profesury budou místo IX. tř. zřízeny 2 semestry „vysoké školy paedagogické“. Na universitu budou prý z nich rekrutováni jenom fysicky i duševně nejschopnější. Možná, že tento výběr bude sledovat hlavně jiný účel. Úředně se jako důvod udává cmeziti počet absolventů profesury a regulovati jej podle faktické potřeby. Schulmeistrovství je dosud v Německu ve cti!

U č e n í n a z p a m ě t.

Není mezi nejpříjemnějšími vzpomínkami na středoškolská studia, kde učitelé náboženství nebo dějepisu žádali „odříkávání doslova“; říká se dokonce, že leckomu se takto zprotivilo náboženství samo. Možná, a není nepochopitelné. Arciť odpovídali takovito „pedanti“, i když nebyli právě k výkladu lenošní, že student „svými slovy“ lépe neřekne, co říci má. Nelze šmahem souhlasiti s tou „dřinou“, ale měli snad venkoncem nepravdu ti trapiči? Byl ten výcvik ve správném výrazu a v naukovém slohu vesměs neužitečný?

A opět retorice co do přetěžování paměti: což „nezatěžuje“ paměti matematika? přírodopis? zeměpis? A pak práva atd.? Učení — mučení, a kdo chce něco vědět, musí se tomu naučiti — všeho se z hlavy nedopočítá, jak by se myslelo podle matematiků. Tedy všeho s mírou a podle pravdy!

Hospodářsko-socialní.

Cizí příslušníci v státech.

Vystěhovalectví se pokládalo za známku nedostatečných podmínek výživy v těch kterých zemích a bylo obyčejně známkou spolehlivou, neboť vystěhovalců z jiných příčin, na př. náboženských nebo politických, bývalo poměrně málo. Poválečné převraty mnohým takovým cizincům pobyt v cizích státech značně ztížily, po př. znemožnily, mnohým arci také v jejich prospěch, jelikož byli ve vlasti vítáni a lépe zaopatřeni.

U nás jako cíl vystěhovalců byla nejvíce známa severní Amerika, která dlouho přijímala každého, kdo přijel, až nedávno shledala, že jest přistěhovanci nasycena, a pro nové stanovila přísnější podmínky přijetí. Tam také nalézali útočiště i zločinci všeho druhu, a nebyli „cizinci obtížnými“, dokud se tam ničím trestným neprovinili. Do nedávna si tam také málo všimali, kolik peněz takto odtud uplývalo, jež přistěhovanci odesílali nebo s sebou brali. Sama Amerika však skero žádných vystěhovalců nemá, ačkoli, jak víme, tamní život již daleko není tak blahobytný, jak býval.

Přirozeně nejvíc vystěhovalců v cizině má Evropa, místy přelidněná, ač ovšem jest mezi nimi také značná částka takových, kteří na př. do Ameriky neodjeli jen za „lehčím chlebem“ nebo za chlebem vůbec. Celkem se čítá (1930) v Americe cizinců přes 10 milionů, z toho v Argentině 2,800.000.

Asie není sice ještě celá zalidněna, avšak z částí, které hustě zalidněny jsou, vysílá tolik lidí přes moře, že to příjemcům až nepříjemno a vede k nepřátelstvím; vůbec znám jest vystěhovalecký proud japonský. Celkem však není vystěhovalců z Asie dosud ani polovice proti vystěhovalcům z Evropy (22,400.000); avšak oněch za posledních 20 let (1910—30) značně přibýlo (z 5 milionů na 9½), kdežto evropských přibýlo velmi málo.

Z jednotlivých států evropských má nejvíce cizích příslušníků Luxembursko (na 1000 obyvatel 186); Švýcarsko jich má 87 pro mille, (r. 1910 jich mělo 148, 1910 104!), Francie 66, Rakousko 43, Belgie 39, Německo 12, Bulharsko 10, Maďarsko 9, Portugalsko 5, Itálie 3 pro mille.

Čechy v cizině ob čas zaznamenávají české listy, na př. zprávy Národní rady v Praze. Nejsou to ovšem vesměs cizinci, nýbrž tamní občané, státem uznání, ale hlásí se k české nebo slovenské národnosti, zvláště v Jugoslavii nebo v Polsce, a — žádají od krajanů v bývalé vlasti podpory, jež dává ministerstvo zahraničí.

O prvé sčítání vystěhovaleckých menšin, které místy dají politikům tolik starostí, pokusil se ženevský mezinárodní úřad práce, podle něhož tedy asi 30 milionů lidí nežije tam, kam jsou občanstvím příslušní.

Politický.

Špatní řečníci nebo kazatelé rádi pro větší účinnost svých slov přítomnost vydávají za vyvrcholení toho, co chtějí velebiti neb odsouditi. U mravokárců skoro stereotypně jest nynější doba jak ještě nikdy nebyla zkažená, špatná, u obchodních agentů potřeba toho onoho zboží nikdy tak jako nyní naléhavá, u přímých či nepřímých agentů zbrojůren požadavek brannosti nikdy tak jako nyní důtklivý.

A skutečně obzor jest jaksi nápadně zasmušilý. Anglie, která od konce doby Bismarckovy hrá na značné ploše zeměkoule úlohu rozhodčího, silno zbrojí — Zeus politického Olympu se mračí: prohrál několik rozhodčích výstupů, dlužníci mu za lidumilné zasažení do světové války špatně platí, v Indii jsou nespokojeni, Itálie a Německo neposlouchá, Belgie se vyvazuje z mateřské ochrany, a vůbec tak skvostně vybavený nástroj Rule Britannia, totiž „Svaz národů“, selhává jako starý flašinet právě tam, kde by měl hrát: Britanii vhod, na př. proti Italii, která zednáře tak nestoudně dráždí.

Okolo Itálie opravdu se kupí události, jež by jindy každá o sobě byla mohla znamenati casus belli, a Mussolini, kdyby měl peníze, jak jich nemá, by neotálel po těchto příležitostech chňapnouti: podnik habešský to tak zhruba naznačil, jako sankce zase naznačily, čeho se má nadíti.

Otázka stře domorská (Gibraltar—Suez) jest pro Angličany otázkou životní. Proto v ujednání britsko-vlašském stanovena zásada statu quo i nadále. Ale přes to dobytí Habeše nemá býti „Svazem národů“, t. j. Anglií uznáno, tak že jest pochybno, zdali Itálie vyšle deputaci ke korunování nového krále; vždyť konečně císařství nad Habešem jest velká věc, podstatně větší než obřad korunování anglického, politicky vlastně nerozhodujícího krále: a Anglie je ignoruje, ba zamítá!

Věci špatné, vlekoucí se asi z nedostatku sil na obou stranách do nekonečna, rovněž dráždí náladu. Italii na klidu v státě pyrenejském nemůže nezáležeti — ostatně Anglii právě k vůli Gibraltaru také — ale nemá-li tam posílati pomoc, žádá, aby druhé mocnosti, které tam místních zájmů vůbec nemají (Rusko), přestaly také; že se tam kdesi u Madridu italicí vysloužilci z Habeše ukázali příslavně špatnými italskými vojáky, to jen mimochodem; snad snaha opravná urychlí postup.

Německo se tuží dál a — neplatí. Snad tam dojde k velké výrobě řemenů na stahování životů, ale konce nebudou k smíchu.

Habsburskové přes nebezpečí anšlusu jsou odmítáni dál. Mnoho nepřátel mnoho cti, říká se. Ovšem, zednáři jsou ve svých „ideálech“ nadmíru houževnatí a umějí dělat i kalit vodu!

Císař Augustus, píše se už, má letos 23. září 2000té narozeniny. Pacifikoval skutkem, nyní se pacifikuje hubou.

HLÍDKA.

Mozek, intelligence, duše.

Dr. Ant. Kříž.

Není tomu dávno, kdy se nejen učilo, jak duševní funkce jsou v souvislosti s nervovou soustavou a zvláště s jeho centrem — mozkem, ale činily se i známé závěry materialistické: není duše, jest jenom hmota, tělo. Tu měl původ t. zv. fyziologický korelát, že prý každému stavu vědomí odpovídá nějaký děj v nervstvu, určitěji v mozku. Tam tedy, kde je duševné, je vždy i tělesné (psychofysický paralelismus). Soudilo se, že duševní jevy jsou pouhým doprovodem jevů fyziologických. Posledním výplodem hmoty jest prý reflex, z čehož se pak snadno dají vysvětliti všechny duševní jevy, jež jsou jen soustavou reflexů anebc nanejvýš funkcemi mozku.

Potom se všechno jevílo jednoduchým a jasným. Není třeba přijímati žádných předpokladů, není třeba uznávati u člověka žádných duševních mohutností, žádných schopností, ani duše, jako není vůbec žádných sil — stadium metafysické je překonáno. Jsou jen reflexy a všechno ostatní se vysvětlí vývojem a mechanicky, jedno vzniká z druhého. Vjemy zanechají stopy, stopy se sdružují, dostaneme mysl jako souhrn stop atd. Poznání a myšlení jest jevem druhotným, neboť jest mechanickým pochodem představ. Jedinou příčinou poznání jest jen vnější svět se svými popudy, a tak nelze prý jíti nad smyslovou zkušenost. Rozum se přírodovědecky chápe pouze jako zkušenost, skládání zkušeností ve vědomí, mluví se o uvědomění v čivném oblouku, a subjekt naprosto mizí. Konečně, jest-li souhrn stop, vzniklých popudein z vnějšku, myslí, jest cit stavem mysli, chtění je napětím

mysli a bezděčné napětí mysli je pud a pod. Pro výklad z nouze se ještě říká, že vše je dědictvím po dávných generacích. Zkrátka, všechno duševní se převádí na fyzické, měří se a váží jako kvantum.

Je sice pravda, že psychické se jeví na fyziologickém, nervovém. Jest jistý vztah mezi tělesným a duševním, na př. otrava nebo porucha mozku působí duševní choroby, nebo přílišná duševní práce ukazuje i poruchu mozku, u slabomyslných bývají znetvořené lebky, nesymetrický, málo vyvinutý mozek. Ale tím není vysvětleno všechno. Mozek je nástroj a důležitý. Tvrdí-li někdo, že duševné jest pouhý produkt mozku, tvrdí příliš mnoho. Neboť v nervovém se najde vždy zas jen nervové, po duševnu není ani stopy, jak napsal prof. Babák. A kdo říká, že duševní je epifenomen fyzického děje nervového, uznává tím rozdíl mezi dějem fyzickým a psychickým. Zrovna tak tvrzením, že duševní děje jsou funkcemi mozku, zřiká se vlastně toho, že by duševní pochody byly čistě hmotné.

Nelze také dosud dobře mluvit o lokalisaci psychických výkonů v šedé kůře mozkové. Neboť okrsky v mozku nejsou přesně ohraničeny, nýbrž v sebe zasahují, lze tedy mluvit o významu té které části šedé kůry mozkové jen pro dokonalost některé funkce. Lokalisace se může týkat také pouze funkcí jednoduchých (výkonů sensomotorických), nikoli složených, jako soudnosti, obrazivosti atd. Není možno mluvit o lokalisaci při tvoření pojmu, soudu, úsudku, konu vůle, poznání totožnosti, různosti, poznání příčinných vztahů.

Poněvadž mozek se pokládal za hlavní zdroj duševního života, hledala se souvislost mezi duševní zdatností, váhou a objemem mozku. Tvrdilo se, že čím těžší mozek a čím jest větší jeho objem, tím prý jest větší jeho výkonnost, čili vyjádřeno matematicky: Množství duševních kvalit jest objemu mozku přímo úměrné. Otázkou se zabývá prof. Kar. Weigner v časopise „Věda a život“ č. 4. v pojednání „O mozku — orgánu vědomí“. Uvádí váhu mozku vynikajících lidí a přichází k závěru, že o mozkové váze naprosto nerozhoduje intelligence. Naopak nápadně těžké mozky měli lidé, kteří se za života nepovznegli nad průměr. Podobně je tomu u objemu, plošného rozsahu mozku. Plošný rozsah mozku značí zrýhování. Na př. mozek osla, ovce, skotu je bohatě rozčlánkován, skoro víc než u člověka. A výzkum ukazuje, že se bohatší rozčlánkovanosť mozkového povrchu vyskytuje u jednotlivců i u plemen, kteří duševní práci málo vynikli. Tedy nikterak není oprávněn úsudek o přímém vztahu mezi velikostí mozkového povrchu a inteligencí.

V pátém čísle téhož časopisu prof. Weigner praví o myšlence lokalisační: „Ze struktury mozkové kůry, z její architektiky lze na funkci usuzovati jen s největší obezřelostí; stále zůstává v platnosti smysl slov, jež o průzkumu mozku pronesl r. 1700 Fantomi: *obscura textura, obscuriores morbi, obscurissimae functiones*. Kromě toho se tu zabývá ještě výzkumy ruského reflexologa Pavlova a jeho naprostou věrou v přírodovědecké metody na tomto poli a jehož závěry mají takřka prorocký ráz. Uvádí jeho slova: „Přírodní vědy — toť práce lidského rozumu zaměřená na přírodu; rozum zkoumá přírodu z ní samé, bez výkladů a pojmů čerpaných z jiných pramenů, speciálně bez ideí z vlastního nitra člověka, které by přenášel na přírodu.“ Prof. W. k tomu poznamenává: „Práce lidského rozumu“. — Mimovolně se tu vybavuje otázka: „Co je rozum?“ A dále: „Vtírá se tu základní otázka: lze duševní život člověka v celé jeho bohatosti a tvůrčí mohutnosti vyložití jen morfologickými vlastnostmi mozku?“ A dále: „Klademe si otázky, co se při těchto projevech lidské bytosti děje v gangliových buňkách mozkové kůry. Nevíme o podstatě těchto jevů nic, pranic, ba ani bezpečně nevíme, zda mají gangliové buňky vůbec nějaký podíl v těchto stavech a dějích. Ze všech věcí, jichž se mozek zmocní, sebe sama se zmocní nejpozději.“ Kallius praví: „Snad tu běží o problémy, při nichž naše síly selhávají, kdy začínáme — věřit; jsme na rozmezí mechanismu a vitalismu, jsme na hranicích vědy a víry.“ O reflexi ještě napsal: „Známa historie o Demosthenovi ukazuje, že reflexy ustupují projevům volným, že ukázněný člověk poroučí svým nervům, že stoupá jeho vůle, že nad podvědomím vítězí, rozšiřuje a prohlubuje se vědci.“ —

Dnes fyziologové a psychologové uznávají, že člověk má ještě jiné vlastnosti — mnohé dosud neznámé — ne jen tělesné a smyslové orgány. Tak *psychofysický paralelismus*, který měl kořeny v mechanicko-materialistickém názoru na svět, dnes již padl a uznává se, že nemá hodnoty ani jako prostředek myšlení. Prostě dnes ukazují, chceme-li nabýti plnějšího vysvětlení o duševních jevech, že se neobejdeme bez uznání jejich nositele, to jest *duše jako podstaty*. Neboť nelze ji pokládati za pouhou činnost, ježto si nelze představit činnost bez něčeho, co je činné. Není to také pouze souhrnné jméno, kterým označujeme psychické jevy: pocity, vnímání, paměť, usuzování, inteligenci, city, vůli. Duše jako substance (co samo v sobě jest) je něco reálného, živého a činného, není pouze vlastností hmoty, co udržuje jednotu v mnohosti. Jako

nositel hmotných jevů je něco hmotného, bude i nositel duševních jevů něčím duchovým. Duše jako princip života a jako strukturující duševní podstata je reálná. Pak ovšem d u š e v n í l i d s k ý ž i v o t není pouhou mechanickou soustavou složitých reflexů, ale je i něčím samostatným, činným a tvořivým, co do našich zkušeností účinně zasahuje. Nemůže to býti jen něco zkušeností „získaného“ a pasivního, neboť i pro to, co je získané, musí se předpokládat přirozená vlohá, jak již Aristoteles napsal třebaš o smyslu: „Příslušného smyslu jsme nenabyli z častého vidění nebo z častého slyšení, nýbrž naopak užívali jsme ho, protože jsme jej měli, nikoli že bychom ho byli užíváním nabyli.“

I to je plus dneška, že to uznává. Neboť jak bychom mohli poznávat, kdybychom k poznání neměli jakési vlohy, jakousi možnost? Nebo jak bychom mohli rozuměti tomu, co je dobré a zlé, kdybychom neměli vlohy k dobrému i zlému? A jak bychom vůbec mohli nabývat zkušeností? To ovšem neznamená, že by třeba poznání bylo vrozené, nýbrž toliko, že jeho možnost jst nám dána s podstatou duše.

Zkrátka, přece jenem dnes začíná pronikati názor, že skutečnosti nejlépe odpovídá dualismus těla a duše, že je dvojí druh skutečnosti: fysické a psychické.

Dr. Frant. Cinek:

(Č. d.)

Jednota Velehrad v olomouckém semináři 1869—1886.

1881 82. — Záznam Floriána Mrázka¹⁾ je až na úvod pouhým výkazem pokladním. Úvod obsahuje zprávu o děkovné pouti Slovanstva v Římě:

Pout' tato nazývá se právem slovanskou, neboť všechny kmeny slovanské byly tu zastoupeny. Všechny vyslaly tu větší tu menší houf zbožných bratří, aby nástupci Kristovu, slavně panujícímu Lvu XIII, dali najevo vděčnou mysl za vyznamenání našich věrověstů před celým světem. Tu se mohl sv. Otec přesvědčiti, jak zbožné je plémě slovanské, a proto zajisté tím více o to usilovati bude, aby odloučené kmeny slov. od středu církve sv. co nejdřív do lůna jejího přivedl. Ze všech končin, ze všech stavů se tu serkali katoličtí bratři Slované. Ty různé a malebné kroje zřetelně mluvily k cizincům, že zde různé kmeny a různé kraje zastoupeny jsou. Šlechtic, měšťan, rolník, řemeslník, všichni kráčeli ruku v ruce ku středu pravdy, k náměstku Kristovu. Jaký to krásný zjev! A kdež má původ jednota ta? Nikde jinde, než v tom, že všichni touž pravdu vyznávají a téhož sv. Otce za otce společného všech křesťanů uznávají. Tato jednotnost zavedla sem Čechy, Poláky, Jihoslovany. Jen jednota ve víře může způsobiti onu vzájemnost slovanskou, o níž se mluví a po níž se touží. — Poutníky moravské vedl vp. Koželuha, kooperátor polešovský, poutníky z Čech vdp. Štulc, probošt staroslavné kapitoly vyšehradské. I ostatní měli vůdce své, z nichž jmenuji pouze veleznámého a slavného biskupa dakovarského nejdp. Strossmayera. — Jako ohlasem velikolepé pouti římské byla pout' na sv. Hostýn 4. září 1881. Při ní nesen na posvátnou horu obraz zhotovený v Římě na památku pouti římské.²⁾ Kolik se tenkrát shromáždilo lidstva ze všech končin Moravy a Slezska, kdož by to mohl udati? Nikdy asi sv. Máti tolik ctitelů svých nespátřila, jako tehda. Kéž by ona za to přimluvou svou přivedla do církve sv. naše rozkolnické spolubratry! Dejž to Bůh!

¹⁾ Podepisuje se s t a r o s t a Jednoty, nikoli ředitel neb řídící jako jeho předchůdci. Jeho příkladu následují všichni jeho nástupci.

²⁾ Byl namalován podle originálu Petra Cavalliniho, zavěšeného v předsíni římského mariánského kostela v Trastevere. V rohu obrazu zobrazen sv. Václav s korouhví. Před Matkou Boží klečí Otec vlasti Karel IV a prosí za svůj lid. Nápis pod obrazem zní: Sv. Václav podle zásvětného obrazu v Římě malovaný, od sv. Otce Lva XIII na svátek sv. Cyrila a Metodě pro Hostýn posvěcený o římské pouti Slovanů-katolíků r. 1881. Morava vděčná obraz tento slavně na svůj Hostýn vynesla 4. září 1881. Jezu Kriste Králi, Slované Tě chválí, dej jim pro svou dobrotu Církve svaté jednotu. Sv. Cyrile a Metoději, prostě, nám toho zpomozte! Sv. Václave, nedej zahynouti nám, ni budoucím!

Za novou skupinu z I. roč. zvoleni do výboru J. Kögler¹⁾ a M. Špaček.²⁾ V 1. pololetí přibýlo Jednotě jmění o 76 zl. 97 kr., v 2. pololetí: v 1. skupině 15 zl. 76 kr., v 2. skup. 30 zl. 65 kr., v 3. skup. 16 zl. 54 kr., v 4. skup. 14 zl. 54 kr. Na Velehrad odesláno 76 zl. 97 kr. + 73 zl. Celkové jmění Jednoty (v semináři) 568 zl. 3 kr.

1882/83. — I zpráva starosty Josefa Matuly je velmi hubená a spíše pokladniční. Z I. roč. přihlásilo se do Jednoty 51 nových členů. Novými členy výboru za I. roč. zvoleni Bedřich Kaláb³⁾ a Frant. Pop.⁴⁾ Účetní balance vedena podle skupin. Je nepřehledná, ježto je komplikována s nedoplatky venkovských dlužníků. Na Velehrad odesláno 57 zl. + 218 zl. Jmění (v semináři) zůstává 336 zl. 28 kr.

Na val. hromadě 6. ledna 1883 usneseno zakoupiti pro velehradskou svatyni k jubileu 1885 křtitelnicí z kararského mramoru (na návrh velehr. děkana Vykydala). Křtitelnice bude objednána u křesť. akademie v Praze za 1000 zl. Velehradský kaplan J. Vychočil nabízí své služby k vyjednávání s Akademií. S povděkem přijato.

1883/84. — Relace starosty Františka Hrabala je podobně stručná, vykazuje však jednu zajímavou podrobnost. Z I. ročníku vstoupilo do Jednoty 47 členů, kteří si zvolili do výboru J. Gla-

¹⁾ Th. Dr. Jan Kögler nar. 25. 8. 1860 v Lošově, vysv. 1885, koop. v Tatenicích, v Kunčicích, od r. 1886 v Olomouci u sv. Michala, od r. 1888 ekonomem kněž. semináře, od r. 1891 viceruperiorem tamtéž, 1897 promov. doktorem bohosloví. téhož roku suplentem Nového Zákona na olom. fakultě a arcib. examinátorem při rigorosu z morálky a pastorálky, r. 1899 jmenován farářem ve Fülštejně. Tam zemřel 24. 1911.

²⁾ Metoděj Špaček nar. 25. 1. 1863 v Laškově, vysv. 1885, koop. v Jevíčku, v Pustiměři, v Studnicích, 1900 farářem v Studnicích, 1908 farářem a viceděkanem ve Zvoli. Tam zemřel 1937.

³⁾ Bedřich Kaláb nar. 28. 4. 1863 v Troubkách, vysv. 1888, kooper. v Palkovicích, v Dmířelicích, v Pozlovicích, Bouzově, v Raškově, v Strání, v Hrabyni, v Štítně, 1900 voj. kaplan v Krakově, r. 1911 pensionován. Zemř. 9. 2. 1915 v Praze. Tamtéž pohřben.

⁴⁾ Th. Dr. František Pop nar. 9. 7. 1863 v Nov. Jičíně, vysv. 1886, koop. v Uh. Hradišti, v Napajedlích, na Nové Ulici v Olomouci, 1891 adjunkt theol. fakulty a lektor Písma sv. v kněž. semináři, 1893 sekretář arcib. konsistoře, 1893 promov. doktorem bohosloví, 1894 jmenován docentem kanonického práva na olom. theol. fakultě. Zemřel 3. 8. 1902.

b a z ň u¹⁾ a R i c h. Š p a č k a²⁾). Na val. hromadě 6. ledna 1884 usneseno: Každý dlužník zajistiž svůj dluh na prázdniny jedním ručitelem. Na prázdniny neměj nikdo vypůjčeno více než 5 zl. Úroky sníženy buďte na 1 kr. měsíčně (z 1 zl.). Příspěvky však se zvyšují na 4 kr. měsíčně. Od 1. října 1884 až do usnesení příští valné hromady se nebudou peníze vůbec půjčovat.

Vidět, že Jednota usiluje co nejvíce zvýšit svůj kapitál pro jubilejní dar. Z účetní bilance (plné odkazů na neznámé dokumenty mimo Zápisky) nelze zjistit, kolik bylo posláno na Velehrad. Jména (v semináři) vykazuje 488 zl. 46 kr.

Na konci hubené relace upoutává tato poznámka:

Ku konci března 1884 byl jsem zavolán k vdp. Superiorovi, bych mu podal zprávu o působení Jednoty. U příležitosti té podal vdp. Superior 2 námitky proti Jednotě: že prý se mu zdají úroky velké a že Jednota Velehrad poskytuje příležitost k lehkomyšlnému dělání dluhů. První námitka odstraněna tím, že právě tehdy³⁾ sníženy úroky na 1 kr.; k odstranění námitky druhé přál si vldp. Superior, by se při půjčování peněz bral ohled jen na skutečné potřeby jednotlivců. Dále se vyslovil, že Jednota naše může i nadále působiti, pokud má jediný účel — zvelebení velehradské svatyně.

Poznámka je příznačná pro situaci Jednoty v semináři. Ještě na prahu jub. roku 1885 cítit známou animositu. Pořád straší obavy, aby Jednota nevybočila od svého „jediného“ cíle. Ovšem ve Vídni už se tehdy bouří proti chystaným „panslavským“ manifestacím velehradským o jubileu 1885.

1884—85.

Zpráva starosty J a n a K ö g l e r a je značně obsáhlá, ale málo urovnaná a místy kusá. Z velké části byla načrtávána se zřejmým chvatem. Započíná před slovem: Že Jednota přese všechny překážky

¹⁾ J o s e f G l a b a z ň a nar. 10/9 1863 v Mokřých Lazcích, vysv. 1887, koop. ve Staré Vsi, v Ostravici, v Hranicích, v Lipníku, 1905 farářem v Bělotíně, 1913 v Hranicích. Zemřel 7/2 1923.

²⁾ P a p e ž s k ý p r e l á t M s g r e D r. R i c h a r d Š p a č e k nar. 23/11 1864 v Laškově, vysv. 1887, koop. v Podřátě, 1889 kaplanem u sv. Michala v Olomouci, 1891 prom. doktorem bohosloví, 1898 prof. nábož. na čes. gymnasiu v Olomouci, 1904 prof. dogmatiky na bohosl. fakultě v Olomouci. Autor Katol. věrouky a četných dogm. studií. Zemř. 32/9 1925 v Olomouci.

³⁾ N i k o l i t e h d y, nýbrž před čtvrt rokem (na valné schůzi 6. ledna 1884). Tím podivnější výtky Superiora Haasa.

a obtíže pololetí 31. se dočkala, jen milostí Boží stalo se. Rovněž prozřetelnosti Boží děkovati, že Jednota nyní mohutna v sobě jak počtem členů, tak i hmotnými prostředky; že svorna a sjednocena sama v sobě a od P. T. dpp. představených uznána, chválena a podporována. Oč ovšem též poněkud přičinili se členové sami, pilný výbor se starostou, než komu neznámo, že dílo, aby se zdařilo a ovoce hojné přineslo, k tomu že třeba požeňání s hůry. A Bůh na orodování a přimluvu svých milých sv. Cyrilla a Methoděje, k jejichž oslavě Jednota pracuje, hojně ušlechtilým snahám požeňal. Blíží se, ba přede dveřmi stojí již rok svatocyrillomethodějský. Nač šlechetní předchůdcové se připravovali a těšili, nač strádali a ukládali krejcar ku krejcaru — ovoce snah a prací jejich dočekali jsme se my. Nuže, kéž po celý i tento rok sv. bratří Jednotu ve svornosti a shodě zachovají, kéž ji všech nehod ochrání a na Bohu vyprosí, by dílo k jejich oslavě zjednané celému světu hlásalo moc a lásku Boží v jeho svatých Cyrillu a Methoději. Kéž dílo to je rozkvětem víry naší sv. v krajích našich a nepřeberným pramenem vod živých pro potomstvo moravské!

Ve výboru objevují se nové síly: v 1. skupině Jos. Koudelka,¹⁾ Jos. Skalka,²⁾ v 2. skup. Cyril Sládeček,³⁾ v 3. skup. Jan Bába⁴⁾ a G. Goš.⁵⁾ Přesně dbáno usnesení val. hromady 6. ledna 1884, „aby výborové mohli udeřiti na dlužníky“. — Na prázdninové pouti na Velehradě došlo k nemilému překvapení. Kaplan velehradský J. Vychodil oznámil výboru Jednoty, že se vzdává všeho vyjednávání stran křtitelnice u pražské akademie (Důvodu se nedovídáme). Na prosby bohoslovců uvolil se posléz ve vyjednávání s křest. akademií

¹⁾ Josef Koudelka nar. 10 2 1862 (dle kons. záznamu: Altmut-Boh.), vysv. 1885, koop. v Ostravici, v Těšnovicích, 1894 spirituál věznic ve Val. Meziříčí, 1898 vstoupil do kongregace sv. Vincence.

²⁾ Josef Skalka nar. 23 8 1859 v Kněždubě, vysv. 1885, koop. ve Šternberku, 1887 koop. u sv. Mořice v Olomouci, 1890 supl. katecheta gymnasia v Olomouci, 1891 katecheta v Mor. Ostravě, 1896 prof. náb. na něm. gymnasiu v Mor. Ostravě. Zemřel v Mor. Ostravě 8 6 1926.

³⁾ Th. Dr. Cyril Sládeček nar. 1 3 1864 v Dřevohosticích, vysv. 1886, koop. v Napajedlech, v Dřevohosticích, 1888 fund. kaplanem v Tištině, 1893 adjunkt bohosl. fakulty a lektor Pisma sv. v semináři v Olomouci, 1894 supl. katecheta slov. gymnasia v Olomouci, 1899 vicesuperiorem kněž. semináře, 1900 promov. doktorem theologie. Zemřel jako vicesuperior kněž. semináře v Olomouci 20/8 1910.

⁴⁾ Jan Bába nar. 18 4 1863 v Palkovicích, vysv. 1887, koop. v Svobodných Heřmanicích, 1892 adm. v Sosnově, 1893 v Heizendorfu, 1893 kurátem v Herolticích, 1913 farářem v Odrách. Zemřel 1/1 1931 jako farář a viceděkan v Odrách.

⁵⁾ Gottard Goš nar. 5/5 1864 ve Vranové Lhotě, vysv. 1887, koop. v Bartošovicích, 1890 katech. prov. v Kroměříži, 1906 farář v Albrechticích, 1912 farář v Grandorfu (Greifendorf). Tamtéž zemřel 30/7 1928.

pokračovati. Prohlásil však, „že vyjednávae s křest. akademií zcela rozhodně si počínati bude“ a zároveň slíbil, „že k dobru křtitelnice samé položí některé podmínky“. Náskres objednané křtitelnice pořídil předseda křest. akademie architekt Barvitiuſ. (Za náskres a cestu na Velehrad zapláceno mu 50 zl.)

Počátkem škol. roku 1884/85 přistoupilo z I. roč. 35 bohoslovců do Jednoty (externistů se přihlásilo 11). Do výboru zvoleni: Jiří Černý¹⁾ a Jos. Skopal.²⁾ Na val. schůzi 21. října 1884 vzdány díky děkanu velehr. Vykydalovi i J. Vychodilovi za vyjednávání stran křtitelnice. Podán návrh, aby dle příkladů dřívějších 1872 a 1873 i letos dal se nějaký obnos na účel vedlejší, ale přece důležitý — na zbudování oltáře v letní kapli, kdyžtě peněžní poměry to dovolují, ježto jmění Jednoty páčí se přes 2.200 zl. a na křtitelnici bude třeba pouze 2000 zl. Rozhodnutí o návrhu odročeno, „až bude záležitost s křtitelnicí úplně v pořádku“ (až se dojedná obrazová výzdoba křtitelnice).

Od počátku listopadu se sebralo a na Velehrad poslalo 150 zl. K tomu připojena zajímavá poznámka: Letošího roku shoda uvedena mezi bratřími Němci, ježto my přistoupili k Bonifacius-Vereinu a oni k Jednotě naší. Mnozí z nich zapsáni již byli dříve, nyní přistoupilo nově 12 členů.

Z bilance na val. hromadě 6. ledna 1885 se dovídáme, že Jednota dosud zaslala celkem na Velehrad 1947 zl. 13 kr. Čtyři skupiny Jednoty mají hotovosti 196 zl. 80 kr., starosta Jednoty má u sebe 16 zl. 49 kr., nevyzvednutá procenta v hradištské záložně činí 40 zl. Celkový obnos veškerého jmění Jednoty: 2200 zl. 42 kr. Křtitelnice bude stát 2000 zl. Třeba ještě dle rozpočtu značnějšího obnosu na dlažbu, schody a zábradlí u křtitelnice. O opatření této sumy se rušně rokuje. Jednota se zavazuje, že k 200 zl., které má, sesbírá ještě 247 zl. Nemá však naděje, že by mohla dříve opatřiti tuto sumu než za půl třetího roku. Pisatel dodává k usnesení: Ač rádi bychom dílo celé postavili, prozatím chceme opatřiti jen schody

¹⁾ Jiří Černý nar. 16. 4. 1863 v Příkazích, vysv. 1888, koop. ve Val. Meziříčí, r. 1899 odešel do dočasné deficience, 1900 kooperatorem v Břestu, 1903 spirituálem v Přestavlkách, 1906 farářem v Želči, 1914 farářem v Nezamyslicích. Zemřel 19. 10. 1935.

²⁾ Josef Skopal nar. 12. 3. 1864 v Ratajích, vysv. 1888, koop. v Životicích, v Štramберку, 1901 kaplanem v Novém Jičíně, 1902 farářem v Životicích. Zemřel 24. 11. 1932.

s dlažbou a znova ukládati krejcar ke krejcaru, až by Bůh pomohl a mohlo se dílo zábradlím opatřiti.

Zatím však J. Vychodil zábradlí ke křtitelnici objednal a ve čtvrtek před Květnou nedělí prohlásil k bohoslovcům (při své návštěvě v semináři): „Co máte, to dáte, co nemáte, nedáte.“ Zároveň vyzval starostu, by poslal do „Hlasu“ a „Čecha“ provolání, by bývalí údové Jednoty přispěli k uhrazení zbývajícího obnosu!

Dne 22. května 1885 posláno na Velehrad 150 zl. V dopisu (6. června) poděkováno děkanu Vykydalovi a kaplanu Vychodilovi za jejich laskavé služby. O křtitelnici psáno: „Dle rozpočtu arch. Barvitia byly by ony 2000 zl. již sebrané na křtitelnici i s dlažbou a schodky dostačily; takže poslavše nyní 150 zl., jak doufáme, všecko, co se záležitosti s křtitelnicí týče, byli bychom urovnali a do pořádku takto uvedli.“ — Na příští rok zbylo ještě zaplacení výloh za zábradlí.

(P. d.)

Bohumil Zlámál:

(O.)

K národohospodářské činnosti Cyrila Fr. Nappa, opata na Starém Brně (1792—1867).

Z velebování sadařství na klášterních statcích.

Dříve hojně rozšířené vinařství začalo už v době Nappově upadat a nevyplácelo se. Napp zrušil mnoho vinic a na jejich místo sadil ovocné stromy. Roku 1835 byla v Nových Hvězdlicích zrušena vinice (Weingarten), což navrhoval vrchní (Karásek) již roku 1833. Na jejím místě byly sázeny třešně a jiné ovocné stromy. Dne 24. září 1847 psal Napp do Nových Hvězdlic, že „se sázením stromků u kozlanského hájku a na Újezdě a ve staré vinici to špatně vypadá a opat není spokojen. Poloviční zpuštění vidět na obou místech. Nikdo se o to nestará. Vidí-li se, jak na jiných panstvích nové sady ovocné utěšeně se daří, může se jen litovati, jak málo zdaru je v oněch sadech (Obstanlage). Opat nařizuje nové stromy vysázeti a pořádné jámy ještě na podzim vyházeti a na jaře vysázeti. Ať se tomu věnuje všechna pozornost a péče.“¹⁾ Téhož roku 1847 zakládal Napp v Nových Hvězdlicích „Residenzgarten“, to jest okrasný a snad i ovocný sad okolo tamějšího zámku. O hospodářství dával důrazné předpisy, a purkrabí Nováček dostával často svůj díl!²⁾ Panství novohvězdlické bylo přední starostí opatovou, často tam dojížděl, aby osobně udílel pokyny

¹⁾ Tenora, tamže. Že se ovocnářství věnovala péče i později, je patrné z několika položek Nappových účtů. 3. dubna 1857 (fol. 20a) je zanesena položka 7 zlatých za 16 lepších druhů štěpů (veredelte Obstbäume) a 11. dubna 1857 16 zlatých za 80 kusů jabloní od pomologického spolku pro Nové Hvězdlice (20a). Téhož roku 1857 bylo tak koupeno ze školky na Moravci 100 hrušní (Edelstämme. Položka ze dne 1. prosince 1857, 77a). Také byly koupeny brožurky o pěstování a šlechtění ovocných stromů (Druckschriften über Belehrung von Aufzucht und Veredelung der Obstbäume). Klášterní zahrada se vysázela angrešty a rybízem (Frucht-Sträuchen). Za obojí je v účtech položka 23 zl. 12 kr. ze dne 1. prosince 1857. Je zajímavé, že za brožurky bylo zapláceno, jak se praví, radovi Dieblovi, nejspíše jako autoru. Je to asi týž František Diebl, o němž bylo psáno. V pozdějších letech je v účtech položka z roku 1860 (3. prosince, 89a) za ovocné stromky z Čech 1 zl. 61 kr. Dne 24. června 1865 za nějaké „Erdbeer-Pflanzen“ 7 zl. 40 kr.

²⁾ Tak to poznamenává Tenora ve svých výpiscích.

na provedení nového hospodářského plánu a zároveň kontroloval jejich provádění. Rád tam také jezdil, aby si odpočal po úmorných pracích v zemském výboře a pookřál pohledem na vlnící se lány obilí a bujné sady, bohaté to ovoce vlastního přičinění.¹⁾

Mírná robota na klášterních statcích.

Protože Napp vyšel z chudých poměrů, znal dobře celkem neradostné ovzduší chudých lidí, a nikdy se jeho srdce neuzavřelo jejich potřebám. Ani vysoká hodnost prelátská, která mu otevřela přístup do šlechtických kruhů, ani jeho postavení vůdčího ducha v zemské správě a tím i styky s nejvyššími osobnostmi a rozhodujícími politickými i kulturními činiteli, neporušily tohoto šlechetného rysu. Mnoho chudých nadaných hochů svých poddaných podporoval a dopomohl jim mnohdy k vynikajícímu postavení. Víme na příklad, že moravský archivář Vincenc Brandl byl synem zřízence ve starobrněnském augustinánském klášteře a vystudoval s podporou Nappovou. Proto ani když se stal vrchnostenským pánem klášterního panství v Šardicích a nově přikoupeného panství v Nových Hvězdlicích, nezměnil Napp své povahy a poddané neutiskoval. Je konečně známo, že poddaní na klášterních a vůbec duchovních statcích nepocitovali nikdy tak trpce svou vázanost jako jinde, a své robotní povinnosti brali na lehčí váhu. Tak tomu bylo i na statcích starobrněnského kláštera. Svědčí nám o tom s dostatek uváděné Tenorovy výpisky z vrchnostenského archivu v Nových Hvězdlicích. Bylo by však nesprávné si myslet, že Napp trpěl toto ledabylé vykonávání robotních povinností, pro které se celé klášterní hospodářství za jeho předchůdců dostalo do těch konců, že se málem přestalo vyplácet.

¹⁾ Členu kláštera, profesoru Dr. Tomáši Bratránkovi píše Napp 25. července 1854 do Krakova: „Ich habe Montag Sitzung bei der Grundentlastungsfonds-Kommission — Mittwoch bei der Ackerbaugesellschaft, den 7ten bei dem mährischen Forstschulverein, und am 8ten August will ich wieder aufs Land.“ Ke konci dubna byl 4 dni v Hvězdlicích „přehlédnout hospodářství“, ale mnoho nepořídil pro špatné počasí a musel se vrátit na zasedání zemského sněmu. Následkem velkého sucha roku 1858 byl stav osení velmi smutný. Napp napsal tehdy zarmoucen Bratránkovi: „Ich kann mich gar nicht entschliessen nach Hwiedzdlitz hinauszufahren, um das Elend nicht zu sehen.“ (Archiv kláštera strb. Dopis ze dne 9. května 1858.) Už jako stařec, dva roky před smrtí, píše, že byl v Hvězdlicích, „wo ich eine neue Rübensaat-Maschine zu untersuchen, oder vielmehr ihre Leistungen zu beurtheilen hatte...“ (Dopis Dr. Bratránkovi ze dne 23. května 1865.)

Kláštevní pozemky byly velmi zanedbány a zkaženy. Klášter však je měl ke své sustentaci a měl plné právo požadovat od svých poddaných přiměřenou a poctivou práci. Každý rozumný uzná, že pravý soucit se neprojevuje tím, že trpíme bližnímu pohodlnost a ledabylost. Nappův poctivý, svědomitý a pracovitý duch by toho ani nesnesl. S druhé strany opět víme, že si Napp jako jednu ze svých předních starostí předsevzal povznést klášter hospodářsky, aby dostal svým náboženským úkolům mravně obrodným, jakož i svému poslání kulturnímu. Aby se mu plán zdařil, bylo potřebí několika činitelů, ale nejdůležitějším z nich bylo osobní přičinění poddaných. Bez toho nebylo možno obnovu provést. Nelze se tudíž divit, když opat píše 16. března 1839 vrchnostenskému úřadu do Nových Hvězdic, že „docela nic není spokojen s použitím pracovních sil: Na dovezení jednoho sáhu dříví do Málkovic a Kozlan připadají dva dni s potahem; to je do nebe volající. Podle robotního patentu je v krátkém dni osmihodinová, resp. sedmihodinová práce předepsána; v tomto čase mohu sedláka s nákladem dvě míle vypraviti daleko, tedy mu uložit, aby s nákladem půl sáhu dříví dojel do Rousínova a s menším nákladem zpět; nemohl-li by místo této cesty býti přidržen, aby jel dvakrát za den do lesa a tedy za den přivezl jeden sáh dříví? Při nejbližší příležitosti ať úřad nakáže robotníkům ráno v určitou hodinu dojeti, písař pak půjde s nimi do lesa, tam dohlédne při nákladu a rozkáže, aby jel a složil. Tato kontrola dokáže, co sedlák může vykonati a co se od něho slušně může žádati. Kdyby do lesa bylo půl míle, mohl by za celý den v sedmi hodinách pracovních dovézt sáh dříví. Činím za to úřad odpovědným. Zrovna tak je nedbalé, když robotník ve dni za 7 hodin naváže jen 6 centů nebo 60 porcí sena; na 1 cent čili na deset otýpek připadá 1 hodina a 10 minut; to znamená přece celý den z polovice nic neděláním promarnit. Purkrabí ať jen hodinu kontroluje, aby viděl, kolik se bez namáhání za mírné a slušné práce může navázati. Přepjatou shovívavostí a nedbalostí pokazí se jen robotník a stává se lenivým, nedbalým a vzpurným při důležitých pracích. Nechci nic neslušného, nechci poddané přetěžovat, ale na druhé straně chci také to, co vrchnost vším právem požadovati může, také požadovati.“

Purkrabí odpověděl, že jen Černčínští naváží 6 centů sena, všichni ostatní 8 centů.¹⁾

¹⁾ Tenora, Výpisky, XI b 156.

Dne 8. července 1839 povolil opat rychtářům v Nových Hvězdlicích a v Málkovicích 5 centů sena nebo míšeniny, černčinskému a starohvězdlíckému se však nemůže dát nic, protože se nepolepšili, ale jestli se za sklizně úplně osvědčí, mohou opětovati svou žádost za otavu.¹⁾

I později se často opakují opatovy výtky na mrhání pracovními silami. Dne 13. října 1839 vytýká, že 100 měř ječmene vezlo z Málkovic do Hvězdlic 8 robotníků, že tedy každý dovezl za celý den jen 12 $\frac{1}{8}$ míry. Jak to mohlo purkrabímu napadnout, naříditi k tomuto převozu 8 robotníků! Za dva dni (15/10 1839) vytýká opět, že k navázání 14 kop 37 otýpek žita bylo potřebí 4 a půl tažných dní a 72 a půl ručních dnů, tedy robotník navázal za hodinu asi 1 otýpku! Je nepochopitelné, že toto mrhání roboty není purkrabímu makavé, jak si jen může mysliti, že vrchnost k takovému súčtování má býti lhostejna! Nerozdělí-li purkrabí přiměřeněji práci, bude bezohledně pohnán k náhradě.

Purkrabí odpověděl, že se písař zmýlil, má prý býti 50 kop 33 otýpek. Dne 14. října 1839 vytkl opat, že na dovoz 44 kop 24 snopů pšenice bylo potřebí 7 tažných dnů (denně se svezlo tedy jen 6 kop 22 snopů), dále na 20 kop ječmene 10 dní (denně tedy se svezly jen 2 kopy 2 snopy), potom na 56 kop 52 snopů hrachu bylo potřebí 10 dní.

Purkrabí se omlouval, že celkem bylo třeba 27 dní, že vše mimo u ječmene zavinil mylný výkaz.

Dne 5. prosince 1839 píše opat zase, že je politováníhodno a nezodpověditelné, že se počítá fůra z Hvězdlic do Málkovic na jeden den čili na sedmihodinovou práci. T a k o v é z n e u ž í v á n í n e n í n a c e l é m s v ě t ě, kde roboty je!²⁾

¹⁾ Tenora, tamže, XI b 156.

²⁾ Tenora, Výpisky. Týž autor zpracoval jiné výpisky z téhož vrchnostenského archivu v obsáhlé studii „Rok 1848 na Novohvězdlícku“ (Časopis pro dějiny venkova 1926), kde uvádí několik případů mírného postupu vrchnosti proti přestupkům. Píše o tom, že se obcím, zvláště Kozlanům, které měly větší robotu, nechtělo na panské: „R. 1844 byli všichni pololánští a čtvrtlánští kozlanští vykazováni, že nepřišli na sečení otavy. R. 1845 zase 11 jich k téže práci nepřišlo, atd. Ale na druhé straně měla také vrchnost ohledy a činila smlouvy o robotě s jednotlivci, na př. r. 1832 vykoupila si vdova Anna Kejvalová v Nových Hvězdlicích roční robotu 78 tažných dní za 78 zl. v. m. s 5% úroky na šest let. R. 1835 Filip Vrbácký platil za tažnou robotu po 78 zl. s 5% úroky na tři léta. R. 1839 povolil opat Napp na návrh vrchnostenského úřadu čtvrtlánku Fr. Müllerovi ve Starých Hvězdlicích reduci tažné roboty na r. 1840 za 50 zl. v. m. a 5% úroky. Rovněž s Kozlanskými byly činěny zvláštní smlouvy o robotě.“

Třebas, jak jsme viděli, klášterní poddaní nebyli robotou nijak přetěžováni a také opat postupoval proti nim mírně, přece vědomí odvislosti je pokořovalo a touha po volnosti a svobodě se jich zmocnila skoro všech. Císařské nařízení ze 14. prosince 1846 přineslo první uvolnění — dobrovolný výkup z robot a desátků. Obce hned se usnesly zažádati o výkup z robot, první byla kozlanská. Protože se však nemohly dohodnout s vrchností o cenu, jednání se protáhlo. Do jednání vpadla revoluční bouře 15. března 1848 ve Vídni. Tento bouřlivý rok přinesl všeobecné zrušení roboty, a proto byl zvláště po této stránce radostně obcemi uvítán. I na Novohvězdlícku jej vítali s velikou radostí jako spásný rok, kdy se sebe setřesou ponižující jho. Sotva vyšel císařský patent (28. března 1848), jímž se dává možnost výkupu z roboty, poddaní novohvězdlického panství jako o překot chtěli utéci z poddanství. Kozlanští nechtěli ani jednati o výkupu z roboty a násilím chtěli ji udělati konec. „Mluvili veřejně, že se jim všechna nařízení císařská z vrchnostenské kanceláře neoznamují, že se jim ukládají roboty nesprávně, a že již ani nesmějí robotovat. Tak si vykládali patent z 28. března (1848), jímž císař nařídil, že po roce — nejdéle dnem 31. března 1849 — má robota přestati za náhradu, která se ustanoví zákonem.“¹⁾ Kozlanští se tedy vzbouřili a odepřeli robotu konati, ačkoliv patent se vyslovoval v ten smysl, aby poddaní konali roboty až do úplného vykoupení. Vrchní Karásek však nemohl se vzbouřenými poddanými nic spravit. Krajský úřad, k němuž byla na ně podána stížnost, odpověděl vyhýbavě a bojácně, že se má působiti k tomu, aby vrchnost usnadnila poddaným, pokud možno, výkup z roboty. Kozlanští vyslali deputaci k opatovi Nappovi. V jakém smyslu jim odpověděl opat, je patrné z přípisu, který poslal opat 7. dubna 1848 vrchnostenskému úřadu do Nových Hvězdlic. Opat nařizoval, aby se obcím, odpírajícím robotu, zřetelně vyložil patent o tom, že robota přestává koncem března 1849, odpírají-li tudíž robotovati, prohřešují se tím proti císařskému nařízení. Nevěří-li tomu, ať se zeptají krajského úřadu nebo ještě vyšších úřadů. Také ať se jim oznámí poučení guberniálního vicepresidenta Lažanského, které bude vydáno. Kdyby to nepomohlo, má se vrchní obrátit o pomoc ke krajskému úřadu, který musí také zprostředkovati výkup z robot, protože jinak poddaní se nepustí do žádného vyjednávání.²⁾

¹⁾ Události, jež se sběhly se zrušením roboty roku 1848 na Novohvězdlícku, důkladně popsal citovaný Jan T e n o r a v „Časopise pro dějiny venkova“ 1926, 168 až 190. Také v dalším čerpám z něho.

²⁾ Tenora, Rok 1848 na Novohvězdlícku, I. c. 177.

Mimo Staré a Nové Hvězdlice všechny obce odepřely poslušnost. Opat vystavit novohvězdlickým a starohvězdlickým zvláštní uspokojení a pochvalu, že se nedali strhnout k neposlušnosti. Zatím však v odbojných obcích bylo čím dál hůře, až došlo k veřejnému násilí. Kozlanští usedlíci Josef Bartošek a Jan Michele nechtěli dovolit panským ovčákům hnáti přes poddanské úhory a ovčáky zbili. Krajský úřad však v rozbouraných dobách nechtěl zprostředkovat přímo a nastoupil zdoluhavou úřední cestu. Nakázal vrchnímu, aby sepsal veškeru robotu na panství, aby se mohlo začít vyjednávat o výkup. Když konečně po delší době byl soupis hotov, došlo k jednání. Opat žádal nízké výkupné. Ale ani tento návrh se nestal podkladem k dohodě.

Zatím události se rychle vyvíjely. Zemský sněm zvaný „selský“ přijal 9. června 1848 návrh barona Vojtěcha Widmanna, aby se lhůta k odstranění roboty, kterou stanovil císařský patent z 28. března 1848, zkrátila tak, že by 1. červencem 1848 přestala patentální robotu naturální i desátky za levnou náhradu, která se má dodatečně vyšetřiti. Tento návrh byl schválen císařem Ferdinandem 26. června 1848. Tím tedy 1. 7 1848 přestala na Moravě veškerá robotu a desátky.

Přestala tedy vrchnost, nebylo již poddanského poměru. Také o výkupu došlo k dohodě.¹⁾ Přestávaly dosavadní styky mezi vrchností a poddanými. Také rychtáři byli z vrchnostenských služeb propuštěni. Opat však na ně pamatoval a odměnil je.

Zrušením roboty byl zvrácen dosavadní hospodářský systém na klášterním panství. Pro vrchnost se zvětšil hospodářský náklad úbytkem pracovních sil. Proto již koncem června 1848 nařídil opat, aby část polí byla pronajata a počet ovcí redukován. Do Kozlan měly býti dány dojně krávy.²⁾

N a p p h o s p o d á ř s k ý m r á d c e m.

Je známo o Nappovi, že měl styky s nejvyššími kruhy. A nebylo to jenom ocenění jeho všestranného vzdělání a rozhledu, bystrého úsudku a iniciativního ducha, nýbrž i jeho hospodářských zkušeností. Býval zván šlechtickými přáteli na jejich statky jako hospodářský rádce, zvláště když jeho hospodářské meliorace na vlastních statcích se potkaly s tak překvapujícím výsledkem.

¹⁾ Tenora (l. c.) udává výši výkupného v Nových Hvězdlících 253 zl. 8 kr. u pololánu, 113 zl. 4 kr. u čtvrtlánu. Jinde o něco méně nebo více.

²⁾ Tenora, l. c. 181.

Zvláště víme jistě, že byl oblíben u samého místodržitele moravského hr. Lažanského, a to, jak je patrné z dokladů, právě pro svou hospodářskou zkušenost. Dne 9. května 1858 píše Napp členu kláštera Dr. Tomáši Bratránkovi do Krakova mezi jiným i stran duchovních cvičení (exercicií), že se budou konati až v polovici srpna, ježto pro svatodušní týden (v červnu) je to už pozdě a také chce tehdy odejeti s místodržitelem (Lažanským) do Milešova v Čechách, kde místodržitel koupil statek, a „již několikrát vyslovil přání, aby se naň Napp podíval“. Leží u Litoměřic, v ústech lidu je zahradou Čech pro tamní pověstné ovocnářství. O Milešovce a okolí prý psal, pokud je mu známo, Dr. Dietrich.¹⁾ Do svých účtů si Napp 1. srpna 1858 o této návštěvě poznamenal, že jede do Prahy, Lovosic a Milešova na nově koupené panství hr. Lažanského „na požádání, aby n a r ý s o v a l z á k l a d y n o v é h o z ř í z e n é h o h o s p o d á ř s k é h o p l á n u (über Ansuchen, die Grundlagen eines neuen geregelten Wirtschafts-Plans zu unterwerfen.“²⁾

Příštího roku 1859 pozval Lažanský opět Nappa do Milešova k delšímu pobytu. Že se mu tam líbilo,³⁾ dokazuje to, že se tam zdržel hodně dlouho, déle než zamýšlel. Zmiňuje se o tom ve svém dopise, poslaném 1. září 1859 P. Anselmu Rambouskovi do Brna. Není patrné, kdy odejel do Milešova; dá se soudit, že v polovici srpna. Právě tam ho zastihlo vysoké vyznamenání řádem železného k o r u n y, které ho podle psaní velmi těšilo. Rambousek mu gratuloval k vyznamenání z kláštera 29. srpna. Napp mu v dopise také oznamuje, že odjede z Milešova v sobotu 3. září, a poněvadž se zdrží jeden den v Litomyšli,⁴⁾ aby se opět setkal s Jeho Excelencí (místodržitelem) v úterý v České Třebové a dále jel do Brna, může dojet do Brna teprve 6. září. Jeho náladu povznáší ta okolnost, že se Jeho Excellence vrací do Brna v plném zdraví. Ať ho Bůh v jeho veřejném působení dlouho zachová! — Do programu tohoto svého letního pobytu v Milešově dává Napp nahlédnouti aspoň několika slovy v témž dopise. Píše: „Prodlévám jen po boku Jeho Excellence, konám s ním hodinové procházky a mám se dobře. Nemohl jsem odporovati přání Jeho a Její Excellence, a nechal jsem se přemluvit, abych zde

¹⁾ Archiv kláštera strb.

²⁾ Nappovy účty, fol. 52a.

³⁾ Už z loňské návštěvy si dovezl pěkný obraz Milešova, jak svědčí účty. (Položka za zarámování ze dne 20. října 1858, 64a).

⁴⁾ Měl tam ženatého bratra, který však zemřel 9. prosince 1858. Navštívil tedy pozůstalou vdovu a její dvě děti, syna a dceru.

zůstal déle, než jsem si předsevzal. Dne 28. (srpna) byl jsem srdcem a duší v Brně¹⁾ — osobně po prvé vzdálen ze svého kláštera, což mě trochu zneklidňovalo.“

Také Lažanský si zajel někdy do Nových Hvězdlic, aby se podíval na vzorné hospodářství. Dne 3. srpna 1856 stál oběd pro místodržitele a ostatní hosty v Nových Hvězdlicích 71 zlatých.²⁾ Napp také zveleboval hospodářství, jak mohl, zaváděl novinky zvláště v používání hospodářských strojů. Ze dne 28. února 1855 vykazují jeho účty (25 a) položku 21 zlatých 40 krejcarů za nový pluh („Untergrundpflug“) z Moravského Krumlova pro Nové Hvězdlice. Hned nato se jel Napp podívat na novou mlátičku do Lomnice.³⁾

O všechny zemědělské otázky jevil Napp přirozený zájem. Ani majetkové přesuny ve šlechtických rodinách neušly jeho pozornosti, ba zdá se, že o tyto jevil právě zájem. Dne 23. května 1865 píše Dr. Bratránkovi, že statek hraběte Vettera v Přestavlkách koupil olomoucký arcibiskup za 195.000 zlatých. Morkovické panství koupil hr. Thun z Kvasic za 560.000 zl. a D i e b l se stal jeho vrchním ředitelem. Panství Křížanov po pánu z Ronova bylo prodáno za 600.000 zl. „Jsou to enormní ceny,“ dodává Napp, „a důkaz, jak málo se důvěruje peněžním poměrům.“⁴⁾ Na prvním místě ovšem informoval Bratránka o všech důležitějších záležitostech H o s p o d á ř s k é s p o l e č n o s t i, jejímž vynikajícím členem byl i Bratránek.⁵⁾

Nesmíme ovšem zapomenout na dalekosáhlý krok, při němž bylo použito výtečných rad a zkušeností Nappových. Byla to pracná záležitost v y v a z e n í s e l s k ý c h s t a t k ů z p o d d a n s t v í, kterou přinesl rok 1848. V komisi zasedal i Napp a má zasloužený podíl na

¹⁾ 28. srpna je řádový svátek sv. Augustina.

²⁾ Nappovy účty 47a.

³⁾ Nappovy účty. Položka ze dne 1. března 1855 (26a) 5 zl. 20 kr.

⁴⁾ Archiv kláštera strb. Dopis ze dne 23. května 1865.

⁵⁾ Hodně pro ni také pracoval, jak je patrné z narázek v Nappových dopisech, a několikrát zastupoval moravskoslezskou Společnost na valné hromadě haličské Hospodářské společnosti v Krakově. Nappovi byla tato Bratránkova účast na snažení Společnosti velmi milá. Jeho radost se zřetelně projevuje v dopise, jímž Bratránkovi oznamuje, že moravskoslezská Hospodářská společnost ho (Bratránka) jednomyslně jmenovala s k u t e č n ý m č l e n e m („Es ist mir angenehm dir zum neuen Jahr zur Kenntniss bringen zu können, dass dich die k. k. mähr.-schles. Gesellschaft für Ackerbau-, Natur- u. Landeskunde in der heutigen General-Versammlung einstimmig zu wirklichem Mitglied erwählt hat, das übrige wird dir im ämtlichen Wege demnächst zukommen.“ (Archiv kláštera strb. Dopis z Brna dne 29. prosince 1856.)

provedení tak obtížného úkolu. R. 1851 byl povolán do ředitelstva vyvazovacího fondu a r. 1855 do zemské komise pro vyvázání služebnosti.

Hospodářskému úsilí Nappovu se tedy podařilo pozvednouti zanedbané klášterní statky v Šardicích a Nov. Hvězdlicích. Napp se však zabýval vážně myšlenkou, rozšířiti hospodářskou základnu a přikoupiti ještě nějaký statek. V dopise ze dne 9. května 1858 píše Bratránkovi: „Čtu ve veřejných listech (novinách), že 17. června t. r. bude u zemského soudu v Krakově na prodej panství Liznik s příslušenstvím, Nizdibradicemi(?), Straconkou a Leszazynami. Toto panství má majetek v polích, loukách, zahradách a lesích 2555 jiter (Joch) 538[□] čili 7666 dolnorakouských měřic a jest odhadováno na 166.182 zl. Přeptej se blíže na tento statek. Snad ti může pan Dr. Schenkel o něm více sdělit. Odhadní akt, hospodářský inventář, výtah ze zemských desk a prodejní podmínky jsou vyloženy každému k nahlédnutí u zemského soudu v Krakově. Bude-li stav statku dobrý, majetek nepřilíši roztrštěn, nýbrž dost zaokrouhlen, nebude-li les vydrancován, nýbrž bude mít dost dřeva, a budou-li tvé zprávy v tomto ohledu příznivé, uvážil bych o tomto předmětu blíže. Jádrem statku je les, který tvoří $\frac{1}{3}$ celkového majetku, a proto bude záležet hlavně na jeho stavu a na odbytu dřeva. Napiš mi tedy o tom.“¹⁾ S koupě však sešlo. Opat se zajímal také o nějaký statek na Slovensku při polských hranicích, ale i s této koupě sešlo.

Jako hospodářský expert byl Napp zván i do lesnických schůzí a porad, kde oceňovali jeho zkušený rozhled stejně jako iniciativního ducha. Z Koburgu dostal pozvání, aby na schůzi rolníků a majitelů lesů v září 1857 pojednal o předměť, který sám navrhl do debaty.²⁾ Napp byl také ve výboru moravského lesnického spolku.³⁾

V uznání jeho národohospodářských zásluh se mu dostalo čestného členství Hospodářské společnosti ve vévodství s o l n o h r a d-

¹⁾ Archiv kláštera strb.

²⁾ V dopise Bratránkovi ze dne 28. dubna 1857 píše: „Aus Koburg erhielt ich heute die Einladung bei der nächsten Versammlung der deutschen Land- und Forstwirthe daselbst, im September, einen, freilich von mir in Vorschlag gebrachten Gegenstand, für die Debatte einzuleiten, oder zu praeludiren.“ Napp se však vymlouvá, že Koburk je daleko, a tudíž se za tu čest poděkuje. (Archiv kláštera strb.)

³⁾ Dne 25. července 1854 píše na př. Bratránkovi: „Ich habe Montag Sitzung bei der Grundentlastungsfondscommission — Mittwoch bei der Ackerbaugesellschaft, den 7ten bei dem mähr. Forstschulverein und am 8ten August will ich wieder aufs Land.“ (Archiv kláštera strb.)

s k é m (Die k. k. Landwirtschafts-Gesellschaft im Herzogtume Salzburg) ze dne 25. září 1851. Dopisujícím členem š t y r s k é Hospodářské společnosti byl jmenován (arcivévodou Janem) hned 29. března 1838. Také První rakouská s p o ř i t e l n a ve Vídni (I. oester. Sparkassa) ho jmenovala 27. prosince 1832 svým čestným členem. Nejvíce však nám mluví o jeho práci v Hospodářské společnosti ten fakt, že 27 okresními odbory této Společnosti byl jmenován čestným členem!

★

Není ovšem možno ani sebe podrobnější studií vyvolati v mysli všechnu energii dobra a lásky k bližnímu, již Napp vydal ve svém dlouhém životě práce, „nedoceněném pro kulturní vývoj Moravy“, jak právem dí Bohumil Navrátil.¹⁾ Přispějí-li k tomu poněkud tyto řádky, ať jsou povinným díkem za obětavý nezištný kněžský život.

¹⁾ ČMM 1902, v článku Vincenc Brandl, 302.

Posudky.

Franz Michel Willam: Život Marie, matky Ježíšovy. Nakl. Ladislav Kuncíř, Praha 1937. S. 493, 55 K.

Spisovatel tohoto díla vydal dříve životopis Ježíšův, taktéž do češtiny přeložený, ale sem nezaslaný. Ráz životopisu Mariina jest ovšem docela jiný, jelikož k němu není vůbec pramenů, až na několik zmínek v knihách NZ. Co tedy objemná kniha obsahuje? Legendy nikoli. Chce přece býti životopisem. Proti apokryfním spisům o osobách NZ se starokřesťanství bránilo a také ubránilo. Náš spis není apokryfním v tom smyslu, aby o P. Marii nějaké příběhy vymýšlel a přidával, leda takové, jaké v životě prosté východní ženy jsou obvyklé. On na tomto základě a na základě biblických zmínek více rozjímá, ovšem nejednou rozjímání podkládá a básní. Je to takoruka duchovní, marianský román, který však právě theologickým a reflexivním rázem namnoze přestupuje úroveň knihy pro lid, pro nějž zase jiné částky jsou jako udělaný.

Úsudky o něm se rozcházejí. Dogmatikové směru čím víc — tím líp chválí, biblisté ne tak tuze. Všichni uznávají pilné předběžné studium nejen Písma, ale i krajiny, kde se obsah Písma odehrává, a studium jeho lidí, pokud o nich máme jaké zprávy; podle známé pravdy, že východan jest v životních zvycích velmi konservativní, osnuje spis. svoje vypravování nejvíce na tom, jak se žilo v Palestině do nedávna. Možná, že vše, co si z tohoto života pro život P. Marie vybral, se v tomto nestalo, ale na tom tolik nesejde. Hlavní mu jest, aby vystihl a čtenáři vstípil ducha, jenž P. Marii oživoval. V této stránce, již bychom nazvali meditační, podal spis. mnoho zdařilého a úspěšnějšímu čtenáři vhodného. Zdali zacheval všude správnou míru sapere ad sobrietatem, nebudiž tu rozhodováno. Exaggerace v písemnictví marianském, zvláště biblickém, se tak ustálily, že nevděčno proti nim psáti.

Spis ozdoben četnými obrázky z Palestiny. Ikonografie marianské však tu skoro není. Sloh překladu jest plyný. Nesprávně psáno na př.: k rozhodnutí Mariině; vrátila se zpět; oddůvodněny; pronajala (m. najala) a j. Proč psáti Flavia Josepha? Místo sám (samý) napořád psáno samotný. Andělské pozdravení: „Zdráva buď, Omilostněná“?

Korespondence císaře Leopolda I s Humprechtem Janem Černínem z Chudenic. Vydal Zdeněk Kalista. Díl I. (duben 166c—září 1663). Č. akademie, Praha 1936. S. 205.

Známy cdborník v dějinách rodu Černínů, obírající se zvláště osobou jmenovaného „barokního kavalíra“, v udané době rakouského vyslance u republiky benátské, podává zde z bohatých zásob archivu jindřichohradeckého dopisy Leopolda I k němu, zatím I. díl. Jsou

psány vlašsky. Poučují zajímavě o některých státních věcech současných, hlavně však o dvorním životě vídeňském. Odpovědi není.

Vydání jest velmi pečlivé, hojnými poznámkami opatřené. Ukazatel jmen snad mohl počkati do 2. dílu? Slovo „bohužel“, opakované při každé zprávě o nejistém místě, lépe vůbec vynechati.

Dr. Augustin Neumann: Z dějin českých klášterů do válek husitských. Vyd. opatství Emauzské, Praha 1936. S. 213.

Delší dobu chystaný tento spis, doklad opravdové lásky k věci a neúmorné píce o ni, podává látku z dějin předhusitského klášternictví u nás, jež o něm svědčí jinak nežli běžné úsudky. (Nadpis o „českých klášteřích“ jest nejasný.) Je to celkem látka obranná, čerpaná ze spolehlivých pramenů, spolehlivějších, nežli jsou fanatické útoky předhusitských horlitelů Waldhausera, Miliče a Janova. Pramenů jest arci málo, o to se postarali právě husité, zničivše tolik památek naší osvěty. Což jim konečně u našich dějepisců neuškodilo, ano dalo vyniknouti jejich udatnosti v obraně prý „zákona božího“, udatnosti ozářené tolika plamennými sloupy zapálených klášterů a jiných pomníků slavné katolické minulosti. Vždyť jeden nadšenec nazval ještě v posledním čísle „Č. časopisu historického“ Husa největším mužem českých dějin. Historiografika sokolská!

Čím méně dostupných pramenů a čím pracnější bylo vyloviti z roztroušených pramenů příslušné zprávy, tím ovšem větší zásluha. Soustavně seřaditi takto sebranou různorodou úryvkovitou látku nebylo možno, i snažil se p. spis. pod několika hesly aspoň přibližně souvislé otázky projednati pospolu: kláštery a šlechta, zakládání klášterů, k řádové organizaci atd. Výtky jmenovaných Husových předchůdců stručně probrány v poslední, XX. stati; zvláště poučné jest, co zde uvedeno z popletených názorů Matěje z Janova.

* * *

Miloš Vysocký: Myslivec Šenk. Román. Nakl. A. Neubert, Praha 1936. S. 542, 36 K.

V knížecích leších hospodaří skoro bez dohledu myslivec Šenk, prý levoboček nebožtíka knížete. Hospodaří špatně s panskými penězi, hospodaří špatně s hezkými děvčaty na panské práci. S jednou se dokonce oženil na vzdory svému pomocníku, jež by rád učinil neškodným. Ale v rozhodné chvíli, kdy na něj nastražil tak, že jej vehnal do rukou četníku pro zpronevěřené peníze, jest sám zabit kládou v lese a peníze se najdou u něho. Pronásledovaný sok jest na vzestupu. Hodný, čestný to člověk, jenž odolá i svodům hezké šlechtičny, která jest hostem na zámku, svědomitý i v panské službě: jen kdyby tak hloupě moderně nežvanil o modlitbě, o chození do kostela atd., jako na s. 121. Na s. 141 navrhl myslivec Šenk jednoho z dělníků, omylem žárličího na mysliveckého pomocníka, aby tohoto

zastřelil; třebaž tu ze Šenka mluví zaslepenost vášně, tak neopatrně by se prohnáný ničema sotva vydával v ruce nebezpečného svědka, který byť sám u něho notným vroubkem visel, přece by mu mohl býti osudným, jak se také stal, arciť až po jeho smrti, ve prospěch křivě obviněného pomocníka.

Příběh, ač obsahu u těch lidí dost obvyklého, jest vypravován plyně a zajímavě, ovzduší lesa vystiženo živě a přirozeně.

KNIHOPIŠ.

- E. Allo: Saint Paul. 2e épitre aux Corinthiens. Lecoffre, Paris 1937. S. 462.
 Z. Baranowski: Zagadki życia. Rozmowy etyczne. Ks. św. Wojciecha, Poznań 1936. S. 314.
 F. Braun: La sépulture de Jésus. A propos de trois livres récents. Lecoffre, Paris 1937. S. 82.
 H. Felder: Jesus von Nazareth. Ein Christusbuch. Schöningh, Paderborn 1937. S. 398, 5 m.
 J. Hessen: Die Geistesströmungen d. Gegenwart. Herder, Freiburg 1936. S. 186, 2.20 m.
 D. Heuser: Die Erlösgestalt in der belletristischen Literatur seit 1890 als Deuterin der Zeit. Hanstein, Bonn 1936. S. 197, 6.20 m.
 J. D. Chamier: Ein Fabeltier unserer Zeit. Glanz u. Tragödie Kaiser Wilhelms II. Amalthea, Wien 1936. S. 403. 5.75 m.
 I. N. Karmiris: Thomá tú Akinatú Soymma theologiké, exellénistheisa hypo... Novofecky (pravosl.) I. 1. obs. qu 1—13; předs. 54 str. úvodu. Atheny 1935. S. 230.
 O. Karrer: Das Religiöse in d. Menschheit u. das Christentum. Herder, Freiburg, 3. Aufl. 1936. S. 278, 4 m.
 O. Kuß: Die Theologie des Neuen Testamentes. Eine Einführung. Pustet, Regensburg 1937. S. 412.
 A. Leeuwen: L'analogie d'être. Revue néoscol. Louvain 1936.
 W. Mook: Aufbau der Kulturen. Bonifacius-Dr., Paderborn 1937. S. 347, 6.30 m.
 T. Penido: La conscience religieuse. Téqui, Paris 1936. S. 256.
 H. Radlińska: Społeczne przyczyny powodzeń i niepowodzeń szkolnych. Nauk. tow. pedag., Warszawa 1937. S. 502.
 J. Rupprecht: Das Wunder in d. Bibel. Furche, Berlin 1936. S. 253, 5 m.
 W. Schöllgen: Vererbung u. sittliche Freiheit. Schwann, Düsseldorf 1936. S. 95, 2.85 m.
 D. Schwerber: Moderne Technik u. christliche Weltanschauung. Rennebohn, Bielefeld 1936. S. 96, 1 m.
 S. L. v. Skibrowski: Reflexion-Implikation, eine psychologische naturtheologische Untersuchung. Lwów 1936. S. 360.
 J. Somogyi: Die Begabung im Lichte der Eugenik. Deuticke, Wien 1936. S. 518, 14 m.
 T. Spáčil: Fides catholica S. Joannis Chrysostomi et recens quoddam opus auctoris orthodoxi. Roma, Gregorianum 1936. S. 87. — Septimus congressus unia-ticus Velehradii. Roma, Pont. instit. orient. stud. 1937. Universitas Tyrnaviensis in Slovachia et catholici ritus orientalis. Roma, id. 1937.
 J. Vosté: De passione et morte Jesu Christi. Coll. Angelico, Roma 1937. S. 404, 32.50 l.
 W. Zaliziecki: Byzanz u. Abendland im Spiegel ihrer Kunsterscheinungen. Pustet, Salzburg 1936. S. 104, 2.40 m.
 C. Zawisch: Werden des christlichen Arztes. Benziger, Einsiedeln 1936. 1.50 m.

Rozhled

Náboženský.

iv. — Stigmatisace.

Od dob sv. Františka Assiského bylo celkem asi čtyři sta stigmatizovaných, a byly to většinou dívky. Z nich bylo však jenom asi sedmdesát prohlášeno za svaté.

Není tomu dávno, co i jedna protestantka dostala stigmata. V sanatoriu dra med. Lechlera byla tato věc důkladně zkoumána. Bylo zjištěno, že při tom hrála suggestce velmi důležitou úlohu. Stigmatizovaná zabývala se velmi živě spisy o známé Terezii z Konnersreuthu; každá zpráva o ní hluboce na ni působila. Würzburgský profesor G. Wunderle praví (Philosoph. Jahrbuch 1937, str. 147), že se i zde jedná v podstatě „um ein katholisch beeinflusstes Geschehen“.

V minulém století soudili vynikající zastanci fysiologie se svého materialistického stanoviska, že stigmatisace není vůbec možná, a že všechny zprávy o takových zjevech dlužno a priori zavrhnouti. Dnes se však soudí, že stigmatisace je možnou jako „psychogener Vorgang“ (zjev silným hnutím duše přirozeně způsobený). Wunderle soudí, že i taková stigmatisace, která byla způsobena cestou nadpřirozenou, předpokládá „hluboce vzrušující duševní zážitek“. Ze všech zpráv od dob sv. Františka vysvítá, že bylo „vždy duševní zranění základem a předstupněm tělesného. O podstatné souvislosti mezi vnitřní a zevnější, t. j. tělesnou stigmatizací není již v pozdějším středověku pochybnosti. Mystikové, kteří se o tom vyjádřili, vidí v tělesné, krvavé stigmatizaci jenom nejvyšší zdokonalení procesu, který zvláštním omilostněním musil začít v duši mysticky povznesené. V zásadě lze tuto teorii již poznati u mystika Ruysbroeka, a staletí později byla jasně formulována Görresem v díle o křesťanské mystice. Görres nazval compassio, společnou bolest s bolestmi ukřižovaného Spasitele, podstatnou věcí té duševní moci, která formuje i tělo. Dle něho působí takto při stigmatizaci „plastická síla“, jak se vyjadřuje. Tato upravuje tělesný vzhled podle vnitřního spolutrpičeho zážitku omilostněného (člověka) (149). I dnešní psychologie mluví o této „plastické síle“ duše, o jejím vlivu na tělo.

Nelze však všeobecně říci, že jenom tato „compassio“ jest jedinou příčinou při stigmatizaci. Kolik světců prožilo s Kristem jeho bolesti v míře neobyčejně veliké a přece neměli stigmat; neměla jich ani Rodička Boží, ačkoli stála pod křížem, viděla na vlastní oči vše a v pozdějším životě ještě na toto utrpení často vzpomínala. Z toho následuje, že tak zv. „plastická síla“ nestačí, že k tomu ještě třeba jiných okolností. Dle Wunderle jsou to „momenty, které jsou čistě na straně Boží a jež nutno jediné jeho přidělení milosti připsati.

Nemůžeme nahlédnouti do teleologie těchto činitelů a nemůžeme o tom proto souditi, proč milost právě stigmatisace v té neb oné době té které osobě byla dána nebo nebyla dána.

Psychologa zajímá přirozeně jiná řada momentů, která také přichází v úvahu: die besondere Artung der Gesamtpersönlichkeit, její tělesná vlastnost, jakož i její vasomotorická reakční schopnost a stavy jiné, jež především fysiolog sám má udati. „Es ist weniger für den Psychologen als für den mystischen Theologen von Belang, jene Zustände wertend ins Auge zu fassen, die etwa der religiösen und ethischen Heiligkeit der Stigmatisierten zuwiderliefen. Wenn man die Stigmatisierten als Kranke bezeichnet, so ist jedenfalls damit noch nichts gegen ihre Heiligkeit eingewendet“ (150).

O experimentu, který provedl Lechler na oné protestantce se stigmaty, praví Wunderle, že nás poučují „o přirozené možnosti a skutečnosti suggestivního působení stigmatisace“. „Ich huldige der Meinung, dass auch die suggestiv beigebrachte seelische Einstellung der Compassio nur dann zur Stigmatisation führe, wenn eine volle innere Aneignung erfolgt ist.“

Kdo má právo rozlišovati mezi pravou (t. j. nadpřirozenou) stigmatisací a mezi přirozenou? Wunderle soudí podobně jako jiní theologové, že hlavní slovo přísluší církvi samé.

nn. — Premonstráti v Louce u Znojma.

Z hist. topografie jest známo, že v listopadu přepadli husité klášter Louku u Znojma, bližších zpráv se však až dosud postrádalo. Aspoň něco o tom nacházíme v Kurzově „Oesterreich unter Albrecht dem Zweyten“ (Videň 1835). Autor cituje (str. 108, pozn. a) nekrolog dominikánů v Retz-u. Dle něho možno zpusťování kláštera přesně datovati. Husité totiž přitřhli k Louce 12. listopadu, kde leželi po tři dny; 15. listopadu vpadli do Rakous a poplenili Retz s tamním klášteřem. Jeho nekrologium dále prozrazuje, že někteří premonstráti zůstali v klášteře v Louce i za vpádu husitů. Byli od nich nuceni k odpadu od katol. víry, dva však pevně setrvali a byli za to od nich upáleni. „Anno Domini 1425, die sequenti post festum Martini convenerunt Hussitae cum maxima multitudine ad monasterium Lucense, inhabitaverunt illud per triduum et ceperunt fratres aliquos, duos vero eis adhaerere nolentes combusserunt. Item post destructionem transierunt Retzam...“

Stav opatství louckého v r. 1426 lze aspoň přibližně zkonstruovati dle listiny téhož kláštera (Zem. arch. mor. Louka, 221), kterou biskup Jan Železný stvrzuje volbu nového opata, vykonanou 8. září 1426. Dle této listiny byl klášter v rozvalinách, neboť se shromáždili k volbě „in loco capitulari consueto, rupto tamen et totaliter desolato“. Když konvent za sebe designoval volitele, tedy se tito odebrali „ad capellam quandam desolatam Sancte Cath-

rine dicto capitulari loco contiguum“. Klášter byl vybit a opuštěn. Jména jednotlivých kapitulárů dokazují, že žili skoro vesměs po farách. Jména jejich působišť mají proto i svůj zvláštní význam, neboť prozrazují, že byla v moci katolíků. Převor Zachariáš byl plebánem v Loděnicích, Ctibor plebánem v Šatavě, kde byl u něho vikářem Štěpán, Lukáš v Tasovicích, Mikuláš v Křidlovicích, Přibík v Prostoměřicích, jiný Mikuláš v Dyjákovicích (in Dyac), třetí Mikuláš u sv. Mikuláše ve Znojmě, Hynek v Oleksovicích, Petr Gysner, Václav z Brna a Mikuláš v Příměticích. Kromě těchto členů jsou v listině uváděni ještě podpřevor Jindřich, kustos Rudolf, kantor Václav, tři kněží Jeronym, Jan a Leopold, jáhen Zikmund. Celkem 19 kněží a jeden jáhen.

★

Slovensko.

Všech obyvatel, všech vyznání na Slovensku se čítá 3,254.189, slovenských katolíků pak asi 57%, z toho počtu. Ze Slováků je kolem 83% katolíků a kolem 14% protestantů. Ke stížnostem, že na v ú d ě í m í s t a v státě i j. se ustanovují protestanté a katolíci jsou opomíjeni, se odpovídá, že těmto se děje tak proto, jelikož jsou v politické opozici. Je to tak trochu zásada práva pěstního („dobývatí práv“), neboť občané, kteří jinak plní své povinnosti k státu, mají právo samostatně mysliti a mluvit o věcech státních; opozice tedy není sama sebou opak státotvornosti, jak by ona odpověď ráda naznačila. Ale zároveň s oněmi povinnostmi a s tímto právem mají pak katolíci také právo, aby z toho, čím na stát přispívají, měli také přiměřený podíl příjmů jak osobních, tak věcných. Sic by byl stát oprávněn zastaviti opozici a jejím lidem vůbec všechno, čím jest poplatníkům svým povinen. Kupovati duše ani v politice není čestné.

★

Rusko.

V Římě studuje 25 Rusů, aby se podle studijního rozvrhu Pia XI připravovali na misijní práci mezi Rusy, zatím mezi vystěhovalci, a byli pohotoví, kdyby také křesťanstvu a katolictví uhodila hodina svobody. Zatím je tato v nové ústavě sice vyslovena, ale rozumí se jí jen tak, že je všechno dovoleno p r o t i náboženství; všechno, co by mu napomáhalo, se jako dříve stíhá a trestá, i vidí už i neomezenější lehkověrci, že si vláda stanovením „náboženské svobody“ v zákoně dělá ze světa jen blázna. Nenít její zásluhou, že bezbožecká její opatření nenesou očekávaného ovoce, naopak, že členů bezbožeckého svazu ubývá, že jeho prostředky (film, musea, učebny atd.) z části selhávají a proto se také z části ruší, že davové náboženské projevy zůstávají, ba rostou: vše to jsou slabé paprsky, ale přece paprsky naděje v lepší budoucnost, neodůvodňují však nikterak zpráv o příznivějších poměrech nynějších, zpráv to zcela určitě lživých. M o ŝ n á, že tu a tam v Rusku od nové ústavy a od voleb si slibují někteří nějaké zlepšení a proto se zase, byť i nesměle, hlásí k náboženství,

ale o obratu naprosto nelze mluvit. I to jest možno, že jej urychlí řádění sovětských pohlavárů mezi sebou a proti sobě navzájem, ale i to jsou ještě jen slabé naděje.

Totéž platí o Mexiku a Španělsku i Německu: šilenství nemůže obstát na stále.

★

as. — Svolání ekumenického koncilu pravoslavnou církví.

Na prvním kongresu orthodoxních theologů v Athenách, od 29. list. do 4. prosince 1936, přednášel o svolání ekumenického koncilu profesor Alivisatos, president kongresu. Podle jeho vývodů svolání koncilu je nemožné z následujících důvodů: a) Není dnes důležitých dogmatických otázek, které by mohly způsobiti rozdělení nebo rozkol, a takových, které by bylo nutno rozhodnouti na ekum. koncilu. b) Církev není na podobné shromáždění připravena. Od 8. století, kdy byl slaven poslední koncil (uznávaný pravosl. církví), se nahromadilo tolik problémů, že je třeba zvláštní studie o každém z nich, dříve než se přistoupí k diskusi o nich. Příklad takového nedostatku je třeba v tom, že církev (pravosl.) nikdy nezaujala definitivní stanovisko ke katolicismu a protestantismu. c) Je také důležitá otázka, mají-li býti tyto církve (t. j. katolická a protest.) pozvány ke koncilu. V každém případě by se příslušelo, aby VIII. koncil ekumenický byl opravdu takový a ne pouze koncilem orthodoxní církve, jako koncil vatikánský byl koncilem církve katolické.

M. B a l a n o s se vyjádřil, že i když svolání ekumenického koncilu pravoslavnou církví není nemožné, přece přítomná doba není vhodná k jeho svolání. Vskutku, žádná palčivá otázka dogmatická nevyžaduje definování, je třeba pouze upravití četné otázky praktické, hlavně kultové. Řešení těchto vyžaduje uskutečnění předběžných podmínek, na př. intelektuální formaci kléru, vědeckou diskusi, čehož dosud není.

Podle Gr a n i č e svolání koncilu by bylo nebezpečné, neboť náboženská situace v Sovětském svazu není vyjasněna. V případě svolání koncilu, měl by tento býti řízen direktoriem, utvořeným ze zástupců jednotlivých církví pod předsednictvím ekumenického patriarchy. Výkonná komise by sjednala program se souhlasem všech. Dogmatická rozhodnutí by se stala na základě tří čtvrtinové většiny, jiné otázky na základě dvou třetinové většiny přítomných. Jazykem koncilu by byla řečtina nebo ruština.

Všechny dosavadní pokusy (hlavně po světové válce) o svolání ekumenického koncilu pravosl. církví vyzněly dosud nadarmo pro nejednotnost v názoru a zásadní nedostatek jediné autority církevní, a myslíme, že tomu tak bude i nadále.

Vědecký a umělecký.

Pračlověk.

Ve světle nyní už celkem uznávané pravdy o monofyletickém, nikoli polyfyletickém původě lidstva, totiž o původě z jedné prarodičů jeví se nynější rasové spory prostě směšnými. Že to byla jen jedna dvojice („Adam — Eva“), víme však jen ze Zjevení, z Písma; vědecky nebylo by vyloučeno více dvojic, ovšem stejného druhu — polyfyletismus z různých druhů se vědou již vylučuje.

Vzdělanci je znám význam slov: doba terciární, diluvium, doba glacialní (ledová) a (nynějši) alluvium — známé nebo v každém naučném slovníku vysvětlené výrazy. Co do člověka možno hned předeslati, že v t. z. terciéru (třetíhoří) se dosud nenašla stopa člověka.

Rovněž známé nebo snadno vysvětlitelné jsou výrazy: (člověk) homo primigenius (prvotní) — recens (nový); (homo) sinanthropus (čínský) — neanderthalensis (nalezený v porýnském Neanderthalu (z toho druhu: homo soloensis na Javě, h. steinheimensis v Evropě, h. helmei v Africe jakožto pozdnědiluvialní nebo středodiluvialní předkové dnešních Jihoaustralanů, Evropanů a Křováků).

F. Rüschkamp praví v „Stimmen d. Zeit“ (duben 1937), že nejstarší dosud vědě známý útvar člověka jest h. sinanthropus pekinensis, jehož zbytky, náležité asi dvěma tuctům různých jednotlivců, objeveny u Pekingy (Peipingu). Je to člověk ohně a zbraní znalý, tedy skutečný homo sapiens, pokrevně příbuzný s lidstvem až po nás. Náleží době starodiluvialní, je starší než h. neanderthalensis, s nímž má stejný ráz lebky. Objem mozkového prostoru je sice menší (1000 ccm proti 1450 ccm, nyní bývá hmota mozku průměrně 1350 ccm), ale to o inteligenci samo nerozhoduje, nýbrž také kůra mozková, závitky atd. Výška těla se odhaduje na 155 cm u muže, 148 u ženy; neanderthalská na 163—160.

R. dodává ještě několik slov o pověstném pithekanthropos erectus, jež na Javě r. 1894 objevil Dubois a jenž považován za přechod z opice k člověku a tak také nazván. Virchow jej mylně pokládal za zvíře, ale lebkou se podle R. ukázal jako člověk téhož druhu se sinanthropem.

★

m. — Miguel de Unamuno.

Podobiznu tohoto „doživotního rektora Salamanky“, duchovního vůdce mladého Španělska, jehož se dovolávají jak nacionalisté, tak i stoupenci levice, kreslí v Przegl. Powsz. (březen 1937) na základě osobních styků známý lit. historik a publicista Dr. Otto Forst Bataglia. Unamuno byl dle něho typickým představitelem duše Španělska. Vysměvač, který s brutální rozkoší stále a stále drásal vlastní rány, utrpené v honbě za pravdou, člověk, který opovrhoval každým

nucením, který sténal pod tíhou svých žádostí, který se dal spoutati duchem času a přece se vyrval z rozličných pout a vrátil se k tomu, co je věčné a nepomijející. Sám přiznává: „Jsem člověkem plným rozporů, člověkem, který srdcem praví: ano, a rozumem toho neuznává a popírá.“ — „Toužím po tom, abych věčně byl a trval. Citím hlad po Bohu. Pohlcuje mne žízeň lásky, která je věčná a která činí věčným.“ Těmi slovy vyjádřil první z obou zásadních pravd, na nichž byl zbudován jeho názor na svět. A důsledek z ní vyslovil takto: „Bůh, po němž hladoví naše duše, ten, který má naši duši vyrvati z nicoty a před ní uchrániti, ten nesmrtelnost udílející Bůh — musí býti nutně Pánem všemohoucím.“

O tohoto Boha bojoval Unamuno po dvě pokolení. Byl duchovním potomkem z rodu Kierkegaarda a Dostojevského, z rodu Papiniho a Bloya, Kasprowicze a Thomsona, kteří víru po otcích zděděnou musí si bolestně vybojovat. Ale při tomto rysu hluboké tragiky projevoval Unamuno jako pravý syn jihu současně také jistou slunečnost, veselí a humor, zůstával vždy usměvavým, žertovným a ochotným.

Pocházel, jak známo, z kraje Basků (nar. 1864 v Bilbao). Již v mladém věku proslul jako vynikající učenec. Jako odborník byl hellenistou a znalcem sanskritu, ale při tom i opravdovým uomo universale, obeznalým v theologii i filosofii a jejích pomocných vědách, v právu, historii, národohospodářství, esthetice a literatuře. Odezíráme-li od jeho odborných děl, přešly do světové literatury zvláště jeho filosofické a literární studie, pak některé romány, novely a dvě dramatické práce, jakož i polemický spis proti Alfonsu XIII, jenž nemálo přispěl k pádu monarchie.

I beletrická díla jsou v podstatě aplikovanou filosofií životních zásad. Neboť Unamuno chtěl býti především učitelem svého národa. Neustále nabádal ke zkoumání sebe sama a domáhal se volnosti jako podmínky k dobrovolnému přijetí povinnosti. Zdivočelost a nevázanost zvířecího anarchismu vždycky odsuzoval.

Přehlédli, že jím vyžadovaná cesta úplné volnosti k přijetí závazku jest určena jen pro malou hrstku těch, kteří ji dovedou pochopit. A to bylo tragickým omylem Unamunovým, který zasáhl osudově nejen do jeho vlastního života, ale nesporně i do dějů dnešního španělského pokolení. Po řadu let jako neúprosný protivník upadajícího trůnu královského a lehkomyšlné, neplodné diktatury Primo de Rivery byl pokládán za představitele těch směrů, které se r. 1931 sloučily v republiku španělskou. Shoda čistě zevnější a náhodná působila tu na veřejnost dojmem, jako by se byl Unamuno vniterně spojil s anarchismem. Zatím však jeho rozhořčený hněv se obracel jen proti režimu, který jej odstranil s universitní katedry, že neuvítal podle starého ceremonielu přijíždějící infantku, proti režimu, který zavrhl odvěké hodnoty katolické monarchie, aby se v operetním stylu bavil bigotností a požitkem. Že jej pak z vyhnanství povolali lidé z levice, že vítězství revoluce vděčil za svůj návrat do milované vlasti — za to nemožno dávatí vinu jeho nauce.

Španělskou republiku odsuzoval již od prvních počátků. Pro Azaňu a jeho druhy měl jen slova posměšného pohrdání. A když se rozbujela v celé své krutosti občanská válka, když začaly hořeti kostely a paláce, když už nebylo jiné cesty než osvědčiti se veřejně buď pro nebo proti, tehdy Unamuno, rektor Salamanky, prohlásil se pro národní povstání. Rudí splatili mu to smrtelnou nenávistí, která zasmušila poslední dny jeho života. Ctihodného starce ani to nezmýlilo. Zůstal věrným sobě a svému národu. Zemřel 31. prosince 1936.

★

hd. — Hvězdná obloha v květnu 1937.

Dne 1. května slunce zapadá dle kalendáře v 19 h. 18 m. Jest ve znamení Býka, ale vlastně a skutečně v souhvězdí Berana-Skopce. Když nám jasná obloha a soumrak dovolí, uvidíme o 20. h. večerní, že nad našimi hlavami, v nadhlavníku, zrovna procházejí zadní kola Velkého Vozu poledníkem. Velký Vůz přechází z východní části oblohy na západní její část, ovšem že vždy, jak známo, pozpátku, napřed zadními koly. Jeho obloukovité oje ukazuje nám do jiho-východní části oblohy na žluto-červeného Arktura v souhvězdí Bootes-Volaře, a prodloužíme-li tento oblouk ještě dále k obzoru, objevíme tam dosti nízko nad obzorem bílou Spíku-Klas v souhvězdí Panny. Pod Velkým Vozem rovněž právě prochází poledníkem velké, nápadné souhvězdí Velkého Lva, v podobě poněkud nepravidelného kosodélníku. Poledník rozděluje toto velké souhvězdí asi uprostřed na dvě části. V polovině, od poledníku k západu obrácené, září bílý, jasný Regulus. Nad Regulusem jest asi šest nebo sedm menších stálic uspořádáno tak, že tvoří přibližně podobu srpů, obráceného ostrím a hrotem k západu. V polovině, obrácené k východu, jest rovněž jasná stálice, ale slabší nežli Regulus: nazývá se Denebola.

Na západní části oblohy loučí se s námi ozdoba zimních nocí, oněch šest skvělých souhvězdí, jež jsou přímo skvosty nebeské kle-notnice. Z nich Býk s červenavým Aldebaranem, s líbeznými Kuřátky-Plejadami a s Hyadami jest už nad samým obzorem, Orion jest už téměř z poloviny pohřben pod obzor, rovněž Sírius jest už nízoučko nad obzorem. Poněkud výše nad obzorem stojí ještě velké souhvězdí Blíženců s bílými stálicemi Kastorem a Polluxem, a pod nimi osamocený Prokyon v Malém Psu. Z celé té zimní krásy zbude nám jenom skvělá, bílá Capella-Kozička ve Vozkovi, která jakožto hvězda ob-točnová nebo cirkumpolární neklesne nikdy pod obzor. V severo-západní části oblohy, nad Býkem a nad Vozkou, je skvělý Perseus, a ještě dále k severu nápadná Kassiopeja, která se blíží k poledníku na severní straně oblohy.

Nad Velkým Vozem krouží okolo polárky Malý Vůz, jehož obloukovité oje jest zakončeno polárnou. Jako Velký Vůz, tak i Malý Vůz krouží okolo polárky pozpátku, zadními koly napřed. Mezi Velkým a Malým Vozem vine se hadovitě dlouhé tělo Draka, jehož hranatá,

téměř čtyřhranná hlava jest poblízku Vegy na severo-východní části oblohy. Pod obloukovitým ojem Velkého Vozu jest nepatrná skupinka hvězdiček, je to malé souhvězdí Ohařů (*Canes Venatici*), a ještě poněkud nížeji, směrem k Panně s bílou Spikou-Klasem, jest nápadnější hvězdokupa: Kštice Bereniky, velmi pěkná v každém kukátku. Na severo-východu oblohy vyhouply se již nad obzor dvě významné stálice. významné ozdoby letních nocí, totiž Deneb v Labuti, blíže u severního bodu, a v sousedství, blíže k východu, Vega v Lýře. Východní část oblohy zabírá souhvězdí Volaře-Bootés, v němž září žluto-červený Arkturus, na něhož nám ukazuje obloukovité oje Velkého Vozu, jak již podotčeno. Prodloužíme-li tento oblouk ještě dále dolů k obzoru, objevíme tam bílou Spíku-Klas v souhvězdí Panny, a ještě nížeji pod Pannou k obzoru malé, nepravidelné čtyřhranné, ale nápadné souhvězdí Havrana. — Od Volaře-Bootés dále k východu jest malé, ale líbezné a nápadné souhvězdíčko Severní koruny a v ní, jako ozdoba královské čelenky, jasná zářící stálice: Gemma-Drahokam. A ještě dále k východu jest velké, rozložené souhvězdí Herkules, v podobě velkého, roztaženého písmene H. A ještě dále k severo-východu zdraví nás Vega a Deneb, o nichž bude řeč v letních měsících.

Z ekliptikálních souhvězdí jsou nad obzorem tato: nejdále na západ jest pošinut Býk, který zrovna zapadá. K Býkovi druží se blíženci, dále před poledníkem nepatrný Rak, s nímž sousedící Velký Lev zrovna prochází poledníkem. Dále k východu jest velké souhvězdí Panny s bílou Spikou. Ještě dále k východu jest malé, ale dosti nápadné souhvězdíčko Váh, jehož dvě hlavní hvězdy druhé velikosti stojí šikmo nad sebou. — Mezi Regulusem ve Velkém Lvovi a mezi Klasem-Spíka v Panně tak asi uprostřed, ale přece poněkud blíže ke Klasu, leží podzimní bod, ve kterém ekliptika protíná rovník, slunce zde v tomto bodu dne 23. září každého roku sestupuje ze severní části ekliptiky na její část jižní, je to den podzimní rovnodennosti.

Z oběžnic poukážeme na Merkura, který 10. května půjde sestupným uzlem své dráhy ze severní části své dráhy na její jižní část. Projde při tom rovinou ekliptiky, a bude den nato, 11. května v dolní konjunkci se sluncem. Bude při tom přecházeti před kotoučem slunečním, ovšem jenom na samém jeho krajičku. Bylo by proto nejenom zbytečno, hledati jej na krajičku kotouče slunečního, nýbrž i na nejvýš nebezpečno našemu zraku, i kdybychom sobě oči chránili začazeným sklem. Bylo by snad možno viděti jej jako malinký černý bod na kotouči slunečním, ale jen v jižních krajinách, na př. v Austrálii nebo v Indii. Kdyby Merkur procházel před středem kotouče slunečního, potřeboval by k tomu 5 hodin, Venuše však 8 hodin. — V našich krajinách bude tedy Merkur vůbec neviditelný. — Venuše byla 18. dubna v konjunkci se sluncem, přestěhovala se z večerní západní oblohy na východní, ranní oblohu, z večernice stala se jitřenkou neboli denicí. Vychází na začátku května asi hodinu, později asi půl druhé hodiny před sluncem.

Mars svítí na večerní obloze. Na začátku května bude vycházeti asi 2 hodiny po západu slunce, dne 19. května bude v opozici se sluncem, ten den bude tedy vycházeti v tom okamžiku, když slunce bude zapadati, čím dále, tím dříve bude vycházeti, a pak bude zářiti po celou noc. Mars dosáhne při tom svého největšího lesku, takže předstihne i skvělého Síría. Mars bude zářiti asi třináctkrát jasněji nežli některá hvězda první velikosti, na př. Aldebaran v Býkovi. Síríus září jen asi jedenáctkrát jasněji nežli Aldebaran, kdežto jiné hvězdy první velikosti, na př. Vega, Kapella a Arktur září jenom dvakrát tak jasné jako Aldebaran. Mars bude tedy poskytovat skvostný pohled i svým leskem i svou barvou. Na jeho červenou barvu budiž zvláště poukázáno, poněvadž Mars putuje po obloze v souhvězdí Štíra, jehož nejjasnější hvězdou jest Antáres, vlastně Anti-Ares, tedy protivník Aresův neboli Marsův. (Ares jest řecké jméno latinského nebo římského Marsa.) Jsou tedy v nejbližším sousedství dva červení kohouti, a jest otázka, který z těchto dvou červených soupeřů se Vám bude lépe líbiti. Důrazně se doporučuje, podívat se na ně na oba kukátkem. Oba se Vám jistě budou líbiti. Ale ihned poznáte rozdíl. Mars, který jest výše nad obzorem, bude zářiti světlem klidným, pokojným, kdežto Antáres jako stálice bude neklidně a jako nervosně se mihotati. Tento rozdíl v záření Vám ještě více bude býti v oči, když budete kukátkem poněkud pohybovati do kolečka. Ale krása tohoto pohledu se Vám tím jenom zvýší. Zároveň můžete se při tom obíratí otázkou, které z těchto dvou těles nebeských jest červenší, zda Mars či Antáres. Tento se totiž pokládá za nejčervenší hvězdu celé oblohy. Ale tuto naši velikou radost z tolika nebeské krásy nám kalí jedna, avšak velmi závažná okolnost, totiž ta, že souhvězdí Štíra s Antáresem jest v nejbližším sousedství nejjižnější části ekliptiky, kde se slunce nachází okolo 21. prosince, kdy jest nejkratší den, a slunce jest nejnižše nad obzorem. Proto bude okolo 19. května t. r. i Štír s Antáresem, a tudíž i Mars hodně nízko nad obzorem, kde nám neklidný, parami a prachem nasycený vzduch bude tlumiti a oslabovati jejich záření a jejich krásu.

Jupiter září na ranní obloze před východem slunce. Jest s Venuší ozdobou ranní východní oblohy. Ve dnech 2. a 3. května bude blízko nad Jupiterem procházeti měsíček po poslední čtvrti. — Saturn jest rovněž na ranní východní obloze. Na začátku května vychází hodinu, na konci měsíce dvě hodiny před sluncem.

Měsíček bude přecházeti v následujících dnech okolo jmenovaných hvězd: dne 2/5 okolo Jupitera, 7. okolo Saturna, 8. okolo Venuše, všechno na ranní východní obloze, dne 14/5 okolo Polluxe. — 17/5 okolo Regulusa, 22. okolo Spíky v Panně, 24. okolo Marsa, 25. okolo Antáresa — 29. zase okolo Jupitera.

Slunce vstoupí dne 21. května do znamení Blíženců, vlastně ze souhvězdí Berana-Skopce do souhvězdí Býka.

Vychovatelský.

kž. — Samospráva žákovská.

Špatné zkušenosti popřevratové mají býti napraveny novými pokusy.

Úkolem nové samosprávy má býti: 1. Péče o čistotu a pořádek vnějšku studenta i školních místností. 2. Péče o solidaritu a slušnost třídy mezi sebou, k profesorům a na ulici (v tramvaji, vlaku atd.). 3. Péče o sebevzdělání (vzdělávací kroužky, čítárna a pod.). 4. Žákovská svépomoc socialně slabším.

V čele samosprávy v každé třídě má býti volený výbor. Ten informuje třídního profesora o všem, co se v kompetenci samosprávy nového zařídilo či zaříditi hodlá. Třídní ponechává žákům samostatnost a dává ke všemu pouze dodatečný souhlas.

Pokusnické zkušenosti dosavadní jsou různé. Záleží především na funkcionářích a jejich agilnosti. Záleží i na třídním. Často již ta diferenciace výkonného výboru nad třídou se špatně osvědčuje. Jinde se to zvrhlo jen v jakousi hru na spolek, která mládež brzy omrzí. Sen, že tato samospráva je výborným prostředkem k demokratické výchově, zůstává často jen snem. Všecko musí dozrát. Z nedozrálého pokoseného obilí je jen škoda. Lépe se osvědčuje výchova k spartanské přísnosti vedena pevnou rukou dospělých. Ti, kteří prošli touto školou, naučili se největšímu umění, přemáhat sebe. A tato ctnost zůstává i v demokracii ctností hlavní.

★

kž. — Národní hospodářství na střední školy?

Z pražské politické tribuny byl prof. Mackem vykřiknut požadavek zavést výuku národního hospodářství na střední školy.

Je zajímavé, že požadavek ten vyšel jako pointa v řeči, která byla útokem na přetěžování středoškolského žactva!

Lidského vědění nesporně přibývá. Je však otázkou, co z té přemíry vybrat jako nejnutnější pro účely střední školy.

Národní hospodářství je dosud problemem. Naši nejlepší národohospodáři se nedovedou, jak víme, shodnout. Podnikatel, zaměstnanec, konsum tvoří stále rovnici o jedné neznámé. Jak všem vyhovět? Prospěje-li jednomu, ozývá se druhý. Snad spravedlivost všem. Ale to už je otázka etická.

Tvoří se zatím jen theorie. Kterou theorii vybrati? Jaký cíl? Což, když se theorie neosvědčí? Musíme nejprve vědět, co chceme, a pak teprve, jak na to!

Jinou otázkou je, hodí-li se žactvo střední školy svou vyspělostí k takové výuce vůbec. I když dnešní věda žádá jen hlavy.

Nového vína přibývá rok od roku, ale měchy zůstaly staré. Stačí všecko pojmuti? Qui trop embrasse, mal étreint. Kdo mnoho chce zabrat, málo podrží!

★

kž. — Infekční choroby učitelů.

Nezřídka se stává, že mladý nemocný učitel či profesor ze strachu, aby nebyl zbaven místa, anebo dán do předčasné pense, učí i při takové chorobě krční nebo plicní, která je krajně infekční. Totéž je při chřipkách. Školní úřady vůbec nerady vidí nemoci učitelského sboru a také instituce lékařské dbají tohoto zájmu. Nemocní se přemáhají, kolegové z útrpnosti mlčí a rodiče ohrožených dětí o tom nevědí.

A přece je to věc lidskosti, aby takoví nemocní v zájmu školy i vlastním byli léčeni, případně odstraněni. V mnohých případech by jich bylo možno použiti v kancelářích, aby byli ušetřeni namáhavého mluvení, v těžších případech by měli býti bezplatně léčeni v sanatoriích a v případě nezhojitelnosti měla by jim býti dána přiměřená doživotní pense. Mluví-li se o školských lékařích, nesmí se zapomínati na nemocné učitele.

★

Arcibiskupský seminář v Kroměříži

zmíněn také v jubilejní vzpomínce jednoho zdejšího deníku (17. t. m.), kde se praví, že tam v letech 70tých min. stol. byly české knihy zakázány. Je to omyl, jež nutno v zájmu pověsti zasloužilého ústavu opravit. Představení byli v 2. polovici těch let kromě ředitele vesměs vlastenečtí Čechové, a učitelé češtiny, pro žáky obojí národnosti ve všech třídách stejně závazné, museli přece vyzývat i také vyzývali k české četbě; školní čítanky byly Jirečkovy. V soukromém gymnasiu tom se sice od utraktivismu postupně vyučovalo německy, jelikož bylo žákům v 7., později po 6. třídě skládati postupní zkoušku na tamním veřejném gymnasiu německém, ale ani jeden z českých žáků se neodnárodnil. O zákazu českých knih nebylo v ústavě nikdy řeči, naopak i z ústavní, arci neveliké knihovny, se půjčovaly.

Hospodářsko-socialní.

Černý úterek pražské bursy 20. t. m.

Na malých bursách řídká událost většího poprasku (krachu, de-route), jak se stal toho dne v Praze, překvapil. V čem záležel, že v překotné nabídce, tedy v silném znehodnocení i velmi dobrých akcií, víme. Proč a jak k tomu došlo, určitě nevíme a sotva se určitě dovíme. Po rozličných těch zdařilých i nezdařilých pokusech s Korunou (deflace, inflace, devalvace) peníze pozbývají ceny (stoupající dražota, nízké úročení zápůjček a vkladů a j.), lidé se obracejí k nemovitcům a k cenným papírům, zvláště průmyslovým (akciím a j.). Nastalo jejich přehodnocení a přesycenost kupců. Jakýsi neznámý popud vedl onoho dne, ačkoli nebylo žádné z obvyklých příčin (nějaká dalekosáhlá změna v politice a pod.), k poprasku, v němž nejeden „střádal“ pozbyl mnoho z peněz, uložených v akciích. Zbohatli ti, kteří takto lacino koupili a mohou vydržeti, až akcie zase stoupnou.

Bursa prý je nutné zlo. Kdo není zcela pevný, raději se jí vyhni!

★

Spojené státy severoamerické.

Zprávy z tohoto bývalého eldorada jsou málo utěšené. Peněz je tam pořád ještě asi víc než dost (ačkoli cenné papíry velice kolísají), ale nedostatku také. Údivem na př. naplňují zprávy o zadlužení rolnictva (farmářů), které, myslili jsme, jest jen u nás. Nikoli! I tam se utíká z farem, jichž nelze ani udržeti, neku-li s výtěžkem obhospodařovati. Koupenny namnoze na dluh nebo s nepoměrným dluhem zařízení, nedávaly vždy, co slibovaly, a konec jest úpadek. Živelní pohromy také z různých příčin bývají tam zhoubnější než u nás — povodně i sucha. Ubylo lesů, které v obojím směru poskytují jakési ochrany, zoráno příliš mnoho travnatých ploch (préríí), o nichž platí totéž, a následkem toho přivály buď odnášejí ornici nebo převodňují toky, které se pak vylévají z břehů. Úbytek pastvin a jiné píce nutil omezovati chov dobytka. Zlepšení, o něž se usilovně pracuje, nepokračuje v zemědělství tak rychle jako v průmyslu, jímž ovšem sev. Amerika vyniká, ale z něhož samého ani ona živa býti nemůže.

★

Lékaři v písemnictví.

Felčar byl odjakživa osobou ve hře, třebaš ne tak častou jako na př. kněz, mnich nebo kantor. Postavou směšnou, ale přece zas vyhledávanou. Novodobý lékař nemůže již sice býti předváděn takto, ale není zcela bez viny on, že se vždy nepředvádí podle svých novodobých vědomostí a dovedností, nýbrž také jako ziskuchtivý řemeslník, bezohledný, ledabylý. Tedy ethicky ne tuze výše než jeho předchůdci, ano mnohdy po zásluze i níže, pokud jde o stránku náboženskou. Medikové a mladí lékaři mohli by se nad tím častěji zamyslit, jaký jest jejich úkol ve společnosti: ne jen vymačkávat peníze! I úcta a důvěra jest léčivým prostředkem.

Politický.

Více snad než zaslouží zaměstnává Německo světovou pozornost, jež se však jeví dvojím způsobem: jednak přeceňováním, jednak podceňováním. Na oné straně slyšíme stále výzvy k brannosti, na této naopak pohrdlivé zprávy o bídě v Německu, jak se ono marně namáhá o výpůjčky a pod. Tuze dobře tam arci není, ale kde pak je nyní dobře? A kde je tak ještě obstojně, tam může Německo jinou cestou než válečnou dosíci, čeho se od něho obávají: zhroutilí slabých právě následkem zbrojení.

Jest-li pravda, že cesta Rakouska k němuž kancléře, rázného Schuschnigga za Mussolinim do Benátek mu vynesla jen dobré rady ve prospěch Německa, bylo by to arci zlé znamení pro Rakousko i pro střední Evropu vůbec. Boji Hitlerovu proti bolševictví všechno uznání, ale jeho způsobům nikoli! Strašilo-li se kdysi germánským otroctvím, bylo by jeho nebezpečí tím větší, čím více úspěchů ve velké politice by dobývalo. Není tu míněn ani tak boj proti katolictví — to už překonalo větší Hitler — jako o celou vládní soustavu t. z. nacionálního sociálního, kdyby se její nezpůsoby měly šířiti v sousedství. Nezapomínejme však, že nezpůsoby ty nepotřebují býti právě jenom německé; jsou mezinárodní!

Jak silnou by se v německém případě ukázala pro nás „Malá dohoda“, mohou věděti jen zasloupcové. Majít její složky také doma svých potíží dost, z nichž největší jest nepoměrné zadlužení.

Jugoslavia, o jejíž věrnosti se pro sblížení s Itálií tu a tam pochybovalo, vítala našeho p. presidenta tím okázaleji. Má však pořád nevyřízený účet s Chorvaty a poněkud i se Slovinci. Nad to duchovenstvo pravoslavné většiny ostře brojí proti uzákonění konkordátu, podepsanému již 25. čce 1935, dovozuje veřejnosti m. j., že konkordát by byl na škodu státu. Známa zbraň! (Srv. lublaňský Bogoslovni vestnik 1937 č. 1.)

Rumunsko, jehož král a korunní princ zase u nás vlouli slavnostně vítání, má doma nepokoje jiného druhu, jež na př. přiměly vládu vyzvatí pravoslavné duchovenstvo, aby se vyhybalo součinnosti v politických bojích; v jakých otázkách, zda dynastických či jiných, se nepraví.

Jiná zajímavá zpráva jest, že z politických důvodů vláda zakázala v rumunském státě zednářství, jež tam 1851 zavedeno z Francie a nyní mělo v t. z. národní lóži o 45 pobočkách 3000 členů, ve Velko-orientě s 18 pobočkami 900 členů. Že ve veřejných úřadech měli značný vliv, rozumí se samo sebou, a to také činí pochybným, jak dlouho zákaz zůstane!

Opravy. Na s. 55. ř. 10. a 12. sh. vložiti jest: by byla. S. 93. ř. 7. sh. za slovy na severu vlož.: a. S. 98. ř. 13. zd. čti mentalitu.

HLÍDKA.

Husitské názory o církevním jmění.

Jiří S a h u l a.

L i t e r a t u r a : BAB Borový Klement: Brus z Mohelnice, arcibiskup pražský. — BJD Týž: Jednání a dopisy konsistoře katolické a utrakvistické. — ČČH Český časopis historický. — ČKD Časopis katolického duchovenstva. — ČMČ Časopis musea království českého. — EHS Erben Karel Jaromír: Mistra Jana Husi sebrané spisy české. — EVL Týž: Výbor literatury české. — FSM Flajšhans V. — Svoboda M.: Mistra Jana Husi sebrané spisy. — MAB Miklík Josef: Biblická archeologie. — NDB Neumann Augustin: Z dějin bohoslužeb v době husitské. — NCD Týž: Církevní jmění za doby husitské. — NKH Novotný V. — Kybal Vl.: Mistr Jan Hus: Život a učení. — OSN Ottův slovník naučný. — PDH Palacký Fr.: Documenta Mag. Joannis Hus. — PŽD Pekař Josef: Žižka a jeho doba. — SJH Sedlák Jan: Mistr Jan Hus. — SST Týž: Studie a texty k náboženským dějinám českým. — SUH Spáčil Boh.: Učení M. Jana Husi. — ŠPR Šimek Fr.: Postilla Jana Rokycany. — TDP Wáclav W. Tomek: Dějepis města Prahy. — TMK Truhlář Josef: Manualník Mistra Václava Korandy. — UVP Urbánek Rud.: Věk Poděbradský. — WŽČ Winter Zikmund: Život církevní v Čechách. — Jiné spisy, z nichž čerpáno, uvedeny plným titulem.

Hmotné poměry sv. apoštolů.

Jeden z památných čtyř artikulů pražských žádal: aby duchovní, nechajíce panování světského nad zbožím a časnými statky, jež drží na ujmu svého úřadu a na škodu ramene světského, živi byli tak, jako Kristus se svými apoštoly.

Nepochybujeme, že značná část prostosrdečných našich viklefištů vyslovovala takové přání z ideálních pohnutek; tito viděli v ochuzení duchovenstva vítěznou cestu k nápravě veřejné mravnosti. Vůdcové

novotářských davů však byli povinni majetkovou otázku církve zevrubně zkoumati, vážně promysleti všechny možné důsledky chystaného převratu. Artikul měl význam velice široký, dotýkal se vlastnictví samých laiků a vlekl za sebou obtížné nové problémy sociální, jež se daly uspokojivě luštit jen při nezištnosti rozhodujících činitelů. Jestliže husité soudili, že veliké zboží církevní jest vinno mravní mdlobou kléru, vtírala se hned otázka, zdaž na druhé straně obohacení laických vrchností zvýší jejich pocit mravní odpovědnosti.

Především duchovní hlavy nového náboženského proudění měly místo opakování Viklefových frází vážně zkoumati skutečný obraz životosprávy Krista a jeho apoštolů, obrátiti zření k různým okolnostem vnějším — a pak stanoviti přesně, jak by se kněžstvu zajistilo aspoň existenční minimum. Již tehdy totiž se mohlo předvídati, že duchovenstvo ozebračené, odkázané na milodary zámožných laiků, upadne i v závislost mravní; pak i svoboda evangelických promluv bude upoutána rozmary některých nedůtklivých chleboďárců. Naše vlast totiž počátkem XV. století nebyla územím misijním, kde by věrozvěstové přecházeli na různá místa, živíce se u hostitelů; zde bylo potřebí husté sítě usedlého kněžstva, vyžadujícího pevně stanovených a pravidelných požitků.

Husité si studium života sv. apoštolů velice zjednodušili. Pohlíželi na ně jako na „bosé, votrhané, pravé plačky neveselé.“ Kristus prý chodil bos. (UVP III, 870.) Viděti, že hleděli sektáři uměle a silně vystupňovali rozdíl mezi životosprávou apoštolů a katolického kněžstva z XV. století.

Ale tato tendence spočívala na pilířích chatrných, ježto samo Písmo sv. svědčí jinak. Sv. Jan Křtitel mluvil o řeměncích u obuvi Ježíšovy (Jan I, 27—8). Nikde nečteme, že by bývala svatá rodina odmítla dary od sv. mudrců: zlato, kadidlo a myrhu. Kristus neprotestoval ani proti nákladné počtě, jež byla považována za jeho života za úkaz přepychu. V Betanii Maria vzala libru „masti drahé z nardu pravého“ a pomazala jí Kristovu hlavu i nohy, jež utřela svými vlasy. „Dům naplnil se vůní té masti.“ Tehdy právě zloděj Jidáš zaujal pokrytecky postoj útlocitného lidumila. Vzdechl, že se měla mast prodati, aby se daly stržené peníze chudině. (Tedy podle toho mast by měla spíše náležitě třebaš lichvářskému boháči, který by ji koupil, nežli Spasiteli světa.) Kristus farisejský stesk Jidášův energicky odrazil: „Proč té ženě činíte obtíže? Dobrý skutek zajisté vykonala nade mnou.

Vždyť chudé máte vždycky s sebou, mne však vždycky nemáte; neboť vylivši mast tu na mé tělo, učinila to k mému pohřbení. Vpravdě pravím vám: kdekoli bude hlášáno Evangelium toto po celém světě, tam bude se vypravovati na památku její také to, co učinila ona.“ (Mt 26, 6—13. Jan 12, 3—8.) Takto tedy Kristus netoliko vyslovil přání, aby byl jeho pohřeb důstojný, ale zároveň projevil touhu, aby se mluvilo v širých vrstvách o vykonané počtě jako o skutku bohumilém.

Proto se nepodivíme, že nejzbožnější ctitelé Ježíšovi se postarali o velice čestný pohřeb Pána svého. Sám vznešený člen velerady Josef z Arimatie ovinul tělo Kristovo drahým kmentem a položil je do hrobu nákladného, ve skále vytesaného, do něhož ještě nikdo nebyl položen. (Mk 15, 42, 46. Lk 23, 50—4.) „A když sobota pominula“, pokračuje Písmo sv., „Maria Magdalena a Maria (matka) Jakubova a Salome nakoupily vonných věcí, aby příjdouce pomazaly Ježíše.“ (Mk 16, 1—2. Lk 23, 56.) Toto vše nebylo by se dalo, kdyby byly ony duše slyšely od samého Krista, že mu stačí pohřbení zcela prosté jako lidem nejnuznějším.

Vzpomeňme slavného vjezdu Kristova do Jerusalema. Beránek tichý a pokorný mohl putovati do města pěšky; vždyť ani soumarů neměl. To je právě významné, že k slavnostní jízdě si vypůjčil oslici a oslátka, na něž apoštolé položili svá svrchní roucha. „Přemnohý pak zástup prostřel roucha svá na cestu, a jiní sekali ratolesti se stromův a prostírali na cestu, zástupové pak, kteří šli vpředu, i ti, kteří vzadu byli, volali řkouce: „Hosanna, Synu Davidovu! Požehnaný, jenž se běře ve jménu Páně, hosanna na výsostech!“ Pacholata volala ještě v chrámě: „Hosanna Synu Davidovu!“ Žárliví velekněží a zákoníci rozmrzele řekli Spasiteli: „Slyšíš-li, co tito praví?“ Ježíš odpověděl: „Ano, což jste nikdy nečetli: „Z úst nemluvnat a kojenců připravil jsi sobě chválu?“ (Mt 21, 1—16.) Předtím (ještě před městem) jeho učeníci volali: „Požehnaný, jenž se běře jako král ve jménu Páně!“ Někteří farizeové vybídlí Krista: „Mistře, pokárej učeníky své!“ Ale Kristus odpověděl: „Pravím vám: Budou-li tito mlčeti, kamení bude volati.“ (Lk 19, 37—40.) Patrně tedy, že Spasitel schvaloval i takovou bohopoctu, jež byla spojena s nemalou hmotnou obětí.

Samy opravy velechrámu vyžadovaly značného nákladu. Kristus pak se radoval i z chrámových příspěvků chudiny. V Evangeliu se čte o Kristu po jeho slavném vjezdu do Jerusalema: „Pohleděv pak vzhůru, spatřil boháče, ani metají své dary do pokladnice. A užel

také jednu vdovu nuznou, ona tam vrhá dvě lepty (malé penízky). I řekl: „V pravdě pravím vám: Tato chudá vdova dala více nežli všichni; neboť všichni tito dali Bohu darem z toho, co jim přebývalo, tato však dala ze svého nedostatku, všechno živobytí, které měla.“ (Lk 21, 1—4. Mk 12, 41—4.) Tím významnější je pochvala ta, že Kristus právě po svém slavném vjezdu rozhořčeně káral kupčinky z téhož velechrámu volaje: „Psáno jest: Dům můj domem modlitby slouti bude, vy však jste jej učinili peleší lotrovskou.“ (Mt 21, 12—3.) Ačkoli tedy Kristus věděl, že mnozí profanují prostory chrámové, přece jen schvaloval hmotnou podporu velkolepých staveb určených k bohoslužbě.

Kristus přijímal také pozvání k hostinám i od boháčů. Tím naznačil, že není bohatství hříchem, užívá-li se ho podle vůle Boží, a že není nepravostí.

A což ti — podle husitské domněnky — „bosí, otrhaní“ apoštolé? Kristus naznačil, že ve chvílích významných je potřebí svátečního roucha. (Mt 11—3.) Nereptal proti zvláštním rouchům bohoslužebným kněží konajících ve velechrámu obřady.

Za zvláštní úvahu stojí slova, jež pronesl Kristus k apoštolům o poslední večeři: „Když jsem vás poslal bez měšce a bez mošny a bez obuvi, zdali jste měli v čem nedostatek?“ Apoštolé odpověděli: „V ničem.“ (Lk 22, 35.)

Tomu je potřebí dobře rozuměti. Při prvním poslání apoštolů Ježíš připomněl: „Neopatřujte si zlata ani stříbra ani mědi do svých opasků, ne mošny na cestu ani dvou sukní, ani obuvi ani holí; neboť hoden jest dělník pokrmu svého.“ (Mt 10, 9—10.) Jádrem té výzvy jest napomenutí, aby se nezdržovali úzkostlivými přípravami na cestu, nýbrž ve svých potřebách důvěřovali v prozřetelnost Boží. Evangelium sv. Marka doplňuje, jak potřebí Kristův povel chápati. „Přikázal jim, aby nebrali na cestu ničeho, leč toliko hůl; ne mošny, ne chleba, ani peněz do opasku, aby však si obuli sandály, ale neoblékali dvou sukní.“ (Mk 6, 8—9.)

Kontradikce je tu jen zdánlivá. Na cestu se braly hole dvojího druhu: jedna dlouhá poutnická, jiná silná jako kyj na obranu proti divoké zvěři. Poutnickou hůl Kristus dovolil. Jestliže Kristus (dle sv. Matouše) řekl, aby si neopatřovali obuvi, mínil tím jinou, než kterou již apoštolé měli. Sv. Marek výslovně naznačuje, že se měli vypravit na cestu v sandálech. Hlavně však pozornosti zaslouží, že Spasitel vyslovil přání, aby chléb, obuv a jiné životní nezbytnosti

darovali apoštolům lidé jiní. (Hoden jest dělník . . .) Kdo by popíral obuv apoštolů, popíral by — jak ze souvislosti evangelických slov vysvítá — i jejich potřebu chleba, což by bylo směšnou navičností. Proto nejvýmluvnější je svědectví samých apoštolů, že neměli nedostatku v ničem, třebaže Spasitel sám přímo vlastním nákladem jich životními potřebami neopatřoval. Do těch potřeb náležela i obuv, která v deštivých zimních měsících — zvláště v noci — byla nezbytná.

Kdo se snaží dokazovati vysokou asketickou úroveň apoštolů tvrzením, že chodili bosí, dopouští se přímo směšné pošetilosti. Obuví byly opánky z kůže nebo ze dřeva, přivázané k nohám řemenky. Taková obuv byla velice levná. Ovšem truchlíci chodívali bosí, ale jinak se to pokládalo za nedůstojné. Tudíž trvale bosý apoštol byl by pokládán býval za pokrytce i mezi lidmi velmi zbožnými.

A že by byli chodili v rozedraných šatech? Byli by budili podezření, že jsou buď uprchlími otroky anebo psanci pro vlastní vinu. Jestliže jejich poslání mělo mítí úspěch, bylo jim vystupovati v slušném, důstojném oděvu. Když byl Kristus ukřižován, vojáci „rozdělili si roucha jeho, metajíce o ně los, co kdo dostane.“ (Mk 15, 24.) Jinde se čte: „Vzali roucha jeho a učinili čtyry díly, každému vojínu díl, a sukni. Byla pak ta sukně nesešivaná, od vrchu všeseka veskrze utkaná.“ Proto nebyla roztržena, ale bylo o ní losováno. (Jan 19, 23—4.) Sýkora vysvětluje, že asi losováno o plášť, pás, sandály s pokrývkou na hlavu a tuniku. (Bible česká II, 351—2.) Tedy i ve chvílích před tribunálem Pilátovým a před Herodem byl Kristus oblečen důstojně.

Oblek apoštolů sotva se lišil podstatně od obleku Kristova. Jinak by byl Jidáš vojíny neupozornil, že políbením bude rozeznán Ježíš od svých věrných.

Odkud Spasiteli a jeho nejbližším plynuly příjmy na spořádanou životosprávu? Ježíš chtěl dokazovati své člověčenství všestranně. Činil sice veliké zázraky, ale pro sebe nevolil životosprávy zázračné. Sám peněz od laických věřících nevybíral a u sebe nenosil. Ale byl mezi apoštoly pokladník — Jidáš. Ten měl měšec ke kupování potřeb a k podělování chudiny. (Jan 12, 6; 13, 29.) Z měšce toho, jak praví sv. Augustin, Kristus „potřebám učeníků svých i jiným potřebám zadostčinil.“ Týž světec nazývá onen měšec „fiskem státu Božího.“ (ČSB II, 882.)

Sv. Pavel jistě byl apoštolem velice skromným. I za horlivého apoštolátu zabýval se stanařstvím, aby věřící necítili hmotného zatížení. Přesto však poukázal, že laikové jsou povinni své duchovní pastýře opatrovati životními potřebami. Napsal: „Kdo slouží kdy ve vojště na svůj plat? Kdo zakládá vinici a nejí ovoce jejího? Kdo pase stádo a nepožívá mléka od stáda? . . . Pro nás zajisté bylo napsáno, že kdo orá, v naději má orati, a kdo mlátí, (má to činiti) v naději, že bude míti účast v užitku. Jestliže my jsme vám rozseli věci duchovní, je to veliké, budeme-li žnouti my vaše věci tělesné? Jsou-li jiní účastni toho práva na vás, zdali ne tím spíše my? . . . Nevíte-li, že ti, kteří konají službu svatou, ze svatyně jedí, a že ti, kteří přisluhují oltáři, s oltářem se děl? Tak i Pán nařídil hlasatelům Evangelia, aby z Evangelia živi byli.“ (1 Kor. 9, 7—14.)

Sv. Pavel tedy nepovažoval hmotnou laickou podporu duchovenstva za libovolné almužny; označil požitky hlasatelů Evangelia jako zákonité právo, pokládal laické dávky církvi za povinnost věřících.

Sv. apoštolé stali se svou životosprávou vzornými žáky svého Mistra. Byli příkladnými askety, zachovávali posty, ale vystupovali v slušném oděvu a brali potřebné požitky na právním základě. Udělujíce hojné almužny z dávek, jež jim přinášeny, nemohli býti považováni za strádající žebráky.

Počátky nemovitého církevního jmění.

Že prvokřesťané dobře smysl slov Kristových i sv. Pavla pochopili, viděti ze svědectví Písma: „Všichni věřící . . . měli všechny věci společny; statky i majetek movitý prodávali a rozdělovali je mezi všechny, jak bylo komu potřebí.“ (Sk. ap. 2, 44—5.) Ovšem nelze tomu rozuměti ve smyslu moderního komunismu. Právo soukromého majetku trvalo mezi prvokřesťany dále. Bible chce naznačiti, že se nepokládali za vlastní majitele, nýbrž za správce statků, svěřených jim od Boha na čas. Jen někteří prodávali své statky ve prospěch církve a věřící chudiny, ale zpravidla jen část vlastních nemovitostí. Ale povinnost slušných dávek na kult a obživu kněží uznávali všichni.

Proč však již tehdy církev nedržela větší statky nemovité? Odpovídáme, že byla v začátcích. Jestliže jejím pastýřům každou chvíli hrozilo nebezpečí smrti, tím spíše by byli nepřátelé apoštolů zabavili církevní pozemky anebo budovy. Tudíž nejvhodněji a nejjistěji křesťanští laikové zatím podporovali své duchovní vůdce a celé církevní zřízení záměnou nemovitostí za peníze a naturálie.

Vnější primitivnost se jeví i v počátcích jiných zřízení. Na př. za Václava II., který byl pokládán za nejbohatšího panovníka evropského, zámožní patriciové pražští ještě neměli své radnice. Konšelé se scházeli k poradám v soukromých domech. Odvází se někdo ostře kárati, že nyní ve velikých městech ve skvělých radních domech pracují veliké řady placených úředníků? V počátcích křesťanské kultury v Čechách nebyly budovány pro vyučování zvláštní domy, nebyly stanoveny přesně platy učitelským silám. Nikdo rozumný však neprotestuje proti nynějším nákladným školám a proti pravidelným příjmům učitelstva. Divadla se hrála dávno dříve, nežli vznikly honosné divadelní dvorany.

Zkrátka rozvoj kterékoli instituce reklamuje pro sebe vždy větší náklady. Byl by tedy pošetilý požadavek, aby kult, považovaný za nejvznešenější, nebyl novou a novou hmotnou pomocí zvelebován.

Kristus hledící od věčnosti do věčnosti, předvídal na celá tisíciletí, že církev bude nabývatí časného zboží v různých dobách a místech způsobem rozmanitým — podle okolností vnějších. Proto způsob nabývání církevního majetku nebyl od něho určité stanoven.

Sám mohutný rozvoj církve již v I. století po Kr. vybízeli křesťany hledati bezpečné zdroje příjmů na pokrok kultu, výživu duchovenstva a lidumilné skutky. Proto se nepodivíme, že snaha církve o nemovitě vlastnictví byla tím mocnější, čím utěšeněji se množil v různých místech počet věřících.

„Hned v prvních dobách, kdy církev v říši římské ještě nebyla uznána, jmění již měla.“ Kromě statků movitých „dostávala a měla církev i statky nemovité. Ovšem, nejsou uznána, za společnost svéprávní, nabývala jich církev a držela je v prvních stoletích nejprve jako domnělá sekta judaistická, pak jako bratrstvo pohřební, repraesentované na venek biskupem; a že tomu vskutku tak bylo, vidno nejlépe z toho, že po r. 313 byly církvi vráceny mnohé statky nemovité (na př. kostely, hřbitovy atd.), což je důkazem, že je před r. 313 již měla a že jí byly zabráný. Po roce 313 církev ovšem nejen statků nabývala, nýbrž dostalo se jí při tom i různých výsad...“ (ČSB I, 882.)

Duchovní hlavy církve tedy schvalovaly církevní nabývání nemovitého majetku v časech, kdy nebylo možno vytýkati hierarchii vředy hrabivosti a jiné korupce.

(P. d.)

Dr. Frant. Cinek:

(Č. d.)

Jednota Velehrad v olomouckém semináři 1869—1886.

R. 1885/86.

Poslední záznam v dochovaných Zápiscích psán je starostou Cyrilem Sládečkem. Obsahuje výkaz o činnosti Jednoty za 33. a 34. pololetí (od 1/6 1885 do 1/12 1885, od 1/12 1885 do 1/6 1886). Zpráva započiná předslovem: S pomocí Boží dočkala se Jednota naše pololetí 33. v jubilejním roce svatometodějském. Dílo, po němž naši předchůdci toužili, kam všechny snahy jejich se nesly, aby totiž důstojným způsobem oslavili památku úmrtí Velikého našeho sv. Apoštola okrasou svatyně Velehradské, jest dokonáno tak dalece, že krásná křtitelnice postavena je u vchodu svatyně Velehradské a mile dojmá každého poutníka. Jednotě naší zbývá úloha, účty uvést do pořádku... Odstupujícímu starostovi Köglerovi vzdány vřelé díky za mimořádně veliké a obětavé práce. spojené s jubilejním darem pro Velehrad. Poněvadž vdpp. na Velehradě pro poutě jubilejní přčetné ustavičně hojnou měli práci a žeň na vinici Páně, nejednáno po dobu prázdnin ani na společné pouti bohoslovců dne 11. srpna o záležitostech Jednoty. — Po prázdninách 26. října přihlásilo se do Jednoty z I. roč. 40 nových údů. Do výboru zvolili Jindřicha Koudelku¹⁾ (pokladníkem) a Aloise Ležáka²⁾ (účetním).

K závěrečným účtům vyžádán souhrnný výkaz výloh za křtitelnici z Velehradu. Děkan Vykydal odpovídá s J. Vychodilem dopisem 15. prosince 1885.

K závěrečným účtům vyžádán souhrnný výkaz výloh za křtitelnici z Velehradu. Děkan Vykydal odpovídá s J. Vychodilem dopisem 15. prosince 1885.

Přátelé nadějní! Bratři milí!

Nelze stihnouti vše jedním dnem ani měsícem a proto zdržela se odpověď — účetní. Převzácná křtitelnice mramorová, dar olomouckých ctp. bohoslovců, stojí na Velehradě od 6. dubna 1885 ku potěše a radosti nesčetných poutníků velehradských, ke cti a chvále dárců zbožných — toť ovšem utěšeně zní, ale ten účet?! Nestraší a nezastraší Vás, bratříčkové milí. Jestli až milo příznivý — po naší

¹⁾ Jindřich Koudelka nar. 28/8 1867 v Trhavicích u Města Libavé, vysv. 23/2 1890, koop. v Tršicích, od r. 1892 v deficienci, od r. 1899 zámeckým kaplanem ve Zdounkách. Zemřel 26/5 1901 v Moravičanech.

²⁾ Alois Ležák nar. 1866 v Radkovech u Dřevohostic, vysv. 1899, koop. ve Vyškově, od r. 1894 v Rychtářově, od r. 1895 opět ve Vyškově, od 3/1 1900 vikářem v Olomouci. Zemřel 30/4 1904 v Radkovech.

zkušenosti a po našem soudu. Takto vypadá. Příjem i s úroky: peníze od ctp. bohoslovců sebrané, poslané a v záložně
 uh. hrad. uložené vyrostly na 2186 zl. 10 kr.
 Vydáno dosud Akademii křesťanské 1856.40 kr.
 na dovozně z Prahy 62.50 kr.

činí 1918.90 zl.
 zbývá tedy hotových 267 zl. 20 kr.
 Křtitelnice stojí dle účtu Akademie křesťanské . . 2783.40 zl.
 Splaceno akademii křesťanské (viz výše) 1856.40 zl.

zbývá tedy dluhu 927 zl.
 na to máme hotových 267.20 zl.
 tudíž potřeba ještě 659 zl. 80 kr.

Těchto potřebných ještě 660 zl. — okrouhle vzato — zaplatí dp. děkan a já do 31. prosince 1885, jak bylo slíbeno Akademii křesťanské. Chtějí-li však ctp. bohoslovci olomoučtí, aby překrásná křtitelnice byla jejich celá, jak nápis její hlásá, mohou sbíratí dále a budou po kratinkou dobu dlužníky našimi, nechťejí-li ji mítí celou, jest účet vyrovnán úplně. V ničem svobody Vaší neobmezujíce dáváme Vám na vůli a přejeme z toho srdce, abyste klidně a moudře přemýšlejíce zvolili, což pro Vás nejlepší a nejčestnější bude.

Bůh pomozí na přímělu ss. C. a M.!

Na posv. Velehradě 15. prosince 1885.

Na val. hromadě 6. ledna 1886 zjištěno, že Jednota má ve svých skupinách 112 zl. 86 kr. Po debatě o dopisu J. Vychodila rozhodnuto, že se žádosti vyhoví a že veškeré peníze, jež má Jednota na hotovosti zašle na Velehrad: 144 zl. 26 kr. (z nichž 100 zl. uloženo v pošt. spořitelně) a pak jmění ve skupinách 112 zl. 86 kr. — úhrnem 257 zl. 12 kr. Tento obnos bude doplněn na 260 zl. a z toho 160 zl. se pošle na Velehrad ihned, dalších 100 zl. do příští val. hromady 6. ledna 1887 spolu s příspěvků údů venkovských. První obnos 160 zl. zaslán na Velehrad 8. února 1886. — Zpráva za druhé pololetí vykazuje pouhý výkaz o jmění 4 skupin: 127 zl. 18 kr. — Tím Zápis o Jednotě Velehrad (1869—1886) končí.

Co chybí v stručných zprávách z rušnějších let před jubileem (1883, 1884 a pak 1885), doplňuje zachovaná korespondence. Korespondence týká se výlučně jubilejního daru Jednoty svatyni velehradské — křtitelnice. Horlivci cyrilometodějští v bohoslovecké Jednotě byli si plně vědomi výrazné symboliky. Tento pomník, postavený ve svatyni velehradské na rozmezí tisícileté křesťanské epochy slovanských dějin, měl býti trvalým díkůčiněním za požehnání, jež rozlilo se naším národem i veškerým Slovanstvem blahou a svatou branou křtu.

Bohoslovci v Jednotě Velehrad pobádání P. Vychodilem od počátku usilovali, aby významný jubilejní dar jejich byl důstojnou památkou a umělecky hodnou okrasou svatyně velehradské. Proto pořízení křtitelnice zadáno Akademii křesťanské v Praze, která pověřila provedením návrhu předsedu uměleckého odboru architekta A. V. Barvitia. Obsáhlé vyjednávání s Akademií vedl velehradský kaplan Vychodil. Dle dopisu ze 14. února 1883 (podepsaném děkanem Vykydalem a P. Vychodilem) požadováno dílo co nejdůkladnější, mistrovské. Výslovně zdůrazněno: Křtitelnice budiž z kararského mramoru; budiž provedena ve slohu románském, „aby přispívala k souměrnosti zjevné všude v kostele velehradském“. Počítejž se s tím, že bude umístěna proti kazatelně, aby tvořila její významný protějšek. Bylo by též žádoucí, aby na křtitelnici byly zobrazeny některé vhodné výjevy ze života slov. apoštolů. Na příhodném místě bylo by též záhodno vtesati nápis, že křtitelnici věnovali Velehradu bohoslovci olomoučtí k jubil. roku 1885.

Dne 27/2 1883 odpovídá sekretář Akademie Ant. Matyáš, že Akademie s velkou radostí objednávku přijímá. Pak oznamuje: Pan architekt Barvitiu, předseda uměleckého odboru a v tomto odvětví nejdovednější umělec, převzal na se ten úkol, výkresy na křtitelnici s bohatou úpravou vnitřní tohoto velechrámu souhlasící zhotoviti a nad uměleckým provedením bděti. — Slíbený nákras arch. Barvitia dlouho však nedocházel. V dopisu 29/5 1883 sliboval sekretář Matyáš, že do 3 měsíců bude nákras Barvitiův zaslán na Velehrad. Ježto běží o věc mimořádně umělecky hodnotnou, nebylo by prý záhodno příliš kvapit, kdyžť ostatně ještě je pokdy dost. Dne 24/10 1883 oznamuje, že nákras bude zhotoven v zimě 1883, takže snad z jara 1884 může se s provedením začíti. Architekt Barvitiu ve svém dopisu 21. listopadu 1883 (německém) píše Vychodilovi o svém plánu. Je pro umístění křtitelnice u vchodu (po levé straně), nad křtitelnicí chce míti bílý baldachýn. Křtitelnice bude vyžadovat podstavce a zábradlí. Některé detaily návrhu Barvitiiova liší se od původních proposic. Je proti figurálním ozdobám a chce míti na víku 4 evangelisty. Na Velehradě vznikají obavy, že náklad na křtitelnici vzroste. Dne 16/2 1884 oznamuje sekretář Matyáš, že téhož dne v sezení výboru umělecké sekce předložil arch. Barvitiu skizu křtitelnice, jež byla schválena. Arch. Barvitiu se dotazuje: zda je prostora pro křtitelnici tak velká, aby dle nařízení papeže Benedikta mohl býti dokola stupeň asi 4" vysoký, aby kněz a kmoťi mohli státi na tomto stupni,

jenž by byl osmihranný nebo kulatý. Pak chce vědět, zda lze upravit nad křtitelnicí bílý baldachyn zlatem krášlený. — Velehradští zvou arch. Barvitia, aby přijel na Velehrad, by bylo lze po shlédnutí chrámu věc konkrétně dohodnout. Barvitijs slibuje, ale s příjezdem dlouho odkládá a stále jej odsunuje na pozdější dobu. Dokonce paní Františka Barvitiová píše omluvný dopis 3. května 1884: Jménem svého manžela, kterýžto v české mluvě úplně se nevyzná, jest mi Vaší Velebnosti za odpuštění žádati, že Váš ct. dopis od 14. dubna t. r. po tak dlouhou dobu bez odpovědi zůstal, ale neodkladné práce a závažné překážky činily nemožno, by určitě den svého příjezdu na Velehrad oznámiti mohl. Nyní však jest odhodlán, dá-li Pán Bůh, 12. května k Vám na Velehrad zavítati.

Sekretář Matyáš avisoval zatím Vychodila: Sepisujte si všechno, oč se s p. arch. Barvitiem raditi míníte. Poznáte jej a poznáte též jeho něžný a ušlechtilý a k tomu všestranný krasocit. Česky skoro všechno rozumí až na některé výrazy. Nutí se i česky mluvit, přes to však dnes prohodil žertovně, abych Vám soukromě sdělil, že je velmi dobrý patriot t. j. českého smýšlení, ale že česky nedovede plynne mluvit.

Velehradští se však ještě dlouho načekali. Sekretáři Matyášovi bylo napsat ještě řadu omluvných dopisů. Teprv na sklonku května dojel arch. Barvitijs na Velehrad. O průběhu jednání není v dochovaných dopisech přímé zprávy. Brzo na to však (13./6) píše Vychodil sekretáři Akademie Matyášovi: Poukázkou posílám pro p. archit. Barvitia 50 zl. a žádám, abyste mi příjem těchto peněz potvrdil. Peníze tyto za cestu a ztrátu času dávám ze své ho, poněvadž já nalehal, aby p. arch. Barvitijs přijel se podívat. Zároveň oznamuji, že pro nastalé neshody vzdávám se dosavadního úřadu svého stran křtitelnice. Proč jsem ji chtěl míti od Akademie křest., psal jsem Vám a pověděl jsem též p. architektovi při jeho odjezdu z Velehradu 30. května. Nezdařilo se mi. Jednomu se nelíbí to, jinému ono a protož nechejte padnout vše, co jsem chtěl míti, jestliže někdo jiný nenastoupí hned na mé místo. Cokoli výloh — mimo hořejší cestovné — způsobil jsem obmyšlenou křtitelnicí buď Vám, pane sekretáři, buď Akademii křest., prosím, oznamte mi a já zaplatím ihned z nevyčerpatelné pokladnice své bezedné. Vyřídte mou účtu p. architektovi a jeho pí. manželce a zastaňte se mne výmluvným slovem.

V Praze způsobil tento dopis trapné překvapení. Sekretář Matyáš snaží se uprosit Vychodila, aby od věci neupouštěl a snažil záležitost

nějak přece kladně dojednat. „Jak Vás — píše — tak to mrzí též nás, ale nejvíce p. architekta Barvitia. To se mu doposud — co já vím a jak sám tvrdí — nikdy ještě nepříhodilo. Křtitelnice by byla bývala vsutku velmi umělecky a něžně provedená, nevynikala by sice copovými skupeninami figurálními, ale něžnou a jemnou úpravou, bylo by to skutečně umělecké dílo.“

Dle dalšího sdělení sekr. Matyáše situace je ještě zhoršena tím, že architekt Barvitiu bude asi požadovat ještě honorář za nákresy a dva rozpočty, což se mu nemůže odepřít. Než výbor umělecké sekce se usnáší (za nepřítomnosti Barvitiovy), že honorář se zaplatí ze spolkové pokladny Akademie.

Vychodil rozmrzen neodpovídá. I druhý dopis Matyášův zůstává nezodpověděn. Dne 22/7 1884 píše sekr. Matyáš po třetí a posílá skizzu s Barvitiovým vysvětlením: Posíláme Vám (ze schůze umělecké sekce) skizzu s vysvětlením jen proto, abyste důkladně si povšimnul, jak něžně a bohatě vyzdobena a jak umělecky provedena by byla. Pan architekt Mocker se vyjádřil, že nemůže nikterak pochopit, jak se tímto návrhem povrhnouti mohlo, že takové křtitelnice nikde neviděl a snad vidět nebude a čítá tuto práci nezi nejzdařilejší práce p. Barvitia. Mně samému toho líto velmi.

Dne 4. srpna odpovídá Vychodil: Nepsal jsem, dokud jsem psát nemohl, aby napsané bylo po přání V. i mém. Nezazlíval jste mi a protož doufám, že nezazlíte mi ani tentokrát, když nemilé důvody hodím do moře zapomenutí a zkrátka řeknu: Vše již urovnáno! V pátek měli ctp. bohoslovci olomouctí a jiní pout a schůzi na Velehradě. Čekal jsem na ni toužebně. Při schůzi té vyložil jsem o křtitelnici, čeho bylo potřebí, a doložil výpovědmi a pak i dopisy Vašimi. Výsledek — přiznávám otevřeně — mne překvapil. Zní: 1. Chce-li sl. Akademie křest. křtitelnici pro Velehrad zhotoviti dle nákresu páně Barvitiova, staniž se. 2. Avšak úplně budiž postavena celá křtitelnice se vším všudy za slíbené 2000 zl. 3. Žádány původně výjevy nějaké ze života sv. Cyrila a Metoda (křty u národů slov.); nelze-li je zobraziti na křtitelnici, bylo by záhodno místo evangelistů na příklepu zobraziti hlavníjší světce a světice národů slovanských. 4. Přidávám já: Cena budiž ustanovena co nejmírnější a provedení co nejdůkladnější; neboť o dobrou pověst Akademie běží tu nemálo. Obstoí-li v tomto případě, bude mít vyhráno velké vítězství. Nuže! (Vracím nákres p. Barvitiu.) Těším se na brzkou zprávu potěšitelnější než byly dosavadní. Půjde to nyní zase. Vzdával

jsem se několikrát všeho dalšího účastenství v objednávkách této, ale nikdy to nebylo přijato. Mám tedy dokončit šťastně, co jsem začal rád a velmi šťastně. Po druhé více. Nemám ani chvíle volné, takže od pátku tento list mám na mysli a přece zmeškal dnešní poštu. Host hostu podává dveře

Tímto dopisem byly rozpory podstatně odstraněny. Arch. Barvitiu přistoupil na požadavky, třebaš nechtěl upustiti od znaků evangelistů. Žádal též, aby předběžně bylo zasláno 500 zl. P. Vychodil vyhověl a zároveň sdělil (28/8): Nechci mermomocí, aby p. arch. Barvitiu upustil od znaků 4 evangelistů na příklonu křtitelnice, ano my s dp. děkanem se uspokojíme, když onyno znaky evangelistů budou se střídati se 4 světci: sv. C. a M., sv. Janem Nepom. a bl. Janem Sarkandrem — pakli Akademie a p. arch. Barvitiu tak uzná býti lepším než aby 8 světců a světic slovanských onen příklon zdobilo. (Pouze sv. Cyril a Metoděj nebudtež od sebe odděleni.)

O veškerém písemném jednání pečlivě informuje P. Vychodil Jednotu Velehrad (Posílá jí opisy všech dopisů). Na křtitelnici (pro jejíž spodní část objednán mramor v Karaře) pilně se pracuje. Z Prahy se slibuje, že bude do konce r. 1884 ukončena. V listopadu dochází však opět k rušnému jednání stran podstavce, schodů a zábradlí. Arch. Barvitiu nepojal tuto položku do projektu za smluvený obnos 2000 zl. a chce, aby si to na Velehradě pořídili sami nějakým dovedným řemeslníkem. Velehradští i jednota Velehrad se tomu brání. Domnívali se, že i tyto vedlejší práce byly zaručeny v dřívějších úmluvách. Nervosně se o věci koresponduje. Velehradští vyjednávají s kameníkem Ant. Konečným, ale jeho nákres i vzorky mramoru v Praze rozhořčeně odmítají. Přijat posléz návrh arch. Barvitia, a Akademie přebírá pořízení zábradlí, schodů i dlažby. Sochař Giovanni Ciani (Vlach), který pracuje na křtitelnici pod dozorem arch. Barvitia, zajíždí na Velehrad, aby prohlédl místo a rychle se dává do práce. Čas už kvapí. Je polovice ledna 1885. Do čtyř neděl slíbeno úplné dokončení. Přesto ještě se práce protahuje. Teprv 21. března 1885 píše Vychodil bohoslovcům: Dnes bude v Uh. Hradišti na nádraží zvláštní vagon z Prahy s křtitelnicí Vaší. V pondělí začneme ji stavěti v kostele. Mistr Ciani se svými 2 lidmi ji celou na místě sestaví. Dne 28. března píše: Křtitelnice již stojí na místě zcela v pořádku a jest opravdu krásná. Dnes ráno dopravili všechno a již obdivovatelů měla několik cizích. Obraz nástěnný i malba na stropě hodí se výborně ke křtitelnici. Zvyšují význam její.

K úmrtnímu dni sv. Metoděje 6. dubna 1885 už je křtitelnice obdivována poutníky. Před dopravou na Velehrad byla vystavena v Praze v dílně mistra Cianiho (roh Opatovické a Pštrosovy ulice). Velmi uznalou kritiku s obrazem křtitelnice uveřejnil Světozor (č. 17. str. 269). Váza z bílého kararského mramoru na jemně pracovaných konsolách bohatě zdobena zlacenými reliefovými okrasami. Kryta je kopulovitým dřevěným víkem, které je uvnitř pobito plechem, zvenčí pozlaceno a ozdobeno malbami prof. Sequense. Jsou tu symboly 4 evangelistů, pak poprsí sv. Cyrila a Metoděje, sv. Jana Nepomuckého a bl. Jana Sarkandra. Vrchol víka zdobí socha sv. Jana Křtitele. Na dolním podstavci vyryto (na dvou stranách): K ú m r t n í p a m á t e j u b i l e j n í s v . M e t o d ě j e v ě n o v a l i b o h o s l o v c i o l o m o u č t í 1869—1885. Na třetí straně hlásá nápis: Obstarala Akademie křesťanská v Praze, na čtvrté: A. V. B. - MDCCCLXXXV. - G. Ciani Fr. (první písmena jsou zkratkou jména A. V. Barvitia, dle jehož nákresu křtitelnici provedl vlašský mistr Giovanni Ciani). (P. d.)

Posudky.

Dr. Bedřich Vašek: Doba úzkosti a varu. Praha 1936. S. 182, 25 K.

O temných, úžas budících stínech naší kultury bylo již mnoho psáno. K těmto stínům patří na př. sebevražednost, s níž se shledáváme u všech národů, nejvíce však u národů civilisovaných. V našem státě byly r. 1919 celkem 2852 sebevraždy, avšak patnáct let později bylo jich 4596. Šéf čsl. zdravotní služby, MUDr. L. Fisher píše ve svém díle „Sebevražednost a armáda“ (8): „je možné, že u nás sebevražednost bude ještě dlouho stoupat, ba je velmi možné, že zanedlouho postoupíme my na první místo sebevražednosti na světě vůbec.“ „Romány, divadla, filmy obestírají sebevraždu takovým kouzlem a takovou poesíí, že v nejednom mladém srdci se prolomí touha: Tak umřít — nebylo to by krásné?“ Denní tisk zpravidla nemá pro sebevraždu ani slova odsouzení, naopak svým románovým líčením sebevražed, senzacností a svými matoucími titulky lokálek na př. „Jed utěšitel“ zvyšuje v očích čtenářů názor o dovolenosti a užitečnosti sebevraždy. Ba některé sebevraždy bývají podávány přímo jako hrdinství . . .“ (12) A. Bayet píše ve svém díle „Le suicide et la morale“, že si bedlivě všiml v různých novinách, jak zrovna nesvědomitě referovaly o samovraždách, a uvádí doklady. „Sebevrah není zbabělec. Projeviti takto ke zlému osudu své nejvyšší vyzvání k souboji, to neznamená podlehnout, nýbrž zvítězit.“ „Ostatně, jsi-li příliš unaven, odejdi si.“ „Ostatně dovoluji si poznamenati, že, je-li život nejvyšším statkem, je k tomu třeba odvahy, abychom život odhodili.“ „Zákon čestnosti činí často ze sebevraždy neodvratnou povinnost.“ Některé sebevraždy prý „probouzejí hluboce naši sympatii“, některé vyvolávají „právě tolik překvapení jako obdivu“. O sebevraždě milenců psaly noviny: „Nad touto krví prolitou se vznášejí cosi jako milostná poesie.“

Nikdo nemůže popřít, že se tím budí pro sebevraždu nálada velmi příznivá. Vlivem povrchní výchovy a neblahého prostředí, v němž mladý člověk žije, vzniká snadno názor, že život jest jen erotikou nebo pouhým bojem o chléb. „Život je pes,“ praví kterýsi film. L. Fisher vytýká mnohým rodinám, že jejich výchova je namnoze zvrácena.

Že jednou z hlavních příčin sebevraždy je ztráta náboženství, o tom nelze pochybovati. To dosvědčuje i Masaryk. „Beznáboženská,“ píše, „vede u většiny lidí, ne-li u všech, k nespokojenosti. Jak věci jednou jsou — a nejsou jinak — potřebuje člověk v životě a smrti kromě vědy také mravní opory, a tu může mu dáti přece jenom náboženství. Ztratí-li ho, bylo-li mu nesvědomitě odňato, ztrácí se s ním i klid duše“ (Sebevražda 249). Zajímavý dopis napsal profesor řediteli před svou sebevraždou: „Všechny své síly jsem vynaložil,

abych si osvojil učené poznatky a široké vědění . . . Vychováváme arci dovedné techniky a rozumující polovzdělance, ale nevychováváme lidi pro pravou radostnost a pro božskou ctnost. Novější přírodní věda, jejímuž studiu jsem se horlivě oddal, oloupila mi nebe o Boha, svět o ducha a vše degradovala na bezduchou soustavu koleček mrtvého mechanismu. Takový život nestojí za to, aby byl žit. Znechucen a pln odporu odcházím z něho.“ Tak budí p a v ě d a lásku k životu!

Vší silou třeba zdůrazniti, že vzrůst sebevražd je neklamným zjevem úpadku kulturního. Jest nejvyšší čas, aby v časopisech přestalo nesvědomitě vychvalování sebevražd a ucply se nečisté prameny sebevražednosti. Kdo při sebevraždách svaluje veškerou odpovědnost na poměry, prokazuje lidstvu špatnou službu. Nejlepší pomocí v tom ohledu je „vroucí, důsledný život z víry“. Kolik lidí, kteří se honosí svou pokrokovostí, mohlo by s filosofem nadčlověka říci: „Je-li něco na mně ctností, pak to, že jsem neznal bázně před žádným zákonem . . . Stydět se za svou nemravnost, toť stupeň na schodech, na jejichž konci se člověk stydí i za svou mravnost“ (30). Kam vede takový nihilism, o tom nás poučuje autor četnými doklady (30—33), z nichž mnohé ořesou i nejotrlejší člověkem. „Je mi úzko,“ praví H. Bahr, „když myslím na vzrůstající zmatenost mravního citu. Kdo se vědomě opovažuje špatně jednati, ten mě méně leká, než kdo již vůbec necítí rozdíl mezi dobrem a zlem.“ Hřích je dnes mnohým „moderním“ lidem předmětem posměchu. „Kultura povznáší lidstvo,“ utěšovali se mnozí, ale neušli zklamání. „Byli a jsou u nás i jinde idealističtí utopisté,“ napsal Dr. Horáček v „Národních listech“ (13/4 1927), „kteří . . . hlásají, že lidstvo stoupající vzdělaností se stále zušlechťuje, že se stává lepším, mravně dokonalejším... Skutečnost nás bohužel poučuje o jiném. Kultura a vzdělání nečiní lidstvo pohříchu vždy mravnějším a šlechetnějším. Naopak, zdá se, že zločinnosti, která má původ v poklesu mravního citění, stále přibývá. Tak jsou zločiny dnes připravovány s větší chytrostí, jsou rafinovanější a lstivější, ale proto i tím nebezpečnější“ (39).

V pojednání „Rodina uprostřed požáru“ upozorňuje autor na dalekosáhlé zhoubné následky r o d i n n ě h o r o z v r a t u. V literární pozůstalosti Leninově byla nalezena osnova pro brožurku „Diktatura proletariátu“. Zásady Leninovy byly hrozné. „Diktatura proletariátu je pokračováním třídního boje v nové formě. To je rozhodující věc, a to se nechápe. Jedině proletariát jako zvláštní třída vede třídní boj dále. Stát je jenom zbraní proletariátu v jeho třídním boji. Zvláštní druh knuty!“ (106). Bolševický stát a knuta za carismu — jaký je v tom rozdíl? Netrpí za knuty bolševické mnohem víc lidí nespravedlivě než za carismu? Při veškerém mluvení o demokracii jako „jediné spáse“ lidstva zapomíná se na věc nejdůležitější, totiž jaký duch ji má ovládati. Dr. Josef Vrchovecký.

Ksaver Meško: Mír Boží. Přel. Antoš Horsák. Illustr. Rajko Šubič. Nakl. Společ. podniky, Přerov 1936. S. 176, 12 K.

Pěkná řada — 12 — drobností, slovisky pod týmž nadpisem vydaných už r. 1906. Jsou různorodé, veselé i vážné, většinou však vážné se známou značkou spisovatelovou, s ohlasy touhy po klidu srdce, se značnou dávkou vzpomínkové sentimentality, vše prozářeno bohumilým idealismem. Některé částky se čtou jako lyrika v prose, všechny dávají milou, vděčnou četbu ušlechtilým duším. — Překlad se čte plynně.

Peter Neagoe: Nebezpečná krása. Román. Nakl. A. Neubert, Praha 1937. S. 203, 23 K.

Do Ameriky si odnesl N. ze své rodné rumunské pravoslavné vesnice vzpomínku na krásnou tamní děvčici Ileanu a v tomto původně anglicky napsaném románě („Eastern Sun“) vypravuje, co kráska mezi svými rodáky zažila. Vynikala tolik, že se u mnohých ustálilo podezření o jejím spojení s čertem, dokonce i u jejího k těžkomyslnosti náchylného otce, který by ji byl bezmála zabil, aby tak duše její očištěna mohla vzlétnouti do nebes. Zachráni ji od pověřivých a podrážděných rodáků a pro sebe místní učitel, její nevzhledný citel. Značná část románu běžně pornograficky líčí, jak to děvče svedeno jiným chasníkem, ač chystajícím se ke sňatku s jinou; ty partie asi vedly k tiskovým chválám židovské kritiky, jež uveřejněny na obálce. Lidopisně však jest N. vyprávěčem obratným.

KNIHOPIS.

W: Everhard: Bauschäden im Hause Gottes, die irdischen Gebrechen d. Kirche. Grünewald, Wiesbaden 1937. S. 256, 3 75 m.

F. Frodl: Gesellschaftslehre. Hegner, Wien 1936. S. 450, 20 m.

A. Gosar: Za nov. družebni red. Sistem kršćanskoga socijalnoga aktivizma. Dr. sv. Mohorja, Celje. I. 1933, s. 572, 132 d. II. 1935, s. 986, 232 d.

J. Hofer: Johannes v. Capestrano. Ein Leben im Kampf um die Reform d. Kirche. Tyrolia, Innsbruck 1936. S. 695, 25 m.

A. Kliman: Jesus v. Nazareth in Kunde u. Urkunde. Grünewald, Wiesbaden 1936. S. 208, 3 50 m.

K. Kržanić: Franjevački ideali i umjetnost. Šibenik 1936. S. 86.

V. Lozovina: Dalmacija u hrvatskog književnosti. Mat. Hrv., Zagreb 1936. S. 288, 60 d.

Card. Lépicier: Le miracle, sa nature, ses lois, ses rapports avec l'ordre surnatural. Desclée, Paris 1936. S. 574, 25 f.

W. Moock: Aufbau der Kulturen. Bonif., Paderborn 1937. S. 347, 6 30 m.

G. Schnürer: Katholische Kirche u. Kultur in d. Barockzeit. Schöningh, Paderborn 1937. S. 820, 12 50 m.

Dr. Scherber: Moderne Technik u. christliche Weltanschauung. Rennebohn, Bielefeld 1936. S. 96, 1 m.

M. Starčević: Dr. Ante Starčević i Srbi. Mat. Hrv., Zagreb 1936. S. 120, 25 d.

Rozhled

Náboženský.

Misie.

Hlavní úmysl Apoštolátu modlitby v tomto květnu byl: oblasti misiím ještě neotevřené.

Snad všichni jeho čtenáři byli překvapeni, že těch zemí je tolik. Docela nepřístupny jsou: Afganistan, Arabie, Grónsko, jih poloostrova Malakky, Nepal, Tibet, sověty a j. — asi 190 milionů lidí. Závadou jsou z á k a z y v l á d n í.

Kromě toho jsou země, jejichž vlády by zásadně nebyly proti misiím, ale okolnosti jsou na závadu buď docela anebo z části a dočasně. I křesťanské mocnosti někde misie zakazují z obavy nepokojů. Nejvic překážek je v zemích i s l a m s k ý c h, i tam, kde jest prohlášena svoboda náboženství. Mnohý našinec asi žasne, čte-li na př., že misijní činnost jest nemožna v P a l e s t i n ě! Taktéž v Turecku, v Iraku, islamské Syrii, v severní Africe a j. Odhaduje se přibližně, že celkem asi 270 milionům lidí, tedy asi osmině lidstva, zatím nelze hlásati víry Kristovy, ač by hlasatelé byli, třebaš jen v počtě velmi skrovném. —

Č í n a má dnes přes 3 miliony katolíků — proti celkovému počtu obyvatelstva počet velmi skrovný, ale jako jeho kvas velmi potěšitelný. Stálý vzrůst jeho se m. j. vysvětluje vážností, z níž se naše církve těší ve vlivných kruzích úřadů a obyvatel, již jako platná pomocnice v boji proti komunismu, který čínskou říši tolik rozhlašuje, proti kterému jest vládní obrana přece jen slabá; a právě tyto nepokoje namnoze maří dílo misijní, jež by u mírného a účelivého obyvatelstva jinak prospívalo ještě více.

★

Anglie a úcta svatých.

Korunovační obřady (pomazání a modlitby) připomínaly obyvatelstvu tento měsíc ve mnohém katolickou minulost a vzdělanějším pozorovatelům celou tu neurčitost anglikanismu, jež vadí spojení se starou církví.

Ve 22. článku anglikánského vyznání se za bláznivě odsuzuje římskokatolické „bohoslužebné uctívání obrazů, ostatků i vzývání svatých“; mylně ovšem se tam mluví o jejich adoraci u nás.

Prayer Book z r. 1928 však má kalendář svatých, ovšem katolických, o jejich svátcích se jejich jména v modlitbách jmenují s prosbami k Bohu, aby věřícím dal následovati jejich příkladu, ba jest pro všechny jejich svátky stálá praeface, již my nemáme, leda pro svátky mariánské a apoštolské, k jejich počtě a k našemu po-

vzbuzení z jejich příkladu, na ráno se za modlitbu klade „Te Deum“, večer „Magnificat“, v kostelích jsou obrazy a sochy svatých. Ale přímému vzývání svatých se anglikánská liturgie vyhýbá, kdežto t. z. anglokatolíci i to pěstují (litanie, mariánské antifony atd.)

Odpor proti katolické účtě svatých pochází jenom z nedorozumění, neboť je všem lidem docela přirozené uctívati úctyhodné předky, členy rodiny, kmene atd. Někoho snad odrážely a odrážejí výstřelky, kterých však věrouka neschvaluje a které by jak v lidovém písemnictví, tak ve škole a v kostele i jinak měly býti na pravou míru uváděny, a ovšem přílišnou horlivostí ne ještě podporovány. Byla by to zhoubná podpora pověry, která by pohoršovala.

★

H o l a n d s k o

má čilou katolickou menšinu, statečnou a prospívající. V Amsterdamě konal se po městě v noci 7/8 března průvod mužů, jichž letos bylo asi 100.000. Podle zákona, který veřejné hlučné průvody zakazuje, tento se koná tiše, bez hlasitých zpěvů i modliteb, a to na základě zákona, dle něhož každý občan i v noci se smí volně pohybovati.

Průvod se konával na památku jakéhosi eucharistického zázraku 13/3 1345 až do nadvlády protestantismu, a obnoven r. 1881.

Úmysl tichých modliteb byl tentokrát: odvrácení bolševictví a novopohanství, u královského dvora prosba za panovnický rod, u moře za námořníky. Ráno se účastníci rozptýlili do kostelů k sv. přijímání.

★

B u d a p e š t s k ý e u c h a r i s t i c k ý s j e z d

chystá se na příští rok ve spojení se slavnostmi svatoštěpánskými (král sv. Štěpán † 1038). Protektorkou jest katolická manželka zemského správce (kalv.) Horthyho, předsedkyní slavnostního výboru hraběnka Apponyi, místopředsedkyněmi hr. Hunyady a Zichy. Výbor vydává (maďarsky, francouzsky, německy, anglicky a italsky) a zdarma rozesílá „katolický věstník („Kurír“) střední Evropy“, jenž poučuje o náboženských věcech maďarských.

Ríká se, že obě slavnosti mají posloužiti také myšlence revise politické. Že o ni Maďaři všech směrů tolik usilují, není divu, neboť jejich država sžena do hranic pro samostatný stát opravdu nemeczných. Arci, vždycky chtěli samostatnost proti Rakousku, tedy ji mají. Stíny minulosti.

Že slavnosti budou připraveny co nejnádherněji, netřeba pochybovati: v tom maďarští magnáti umějí chodit. Ale přátelům lidu i katolictví se zdá, že by vedle těch ohromných nákladů nebo ještě lépe z nich mělo býti především pamatováno na úpravu tamního chudinství, zvláště pozemkového majetku z nekonečných ta-kořka latifundií atd. I to by byla služba Kristu králi zajisté velmi milá.

Vypsány ceny na sjezdový plakát a na sjezdovou hymnu. Na plakát sešlo se na 200 návrhů, které prý se většinou zamlouvají. Ještě víc sešlo se pokusů o hymnu, z nichž ale jen málo má básnický vzlet, a všechny opomněly danou podmínku, aby byly zpěvné a mohly býti zhudebněny; i hledá se jiná hymna.

★

Náboženské národní sjezdy.

Anglický episkopát rozhodl, aby se v Anglii už nekonaly. Arcib. westminst. Hinsley prohlásil na schůzi „Cath. truth society“: „Nepřejeme si teď žádných čistě akademických sjezdů. Nepřejeme si žádných konferencí a kongresů, které sice hoví výmluvnosti, ale k praktickým výsledkům nevedou.“

Když ne v Anglii, kde pak jinde?

Ze sjezdů, dříve ročních, po válce tříletých, konán v Anglii poslední r. 1929. Na r. 1932 stanoven sice další, ale nekonán (pro euch. mezinár. sjezd v Dublině a smrt kard. Bourne).

★

as. — Náboženská svoboda v Sovětském svazu po vydání nové sovětské ústavy z 5. prosince 1936 zajímá stále evropskou veřejnost. Náboženských a církevních poměrů se dotýká nová ústava v článku 124, který zní takto: „K zajištění svobody svědomí státních občanů je v SSSR církev oddělena od státu a škola od církve. Svoboda vykonávati náboženské kultury a svoboda protináboženské propagandy je přiznána všem státním občanům.“ Sovětský tisk podtrhuje úmyslně slovo „svoboda“ a dokazuje z něho „humánnost a modernost“ nové ústavy (srv. čas. Pravda a Izvestija ze dne 14/6 1936). Prozkoumáme-li však uvedený článek bedlivěji, seznáme, že již jeho formulací je dáno podstatné ohraňování této náboženské „svobody“ oproti dosavadnímu stavu. Neboť ještě v nařízení z 8/4 1929 se praví: „Svoboda náboženského vyznání a protináboženské propagandy se přiznává všem občanům“ (srv. Izvestija z 26/4 1929). Téhož roku však byla jakákoli náboženská propaganda zakázána a kněžím se dovozovaly pouze úkony kultové (bohoslužby a obřady při křtu, sňatku, pohřbech). Ze svobody náboženského vyznání zůstala tedy pouze svoboda kultu. Srovnáme-li to se zákonem o odluce církve od státu ze dne 23. ledna 1918, čís. 263, kde se v § 13 praví: „Aby byla pracujícím zajištěna opravdová svoboda svědomí, odděluje se církev od státu. Svoboda náboženské i protináboženské propagandy dovoluje se všem občanům“ — pochopíme nastalé omezení.

Některé zahraniční ruské listy (na př. Naše vremeja z 25/10 1936) ohlašovaly, že všem uvězněným a trestaným kněžím bude dána amnestie. Posud se tak nestalo. I když byly, na př. o vánocích a velikonocích naplněny kostely obyvatelstvem, neznamená to nějaké

zmírnění sovětské náboženské politiky. Uvažme, že v Moskvě bylo před r. 1917 asi 1624 pravosl. kostelů a kaplí, z nichž dnes je otevřeno pouze 26; z 5 katol. kostelů jsou otevřeny jen 2, ze 3 luterských 1, ze 6 synagog pak 2.

Podle různých zpráv jsou bohoslužby v SSSR velmi jednoduché a chudé. Liturgická roucha jsou namnoze roztrhána, nádoby pak ze skla. Nad takovým zjednodušením kultu a nábož. obyčejů se pozastavují i bezbožnické listy. Také třeba zaznamenat, že na místě usdlých kněží nastupují t. zv. putující kněží (stranstvujuščije), kteří jsou obyčejně provázeni sborem zpěváků a živí se prací vlastních rukou. Tak přísně zachovávaný juliánský kalendář (!) bývá příležitostně změněn, aby se mohla jedna slavnost konati na více místech. Kostely jsou dále ničeny nebo zavírány (srv. čas. Pravda 1936, 102). Jsou tedy v SSSR celé kraje, kde vůbec není kostela. Zdá se tedy, jakoby se tam udržovali věřící podobně jako křesťané v katakombách, sovětský tisk však doznává, že „náboženské zbytky“ dosud zničeny nejsou. Uvidíme rovněž, nezhorší-li se situace náboženská po vydání papežské encykliky: „Divini Redemptoris“ o bezbožeckém komunismu, ve které bylo tak jasně poukázáno na nebezpečí, hrozící z něho společnosti lidské.

*

Maličkosti.

F. X. Šalda zemřel v jednom pražském sanatoriu (Sanops). Až po mnohých překážkách dostal se k němu jeho přítel kněz P. M. Schaller, jenž jej podle jeho přání zaopatřil svátostmi umírajících.

Takové osobní omezování v sanatoriu? Kým? Proč? Zač?

Novinářům nejpodobnější český kritik na kolikátý asi stupeň jim klesl tímto nepokrokářským zakončením života? —

*

Dcera nejpodobnějšího prý českoskatolického básníka nenechala si na maturitní vysvědčení napsati známku z náboženství.

*

V Kodani založila knihovnice tamní universitní knihovny PhDr. Angelika Axelsen, vrátivši se do naší církve, Organisatio academiarum danicarum catholicarum.

*

Z kroměřížské oslavy pluku Jana Žižky z Trocnova oznamoval rozhlas, že na náměstí po vzpomínkách na padlé druhy v tichu „celé shromáždění jakoby se bylo modlilo“. Žižka — Boží bojovníci — jakoby ...

*

Vloni při čestné doktorské promoci paříž. p. kard. Verdiera (nepřít.) na bohoslovecké fakultě v Olomouci zpívali bohoslovci krvežíznivou Marseillaisu; arci francouzsky, tedy co do obsahu nesrozumitelně.

Vědecký a umělecký.

nn. — K počátkům zednářství v Brně.

V Hlídce 1933, 412—13 jsem otiskl na základě konsist. protokolů královéhradeckých zprávu o této věci. Doplnuji ji nyní záznamy brněnského augustiniána P. Haury a z exhibitů olomoucké konsistoře. Z obou pramenů mluví nejistota o tajemném sdružení v Brně objeveném. V přípisě (15. 2. 1744) k brněnskému měst. děkanovi prozrazuje konsistoř, že je objevil brněnský berní úředník Jan Kugler, však olomouckým se společnost zdála „magis magiam quam haeresim sapere“. Proto konsistoř děkana žádala, by sledoval vyšetřování jak na Špilberku, tak i na radnici vedené, a občas jí o tom dopsal, aby mohla závčas zakročit, kdyby se zjistilo, že běží o novou sektu. Za měsíc (17. 3.) hlásil měst. děkan brněnský konsistoři, že k tajemné společnosti patří „variae sortis personae“, jsou dosud vězněny, však vyšetřování jest od jisté doby zastaveno do příchodu zvláštní komise z Vídně. Zatím posílá děkan stanovy onoho sdružení, jež pod rukou získal, však dodává k tomu, že asi nejsou úplné, něco že bylo úřadům asi utajeno. Tolik prozrazují exhibity olomoucké konsistoře.

Kronikář P. Haura o objevení tajné společnosti brněnské referuje podrobně, tak že v tomto směru jest až dosud asi nejvýmluvnějším svědkem.

Na str. 834—836 píše: *Brunae oritur nova secta „Die Creutz-Stern-Brüder“ nuncupata. Dum Bruna fortificaretur coram incursu hostili, inventi sunt hostes Brunae, qui quo dolosiores, eo peiores forte fuissent, si propositum incrementum sumpsissent. Nam erat certus geometra vulgo ein Ingenieur Gallus de Du dictus, qui certam sectam huc attulit et confratres conscribere caepit. Hi certam crucem triangularem cum quodam ignoto nomine in collo gestabant, juramentum deponebant, quod horrendis blasphemiiis repletum esse dicebatur, v. g. pontifici nullam oboedientiam praestare, omnia in detrimentum et exitium domus Austriacae facere et eam extirpare etc. Principale autem intentum huius societatis fuerat, pecuniam a daemone accipere et alia plura, quae ad lucem non venerunt.*

Igitur plures conscripti sunt, inter quos D. Carolus Cajetanus Hotowetz eques de Hussenitz et Löwenhaus, S. R. M. consiliarius et assessor ad regium tribunal. Item quidam baro Freyenfels, viduatae dominae Freyenfelsianae filius. Reliqui cives et inferioris sortis homines erant (834).

Hi habebant suas stationes de nocte apud quendam chyrurgum in laeta platea qui non pridem Nicolspurga vel Znoyma huc veniens municeps Brunensis effectus est. Contigit autem, quod quendam praefectum, qui apud juniores de Flammen fuerat, in suam societatem susceperint. Hic tot nequitias ibidem videns poenitentia tactus ad Minoritas ivit et cuidam Patri rem totam manifestavit. Postea ad ju-

dices directus, eidem omnia fassus est sub spe veniae. Interim fuit primus in honesta custodia detentus, cum autem membra huius societatis mixti fori fuerint, igitur quaevis instantia suas partes agere debuit. Generalis Terzi, tunc commendans civitati, hunc geometram, utpote bello servientem, capi et ad Spillbergam poni curavit. Tribunal regium huic domino assessori Hotowetz vigilias ad domum assignavit. D. de Freyenfels autem fuga sibi consuluisse dicitur. Magistratus per suos milites cives interessatos ad custodiam competentem deduci curavit. Hinc rumor horridus in civitate exortus est.

Huic geometrae libri et scripta ablata et a Patribus Jesuitis ac Capucinis revisa fuere. Causa delata Viennam multae ponderationis fuit. Postea commissio fuit instituta, cujus praeses fuit Illustrissimus D. Augustinus comes de Herberstein, nunc de facto lis pendet. Sententia expectatur et illi oclusi sedent. Quid autem ulterius cum illis fiet, suo tempore et loco annotabo (835).

Haec secta autem, cui hi viri addicti erant, non fuit (nova), sed jam antiqua, nam a quodam Germano „Rosenkrantz“ dicto, qui circa annum 1378 natus, perhibetur inchoata, „Roseae crucis fraternitas“ vocata fuit et pro insigni roseam crucem in certa forma cum quodam peregrino vocabulo, quod daemonem significare debeat, pro insigni gerunt. Plura de hoc posterius annotabuntur.

(Similis secta Olomucii). Circa idem tempus deprehensi sunt Olomucii apud vespilionem sancti Mauritii in cellari aliquot malae farinae homines, qui in medio certum cirulum cum multiplicibus ignaris notis habebant; ex parte in patibulo pendit Crucifixus cum dolorosa B. V. pedibus sursum et ex altera parte diabolus depictus erat, in medio autem horum circulorum mortui hominis manus posita erat. Capti ergo omnes et examinati, an vero aliquid fassi fuerint, ignoratur (836).

(Creutz-Sternbruder capitur). Die IX. Martii, in vigilia Sancti Iosephi, fuit captus quidam sartor in platea vulgo „Krene“ dicta, qui de numero horum crucis stellatorum fratrum dicebatur suspectus esse. Hic ductus a vigiliis civitatis, dum prope monasterium Capuccinorum venisset, aliquid ad domum alienam se loqui finxit, milites curiose circumspicientibus eum non fortiter tenuerunt. Ille vero ex manibus eorum se eripiens illos illusit et ad templum Capucinatorum saltavit. Ibique aliquot septimanis permansit saepius a decano civitatis et Patre quardiano examinatus. Causa devoluta ad consistorium, suasum fuit, ut tacite sub manu dimittatur, quod et factum est. Vigiliae longo tempore in vanum ad fores monasterii stabant (876).

(Die Creutz-Stern-Brüder werden gestraft)... In diesen Zeithen kam von der Königin ein Rescriptum, nach welchem die schuldige(n) Stern-Brüder also belohnet wurden: Der Ritter Hotowetz von Huszenitz, als königlicher Rath bey dem königl. Tribunali im Marggrafthumb Mähren, bekame einen guten Verweiss, dass er als eine publica persona sich in solche Händeln eingemischt, undt (1070) wurde ihm auferlegt, dass er I Jahr umsonst sein Ambt auf dem Landthaus wer-

wäsen solle. Der Baron Freyenfels wurde auf etliche Monats auf den Spielberg verwiesen, der Ingenieur de Du musste noch länger auf dem Spielberg verbleiben (1071).

Ze záznamu Haurova vysvítá, že tajná společnost byla rozšířena nejen v kruzích vysoké byrokracie, nýbrž i v drobném městském lidu, jakož i že sledovala cíle politické, t. j. svržení Habsburgů a podrytí autority sv. Stolce. Tím jest ovšem prokázán známý fakt o chování zednářů za války slezské k M. Terezii. Osobnost Francouze de Du pak svědčí o francouzských počátcích lože v Brně.

★

iv. — Spinoza

holandský židovský pantheista a monista (1632—1677), našel nejlepšího životopisce v jesuitovi Dunin-Borkowském, nedávno zemřelém, který v obsáhlém čtyřsvazkovém díle pětatřicetileté práce probral život i dílo Spinozovo tak, jak se nemnohému filosofu stalo. Z části snad mohla práce ta býti vynaložena na něco vděčnějšího. Ale jednu chvíli v nedávnu se zdálo, jakoby byla zase přišla doba Spinozova, když totiž v Německu a j. začali obnovovati pantheismus. Nyní to utichlo, ale docela odbyt tam Sp. ještě asi není.

Především vyvrátil D. Bork úsudek (na př. K. Fischera), že Sp. jest myslitel na předchůdcích všestranně nezávislý. Přejímá mnoho z theologicko-mystických názorů středověkých i souvěkých. Ze scholastiky přejal mnoho výrazů, kterým však dal jiný význam, čímž nemálo ztížil kritiku své soustavy. O zkušenosti mluvil jako o nutném předpokladu spekulace, ale sám se tím při svém mlhavém abstrusním apriorismu neřídil. Jakožto odpůrce svobodné vůle přichází ovšem vhod mechanistům, s nimiž jinak nejde. Skutečnou hodnotu přičítá D. Bork. Spinozovým výkladům o afektech.

★

m. — Eliza Orzeszkowa a katolicismus.

Od smrti slavné polské spisovatelky uplynulo před dvěma lety čtvrt století. Toto výročí dalo poděť ke dvěma velkým podnikům: péči polské Akademie Literatury bylo zahájeno úplně kritické vydání jejích spisů (první svazek „Pierwsze utwory“ vyšel letos), Společnost Orzeszkowé spolu s nakladatelstvím Biblioteka Polska začala pak vydávati soubor její korespondence, a to tak, že při každém listu jsou otisknuty současně i dotazy nebo odpovědi jejích partnerů — odtud titul celého souboru „Dwugłosy“.

Po objemném, letos teprve vyšlém prvním svazku jsou ohlášeny ještě tři další svazky; celek obsáhne prý asi 10 tisíc listů psaných Orzeszkowou — počet jistě i na ženu-spisovatelku obrovský! A poněvadž se jedná o její písemné styky s nejznámějšími polskými spisovateli převálečného období, není pochyby, že se v nich odráží celé tehdejší ideové a literární ovzduší. Lit. historikové naleznou

tam hojně poukazů a vysvětlení o vzniku spisů nejen Orzeszkové, ale i jejích přátel, a mnoho zajímavých, otevřeně pronášených úsudků o Sienkiewiczovi, Wyspiańském, Żeromském, Przybyszewském atd.

Listy však, jak je přirozeno, osvětlují značně i duchovní a zvl. náboženský vývoj spisovatelky samé. Po této stránce zkoumá je v poznańském týdeníku „Kultura“ (1937, č. 17) Edm. Jerzy Janowski. Dosvědčují znovu, že O. byla bytostí ryze ethickou, opravdovou, jak se jevila vždy i ve svých spisech. S vášnivou i bolestnou ironií kreslí obraz tehdejšího lit. ovzduší, které bylo tak vzdáleno jejího mravního ideálu. Žádala vždy od spisovatelů, aby sloužili poctivě národu, vzdali se všech vedlejších ohledů a měli na paměti jen dobro lidu. Byla to vůbec podivná positivistka, která bojovala tak úporně a romanticky za své ideje a pronásledována nepřátelskou vládou trpěla hrdinně za své přesvědčení. Byla často sama velmi nemocná, ale při tom stará se o chudé studenty, hledá pomoci pro Konopnickou, podporuje Reymonta a mnoho jiných spisovatelů.

Ale listy ukazují také její nepříznivé stanovisko ke k a t o l i c t v í. S positivisticou filosofií přijala také její předsudky o náboženství a zvl. o církvi. Stejně zaujati byli také její hlavní korespondenti. Nešťastné manželství rozvracelo její duševní klid. A tak nalézáme v listech, zvl. ke stejně smýšlejícímu romanopisci Ježovi, mnoho ironických a sarkastických poznámek o duchovenstvu a jesuitech, zejména tehdy, když se jí trpce dotýkala kritika s katolické strany.

Důležitější ovšem jest její poměr ke katol. dogmatům. V tomto směru ukazují listy značný vývoj. Od úplné negace prvních let, kterou potom sama uznává za nedozrálé omámení positivismem, a od pozdějšího skepticismu dospěla v posledních letech k podstatné změně názorů.

Nebyl to však dogmaticky čistý katolicismus, třebaš dle nepochybného svědectví její přítelkyně přistoupila O. ke sv. zpovědi a sv. přijímání. V jednom listě z též poslední doby (1909) vyznává svou víru v Boha a v nesmrtelnost duše, prohlašuje náboženství Kristovo za nejdokonalejší, ale současně píše o potřebě jakýchsi očišťujících putování duše po smrti: existují prý různé theorie o tomto posmrtném zdokonalování duše a „sama jednu z nich mám a vyznávám...“

Bývalá positivistka, duše mravně ušlechtilá, cítila se tedy jistě aspoň ke konci života vnitřně připoutána ke katolicismu, jež uznala za „nejlepší pravdu“, ale při tom se nestarala mnoho o orthodoxii, o shodu s dogmaty církve.

Je to tedy asi podobný případ jako u našeho F. X. Šaldy, prof. Pekaře a j.

★

iv. — M e t a f y s i c k ý z á r m u t e k.

Tak zní nápis jednoho pojednání v díle Laros-ově „Neue Zeit und alter Glaube“. Relativnost a nedokonalost veškerého našeho poznání vedla i velikány ducha ke hlubokému zármutku. Kniže scholastiky

na př. píše: „V opravdu pronikavé vědění o stvořených věcech je vřazen propastný zármutek, zármutek tak nepřekonatelný, že lidem nemůže býti odňat žádnou přirozenou silou poznání a vůle.“ La-cordaire dí: „Přiznávám se, že stále vězí hluboký bol v mé duši, nikoli bol únavy z boje nebo zklamání, nýbrž poznání. Je to šíp, který stále nosíme v prsou. Nesmíme si lehnouti na bok, kde vězí, a musíme se varovati jej vytáhnouti. Je to oštěp z Mantinee, který trčel v prsou Epaminondových. Teprve když zemřeme, vypadne sám.“ Katolický theolog F. X. Kraus, jeden z nejlepších znalců Danteova díla, píše o něm: „Není snad na světě ničeho, co mne ode dávna tak dojalo jako procházka mlčící pustou Ravennou. Praví se, že horečný vzduch tohoto mrtvého města přináší cizincům smrt. A přece mne to stále znovu tam vede. Kráčím opuštěnými, travou zarostlými ulicemi, a stále mne doprovází obraz velikého psance, který před šesti sty roky našel v této hrobce antického císařství své poslední útočiště. Vidím jeho nachýlenou postavu kráčet mlčky a trdomyslně — jenom tu a tam pozvedá hlavu zármutkem skloněnou, aby ji zase rychle se zaroseným zrakem sklonil k zemi. A občas je mně, jako bych jej viděl se modliti, neboť ráno a večer byl zvyklý modliti se Anděl Páně.“ Dante musil opustiti svůj domov, třikráte byl odsouzen k smrti, ale snášel zmužile všechna příkoří. Ale květem toho všeho byla jeho nesmrtelná „Božská komedie“. Anglický konvertita kard. J. H. Newman zvolil si pro svůj náhrobek významný nápis: „Ex umbris et imaginibus in veritatem.“

„Non est magnum ingenium sine melancholia,“ dí Mark Aurel. Jak skromně soudil sv. Tomáš o svých spisech „paleae mihi videntur — plevami zdají se mně býti“.

„Kdybych věděl to, čeho nevím, jak rád bych za to dal vše, co vím,“ řekl jeden vynikající učenec na smrtelné posteli.

nn. — K nejstarší genealogii pánů z Michalovic. V Piterově rajhradské sbírce „Monasticon Moraviae“, svazek „Religiosi O. S. Francisci“ jest opsán celý nekrolog znojenských klarisek. Historickému smyslu probošta Pitera vděčíme za označení stáří písma u nejstarších záznamů, t. j. ze stol. 13. a 14. Zápisy jsou dvojí: Při kalendáři a při martyrologiu. Toto má jich nepoměrně více, což si lze vysvětliti tím, že jména zesnulých klarisek i jejich příbuzných a dobrodinců kláštera byla asi předčítána při martyrologiu. Tyto zápisy obsahují několik cenných zpráv genealogických, jež doplňují namnoze kusé rodopisné údaje o nejstarší době pánů z Michalovic.

Sedláček (Ottův slovník XVII, 277) na př. dovedl o Janu z Michalovic (1281—89) říci jen tolik, že založil hrad Michalovice, měl za manželku Johanu z Rožmberka († 1317), synem jeho pak byl Beneš. Jan zemřel někdy před r. 1306. Znojemský nekrolog doplňuje tyto kusé údaje následujícími záznamy. Při kalendáři v březnu čteme:

„Nonas (Martii) obiit Johannes de Michelsperch, pater Sororis Sudcze.“ K tomu Piter připsal: „Manu saec. XIII.“ V dubnu čteme: „II. Kal. Maii. Obiit domina Sutka, mater domini Johannis de Michelsperch.“ V martyrologiu je při červenci: „III. Kal. Aug. obiit domina Sudka uxor domini Budissin de Benessow et filia domini Johannis de Michalowicz, anno Domini MCCCXXV.“

Ze záznamů těchto viděti, že u prvních pánů z Michalovic bylo oblíbeno ženské jméno Sudka. Tak se jmenovala matka Jana z M., jenž toto jméno dal dvěma svým dcerám, které nekrologium zřetelně od sebe odlišuje titulem „Soror“ a „Domina“. Matka Janova, Sudka, byla tedy dle Sedláčkova vývodu manželkou Beneše, řeč. „Pyšný“, o čemž S. nevěděla. Ona druhá dcera Janova jménem Sudka byla provdána za Budišína z Benešova a zemř. v r. 1325.

Mimo to jest možno stanoviti úmrtní dny pánů z Michalovic. Tak Jan z M. zemřel 4. března. Jeho matka Sudka zesnula 30. dubna. Sudka, provdaná za Benešovice, zemřela 30. července (1325).

nn. — V ý p r a v a A l b r e c h t a r a k o u s k é h o n a M o r a v u r. 1431.

Když se řadila vojska obou stran, katolíků i husitů, k rozhodnému boji, připadl Albrechtovi rak., jakožto dědičnému pánu Moravy, úkol vpadnouti do Čech přes Moravu od jihu. K tomuto tažení vskutku došlo, avšak názory historiků o něm se shodují pouze v tom, že k němu došlo vskutku před bitvou u Domažlic, o směru jeho však není shody. Palacký (UB II, 247) otiskl zprávu k velmistrovi něm. řádu (dat. 16. 9. 1431), dle níž Albrecht táhl přes Moravu k Čáslavi a odtud na Kutnou Horu. Palacký tuto relaci zamítl jako smyšlenku, Tomek (Praha IV, 495—96, pozn. 80) prohlašuje záznam sice rovněž za lichou pověst, ale přece jen připouští, že něco pravdy na něm jest. Uzavírá proto, že šlo o nějakou bitvu mezi Albrechtem a husity na místě blíže neznámém. Zde si historikové až dosud nepovšimli Konáčova programového překladu Sylviovy kroniky. Zatím co Sylvius píše o obléhání Přerova vojskem Albrechtovým, Konáč zcela samostatně píše, kterak A. „opět z Rakous s vojskem na Čechy táhl a Chru dim ě, ohraženého města, dobývati umínil“ (fol. 41). Konáč měl před sebou některé prameny o době husitské, dle nichž opravoval některá místa Sylviovy kroniky. Takto se nám v jeho korektuře zachovala po oné relaci ze 17. září 1431 dosud jediná až dosud nepovšimnutá zpráva o Albrechtově tažení do Čech. Je sice pravda, že Konáč mluví o Chrudimi, zatím co ona relace píše o Čáslavi a K. Hoře, ale i tak jest nápadno, že i Konáč klade boje Albrechta s husity do vých. Čech. Tomek (U. m.) se drží Sylvia a proto místo obležení Chrudimě uvádí obležení Přerova, a to před bitvou u Domažlic. Pak píše o odvetném zpusťování Moravy Albrechtem za porážku u Domažlic, v čemž Konáč souhlasí úplně se Sylviem.

Při tažení Albrechtově na Moravu jest však ještě jiný problém. Bartošek píše, že A. „tunc acquisivit per potenciam quoddam fortalicium dictum Kygiov“. (FRB V, 604). Historikové vždy psali o dobytí města Kyjova, zatím co Loserth v ZVGMS IV, 43 se domnívá na základě slova „fortalicium“, že neběželo o město, nýbrž o hrad téhož jména u Velkého Meziříčí ležící. To by ovšem mnohem lépe odpovídalo směru Albrechtova tažení, totiž z Rakous přes jz. Moravu do Čech, neboť není prostě myslitelné, že by vojevůdce táhl přes Znojmo, stavil se — na Slčvácku v Kyjově a pak zase by přes Jihlavsko táhl do Čech. Ale i tak zůstává věc nerozluštěna, protože A. mohl poslati nějaký oddíl proti městu Kyjovu.

★

nn. — Z á z n a m o d o b y t í m ě s t a a k l á š t ě r a T ř e b í č e.
Rkp. olom. kapituly č. 177 má na zadním přidešší těžce čitelný souvěký zápis o bojích v Třebíči, vedených Jiříkovým synem Viktorinem s uher. králem Matyášem. Zápis vyplynul z pera některého katolíka, neboť pisatel nazývá třebíčského opata Matěje apostatou za to, že vpustil vojsko Viktorinovo do pevného kláštera. Až dosud asi novinkou je zpráva, dle níž prý i opat zároveň s Viktorinem vyvázl bez úhony z obleženého kláštera. Záznam zní: „Anno supra MCCCC-LXVIII Mathias rex Ungarie contra Georgium . . . a Stokaraw . . . Georgius ex defectu victualium fame pressus castra movit a facie regis pagani aufugit exercitu suo disperso et in extrema parte devicto, cuius partis ductor erat Victorinus dicti Georgii filius, qui in opidum Trebicz confugiens, quod tunc per incendium per insequentes eos inmissum una cum inhabitatoribus utriusque sexus defecit, Victorino (!) cum mille et ducentis ad castrum seu monasterium ad abbatem apostatam se in fuga convertente, qui infra obsidionem aliquorum simulacione assistente (!) clam recedens cum suis prenumeratis et abbate salvus evasit, castrum per regem Ungarie intercepto (!).

★

hd. — H v ě z d n á o b l o h a v č e r v n u 1937.

Na začátku června zapadá slunce okolo osmých hodin večerní. Nastalý soumrak překáží ještě dosti dlouho pozorování hvězdné oblohy. A to je škoda. Zatím nám zmizí pod obzor poslední zbytky zimní krásy nebeské, totiž Blíženci s Kastorem a Polluxem, a Prokyon v Malém Psu. Jsou sice ještě dosti vysoko na západní obloze nad obzorem, ale v mlhách nad obzorem unikají našemu zraku. Poďaří se Vám snad zachytiti na severo-západní obloze jedině ještě mihotající se Kozičku-Kapellu ve Vozkovi, která ovšem jako hvězda obtočnová čili cirkumpolární nezmizí nikdy pod obzorem. Víme z předešlých článků, že Kozičku-Kapellu snadno najdeme, když sobě obloukovité oje Malého Vozu prodloužíme přes polárku směrem ku obzoru dolů. Tam objevíme zcela jistě bílou, třpytící se Kozičku, po-

skakující jako roztomilé jehňátko. A víme také dále, že prodloužíme-li oje Malého Vozu ještě dále k obzoru, dostaneme se do souhvězdí skvělého Oriona, jenž jest ovšem už pod obzorem.

Nad našimi hlavami objevíme Velký Vůz, který prošel již svými čtyřmi koly poledníkem, a zrovna okolo osmé hodiny večerní prochází poledníkem jeho zahnuté oje. Když spojíme přední kola Velkého Vozu přímou čarou, a zadní kola rovněž, a když tyto dvě přímky prodloužíme dolů k obzoru, protínají se pod Velkým Vozem v souhvězdí Velkého Lva, jež má podobu poněkud nepravidelného kosoedelníku. V západní části Velkého Lva září bílý Regulus, nad nímž dobré oko postřehne asi sedm menších hvězdiček, tvořících podobu velkého srpů, obráceného ostřím a hrotem ku západu. V prostoru mezi Blíženci, Prokyonem a Velkým Lvem jest malé souhvězdíčko Raka, jež chová v sobě znatelnou, ale málo nápadnou hvězdokupu Praesepe: Jesličky hlídané Severním a Jižním oslíčkem.

Zahnuté oje Velkého Vozu ukazuje nám dolů k obzoru do souhvězdí Volaře: Bootés, v němž září červeno-žlutý Arkturus, nad nímž asi pět hvězdiček tvoří nápadnou podobu draka, jakého naši chlapi pouštívají na podzim. Když oje Velkého Vozu prodloužíme přes Arktura ještě dále dolů k obzoru, přijdeme ku souhvězdí Panny, v níž září bílá Spíka: Klas, Souhvězdí Panny okolo osmé hodiny večerní zrovna prochází poledníkem. Pod souhvězdím Panny, ale již na západní straně od poledníku jest sice malé, ale nápadné souhvězdí Havrana, jež má podobu poněkud nepravidelného čtverce. V prostoru pod zahnutým ojem Velkého Vozu jest souhvězdí Ohařů, a ještě nížeji pod nimi, směrem ku souhvězdí Panny jest hrubě rozhozená hvězdokupa Kštiny Bezeníky, která jest velmi pěkná i v malém kukátku, ačkoliv jest ji viděti i pouhým okem dobře.

Na východní straně Bootés-Volaře sousedí s ním líbezné souhvězdí, Severní Koruny, mající podobu královské čelenky, v níž září jasná bílá Gemma, Drahokam.

Ještě dále na východ od Severní Koruny rozkládá se veliké souhvězdí Herkules. jež má podobu velkého, poněkud roztaženého H. Na nejzazším východě pak už se nám jeví ozdoba a značka letních nocí, totiž velký trojúhelník, jež tvoří jasná, bílá Vega v souhvězdí Lýry, která jest nám nejbližší, dále rovněž bílý Deneb v souhvězdí Labutě neboli Severního Kříže, a nejniže teprve od obzoru se odpoutávající rovněž bílý Attair v Orlovi. V prostoru mezi Velkým a Malým Vozem svíjí se hadovitě dlouhé tělo Draka, jehož hranatá hlava leží v sousedství bílé Vegy.

Z ekliptikálních souhvězdí lze viděti na západě Blížence, s Kastorem a Polluxem, s nimiž sousedí ve směru jihozápadním nepatrný Rak s Jesličkami, a dále ku poledníku leží Velký Lev, v němž září bílý Regulus, vedle něhož prochází slunce okolo 25. srpna, v době tak zvaných Psích dnů. Zrovna u poledníku jest souhvězdí Panny s bílou Spíkou-Klasem, okolo níž prochází slunce asi uprostřed měsíce října. Východně od Panny jest malé souhvězdí Váh, jehož dvě hlavní hvězdy

asi druhé velikosti, leží šikmo nad sebou od jihu k východu, nejdále pak k východu jest souhvězdí Štíra, níže pak nad obzorem. Naleznete je snadno dle dvou červených hvězd, které se v něm sešly, a sice oběžnice Mars a stálice Antáres, tolik jako Proti-Mars. Obě tělesa tato září červenou barvou a kdo se nevyzná, těžko by rozhodoval, které z těchto dvou těles nebeských jest Mars a které je Antáres. Leč tuto otázku lze snadno rozhodnouti na první pohled. Mars totiž jako oběžnice září světlem klidným, pokojným a když se na něj díváme kukátkem a když tímto kukátkem poněkud pohybujeme, uvidíme v kukátku jasnou červenou čáru souvislou, nepřerušovanou. Když se podíváte kukátkem na Antáresa, uvidíte, že Antáres nezáří klidně a pokojně jako Mars, nýbrž je neklidný, nepokojný, jako by nervosní, a když budete kukátkem pomalu pohybovati, bude se vám zdáti jako by z něho jiskry sršely. To jest rozdíl mezi stálicí a oběžnicí. Kromě toho jest Antáres červenější nežli Mars, je totiž Antáres nejčervenější hvězdou celé oblohy.

Z oběžnic putuje Merkur na ranní obloze před východem slunce, dne 6/6 dosáhne dokonce své největší vzdálenosti od slunce, ale poněvadž vychází sotva tři čtvrti hodiny před sluncem, bylo by marné jej hledati. Utápí se v paprscích slunečních. — V e n u š e - Krasopán jest jitřenkou, putuje před východem slunce v souhvězdích Berana a Býka a vychází 1/6 asi půl druhé hodiny před sluncem. Dne 27/6 dosáhne své největší vzdálenosti od slunce, téměř 46 stupňů čili téměř 92 úplňkových průměrů. Ale až po letním slunovratu dne 21/6 bude příznivější doba ku pozorování jitřenky.

J u p i t e r vychází na začátku června asi $\frac{3}{4}$ hodiny před půlnocí, na konci června vychází asi $\frac{3}{4}$ hodiny po západu slunce a září pak ovšem celou noc. — S a t u r n svítil společně s Venuší na ranní obloze, a sice vychází na začátku června okolo 2. hodiny po půlnoci, na konci června vychází již před půlnocí. Venuše se od něho vzdaluje, společnost se rozchází. Ale zato připutuje k nim ve dnech od 4. do 6. června srpek ubývajícího měsíce, jenž bude procházeti nad Saturnem a nad Venuší, kterýžto pohled stojí za podívanou.

Dne 8. června jest úplné zatmění slunce, u nás neviditelné; zatmění lze pozorovati v jižních částech Tichého oceánu, a sice od ostrovů Nových Hebrid až do jihoamerické republiky Peru.

Měsíček navštíví v červnu následující stálice a oběžnice: Ve dnech od 4. do 6/6 Saturna s Venuší ráno před východem slunce, 11/6 srpek přibývajících měsíce Polluxe v Blížencích, 13/14/6 Regulusa ve Velkém Lvovi, 18/6 Spíku-Klas v Panně, 20/6 Marsa, 21/6 Antáresa ve Štíru, 25/6 Jupitera.

Dne 21/6 jest letní slunovrat: Slunce dostupuje svého nejvyššího bodu v ekliptice, slunce vstupuje při tom ze znamení Blíženců do znamení Raka, ale vlastně ze souhvězdí Býka do souhvězdí Blíženců. Bod tento leží mezi souhvězdím Býka a Blíženců, a sice nad stálicí Beteigeuze v Orionovi.

Vychovatelský.

kž. — Přeplněné střední školy.

Jest úžasné, jak při systému málo dětí stoupl počet středoškolského žactva. Tak jen v Brně samém máme všechny střední školy přeplněné, ba na dvou „mamutích“ ústavech počet přesáhl tisícovku. (I. gymnasium na Legionářské 1000, III. rg na Kounicově 1343). Ústavům se pomáhá přístavbami a nadstavbami, nebo jsou umísťovány v několika budovách (III. rg ve 4 budovách). Jako dříve rodiče dávali děti na studie na naléhání obecněškolských učitelů, tak dnes rodičové nutí děti na studie i přes výstrahy učitelů. Stalo se módou studovati. Přispívá k tomu úpadek řemesel, stagnace obchodu a hlavně touha po „lehčím“ chlebě a pokud se týče dívek zabezpečiti je pro případ, že se neprovádají anebo že se špatně provdají. Střední škola přestala býti školou výběrovou a má materiál mnohdy podprůměrný. Aby děti prospívaly, musí vedle blahově školských úřadů napomáhati intervence rodičů, vlivných příbuzných a exponovaných politických činitelů.

Tím ovšem trpí středoškolské studium, úroveň vysokých škol a celkové niveau vzdělání národního.

Podle statistiky jest jisto, že velká část abiturientů různých typů středních škol končí maturitou svá studia vůbec a snaží se uchytiti někde u úřadů. Pro toto žactvo by mohly býti střední školy nového odborného typu, které by pro ty účely lépe připravovaly. Ministerstvo pošt, drah, vnitra, vojenství, a ta, kterých se to týče, by měly hledat a žádat zřízení této společné odborné střední školy nového jednotného typu a přijímati do svých služeb jen její absolventy.

Nynější střední škole, která by připravovala na universitu a techniku, by se tak ulehčilo a při bifurkaci nynějšího gymnasia ve vyšších třídách na větev klasickou a reální by se rovněž při jednom typu vyhovělo úplně jeho vysokoškolskému poslání.

★

kž. — Ředitelská místa

na dnešních středních školách obsazují se politicky. Těžko říci, zda vždy šťastně.

Ředitel měl by býti vždy především člověk bezúhonný, svrchovaný taktický ve styku se sborem, rodiči i žactvem. Každý profesor žije lidským osudem a proto měl by míti ředitel i zájem o jeho lidské starosti. V rodičích by ředitel nesměl viděti politické stoupence stran, majitele kapitálů, příslušníky konfesí; v profesorech zodpovědné dozorce ústavu svěřených dětí. Rovněž tak ve studentech musí viděti lidi, třebaš mladé a nedokonalé.

Hlavní jeho funkce jest ovšem pedagogická. Vlohy pedagogické

nejdou každému člověku dány. Za ředitele by měli býti vybírání lidé po té stránce nejlepší. K teorii musí přistupovati praxe. I jako učitel by měl býti ředitel svému sboru vzorem.

Důležitá jest i stránka administrativní, třebaš nemá býti na ujmu práce interní. Při dnešních přeplněných ústavech vzrostla i agenda papírová. Ředitel však nemá býti písařem a nemají za písaře býti přidělováni schopní profesori na škodu školy, když by na tu službu stačili podúředníci, rekrutování třebaš z děsloužících poddústojníků, kteří sloužili v kancelářích a jsou pro takovou službu školeni.

Rozhodně však nemají býti ředitelská místa odměnou za práci v politické straně, ani udílěna s příslibem, že ředitel bude tohoto zodpovědného místa zneužívat k politické agitaci.

Zde je potřeba býti na první stráž, než naše školy budou úplně zpolitisovány.

★

kž. — R e á l k y

jako školy sedmitřídní spějí k svému zániku. Nyní došlo i na reálku v Rakovníku, která vedle reálky v Liberci byla nejstarší v Čechách.. Obě založil p r a ž s k ý a r c i b i s k u p Chlumčanský (1749—1830).. Reálka v Rakovníku byla nyní přeměněna v reálné gymnasium a pojmenována podle rakovnického rodáka dra Zikmunda Wintra. Na budově bude také zasazena jeho pamětní deska.

★

Husova fakulta v Praze.

Podle zprávy, již za r. 1935/6 podal odstupující děkan Dr. Ferd. Krejsa, odcházející též do výslužby (8. ročenka Hus. fak. 4), měla v letním semestru 165 řádných posluchačů, z nich 98 Čechoslováků a 4 ženské. V prvním roce (1919/20) měla 14 řádných posluchačů; Čechoslováci na ni vstoupili teprve přede dvěma lety. Profesori byli tehdy 3, dnes jest protestantských 6 řádných, 1 mimořádný a 2 docenti, československý 1 řádný, 1 mimořádný, 1 suplent a 1 docent. Místnosti má v Klementinu, v někdejším jezuitském semináři.

Druhá protestantská bohoslovná fakulta je v Bratislavě.

Hospodářsko-socialní.

as. — Byrokracie čili úřednictvo patří k mocenské a výkonné složce státního aparátu. Nebývá však užíváno tohoto pojmu vždy jednoznačně (srv. J. Merti: Byrokracie). Systematicky se věnoval problému byrokracie německý sociolog Max Weber, který stanovil tyto její základní znaky: 1. kompetenci, t. j. přesné rozdělení činnosti úřednického aparátu; 2. úřednickou hierarchii a instanční postup; 3. monokratický systém; 4. přesné oddělení sféry úřední od soukromé; 5. odborné předběžné vzdělání; 6. věcnost a neosobní oddanost službě. S tím souvisí i osobní postavení úředníka ve společnosti. W. vycházel z pojetí byrokracie, jak se jevilo v Německu v době konstituční monarchie. Jeho pojetí b. přijímá v podstatě C. J. Friedrich a T. Cole, kteří rozlišují tři její znaky: kompetenci, hierarchii a profesionalisaci. Francouzské pojetí b. je velmi příbuzné německému. Barthélemy rozlišuje mezi úředníky, kteří veřejnou moc vykonávají, a těmi, kdož na ní nemají účasti. Od pojetí německého i francouzského se liší anglosaské pojetí t. zv. „civil service“. Je to administrativní nástroj svobodného národa, závislý na parlamentu a jím kontrolovaný. Američané zdůrazňují odbornou povahu stát. aparátu, což odpovídá duchu specialisace a zásadám kapital. podniků.

Byrokracie v Československu, jejíž vývoj je určen specifickými vlastnostmi demokratického zřízení, byla převzata z rakouské monarchie. Tam byla vytvořena v období osvětského absolutismu 18. st. Marie Terezie a Josef II reformovali veřejnou správu podle vzoru pruského. Nepodařilo se jim však odstraniti feudální její prvky. Marie Terezie se snažila odstraniti rozpor mezi centralistickou vídeňskou byrokracií a místní správou tím, že zrušila samostatné dvorské kanceláře a zřídila r. 1749 ústřední politický úřad pro země české i rakouské. Josef II zaváděl systém monokratický a zrušil kolegiální organizaci úřadů. Napodoboval vůbec Bedřicha Vel. jak ve vnější organizaci úřadů tak v osvětské ideologii. Reformami veřejné správy po r. 1848 se měnil stát absolutistický v konstituční. Rakouská samospráva se lišila od podobných institucí cizích charakterem monarchie, která představovala nadnárodní dynamický útvar jiné státy pak rostly jako národní celky. Základní postavení daly rakouské byrokracii prosincové ústavní zákony z r. 1867, které trvaly až do zániku monarchie. Před světovou válkou se ozývaly četné hlasy po reformě byrokracie. Nejcnennější materiál je v přípravných studiích, publikovaných za vlády dr. Koerbera r. 1904. Neuskutečnily se však.

V počátcích samostat. státu českoslov. byl postoj našeho veřejného mínění k b. celkem nepříznivý. Českosl. vláda převzala do svých

služeb velkou část rakouského úřednického aparátu. Pouze na Slovensku byla od počátku vytvářena byrokracie nová, většinou z českých úředníků (mnohý její chybný krok je znám). Velká organizační reforma byla zamýšlena zákonem „o zřízení okresních a župních úřadů“ z 29. února 1920. Tento byl však vládou občanských stran r. 1927 nahrazen zákonem, který se vrátil k staré správni organizaci s historickými zeměmi. Pro výběr vedoucích úředníků má rozhodovati kvalifikace, služeb. stáří; často rozhoduje i protekce. Vše bylo převzato z Rakouska. V úvahu přichází zvl. nedostatečnost praktického právníkého vzdělání.

★

Moravský Kras hrobem veřejných peněz píše jeden zdejší deník. Provozní výsledky této akciové společnosti v Brně za rok 1936 jsou prý velmi nepříznivé. Jeskyně navštívily 167.902 osoby a vstupného vybráno po odečtení podílu majetníků jeskyň celkem 489.201.95 K. Víc (o ztrátách atd.) deník nepíše, tak že čtenář se nedoví, co vlastně je. Jen obviňuje ty, kteří dělali nevýhodnou smlouvu s majetníkem jeskyní (hr.) Salmem. Ve valné hromadě (předs. posl. J. Šamalik) „uznána nezbytná nutnost usilovati velmi důrazně o pronikavé změny ve zmíněné smlouvě. V tomto směru bude zakročeno také na místech nejkompetentnějších. Zmíněné akciové společnosti byly svěřeny peníze státu, země, města Brna a turistických korporací. Neškodilo by veřejně konstatovati, kdo zavinil, že s majitelem jeskyň byla uzavřena smlouva tak nevýhodná, že peníze státu, země, Brna a zmíněných korporací budou asi sotva zachráněny.“

To by tedy „krasavci“ (tak se říká členům společnosti) na tuto chloubu Moravy, již Krasové jeskyně opravdu jsou, tuze pyšní nebyli, nemohli býti. Záležitost ostatně je tak zamotaná (program a činitelé výzkumů, financování atd.), že se v ní těžko vyznati; polemiky v novinách ji čtenáři spíše zatemňují než osvětlují.

„Hrobů veřejných peněz“ jest ostatně u nás mnoho od té doby, kdy se chtělo jen bráti a ne dávat. Na rozdíl od věci Krasové, kde se za peníze, třebaš drahé, přece něco udělalo a ztráty zavinila snad jen obvyklá hloupá ješitnost, která chce všude býti v popředí a ničemu nerozumí a o nic pak nedbá, máme v Brně jiný takový hrob veřejných peněz, totiž výstaviště (vzácný, úrodný pozemek a nákladné chátrající budovy), kde rovněž hezké miliony tonou v nebezpečí, sice miliony více soukromých peněz, které však nyní má zachrániti stát, země, město . . . Lehkomyslných podniků z veřejných peněz je mnoho — na schůzích a v novinách se stále bouří, co všechno se musí vybudovati, a není dost silných hlasů, které by hluchící davy zakřikly, aby nedělaly hlouposti, nechtějí-li stát a zemi přivést na mizinu samými výpůjčkami, které se nám v cizině „daří.“

Politický.

U n á s.

V otázce střídaní ministrů nedbá se jak náleží požadavku, aby ze svého oboru také něčemu rozuměli. S tím pak také souvisí schopnost sněmovníků. Ministr je zajisté velký pán, ale nesmí býti ani se stávatí tolikým, aby jednal jen po svém. Když se Leo XIII ptal Luegera, jak si tedy představuje další řízení Rakouska, dostal v odpověď: Dosud jsme dělali, co chtěla vláda, my však chceme, aby vláda dělala, co chceme my. Tedy parlament má chtíti, však také věděti, co chce! Jak o to u nás postaráno, dalo by mnoho řeči...

Z nepěkných pověstí, které o nás světem jdou, vytrhla nás, totiž podle našich novin, Anglie, z níž několik lidí nás navštívilo a dosvědčuje, že nejsme bolševici, za jaké nás jinde prohlašují. Neboť se hnula čs. propaganda, ovšem ne laciná. „Sursum, věstník klubu duchovenstva strany lidové v Čechách“ píše na s. 169, že na jednom slavnostním objednaném obědě v Londýně „mluvil vyslanec Masaryk, chválil demokracii, Společnost národů, ale největší úspěch měl, když děkoval všem slovy: Bůh vám zehnej, že jste sem přišli! To na Angličany působilo. Jistě dobrý stát, když jeho vyslanec se dovolává božího pozhnání.“ Což by tam byli lidé také tak naivní?!

*

Š p a n ě l s k o.

Rudí mají v novinářském souboji tuze velkou výhodu před bílými, t. j. nacionalisty: v jejich službách jsou ve všech demokratických státech, ve Francii, Anglii, Spojených státech a j. vyslanectví, konsuláty, mocné zdroje informační, hlavně ovšem finanční, a to jim umožňuje získávat veřejné mínění těchto zemí.

Proč na př. tolik řečí o baskické Guernice? Kdo dal podnět k celé té světové kampani proti Francovi? Zpravodaj „Timesů“, dlící v Bilbau, obvinil aviatiky nacionalistů, že zničili město „krutě, neoprávněně, bez vojenských důvodů“, pouze aby zastrašili obyvatelstvo tohoto historicky důležitého náboženského střediska Basků.

Město obsazené četnými voji republikánskými, s muniční továrnou v předměstí bylo ovšem vystaveno útoku protivníka a musilo proto trpěti za bojů.

Dva dni po jeho dobytí byli všichni váleční zpravodajové u národního generálního štábu pozváni, aby si prohlédli podrobně město. I shledali, že budovy města nebyly pobořeny bombami aviatiků, nýbrž byly zničeny požárem, který ustupující vládní oddíly založily. Sám zpravodaj „Timesů“ zaslal redakci svého listu obšírný článek, v němž docela opravil tvrzení svých kolegů, ubezpečuje, že nenalezl žádné díry po bombách, naopak mnoho stop úmyslně založeného požáru.

„Times“, jejichž sympatie jsou zřejmě na straně rudých, uveřejnily jeho zprávu, vyvracející zcela obvinění, obsažená v původní depeši. Zdálo by se, že to stačí na uklidnění celého toho poplachu. I nebylo už důvodu k bouřlivým protestům, k projevům rozhořčení v té či oné zemi, na př. i u nás.

Co se týče kostelů, rudí z nich zničili, spálili, znesvětili ne jeden, ale na sta. Tak v Malaze svatyně, které nebyly pobořeny, byly proměněny ve skladiště, sýpky, ba i v konírny. Když se města zmocnili bílí (tak si říkají nacionalisté), bylo třeba katedrálu po několik dní čistiti, než tu mohl arcibiskup konat bohoslužby.

Tyto destrukce, poznamenejme, nebyly odůvodněny žádnou nutností vojenskou, poněvadž se staly daleko od bojiště. Ale daly se podle pečlivě promyšleného plánu odkřesťaniti vším možným způsobem zemi, zahladiti všechny stopy, všechny památky minulosti, v nichž se zračila horoucí víra katolického Španělska.

V katalánském městě Vichu, nedaleko francouzských hranic, byla zbořena katedrála s překrásnými freskami J. M. Seta. Zvláštní zpravodaj „Timesů“ projížděl na podzim krajinu valencijskou a byl svědkem všude, v městech i vesnicích, též ničivé zběsilosti, projevované zcela podle způsobu ruských komunistů, všemocných rádců a instruktorů poddajných a učelivých Španělů.

Ti, kdož vytýkají nyní nacionalistům útok proti náboženství a katolicismu, mohli nalézati po celých deset měsíců u rudých daleko obsažnější látku k protestům. Nebylyť jenom soustavně ničeny kostely voji vládními, ale byly páčány těžké zločiny na těch, kteří je obsluhovali, na kněžích, jeptiškách. Vždyť jich na tisíce divoce zmučili a povraždili.

Komunistický list francouzský, který je zřejmě ve službách sovětů, vyslal schválně jednoho spolupracovníka do země Basků, aby hájil katolíky proti vojsku národnímu, které prý pomýšlí jen na to, aby je (katolíky) pronásledovalo a potlačilo.

To je podařené. Víme-li, jakým ohavným způsobem sovětské Rusko nakládalo se vším, co mělo vztah k náboženství, nepřipadá nám to jako neslušný žert hledět na representanty bolševismu jako na protektory katolicismu?

Že francouzští bolševici si přejí z celého srdce vítězství rudého Španělska, aby měli v sousedství sovětskou republiku, je přirozeno. Ale co ostatní Francouzi?

Vláda této země, která je nemožná bez pomoci komunistů, stála od počátku občanské války ve Španělsku proti hnutí národnímu. Generál Franco řekl nedávno zpravodaji „Gringoiru“ v Salamance, že by byl dávno zvítězil nad rudými, kdyby jich nebyla Francie soustavně podporovala od začátku povstání.

HLÍDKA.

Husitské názory o církevním jmění.

Jiří Sahula.

(Č. d.)

Oprávněnost církevního zboží.

Církev jako osoba mravní čili právní rozhodně má právo statků nabývat, je držeti a spravovati i jimi svobodně disponovati — zrovna jako jiné veřejně působící společnosti. Vždyť i jiná sdružení, která si vytkla cíle velice ideální (filharmonie, akademie, konservatoře, vydavatelstva básní a hudebních skladeb a j.) musí si zajistiti prameny slušných příjmů, aby mohla existovati a činnost svou stále do větší šíře rozvíjeti.

K držení statků má církev právo nezávisle na státu; vůle státu totiž není všemocná, vyšší je vůle Boží, která chce, aby církev Kristova měla i hmotnou oporu. Kdyby materiálně byla závislá na státu, upadla by do mravní závislosti na vlivných laicích, duchovenstvo by ztrácelo svobodu evangelického slova. Kristus a apoštolé vyzývali slovem i příkladem k poslušnosti řádných vrchností světských, ale nikdy netvrdili, že známost Zjevení se má díti závisle na státu a že taková závislost platí i pro nabývání církevních statků. Svou ideou, povahou a podstatou totiž církev vyniká nade všechny společnosti, je přímým a vznešeným dílem Božím.

Husité se odvolávali přechasto netoliko na Nový, nýbrž i na Starý zákon. Jestliže tedy poukazovali (leckdy nesprávně) na poměry církve v době apoštolské, na prosté, primitivní počátky její, měli bděle

uvažovati analogicky podle Starého zákona, co pro sebe reklamuje žádoucí vývoj náboženské společnosti. Patriarchové byli kočovníky. Nikdo se tedy nepodiví, že neměli chrámů. Pokud Abrahamův rod byl skrovný počtem, náboženský kult pochopitelně byl prostý, nevyžadoval velkých nákladů. Stavěly se oltáře buď ve stínu košatých stromů anebo na výšinách.

V Egyptě Jakobovo potomstvo vzrostlo v národ. Mentalita Egyptanů Israelitům překážela přináseti oběti; aspoň tedy si zřídili „stánek schůzky“. To jim znamenalo jakýsi rozvoj kultu. Po vyjití Israelitů z Egypta již se pokročilo. Podle rozkazu Hospodinova zbudován svatostánek, přenosný chrám; jeho nádvoří, ohrazené 60 sloupky, měřilo 1378 čtver. metrů. Celá stavba byla velice nákladná (užito mědi, stříbra, zlata, přesoukaného kmentu, purpuru a j.). Jen zlato stálo přibližně v naší měně 4,500.000 Kč, stříbra bylo 4390 kg. Na rozkaz Boží Mojžíš vyzval Israelity, aby přispěli ke stavbě. Ti uposlechli s největší horlivostí. Na potřeby svatostánku pak uložena mužům zvláštní daň. Když v Palestině časem chátral, zbudována kolem něho ochranná zeď; celá stavba zahalena pokrývkami.

Počet Israelitů v Zaslíbené zemi vzrůstal, zvýšila se jejich moc hospodářská, politická i vojenská. Mohutný rozvoj národní organizace volal přirozeně po velkém rozvoji kultu. Proto s úchvalou Hospodinovou budován v Jerusalemě velechrám (vlastně řada staveb) — pravý div světa — v letech 968—962 před Kr. Jak velikého množství užito zlata, stříbra a jiného drahého materiálu! Velechrám lehl r. 587 popelem. Ale Židé, třebaže byli těžce souženi od cizinců, nechtěli se spokojiti bohoslužbou zcela prostou. R. 534 položili slavnostně základy k nové budově. Přes veliké svízele velechrám po letech dobudován a r. 515 vysvěcen.

Když byla stavba v bojích r. 37 valně porouchána, velechrám znovuzřízen s obrovským nákladem od Heroda, který tak vyšel vstříc vroucímu přání židovského lidu. (MAB, 44—8, 61—81.) A v tomto chrámě kázával sám Kristus, neodsuzoval tedy skvělých staveb chrámových. Nuže — podobnou cestu rozkvětu kultu pozorujeme i v Čechách za pokroku křesťanství. Napřed primitivní dřevěné kaple, pak větší svatyně kamenné — a naposled úměrně k zmohutnění našeho národa, Svatovítský velechrám a jiné velkolepé stavby církevní.

Tento postup byl zcela přirozený a rozvíjel se v duchu Evangelia. Nový zákon se svým sedmerým zdrojem svátostným vynikal nad

Starý zákon. V Starém předobrazy a proroctví, v Novém zářivá náplň, nejjasnější světlo. Sám Kristus naznačil ten veliký rozdíl, když se obrátil k svým apoštolům se slovy: „Blažené oči, které vidí, co vy vidíte. Neboť pravím vám, že mnozí proroci a králové přáli si viděti, co vy vidíte, a neviděli, a slyšeti, co vy slyšíte, a neslyšeli.“ (Lk. 10, 23—4.)

Čeští katolíci tedy soudili logicky: jestliže byla samým Bohem schválena velkolepá stavba pro bohoslužby starozákonní, tím spíše je chvalitebno budovati velesvatyně pro posvátné obřady novozákonní, pro nejsvětější obětí samého Krista na oltářích a pro téhož svátostného Krista v tabernákulu. Nechtě se různé druhy umění modlí!

Ale k tomuto ušlechtilému úsilí bylo potřebí mnoha peněz a jiných hmotných obětí. Stát jako celek nepovažoval za svou povinnost stavěti kostely. K tomu tedy měli sloužiti veliké částky důchodů církevních a milodary zbožných jednotlivců. Kdyby nebyvalo za Karla IV značného jmění církevního, byly by scházely důstojné kostely i v krajích značně zalidněných.

Karel IV proslul velikou činností reformní. Podporoval ohnivé reformátory horlivě. Přesto však nepovažoval za vhodný prostředek k očistě církve její ochuzení. Naopak zakládal značným nákladem chrámy, kláštery a zbožná nadání. Souhlasil s ním jeho intimní přítel Arnošt z Pardubic, ochránce reformujících kazatelů a autor proslulých reformačních statut. Na to se měli husité rozpomenouti za víru novotářských hesel.

Podle vůle Hospodinovy bylo hmotně postaráno slušně o starozákonní duchovenstvo, o jeho potřeby veřejné i soukromé. Jak služebníci kněžstva levité, tak sami kněží byli dobře zaopatřeni. Duchovenstvo mohlo tedy bezplatně vyučovati náboženství. (MAB, III—2, 99.)

Slušelo se tedy, aby bylo dobře postaráno také o kněžstvo novozákonní, jemuž ukládáno více odpovědných povinností než kněžstvu starozákonnímu.

Že žili jesuité asketicky a jevíli krajní obětavost pro posvátné idee, je známo obecně. Při tom však tito proslulí mystikové nezapomínali, že hmotné dary Boží nejsou jen pro oslazení života boháčů, ale že mají také prospívati rozvoji kultu, náboženskému povznesení duší. Zřizovali své kolleje jen tam, kde kynulo dosti prostředků k vydržování. Ferdinand I zřídil jim v Praze kolleji, nadačním listem z r. 1562 jim odkázal na výživu plat úhrnem 2150 kop míšeňských ročně, daroval jim dům při kolleji, dovolil jim, aby si vykoupili statky, jež

náležely ke klášteru sv. Klimenta, a zprostil je daní. Pak si koupili v Praze jesuité ještě jiné budovy. Zato jiný osud měl r. 1566 plán založení kolleje v Třeboni, jelikož slibovaný důchod byl malý. Rovněž tak rozbila se r. 1584 snaha o založení kolleje v Plzni, ježto měšťané nabízeli plat nedostatečný. (WŽČ, 139, 147—8.) Výsledky pak ukázaly, zda k zduchovnění českého života více přispěli jesuité či ožebračení kněží sektářští, jichž existence závisela na rozmarech blasevných laiků.

Bolest katolické církve vězela zcela jinde, než kde ji viděli viklefishisté. Měly býti zřízeny semináře k speciální výchově kvalifikovaného kněžstva. Theologické fakulty sice vychovávaly učence, ale nikoli praktické duchovní pastýře. Nadto knězem a docela i biskupem se mohl pohříchu státi i takový muž, který se předtím theologickému studiu nevěnoval, věda z náboženství jen tolik, co průměrně vzdělaný laik.

Alumnáty jsou původu prastarého. V poapoštolských časech kvetly v domech biskupů; tam se chovanci připravovali pilně ke kněžskému stavu učením i církevní disciplinou. Papež Lev I prohlásil, že mají býti na kněze svěceni jen ti, kteří se cvičili v církevní kázni již od let chlapeckých a v ní vyrostli. Alumnáty působily velmi dobře. Když však ochabovala pospolitost duchovenstva, valně upadaly. Déle udržely svůj lesk školy klášterní, z nichž vycházel klérus příkladný. Ani veliké úsilí ušlechtilé hierarchie nemohlo zadržeti pád alumnátů. V XIII. až XVI. století byly zastíněny universitami, na nichž scházela potřebná kázeň. Pospolitý život kleriků s laiky překážel vážné sebekázni. Teprve Tridentský koncil (1545—1563) učinil ráznou a spasitelnou nápravu. Bylo tam stanoveno, že biskup je povinen starati se o ústav, kde by kandidáti kněžského stavu byli živeni pod stálým dozorem podle určitého pořádku společně a aby byli zbožně vychováváni. (ČSB I, 329—30.)

K tomu nařízení ovšem mělo dojíti mnohem dříve. Ale krise katolické církve, zaviněná z valné části mocí světskou, spasitelnou reformu oddálila.

Zajímavě, že sám sněm basilejský, který s husity se smlouval o církevní sjednocení, se namáhal znovuzřídit alumnáty. Ale husitům, kteří zavinili zánik theologické fakulty na pražské universitě, nevstoupilo tehdy na mysl, aby si zřídili aspoň nižší učeliště k výchově vlastního kléru. Nepřikročili k takovému založení ani v první polovici XVI. století, kdy protestantismus rychle zachvacoval husitské posice. Bývalo by k tomu totiž potřebí značného nákladu; ale peněz na to

nechtěly dáti husitské vrchnosti světské, které blahobytně žily ze zkonfiskovaného církevního majetku a považovaly kněze za své „náchlebníky“ jako vlastní čeled. A přece okolnosti přímo křičely, aby se duchovenstvo husitské důkladně ozbrojilo vědomostmi jak proti německému sektářství, tak proti vědecky vyspělým katolíkům.

Notorické sobectví a mělké domněnky snažily se zjednodušiti problém velice složitý zásadou o zabrání církevního zboží. Nehorázný fysický úder měl se státi všelékem nejrůznějších neduhů církevního života, měl blahodárně usměrniti spleť cest nejrozmanitějšího duševního proudění, které volalo po hlubokém a namáhavém studiu.

Partikulární školy pro obecné vzdělání si vydržovali husité hlavně proto, aby měli učitele a žactvo schopné bráti podíl na bohoslužbě. V husitské škole náboženské vzdělání žactva neobstarával kněz, nýbrž svými chatrnými vědomostmi učitel. Tak se dělo v době, kdy bankrot naděje v morální úspěch konfiskace církevního majetku byl zcela zřejmý, v době naznačující nutnost kněžských alumnátů. U nás nepohnuly pak sektáře k sanačnímu obratu ani vzorné alumnáty jesuitské.

Husovy výroky o církevních statcích.

V druhém turnaji viklefském r. 1412 prohlásil Hus, že král dotoval českou církev a že má právo odnítí jí darované statky, kdyby škodila království, králi a Evangeliiu. Světští páni jsou oprávněni k bratrskému napravování duchovních i skrze odnětí jejich statků. Argumenty vybral Hus z několika spisů Viklefových. Některé plytké důkazy docela sváděly světské vrchnosti k libovolnému odnímání majetku církvi, i kdyby duchovní osoby habituálně nehřešily. (SJH 250. NKH II/2, 26.) Tak Hus projevil svou přízeň k valdsko-viklefskému požadavku chudoby církve, který se stal programovým bodem českého viklefství vlastně už r. 1408. Jestliže se tím názorem zalichotil králi a šlechtě, v prostém lidu vzbudil libý ozvuk tvrzením, že desátky jsou pouhé almužny, kněží jsou jenom „vladaři almužny chudým dané!“ Desátky nelze si osobovati jako majetek a državu, jsou to „čisté almužny darované církvi ve prospěch chudých“ (SJH 250-1. NKO II/2, 369—70.)

Podle Husa král Václav IV, připuzuje kněze ke kázání a k sloužení mše sv. zastavením úroků, vykonává moc sobě svěřencu od Boha. Světská moc je právní majitelkou církevního statku; duchovenstvo je pouze jeho uživatelem, a to jen z milosti světských pánů a jen

pokud toho je hodno. Nadvláda světské moci nad církevní, pokud tato stojí na světské državě, je svrchovaná. Králové i světští knížata jsou hlavními pány světských statků, majíce vrchní péči o církev a zvláštní moc donucovací. Český král dotoval církev v Čechách nikoliv absolutně, nýbrž jen podmíněčně, s výhradou odnětí statků pro případ, že by škodila království.

Podle mistra Husa je světské rámě karatelem duchovní moci netoliko jako právní majitel, nýbrž i jako zmocněnec (mandatář) Boží. Odnětí statků je druhem zstrašující kázně, která přísluší králi; přísluší mu tím více, že s ohledem na světské pány platí zásada božského práva že „iustorum sunt omnia“. Králi přísluší trestati a tím konati dílo milosrdenství vůči klerikům nadaným almužnou. Forma almužny zahrnuje v sobě netoliko udílení almužny, nýbrž i chránění proti znoužívání.

Hus rozvinuje své myšlenky ve viklefské směrnicí dále tvrzením, že by odnětí bohatství duchovenstvu velice prospělo, předpokládajíc, že je bohatství zdržuje od bohoslužebných povinností. V té příčině jsou světské statky skutečným břemenem přírody a trním, jež dusí slovo Boží; proto by odlehčení od nich bylo obecným dobrem. (NKH II/2, 364, 366—8.)

Takové názory by ovšem vlastně vedly k právní nejistotě, snadno by rozvířily anarchii v náhledech o vlastnictví netoliko církve, ale i jiných držitelů statků.

Církevní zboží nenáleží ani státu ani panovníkovi ani jiným světským vrchnostem. Vlastníkem je sama církev. Kdyby neměla práva disponovati svými statky k dosažení cíle, jež si určuje, málo by jí držba majetku prospěla; v dosažení žádoucího účelu by jí pod různými záminkami mohla překážeti každou chvíli moc světská. Zakladatelé církevních nadání odevzdali jmění nikoli státu, nikoli světským vrchnostem, nýbrž církvi, která jako jiné osoby má právo svobodně jím nakládati.

Patroni nejsou majiteli církevního zboží; instituce patronátní vyplývá jenom z privileje, jež dána určitým osobám z titulu vděčnosti. Jestliže si v dobách rozháraných osobovali laičtí patroni takovou držbu, činili tak neprávem; církev proti takové usurpaci zásadně protestovala anebo ji z nedostatku vnější moci pouze dočasně trpěla.

Otcové stoupenců Husových se přesvědčovali jasně, jak svobodný rozvoj církve a jejích ušlechtilých akcí byl silně poután okovy zpupných patronů laických, kteří obsazovali beneficia libovolně dle vlastních rozmarů, vkládali na šíje kněžstva nesnesitelné jho a ze sta-

vovské žárlivosti překáželi kulturním počínům kléru. Teprve po perných bojích podařilo se houževnatému úsilí ušlechtilého biskupa pražského Ondřeje (dbajícího o přísnou kázeň duchovenstva) a jeho pomocníků osvoboditi poněkud klerus z trapného nevolnictví. Konkordáty z r. 1221 a 1222 staly se dokumenty, že český král a šlechta aspoň zásadně uznávají právo duchovenstva k svobodnému disponování církevním zbožím a přednostní vliv na obsazování beneficií. Aby pak vešly konkordáty v život, aby nebyly laickými vrchnostmi křiklavě porušovány, bylo potřebí ještě drobných zápasů.

Právě když církev u nás konečně oddychovala svobodně, přispěla lvím podílem k založení university, na níž i Hus studoval, a rozvíjela čile kulturní snahy i v jiných směrech. Mistr pro svou lásku k Viklefovým názorům přezíral, že svými náhledy o vrchním právu panovníka a jiných laických pánů silně ohrožuje českou inteligenci. Ta měla tehdy značku církevní; kdo zná proudění tehdejší naší vzdělanosti, lehce přisvědčí, že schopnými duševními vůdci českého národa nemohli býti šlechtici.

Právní poměry zcela bezpečně jistily, že vrchními pány nad církevním zbožím u nás nejsou laičtí velmoži a že tento majetek není církvi propůjčen jen podmíněčně, naopak že jí náleží absolutně. Mají-li — dle Husa — velmoži právo kárati a polepšovati kněze i odnětím statků, kdo potom jako mandatář Boží je povolán trestati fysicky, opravdu citelně velmože silně se prohřešující proti Evangeliu?

Václav IV a jeho milci drancovali církevní statky nikoli ve prospěch hodnot duchovních nebo chudiny, nýbrž pro vlastní truhlice. S hrabivou šlechtou, která olupovala i pokojné laiky, vcházel král v kompromisy. Pronásledoval členy hierarchie, kteří po stránce morální vynikali, ale nedbal polepsení kněžstva, jež bylo na jeho dvoře. To všecko Hus věděl. Byl tedy tento král tak kvalifikovaný k reformě církevního života, k odnímání statků kněžstvu nepohodlnému? Víme, že Václav měl na ctnosti duchovenstva jiné měřítko, než jaké ukazovalo Evangelium.

Kde byla záruka, že majetek duchovním odňatý bude vynaložen k povznesení církevního života a k slušnému obdarování chudiny? Ostatně Václav IV o majetek církevní se zajímal hlavně potud, pokud šlo o jeho zájmy osobní. Věděl, jak veliké pohoršení šíří provisní soustava kuriální a jak se proti jejím výstřelkům stavěl arcibiskup Arnošt z Pardubic se svými přáteli. Ale vystupoval sám energicky

proti zlořádům plynoucím z provisních zásahů papežské stolice do vnitřních poměrů církevních v českém státě? Krofta dí: „Král Václav nejen toho nečinil, nýbrž trpěl, ba podporoval povážlivý vzrůst papežského vlivu na církevní správu svých zemí a smířoval se ochotně i se škodlivými stránkami tehdejší správní soustavy papežské, neváhaje ani těžiti z nich pro sebe.“ (Čechy do válek husitských, 120.)

Hlavní úkol králův byl politický. Ale právě vinou Václava IV autorita království u nás valem klesala. Za zápasu legitimního papeže se vzdoropapežem přiklonil se k neutralitě hlavně z osobního zájmu a bezděčně se stal podporou trojpapežství. Muž, který na vlastním poli své odpovědné hodnosti prozrazoval nejvážnější slabiny a jemuž chyběla státnická prozíravost, nebyl povolán k sanaci velice komplikovaného neduhu církve, k příkrému reformování kněžstva. Rovněž nebyli k tomu úkolu uschopněni jeho šlechtičtí milci, kteří měli z cholerické povahy královny hmotný zisk a kteří reformní akci omezovali na jízlivé dráždění duchovenstva.

Václav měl uvážiti, že mimo jiné i proto čeští panovníci štedře dotovali církev, aby měli oporu v duchovenstvu, kdykoli zpupnost velmožů hrozila rozdrtití autoritu ústřední vlády pražské na velkou škodu celého státu. Král si spolupráce domácí hierarchie nevážil; není tedy na podiv, že se ocitl dvakrát v zajetí.

Ostatně — viklefisté pro své revoluční tendence potřebovali silně tmavých barev k líčení stavu konservativního duchovenstva. Chtěli viděti černé stíny korupce i tam, kde jí nebylo. Neumann ukázal přesvědčivě v „Pramenech k dějinám duchovenstva v době předhusitské a Husově“, že řeholnictvo u nás bylo na svou dobu velmi vzdělané a života příkladného. Jestliže bylo v nich něco stinného, nelze generalisovati. Mravní stav světského duchovenstva byl méně dobrý. Ale značný podíl na té mdlobě měly rozmary mocných laiků, kteří své nehodné chráněnce zaopatřovali obročimi i proti vůli duchovní vrchnosti.

Tedy i tato okolnost charakterisovala cenu návrhu, aby reformovali kněžstvo velmoži.

Kde by hrozilo stále odnětí statků, tam by se dusilo úsilí o zakládání institucí, jichž dobudování vyžaduje delší řady let. Soudilo by často spíše osobní zaujetí nebo hrabivost než vážná snaha reformní, jak se později v husitské revoluci ukázalo.

Husův názor dotýkal se nepřímě i jiných stránek veřejného života. Bylo by lze logicky prohlásiti: je-li dovoleno zkonfiskovati církevní

statek pro přečiny některých kleriků, pak by bylo spravedливо zabaviti i zboží takového šlechtice, který nekřesťansky své poddané utiskuje. Ale je radno pro hříchy jednotlivcovy olupovati celý rod? V XVI. století na partikulárních školách sektářských u nás působilo mnoho příliš bujných polovzdělanců, kteří se o prospěch žactva starali pramálo. Řeklo však občanstvo, že reformu školství nejlépe provede snížení požitků učitelských — stejně hubených? Anebo navrhlo, aby se vůbec zrušily dávky na školu špatně řízenou? Nikoli — měšťané usilovali, aby nezbedný bakalář byl vystřídán vážnějším a svědomitějším. Ze slavné pražské university zbyla husitům pouze nejnižší fakulta. Řada mistrů učících zanedbávala křiklavě své povinnosti a málo imponovala vědomostmi. Došlo tedy snad k rozhodnutí, aby požitky universitní byly zastaveny? Tak by se nezreformovala žádná instituce!

Ale Hus vžil se již tolik do své oblíbené zásady, že neváhal nerozvážně napsati: „Psi sě o kost hryzú, vezmi kost a přestanúť. Nebud' zbožie u kostela a nenalezneš k němu kniežka.“ Předpověděl, že kněží přijdou o své statky, poněvadž „nedadí slova Božího kázati“. Starají se, aby svého jmění neztratili, „ale bez pochybení oni, chtějí je zachovati, ztratí je“. (EHS II, 81, 308, 357). Tyto a podobné výroky Husovy rozhodně neprošly zralou úvahou. Hus tu mylně charakterisuje kněze, jako by jim šlo výhradně o pozemský blahobyť. (Imponující hrdinství dlouhé řady katolických kněží — trpitelů za husitské války — mluví opačně.) Husovy příjmy byly rozhodně vyšší než obyčejného plebána, takže se nemusil „o kost hryzti“. Přes to však se pustil do finančního sporu se svým kolegou Zeiselmeisterem, farářem u sv. Filipa a Jakuba, čemuž se nelze diviti. Že katolické zápovědi kázání se týkaly promluv viklefských, tedy velice nebezpečných, není třeba šíře doličovati.

Další slova Husova jsou zcela lehkomyšlným vábením aristokracie dychtící po kořisti, aby přikročila k zabavení církevního zboží. Zdaž a jak ty rozsáhlé statky v rukou laiků prospějí zvelebení církevní úrovně, tím si Hus hlavu nelámá. Měl však svatou povinnost domysleti. Vždyť právě za věku Husova rozbujněli královští milci olupovali církevní statky pro vlastní prospěch. Chudině ze svých lupů neuštědřovali, ale za to žili rozmařile. A přece tehdy viklefsté v různých variacích opakovali, že církevní jmění je vlastně majetkem chudých.

Hus na klášterích se dožadoval, aby jejich jmění bylo „chudým obecno“. (Jak to zaříditi, aby z toho zboží netyli ziskuchtiví pova-

leči a jaký úřad by měl výnos rozdělovati, to již Hus přenechal myslitelům jiným.) Prý by se klášterníci měli radovati, kdyby se jim zboží pobralo, „protože by nechtěli zle živi býti“. (NCD, 36). Křesťanský sebezápor kořistníků by se tím zvýšil? Za husitské války chytali se rozvážní husité za hlavy, když pozorovali, jak prostý lid s výtěžkem svého drancování hospodaří. Ochuzení university by také bylo prospělo jejímu účelu?

„Nebude svatokupectví z církve svaté vypuzeno,“ hlásal Hus, „dokavadž zboží a panování od kněží nebude opuštěno.“ (EHS I, 410.) Jak se rozplodí svatokupectví, až zaberou zboží církevní velmoži a začnou nad duchovenstvem a docela i nad církevními úkony vládnouti, o tom ovšem neměl mistr ani zdání.

S důrazem připomínáme, že jsme si dobře vědomi neblahých následků kuriálních rezervací a provisí. Ale kdo chtěl činiti podstatnou nápravu, měl vysloviti solidní principy, jichž působnost by byla úspěšná v každém čase. Pichlavé nápovědi a kousavé filipiky nemohly býti vážným reformním programem.

Mistr sám viděl mnoho kněží velice nuzných; proto vybízel bohaté duchovní, aby ony posvěcené chudáky slušně honorovali. (EHS I, 437.) Ale jestliže se mu líbila konfiskace, měl navrhnouti jiný způsob nápravy. Neomluvitelný zlořád vězel v tom, že se nedbalo na velmi dobré církevní předpisy. Bylo přece známo nařízení, aby biskup nesvětil nikoho bez titulu, t. j. bez udání určitého zdroje, z něhož by svěcenci plynulo zaopatření.

A konečné vyznání mistrovo o držbě církevního zboží? Když mu byl v Kostnici vytknut názor, že světským pánům je dovoleno odníti kříšným kněžím majetek, odpověděl: „Ani netvrdím ani nepopírám.“ — Na otázku, zdaž pokládá desátky za pouhé almužny a zdaž věřící je nemají hříšným kněžím odváděti, zněla jeho odpověď: „První část neodvážuji se popírat ani tvrditi, druhou část popírám.“ (SJH, 321.)

Jakou určitou reformní linii lze z uvedených náhledů Husových sestaviti? Hus nebyl pamětliv těžké odpovědnosti při svých dráždivých výrocích. Jeho přemýšlení o úkolu církevních statků zůstávalo na povrchu, bylo až křiklavě jednostranné; mistrova úvaha naprosto se neodvážila jíti za rámec názorů Viklefových a trpěla nedůsledností. Za následující bouře pak radikální výrony péra Husova po té stránce se staly vítaným signálem notorickým hrabivcům, kteří životní úroveň drobného lidu ještě stlačili.

(P. d.)

Dr. Frant. Cinek:

(O.)

Jednota Velehrad v olomouckém semináři 1869—1886.

Křtitelnice stála celkem 2895 zl. 90 kr.¹⁾ Jednota Velehrad zaplatila za ni v jubilejním roce 1885 úhrnem 2236 zl. 10 kr. Chybějící obnos 659 zl. 80 kr. připůjčil J. Vychodil. Půjčku tu mu Jednota Velehrad postupně splácela. Dle dochovaného záznamu Vychodilova (v dopisu ze dne 19/1 1891) splacen byl obnos v těchto částkách: 8/2 1886 — 160 zl., 5/1 1887 — 115.80 zl., 9/1 1888 — 100 zl., 10/1 1889 — 110 zl., 8/2 1890 — 114 zl., 14/1 1891 — 60 zl. Ježto náklad na křtitelnici splácel se ještě 5 let po jubileu, přetřásala se nějak otázka (a dost rušně), nemělo-li by se opravit neb doplnit datum na křtitelnici (1869—1885). Z kusé korespondence též viděti, že po jubilejním roce ozývaly se hlasy, že Jednota už svůj úkol vykonala a mohla by se rozejít. R. 1886 (17/1) píše J. Vychodil: Nedejte nikdy zaniknouti Jednotě Velehrad. Jak smýšleli Vaši předchůdcové, tak smýšlejte i Vy a Vaši nástupcové: p o k u d p o t r v á p o s v á t n ý V e l e h r a d , t r v e j i n a š e J e d n o t a V e l e h r a d . . . Jednota setrvala a zdá se, že koncem 80. let ožil v ní nový zápal. Bohoslovec Al. Ležák píše r. 1889, že Jednota má se čile k životu a že je pevná naděje, že dlouho žít bude. I vítř s vrchu je prý celkem příznivý . . . Též boh. Nečesaný tvrdí r. 1891, že Jednota potrvá a až nasbírá 200 zl., že opět něco nového pro Velehrad zakoupí. Mezitím však se mezi bohoslovci znova rušně debatuje o změně účelu Jednoty. Velehradský chrám zdá se býti už vším opatřen a oblíbení horlivci cyrilometodějští Vykydal i Vychodil odcházejí s Velehradu. R. 1890 píše Vychodilovi boh. Odstrčil (26/1): Poněvadž chrám velehradský ve všem ohledu skvostně je vyzdoben, snad by měla Jednota svůj účel na čas změnit, snad podpory na Hostýn věnovat.²⁾ Někteří míní, že by se měla rozpustit, a zbytek

¹⁾ Zevrubný účet v dopise Vychodilově (14/1 1887) vykazuje tyto položky: Akademii křesťanské 2783 zl. 40 kr., archit. Barvitiiovi 50 zl., dovozně 62 zl. 50 kr.; celkem 2895 zl. 90 kr.

²⁾ Zatím péči o zvelebení Hostýna převzala Literární jednota bohoslovecká. Zavázala se, že zaplatí na obnovu kaple bl. Jana Sarkandra (dřívě sv. Jiljí) 4000 K. Již r. 1888 věnovala za tím účelem 115 zl., r. 1889 560 zl. V dalších letech zaplatila celkem 3064 K. Kaple byla dostavěna r. 1893.

jmění dát na dobrý účel nějaký. Rozpředlo se prudké rokování. Však poněvadž se nám zdá býti nesprávným rozpouštět Jednotu od jiných založenou, aniž jsme my měli nějakou zásluhu o ni, ptáme se Vás a P. Stojana, nejzasloužilejšího muže o ni, o radu. Snad by se mohla přivést do nějakého spojení s Apoštolátem? . . .

Vychodil v odpovědi své (24/2 1890) odvolává se na památku „velikého patriarchy československého“ Matěje Procházky. Prosí, aby zachovali Jednotu, neboť má historické právo na další trvání. Na Velehradě je ještě mnohého zapotřebí: 1. Nutno otevřít apsidu, 2. započítí s archeologickým zkoumáním, 3. pořídit relikviáře, 4. třeba zjednat obraz sv. Cyrila a Metoděje od českého mistra jako protějšek obrazu Matiejkova atd.

Podobně asi odepsal Stojan (ač dopis jeho se nezachoval), neboť nastalo jakési vzpružení, jak svědčí shora zmíněný dopis boh. Nečesaného. Bohoslovci navazují styky s novými strážci Velehradu. Pilně koresponduje s nimi první jesuitský rektor velehradský P. Vostatek. Několikrát poukazuje na potřeby velehradského chrámu. Zvláště zajímá jeden jeho dopis (12/5 1896): Víím, že se rozvířila pověst, že o chrám velehradský s dostatek, ano i skvěle postaráno jest . . . Však není tomu tak. Na vydržování několika kněží pro duchovní správu potřebných učiněna sice skrovná fundace, kostel však jest, jak i dříve býval, beze jmění a bez pomoci. Aby byl zachován alespoň in statu quo, třeba je neustálých oprav, a to tím více, poněvadž co chvíle někde něco odpadne nebo stářím a vlhkem se poruší. Také i na to třeba pamatovat, že chrám nikdy nebyl ukončen. Mnohé věci byly jen prozatímní . . . Nynější kolegium Jesuitů na nějaké nákladnější opravy nemůže se odvážit, nemajíc žádných prostředků. Činíme seč jsme. Žebráme a sami svými bratry (umělými dělníky) obnovujeme. Taktéž všechna stipendia za mše sv. zde sloužené na opravy chrámu a na roucha liturgická obracíme. Jest to však všecko kapka do moře. Během 5 let byl chrám uvnitř dobrými barvami (dílem olejovými, dílem voskovými) nově natřen, téměř všechny oltáře nově zlaceny, 8 kaplí šamotovými dlaždicemi vydlážděno (dřívější dlažba byla jen cihelná) atd. Nyní pak dělají se nové velké lavice z dubového dřeva (dělají je naši frátri, pracující na nich již třetí rok). — Odpovídaje na dotaz Jednoty, jakým cenným a trvalým dílem by se chrámu velehradskému přispěti mělo „ku stále okrase a na věčnou paměť“, píše: Presbytář chrámu jest uzavřen pěkným mramorovým zábradlím, toto však nemá žádné brány. Hodila

by se tam pěkná bronzová brána, by byl presbytář o slavných službách Božích před návalem lidu chráněn. Bylo by to zároveň okrasou presbytáře nemalou. Cena obnášela by asi 500 zl. . . .

Bohoslovci přijali tento návrh a ještě r. 1896 zakoupila Jednota požadovanou branku. Zhotovil ji velehradský mistr Eduard Daněk. Na tepaných, bohatě zdobených dvířkách hlásá nápis: V e l e h r a d s k á J e d n o t a b o h o s l o v c ů o l o m o u c k ý c h.

Byl to poslední větší dar Jednoty velehradské svatyni.

Zájem bohoslovců přesouval se stále více do čilé Literární Jednoty. Jednotě Velehrad jakoby mizela aktuálnost původního účelu. Na svém jubil. daru ve svatyni velehradské si však pořád velmi zakládali. Poznati to z toho, že chtěli mítí fotografii své velehradské křtitelnice na národopisné výstavě v Praze. Psaliť 22/3 1895 J. Vychodilovi do Želechovic: Jako takřka všechny vrstvy národa českoslovanského na výstavě národopisné účastnými býti chtějí, aby ukázali světu činnost století, tak i my, bohoslovci olomoučtí, abychom dokázali, že nebylo v semináři našem mrtvo a nečinno, jak často nám od protivníků vyčítáno, usnesli jsme se, že zašleme též, co se zaslati dá, abychom aspoň poněkud ukázali kus dobré práce za zdmi alumnátu olomouckého a sice od té doby, kdy stopovati se dá nějaká činnost a život český zde, tedy asi od r. 1835, kdy založena česká knihovna. Mimo jiné myslíme tedy, že by bylo záhodno poslati na výstavu i fotografii křtitelnice, jež r. 1885 nákladem Jednoty Velehrad byla ve chrámě velehradském postavena. Žádáme tedy Vaši Důstojnost, abyste jako již tak často i nyní byl tak laskav a ráčíte-li mítí fotografii křtitelnice, nám ji zapůjčil, anebo aspoň poradil, kde bychom se k ní dostali. Podepsáni jsou Josef Dostál, předseda, a Frant. Hrobař, jednatel Jednoty Velehrad. — Vychodil fotografii zaslal. Vyjednávání s pořadatelstvem národopisné výstavy vedla však již Literární jednota, která dle dochovaného diplomu a bronzové medaile účinně přispěla k zdaru národopisné výstavy.

Stojan snažil se oživit Jednotu Velehrad novými velkými úkoly, k nimž otázka velehradská přirozeně dospěla. R. 1896 (20/4) píše: Přehoroucně Vás prosím, nedejte zahynouti Jednotě Velehradské! Miní se zříditi na Velehradě slovanská knihovna Cyrillo-metodějská. A to by mohla Jednota vzítí do svého programu.

Již před tím přišla do popředí jiná myšlenka, aby totiž hledán byl hrob sv. Metoděje. Bohoslovci byli taktéž na ni upozorněni,

jak vidět z dochovaného cirkutáře předsedy Jednoty Jana Seiferta z r. 1894, jímž žádal bohoslovce I. roč., aby přistupovali za členy. Zdůrazňuje vděčnost k sv. Metoději a praví, že účelem Jednoty jest, sbírat příspěvky na hledání hrobu sv. Metoděje. Do těchto let spadají nedatované dopisy Stojanovy, z nichž v prvním děkuje za dar na hledání hrobu sv. Metoděje a v druhém podává zprávu o schůzi výboru pro hledání hrobu sv. Metoděje. Píše, že mají k tomu účelu teprve 1300 zl. a přeje si, aby bylo aspoň 2000 zl. „Archeologové radí, aby se pokračovalo velmi pomalu. Je to věc velmi spletitá. Napřed třeba rozluštit různé otázky. V Římě dá se se též po zprávách hledati. Třeba se modliti k Otcí světel. Irové hledají tělo sv. Patrika již 500 let. O bohoslovecké pouti bude o tom též malá přednáška . . .“

Jaký ohlas měla výzva, nelze zjistit pro nedostatek dokladů.¹⁾ Právě však rokem 1897 počíná nová etapa rozkvětu bohosloveckých sjezdů velehradských pod vedením Stojanovým. Křísitel duch. Velehradu a organisátor Apoštolátu všemožně usiluje zapojit dorost kněžský do díla cyrilometodějské akce, z níž rodí se koncem devadesátých let a počátkem 20. stol. řada obrodných velehradských počínů. Bohoslovci olomoučtí reagují čile na dílo Stojanovo, ale jejich aktivitu reprezentuje už Literární jednota se svými kroužky. Zápal pro Velehrad přelévá se vývojem poměrů z Jednoty Velehrad do široce rozvětvující se odnože někdejšího mateřského spolku. Na sklonku devadesátých let absorbuje Literární Jednota jako dědička ušlechtilých snah cyrilometodějských generací buditelských Jednotu Velehrad, aby postupně (hlavně v pozdějších desítiletích) rozvinula její program v nových formách, přiměřených potřebách vzkříšeného Velehradu.

¹⁾ Poslední zachovaná písemná památka Jednoty Velehrad je provolání předsedy Jana Keslara k I. roč. po prázdninách r. 1896 (vidovaná vicesuperiorem J. Köglerem, někdejší předsedou Jednoty Velehrad v jub. r. 1885). Na bohosl. sjezdě 1897 nabádal Dr. Stojan bohoslovce, aby se ujali Apoštolátu sv. Cyrila a Metoděje.

Posudky.

ThDr, doktor východních církevních věd Antonín Salajka: *Nauka východních odloučených theologů, zvláště ruských, o Kristově vykoupení.* Nákl. vlastním, Praha 1936. S. 174, 32 K.

Kristovo dílo, podle něhož se zve Vykupitelem anebo Spasitelem, bylo mnohým nepochopitelné a zůstalo jím. Tragika od vážnějších lidí v něm tušená nedává sice ho nazývatí bláznovstvím ani pouze pohoršením, jak se zdálo pohanům neb židům, ba uznává se dokonce jako v lidském životě za cosi nadlidsky velkolepého, obětovati se za jiného. Ale vlastní jeho význam, totiž to, čím se stalo neb aspoň mělo státi člověku, vykoupením a spásou, ten význam málo poznán a málo oceněn. Nepravím: nepochopen, neboť je to tajemství, jedno z nejvlastnějších, základních tajemství křesťanských, jehož tu nikdy nepochopíme a jež rozumovými výklady theologů nejednou našemu pochopení spíše oddáleno, než mu přiblíženo. A takto i nejednomu mysliteli doby křesťanské stalo se a zůstalo buď bláznovstvím nebo pohoršením, jež podle zvyku u náboženských otázek častého prostě odsoudil, zamítl. A právě nyní boj toho nechápavého a přece pyšného rozumu, jenž nechce se spokojiti pouhým osvícením a poučením o spasném skutku, proti tajemství, jež jest podstatou naší víry, zárukou naší naděje a pramenem naší lásky k Bohu i k bližnímu!

V orthodoxii pozorovati při tomto článku víry týž poměr ke katolictví jako při jiných: celkem řečeno, odchylují se, čím více se blížíme přítomnosti. Přesvědčuje nás o tom důkladná studie autora, jenž jest u nás z mála skutečných znalců pravoslavi a sblížení jeho s katolictvím kritičtěji odhaduje, než se obyčejně stává. Probírá výroky starších symbolických knih i theologů a postupuje až do doby nejnovější (Světlov, Antonij, Bulgakov atd.), obšírnými citáty dokládaje, co u nich našel: z velké části nepochopení katolické nauky a odtud nesprávné její posuzování i odmítání, proti ní pak domysly v pramenech víry buď vůbec neodůvodněné anebo vyjadřující jen část pravdy. Že takto probráno leccos z dějin pravoslavné nauky vůbec, rozumí se samo sebou. Na konec připojeno 16stránkové francouzské „résumé“. Předeselán jest obšírný seznam pravoslavných i katolických spisů, v nichž se podrobně neb i jen z daleka o dané otázce pojednává.

V tisku z toliké části jinojazyčném pochopitelně se octly četné chyby. Poznámky číslovány v celé knize postupně, tak že se šťastně dostáváme až k číslu 715!

Církevní právo se zřetelem k partikulárnímu právu československému. Svazek druhý: Hierarchický řád církevní. Napsal Josef Pejška, doktor kanonického práva a profesor téhož předmětu na theolog. ústavě redemptoristů v Obořišti u Dobříše. Nákl. tohoto ústavu 1937. S. 12+253, 50 K.

Latinsky vydal p. spis. právo řeholnické, česky ústavní právo církevní a manželské právo církevní, jakož i hierarchický řád církevní, kterýž díl celkového církevního práva právě tímto ohlašujeme; IV. díl má ještě projednati řád práva trestního a majetkového.

Jako všechny jiné katolické příručky církevního práva po vydání Corpus iuris canonici jsou vlastně překladem a částečným výkladem tohoto úředního zákoníku, tak i tato česká, která nad to všude, kde třeba, zaznamenává zákony a výnosy vlády čs. Látka tohoto dílu roztržena je tak, že se napřed jedná o duchovním stavu vůbec (vstup, zvláštní právo, církevní úřady a obročí), pak o vlastní hierarchii (papež a biskupové) a o podřízených vykonavatelích duchovní správy; z práva řeholnického všude vsunuty potřebné poznámky. Výklad jest celkem určitý a stručný, někdy snad až příliš stručný; o volbě na př. opata (s. 78 n.) jsou asi nějaké neveřejné předpisy, které právo voličů omezují? „rev. fabrica s. Petri“ co je (s. 137)? a j.

Spis vydán ve velkém formátě, což snad někoho zarazí a odradí. Ale bylo ho již velice potřebí. Zvláštní zřízení našich universit má totiž také stolice pro církevní právo na fakultách právnických, a tu se posluchačům nejednou vtoulá „právo“ proti církevní. I to vysvětluje mnoho ze smýšlení akademiků, kteří s těmi posluchači v universitních nebo pozdějších letech přicházejí do styku, a není divu, že náš politický tisk je tolikou měrou proticírkevní, protikatolický.

Emilie Vejvodová: Problém koedukace. Věstník katol. učit., Přerov 1937. S. 64, 5 K.

Přátel koedukace nepřibývá, spíše snad z poučení dávaného zkušeností nežli z protidůkazů dávaných v četných rozpravách. Není to otázka, již by bylo možno mathematicky rozřešiti.

V našem spisku, ačkoli vyznívá proti koedukaci, z dobrých důvodů se podává více přehled rozmanitých názorů. Bylo by dobře, kdyby látka byla skutečně přehledněji uspořádána. Dovození by bylo přesvědčivější, a odpadlo by leckteré opakování.

Mezi protidůvody bývá také ten, že se koedukací u děvčat ztrácí pel idealismu, ve skutečnosti i v očích části mužské. Naproti očekávanému výsledku, že chasníci ve společnosti děvčat zjemnějí a děvčata ve společnosti chasníků si navykonu jakési větší rozhodnosti a odloží přílišnou stydlavost a nesmělost, ukázalo se, že chasníci v koedukaci nezjemnějí a děvčata zhrubnou. Uvádí se to ve spojení se vzájemným nazíráním, které se pak odráží také v soužití manželském a rodinném.

Pravda jest, že v koedukaci klesá mnohý idol s podstavce, na který nepatří — ostatně idol z obojí strany, třebaž ze ženské častěji. Ale vzdělávací rozumové poučování budoucích manželů také směřuje k tomu, aby vymýtlo nezdravou blouznivost, jež manželstvím zklamána býti musí a takto zaviňuje mnohá nešťastná manželství. Když tedy koedukace toto přepjaté zbožňování ženství omezuje, nepotřebuje proto ještě

ničiti vážnosti k ženství — ač ovšem to často činí! Mnoho závisí na okolnostech. Když však ubude proto blouznivých milostných veršů, nebude škoda!

Jiná věc jest, že rozpravy o koedukaci předpokládají takorba za samozřejmé, že tolik děvčat studovati musí, kolik skutečně studuje. Je to nešvar, který už nyní se dosti znatelně mstí, aby se proti němu ozval odpor. Není to podceňování duševních schopností, o nichž už se nepochybuje, že jsou průměrně stejné s chlapeckými, ne-li snad vyšší. Není to ani podceňování ženské odolnosti tělesné, o níž je taktéž známo, že v jistých směrech (utrpení a p.) snese více než mužská. Ale jde o to, že ženské úkoly v životě a společnosti jsou celkem jiné než k jakým potřebí tolikého studia (zdůrazňuji slovo: *studia*, nikoli vzdělání), a pak o to, že podmínky toho studia (výběr látky, doba a okolnosti studia, požadavky) nedbají ani přirozené diferenciace, neřkuli potřeb rodiny a vůbec lidské společnosti. V té věci koedukace zabíjí, čím studium má společnosti prospěti: vzděláním té které vrstvě potřebným a prospěšným.

Zdůrazňované škody mravnostní z koedukace, myslím ve směru pohlavním, snad nebývají toliké a právě jen na vrub koedukace padající, jak se psává; pohlavnost jest holt vděčné a jistým lidem oblíbené thema! Je však dobře, že se o této stránce koedukace odmítavě šíří také hlasy pokrokářské, neboť kdyby to byly jen hlasy náboženské, větrilo by se za tím zpátečnictvím. Ale jisto jest, že nynější způsoby života mládeže jí dávají, i b e z e šk o l y, příliš mnoho příležitostí mravně, totiž pohlavně škodlivé „koedukace“, k níž jest ze všech stran čím dále tím horlivěji vybízena (spolkařství všeho druhu, večerní a noční život atd.).

Pu š k i n, p ě v e c s v o b o d y. Napsal Fr. T á b o r s k ý. Česká akademie, Praha 1937. S. 143.

Stoletá památka souboje a smrti Alexandra Sergějeviče Puškina (10/2 1837) zavdala podnět k tomuto slavnostnímu spisu, který slavnostně vypraven obnovuje českému čtenáři (nyní místo ruského!) památku předního, však plného rozvinutí se nedoživšího básníka ruského, českému čtenáři snad ze všech ruských od začátku nejbližšího. Povolání spisovatel omezil se však na jednu stránku básnění Puškinova: na boj za svobodu ruského lidu. Pro širší svět je to boj literární, básnický, v životě básníkově byl to však i boj životní, činný, jenž mu jen zásluhou přátel vynesl u cara tresty mírnější, než byly u jiných. Dokonce car Mikuláš I osobně soukromým censorem Puškinových prací — jaká to groteska! Ale i přes to omezení seznáváme tu mnoho z kulturních i politických poměrů na Rusi v době předbřeznové. P. spis. ovšem o těchto bojích píše nadšeně, takhle v náladě českých snah o svobodu a v radosti z jejich úspěchů. Osobnost Puškinova živě vylíčena, až na obrat náboženský v jeho životě, jenž jen z daleka naznačen. Historická a politická kritika však má nějaké pochybnosti o těch a takových bojích za svobodu, o revolucích dlouho

snad připravovaných a přece nepřipravených' nebo špatně připravených. Nynější pak čtenář ohnivých veršů Puškinových srovnává, co se mohlo a mělo státi, s tím, co se stalo a jest, i jest mu bolno v srdci.

KNIHOPIS.

A. Angeli: *Il Dio degli atei*, E. Renan, A. France, G. Clémenceau. Soc. intern., Torino 1937. S. 166, 6 l.

I. M. Bacheňski: *Elementa logicae graecae*. Angelicum, Roma 1937. S. 122.

R. Brennar: *General Psychology*, based on Thomas Aq. Macmillan, New York 1937. S. 544, 3 s.

L. Caro: *Kapitalismus u. Solidarismus*. Leo, Wien 1937. S. 320.

J. N. Dansas, *La coscienza religiosa russa*. Morcelliana, Brescia 1937. S. 167, 8 l.

K. Egger: *Seele im Sturm. Kriegerleben eines Feldgeistlichen*. Rauch, Innsbruck 1936. S. 233.

K. Feckes: *Die Harmonie des Seins*. Schöningh, Paderborn 1937. S. 192, 4.20 m.

Fr. Grivec: *Kristus v Cerkvi*. Jugosl. knjigarna, Ljubljana 1936. S. 270.

J. Heiler: *Unser Glaube an den Auferstandenen. Eine geschichtsmethodische Darlegung*. Herder, Freiburg 1937. S. 106, 2 m.

R. Henning: *Das Geburts- u. Todesjahr Christi*. Fürstenau, Essen 1936. S. 62, 1.75 m.

J. Hessen: *Die Geistesströmungen d. Gegenwart*. Herder, Freiburg 1936. S. 185, 2.20 m.

R. Jolivet: *Les sources de l'idealisme*. Desclée, Paris 1936. S. 222, 15 f.

O. Kuss: *Die Theologie d. Neuen Testamentes*. Pustet, Regensburg 1937. S. 412, 4.50 m.

W. Leblanc: *Erfahrungen aus dem Konvertitenunterricht*. Winfriedbund, Paderborn 1936. S. 140, 2 m.

M. Piwożński: *Zakony męskie w Polsce*. Uniwersytet, Lublin 1937. S. 340.

S. Rostworowski-S. Stabłewski: *Rolnictwo i wojna*. Księg. wojsk., Warszawa 1937, S. 237.

O. Schneider: *Geheimnis der Freude*. Tyrolia, Innsbruck 1937. S. 166, 3 m.

Shlomo Shunami. *Bibliography of jewish bibliographies*. Univ. Press, Jerusalem 1936. S. 411, 30 s.

A. Silva-Tarouca: *Totale Philosophie u. Wirklichkeit*. Herder, Freiburg 1937. S. 218, 3.80 m.

A. Szymański: *Ekonomika a etyka*. Uniwersytet, Lublin 1936. S. 84.

G. Violarida: *Il pensiero giuridico di s. Girolamo*. Vita e Pensiero, Milano 1937. S. 273, 16 l.

J. M. Vosté: *De passione et morte Jesu Christi*. Angelicum, Roma 1937. S. 408, 32.50 l.

T. Wieroński: *Testament ideowo wychowawczy J. Pilsudskiego*. Gebethner, Warszawa 1937. S. 170.

C. Zawisch: *Werden des christlichen Arztes. Persönlichkeit u. Gestaltung*. Benziger, Einsiedeln 1937. S. 167, 1.85 m.

S. Zimmermann: *Filozofija i religija*. Filozofske istine o Bogu i o čovjeku. 2. sv. Zbor duh. mladeži, Zagreb 1937. S. 326.

R. Zupančič: *Determinizem in fizikalna slika sveta*. Jugosl. knjigarna, Ljubljana 1937. S. 37.

Rozhled

Náboženský.

Náboženství a život.

Ve správném pojetí obojího pojmu je to vlastně hendiadys, tento nadpis. Mohl by také znít: Náboženský život.

O tom se už mnoho mluvilo a psalo, kdy a jak to bylo. Na př. se řekne, středověk, ovšem křesťanský, byl docela proniknut ideami náboženskými, které se uplatňovaly ve všech směrech života, jak soukromého, tak veřejného.

Ono to sice není tak docela doslovně pravda, ale pravda přece jest, že tehdy rozvoj života více se dal ve způsobech pramene, z něhož vyšel a vycházel, totiž z osvícení křesťanského. Někdy se na ně příliš omezoval a tak svůj rozhled sůžoval, někdy zas je násilně opouštěl, kde měl v jeho výsluní zůstatí a se v jeho duchu prohlubovati, aby nezbloudil. Ohrada chrání někdy ty, kteří jsou uvnitř, někdy ty, kteří jsou vně, někdy obojí, a povalena-li násilím, nastává nebezpečí řádění extravagancí, jichž ani středověk nebyl prost.

Známe středověk ještě velmi málo, známe jej více v hrubých obrysech než dopodrobna, v živé názornosti, v níž ho nikdy nepoznáme, jmenovitě po té stránce, která nás tu zaměstnává, náboženské. Neboť podle známého výroku dějepis, jako nynější noviny, se rozepisuje více o nápadnostech, extravagancích, než o událostech, jež se daly v klidu a pořádku, o ctnostech. Ale jsou chvalořečníci minulosti, kteří ji aspoň z části sami prožili neb aspoň se o ní od spolehlivých svědků věrně poučili, a poučují i nás o tom, že se jaksí povážlivě vzdalujeme od ideálu náboženského života, jak zářil a životním pravidlem byl mnohým, jakéhokoli stavu a vzdělání, jak konečně snad každý z nás, kdo si více všimal a všímá života, se mohl přesvědčiti i v nejprostší skutečnosti, že svatí nenáleží docela jen minulosti, nad to snad mlhavé, příznivé pouhým pověstem, a že i v nejprostších poměrech kvete, co zoveme životem náboženským, a čeho bychom si ve své církvi tolik přáli, aby přibývalo a ne ubývalo.

Jest již dosti často opakovanou a zdůrazňovanou pravdou, že náboženství jest celý život, že nepatří jen do kostela a neomezuje se na úkony bohoslužebné. Ale skoro všichni jsme již v zajetí úsloví „náboženské povinnosti“, jimiž rozumíme návštěvu kostela v neděli, přijetí předepsaných svátostí, a nikoli zároveň poctivost v řeči, v obchodním jednání, účinnou ochotu přispěti potřebnému bližnímu a pod. věci, bez nichž jest „náboženství plané“.

Žaluje se na toto rozpoltění našeho života i u těch, o kterých se praví, že žijí katolicky. Náboženství se mnohým soustřeďuje a také skoro omezuje na kostel a na život kněze. Život je dvojí, světský a náboženský, a má býti jen jeden. I svět a jeho věci náleží Bohu, po

dobrém či po zlém; po dobrém, toť celé náboženství — žádná mimořádnost, žádná jen svátečnost, vždy, všude a ve všem Bůh.

Tedy decentralisace náboženství z kostela na celou obec, z neděle na celý týden, z modlitby na všechno, co se kdy mluví a dělá; buď vůle Tvá jako v nebi, tak i na zemi! Jdu do kostela, nejen abych své povinnosti dostál, ale abych se tam sebraněji a pozorněji o svých povinnostech poučil a povzbudil i posílil, — a jdu ven, abych ve všem všudy a ke všem toto své náboženské přesvědčení prokazoval. Rozpoltění na povinnosti světské a náboženské velmi často vede k tomu, že vědomí těch to slábne pod násilím oněch, a že toto přestává blahodárně působiti na vědomí o oněch, t. j. člověk, jenž se snad ještě modlí a chodí do kostela, ve světských věcech nejedná podle toho, nýbrž podle jiného pravidla a lže, podvádí, utiskuje atd.

Toť kletba rozpoltění našeho smýšlení a života, kletba, která se vznáší nad snahami ve prospěch náboženství, v spolkovnictví, v katolické akci, všude. Rodinný život cele náboženský, t. j. v náboženském duchu poctivosti, mírnosti, počestnosti vedený — toť katolická akce in nuce. A tak i dále i šíře. Jinak, bez „totality“ takto náboženského života, t. j. života podle zákona božího, nebude aktivita míti úspěchu. Vždyť to vidíme!

Náboženské slovesnosti, této vláhy pro duchovní život, u nás utěšeně přibývá. Jen třeba se varovati jednostranného pěstování náboženství v onom omezeném smyslu, jež často u modlušek velmi dobře se páří s nesnášlivostí a jinými nectnostmi, jakoby to byl zcela zvláštní a nedotknutelný odbor životní, který domněle zná jen Boha a nikoho jiného, v pravdě však nezná ani Boha, nýbrž jen sebe a své libůstky.

★

nn. — K listu Jeronyma praž. k Lackovi z Kravař.

Palacký otisknul (Documenta M. J. Hus, 598—599) dopis M. Jeronyma Lackovi z Kravař, v němž Jeronym dokazuje, že odsouzení Husovo bylo zcela spravedlivé, neboť se na vlastní oči přesvědčil srovnáním žalobných článků na Husa s jeho spisy, že články nejsou falešné, proto nebylo Husovi nijak ukřivděno. Nauka jeho byla vskutku bludná a proto ona bouře z odsouzení Husova v č. zemích vzniklá není nijak oprávněna.

Text listu toho je zaznamenán v rkpe olom. kap. knihovny, pozoruhodný však při něm jest nadpis: „Copia Mgri Jeronimi de Praga, quam scripsit (sic) propria manu sua domino Laczkoni, Czenkoni et Boczkoni.“ Viděti z toho, že Jeronym neposlal svůj dopis pouze Lackovi z Kravař, vůdci Husovy strany na Moravě, nýbrž i Bočkovi z Kunštátu na Poděbradech a Čeňkovi z Vartenberka. Z toho možno souditi, že Jeronymovi běželo o uklidnění myslí nejenom na Moravě, nýbrž i v Čechách, avšak již bylo pozdě.

★

nn. — Misionář P. Schwartz a nekatolické knihy.

P. Schwartz působící jako misionář v kr. hradecké diecesi podal tamní konsistoři čtyry dotazy o nekatol. knihách, aby se takto zbavil trapné nejistoty. Z odpovědi té vysvítá velmi střízlivé nazírání na palčivou otázku protestantských knih.

První otázka misionáře zněla: Může-li považovati za notorického heretika toho člověka, jemuž odňal knihu sepsanou Sam. Martiniem a který jisté rodině i služebnictvu mluvil o svátostinách méně katolicky? — Konsistoř odpověděla záporně. Za notorického heretika jest považovati toho, jenž veřejně a před mnoha lidmi mluví řeči heretické anebo heresi blízké.

Druhá otázka: Zda-li Melantrichova Bible úředně opravená a ověřená, která nyní koluje po vsi a kterou on lidem odňal ze strachu, aby jich snad nesvedla k heresi, má býti vrácena původnímu majiteli anebo ji má s ostatními knihami poslati do Kr. Hradce? — Odpověď: Bude lépe poslati Melantrišku s ostatními knihami do Hradce Kr., neboť Bible opatřené nekatol. výklady, scholiemi a indexy jest zakázáno čísti potud, pokud nebudou řádně zkorigovány. Mimo to nelze doporučovati, aby nekatolík rázu Melantrichova byl znám lidu.

Třetí otázka: Zda-li Bible jinak nezávadná, jak tu a tam ji misionáři nalézají, může býti čtena kýmkoliv, ačkoliv nemá k tomu plnomoci žádané 4. pravidlem inkvisičním? — Odpověď: O těchto Biblích, jazykem lidovým psaných, netřeba se řídit citovaným předpisem vzhledem k opačnému zvyku v oněch končinách prováděnému. Jest však nutno býti opatrným, tak že čtení Bible může býti dovoleno jenom těm, u nichž možno předpokládati, že bude působiti na posílení jejich zbožnosti; naproti tomu mají býti odňaty těm, o nichž lze předpokládati, že jejich čtení by se stalo náboženskému cítění členářů osudným.

Čtvrtá otázka: Zda-li má býti donucen k vyznání víry ten, jemuž by byla nějaká kniha odňata? — Odpověď: Ano, ale není-li věc známa, tedy složí vyznání víry soukromě, je-li známa, tedy veřejně. V obojím případě budiž vždy vyšetřeno, zda-li aspoň pravděpodobně mohl věděti, že běželo o knihu zakázanou.

Z tohoto konsistorního nálezu jest patrné, že knihy nebyly napořád ničeny, protože byly české a protestantské. Taktéž tomu bylo i s katolickým vyznáním víry.

★

as. — Účast pravoslavných na interkonfesionálních sjezdech

zajímá v poslední době pravoslavný církevní tisk. V srpnu 1937 má se totiž konati v Edinburgu interkonf. kongres, na který byly pozvány různé orthodoxní církve. Na dosavadních kongresech, ať čistě protestantských neb anglikánských, měly vždy jednotlivé pravoslavné církve své zástupce. Patriarchát alexandrijský rozhodl už v prosinci 1936, že do E. delegáty pošle. V církv. listech

řeckých však se ozývají hlasy, které se táží, jaký má vlastně orthodoxní církev prospěch z účasti na interkonf. sjezdech a není-li jí to spíše na škodu. Uznává se tedy správnost katolického stanoviska, neboť na podobných sjezdech se pomalu zavádí diskuse o člancích víry a překročuje se kompetence sjezdu. Mnohé práce sjezdové v otázkách víry jsou vlastně nebezpečné pro pravoslavné, neboť diskuse mají často charakter theologického turnaje (srv. řecký „Hlas církve“ z 10/1 1937). Církev řecká na př. se rozhodne o účasti až když jí bude znám sjezdový program. A i když tam vyšle své delegáty, podmínkou bude, že se nebude jednat o dogmatických otázkách. Myslí se, že i cařihrad. patriarchát zaujme podobné stanovisko.

Naproti tomu orgán patr. alexandrijského Pantinos (z 28/1 1937) vyslovuje podiv nad těmito obavami. Podle něho interkonfes. kongresy nijak pravosl. církvi neškodí, naopak prospívají. Na to odpovídá „Hlas církve“ (10/2), že dosavadní kongresy svědčí o opaku a praví, že nejlepší odpovědí je to, co řekl jistý hodnostář georgijské církve na kongresu v Lausanne, že totiž různá protest. vyznání místo pořádání podobných sjezdů by měla věnovati svou činnost kázání evangelia mezi pohany (srv. „L'unité de l'Église“ 1937, str. 37).

★

as. — Pravoslavná církev v baltických státech, totiž ve Finsku, Estonsku, Lotyšsku a Litvě byla organisována po ruské revoluci 1917, kdy tyto státy dosáhly samostatnosti. Před válkou bylo pravosl. arcibiskupství ve Finsku (Viborg), biskupství v Litvě (Vilno) a v Rize. Křesťanů pravoslavných je v těchto státech na 9 milionů obyv. jen malá část, t. j. asi $\frac{1}{2}$ milionu (kromě 120.000 starověrců). Ve Finsku a Estonsku uznávají od r. 1923 autoritu cařihr. patriarchy, v Lotyšsku od r. 1936. Kanonická situace v Litvě není dosud vyjasněna (srv. L'unité de l'Église 1937, n. 83, p. 29 ss.).

Finsko se dostalo pod ruskou nadvládu r. 1809. Náboženství pravosl. tam pronikalo, ale velmi pomalu. R. 1893 bylo zřízeno arcibiskupství. Po dosažení státní samostatnosti se snažila vláda, aby pravoslavní byli vyňati z pravomoci patriarchy moskevského. To se stalo r. 1923, kdy patr. cařihradský dal církvi finské autonomii církevní pod svou pravomocí. Bylo zřízeno nové biskupství v Carelii. První arc. finský, původu ruského, musil odstoupiti (1924) a byl nahrazen biskupem carelským. Zavedení nového kalendáře se setkalo s opozicí ruských mnichů, takže vláda musela zakročiti.

Finská církev je řízena synodem, který se skládá, jak jest obyčejem v pravosl. církvi, z duchovních i laiků a schází se vždy po pěti letech. R. 1933 měla církev ta 73.587 věřících, 30 farností, 4 mužské kláštery a 1 ženský, budoucí kněží se vzdělávají v semináři v Serdobol-u. Stát podporuje církev a uděluje podpory kněžím, školám a kostelům.

E s t o n s k o bylo dobyto na Švédech od Petra Velikého. Nejdříve tam byli nábož. pravoslavného pouze ruští úředníci. Teprve r. 1844—49 několik tisíc protestantů přijalo pravoslaví. Patřili k biskupství v Rize, založenému r. 1848. Po dosažení státní samostatnosti rovněž usilovali o samostatnou církevní organizaci. R. 1920 moskevský patriarcha Tichon uznal jejich autonomii. Protože styky s moskevskou patriarchií nebyly prakticky možné, usnesla se národní synoda obrátiti se na patr. cařihradský. Ten potvrdil r. 1923 autonomii estonské církve s metropolí v Talliunu. Jsou v ní 3 diecese. Synodální zřízení je podobné jako ve Finsku. Zákon o farnostech je z listopadu 1925. Od 1. září 1935 musel býti přijat kalendář gregoriánský. Dnes má estonská církev pouze 2 diecese. Věřících se čítá asi 220.000, farností 155. Kláštery jsou 2. Kněžstvo se vzdělává na protestantské fakultě, kde je zvl. sekce pro pravoslavné. Náboženské vyučování ve školách není závazné, proto se vyučuje katechismu v kostele. Agrární zákony zbavily církev větší části majetku, takže její finanční postavení je dosti obtížné. Arcibiskup finský přispívá na vzdělání kněžstva v Estonsku. Většinu náboženskou v zemi mají lutheráni (92%), kteří se snaží získati pravoslavné.

L o t y š s k o bylo získáno Rusku Petrem Vel. a Kateřinou II. Pravoslaví mělo určité úspěchy mezi domácím obyvatelstvem. Biskupství bylo v Rize. Po ruské revoluci r. 1917 dosáhla církev lotyšská r. 1920 své autonomie na patriarchu Tichonovi. Když byl jmenován arcibiskupem Jan Pommers, národn. lotyšské, nechtěli to uznati ruští pravoslavní. Ti se pak prohlásili za autonomní a navazovali styky s pravosl. církví v emigraci. V říjnu 1934 byl arc. Pommers zavražděn. Jednalo se o jeho nástupce. Patr. srbský se nechtěl do věci míchat, metropolita moskevský Sergij nemohl vyhověti, obrátili se tedy na patr. cařihradského. Po dlouhém jednání byl zvolen arc. v únoru 1936 Aug. Patterson. Tehdy byl také prohlášen dekret o autonomii církve lotyšské. Tvoří jedinou eparchii. Pravosl. křesťanů se čítá 172.500, farností je 128. R. 1926 byl otevřen pravosl. seminář v Rize. V Lotyšsku žije též 90.000 starověrců.

Rovněž **L i t v a** byla připojena k Rusku za Kateřiny II. Pravosl. křesťanů je tam asi 25.000. Bylo pro ně zřízeno biskupství ve Vilně. Když toto město připadlo Polsku, bylo sídlo bisk. přeneseno do Kovna (Kaunas). Církev pravosl. požívá v Litvě svobody. Venkovské farnosti mají kol 10—50 hektarů půdy. Starověrců je tam asi 32.000.

Žijí tedy autonomní pravoslavné církve v pobaltických státech celkem snesitelně, podléhající vrchní pravomoci cařihradského ekumenického patriarchy.

*

Anglie.

Blahopřejnou korunovační adresu katolické hierarchie min. vnitra John Simon králi nepředložil, jelikož jsou na ní biskupové označeni jako katoličtí a uvedeny místní názvy, jichž v úředních listinách prý nelze uznati(?) — Zcela tak pochodila adresa podaná katolickými biskupy k panovnickému jubileu Jiřího V!

Vědecký a umělecký.

Dny a hodiny v N. Z á k o n ě.

Neprávem se zazlívalo, když tu před časem o chronologických výkladech začátků našeho letopočtu (naroz. Páně atd.) napsáno, že je zde leccos nejistého. Kromě jiných potíží datovacích budiž tentokrát poukázáno (podle K. Bornhäusera, Gütersloh) na to, jak se čítá čas v NZ. Slovo *d e n* tu má *s e d m e r ý* význam! Jeden den na př. sahá od 6. hod. ráno do 6. hod. večer, noc pak od půlnoci do půlnoci; jiný den od půlnoci do poledne a noc od poledne do půlnoci atd. V e č e r na př. Sk. ap. 4, 3 jest poledne, kdy se končily rozpravy zákoníků. D e s á t á h o d i n a (Jan 1, 39) není 4. hod. odp., nýbrž 10. ráno, neboť i sv. Jan čítá od půlnoci. V ý j e v u s t u d n y J a k u b o v y (Jan 4, 6) se stal o 6. hod. ráno. „S e d m á h o d i n a“ (Jan 4, 52) je prý sedmá večerní hodina předešlého dne. U k ř i ž o v á n í P á n ě se podle Mk (15, 25) stalo o 3. hod., t. j. o 9. ráno; odsouzen byl (podle Jana 19, 14) o 6. hod., což by bylo v poledne, avšak známe-li čítání Janovo (od půlnoci), byl Spasitel odsouzen o 6. hod. ráno. Podobně je 6 hodin ráno ve Sk. ap. (10, 9), nikoli poledne, a „9. hodina modlitby“ (tamtéž 3, 1) nikoli 3. hod. odpoledne, nýbrž 9. hod. ráno.

★

m. — Wellsova „anatomie marnosti“.

V době, kdy Anglie vzpomínala jeho 70. narozenin, vydal také u nás hojně překládaný spisovatel fantastických románů a autor historio-sofického pokusu o dějiny světa filosoficko-společenskou studii „The anatomy of frustration“, která má býti jakousi syntesí jeho názorů o vývoji lidstva.

Tato synthese vyznívá celkem hodně pesimisticky. Wels dává si otázku, proč lidské pokolení přese všechny téměř neomezené možnosti, jež mu poskytuje svět, zmítá se skoro ustavičně v tragickém kruhu týchž bludů, takže přes zdánlivý pokrok civilisace nenaučili jsme se v podstatě ničemu od nejstarších dob. Autor podrobuje zdrcující kritice všechny ideály a hesla, jež hlásalo a hlásá lidstvo. Nepřinesly mu štěstí pokusy politické: ani autokracie, ani demokracie, ani socialismus. Revoluce utonuly v prolité krvi svých obětí bez většího užitku pro lidstvo. Militarismus stejně jako pacifismus jsou na bludné cestě. Tolerance a liberalismus nepřinesly o mnoho víc než kruté násilnictví. Zbankrotěly po řadě všechny hospodářské soustavy. Nestačí věda, a slepá víra v ni podobá se samovraždě. Ani ethické pojmy nevydržely zkoušky, když se setkaly se skutečností, nevytvořily souladu v lidském světě.

Welsovi se zdá, že jsou dvě příčiny této marnosti lidských snah: jedna spočívá ve zmatku pojmů našeho vědomí, druhá v překážkách

plynoucích z našeho podvědomí. A poněvadž tyto druhé pohnutky jsou dle něho mocnější než intelektuální přesvědčení, leží prý zřídlo lidské tragédie v podvědomých silách naší psychiky. Obojímu může prý pomoci jedině lepší vychování: na jedné straně je třeba řídit naše vědomé snahy k lepšímu poznání cíle a potřeb lidstva, na druhé straně pečovat o vnitřní zdokonalení a stále důkladnější a jistější sebekontrolu. Jen tak přemůže lidstvo následky své nedokonalé, pokažené přirozenosti a osvobodí se z dosavadních chyb a bludů.

Wells, již z románů známý jako racionalista a fatalista, přichází tedy aspoň částečně k důsledkům, které jsou již dávno známy křesťanským vychovatelům. Jinak ovšem ani tento jeho pokus o syntesu filosofických názorů není nijak známkou příznivějšího jeho smýšlení o náboženství a křesťanství.

★

m. — Z á j e m o h i s t o r i c k ý r o m á n , jenž v posledních letech tolik upadl, začíná zase znovu vzrůstat. Vidíme to zvláště v Polsku, v Anglii, částečně i u nás. Nyní upozorňuje na ten zjev také známý německý knihupecký časopis „Börsenblatt für den deutschen Buchhandel“ (č. 81), který přináší zajímavé číslice z knihupeckého trhu v Německu. Ze 150 románů, které se objevily v podzimní sezoně 1936, bylo asi 100, tedy 65 %, obsahu historického. Z nich ovšem sotva 20 románů mělo dobrou úroveň a jen 5 mělo vysokou literární hodnotu. Je zajímavé, že žádný z těchto románů neobíral se námětem politickým — autor onoho článku v „Boersenblattu“ vystihl tuto charakteristickou situaci slovy „Útěk k historii“. Jak velká je v Německu poptávka po historických románech, o tom svědčí množství překladů z cizích jazyků: z oně stovky hist. knih bylo 30 překladů, nejvíce z literatury anglické, skandinávských, francouzské a polské.

★

nn. — K e j m é n ů m m o r a v s k ý c h p á n ů n a s t í ž n ě m l i s t ě (1415).

Nákladem společnosti přátel starožitností č. vydal (1915) prof. V. Novotný spis „Hus v Kostnici a česká šlechta“, v němž na základě různých variantů vydal znovu stížný list, o němž Tábořský v ČČH 1916, str. 120 m. j. napsal, že 8. skupina s podpisy z Olomoucka jest ve vydání Novotného proti transkripci Palackého (Documenta M. J. Hus, 589—90) zbavena zkomolenin. Není však tomu tak, neboť některé zkomoleniny zůstaly i v textu Novotného. Okolnostmi se totiž stalo, že pro identifikaci jmen nepostradatelný Černého ukazatel jmen k zem. deskám moravským vyšel skoro současně se spisem Novotného, který tedy nemohl použítí ho pro svou práci. Podávám proto zde správná iména některých osob a míst na základě ukazatele prof. Černého.

a) Skupina VI. Palacký (P): Marquardus de Jekow. Novotný (N) na str. 79 totéž, Černý (Č) na str. 136 Jeclov (Jihlavsko). P. i N.: Hereš z Velečina. Č. (414) z Veletína. P.: Hynko de Košcow. N.: H. z Kašičova (z Koščova?). Č. (161) Koškov (Bítešsko). P. č. 357. Nicolaus de Prečkovice(?). N. N. de Prečkovice Č. (301) Prečkovice (Uh. Brod.). P. č. 358. Heršo de Stehelce. N. H. ze Stehelce. Č. (360): Stehelčeves, Stelčoves. P. č. 359. Diek de Koběřic. N. D. z Koběřic. Č. (154): Koberice. P. č. 360. Onšo de Lipina. N. Oneš z Lipína. Č. (199): Onšík z Lipiny. P. č. 361. Petrus Hecht de Turovic (?). N. Petr Hech z Tyvířova (Turovic?). Č. (399): z Turovic. P. č. 370. Ješko de Liboswar. N. J. z Libosváru. Č. (197): z Libosvárů. P. č. 371. Špalko de Očín. N. Š. z Očina. Č. (276): z Otína.

b) Skupina VII. P. č. 372. Sazema de Tosow. N. (str. 80). S. z Tošova. Č. (387) S. z Tasova. P. č. 375. Zbynko burgravius in Mezříč. N. Synek purkrabí z M. Č. (446) Zbyněk. P. č. 376. Nicolaus de Tichowic. N. M. z Tichovic. Č. (390) M. ze Stichovic. P. č. 381. Wlčko de Okorce. N. V. z Okarce. Č. (261) z Okarce. P. č. 382. Wais de Tasow. N. Vais z Tasova. Č. (386—87) Mikuláš Weiss z Tasova. P. č. 383. Sabart(?) de Rudolce. N. Sabart z Rudolce. Č. (336). Mikuláš Šabart. P. č. 386. Matthaeus de Balina. N. Matáš z B. Č. (8) Matěj z Baliny. P. č. 390. Jetřich z Braňsud. N. J. z Braňsúd. Č. (31). z Bransouz. P. č. 392. Michael de Tichalin(?) N. M. z Těhalic. Č. nezná žádnou z těchto forem. P. č. 396. Joannes de Spale. N. Jan ze Spalé. Č. (358) ze Spálova. P. č. 398. Georgius de Knienic. N. Jiří z Kněnic. Č. (152) Knihnice, Kynice.

c) Skupina VIII. P. č. 399. Jedl z Rúsowan. N. J. z Rúsowan. Č. (337) Hrušovina. P. č. 400. Beneš de Trabenic. N. B. z Trabenic. Č. (392) Strabenice. P. č. 401. Drslaw de Nakly. N. D. z Náklé. Č. (246) Náкло. P. č. 402. Ulricus de Rakodow. N. O. z Rakodova. Č. (319) Rakodavy. P. č. 408. Ješko de Drazdow. N. Ješek z Drazdova. Č. (78) Drozdov. P. č. 410. Diwa de Žilina. N. Dyna z Žisné. Č. (460) a) Žilina u N. Jičina, b) Ž. u Uh. Brodu. Jméno Novotného ze Žisné jest nemožné, neboť dle Č. (461) Žizna není vůbec místním jménem, nýbrž osobním jménem ženským! P. č. 415. Joannes de Peterswald. N. J. z Peterswaldu. Č. (287) Petřvald. P. č. 416. Zbilut de Klecan. N. Z. z Klecan. Č. (151) Klečany. P. č. 417. Wenceslaus de Lodenic. N. V. z Lodenic. Č. (203) Loděnice. P. č. 419. Petrus dictus Němček de Zahorowic. N. Petr řeč. ze Záhorova. Č. (441) Záhorovice. P. č. 426. Ulricus de Rokow. N. O. z Rakova. Č. (320) Rakov. P. č. 427. Wenceslaus de Slatina. N. V. ze Slatiňan. Č. (350) Slatina. P. č. 433. Nicolaus de Studenka. N. M. ze Studénky. Č. (369) Studenec. P. č. 434. Petrus Niger de Šitowic. N. Petr Černý ze Štikovic. Č. (383) Štětovice. P. č. 436. Joannes de Hyncendorf. N. Jan z Hyncendorfa. Č. (97) Heinzdorf, Heinzendorf. P. č. 438. Joannes Drn de Zachowic(?). N. Jan Drn ze Zachovic. Č. (441) zná dvě formy: a) Zadowicz,

Žádlovice, b) Zaczowicz, Sazovice, P. č. 442. Joannes de Krumsín. N. Jan z Kramsína. Č. (173) Krumsín. P. č. 445. Wladek de Skřinie. N. V. ze Skřinic. Č. (349) nezná Skřinic, nýbrž jen Skřipice, t. j. Křepice. P. č. 450. Joannes de Řimic. N. J. z Řimice. Č. (326) Řimnice.

Jak vidno, držel se Novotný většinou forem u Palackého a kde je opravoval, nejednou tak činil špatně. Nebyl také vždy důsledný, jak na př. ukazuje podpis č. 372, kde píše „z Tošova“ a č. 382, kde čteme „z Tasova“. Nebo jiný příklad: Č. 345 Zbyňko překládá Zbyněk, naproti tomu však č. 375 překládá Synek! Je tedy Táborského úsudek o zkromoleninách textu Palackého opravených Novotným nesprávný.

★

hd. — Hvězdná obloha v červenci 1937.

Doba od začátku června asi do poloviny července je dobou tak zvaných světlých nocí. V nocích této doby nelze mluvit o čiré noční tmě, poněvadž tyto noci jsou vyplněny soumrakem. Večerní soumrak trvá totiž od večera až do půlnoci, a o půlnoci už zase nastává soumrak ranní. Pro noční tmu není času. Příčina je ta, že slunce v této době neklesá pod obzor ani 18 stupňů, světlo zapadlého slunce se rozptyluje do našeho ovzduší, a zmírňuje noční tmu na pološero. Okolnost tato není sice příznivá pozorování hvězd, ale proto přece lze významná souhvězdí s jejich význačnými stálicemi a zrovna viditelné oběžnice dobře rozpoznati.

Okolo 9. hodiny večerní najdeme na západní straně poledníku Velký Vůz, který asi přede dvěma hodinami projel nad našimi hlavami poledníkem a sice z východní strany oblohy na stranu západní. Víme ještě dobře, že prodloužené spojnice předních a zadních kol Velkého Vozu protínají se dole pod ním v souhvězdí Velkého Lva, v němž bílý zářící Regulus chystá se už klesnouti pod obzor. Prodloužené zahnuté oje Velkého Vozu ukazuje nám dolů vedle poledníku na souhvězdí Bootés-Volař, v němž září červeno-žlutý Arkturus, a ještě nížeji, už dále k západu jest souhvězdí Panny, a v ní bílá Spíka-Klas. Nezapomeňte prohledati kukátkem prostor mezi Velkým Vozem, Velkým Lvem, Volařem a Pannou. Je tam nahoře, blízko Velkého Vozu nepatrné souhvězdíčko Ohařů-Canes Venatici, jejichž vůdčí hvězda má jméno Cor Caroli, ale pod Ohaři, směrem k Panně a Velkému Lvu, jest hvězdokupa Coma Berenices: Kštice Bereníky, která poskytuje velmi pěkný pohled v kukátku. Bude se Vám zdáti, že je tam na tmavomodrém koberci rozhozeno množství zářících a planoucích drahokamů.

Když se postavíte tváří k jihu, prochází nad Vašimi hlavami poledník přímo před vámi k jižnímu bodu, a těsně nad obzorem prochází zrovna uprostřed mezi dvěma souhvězdími ekliptikálními. Na západní straně poledníku jest malé souhvězdí Váh, jehož dvě hvězdy leží šikmo nad sebou, kdežto na východní straně poledníku jest ná-

padné a výrazné souhvězdí Štíra a v něm červený Antáres, nejčervenší hvězda celé oblohy, a proto soupeř červeného Marsa, jenž se zrovna zdržuje v jeho blízkosti, okolo poledníka.

Východní část večerní oblohy zabrala již ozdoba a značka letních nocí, totiž velký trojúhelník hvězdný: Lýra s bílou Vegou, Labuť s bílým Denebem, a pod nimi Orel s bílým Attairem. Okolo 9. hod. večerní prochází Malý Vůz zrovna poledníkem, jenž nad vašimi hlavami protíná klikaté tělo Draka, jehož hranatá hlava jest v sousedství Vegy v Lýře. Asi uprostřed prostoru mezi Malým Vozem s polárkou, a mezi jižním bodem, v němž poledník dotýká se obzoru na jihu, zrovna prochází poledníkem malé, ale výrazné a nápadné souhvězdíčko Severní koruny, v podobě královské členky, v níž září bílá Gemma čili Drahokam. Na západ od Severní Koruny jest velké, pěkné a nápadné souhvězdí Bootés-Volař, v jehož dolní, jižní části září červeno-žlutý Arkturus, a jehož horní, severní část má podobu draka našich dětských let. Na východ od Severní Koruny rozkládá se veliké, méně nápadné souhvězdí Herkules, v podobě velkého, poněkud roztaženého latinského H. Prostor mezi Herkulesem a mezi Štírem, jižně nad obzorem se plazícím, vyplňuje veliké, ale málo nápadné souhvězdí Hadonoše a Hada, jehož hlava pod Severní Korunou zrovna prochází poledníkem. Na severní straně oblohy blíží se ku poledníku bílá, mihotavá Kozička-Kapella ve Vozkovi. Jsouc hvězdou obtočnou čili cirkumpolární, přiblíží se a sníží se hodně k obzoru, ale neklesne pod obzor. Můžete ji pozorovati, jak před 11. hodinou před půlnocí bude procházeti na severní straně oblohy poledníkem. Na severovýchodní straně poledníku spatříte nápadnou Kassiopeju v podobě velkého W.

Ze souhvězdí ekliptikálních okolo 1. července nad obzorem září tato: Nejvíce k západu jest posunut Rak, jenž zrovna klesá pod obzor. S ním sousedí ještě dosti vysoko nad obzorem stojící Velký Lev a v něm bílý Regulus. K Velkému Lvu se druží směrem ku jižnímu bodu Panna s bílou Spíkou-Klasem, pod níž nizoučko nad obzorem září malý, nápadný, nepravidelně čtverhranný Havran. Nízko nad jižním bodem, v němž poledník dotýká se obzoru, jsou dvě nápadná souhvězdí ekliptikální, a sice na západní straně poledníku jest souhvězdí Váh, jejichž dvě nápadné hvězdy jsou položeny šikmo k poledníku, na druhé, východní straně blíží se k poledníku skvělý, zářící Štír s červeným Antáresem. V prostoru mezi Váhami a Štírem září zrovna také červený Mars. Toto místo hvězdnaté oblohy doporučuje se zvláštní pozornosti, tím více, když se od východu blíží zářící Jupiter. Račte se na tuto nebeskou krásu podívatí kukátkem, a ihned poznáte, že klidná červeň Marsova liší se od nepokojné, rozverné červeně Antáresovy, kdežto přicházející od východu Jupiter jest svým bílým, klidným světlem velebnost a majestátnost sama.

Z oběžnic jest Merkur neviditelný. Dne 8/7 jest v horní konjunkci se sluncem, je tedy za sluncem, od nás nejvíce vzdálen, utápějící se v žáru slunečním. — Venus je zářící a skvělou jitřen-

kou. Putuje v souhvězdí Býka. Uprostřed července půjde mimo červeného Aldebarana, a za ranního soumraku bude s bílou a zářící Kapellou-Kozičkou, která stojí poněkud výše a na levo od Venuše, skvostný pohled. — **Mars**, červený Mars, září ještě na večerní obloze, ale doba jeho slávy se krátí, a jeho záře slábně. Ale přes to září vždycky ještě dvakrát tak jasné jako bílá Vega v Lyře. Na začátku července zapadá Mars hodinu po půlnoci, na konci července zapadá již hodinu před půlnocí.

Dne 17/7 poskytnul by nám Mars pěkný a nikoli častý pohled. Bude totiž zcela jistě zakryt srpkem přibývajícího měsíce. Leč je v tom háček. V době zákrytu budou Mars i měsíček již docela nízko nad obzorem po 10. hodině večerní, takže nám ta krása asi úplně unikne. Bude ovšem viditelná v krajinách jižnějších. — **Jupiter** bude 15/7 v oposici se sluncem, bude tedy vycházeti, když slunce bude zapadati. Jeho skvělá záře dosahuje svého vrcholu, a bude zdobiti oblohu po celou noc.

Saturn vychází na začátku července po půlnoci, na konci července již před půl nocí, a za ranního soumraku stojí již vysoko na severo-východní obloze. Dne 18. července se jeho přímý pohyb zastaví, a pak po nějaké době odpočinku bude postupovati zpětným pohybem k jarnímu bodu.

Saturn má, jak známo, prsteny okolo sebe, které činí ze Saturna nejzajímavějšího člena naší soustavy sluneční. **Prstény Saturnu** v y nejeví se nám na zemi vždy ve stejné poloze a ve stejné podobě. Někdy vidíme jejich horní nebo dolní plochu, a pak je vidíme pohodlně, jindy se díváme jenom na jejich hranu, a pak jich nevidíme. Jakoby se do země propadly. Jednoduše, ale jenom přibližně a poněkud sobě tento divný úkaz můžeme znázorniti tímto způsobem: Vezmeme do obou rukou tuhou pohlednici, zvedneme ji do výše našich očí, a pomalu ji otáčíme nahoru i dolů podle její vodorovné delší osy. Neotáčíme jí ovšem dokola, nýbrž zvedáme nebo snižujeme ji tak asi do 30 nebo 40 stupňů. A tu vidíme jednu horní plochu pohlednice, pak zase její spodní plochu, a když na konec držíme pohlednici ve výši svých očí vodorovně proti oknu, nevidíme ani horní, ani spodní její plochy, nýbrž vidíme v okně proti světlu jenom černou čáru. To jest hrana neboli tloušťka pohlednice. Tak asi přibližně se to má i s těmi kruhy Saturnovými. Někdy vidíme jejich horní plochu, někdy zase jejich dolní plochu, někdy se díváme na jejich hranu čili tloušťku, a v tomto případě nevidíme vůbec nic. Velký dalekohled hvězdářský by nám ovšem v tomto případě ukázal hranu prstenců Saturnových jako černou přímou čáru na ozářeném kotouči Saturnově, ale části prstenců, které na obou stranách přesahují kotouč Saturnův, těch bychom vůbec neviděli. Jako první objevil prstence Saturnovy **Galilei** roku 1610. Jeho dalekohled byl ovšem nedokonalý, a proto mu nebylo možno vyzpytovat pravou podstatu toho, co viděl. Galileimu, jakož i jiným dobrým hvězdářům tehdejší doby se zdálo, že Saturn má po bocích něco jako rukojeti k ucho-

pení, tak asi, jak to vidíme u velké mísy na polévku. Ale veliké bylo jejich překvapení, když za nějakou dobu přívěsky zmizely a oni uviděli zase jenom čistý a holý kotouč Saturnův. My ovšem víme, že původně se dívali na plochu prstenců, a pak na jejich hranu, která jim v jejich nedokonalých dalekohledech úplně zmizela. Teprve holandský hvězdář Huyghens poznal pravou podstatu prstenců Saturnových, a popsal je ve zvláštním spisu roku 1655 vydaném. — Na začátku našeho roku 1937 nalézalo se slunce i naše země téměř v rovině prstenců Saturnových a proto jich nebylo viděti. V červenci tohoto roku 1937 ukazují nám prstence hodně široce svoji plochu, a proto je můžeme pozorovati, ovšem že jenom ve větším dalekohledu hvězdářském. I sebe lepší obyčejné kukátko nám jich neukáže.

Měsíček navštíví v červenci následující stalice a oběžnice: 1. a 28/7 jest u Saturna na ranní obloze. — 4. a 5. jest u Venuše a Aldebarana na ranní obloze. — 11. jest u Regulusa ve Velkém Lvovi večer. — 15. jest u Spíky v Panně večer. — 18. jest u Marsa a 19. u Antáresa ve Štíru večer. — 22. jest u Jupitera večer a 28. u Saturna ráno.

Slunce vstupuje 23 7 do znamení Lva, ale vlastně ze souhvězdí Blíženců do souhvězdí Raka. — Slunce sestupuje ze svého nejvyššího bodu v ekliptice dolů, směrem jižním k rovníku, jeho severní deklinace se zmenšuje, proto den již se pomalu krátí, noc se prodlužuje.

Dne 5/7 bude země ve svém odsunutí, bude nejvíce vzdálena od slunce.

★

hd. — Oběžnice Mars.

Na jaře letošního roku 1937 zářil na večerní a noční obloze jako nejvýznamnější těleso nebeské Mars-Smrtonoš. Mars jest co do vzdálenosti od slunce čtvrtou oběžnicí: Merkur, Venuše, Země, Mars. Jeho nejmenší vzdálenost od slunce obnáší asi 206 mil. km, jeho největší asi 248 mil. km. K naší zemi se může přiblížiti až asi na 55 mil. km a vzdáliti se může od nás až asi na 400 mil. km. Jeho den, totiž jedno otočení okolo osy, trvá jenom asi o 40 minut déle nežli náš den, jeho rok, totiž oběh okolo slunce, trvá 687 našich dnů. Jeho průměr jest dlouhý necelých 6.800 km, kdežto průměr naší země obnáší asi 12.756 km a průměr našeho měsíčka obnáší asi 3.480 km. Mars stojí tedy co do velikosti asi uprostřed mezi naší zemí a naším měsíčkem.

Mars jest možná ze všech oběžnic naší sluneční soustavy nejznámější a nejpopulárnější. Aspoň se o něm nejvíce píše, méně snad ve vědeckých listech a časopisech, ale zato tím více v denních listech a časopisech zábavných. Mars vábí už svou červenou barvou, kterou se prozradí i prostému, dobrému zraku. Lépe ovšem tato červená barva vynikne i v obyčejném kukátku. Zvláště tohoto roku 1937 lze pohodlně červenou barvu Marsovu porovnávat s červenou barvou stalice Antáresa v souhvězdí Štíra, v jehož blízkém sousedství Mars zrovna putuje. Jestliť Antáres nejčervenější hvězdou celé oblohy.

Dále jest Mars velmi dobře znám pro své domnělé a záhadné kanály, které jsou pokládány za výkon rozumných a dovedných jeho obyvatelů, kteří už nám prý posílají světelné zprávy a zvou nás k sobě na výlet. Proto také pozemští cestovatelé, jimž jest naše země už malá, namlouvají už nyní důvěřivým lidem, že my, pozemšťané, sestrojíme sobě nějakou prostorovou raketu a vyrazíme na ní doopravdy do prostoru světového, a doletíme až ke svým, dosud neznámým spoluobratřím na Marsu.

Jak řečeno, může se Mars k nám přiblížiti až na 55 mil. km. Ale vzdycky, i v těch nepříznivějších případech, bude nám více než 150krát vzdálenější nežli náš měsíček. A i kdybychom užili ve velkém dalekohledu zvětšení 150 až 200násobného, vzdycky budeme viděti Marsa méně příznivě, nežli když se díváme pouhým okem na terč našeho měsíčka, i když jest v úplňku. A každý, kdo se díval na měsíček pouhým okem, ví z vlastní zkušenosti, jak málo jednotlivostí lze pouhým okem rozpoznati na měsíčku. Proto každý, kdo se dívá i sebe větším dalekohledem na Marsa, jest velmi zklamán ubohostí a hubeností toho, co tam vidí. S velikou dychtivostí čekal a těšil se, že tam uvidí pověstné kanály, dále města Marsiánů, a zatím nevidí nic, naprosto nic. Až na upozornění zkušeného hvězdáře sobě snad povšimnul několika světlých a temnějších skvrn. Odborník by mu řekl, že ty světlé, žlutavé nebo červenavé skvrny jsou pokládány za vyprahlé pouště jako Sahara, a ty temnější, namodralé nebo zelenkavé, za moře, nebo za močály, zbytky to moří. A kdyby se rozčarováný divák tázal po kanálech a městech, pokrčil by asi hvězdář rozpačité rameny a řekl by: Inu! My jich tam nevidíme . . . ! Sluší poznamenati, že kdyby bylo na Marsovi skutečně nějaké velké město, jako na př. Londýn, Paříž nebo Berlín, že by se i tak veliké město scvrklo i ve velkém dalekohledu na malilinký bod, v němž by bylo těžko hledati město. Na takové všetečné otázky o kanálech na Marsu odpovídají hvězdáři poukazem na to, že kdyby tam ty kanály byly, že by je dalekohled a fotografická deska zcela jistě ukázala.

A ani velkým dalekohledem s velkými čočkami by se nepomohlo. Neboť čočka nezvětšuje jenom předmět, na který se díváme, nýbrž i nepříznivé okolnosti, jimž nelze uniknouti, jako jsou na př. chvění vzduchu, páry a prach ve vzduchu se vznášející. A na konec samy čočky dalekohledu pohlcují velkou část světla, takže po této stránce jsou naší činnosti položeny dosti úzké meze.

Ale co lze na Marsovi viděti zcela jistě, to jsou dvě bílé čepičky na jeho pólech, na severním a jižním. Jest vlastně také posud sporné, co to vlastně jest. Zdá se, že jest to buďto jinovatka nebo sníh nebo snad dokonce led. Toto řešení jest pravdě nejpodobnější, poněvadž tyto dvě čepičky se rozšiřují, když je na Marsovi zima, a zmenšují se, když je tam léto. Tak asi, jako na naší zemi.

Mars má také dva měsíčky, Fobos a Deimos, to jest asi Strach a Hrůza. Byly tak pojmenovány, poněvadž římský Mars — řecky Ares — byl bohem války, ve kterém naháněl nepřátelům strach a hrůzu.

Fobos jest blíže u Marsa, od jehož povrchu je vzdálen jen 5.900 km. Aby nespádl na povrch Marsův, obíhá velmi rychle okolo něho, totiž třikráte za jeden den, čili oběhne jednou okolo Marsa asi za 8 hodin. Mars otočí se okolo své osy jednou a Fobos za tutéž dobu oběhne okolo něho třikráte. Obíhá tedy okolo Marsa mnohem rychleji, nežli Mars se otáčí. Proto Fobos vychází na západě a zapadá na východě. Je to jedinečný případ v celé naší sluneční soustavě a při tom jest Fobos i nejmenším členem naší sluneční soustavy, maje v průměru jenom 10 km.

Mars má sice ovzduší a vodu, ale podmínek životních pro nás asi nemá. Jest hodně menší nežli naše země, jest mnohem starším bratrem naší země, proto už pozbyl vzduchu i vody do prostoru světového, a byla-li na něm kdy jaká vzdělanost, jistě již dávno zahynula, kterýžto konec čeká i naši matku-zemi.

Vychovatelský.

kž. — Š k o l s k ý r o z h l a s.

Dosavadní zkušenosti se školským rozhlasem nejsou zatím příznivé.

Rozhlas státní pro školy střední, odborné a učitel. ústavy je vysílán každý čtvrtek od 10^h20' do 11^h. V době, poněvadž zapadá doprostřed vyučování, jistě nevhodné.

Žactvo zdá se celkově již z domova rozhlasem přesyceno. Nejeví o poslouchání valného zájmu. Nejčastěji a nejraději, jak je zvyklé z domova, se připravuje při rozhlasu na následující hodiny. Snad by vysílání v poslední hodinu vyučovací bylo vhodnější. Ale to prý nejde pro zemědělský rozhlas, který má rezervovanou dobu polední.

Programy těžko upravit tak, aby formou a obsahem vyhověly primánům a oktávánům, hochům i dívkám. A stejně mládeži velkoměstské jako maloměstské. Nejčastěji jde program přes hlavy.

Tomu se snaží odpomoci ústavy ještě vlastním týdenním rozhlasem s domácím programem, který vysílají jinou hodinu v týdnu. Je-li takový rozhlas dobře připraven, poněvadž účinkují žáci ústavu, získává více zájmu, ale pak zase působí rozptýlivě na další hodiny vyučování, nelze-li společné vysílání zaříditi na poslední hodinu vyučovací.

Konečně ještě ústavy vysílají rozhlasem místo oběžníků různá školní hlášení. Tento druh vysílání je nejoblíbenější, obzvláště když se ozve mezi zkoušením a dlouho trvá.

•

kž — R u s k o a l a t i n a.

K heslům protiburžoasním patřilo v SSSR také „odstranit latinu jako jazyk neužitečný“. Čas ukázal jalovost této frase a dnes se žádá zavedení latiny v Rusku z těchto důvodů: 1. Je hodně ruských slov, které mají původ latinský. 2. Není možno čísti odborné práce biologů, lékařů, zoologů, botaniků a j. bez znalosti latiny. 3. Studium latiny je nutné pro znalost mnoha jazyků evropských. Komisariáty lid. vzdělání mají se postarati o vycvičení profesorů latiny.

★

kž. — T o u h a p o z á v o d ě n í

je u dnešní mládeže již zjevem psychickým. Všady jen rekordy a mistrovství.

Na Moravě byla tato touha podchycena již před několika lety závody pěvecko-recitačními. Nebyla však organisována a zůstala omezena na závody mezi středními školami téhož typu v určitých krajích. Nebylo úřední podpory hmotné na hrazení výloh a putovní ceny, a tak zájem usnul.

Hlídka.

V Čechách se podobné akce ujala Společnost přátel antické kultury a tak byl pořádán letos již II. certamen rhapsodicum všech českých středních škol gymnasiijního typu. Země byla rozdělena na oblasti, nejprve pro závody rozřadovací. Konečný závod měl tyto výsledky: G Praha XII (64, 6; velký stříbrný věnec). RG Praha XVI (60.5; cena Jednoty českých filologů), AkG Praha II (58.6; stříbrná ratolest), G Hradec Králové (57.6; malý stříbrný věnec), Rg Mělník (55.4; stříbrný pohár).

Protektoři závodů neskrblili pochvalou nad nečekanou úrovní přednesu a diváci, hlavně studenti, se do dvorany Ústř. pražské knihovny nevešli. Závodům se vytýkala stranickost, což je přirozené tam, kde se výkony nedají měřiti na centimetry a vteřiny.

Udržeti tyto jistě ušlechtilé závody pro příští leta bude možno, v této nákladné formě, jen s velkou podporou hmotnou celé české kulturní veřejnosti.

★

kž. — N o v é v ý r o č í.

Na paměť zborovské bitvy bude se každoročně koncem června pořádati závod branné zdatnosti mládeže v běhu, střelbě ze vzduchovky a plování v obleku. Nejschopnější z každého okresu bude vybrán zvláštní komisí, jejímž předsedou bude okresní hejtman. Podmínkou je, aby jinoch byl 17 roků star, státní příslušník a bezúhonný. Snad náběh k maratonskému běhu?

Hospodářsko-socialní.

Stroj a práce.

Náleží k sobě, stroj určen k práci. A nyní se mu vyčítá, že zavinuje nezaměstnanost!

Theoreticky jest o to spor. Obhájci stroje praví, že vynalezne-li se nový stroj, výroba jeho nahradí dělníkům práci, o kterou je stroj svou rychlejší a (obyčejně) dokonalejší práci připravil.

Zkušenost nasvědčuje pouze, že mnozí dělníci snad najdou práci v továrnách na nové stroje. Všichni málokdy — nezaměstnanost přece se zdá padati též na vrub strojů.

Avšak omeziti lidskou vynalézavost? Nehledati a nevyráběti nových strojů? Kdo by si troufal tuto nehoráznost navrhnouti?

Něco jiného by bylo omeziti výrobu strojů již vynalezených a vyráběných, t. j. jejich nadvýrobu. Ale i tu podnikatel co by měl činiti, kdyby měl pro nové stroje dost práce?

Omeziti tedy jejich práci, t. j. nadvýrobu zboží! Avšak není-li snadno najíti skutečnou potřebu výrobků, nesnadnější bude ji rozdělit tak, aby výrobci nebyli vážně poškozoováni. A zmenší-li se výroba, přibude tím práce dělníkům?

Zbývá zkrácení pracovní doby. Půjde o to, kolik podnikatelů je snese, jak dlouho atd.!

O nadvýrobě potravin netřeba ani dále mluvit.

*

Družstevnictví.

Sdružení má znamenati sílu. Ačkoli je také osvědčený výrok, že nejsilnější jest muž sám. Záleží to na okolnostech.

Peněžní družstevnictví vzniklo z potřeby opatřiti více peněz pro nákladnější podniky, kde nestačila síla jednotlivců nebo nebylo u nich vůle, vynaložiti své peníze na podniky, nebylo podnikavosti nebo chuti podstoupiti risiko a uvaliti si práci. Ti, kteří družstva v soutěži pak byli poškozeni, pozdě litovali. Někteří se potom přidružili také.

Družstevnictví je znamením hospodaření pokročilého a má ve vývoji průmyslu, obchodu atd. ohromný význam. Zásluhy? Zajisté i zásluhy! Avšak zdá se, že svoji podnikavost přepjalo a že místy se stává nepohodlným. Bohatství jest moc, a moci se rádo zneužívá. Trusty, kartely podporovaly nejen rozmach, ale i jeho omezování, když nebyl v jejich prospěch. Akciová (na záp. bezejmenná) družstva, ač mohou býti velmi rozšířená, tedy demokratická, zdají se již taktéž vaditi jednotlivcům, v obchodě i v průmyslu. Vůbec se družstevnictví vyčítá, že ovládajíc určité obory hospodářské působí na ně jednostranně podle svých zájmů, na škodu souměrného celku.

Pravda, podnikání družstevnické jest vlastně nákladnější nežli soukromé, tedy proti původním záměrům nevýhodné. Ale ovšem, za to se v něm daleko více lidí přizívá. Že v něm se tedy také vyskytuje víc nepoctivosti, to jen mimochodem. Přátel mu nepřibývá.

Politický.

Irsko

chce býti zcela samostatným státem. 1/5 t. r. sněm prohlásil jeho nezávislost na Anglii, korunovačních slavností se úředně nesúčastnilo. Anglie se ještě závěrečně nevyslovila, protestantský Ulster jistě souhlasiti nebude. Od r. 1916, kdy o velkonocích v Dublině vypukla revoluce, bylo takových pokusů víc, ale vesměs nezdařilých.

Irsko, země mučeníků, mnoho vytrpělo od brutální protestantské Anglie. Stalo se zemí otroků. Z části se jim dařil útek do USA, kde však z různých příčin, tak z řevnivosti na jejich pracovitost a úspěchy nebyli „Ajrišové“ tuze oblíbeni. Starší čeští čtenáři vzpomenu si na ohnivé články K. Tůmy, zvaného krvavým, ve Vlčkově „Osvětě“ ve prospěch týraného katolického Irska, ač pisatel byl radikálním socialistou.

Nový stát by měl 68.895 čtv. km se 2,972.000 obyvateli, jichž by ovšem přílivem z ciziny brzy přibývalo.

Národním, galským jazykem hovoří už jen mizivá část národu. Dějí se pokusy o jeho vzkříšení, hlavně od kněží, kteří nepřestávají jim kázati a vyučovati. Snad škoda práce, třeba sebe ideálnější! Když se po převratě sešli Angličané (Lloyd George a Churchill) a Irové (Collins a Griffiths s Valerou) k poradě o budoucnost, ptal prý se George těchto Sinnfeinistů, jak se po galsku řekne: vyjednávání. Oni nevěděli, galština takového výrazu nemá.

Irský vůdce Eamon de Valera je po otci Španěl, po matce Ir. Byl professorem matematiky, jest krajně odvážný a houževnatý — Bůh dej, aby ne přepjatý — realista a romantik zároveň. Zmíněné vyjednávání zmařil požadavkem, že nechce britský dominion, nýbrž docela samostatný stát.

★

ka — Jak se dívat na občanskou válku ve Španělsku.

Jaká bude bilance španělské občanské války?

Tragika španělských rodin nám vysvitne z několika smutných obrázků:

V nádherné síni paláce Andalusia v Seville živým proudem lidí prochází rychle mladý ještě muž, jako by chtěl co nejdříve uniknouti jeho smíchu a pokřiku. Hlava zapadla mezi ramena, oči skloněny k zemi. Kdo je to? — Uprchlík z Malagy. Byl odsouzen na smrt na počátku revoluce, ale podařilo se mu po mnohém úsilí vyváznouti ze žaláře, kde měl býti zastřelen. Zanechal v městě asi čtyřicetiletou ženu a dvě dcery, osmnáctiletou a šestnáctiletou. Když nacionalisté dobyli Malagy, vrátil se tam a co shledal? Ženu i dcery těhotné, aniž mohly udat, jak k tomu přišly.

V Salamance se setká u oběda zpravodaj jednoho čelného francouzského listu (Gringoire) s Baskem, s jedním z hlavních předáků

karlistů. Slovo se obrátí na pohromu jeho rodného kraje. „Měl jsem pět dětí,“ vypravuje. Ze čtyř synů jeden byl, jak vím ze spolehlivého pramene, zavražděn v Bilbau. Tři ostatní jsou v žaláři a obávám se, že je čeká podobný osud. Má dcera je — spíš bych měl říci — byla řeholnicí v jednom klášteře madridském. Od počátku povstání nemám o ní zprávu.“

Válka nesla sebou vždycky hrůzu, ale postihovala spíše jen muže, šetřila většinou žen, děti a starců. Ale tato občanská válka ve Španělsku nedbá pohlaví ani věku.

Projížděje severním Portugalskem spatřil náš zpravodaj v jednom hotelu, postaveném na vrcholku hory, skýtajícím překrásný pohled do širokého kraje, matku s tváří předčasně odkvetlou, opravdovou mater dolorosu. Seděla u sousedního stolu uprostřed svých šesti dětí, věku od 4 do 12 let.

Uprchlíci z Ovieda, šeptá mu majitel hotelu. Přítel zpravodajův, Portugalec, naváže s ní hovor, i vypravuje mu stručně stísněným hlasem svou historii: Když vypuklo povstání, dlela, se svými dětmi na letním bytě — i podařilo se jim prchnouti z rudého území. Ale její muž už neměl to štěstí. Co se s ním stalo? Kolem Nového roku dostala od něho dopis se stručnou zprávou. Přišel oklikou přes Buenos-Aires (přes Argentinu). A potom už nic. Uplynuly měsíce a měsíce, její muž, otec šesti dětí, neposílá žádné zprávy, ač její dělí od rodiny sotva 200 km. Je mrtev či živ?

Kdo je vinen?

Jak odhadnout nyní po desítiměsíčním trvání španělské občanské války celkové ztráty lidských životů?

Španělé sami počítají jich na milion. To je číslo ohromné, pomyslíme-li, že Francie měla za čtyři léta světové války 1,400.000 mrtvých nebo nezvěstných. Než je třeba si uvědomiti, že byly ve Španělsku celé kraje vylidněny, všichni, kdo nebyli pobiti, museli následovati rudé voje na jejich ústupu. Kolik z těch nešťastníků, na rychlo opustivších domov, starých i mladých, žen a dětí, přežije tento násilný odchod?

Pro poctivého pozorovatele, který se snaží utvořit si úsudek na místě, který sbírá četná svědeckví pramenů nejrůznějších — není závěr nesnadný: odpovědnost nepadá na ty, kteří se pozdvihli, aby učinili konec nesnesitelnému stavu, avšak právem ji svrháme na ty, kdo s rozvahou vytvářeli zlořády a výstřednosti a dali tak podnět k povstání!

Nestranní cizinci, příslušníci různých zemí, i demokratických, kteří spíš tíhnou k odsouzení revolty, vzbuzené generály, odpovídali souhlasně na otázku: Byl možný život před povstáním z 18. července m. r.? — Stával se opravdu nemožným. Nebylo už bezpečnosti osobní ani majetkové. Kdybyste se byli dopustili neprozřetelnosti a vyšli večer na ulici, učinili byste tak na vlastní nebezpečí, ba záhubu, nikdo by vám byl nezaručil, že se vrátíte zdraví a bez pohromy.

Lidé by vás byli zastavili u výstupku chodníku, aby na vás žá-

dali podporu pro tu neb onu rudou společnost. Kdybyste odepřeli příspěvek, byli byste dostali do těla kouli nebo by vám vrazili nůž do břicha. Automobilisté byli zastavováni na hlavních silnicích a vydírány na nich peníze. Běda jim, kdyby nebyli klopili hned peníze a dobrovolně nesložili značné obnosy do revoluční pokladny! Byli olupováni a nejedenkrát vražděni. Nepomohlo nic dovolávaní se policie nebo četníků. Ti nechtěli nebo nemohli nic dělat.

Chování revolučních stran bylo stále a stále hrozivější. Každý, Španěl i cizinec, očekával poslední násilný čin, kterým bude konečně ustaven sovětský režim, vyhlašující zabavení většiny statků. Tento násilný čin byl podrobně připravován komunisty. Dokument o tomto plánu, státním převratu, byl publikován, který chtěli vlastenci španělští překaziti.

V takovém ovzduší se žilo týdný, ba měsíce.

Ovšem jen v Rusku, vyčerpaném světovou válkou, se lid, zvyklý na otročení, nevzmohl na branný odpor a podrobil se sovětskému režimu. V každé jiné zemi evropské by byl pouhý pokus ustavit tento režim rozpoutal automaticky povstání a občanskou válku.

A to se stalo ve Španělsku. A to by se stalo ve Francii, kdyby se strana komunistická pokusila ve službách sovětů způsobem násilným nastoliti svou vládu.

Zvířeckost ve vší své hrůze.

Krutosti, hrůzy, zvířeckosti, spáchané rudými ve všech krajích Španělska, na severu i na jihu, se nedají popřít. Popíratí by je mohl jen člověk zaujatý.

I „Times“ o nich psaly, třebas jsou nakloněny spíš straně vládní než Francově. Zvláštní zpravodaj tohoto listu projížděl krajinou valencijskou a přesvědčil se o zříceninách, o hrůzách i masakrech, spáchaných rudými.

Vláda burgoská vydala množství dokumentů, dvě alba protokolů, provázených fotografiemi, na něž nemožno hleděti než s odporem.

Ptáme se, jak mohly lidské bytosti — jako jsme my — se dát strhnout k tak divokému a mrzkému jednání?

Na to vám odpovídá, zvláště ve Francii: Vždyť nacionalisté páchali podobné činy.

To není pravda!

Průvrženci Francovi s počátku, zvláště v Seville, dosti tvrdě potlačili protivníky, považující to za nezbytné. Zastřelili mnoho rudých. V občanské válce si počíná strana proti straně přísně a neúprosně. Ale nikde se nedopouštěli bílí ani zdaleka takových ukrutností jako rudí. Nikde nezapalovali budovy hodnoty umělecké, neznásilňovali a nerozparovali ženy, nemučili kněze, nespalovali lidi polité petrolejem. Nikde se zuřivě nevrhali na své oběti. Není obdoby mezi chováním obou protivníků.

Mnozí Španělé, i ti, kteří se chlubili, že znají svůj národ, se tázali se smutkem, smíšeným s ošklivostí, jak mohli jejich krajané popustiti uzdu tak krvežíznivým pudům.

Jak vysvětliti toto pobloudění?

Tvrдост, násilnost španělské letory objasňují mnoho. Zůstat v krvi tohoto lidu jistá dávka africké krve, takže se dá snadno strhnouti k náhlým a děsným výbuchům. Krvelačnost se ho zmocní, a pokud ho drží, nepopustí. Jakmile se odhodlá k první vraždě, pak se stává divokou šelmou, která rdousí z pouhé rozkoše.

Ale toto vysvětlení nedostačuje. Je třeba přidati jiné, které je mnohem naléhavější.

Bolševictví zaneslo už dávno na poloostrov Pyrenejský své praktiky, své metody a svou taktiku. Lenin určil svým pronikavým pohledem Španělsko za druhou zemi (po Rusku), kde se rozvine s úspěchem bolševická zkušenost. Sem tedy jdou přímé rozkazy z Moskvy.

Mezi instrukcemi bolševiků první a nejdůležitější předpisuje užívat od počátku revoluce nejvyšší míry násilí a postrachů, aby protivníci byli zastrašeni, ochromeni, aby pozbyli vši chuti k odporu. Čím krutěji revoluce bude postupovat, tím spíše bude hotova. Čím víc poteče krev protivníků, tím více bude ušetřeno vlastní. Je třeba zničit, vyloučit všechno, co je schopno sebemenšího odporu. Je třeba postupovat neúprosně, ohromit ducha obyvatelstva, zpitomit je prudkou ranou.

Dosáhne-li se tohoto účinku, všechno ostatní půjde snadno.

Španěle nenesou tedy sami odpovědnosti za tyto hrůzy. Řídili se jen pokyny svých rudých učitelů. A podle toho, jak kdo o dvou válčících stranách píše nebo mluví, můžeme směle posouditi, čeho se od něho nadíti, kdyby se dostal k moci. Komunismus v úvodníku odsuzovati a hned v další zprávě španělské hrůzy svalovati na povstalce a hájiti valencijskou vládu, z námá bolševická potutelnost je v našem tisku tak častá!

F r a n c o o n o v é m Š p a n ě l s k u .

Mezi vládci mé země, pravil Franco, někteří nemohou býti, bohužel, ušetření výtek. Je to z části jejich chybou, že tolik pohrom přišlo na Španělsko. Náš lid se mohl tím spíš nakazit ideami socialistů, komunistů a anarchistů, protože jsme nic nepodnikli včas, abychom tomu zabránili.

Nic, bohužel, nebylo řečeno přesněji.

Když se revoluce v lidu rozpoutá, nejsou revolucionáři jediní vinníci. Velká je také vina těch, kteří z bezstarostnosti, sobectví, slabosti nebo zbabělosti nedovedli, když to bylo v jejich moci, čeliti nákaze.

Španělský proletariát, venkovský i městský, byl po dlouhou dobu tuze zanedbáván, ponechán zcela sám sobě.

Náčelníci nového Španělska, všichni ti, kteří usilují „železem a ohněm“ zajistiti si vítězství, jsou pevně rozhodnuti hledati a naléztí lék na bídu lidu venkovského. Strany levice, i extrémní levice pojaly — na papíře — plán agrární reformy, který nevedl a nemohl vésti

/ k dobrému výsledku. Byl zplozen v násilí a nenávisti. Jeho účelem bylo jedny oloupiti a jiné obohatiti.

Je třeba tuto reformu prováděti znova. Bude jistě provedena. Kdo z nacionalistů přemýšlí o pohromách vlasti, dobře ví, že se naprosto nemohou, i kdyby chtěli — ale nikdo tomu nechce — vrátiti k starému stavu věcí. V tom se všichni shodují.

Liberální a parlamentární systém, takový, o jaký se dál marný pokus ve Španělsku, je pohřben. Žádná moc světa nebude s to jej vzkřísiti. Bude nahrazen režimem autoritativním, opírajícím se o pevnou vládu — se systémem korporativním, podobným tomu, který se osvědčil v sousedním Portugalsku.

V y z n á n í i n t e l e k t u á l a .

Zpravodaj francouzského listu „Gringoire“ se setkal v Salamance s jedním španělským intelektuálem, kterého poznal kdysi v Madridě jako osobnost vykonávající velký vliv v kruzích literárních, především v pověstném madridském Atheneu. Důležitost tohoto prostředí v politickém vývoji poloostrova, při pádu monarchie a prohlášení republiky, jeho rychlé přeorientování k nejkrajnější levici jsou dobře známy. Nuž — tohoto muže, kdysi tak pokrokových názorů, na svůj velký podiv našel v Salamance mezi karlisty. Jako by tušil jeho překvapení, tento intelektuál vysvětlil sám změnu, která se s ním stala.

Nadobro jsme se zklamali, pravil, a jsme si vědomi odpovědnosti za pohromy, které přikvapily na naši zemi. Španělští intelektuálové měli zajisté velmi vážné důvody k stížnostem, proti starému režimu, který k nám neměl patřičný ohled a nepřipustil, abychom se dostatečně uplatnili v zemi. Když srovnávali své postavení s postavením francouzských intelektuálů, měli ovšem právo být nespokojeni, ba rozčilovati se. V této nespokojenosti byli nejúčinnějšími agenty republikánské propagandy.

Republika přišla snadněji a náhleji, než jsme očekávali; v prvních dobách mnohé z nás zahrnula poctami, jmenovala přes noc na nejvyšší místa ve státě, ministry, vyslanci atd.

Ale ti, kteří měli špetku prozíravosti, vytušili, že na dlouho nezůstanou pány hnutí, jež rozpoutali. Řízení jeho se jim konečně vymklo. Jiné ruce je na sebe strhly.

Nuž, tito noví pánové Španělska: socialisté, syndikalisté, komunisté, anarchisté, byli pevně rozhodnuti neposkytnouti intelektuálům víc místa, než měli za starého režimu. Tak jsme tedy zřejmě změnou nic nezískali.

Jedna věc se však stávala jistou: krajní strany den ze dne mohutněly a chystaly se posovětit celou zemi, zotročiti, ba vyhladiti všechny ostatní třídy, aby nastolily diktaturu proletariátu, nejhroznější a nejmrzčejší ze všech diktatur.

Takové bylo vyznání intelektuálovo. I mělo by být výstrahou intelektuálům ostatních zemí, třeba Francie.

HLÍDKA.

Husitské názory o církevním jmění.

Jiří Sahula.

(Č. d.)

Hlasy jiných husitských autorit.

R. 1408 navštívil Prahu sekretář francouzského krále, mistr Jakub z Nouviona. V rozmluvě s ním viklefstí mistři čeští tvrdili, že k odstranění papežského rozkolu je nutno, aby duchovní neměli majetku. Jakub velmi bystře takový náhled potíral. Již tedy r. 1408 valdsko-viklefský požadavek chudoby církve byl programovým bodem církevně-revolučního hnutí na pražské universitě. Hlavním hlasatelem té zásady byl mistr Jakoubek ze Stříbra, jehož jedno kázání asi dalo příčinu k rozhovoru s pařížským mistrem. (SJH, 129—31.)

Jakoubek byl učelivým žákem Matěje z Janova a Viklefa. V jejich duchu počátkem ledna 1411 ve své přednášce o reformaci znovu prohlašoval, že kněžstvo má býti zbaveno světského panování a časných statků. Když v druhém turnaji viklefském r. 1412 Hus bránil článku o zabrání beneficíí mocí světskou, postavil se mu po bok Jakoubek řečí, v níž prohlásil, že jmění církevní je v úplném rozporu s naukou Kristovou. Prý duchovní mají jediným údělem Boha; tedy mají žiti z almužen dobrovolně uštěďřovaných, nikoli z vlastního majetku jako svěťští páni. Vždyť jmění jim překáží plniti jejich úkol, totiž pohrdati světem a hlásati slovo Boží. Majetek je kořen všeho zla v církvi. (PŽD I, 5. SJH, 252.)

Když král Václav silně naléhal, aby se v zemi náboženské strany smířily, Jakoubek na únorové synodě r. 1413 činil obnovu pokoje

závislou na rozhodnutí o církevním zboží. Prý příčinou porušení míru bylo světské panování duchovenstva; proto se dá pokoj vzkřísiti nejsnáze odnětím statků církvi. (NCD, 34. Srv. PŽD I, 5.)

Ve svém výkladu na Apokalypsu (sestaveném asi v letech 1420 až 1422) již jeví rozeklanost a nedůslednost v názorech na církevní zboží. Na př. tam schvaluje odnímání bohatství duchovenstvu, i když v tom je lakomství, ale jinde kárá „šelmu“, která k sobě hrne kněžské bohatství lakomě. (PŽD IV, 196.)

R. 1428 v obraně své proti Táborům se vyjádřil: „Přiznávám se, že jsem řekl, že je hříchem stavěti mnoho klášterů, nádherných a zbytečných kostelů, obohacovati řehole a kněze a chudých zapomínati, vše pro marnou chloubu a zlý život a že duchovenstvo nemá tak vládnouti světským statkům. Později z mých slov odvodili (Táboři) křivě, že duchovenstvo nemá míti nic. Zapomněli, že jsem dodal, že věrným kněžím má, co je nezbytno, náležeti ve shodě s Písmem. A tak ještě dnes tvrdí falešně, že jsem kázal, že kněží nemají míti vůbec ničeho.“ (PŽD I, 109.) V příčině statků kněžských Jakoubkovo stanovisko nebylo ovšem před husitskou válkou tak nevinné, jak by se zdálo z jeho pozdní obrany. Zkrátka průběhem času i Jakoubkův názor o hmotném postavení kněžstva se měnil. Nebylo tu přímočarého postupu až do smrti.

K nejmírnějším novotářům na universitě náležel mistr Prokop z Plzně. Jeho touha po smíru s Římem tím rychleji rostla, čím více se množily smutné následky viklefismu. Ten r. 1435 napsal ve svém apelu, aby utrakvisté smír s basilejským koncilem dokonali, prý překážky pokoje jsou již odstraněny. Další odboj by znamenal, „abychom ta zboží, kteráž jsme osáhli a podrobili aneb obholdovali, abychom je sobě osobili a jich z ruků nevypouštěli“. Ale pak by se ve světě mluvilo, že utrakvisté chtějí bojovati o zboží cizí a o lakomství. (Prokop se tu dotýká toho článku nedokonaných smluv, v němž řečeno, že církev může míti statky.) Volal ve svém manifestu ohnivě: „Nedajme sobě již v tom více plésti a zmatkův činiti těm lidem duchovním nebo světským, nesvatým, nedoučeným a nestálým, o nichž více zlého víme než dobrého, ale pro moc, kterou sú sobě vyzdvihli, musíme jim druhdy přehověti. Jimžto povýšení jich a cizí čest a zboží více se líbí, nežli obecná jednota svatá a pokoj, neboť takoví jiné na smrt nasazují a jí se sami varují.“ (EVL II, 435—7.) Tedy bičováním hrabivců snažil se Prokop pohnouti husitskou veřejnost, aby církvi statků přála.

V úsilí, aby duchovenstvu byly zabezpečeny zdroje slušného zaopatření, Prokop pokračoval houževnatě i v následujících letech. R. 1444 vytýkalo se mu v táborských žalobách, že pokládá držitele církevních statků za svatokrádce. Ačkoli nejsou právně z církve vyloučeni, mělo by se tak prý státi, dokud by těch statků nevrátili a škod nenahradili; měli by o to býti poháněni k církevním soudům. Docela prý Prokop souhlasí se „svatokrádežným kacířstvím“, aby kněží brali za posluhování svátostmi a jiné duchovní úkony peníze; je pro to, aby ofěry byly přijímány, jež mají „speciem mali“. (UVP I, 870.)

Učený a ohnivý mistr Jan z Příbramě, který soustavně potíral táborské bludy, ocítal se v luštění ožehavých otázek často na jedné linii s Prokopem. Vytýkal r. 1429 Táborům jako nepravost, že „statky a desátky kněžské vždy lúpežně zrušili a laikům, svých běhův pomocníkům, je rozdělili.“ Praví sice, že by bylo lépe, aby kněží žili chudobně, ale stěžuje si na nešetrné a ukvapené oloupení církve od českých pánů. (PŽD I, 146, 143.)

Anglický viklefovec Petr Payne (zvaný u nás obyčejně Engliš), přijatý do sboru kališných mistrů pražských, hrál u nás v husitském hnutí vynikající úlohu a měl značný podíl na vleklých vzájemných svárech husitských theologů. Byl od husitů vyvolen, aby na koncilu basilejském proslovil obranu pražského artikulu o světském vládnutí duchovenstva pozemskými statky. Tudíž v dlouhé řeči r. 1433 dovozoval, že se nezapovídá duchovenstvu užívati světského zboží, pokud se v tom nezabřídá v přílišnost a zbytečnost. Ale má se kléru odnítí samo vládnutí pozemskými statky, poněvadž to vadí duchovní práci. Kde se hřešení duchovenstva stalo zvykem, tam má světská vrchnost netoliko právo, ale i povinnost odstraniti příčinu hříchu (světský majetek). (Palacký: Dějiny III/3, 79. OSN XIX, 371.)

Výmluvný mistr Šimon z Tišnova, horlivý Husův stoupenec, ve své kvodlibetní kvestii, přednesené počátkem r. 1416, prohlásil, že k nápravě církve je třeba, aby se kněžstvo zřeklo světského panování; vždyť prý kněží pečující o světské záležitosti a shánějící se po bohatství nemohou plniti svého duchovního poslání. Je prý potřebí zrušiti kléru i pravidelné dávky za duchovní úkony. Kněz nemá podržovati majetek ze žádného titulu; smí míti jenom nejnutnější věci, které mu uštěďňují věřící jako almužnu z lásky. Je mu dovoleno domáhati se u věřících nezbytných prostředků k životu buď

ústně anebo písemně jen v případech potřeby a nouze. Šimon zamítá pravidelné dávky, pokoušeje se dokázati z Písma sv., že jsou pouze almužnami, k nimž není nikdo vázán. Světští páni smějí kněžím zle žijícím pobrati jejich zboží. (Časopis Matice moravské z r. 1925, 36. PŽD, I, 114.)

Ale po hořkých zkušenostech týž Šimon již r. 1419 se odvrátil od husitství zcela a psal proti jeho zvláštnostem důkladný traktát. Prohlásil, že sám Kristus dal svolení, aby kněží vládli světským majetkem. Církev nezbytně potřebuje pozemských statků, aby mohla udržovati v kázni podřízené, potlačovati lstivé nástrahy kacířů a odklízeti nedostatky chudiny. Proto nechť jsou od věřících střežena všechna nadání kostelů, kanovnických míst, obročí a hodností, jež slouží užtku, ozdobě a řádu v církvi. Rovněž mají zůstati nedotknuty mnišské řády; ať jich světští páni neznepokojují. Ti kněží, kteří káží proti duchovním nadáním, jsou zvrhlými syny církve. Rovněž tak Šimon soudí o kněžích, kteří odstoupili duchovní statky světským pánům. (Časopis Mat. mor. z r. 1925, 132—3.)

Tak veliký obrat bystrého mistra, který i za hranicemi byl počítán k předním vůdcům husitů, způsobil pochopitelně veliký rozruch. Šimon i v následujících letech ohnivě hájil katolicismus a jmění církevní. (Tamže, 144, 154—5.)

Nejmenovaný autor husitské postily z I. polovice XV. století praví: „Nyní světští lidé otjímají kněžím panství a sbožie z lásky jakožto příčinu zřejmú jich zatracenie — dobře činí; pakli to činie pro své lakomství aneb pro nepřiezen (z nenávisti), hřešěť velmi.“ Prý kněží Nového zákona nemají míti světského zboží. (ČMČ z r. 1931, 74, 85.)

Husitský spisovatel z družiny radikála Želivského v postile, sestavené krátce před r. 1420, nadšeně doporučuje úplnou chudobu kněžstva. Prý svoboda Ducha sv., jež jediné propůjčuje pravou neohroženost, zakládá se právě na dokonalé chudobě. Lpěti na věcech tohoto světa je pohanství. Chudý nacházející se v lásce (Boží), snášejíci všecko protivné trpělivě a mající Boha, všecko má. Jestliže kněžím se uloupí zboží, mají to snést s radostí. (ČMČ z r. 1927, 144.) Ale vzletná slova husitského idealisty měla býti také adresována světských notabilitám, které dychtivě čekaly na konfiskaci ze sobectví. Vždyť přece šlechtici a měšťané také horlivě prohlašovali, že chtějí býti dokonalými křesťany.

Mistr Rokycana r. 1433 — tedy již po dlouhých zkušenostech —

prohlásil, že jeho strana sekularisací nesměruje k ožebračení církve. Prý něco podobného ani on, ani jeho stoupenci nezamýšleli. Pouze si přáli, aby kněží pro sebe měli jen tolik statků, kolik by právě potřebovali na živobytí. Přebytečné příjmy nechť připadnou chudinně, aby se nemohla naskytovati duchovenstvu příležitost k světskému panování. Prý strana reformní nechce, aby její kněží žebrali. (NCD, 88. TDP IV, 585.)

Týž mistr označil klerus za pouhého správce církevního jmění, asi tak, jako poručníka nad majetkem sirotčím.

Později upozornil, že jsou světští kněží „vyňati od tělesného díla, aby se mohli Písmům svatým učití“. Sami žáci zasluhují podporu, aby se mohli věnovati nerušeně studiím; v důsledku toho se vyžaduje hmotné vydržování duchovenstva i kněžského dorostu. Zato však Rokycana zamítal jakékoli fundování klášterů a zvláště řádů žebrařských. Zavrhl i pořizování nových odkazů ke kostelům. (NCD, 90, 109—10)

V Manualníku Korandově v odpovědi mnichu bosákovi se čte: „Pán Kristus nebyl žebrákem, neb jemu za práci, za dobrodění dávali z statkův svých, což potřebí bylo.“ (TMK, 47.) Tato slova, napsaná v XV. století, po smrti Jiřího z Poděbrad, odporují husitským výmyslům z první čtvrti téhož století.

Jan Žižka žádal, aby světští lidé kazili a rušili nadání kněžská a „zboží svatokupecká“, ať na statcích ať na úrocích, jako kacířská, a to od papeže až do nejmenšího. (PŽD II, 171.) Tedy byl pro násilné rušení kněžských beneficií.

(P. d.)

Založení jesuitské residence v Tuřanech.

Dr. Josef Jančík.

Ú v o d.

Stav katolické církve na Moravě v 16. století byl neutěšený. Většina obyvatelstva přidala se k různým sektám, kterým byla doprávána na Moravě úplná svoboda. Jisto jest z různých zpráv, že ž á d n á jiná země evropská nebyla tolikovým sektářstvím zmítána jako právě Morava.¹⁾

Z hlavních náboženských společností byla tu předně církev podobojí, která se organisovala podle příkladu Čech; byla tu dále Jednota bratrská, k níž se hlásili vynikající šlechtici, a v té době šířilo se i na Moravu protestantství, které nabývalo moci hlavně v německých městech a bylo horlivě přijímáno i od pánů, ježto neukládalo velkých povinností a umožňovalo jim obohacovati se na ujmu církve.²⁾

K těmto třem hlavním směrům družily se sekty menší. Za zmínku stojí Novokřtenci, Habrovanští čili Lidečtí, Mikulášenci a Adamité.³⁾ A tak právem napsal r. 1581 rektor brněnského jesuitského noviciátu řádovému generálu: „Ke katolické církvi hlásí se jenom málo bezvýznamných lidí. Téměř veškerá šlechta je zapletena v různých bludech. Již mnoho jsem prochodil, procestoval jsem téměř celé Německo, ale nenašel jsem ještě na světě země, kde by bylo tolik sekt a bludů jako zde. Morava jest takřka shromaždištěm všech možných heresí na zemi.“⁴⁾

¹⁾ Fr. Kameníček: O vzniku prvních dvou kolejí jesuitských na Moravě, Sborník Histor. 1885, str. 33.

²⁾ „Jest známo, jak vyhlídka na sekularisaci církevního jmění a jeho použití nejen k obecně prospěšným účelům, na př. školským a vzdělávacím, ale také na zvětšení rodového jmění knížat a šlechty roznesla myšlenku reformace brzy do nejzazších koutů německé říše. U nás sice šlechta už za válek husitských zabrala ze značné části jmění vyšších duchovních institucí, zejména v Čechách, než zbývalo tu ještě stále mnoho, co mohlo přijíti v úvahu. Bylo to zejména staré, bohaté jmění far a zejména desátky farní, které při velkém rozsahu farních okruhů představovaly značná beneficia.“ Fr. Hrubý, Luterství a kalvinismus na Moravě před Bílou horou, ČČH 1934, str. 290.

³⁾ Boh. Balbín: Diva Turzanensis, str. 58, praví, že ve Slavkově bylo 14 sekt.

⁴⁾ Al. Kroess: Geschichte der böhmischen Provinz der Gesellschaft Jesu, I. Bd., Wien 1910, str. 289.

V takové záplavě různých sekt těžko bylo bojovati katolické církvi o uhájení existence, o udržení starých posic. Boj ten byl tím těžší, ježto nebylo tu dostatek dobrých vůdců-kněží.

V polovici XVI. století byl na Moravě takový nedostatek kněžstva, že jednomu faráři bylo často obstarávati duchovní správu v celém obvodu nynějšího děkanství. Kromě toho katol. kněžstvo v té době bylo pro tak důležitý úřad málo vzdělané (studium od doby husitské leželo ladem), nemohlo tedy dostatečně odrážeti útoků, jež na lid moravský po přednosti od protestantských duchovních byly činěny.¹⁾ Byli kněží, kteří neznali ani rozhřešovací formule.²⁾ Kněžstvo žilo pak ve špatných poměrech materiálních, takže na další vzdělávání nebylo možnosti ani chuti. Patroni, kteří přáli novotám, činili katol. kněžím ještě příkoří, jen aby se jich zbavili. Faráři byli od svých patronů považováni za sluhy a byli odkázáni úplně na jejich milost či nemilost. Když viděli, že od patronů nemohou se nadíti zlepšení svých poměrů, museli si živobytí opatřovati jinak, což jistě k povznesení a utvrzení náboženského života nesloužilo.

Biskupové olomoučtí sice se snažili zabrániti všem škodám, jež trpěla církev, ale sami nestačili stavěti hráze přívalu nevěry a sektářství. Byli pro boj tento slabí, ježto v něm byli osamoceni. Šlechta se většinou přidala k novotám.

Mocnou oporou pro ně mohlo býti kněžstvo řeholní. Než většina klášterů byla v ubohém stavu, kázeň, v dobách předchozích značně pokleslá, teprve začínala býti obnovována, zlořády a nepořádek teprve odstraňovány. Ale i přes ty obtíže vnitřní jednota i zevnější organisace katolické církve zabezpečovaly katolíkům pevné postavení, pevnější než u všech ostatních vyznání. Jednotná, ucelená, organicky učeněná víra katolická měla v sobě dostatek síly, aby vykonala poněmáhlu očistu mravní.³⁾

Nemalou zásluhu o zdar tohoto díla získal si v té době k nám uvedený řád j e s u i t s k ý.

První pokus o jeho zavedení na Moravu stal se za biskupa Marka Khuena, který již r. 1555 nabízel mu prázdný klášter františkánský v Olomouci. Než jesuité neměli tenkrát ještě dostatek sil, a proto návrh

¹⁾ Fr. Kameníček, I. c., str. 36.

²⁾ Kroess, I. c., str. 462.

³⁾ J. Tenora-Jos. Foltynovský: Bl. Jan Sarkander. Díl I.: Doba zápasů politických : náboženských od r. 1600—1620, Olomouc 1920, str. 60—73.

odmítli. K novému jednání došlo za nástupce Khuenova Viléma Prusinovského z Víckova, jemuž se konečně podařilo, že 4. října 1566 se jesuité v Olomouci usadili.

Hlavním cílem, který jesuité ve své činnosti sledovali, bylo co nejvíce posílit katolického ducha jak mezi šlechtou, tak i mezi lidem. Ponenáhlu působením ve školách se jim podařilo vychovati kněžstvo, které mezi lidem křísilo pokleslé sebevědomí katolické. Rovněž i šlechtu získávali pro církev a tím posilovali pozice katolické na Moravě.

K olomoucké kolleji přidružila se r. 1572 nová kolleje v Brně, založená hlavně přičiněním Jana Grodeckého, probošta kollegiátní kapitoly, a jeho bratra Václava, děkana kollegiátního chrámu. Do Brna přenesen byl noviciát a později první probace. Hlavní péči věnovali ovšem zase školám a svým působením přispěli nemálo k udržení katolicismu v Brně. Ale tak jako u katolíků těšili se veliké oblibě, tak zase na druhé straně od nekatolíků byly jim působeny všemožné obtíže a nepříjemnosti. Za jak nebezpečné pro své plány a úmysly pokládali je nekatolíci, ukázalo se nejlépe r. 1619. Stavové moravští přidali se k povstání stavů českých proti císaři Ferdinandovi. Na sněmě, který začal 4. května, bylo spojení se stavy českými dojednáno. — Jesuité nemohli očekávat od změny poměrů nic dobrého. Věděli, jak zacházelo se s jejich bratry v Čechách, a tušili, že je stihne podobný osud. Neklamali se. Sněm 6. května usnesl se, že jesuité mají býti ze země vypuzeni, a to na věčné časy. Usnesení provedeno v Brně 8. května a v Olomouci 13. května.¹⁾

Vyhnanství jejich netrvalo však dlouho. Po bitvě na Bílé hoře císař Ferdinand II. povolal dekretem z 23. ledna 1621 jesuity zpět. Když uvedli zpustošená sídla do pořádku, věnovali se svým obvyklým pracím.

V následujícím období rozvinuli však horlivou činnost misionářskou, jejímž cílem bylo přivést Moravu zpět do církve katolické. Olomoucké a brněnské kolleji dostalo se v této době pomocníků v nově založených kollejích, a to v těch místech, kde katolicismus dříve byl nejvíce ohrožen. Takovým městem bylo Znojmo, kam jesuity uvedl

¹⁾ Kroess, I. c., str. 955—966. — „Zdá se vše tomu nasvědčovati, že tyto kolleje byly určeny už předem pro potřeby budoucí církve, k vybudování škol a konsistoře, ježto statky při kollejích zabrané byly dostatečné pro ten úkol.“ Fr. Hrubý: Luterství a kalvinismus na Moravě před Bílou horou, ČČH 1935, str. 24.

r. 1624 Michal Adolf hrabě Althan. Pokus o usazení v Holešově na panství Ladislava Popela z Lobkovic neměl kladného výsledku. Za to byla založena nová kollej v Jihlavě opět hrabětem Althanem a později r. 1635 v Kroměříži z daru Kateřiny Alžběty, dcery Viléma Bohuslava Zoubka ze Zdětína. Tato kollej byla po švédských vpádech přeložena do Uherského Hradiště, kde si ji přál míti Ferdinand II vzhledem k misiím konaným na Valašsku. K těmto dosavadním sídlům jesuitů přibyla r. 1651 kollej v Telči s domem třetí probace, fundovaná Františkou hraběnkou Slavatovou.

Rozvoj jesuitů na Moravě byl dovršen r. 1666 založením residence v Tuřanech. Od té doby až do zrušení řádu r. 1773 zůstal stav nezměněn.

I. Dějiny tuřanské fary před r. 1666.

Pověst o nálezu posvátné sošky P. Marie a nejstarší zprávy o Tuřanech. — Farář Pistorius a účta kardinála Dietrichsteina k P. Marii tuřanské. — Farář Matěj Petráš a jeho snahy o zvelebení Tuřan. — Balbínova „Diva Turzanensis“. — Žádost kanovníka Tschepana o tuřanskou faru. — Faráři Blažej Pavel Auředníček a Jan Geller.

Tuřany připomínají se po prvé r. 1208, kdy olomoucký biskup Robert získal je záměnou od pánů z Medlova za vesnice Doubravník a Drahnice. Počátkem 14. století byly Tuřany lénem v provincii modřické. V polovici 15. století byl větší díl Tuřan mensálním statkem biskupským.¹⁾

Tuřany již v ranním středověku byly známy jako mariánské poutní místo. V tamějším chrámu Páně uctívána byla socha Panny Marie, o níž pravila pověst, že ji na Moravu přinesli svatí apoštolé Cyril a Metoděj. Ve zmatcích a bouřích po vyvrácení říše velkomoravské byla skryta. Až teprve r. 1050 našel ji v trní rolník Horák z Chrlic při svém návratu z práce, a to na místě, kde stojí ještě dnes socha P. Marie. Vzal ji domů, ale za noci soška se ztratila a ráno našel ji opět v trní, kde se mu poprvé ukázala. Tento zjev se opakoval ještě jednou. Horák s ostatními obyvateli usnesli se, že vystaví pro sošku kapli. Ale k jejich nemalému podivu stavivo bylo vždy přeneseno na místo původního nálezů sošky. Z toho usoudili, že Matka Boží si přeje, aby jí zbudována byla svatyně ne v Chrlicích, nýbrž v Tuřanech. Tolik pověst.²⁾

¹⁾ Lad. Hosák: Historický místopis země Moravskoslezské, str. 218.

²⁾ Boh. Balbín: Diva Turzanensis, str. 34—59.

Historicky jest zaručeno, že v Tuřanech již v 13. stol. byla fara. Na listině z r. 1275 jest podepsán jako svědek Vilém „clericus de Thurans“, r. 1278 a 1279 však již jako děkan z Tuřan. Byl pravděpodobně děkanem obvodu brněnského. V letech 1358—1360 byl tuřanským farářem Vojtěch, kanovník olomoucký.¹⁾ Pak mizí všechny zprávy o Tuřanech, až teprve kolem r. 1504 připomíná se jako tamní farář Jan Bureš, r. 1506 pak Matěj, rodem z Čech. K r. 1510 se dovídáme, že na prosby faráře Prokopa Kropáče (Cropastz) byly 10. července uděleny odpustky 100 dní těm věřícím, kteří navštíví tuřanský kostel P. M. na svátky Neposkv. Početí, Zvěstování a Navštívení P. M., na svátek sv. Anny a v den posvěcení chrámu a přispějí na potřeby chrámové.²⁾ Z dalších farářů znám jest kolem r. 1551 Michal z kláštera velehradského, r. 1554 Jakub Sceczovský, r. 1556 Mikuláš Těšínský (Tessinensis), rodem ze Slezska, r. 1587 Valentin Hagen, rodem ze Slezska, r. 1598 Filip Orchites, rodem ze Slezska, r. 1602 Michal Schmoch z Rakous, r. 1606 Bartoloměj Rosenberg z Brna, konečně r. 1608 Jiří Pistorius.³⁾

Farář Pistorius přičinil se o rozkvět poutí do Tuřan a vůbec o zvelebení poutního místa. V této snaze našel horlivého podpůrce v kardinálovi Františku Dietrichsteinovi. R. 1600 se totiž stalo, že tuřanský kostel byl vyloupen. Jakmile se o tom kardinál dověděl, vydal se hned sám z Olomouce na cestu do Tuřan, aby se tam o spáchaném zločinu osobně přesvědčil. Když spatřil, jaké spousty byly v chrámě natropeny, poručil, aby na jeho náklad stěny byly

¹⁾ Gr. Wolný: Kirchliche Topographie, II. 1., str. 447.

²⁾ ... Cupientes igitur, ut Ecclesia Parochialis B. Mariae in Duras, Olomucensis Dioecesis, congruis frequentetur honoribus, et a Christi Fidelibus iugiter honoretur, ac in suis structuris et aedificiis debite reparetur, conservetur et manu teneatur, nec non libris, calicibus, luminaribus, ornamentis ecclesiasticis et rebus aliis divino inibi cultui necessariis decenter muniatur, utque Christi fideles eo libentius devotionis causa confluant ad eandem et ad reparationem, conservationem, manutentionem et munionem huius modi manus porrigant promptius adiutrices, quo ex hoc ibidem coelestis dono gratiae se conspexerint uberius reffectos, Nos Cardinales ... centum dies de iniunctis poenitentibus misericorditer in Domino relaxamus ... Opis v morav. zemském archivu, Akta brněnských jesuitů, Fasc. XL U. (Zkratka: MZA.)

³⁾ Arcibisk. archiv v Kroměříži. Spiritualia. Parochialia. Tuřany. (Zkratka AAK Tuřany.) — Poněvadž však již r. 1600 připomíná se Pistorius jako farář tuřanský, byli asi Filip Orchites, Michal Schmoch a Bartoloměj Rosenberg jeho vikáři, jako jím byl později Vavřinec Pachelius.

potazeny černým sukem a aby na věžích byly zavěšeny černé korouhve. Čin tento vzbudil pozornost v nedalekém Brně, takže mnoho lidu spěchalo do Tuřan, aby podle příkladu svého biskupa Boha a Matku Boží odprosili a uctili. Mezi účastníky bylo mnoho šlechty. A před tímto shromážděním biskup kázal o starobylosti poutního místa v Tuřanech a vybízel přítomné, aby přispěli k uhrazení škody svatokrádeží způsobené, což se také stalo.

Řeč kardinálova byla podnětem pro faráře Pistoria, že začal zaznamenávat zprávy mezi lidem o sošce kolující. Jeho zápisky staly se prvním pramenem pro dějepis posvátné sošky a svatyně tuřanské.¹⁾

Od té doby také přibývalo poutníků. Brzy se ukázalo, že starý kostel nestačí, a proto kardinál Dietrichstein dal jej r. 1610 na své útraty opravit a rozšířit. Při opravě přišlo se na starobylý nápis, z něhož bylo zřejmo, že kostel tenkrát stál asi 600 let a že tedy byl zbudován okolo r. 1000.²⁾

Když minula bouřlivá léta 1619 a 1620, kdy také jesuité na odchodu z Brna hledali v chrámu P. Marie tuřanské ochranu proti pronásledujícím je stavům,³⁾ nastala pro Tuřany doba nové slávy. Kardinál Dietrichstein ukázal právě v těchto letech, v jak velké úctě má P. Marii tuřanskou. První důkaz podal r. 1622, kdy na svátek Navštívení P. Marie 2. července přivedl osobně z Mikulova veliké

¹⁾ Balbín, I. c., str. 153.

²⁾ Tamtéž str. 43.

³⁾ Z usnesení moravských stavů byla 8. května 1619 brněnská kolej zrušena, jesuité ji museli hned opustit a odejít do vyhnanství. Dali se na cestu směrem k Tuřanům. Když se k nim blížili, spatřili, že v Brně hoří. Hořel dům u dvora jezuitského na Nové ulici. Oheň brzy rozšířil se na sousední domy a také jezuitský dvůr padl mu za oběť. Proskočila řeč, že jesuité oheň ten sami při odchodu založili. 50 jezdců bylo posláno v čele s mladým Thurnem, aby jesuity přivedli zpět. Ti zatím dorazili do Tuřan, a když viděli, že jsou pronásledováni, utekli se do blízkého kostela a připravovali se na smrt. Jezdci přitáhli ke kostelu a hned vrazili dovnitř. Vůdce jejich oznámil rektorovi, z čeho jsou viněni, a zároveň oznámil, že je má přivést zpět. Druzí vojáci mezitím surově nakládali s ostatními jesuity, i smrti jim vyhrožovali. Prozpouzeli celý kostel, zda není snad ještě někde nějaký jesuita ukryt, a když nikoho již nenašli, vrátili se se zajatými do Brna. Jesuité byli odvedeni za hrozného spílání pobouřeného lidu na radnici, kde měli být souzeni. Brzy však se vyšetřilo, že oheň byl způsoben neopatrností jedné ženy, která se k tomu přiznala. Aby bylo dáno jesuitům jakési zadostiučinění, bylo jim dovoleno zůstat ještě několik dní v Brně, a to na radnici. Stavové dovolili jim také, že mohli si v koleji své věci uspořádat a prodati. Napotom jim sami zjednali několik povozů a dali je zavézt až na hranice rakouské.

procesí, sám zpovídal a kázal. Po pontifikální mši sv. dal mezi lid rozdati mnoho peněz a na jeho útraty byli poutníci pohoštěni. Kdykoli pak zavítal z Olomouce do Brna, navštívil vždy Tuřany, a když sám nemohl, posílal tam aspoň svého kaplana. Do Tuřan také vodil šlechtu, kterou nabádal k úctě P. Marie. Kdykoli cestoval na zapřenou, dával se prostě nazývati farářem tuřanským. Matku Boží tuřanskou pokládal „za štít víry katolické na Moravě“.

Ještě za Jiřího Pistoria administroval faru tuřanskou od r. 1617 Vavřinec Pachelius, po něm investován byl r. 1625 Jiří Felicián a po jeho resignaci r. 1632 Daniel Strakovius. Za jeho farářování založili brněnští jesuité v Tuřanech Bratrstvo sv. Isidora. Kardinál Dietrichstein zřízení schválil a vymohl pro ty, kteří řádně podle ustanovení zákonů vykonají něco k počtě svého patrona, 100 dní odpustků. K bratrstvu přičleněny byly i sousední vesnice. Měsíční schůze konaly se střídavě v okolních vsích.¹⁾

Po Strakoviovi dostal faru tuřanskou r. 1642 Matěj Petráš. S jeho jménem je spojen nový rozkvět Tuřan. Začátek jeho farářování spadl do neklidných dob. Na Moravu vpadli Švedové a tu Petráš obává se, aby soška P. Marie nebyla nějak poškozena nebo zničena, svěčil ji r. 1642 jeptiškám III. řádu sv. Františka Serafinského v Brně. Ty však musely se odstěhovati při obléhání Brna do Vídeňského Nového Města a vzaly sošku s sebou. Teprve r. 1648 se vrátily do Brna. Soška byla vystavena k uctění v kostele jezuitském. 22. března r. 1649 ve slavném průvodu odnesena byla do Tuřan do opraveného chrámu Páně. Za války bylo totiž kostela užíváno jako konírny a teprve po odchodu Švedů mohl farář Petráš začíti s opravou. Jeho snahou bylo co nejvíce povznést tuřanské poutě. Již 12. března 1642 nařídila konsistoř farářům, aby nezanedbávali poutí do Tuřan, ba naopak aby je hleděli co nejvíce zvelebit, ježto biskup Leopold Vilém sám horoucně touží, aby úcta k P. Marii tuřanské byla nejen zachována, ale aby den ze dne rostla.²⁾ Farář Petráš sám se staral o to, aby Tuřany byly od poutníků vyhledávány. Na cestě z Brna do Tuřan dal svým nákladem postaviti 15 čtverhranných sloupů, do nichž měly býti zasazeny obrazy ze života P. Marie. Celé výzdoby jejich nedokončil. O tu postarali se jesuité za přispění do-

¹⁾ Gr. Wolný: Kirchl. Topographie II. 1., str. 448. — Joan. Schmidl: Historia provinciae Bohemicae S. J., sv. IV, str. 125 n.

²⁾ AAK Tuřany.

brodinců nákladem 600 rýnských.¹⁾ Vymohl rovněž, že pro návštěvníky kostela tuřanského byly uděleny plnomocné odpustky od Innocence X. r. 1651. Před tím uděleny byly rovněž plnomocné od Urbana VIII r. 1641.²⁾

Konsistoř uznávala plně zásluhy, které si Petráš o Tuřany získal, a proto, ač byl také sídelním kanovníkem kolleg. kapitoly brněnské, přece 26. dubna 1651 mu dala faru tuřanskou se všemi příjmy na dobu jeho života.³⁾ 8. května 1652 dostal rovněž faru újezdskou jako komendu, 28. června pak se souhlasem biskupovým trvale. Příjmů, které mu plynuly z těchto beneficií, užíval k účelům náboženským. Balbínovi sice sdělil, že pro kostel tuřanský věnoval 800 zl., ale tento sám přiznává, že ti, kteří znali jeho štědrost v těchto věcech a jeho snahu skryti své zásluhy, tvrdí, že vynaložil na opravu kostela, na pořízení sloupů, kaplí v rozích hřbitova, zvonů a jiných nutných věcí a potřeb přes 4000 zl.⁴⁾

Petráš staral se také o to, aby známost o P. Marii tuřanské pronikla co nejdále. Proto po příkladu Pistoriově sbíral dále všechny zprávy o sošce a o tuřanském kostele. Konečně podařilo se mu získat pro sepsání dějin tuřanské sošky P. Marie Bohuslava Aloise Balbína. Ten, napsav dějiny P. Marie ve Vartě, zanašel se myšlenkou podobného něco napsati o P. Marii tuřanské. Myslel na takový spis již od času svého noviciátu, kdy s jinými novici z Brna často putovali do Tuřan k P. Marii, která byla zvláště od r. 1619 uctívána od kolleje brněnské jako její ochránkyně. Pistoriovy a Petrášovy zápisky a svědectví mnohých současníků staly se mu podkladem jeho práce. Petráš slíbil, že knihu vydá svým nákladem. Ale než mohl slibu svému dostáti, zemřel. Mimo to postavila se vydání spisu v cestu jiná překážka, mnohem závažnější. Censoři řádoví nechtěli totiž dáti povolení k vydání knihy, ježto žádali, aby zázračné události, jež v knize byly popisovány, byly doloženy aspoň třemi přísleznými svědectvími. Po delším jednání konečně schválení došlo. Ale nebylo zase nakladatele. Tu brněnská kollej pomohla Balbínovi z nouze a vydala knihu r. 1658

¹⁾ Joannes Miller: *Historia provinciae Soc. Jesu Bohemiae*, str. 858. (Rukopis je v býv. Lobkovické knihovně, nyní v univers. knihovně v Praze.) — Václ. Richter: *Přispěvek k barokní ikonografii*, Akord 1935, Umění str. 45.

²⁾ Balbín l. c., str. 142.

³⁾ MZA, Akta brn. jesuitů, III. H.

⁴⁾ Balbín l. c., str. 143 n.

v Olomouci.¹⁾ Kniha byla připsána arciknížeti Leopoldovi Vilémovi, biskupu olomouckému. Obsahuje mimo vylíčení některých uzdravení celé dějiny zázračné sošky, její popis a projevy úcty, jaké se P. Maria tuřanská v těch dobách těšila. Ke konci přidány jsou modlitby pro poutníky putující do Tuřan.²⁾

Jak už řečeno, Petráš se vydání Balbínovy knížky nedočkal. Zemřel 1. června 1657 jako děkan kapitoly brněnské. Svůj majetek odkázal jezuitské kolleji brněnské, v jejímž kostele byl také pohřben.³⁾

O uprázdněnou faru tuřanskou hlásil se Tomáš Jan T s c h e p a n, kaplan vídeňského biskupa a kanovník kollegiátní kapitoly brněnské. Prosil, aby biskup mu ji udělil tak jako Petrášovi doživotně, ale zároveň aby mu udělil dispens, by mohl tak jako jeho předchůdce ji spravovati skrze vikáře. Biskup žádal konsistoř o dobrozdání. Ta vyslovila se přípisem ze dne 10. září 1657 proti udělení. Odůvodňuje své mínění tím, že by tak nastalo hromadění beneficí a že je třeba, aby Tuřany byly obsazeny osobou kvalifikovanou, která by také zachovávala residenci. Že byla fara udělena Petrášovi přes to, že byl kanovníkem, bylo odůvodněno jeho zásluhami o kostel, kterých však u Tschepana není. Mimo to Tschepan residuje ve Vídni. Kdyby fara ta byla udělena kanovníkům kapitoly brněnské, mohlo by vzniknout nebezpečí, že by fara byla časem pokládána od kapitoly za inkorporovanou. Proto nesouhlasila konsistoř se žádostí, a Tschepan fary také nedostal.⁴⁾

Zatím spravoval ji Adam Kornel P u s c h, který před tím byl asi vikářem Petrášovým. 10. května 1658 byla udělena Augustinovi G e l l e r o v i. Za něho také vydal r. 1658 biskup Leopold Vilém nařízení všem děkanům a farářům své diecese, aby pořádali poutě do Tuřan a je podporovali.

9. listopadu 1663 byl na Tuřany investován Blažej Pavel A u ř e d n í č e k, který však v Tuřanech dlouho nepobyl. Podle dochovaných

¹⁾ Diva Turzanensis seu Historia Originis et Miraculorum magnae Dei Hominumque Matris Mariae: Cuius venerabilis Statua, prope Brunam indicio coelestis lucis in rubis inventa, Magno Populorum accursu honoratur. Nunc primum a R. P. Bohuslao Aloisio Balbino e Societate Jesu conscripta. Anno MDCLVIII. Permissu Superiorum. Olo-mutii, Typis Viti Henrici Etteli.

²⁾ Ant. Rejzek: P. Bohuslav Balbín T. J., Praha 1908, str. 140 n. Korespondence mezi kollejí brněnskou a Balbínem stran vydání spisu Diva Turzanensis jest v MZA Cerroniho sbírka II. 34.

³⁾ Wolný: Kirchliche Topographie, II/1, str. 94.

⁴⁾ AAK Registratura panství chrlického. Fach 6. Fasc. 17.

zpráv nebyl knězem právě nejvzornějším a proto byl z diecese vykázán.¹⁾

Auředníčka vystřídal Jan Geller,²⁾ který však v Tuřanech nebyl dlouho, ježto tehdejší biskup Karel z Liechtensteina již v té době obíral se myšlenkou uvést do Tuřan některý řád, což se také v srpnu r. 1666 stalo. Za jesuitů, jimž Tuřany byly svěřeny, poutě nabyly nového lesku a Tuřany staly se předním poutním místem na Moravě.

(P. d.)

¹⁾ Wolný, Kirchliche Topographie. II/1., str. 449. — AAK Tuřany. — Na dobu jeho farářování asi se vztahují hlavně slova v *Historia Residentiae Turzanensis*, str. 2.: „... quod plurimum annorum experiētiis non sine piorum gemitu deprehensum esset, quam inculta squaleret aedes illa, tot olim peregrinationibus frequentata. Non sacris audiendis, non expiandis consciētiis dabatur opportunitas, frequenter ne templum quidem patebat adituris, denique Curatorum quorundam incuria, vitaeque nonnunquam scandalosa neglexerat decorem domus Domini.“

²⁾ Wolný: Kirchliche Topographie. II/1., str. 449, praví, že již Blažej Auředníček musel odevzdati obročí jesuitům. Wolný tu čerpal z Domácího protokolu fary tuřanské, kde v seznamu farářů, pořizném až po r. 1790, Jan Geller uveden není. Že skutečně v r. 1666 farářem v Tuřanech byl, plyne ze současných účtů kostelních za r. 1666 (MZA Akta brněn. jes. XCV. D.) a ze seznamu farářů tuřanských v AAK Tuřany

Posudky.

Lancknechta Bedřicha Schwarzenberga Španělský deník a Zrození revolucí. Nakl. Ladislav Kuncíř, Praha 1937. 2. podstatně rozmnožené vydání. S. 115.

Bedřich Schwarzenberg, jenž si rád říkal der verabschiedete Lanzknecht, byl nejstarší syn vítěze u Lipska, ovšem též voják, ale ne v komisiím postupu řádného vojska, nýbrž více dobrodruh, dobrodruh však vždycky aristokraticky čestný. Zůstavil kromě vytištěných cestopisů a j. četné zápisky (seznam na s. 49), z nichž jeho prasnovec Karel Schwarzenberg pořídil a přeložil velmi zajímavý, škoda že ne obšírnější výběr. V první části jsou hlavně vzpomínky ze španělské občanské války, v níž náš lancknecht bojoval (1838) ve vojsku karlistickém. Zbytečno podotýkati, že tyto vzpomínky právě nyní zvláště zajímají. Kromě nich jsou v této části i jiné úryvky z pestrých zkušeností pisatelových, na př. z účasti ve válce švýcarské r. 1847, rakousko-maďarské r. 1849 a j.

V druhé části („Zrození revolucí“) jest řada aforismů, hlavně o věcech politických. Lancknecht žil r. 1799—1870, v dospělosti tedy byl svědkem velkých událostí ve světě i v říši a vlasti, i měl o čem psáti. Myšlenky jeho nejsou tuctové, nýbrž velice pozoruhodné, i pro nynějšího českého čtenáře. Sch. jest ovšem legitimistou, ale stoupencem českého státního práva. Jeho kritika politických poměrů, ač leckdy hodně ostrá a jednostranná, není planým bramarbasem, ale má celkem zdravé jádro.

1861 měl Sch. zasednouti na novém českém sněmě, ale odmítl, nesouhlas s novými směry zemské politiky. Zvláště významná jest jeho omluva pro „nezběhlost a nedokonalou známost jazyka národního“; mohla mnohého českého šlechtice, ba skoro všechny — trknouti, ale nestalo se, tak že ještě koncem století mohl protektor výstavy v Praze, hr. L., pochváliti její pořadatele slovy: „Máte to pěkně zaříznuto!“

Poslední dobu života ztrávil Sch. v kraji bratislavském (Mariathal), vzdav se správy orlických i j. rodinných statků. Jeden z pěkných obrázků knížky nám jej představuje sedícího za stolem a na druhé židli proti němu sedícího pudla. —

Název lancknecht v leckterém čtenáři snad vzbudí vzpomínku na (nevymyšlenou) anekdotu: Lanzknecht — Pfaff. Jesuita Roh jel jedenkrát po dráze ve společnosti důstojníka, který ke svým jiným společníkům nápadně opakoval slovo Pfaff. (Jinak rakouští důstojníci tak nezdvořilí nebývali.) Bojovného Roha to konečně dohrálo a vypadl na důstojníka takto: „Mein Herr, dama's, wo man die Priester Pfaffen nannte, nannte man die Offiziere Knechte!“, což přiléhalo k historii i k dané situaci. Sch. si dal to jméno asi trochu ironicky, trochu symbolicky. —

Dojde-li k dalšímu vydání knížky, těšíme se, že bude ještě ob-
sažnější.

Jón Svensson: Dobrodružství na ostrovech. Příhody Nonniho na Sjaellandu a Fýnu. Přel. prof. Jan Hrubý. Nakl. Vyšehrad, Praha 1937. S. 326. Sebraných spisů sv. 8. Rané setby, knihovny pro mládež ročník 14.

Jako mnoho jiného ve spisbě Svenssonově tak i tato dobrodružství uvádějí našeho čtenáře, a to nejen mladistvého, na jiný svět než je náš, třebaš nám není tak daleký. Dva chlapci kolem desíti let vydají se z Kodaně na prázdninovou cestu po dánském ostrově bez určitého směru a bez určitého cíle, bez doporučení k nějakým známým, vůbec směřují než dospělí cestovatelé. Viděti zas odvahu Islandana, který si podobnými starostmi hlavy neláme. Však hned první nocleh, ve stohu sena v poli, s krysy a j., dopadl dost výstražně, ale jeho podnikavosti nezlomil. Jindy a jinde byli šťastnější. Znamé danske dobráctví zde znova několika případy doloženo. Nejnapínavější, také opravdu nebezpečné bylo dobrodružství s tlupou pocestných hnědých komediantů (cigánů?), kteří je vzali do svého vozu a k hereckému vystoupení nabarvili na hnědo; úmysly jejich další, snad odvézti či-
perné chlapce do ciziny, sice nejsou prozrazeny, ale domýšlíme se, že jen dozor úřadů je předešel nebo zmařil.

I tento oddíl Nonniho příběhů seznamuje nás s více než s nimi samými a vypravován jest nejen věrně, jak se zdá, ale i živě a pou-
tavě, ačkoli značná část vypravování, dětské rozhovory, klade vy-
právěči právě po té stránce značné požadavky.

KNIHOPIS.

- A. Allgeier: Biblische Zeitgeschichte. Herder, Freiburg 1936. S. 348, 8.20 m.
Z. Baranowski: Zagadki życia — rozmowy etyczne. Ks. św. Wojciecha, Poznań 1937. S. 314.
J. Bochenek: Pójdź za Mną. Życie w seminarium duchownym. Nákl. vl., Kraków 1937. S. 233.
R. Brennan: General Psychology based on Thomas Aq. Macmillan, New York 1937. S. 544, 3 s.
E. Dacqué: Versteinertes Leben. Fossilien. Atlantis, Berlin 1936. S. 132, 5.60.
L'enseignement religieux — où en est. Livres et methodes de divers pays. Casterman, Paris 1937. S. 515.
D. Feuling: Hauptfragen d. Metaphysik. Pustet, Salzburg 1936. S. 591, 8.50 m.
Gonzague de Reynold: Portugal. Spes, Paris 1936.
J. Heiler: Gottgeheimnis im Sein u. Werden. Kösel, München 1936. S. 43, 1.40 m.
P. Hofmann: Sinn u. Geschichte. Reinhardt, München 1937. S. 727, 23 m.
Imbart de la Tour: Calvin, d. Mensch, d. Kirche, d. Zeit. Callwey, München 1936.
W. Jöhr: Die ständische Ordnung. Meiner, Leipzig 1937. S. 373, 9 m.
W. Kiatkowski: Apologetyka totalna. I. Pol. tow. teol., Warszawa 1937. S. 161.

Rozhled Náboženský.

Liturgismus.

T. ř. liturgické hnutí, šířené hlavně od beuronských benediktinů, zmiňuje se i v našem náboženském písemnictví už častěji. Vlastní jeho význam nesnadno vymeziti. Doslovně by mělo řecké slovo liturgie v náboženském smyslu znamenati veřejné náboženské úkony pro lid, totiž pro účastníky, tedy vlastně společnou bohoslužbu vůbec, ale obvykle se rozumí o její zevnější stránce, tedy asi tolik jako obřady, včetně jazyka atd. V rozpravách o sporném významu tohoto hnutí, vésti věřící důrazněji k vroucnější a plodnější účasti v bohoslužbě, se nejednou shledalo, že ten onen pisatel liturgií rozumí vlastně bohoslužbu a svátosti.

Nám rozumí se samo sebou, že není tak třeba nových směrů a sporů, jako nové, horlivější snahy o prohloubení a zpevnění toho, co již ode dávna máme, víry a lásky, živé víry a účinné lásky. Ale na doklad, co se liturgickým hnutím také snad rozumí, budiž uveden příslušný výnos lineckého p. biskupa ke kněžím diecese.

Zakazuje: obracet i oltáře, aby sloužící kněz byl tváří obrácen k účastníkům;

uschovávatí velebnou svátost ne ve svatostánku na oltáři, nýbrž po boku ve výklenku zdi;

vynechávatí při bohoslužebných úkonech Zdrávas po Otčenáši, prý aby se více pěstovala idea christocentrická;

vyučovatí růženec z modliteb při mši sv.

O t. ř. Betsingmesse, kterou tam zavádějí, praví výnos, že stálým opakováním stejné nebo skoro stejné modlitby se mše stává šablonou (unerträglich, religiöse Vergewaltigung, abstumpft a j. silné výrazy), kteréž výrazy tím více překvapují, když se zároveň doporučuje růženec. Betsingmesse totiž má střídati zpěv a modlitbu; i když zpěv je také modlitbou, jisto jest, že se při něm méně myslívá na obsah — člověk by šasl, co všecko „lid“ dovede zpívatí, jak bezmyšlenkově někdy zpívá. Výnos vytýká, že vsouvané — a docela rozumně vsouvané — modlitby, jež mají obrátiti pozor určitěji k tajemství konanému na oltáři, jednotvárností „otupují a každou osobní pobožnost podkopávají“. Tento důvod opravdu překvapuje. Snad je těch modliteb složeno zcela málo, tak že se denně opakují. Ale jsou-li jádrné, co na tom? A překvapuje to tím více, že se naproti tomu staví růženec s 50—60 Zdrávasy za jednu mši! Mluvití při něm o r o z j í m á n í, to v proudu tolika stejných slov, jest přímo psychologickou hádankou.

Z výnosu se tedy dovídáme, co mladší liturgisté tropí, čeho by právě nyní „na pomezí města německého“ měli nechati. Ale jejich poža-

davek usilovnějšího christocentrismu v katolicismu je zcela oprávněný. Je chyba, že se na mnohých vyšších místech necítí, jak toho potřebí, jak nutno tuto zásadu hájiti proti názorům i zvykům odchylným.

Lex orandi — lex credendi.

Avšak také naopak: Lex credendi — lex orandi. Sana fides — sana oratio.

★

Athenská pravoslavná konference

konala se 3/12 1936. Její protektor král Jiří II sám ji v universitní aule zahájil. Po něm mluvil ministr osvěty, rektor university a arcibiskup athenský Chrysostomos; u nás rektor pražské university oheďdy Pražanům také cosi povídal o náboženství, ale fossilním, totiž Husově, jehož žádný Husův ctitel nezachovává.

Poradních otázek bylo v Athenách tolik, že na rozhovory nezbylo času. Přednášelo se o pravoslavné theologii a novějších vlivech na ni, o problému svolání ekumenického sněmu, sestavení corpus iuris, socialní otázky a j. Má býti vydáván panorthodoxní časopis, na nějž bukovinský metropolita složil 50.000 lei. Cizí pozorovatelé byli m. j. dva katolíci a 2 anglikánští theologové; vlastními účastníky smějí býti jen universitní profesori. (V Evropě jest prý 15 pravoslavných fakult, v Athenách, Bukurešti, Sofii, Černovicích, Varšavě atd.) Příští sjezd má býti 1939 v Bukurešti. Sjezdy ty se pokládají za přípravu budoucího ekumenického sněmu, který za nynějších poměrů jest ještě nemožný, jelikož na blízkém východě jsou posud silné rozmršky mezi stoupenci řeckými a arabskými (syřskými). Ale uspořádání politických poměrů v Evropě, pravoslavi velmi příznivé, může zdárně k tomu účelu spolupůsobiti. Tak převaha pravoslavi v Jugoslavii, kde ještě ostře brojí proti konkordátu s katolickou církví, ačkoli dolní části sněmovny již právě schválen, a exkomunikovali — proti zákonu — i členy vlády! Chudák biskup Jeglič, jenž tolik pracoval o jugoslávské spojení za účelem unie, na sklonku života musel patřiti na tyto rozpory! Převaha pravoslavi v Rumunsku, Bulharsku, Řecku atd. jest nesporná i umožňuje mu i fysicky činnost co nejširší, kdežto práce o unii, sama v sobě nevalná, skoro všude naráží na překážky.

★

Bolševictví v misijních zemích

přesně zhodnocuje zvláštní červnový sešit známého měsíčníku „Kathol. Missionen“ (Düsseldorf, 65. ročník). Podle slov Leninových „z á p a d z n i č í t e v ý c h o d e m“ pracuje Komintern (komun. internacionála) zvlášť usilovně v osadách podrobených evropským státům (Asie, Afrika), slibuje jim svobodu atd. Vzpoury těchto poddaných byly by ovšem jen spravedlivou pokutou na vlády evropské, které se na svých kolonialních živitelích dopouštěly tolikerých sveřepostí a nyní ovšem musejí hleděti, jak by bolševictví čelily.

Ale i samostatným, a to mohutným státům, jako jest Japonsko nebo Čína, nutno se míti velmi na pozor. V obou se začíná uznávati, že třeba povznést názory a zásady toho prý „opia pro lid“, totiž náboženství, což vytváří v obojí říši náladu křesťanství nikoli nepřiznivou. Překážky jsou ovšem ohromné.

Poměrně nejvíce vzdoruje bolševictví i s l a m, k němuž se ono tedy snaží proniknouti arabským nacionalismem. Turecký diktátor Kemal svým laicismem původně bolševictví podporoval, ale spatřiv za nedlouho, kam to vede, začal je pronásledovati násilím, ještě bez větších úspěchů. Marně si také r. 1925 a dvakrát ještě potom vymínil ve s m l o u v ě se s o v ě t y, že mu v Turecku nebudou podporovati bolševické propagandy! Snad i Kemal konečně uzná, že by nebylo tak tuze nestátnické, trpěti v Turecku katolictví!

Bude asi ještě mnohých krutých zkušeností třeba, než se lidstvo vzpamatuje a své vládce donutí, bolševictví přímo a nepřímě aspoň nepodporovati.

★

as. — S p a l o v á n í m r t v o l a p r a v o s l a v n á c í r k e v.

Pevnější stanovisko než ke svobodným zednářům zaujala pravoslavná církev ke spalování mrtvol, které se začíná zaváděti ve východních zemích. Před několika lety r u m u n s k á pravosl. církev je formálně odsoudila jakožto protivící se učení křesť. a zakázala konati kněžím pohřební obřady u těch, kteří nařídili své spálení po smrti. Podobně synoda patriarchátu alexandrijského v prosinci 1936 prohlásila, že spalování mrtvol je proti liteře i duchu Písma sv. Zakázala rovněž bohosl. obřady, vyjímaje nejnutnější případy. Synoda ř e c k á v lednu 1937 se přiklonila k témuž názoru. Čeká se též na názor cařihrad. patriarchy. Theologové totiž nejsou téhož náhledu. Rektor university athenské správně prohlásil, že spalování mrtvol není proti dogmatům pravoslavné církve, nýbrž toliko proti církevním zákonům, tradici a křesťanskému obyčejí.

★

nn. — Z e z á p i s k ů k a n o v n í k a P l a t ý z e.

Na 21. srpna t. r. připadá 300. výročí smrti horlivého zastance katolictví Jana Arn. Platýze z Plattenštejna. Nescházelo mnoho a byl by skončil jako bl. Šarkandr. Jeho strasti za českého povstání vypsál u příležitosti letošního Platýzova výročí Ant. Šustek ve spisku „Utrpení Jana Arn. Platejza z Plattenštejnu, kanovníka olomouckého“ (vydal Exerc. dům v Hlučíně 1937). Doplnkem k tomu jsou Platýzova „Lumina“ zachovaná v rkpu. pražské univ. knih. VII, G II. nade-psaná: „Sentimenta spiritualia Rmi Dni Joannis Ernesti Platisii a Plattenstein electi episcopi Olomucensis, qui obiit in Domino Olomucii anno 1637.“

Platýzova „Lumina“ v leccěms doplňují zprávy o jeho utrpení,

na př. jak s ním bylo surově zacházeno na brněnské radnici i na zámku v Mor. Třebové. Při tom vystupuje silně do popředí smutná postava pozdějšího předáka emigrace Ladisl. Velen z Žerotína. Co zvláště zajímá, jest jakési Platýzovo visionářství, podivné sny a sdělení jakéhosi tajemného vnitřního hlasu. Jak ukázal Kalista (z legend č. baroka, str. 18), je to podstatný rozdíl mezi českou duší doby pobělohorské a předbělohorské. Nepokoje od r. 1618 počínající přímo nutily české lidi, aby se dožadovali nějakého ubezpečení o věcech příštích, a to se dalo způsobem právě naznačeným. Platýzova „Lumina“ se takto řadí k pamětem Dra Borbonia i Dačického a jsou novým příspěvkem k dějinám utrpení českého katolictví za českého povstání.

6. „Despotis“. Paulo post eodem tempore.

7. „Mane hoc (!) Olomucii aliquot septimanis“, antequam Viscoviae summo mane a rebellibus Moraviae caperer.

8. „Marce“. Paulo post precedens verbum idque Olomucii ante mei captivitatem.

9. „Quevana, ostende“. Rursus Olomucii noctu paulo antequam irem in bellum Moravicum.

10. „Ero archiepiscopus, quia iam habeo omnia vota, tamen archidiaconus“. Hoc die sabbathi summo mane, imediate (!) dum mihi iam nunciaretur Viscoviae, hostem Moravicum esse presentem, ubi etiam forte post tres horas ibidem ab eodem captus fui. Quod enim dictum, nescio an ex ore exierit aut potius somnarium me illud patentibus meis dixisse.

11. „Ephod“. Hoc primum incurrit Brunae in carcere iam posito.

12. „Maria hanc aediculam“. Hoc Brunae incurrit in carcere post quandam imaginem Ernae Virginis ibidem visam.

13. „Ite in templum, iam filius meus habet in scripto“. Idque auditur in sommo de nocte post diem Mercurii que precessit 19. Septembris A. 1619 post oracionem factam de revelanda visa imagine et paulo post rursus in somnum incidens videbar ingressus in aliquod templum, in quo vidi archiducem Leopoldum.

14. „Non morieris“. Post oracionem factam, in qua petebatur, an illi de Lundenburg¹⁾ vel statitus Moraviae sit a me pro gratia acquirenda ex carcere supplicandum. Ea autem oracio facta est ante illam imaginem.

15. „Oder man wirdt dich Köpfen, oder man wirdt dich zum Kayser schicken“. Hic ibidem in carcere videbatur in somno dictum ab una muliere mihi, sed non recordor diei et noctis ac mensis.

16. „Habeas gaudium“. De nocte et videbatur procedere ex illa parte parietis, ubi erat imago illa visa in carcere.

17. Feria secunda Brunae in eodem carcere in somno.

18. „Revocaberis, anima mea. Benedicentur in te omnes gentes“. Mane, die sabbathi post festum S. Francisci, quinta Octobris A. 1619,

¹⁾ Ladislav Velen z Žerotína.

cum prius in vigilia et in festo eiusdem sancti pro liberatione mei ex carcere oratio a me ad Deum et ad illum sanctum facta sit.

19. „Quatuordecim“. Hoc verbum met in os incurrit et hic numerus cifrae 14 in somno visus est.

20. „Haec tua Virgo, huius obtentu“. De nocte 7. Octobris A. 1619 precedente, qua die vel sequenti a statibus Moraviae illi Zierotino donatus fui et illa dies septima Octobris erat sancto Mateo pontifici sacra.

21. „Faelix (!) secundus“. Die lunae post prandium hora quarta Brunae in sarcere, die 14. Octobris A. 1619.

22. „Immola Deo sacrificium laudis et redde Altissimo vota tua“. Ibidem mane circa horam 6. in somno 15. Octobris A. 1619, die Martis.

23. „Descendam ad te, porrigam tibi manum meam“. Mane circa 6. in somno, die Martis 8. Novembris A. 1619.

24. „Tentat te Dominus, ut per te fiant (!) misericordia Eius, (vel) qua vult per te facere mirabilia sua“. Haec 14. Novembris A. 1619 in carcere die Jovis mane inter 5. et 6. legi et talem cogitationem acsi id mihi diceretur in somno habui.

25. „Verbum autem (vel) enim Domini custodiebat studiosos Eius“. Die dominica, que erat 4. Adventus in somno circa 5. et 6. die 22. Decembris A. 1619, quo tempore paulo post somnum eundem mihi nunciatum fuit, me brevi ex carcere Brunensi Triboviam ducendum esse.

26. „Feliciter“. Letovicii noctu in somno et in itinere dum Bruna captivus Triboviam duceret idque nocte feriam secundam precedente, post dominicam infra octavam Nativitatis Domini, quae erat 29. Decembris A. 1619.

27. „Sanguine fundata est ecclesia, sanguine crevit, sanguine decrescet, sanguine finis erit“. Mane in somno inter 6. et 7. prima Januarii A. 1620, quae erat dies Mercurii.

28. „Desiderium animae eius tribuisti ei“. Hoc responsorium unius nocturni in breviario de communi unius martyris sibi videbat(ur) vidisse totum. Illa vero citata prima eius verba mane inter 7. et 8. inveni vigiliis in ore, die lunae quae erat 20. Januarii A. 1620.

29. „Natus ex Maria Virgine et homo factus“. Mane inter 7. et 8. die Martis, 21. Januarii A. 1620 Triboviae in carcere.

30. „Tendam et impendam“. Mane inter 6. et 7. die Mercurii ibidem 29. Januarii A. 1620.

31. „Maneat vobiscum, qui me misit benedictus Jesus“. Vesperi inter horam 4. et 5. in somno die lunae 3. Februarii A. 1620. Triboviae in carcere.

32. „Vidi supra montem Agnum stantem, de sub cuius pede fons vivus emanat“. Mane fere non dormienti in os incurrit inopinate circa 7. die Sabbathi 8. Februarii A. 1620 Triboviae in carcere.

33. „In Martio veniam ad vos, clientes et consolatos“. De nocte ante diem dominicam quae erat 9. Februarii A. 1620 post factam

orationem pro liberatione mea meorumque ex tribulationibus idque Triboviae in carcere.

34. „Exurge, Domine“. Mane ante ortum diei, die lunae 10. Februarii A. 1620 ibidem.

35. „Adiuvate in tempore tribulato“. Vesperi circa horam terciam, eadem die 10. Februarii A(nni) eiusdem, die lunae, in somno, dum recte Carolus frater meus in carcerem meum Triboviensem ingrederetur et mihi nova (me scilicet liberatum iri) adferret, cuius liberationis literae fuerunt subscriptae die praecedenti, die dominica, quae erat 9. Februarii, sanctae Apoloniae sacra. In cuius dominicae sab-batho 8. Februarii eiusdem anni 1620 captivitatis meae 25 septi-manae fuerant finitae in honorem quinque vulnerum Domini mei Jesu Christi, cum hic numerus perfectissime quinarium sit, eo quod in se quinquies quinque contineat. Cui eidem Domino, Eiusve glorio-sissimae Matri Virgini Mariae adiutrici et dominae meae sit laus, honor et gloria sempiterna. Amen.

36. „Faelix (!) ratus“. Hoc de nocte in somno loquebar 20. Fe-bruarii A. 1620 de nocte illa diem 20. Februarii praecedente, ubi illud verbum „ratus“ videbatur mihi in dicto somno idem significare, quod significat, dum dicitur in iure matrimonii „ratus“. Et hoc con-tigit Brunae, dum eo reversus liber ex carcere Triboviam in mona-sterio S. Johannis morarer.

37. „Electus“. Mane die dominica sexagesimae 23. Februarii A. 1620 inter 3. et 4. horam, qua die ibidem mane Bruna Vien-nam post captivitatem meam discessi.

Vědecký a umělecký.

sv. — Monastýr „Sv. Kliment“ na Moravě — kolébka slovanské osvěty?

Letopisec tak zvané druhé sbírky kyjevské píše: „Bje ědin jazyk slovensk — Slovjeni, iže sjedjachu po Dunaěvi, ich že prijaša Ugri, i Morava, Česi, i Ljachove, i Poljane, jaže nynje zovomaja Rus. Sim bo pervoe preloženy knigi (v) Moravje, jaže prozvasja gramota Slovjenskaja, jaže gramota est v Rusi i v Bolgarěch Dunajskich.“

Apoštolové slovanští Cyril a Metoděj přeložili tedy první knihy do slovanštiny na Moravě a položili tak základ písemnictví a osvěty slovanské. Morava byla však v 9. století jako Velká Morava značně rozlehlá. Táže se proto jistě každý, které místo moravské je to, kde se sv. bratři usadili a kde překládali řecké knihy do slovanštiny? Že to nebyl klášter velehradský, založený 320 let po smrti sv. Metoděje z důvodů neblahé kolonisace Přemyslovců, netřeba zvláště dokazovati. O sv. apoštolech, zvláště o sv. Metoději víme, že miloval klášterní samotu, vždyť byl opatem na „Hoře“ (Polychronu), kam se chtěl vrátit ještě po smrti sv. Cyrila r. 869. Ve středověku nebylo hlavních měst v našem slova smyslu, panovníci cestovali po svých říších a zdržovali se i se svými družinami v opevněných místech, vydržování jsouce svými poddanými, jež místo daní odváděli jim dávky v přírodninách. Opevněná místa nebyla jistě vhodná pro tichý život řeholní. Víme, že sv. bratři přivedli s sebou asi 50 bulharských jinochů, k nimž přidal Rostislav stejný počet Moravanů, aby je vzdělali na kněze. Podle tradice předal Rostislav sv. bratřím hned po jejich příchodu na Moravu r. 863 k obývání tvrz v Chříbech na moravském Kyjovsku, jejíž původní jméno neznáme, která se však od příchodu sv. bratří jmenuje „Sv. Kliment“. Cyrilometodějský badatel dr. Frant. Příkryl píše o tom ve svém díle: „Sv. Cyril a Metod v památkách starožitných na Moravě“ (Kroměříž 1905): „Sv. Cyril a Metod hned po svém příchodu na Moravu na podzim r. 863 založili při kostele již stávajícím v objemné tvrzi klášter řádu sv. Basilia, jehož údy sami byli, dle potřeby obřadu slovanského v budovách již hotových a králem Rostislavem jim věnovaných za účelem výchovy duchovenstva. Kostel ve tvrzi zasvětili sv. Klimentu, jehož ostatky přinesli a sem uložili. Z této příčiny nazývá se podnes jak kostel, tak valy ověncený kopec (asi 28 ha plochy) „Sv. Kliment“. Tak vznikl první slovanský monastýr a seminář na Moravě, jejíž „Sv. Kliment“ stal se tak kulturním středem Slovanstva.

Dr. Josef Zavadil dovozuje ve svém díle „Velehrady Děvín a Nitra“ (Kroměříž 1912) na str. 101—108: „Tato tradice — že monastýr Sv. Kliment byl pravidelným sídlem a také úmrtním místem sv. Metoděje — zdá se mně velmi pravděpodobnou. Konstantin (Cyril) a

Metoděj byli řeholníky na život klášterní zvyklí již od mládí i dá se právem předpokládati, že za pobytu svého na Moravě vedli dále klášterní život, jak to podotýká též pannonská legenda; místo, kam se se svými žáky uchýlili, leželo zajisté spíše někde v lesním zátíší než v hlavním hradě panovníkově, jenž vzhledem k svému účelu neměl místa pro klášter. Hradisko osvětimanské (Sv. Kliment), prostírající se uprostřed pralesů, daleko vzdálené od jeviště, na němž se odehrávaly tehdejší válečné operace, bylo pro ten úkol jako stvořené. Nezdržoval-li se sv. Metoděj v letech 863—867 i se sv. Cyrilem v dočasně residenci Rostislavově, tím méně se tam zdržoval za Svato-pluka, kdy tam vládl intrikán Viching, jemuž se po smrti sv. Metoděje podařilo vypuditi slovanské kněžstvo z Velké Moravy (r. 886). Mezi nimi byl také Moravan a nástupce sv. Metoděje Gorazd a Bulhar Kliment, patrně autor pannonských legend. Pak zůstal monastýr Sv. Kliment asi opuštěn, ač nezničen. Do roku 1358 nemáme o něm písemných zpráv. Toho roku zřízeno tam však augustiniánské probošpství. V potvrzovací listině olomouckého biskupa Jana Očka z Vlašimi z 18/4 1358 čteme mimo jiné: Markrabě Jan (bratr Karla IV) daroval augustiniánům brněnským „kapli sv. Klimenta, papeže a mučeníka, v lesním zátíší blíže nového zámku svého Cimburka ležící, v do b á c h s i c e d á v n ý c h vystavěnou k uctívání téhož svatého, nyní však od mnohých let vši bohoslužby pohřešující, zároveň s budouvou k téže kapli přiléhající, obehnanou vůkol příkopy, aby si tam obydlí zřídili.“ Probošpství zničeno v bouřích husitských r. 1421 Bedřichem Strážnickým. O katastrofě té nepronikla zpráva ani za 500 let až na Sibiř, jak zajímavě dosvědčuje pan Fr. K. z Moravan, který se dostal r. 1916 do ruského zajetí a tak až do obce Loris Melikovskoje, trokarinský újezd, dorogonská oblast, tobolská gubernie. Místní duchovní dotazoval se našeho zajatce na monastýr sv. Klimenta a slyše, že jsou z něho jen rozvaliny, nechtěl tomu věřit, vyžádal si proto od p. Fr. K. fot. snímky monastýru, až se zase vrátí do své rodné obce. K tomu pro politický převrat ruský nedošlo a také můj pokus, navázati styky s oním duchovním, pokud ještě žije, zůstal bezvýsledným. Jde mně hlavně o knihu, kterou onen duchovní měl a z níž prý čerpal svoje znalosti o Sv. Klimentu.

Přes pět set let leží tedy kolébka slovanské osvěty v ssutinách, ač by tam měl státi nejkrásnější chrám a monastýr slovanský, kam by každý Slovan měl aspoň jednou ve svém životě putovat a poděkovat tam svým po Bohu největším dobrodincům sv. Cyrilu a Metoději. — Našli se jednotlivci, kteří budili zájem o monastýr svatoklimentský a volali po jeho obnově. Před sto lety pracoval o to farář Jugan, pak farář Studený a v „Moravanu“ na r. 1861 pěl dr. J. E. Bílý: „Stavte kapli u Osvětiman, stavte úcty vděčné nový stan, pak se zhostí mnohé srdce žalu.“ A na str. 85. svého díla: „Dějiny sv. Cyrila a Metoděje“ praví: „Kéž bychom byli mohli zvěstovati, že do letošního roku jubilejního (1863) již zase obnovena jest“ (kaple monastýru svatoklimentského). A pěvec cyrilometodějský Jan Soukup lká:

„Solunčané na posvátném chlumu vzdělali k Tvé úctě milý chrám, ale ach, ten zřícen leží v rumu, podléhaje času nehodám.“ Tyto a ostatní hlasy toho druhu zapadly, Sv. Kliment patřil německému šlechtici, byl uprostřed lesů a scházelo mu spojení se světem.

nn. — Ke zdikovským listinám.

Fridrich otiskl v I. svazku svého „Codex diplomaticus Bohemiae“ řadu listin a listů, týkajících se biskupa Zdika. V jeho odkazech na literaturu nalézáme I. díl Bočkova diplomatáře, Migneovu lat. patrologii, Theinerovy *Disquisitiones criticae*. Srovnáním Bočka-Migne-ho s Fridrichovým diplomatářem poznáme, že Fr. neotiskl všech dokladů o Zdikovi, nýbrž že asi deset jich schází, ač některé z nich jsou historicky velmi významné. Možno se domnívati, že Fr. tak učinil asi proto, že proti některým listinám u Bočka otisknutým měl snad vážné podezření o jejich pravosti. Zde jest potřeba si všimnouti rukopisů, jichž Fr. používal. Z olom. kapit. knihovny to byly Rkpy E I, 24, E I, 27 a 202. Naproti tomu Fr. nemohl věděti, že opisy zdikovských dokladů se chovají též v rukopise č. 464 (*Epistolae Petri Blesensis a Ivonis Carnotensis*). Je to rkp. XV. století, jehož poslední stránky jsou dodatkem k listům Ivovým a právě na nich jsou opsány listy Lucia II a zvl. Eugenia III biskupovi Zdikovi odeslané. Tím jsou tedy rozptýlena možná podezření vůči nim, ježto jejich prvním vydavatelem byl Boček, neboť jsou zachovány v kopiích z XV. století pocházejících. Zmíněné listy spadají do let asi 1145—1149 a některé z nich mají značný hist. význam a zasluhují si tedy, aby byly později zařazeny do některé edice č. listin. Jeden list však není ani u Bočka a proto jej na tomto místě otiskuji doslovně.

Eugenius etc. H. Moraviensi episcopo etc. Lator presencium pro negociis suis ad partes illas venire disposuit. Quia igitur de prudencia tua et honestate valde confidimus, dileccioni tue rogando mandamus, quatenus¹⁾ ipsum pro beati Petri et nostri reverencia commendatum habeas et aput ducem salva nostra et tua honestate ipsum iuvare studeas. Datum Viterbi, VIII. kalendas Augusti.

S tímto předmětem souvisí dopis olom. kanovníka Buoli-ho, který byl před 100 lety kapitulním archivářem, k dvor. archiváři ve Vídni Hormayerovi. Buoli mu v něm píše, že olom. kardinál, arcivévoda Rudolf projevil veliký zájem o dvě zdikovské listiny kapit. archivu a žádal o jejich kopie. Buoli chce kardinála překvapiti jejich zdařilými facsimily a protože v Hormayerově *Taschenbuchu* na rok 1824 našel pěkný facsimil, tedy prosí H-a o pomoc. Na celé Moravě nelze totiž nalézt hektografa, jenž by něco podobného dovedl; on si přeje míti oba facsimily tak zdařilé, aby mohl s nimi se ctí předstoupiti na veřejnost. Kromě textu chce míti zdařilý facsimil Zdikovy pečeti i se

¹⁾ Vladislav II.

sekretem (?). Prosí tedy H-a, by mu byl v provedení jeho úmyslu nápomocen (zvláště při první, obsáhle listině) a sdělil mu, kolik času bude potřebí k vyhotovení facsimilů obou listin.

Jak známo, jsou obě tyto listiny v hektografickém facsimilu v Richtrově „Series episcoporum“. Dopis Buoli-ho k Hormayerovi osvětluje jejich genesis. List tento se chová v kapit. archivě olomouckém.

★

m. — Šalda o literární historii a beletrii.

„Šaldův zápisník“ po smrti svého zakladatele a jediného pisatele přináší v posledním čísle některé verše z pozůstalosti, závět (neúplnou, poněvadž prý by pro některé výroky mohla býti redakce soudně stíhána!) a korespondenci s moravským spisovatelem učitelem Stan. Cyliakem a zvl. s profesorem brněnské university F. Chudobou, důvěrným přítelem příbuzných literárních snah (z let 1916—1937). Šalda píše tu často o svých pracích, ale svěčuje se také se svými bolestmi a boji, zvláště v posledních letech, kdy se mu hnusila pražská společnost, poměry v literatuře i na universitě a zejména i profesorská činnost, takže živelně již toužil po útěku z Prahy do pense. Píše ke konci roku 1936: „V studentském životě na fakultě je neustále neplodný kvas, z něhož nic a nic nevzchází. Kdy ti lidé studují, nemohu pochopit; však výsledky jsou také podle toho. Nemohu se dočkat již dne, kdy mně vyprší profesorská aktivita. Odstěhuji se do Dobřichovic a přirazím dveře za sebou s třeskem hromovým a pak petlicí zabedním. Takovéhle štvání by mi strhalo poslední zbytek nervů...“ Ještě ostřejšími slovy vyjadřuje se o pražské veřejnosti i v otištěných úryvcích své závěti.

Z jiných dopisů je viděti, jak strážlivě hleděl v posledních letech i na obory, v nichž sám nejvíce pracoval: na beletrii i na kritiku. R. 1933 přiznává, že psaní Zápisníku stalo se mu tvrdým jařmem. „Čím víc stárnu, tím víc se mi zdá, že mnoho, přemnoho té roboty v literatuře je rázu víc než pochybného a že jest také druh přičinlivosti, jak říkával starý Whistler, trestnější a horší než nejhorší lenost.“

K r i t i c k á činnost mu hořkla — jak asi každému, kdo je nucen děle se jí obírat — při pohledu na stále rostoucí zátopu nejprůměrnější beletrie. Píše v témže listě z r. 1933: „Ta naše literatura stává se v poslední době víc a víc výrobou fabričnou. Je přede mnou soutěž melantrišská, a představa, že budu musit číst nějakých 12—15 románů, plní mne hrůzou. Dnes píší lidé romány jako boty: podle toho, jaký kdo druh si přeje: exotický, expresionistický, dobrodružný, mravoličný, tendenční . . . všim mohou posloužiti a nemusí ani figury měnit, stačí, přetrou-li je pokaždé jen jinou barvou. To snad jen ve středověku psaly se romány stále stejné na jedno brdo. Že žijeme ve věku individualistickém, je hrubá lež, nikdy se víc sobě nepodobali i spisovatelé i jejich produkty než dnes. Říkali po válce: Nyní mohou spisovatelé do celého světa, rozšíří se jim obzor, donesou domů světo-

vého vzduchu — a on ten světový vzduch, který přinášejí, je stejná, ne-li horší zatuchlina než domácí. Píší již diplomatictí attachés a píší jako obchodní příručí.“

A po dvou letech (1935) znovu si stěžuje: „Ta nadprodukce lehké cukrové beletrie nás zabíjí. Na mne spadne každou chvíli kniha těžší cihly. Musím se bránit ze všech sil, aby mne ta literatura nezavalila a neumačkala k smrti. Co mne nejvíc dráždí, je ta vodnatá mnoho-mluvnost; co by se dalo říci větou, to rozšlape každý na několik stránek. Čtu několik stránek a mám celý den zkažený.“

Několikrát doznává, že z celé literatury nejvíce si nyní váží — literární historie. Téhož r. 1935 píše: „Nerad čítám dnes již románů, dobré soudobé lyriky skoro není — vracím se víc a víc k starým pánům — a to, čemu říkají biographie romanées, se mně víc a víc protiví: cvikýř umění a vědy zrazuje obojí a obojí na něj doplácí. Miluji nade všecko vědecky přísnou monografii, která se hledí přiblížit co nejvíce objektu a vystihnout jej v jeho zvláštnosti, v té jedinečnosti, která je příčinou toho, že se nikdy nevrátí. Ta jedinečnost, to jedenkrát a nikdy víc, v tom je tajemství, kterému se nedostaneš nikdy na dno.“ A ještě ke konci znovu se svěřuje brněnskému příteli, že nyní nejraději čte lit. historické monografie, „ne převažené do románovosti, nýbrž vědecky přesné a dokumentované do poslední tečky a čárky. Tu člověk vidí teprve, jaký básník bývá někdy život. Vymyslí si a provede věci, na něž by člověk nikdy nepřípadl.“ „Říše fikcí je dosti omezená a záhy znudí; analyza duše a zvláště mohutné duše tvořivé neznudí nikdy, neboť nikdy se jí nedobere člověk dna.“

Ve vlastní tvorbě vracel se Šalda v posledních letech nejraději k lyrice. Jeho ideálem bylo, jak přiznává v jednom dopise, aby vyslovil ve 4 verších to, k čemu jiní potřebují 40 veršů — pak prý by se chtěl již uzavřít v sebe a zemřít.

★

hd. — Hvězdná obloha v srpnu 1937.

Na začátku srpna přestala doba světlých nocí, vyplněných soumrakem, a nastoupila jiná hvězdářská zvláštnost, totiž doba tak zvaných psích dnů. Nenazýváme tuto dobu od konce července do konce srpna tak prosaicky a odporně pro psí vedro, které nás v tuto dobu tak souží a trápí. Toto pojmenování zavedli staří řečtí hvězdáři podle Velkého Psa, totiž Síría, který v tuto dobu září ráno před východem Slunce na východní obloze. Vychází tedy téměř zároveň se sluncem. Síríus byl proto obviňován, že on přikládá polínko k žáru slunečnímu, a že je tedy vinen a zodpověden za srpnová vedra. Příčina jest jiná, a k tomu velmi jednoduchá. Jest ovšem divno, že největší parna nejsou v červnu, když slunce stojí nejvýše na obloze, nýbrž až dva měsíce později. Pochází to odtud, že slunce napřed důkladně vyhřeje povrch naší zeměkoule, tedy ovzduší, pevniny, zvláště písčité pouště, jako africkou Saharu, pak také vody

oceánů. Když pak se spojí přímé záření sluneční s teplem, sálajícím z vyhrátého povrchu naší zeměkoule, pak není se čemu diviti, že úpíme pod únavným a protivným vedrem psích dnů.

Od 21. června slunce klesá ze svého nejvyššího bodu v ekliptice v souhvězdí Blíženců, proto den se krátí, noc se prodlužuje. Můžeme proto už po osmé hodině večerní pozorovati nebeské divadlo nad našimi hlavami. Když tedy se podíváme 1. srpna okolo 8. hodiny večer k jihu, uvidíme tam nizoučko nad obzorem souhvězdí Štíra s červeným Antáresem, který zrovna prošel poledníkem. Poněkud nad Štírem září červený Mars. Bude o něm ještě řeč. Když nyní se obrátíme k severu, uvidíme tam co nejnižší nad obzorem bílou, třepetající se Kozičku-Capella, v souhvězdí Vozky, která zrovna se blíží k poledníku, jímž bude před Vašima očima procházeti. Když okolo 1. srpna o 8. hodině večerní spojíme červeného Antáresa na jihu s bílou Kozičkou na severu přímoú čarou, která prochází nad našimi hlavami a protíná také polárku, pak máme téměř přesnou čáru poledníku vyznačenou nad našimi hlavami. Antáres stojí při tom nad jižním bodem. Kozička nad severním bodem. V tutéž dobu prochází zrovna nad našimi hlavami poledníkem veliké, ale málo výrazné souhvězdí Herkulesa v podobě H. Vedle Herkulesa, ale již na západní straně poledníku, jest malé, ale výrazné a nápadné souhvězdí Severní Koruny, v níž září krásná, bílá Gemma-Drahokam. Souhvězdíčko Severní Koruny má podobu královské čelenky, v níž právě nad čelem září ona Gemma. Toto souhvězdíčko jest prý nejkrásnější a nejkrásnější souhvězdí na celé severní obloze. Dále na západ od Severní koruny jest velké souhvězdí Bootés-Volař, na jehož červeno-žlutého Arktura ukazuje zahnuté oje Velkého Vozu, jenž nad Volařem, na severo-západní obloze, krouží pozpátku okolo severní točny. Pod Volařem, blíže k obzoru, prostírá se souhvězdí Panny, v němž bílá Spíka-Klas jest nížko nad obzorem, a blíží se k západu. Ještě dále k západu leží souhvězdí Velkého Lva, už zapadající. —

Mezi Spíkou v Panně, a mezi Marsem a Antáresem ve Štírovi jest malé souhvězdí Váh, jehož dvě hvězdy stojí šikmo nad sebou. Malý Vůz prochází z večera poledníkem, mezi ním a Velkým Vozem vine se klikaté tělo Drakovo, jehož hranatá hlava blíží se od východu k poledníku. Prostor mezi Herkulesem a Severní Korunou na hoře, a Štírem dole, prostírá se velké, ale nenápadné a nevýrazné souhvězdí Hadonoše a Hada, které zrovna večer prochází poledníkem.

Střed jiho-východní oblohy zaujímá značka a ozdoba letní oblohy, totiž velký, téměř rovno-ramený trojúhelník, jež tvoří tyto tři jasné bílé stálice, totiž v našem nadhlavníku zářící bílá Vega v souhvězdí Lýry, od Vegy severo-východně ležící Deneb v Labuti, a pod nimi, směrem k obzoru, bílý Attair v Orlovi. Promluvíme si o nich, až příští měsíc budou z večera procházeti poledníkem.

Severo-východně od polárky leží výrazné a velké W Kassiopeje, pod níž, směrem k obzoru táhne se mírný oblouk Andromedy, K Andromedě se pojí nad obzorem ležící velký čtverec Nebeského Stolu

čili Pegasus. — Východně od Attaira v Orlovi jest malé, ale nápadné a výrazné souhvězdíčko Delfín, jež má podobu hranaté devítky. Pod zahnutým ojem Velkého Vozu na západní obloze račte sobě povšimnouti souhvězdíčka Ohařů, a pod ním, směrem k obzoru souhvězdí Kštiny Bereniky, velmi pěkné v kukátku.

Ze souhvězdí ekliptikálních blíží se na západní straně oblohy k západu Velký Lev, a v něm bílý Regulus. Asi střed západní oblohy zaujímá souhvězdí Panny s bílou Spíkou-Klasem, blíže k poledníku jsou Váhy, a u poledníka, nad jižním bodem, jest nápadný a krásný Štír s Antáresem a červeným Marsem. K poledníku blíží se od východu souhvězdí Štělce, a ještě dále na východ jest Kozoroh, jenž zrovna vyšel. V souhvězdí Štělce, jež se blíží od východu k poledníku, jest místo zimního slunovratu, totiž místo, v němž slunce okolo 22/12 dosahuje svého nejnižšího bodu v ekliptice. Jest nejníže nad obzorem. Není v těch místech nijakých nápadných a jasných hvězd. Jediné pěkné, zajímavé a nápadné v těchto místech oblohy jest široké pásmo mléčné dráhy, která zde vystupuje nad obzor, stoupá nahoru, vyplňuje prostor mezi Attairem v Orlovi a mezi Vegou v Lyře, zaplavuje celé souhvězdí Labuť se Severním Křížem a s Denebem v něm. Od Deneba vine se Mléčná dráha dále k severu, v sousedství polárky obejímá souhvězdí Kefeus, jež má podobu domečku se stříškou, jak jej kreslí děti šesti čarami. Od Kefeje postupuje Mléčná dráha dále k severu, až dospěje v severní části oblohy k nápadné a skvělé Kassiopeji, od níž v mírném oblouku spěje na severo-západ k severnímu bodu, v němž poledník protíná obzor. Mléčná dráha tam dospěje k souhvězdí Vozky-Auriga, v němž téměř nad severním bodem září Kozička-Capella. A tam Mléčná dráha klesá pod obzor, a mizí našemu zraku. —

Z oběžnic jest *M e r k u r* na západní obloze, a dne 18/8 jest dokonce ve své největší východní vzdálenosti od slunce, ale má pro nás tak nevýhodnou jižní polohu, že ho nelze viděti. — *V e n u s* e jest jitřenkou, putuje v souhvězdí Blíženců, a září v neztenčené kráse na ranní obloze před východem slunce. — *M a r s*, červený Mars, putuje v souhvězdí Štíra, a zapadá za pozdního večera. Dne 22/8 bude procházeti nad červeným Antáresem, pozbývá sice svého lesku a skvělosti, ale také blízké sousedství s červeným Antáresem upoutává naši pozornost. Sledujte pozorně pozvolné sblížování těchto dvou červených poutníků nebeských, a podívejte se na jejich krásu kukátkem. — *J u p i t e r* září na večerní obloze, a sice východně od Marsa a Antáresa, to jest v souhvězdí Štělce, v němž jest místo zimního slunovratu. Jest proto nízko nad obzorem, a zapadá na začátku srpna asi o třetí hodině ranní, na konci srpna již o půl druhé hodině ranní. — *S a t u r n* jest v souhvězdí ryb, a vystoupí na začátku srpna okolo 10. hodiny večerní nad obzor, na konci měsíce již před osmou hodinou večerní.

Měsíček vykoná v srpnu návštěvy u těchto těles nebeských: Dne 2/8 jest u Aldebarana v Býkovi, a dne 3/8 jest u Venuše. Obě

návštěvy vykoná ráno jako poslední čtvrt ubývajícího měsíce před východem slunce. Dne 11/8 jest jako srpek přibývajícího měsíce večer u Spíky v Panně, dne 14—15/8 jest jako první čtvrt u červených bratří Marsa a Antáresa, dne 18—19/8 jest po první čtvrti jako dorůstající měsíc u Jupitera, a dne 24/8 jest po úplňku u Saturna. —

Dne 23/8 vstoupí slunce do znamení Panny, ale vlastně ze souhvězdí Raka do souhvězdí Velkého Lva. Dne 25/8 bude bílý Regulus ve Velkém Lvovi v jedné přímce zrovna za sluncem.

Dne 3. srpna dopoledne stane se na obloze řídká, ale velmi zajímavá událost, které však my v našich krajinách nebudeme moci pozorovati. Toho dne totiž několik málo minut před 10. hodinou dopolední zakryje srpek ubývajícího měsíce — před novoluním — oběžnici Venuši, a bude před ní přecházeti téměř do tří čtvrtí na jedenáct. Tato událost bude se díti ovšem za plného svitu slunečního, a bude viditelná jen v severních a východních částech Německa, na př. v Královci (Königsberg) a v Memelu (Klaipeda). Bylo by k tomu ovšem potřeba dalekohledu. V našich krajinách viděli bychom jenom, jak srpek ubývajícího měsíce přechází blizoučko severně nad Venuší.

hd. — Dva červení blíženci na obloze.

Jsou to oběžnice Mars a stálce Antáres ve Štíru. Mars vykonal letos na jaře před našima očima povědomou kličku. Krácel totiž až do začátku dubna po obloze přímým směrem od západu k východu. Na začátku dubna se na své cestě zastavil, jakoby se rozmýšlel, co dělat, ale po krátké době se pustil do běhu směrem opačným, totiž od východu k západu, a vracel se ovšem nikoli toutéž cestou, ale tímtež směrem, až do konce června. Pak se zase na krátkou dobu zastavil, a po krátkém rozmýšlení dal se znovu na cestu přímým směrem, tedy zase od západu k východu. Tímto způsobem doputoval až do souhvězdí Štíra, v němž se nyní nachází. A tak uvidíme na vlastní oči, jak dne 22. srpna 1937 bude červený Mars poněkud severněji, tedy poněkud výše procházeti nad červenším Antáresem. Budeme je zde oba mítí pohromadě, hodně blízko u sebe. Neopomeňte vzíti si kukátko, a podívat se důkladně na oba. Bylo zde již poukázáno na různost jejich barev, a na různost jejich záření. Mars bude zářiti klidně, Antáres nepokojně. Pohybuje pak napřed pomalu kukátkem, a pak rychleji, opisující při tom malé kruhy, nebo elipsy. A uvidíte, že záře Marsova se Vám promění v souvislou červenou čáru, kdežto záře Antáresova se Vám bude trhati, a bude se Vám zdáti, jako byste tam viděli jednotlivé, oddělené, zářící červené perličky, navlečené na neviditelné niti. A tak jest možno rozeznávati od sebe oběžnice a stálce.

Žádná oběžnice nemůže se státi tak červenou jako Mars, a rovněž Antáres jest nejčervenější ze všech stálic. Záře Marsova sice už slábne a ochabuje, ale přes to září Mars na začátku srpna vždycky ještě asi pětkrát tak jasné jako Antáres, a na konci srpna bude Mars ještě

asi třikrát tak jasný jako Antáres. Antáres zdá se nám býti u porovnání s Marsem ubožákem. Ale ve skutečnosti jest to právě opačně. Neboť Antáres patří mezi stálíce obrovité, kdežto Mars patří mezi oběžnice naší soustavy sluneční k trpaslíkům.

Velikost a vzdálenost Marsa a Antáresa sobě znázorníme přiřovnáním takto: Sedíme u stola, před námi leží na stole jakákoli kniha, otevřená. Na kterékoli straně této knihy najdeme písmenko i, jehož tečka nám představuje oběžnici Marsa. Představíme sobě, že tato tečka jest připevněna před námi na protější stěně ve vzdálenosti 5 metrů. To jest velikost a vzdálenost Marsa. Abychom zůstali v přiměřeném měřítku, jest nyní třeba představit sobě Antáresa jako kouli nebo balon, jehož průměr měří 11 metrů, a tuto kouli či balon bychom musili umístiti ve vzdálenosti 58.000 km od nás. To jest asi šestina vzdálenosti našeho měsíce od nás.

Pravé rozměry Marsa a Antáresa jsou asi tyto: Marsův průměr měří asi 6800 km, a jeho vzdálenost od nás bude 25/8 1937 obnášeti asi 131 milion km. — Rozměry skutečné u Antáresa jsou tyto: Jeho průměr měří asi 300 milionů km, to jest dvojitá vzdálenost naší země od slunce, čili průměr dráhy naší země okolo slunce. Vzdálenost Antáresova od nás měří asi 160 světelných roků. To světlo, kterým Antáres září dnes, vyšlo od něho před 160 roky, to jest roku 1777. A světlo, kterým Antáres září dnes, to uvidí naši potomci až roku 2097.

Antáres jest obrovitá hvězda, která obsahuje asi 15—20krát tolik hmoty jako naše slunce. Jeho hutnost jest však mnohem menší nežli slunce, poněvadž jeho hmota jest rozdělena v obrovské kouli, do níž by se vešla celá dráha naší země okolo slunce. Teplo, od něho vyzařované do prostoru světového, dosahuje asi 3200 stupňů. To je dosti málo, a odtud pochází jeho červená barva. Antáres chladne. Slunce má tepla na 6000 stupňů. — Ale světla vysílá Antáres asi 700krát tolik jako naše slunce. Avšak přihlížíme-li k tomu, že zvláště červené hvězdy vysílají mnohem více dlouhovýchlných neviditelných paprsků než viditelných, pak můžeme říci, že Antáres předstihuje naše slunce v záření mnohotisíckrát.

Výchovatel'ský.

jj. — Národní hospodářství na střední školu?

O tom rozvinula se v letošním ročníku časopisu „Střední škola“, vydávaném Ústřed. spolkem čsl. profesorů, diskuse, k níž dal podnět mladý profesor Dr. Miloslav Šefrna. V poslední době množí se totiž hlasy, aby národní hospodářství zavedeno na střední školy bylo. Správně poukazuje Šefrna: „Střední škole se jednak vytýká, že přetěžuje své žactvo nadměrným množstvím látky, jednak se jí doporučuje zavedení nových — nových disciplin, jež by přece ono vytýkané množství látky nutně musily jen rozmnožit.“ O důvodech, kterými jest tento návrh opírán, praví, že je „lze jedním slovem označiti jako utilitární a materiocentrické (t. zn., že se tu hodnotí látka sama jako taková a nikoli její výchovné působení na studenta).“ Dále se ptá: Které národní hospodářství zavést? Nelze přece pochybovat o tom, že v pojetí této discipliny není ani v nejzákladnějších předpokladech valné jednoty. Jako doklad uvádí rozpor v názorech prof. Engliše a prof. Macka na devaluaci a z toho vyvozuje, že jde tu o různé cíle a o prostředky k jejich dosažení. „Nár. hosp. se pak zabývá především těmito prostředky. Různé prostředky, sloužící různým cílům, mohou býti stejně správné i pravdivé, i když si navzájem odporují. Národní hospodářství, které by se zabývalo jen těmito prostředky, nepřispělo by však nikterak našim studentům, tápajícím v labyrintu moderního hospodářství. Musilo by si všimati i těch sledovaných cílů. Avšak to, podle našeho názoru, překračuje už hranice národního hospodářství. To už je sféra politiky — anebo, správněji — etiky.“ Dále píše: „A můžeme si dovolit úsudek, že by se dnes hospodářství tak bezvýhradně podržovalo etice? Dokonce ani v theorii nikoli. A můžeme snad doufat, že by tomu tak bylo alespoň na střední škole? Nemám bohužel důvodu k takovému optimismu, abych věřil, že lze takto pojaté národní hospodářství zavést na střední školu s úspěchem a nadějí na obecné přijetí. A každé jiné pojetí národního hospodářství je paedagogicky i fakticky nesprávné, a pokud jde o nové rozmnožení osnovné látky, i krajně škodlivé.“

V člancích došlých k diskusi je mnoho nejasného. Nás zajímá hlavně názor, jaký mají na poměr národního hospodářství k etice. Fr. Salavec žádá, aby se zavedla národohospodářská teorie v tom pojetí a v té kombinaci s národohospodářskou politikou, jak je podána v Englišově příručce národn. hospodářství. Pokud se poměru k etice týče, zdůrazňuje, že „národohospodářská teorie se ovšem etice nepodřizuje, ale ostatní teoretické vědy to také nečiní; přes to však jsou ve škole velmi dobrým nástrojem i po stránce výchovy mravní... Přijme-li národohospodářská politika za svůj vůdčí postulát ideál demokracie, což je u nás samozřejmé, nelze proti ní nic namítati ani s hlediska výchovy mravní.“

Dr. Jos. Novotný naproti tomu žádá: „Zde by bylo třeba vykládat ne teorie, ale o námětech praktických“ bez ohledu na různosti názorů odborníků a různosti hledisk politických i mravních. Učitel na střední škole nemůže prý při vyučování nár. hosp. takové teoretické a etické otázky řešit. Takové rozpoje vyskytují se i u jiných předmětů, a přece se jim vyučuje na střední škole (dějepis, literatura).

V doslovu diskuse zdůrazňuje Dr. Mil. Šefrna, že nejde ani tak o otázku nutnosti zavedení národ. hospodářství na střední školy, jako o jeho pojetí. „Nechci se plést národním hospodářům do jejich teorií, ale jako paedagog mám plné právo a povinnost, ptát se, čím mohou jejich teorie přispět mravnímu uvědomění žactva.“ Zamítá názor Englišův, protože jeho filosofický postoj je nepřijatelný. „Není možno činit rozdíly mezi teoretikem pouze nezaujatě poznávajícím, hospodářským politikem a konečně praktickým politikem. Tak jako jsme proti tomu, aby se rozlišovalo mezi básníkem jako tvůrcem a pouhou osobností, tak musím být proti tomu i ve vědě. To je staré positivisticke heslo o nezaujaté objektivitě vědců, ale je neudržitelné. Já jako člověk jsem podřízen určitému nadosobnímu zákonu a nemohu se z něho vymaniti, ať dělám cokoli, třeba jen teoretickou vědu. I vědec je zkrátka odpověden — i za praktické důsledky svých teorií.“ A končí: „V celku jsem tedy pro zavedení národního hospodářství na střední školy, ale rád bych, aby si středoškolské profesoři uvědomili, že první jejich starostí je vychovávat a teprve potom vyučovat. To platí i pro vyučování národnímu hospodářství.“ Slova jistě pravdivá a tolikrát zdůrazňovaná, ale skutečnost? A co je s náboženstvím, z vyšší školy vyloučeným?

Hospodářsko-socialní.

Hospodářské války.

Bývají jimi i ty, jež se jimi nezdaří. Pověrečná fantasie raději se kochá ve výmyslech o geniálních projektech státníků, jak diplomaticky protivníka udolati, nežli v střízlivých výpočtech, že na př. Italie nemá uhlí a jiných surovin i nucena se po nich poohlédnouti jinde. Nimbus diplomatů jest ještě působivější a lákavější nežli strohá upozorňování hospodářů, že a kdy toho onoho „nebude“.

Světová válka nebyla původem hospodářská, mohla však hned od začátku hospodářsky prospěti, kdyby národové a panovníci se byli chtěli dáti přesvědčiti, že tak zvaní velcí státníci u všech šesti nebo sedmi států jsou packaři, se svými rozumy už hotoví a nevědoucí, kudy kam, ačkoli skutečný státník také předvídá, co může přijíti. Co přišlo, cítíme ještě pořád všichni, i vítězové! Nikdo však se k tomu nechce přiznati, jen v USA se tak dost obecně uznává, nač že vlastně sem lezli a své dollary vozili, jichž už neuvidí: Bulharsko platit nemůže, Turecko a Německo nechce, Rakouska není. Ale průběh války byl až příliš hospodářský, hladový, a problémy hospodářské od té doby hlavně znepokojují státy a státníky.

Uvádějí se obvykle tři příčiny: kolonie, nezaměstnanost, suroviny. O koloniích jsou různé názory, má-li a může-li se jimi odpomoci přelidnění a tedy také snad nezaměstnanosti. Beati possidentes kolonií, v čele věčně hrabivá Anglie, to popírají. Čeho popříti nemohou, jest nedostatek surovin v některých státech, jenž je poukazuje na výpomoc odjinud, především právě Anglie. Německo se zařídilo na výpomoc náhražek, jejichž výroba budí obdiv světa, ale je to výpomoc přece jen nákladná, trvale sotva možná. Boj o naleziště surovin trvá a již vypuká ve válku snad osudnou na dalším východě (Japonsko o bohatou severní Čínu), sotva válka habešská ukončena; co přinese válka španělská, nevíme — Anglie v neintervenčním výboře nepostupuje tuze rozhodně, neboť už se s Francem o suroviny baskické snad domluvila. Nás se tyto starosti o suroviny zatím tuze citelně nedotýkají, neboť některé máme doma: ale budeme-li stále štváni do „brannosti“, dojde i na nás. Netřeba snad už nikomu rozumnému dokazovati, že by bez ní potřeba jejich skoro nikde nebyla toliká, s některými arci výjimkami (na př. uhlí), kde by však pokojná výměna pomohla, jako pomáhala dříve.

Politický.

Polska.

Ve vysoké politice se skoro nic nezměnilo, leč že přátelství s Německem jaksi chladne, hlavně z příčin národnostních u menšin. — Nevraživost proti ČS trvá. — Malodohodový panovník, rumunský král Carol navštívil Varšavu — zdali tam ujednáno co nového pro politiku, nepraví se. Ale rozvířila návštěva ta mraky prachu na na jiném poli.

Maršál Pilsudski, jehož hrob chtěl král navštívit, byl prozatím pohřben v katedrále vavelské. Již proti tomu tehdy krakovský arcibiskup kn. Sapieha protestoval, snad ani ne tak proto, že právo vyražuje takové pohřby vysokým církevním hodnostářům a panovníkům, jako spíše proto, že Pilsudski, jenž na konec vydal skvělá svědectví katolické pravdě, býval smyšlením socialista, což v Polsce má nepříjemný zvuk, a byl od protestantského pastora sezdaný se židovkou. Návštěvníci jeho hrobky v kostele chovávali se tam všelijak. Nad to místo, kde byla rakev uložena, jest vlhké, pro ukládání mrtvol zcela nevhodné. Sama vláda byla již pro P-ého vybrala pohřebiště jiné, sousední t. z. „věž stříbrných zvonů“ a zřídila tam kryptu. S přenosem P-ho do ní se však váhalo, i zařídil jej konečně arcibiskup sám. Popřel, že by se to bylo stalo následkem ohlášené návštěvy Carolovy — ostatně v tu dobu arcibiskup vážně onemocněl, a i jinak si lze domyslit, že by mu nebylo příjemné bývalo za těch okolností dělati hostitelské honéry, a to právě Carolovi. Bouřliváci žádali nic méně než aby arcibiskup byl suspendován, ale ačkoli šlo o Pilsudského, s nímž Pius XI za své nunciatury ve Varšavě prý byl spřátelen, nestalo se nic takového, nesmělo se státi. Arcibiskup sám se presidentu republiky písemně omluvil a jistě celou věc jak náleží vysvětlil, čímž asi odbyta.

*

ka. — Portugalsko.

Na Oliveiru Salazara, presidenta portugalské republiky, byl už několikrát spáchán atentát. Šlo vlastně spíše o komunistické spiknutí, než o pouhý atentát. Tato bdělá a tiché práci oddaná hlava portugalské vlády je na překážku všeobecnému posovětní poloostrova Pyrenejského. Sověty by rády sprovedily Portugalsko s mapy Evropy.

Je-li třeba důkazu, najdeme jej v usnesení 7. sjezdu Kominterny. Tam schválil soudruh Keyros, portugalský delegát, jednomyslné usnesení o nutnosti revoluční akce v dohodě s komunisty španělskými, aby byla nastolena vláda iberské republiky.

Od podzimu r. 1935 zasedá v Barceloně výbor, složený ze tří komunistů portugalských a dvou španělských, aby hledal příležitost ke svržení autoritativní soustavy vládní, která přinesla tolik dobra portugalskému národu.

V září 1936 byla podnícena vzpoura v portugalském loďstvu, které se mělo podle plánu Kominterny spojit s vládním loďstvem španěl-

ským (a snad i francouzským) a vytvořiti středomořskou eskadru lidové fronty. Pokus se ovšem nezdařil.

V lednu t. r. bylo provedeno mnoho atentátů v Lisaboně. V každém ministerstvu vybuchla bomba. To mělo býti znamením k obecnému pozdvižení. Ale policie Salazarova je dobře zřízena: nic se nehnuło.

Sověty měly ovšem zvláštní důvody k tomu, aby brojily proti Salazarovi. Salazar, chtěje učiniti konec státnímu rozvratu a zabrániti dalším bratrovražedným bojům, netrpí ani mezi státními úředníky, ani v pozemním nebo námořním vojsku zednáře, ani komunisty.

Kdo projevují komunistické názory, jsou zařazeni do trestných čet. Nemohou pak dosáhnouti ani místa ve státní službě, ani zastávat povolání, k němuž je třeba státní koncese, ba ani ne provozovat svobodnou živnost.

Kominternu usilovala všemožně o to, aby podnítila revoluci v Portugalsku a strhla je do války. 5. června t. r. zkoumal znovu politický sekretariát III. internacionály podrobně situaci v Portugalsku a usnesl se učiniti mimo j. tato opatření: Komunista P. Roze jmenován hlavním agentem Kominterny pro Portugalsko. Ten se dlouho zdržoval ve španělském Maroku, pak ve francouzském, nato odjel do Paříže a odtud odletěl do vládního Španělska. Sekci iberské určen obnos 5 milionů peset. V Holandsku podle nařízení byly připraveny tři parníky s nákladem zbraní a munice, určené pro Portugalsko, kam odplují na dané znamení. Všichni komunisté portugalští, meškající ve Španělsku — i ti bojující v internacionálních brigádách, měli býti shromážděni a vytvořeny z nich dva rudé pluky, hotové zasáhnout v ustanovenou dobu do povstání.

Nedivme se proto, že Portugalsko sympatizuje s Francem, potírajícím španělské komunisty, neboť Portugalsko by neobstálo vedle vítězné bolševické republiky španělské!

★

ka. — Baskové.

Území Basků tvoří od r. 1200 integrující součást říše španělské, jak se vytvářela za staletých bojů s Maury. Uvedeného roku přísahali pánové z Biskajska a z Guipuzcoy věrnost kastilskému králi Alfonsovi VIII pod stromem u Guernicy. Od té doby každý nový král kastilský po svém nastolení na trůn přijížděl sem, aby obnovoval pod oním posvátným stromem výsady provincií baskických.

Tato privilegia, fueros zvaná, během staletí jen vzrůstala, i nebyla a nejsou tedy nikterak nepatrná. Baskové neplatí poplatky převodní a kolkové. V San Sebastianu jako v Bilbao možno zříditi společnost s kapitálem 10 milionů peset bez haléře (centimu) registračního poplatku. Bask kupuje, prodává, dědí, aniž platí státu nějaký poplatek. Přímé daně odvádějí Baskové madridské vládě v celku v umluveném obnose, dost nepatrném, a sami si je mezi sebe rozdělují.

Jak si tedy vysvětlíme, těší-li se Baskové takovým výsadám, že usilují už dávno o odloučení od ostatního Španělska? To je historie

zdánlivě nepochopitelná. Představuje-li Katálansko lehký průmysl Španělska, vyvinul se na území Basků jeho těžký průmysl: železné doly, vysoké pece, továrny na lokomotivy a zbraně. Nynější velcí páni v Biskajsku: rejdaři, majitelé hutí, dolů, velcí továrníci dovedli si vymoci tak vysoká ochranná cla na své výrobky, že přijdou ostatnímu Španělsku o 30% draž, než by stály tytéž výrobky, dovezené z ciziny. Kdykoli však španělští spotřebitelé se nad tím pohoršují a projeví touhu po odstranění celních překrad, pohrozí zástupcové Basků v cortesích (v sněmovně) separatismem: Dejte si pozor, pánové, ať nevzbudíte v naší zemi pozdvižení!

A tak se ta věc táhne už půl století. Bilbaovští milionáři žijí v drobném, počestném, pracovitém, ale naivním lidu myšlenku separatistickou tiskem, jež na svůj náklad vydávají, a bohužel i kněžstvo vždy nechápe, pro čí zájem pracuje. Lehkovážná hra, nastrojená náčelníky separatistického hnutí, kteří by se vskutku za nic na světě neoddělili od ostatního Španělska, svého největšího zákazníka, se najednou proměnila v drama a jaké drama!

V zahraniční rozpravě se řeklo (Světlík), že krutý boj proti Baskům umenšil ve světě sympathie k povstalcům. Sympathie snad v židovském tisku? Baskové z naznačených důvodů docela zasloužili, aby se s nimi v á l e č n ě zacházelo, když sami válku c h t ě l i. Že ve válce trpí též nebojující obyvatelstvo, rozumí se samo sebou, a obvyklé litování vdov a sirotek třeba posuzovati podle okolností!

★

Rakouská emigrace u nás.

V únoru 1933 podařilo se rakouské křesťansko-socialní vládě zvítězit nad branným odbojem rakouských marxistů. Asi 900 odbojníků, většinou příslušníků t. z. Schutzbundu, organisace vojenské (!), vedené Drem Jul. Deutschem, uteklo sem do Brna, kde jiný vůdce Dr. Bauer vydával soc.-dem. deník Arbeiter-Zeitung. Asi 300 z nich a po něčem i jiné menší skupiny odjely do Ruska, jiní do Norska, Finska, Francie a Anglie, Deutsch do Španěl, kde velí vládní brigádě. Útulak zdejší (v Pražské ul.) zrušen, deník odstěhován do Paříže, Bauer se 4 společníky vede v Brně „Auslandsbureau der oesterreichischen Emigranten“.

V Brně i jinde pořádané sbírky vynesly pro emigranty asi 200.000K! Prof. Dr. Král přinesl sem z amerického sjezdu zvěrolékařů (1934) zprávu o velkých ovacích, jež mu tam uchystány za to, že čs. republika „z lidských důvodů poskytla těmto lidem bez vlasti první a účinnou pomoc.“

Jak by se asi bylo dařilo jejich odpůrcům, kdyby byli oni poraženi bývali?!

HLÍDKA.

Husitské názory o církevním jmění.

Jiří Šahula.

(Č. d.)

Úřední, kolektivní zásady o církevním zboží.

Nyní zkoumejme, jaké projevy formulovány mezi husity korporativně, v prohlášeních úředních: kněžských i laických.

Ovšem již některé z výroků shora uvedených byly oplodněny ve vzájemných úradách, výměnou názorů mezi českými viklefisty. Nejvíce však platí, co zveřejněno jako souhlasná vůle celé skupiny rozhodujících činitelů v hnutí, jež prohlašováno za reformní.

Ke konci září r. 1418 pražští mistři a kněží strany utrakvistické (a „jiní starší bratři“) proti bujnému proudu radikálnímu postavili články na obranu prospěšných tradic. V posledním článku se dí, že evangeličtí kněží, pracující s lidem, mohou míti nezbytné, leč s mírou, právem božským i přirozeným; z tohoto, čeho je potřebí, nechť věrně pečují o sebe a chudé. Ale jsou povinni se odříkati světských držebností vším způsobem. (PDH, 677, 681.) Smysl není dosti jasný! Patrně veliké shromáždění chtělo zdvihnouti protest proti úplnému ochuzení kněžstva, ale z bázně před podrážděním radikálnější skupiny značně požadavek slušného zaopatření duchovenstva omezilo. Ale věrná péče o chudé mu znova připomněna!

Před koncem srpna 1419 svolán do Prahy sjezd utrakvistických stavů. V tomto shromáždění sestaveny požadavky, jež mělo poselstvo donést Zikmundovi jako nástupci Václava IV. Mezi jiným žádáno,

„aby nižádný kněz na ouřadě světském posazen nebýval nikdež po království českém“. Dále „aby kněží nevládli zbožím a platy a lidmi právem světským, ale od světských lidí aby potřebu podle zákona Božího měli“. (Palacký: Dějiny III/1, 316.)

Silný vliv na takový požadavek mělo chiliastické blouznění počínajícího se tábořského bratrstva z r. 1420: „Kněží nemají žádných platův jmieti, ani dědin, ani dobytka, ani koňov, ani dvorov, ani domov, v nichž by bydleli, ani co časného, ač by jim i z almužny bylo dáno a ač by světským právem a panováním těch věcí nechťeli držeti.“ (NCD, 59.) Ovšem tak radikální názor by zbavil kněžstva každou církevní společnost; vždyť by podle něho neměl kněz práva na pravidelné beneficiální požitky, ba ani na dobrovolné dary věřících.

Souhlasně zapsána vůle řádu Žižkova bratrstva menšího Tábora r. 1423: „Abychme kněžstvo přivedli a uvedli k životu Syna Božího... a nadání jich a zboží svatokupectví rušili a kazili s pomocí Boží.“ (EVL II, 271.)

Čtyři články pražské, jak sestaveny počátkem července 1420 (za obležení Prahy), formulovány hlavně podle přání světských činitelů politických, města Prahy a stavů zemských vůbec. Rozumí se, že spolupůsobili jako referenti a rádcové někteří vynikající kněží a mistři. (PŽD I, 104.) Umírněný obsah článků napovídá, že text pořízen bez účastenství tábořských theologů. Universita sama jako celek přihlásila se k artikulům teprve 1. srpna (po odchodu Zikmundova vojska), a to na nátlak pražských konšelů. Při tom ještě jeden mistr (nejspíše Vavřinec z Nymburka) odepřel schváliti články o laickém kalichu a statcích duchovenstva. Nepochybně proto donucen opustiti město. (TDP IV, 93.)

Již tyto okolnosti prozrazovaly, že v budoucnosti husitské výklady článků se budou třístiti a že tedy i obsah artikulu o zboží kněžském podlehne mezi husity proměnám. V textu 4 artikulů, pořízeném před r. 1420, byla žádost, aby kněží od papeže počnouc opustili svou nádheru, lakotu a nezřízené panování v přebytku statků světských a žili podle příkladu Kristova a apoštolů. Ale v červencové redakci článků (z r. 1420) vynechána zmínka, že má návrat k životu apoštolskému začíti u papeže a potlačena slova o nádheře a lakomství. Opakována ovšem žádost, aby bylo odňato duchovenstvu světské panování nad bohatstvím a časným zbožím. Pekař upozorňuje: „Věta, že toto panování je ke škodě ramene světského, podtrhovala dost srozumitelně

myšlenku, že jde nebo že především jde o vykonávání vrchnostenské pravomoci, t. j. světské vlády nad poddanými.“ (PŽD III, 60, 64.)

V listu, jímž Pražané prosili 10. července 1420 Benátčany za pomoc proti Zikmundovi, článek o chudobě kněžstva sepsán velice opatrně; žádá pouze, aby duchovní, opustíce všecku pýchu světskou, žili zdrželivě a skromně podle apoštolské a evangelické tradice. (Ale i úřední formulace 4 artikulů nepochybně přiložena.) (PŽD IV, 52.)

Ke konci roku 1420 připraveno husitské poselstvo do Polska, aby přimělo krále Vladislava neb aspoň jeho bratrance Vitolda ke vstupu na český trůn. V podrobné instrukci, dané poslům husitské pravice, žádáno, aby všechna zboží kněžstva a klášterů v Praze i na obou pražských hradech byla dána Praze na úhradu jejích vojenských nákladů (a podobně v městech s Prahou spojených). Zbytek církevního zboží nechť jest obrácen na obecné dobré. (PŽD IV, 78.) Návrh tak radikální ovšem svědčí, že husité nepřemýšleli o dalekosáhlých jeho důsledcích, i pro rozvoj samé věci husitské velice povážlivých.

Mnohem mírněji formulován text artikulů v slavnostním přestupu arcibiskupa Konráda k utrakvistům z 21. dubna 1421. Třetí článek rozveden takto: „Protože mnozí kněží a mniši panují právem světským nad velkými a rozsáhlými statky proti přikázání Kristovu a na nemalou újmu, škodu i obtíž všeho stavu světského: aby kněžstvu takové neřádné panování bylo odjato.“ Dodáno však, že statky tak odňaté nemají býti lakomě uchvacovány kýmkoli, nýbrž obráceny k chvále Boží a podpoře pravdy jeho, k dobru království s pomocí a radou pánů pravdy se držících, pánů Pražan i jiných obcí i arcibiskupa samého. (PŽD IV, 51.)

Na velkém sněmu čáslavském v červnu r. 1421 stylisován 3. článek takto: „Že mnozí kněží a mniši světským řádem panují nad velikým zbožím tělesným proti Kristovu přikázání a na překazu (překážku) svému kněžskému úřadu a k veliké škodě stavu světského, aby takovým kněžím to neřádné panování odjato a stavěno bylo, a aby podlé čtení nám příkladně živi byli k stavu Kristovu a apoštolskému.“ (EVL II, 386.) Tedy sněm váhal luštit otázku, jak naložiti s jméním sekularizovaným; vždyť již egoistické choutky českých laických notabilit značně vzrostly.

Nato v červencové synodě pražské, na níž bylo mnoho kněží utrakvistických z Čech i z Moravy, bylo stanoveno, aby žádný kněz nevládl světským právem žádnými statky, domy, platy nebo jakýmkoli jméním, ale aby podle pravidla evangelické chudoby a apoštol-

ského života přestával na skrovné výživě. Ale zároveň shromážděné kněžstvo dalo na jevo svůj odpor proti laickému hospodaření na církevních statcích. Usneseno totiž: „Almužny a statky kostelní, obzvláště nadané neb věčné, žádný světský pán nemá sobě osobovati, ani jich odnímati žádným způsobem.“ Proti pohoršlivé kuriální praxi byl namířen synodální zákaz pronajímání farních beneficíí; synoda se tu opírala o usnesení nicejského koncilu. Zapověděno kněžím bráti peníze za posluhování kteroukoli svátostí a cožkoli by s tím souviselo, jakož i za jakékoli modlitby. (TDP IV, 188. NCD, 72.)

Ale vystoupení kněžstva proti laickému zabírání církevních důchodů a zboží přišlo pozdě. Vždyť si již před tím usnesením přivlastňovali církevní statky šlechtici obojí strany a také města. Mělo-li se osobní kořistnictví aspoň zmírniti, bylo potřebí přesně stanovit, které notability, jakým způsobem a pod jakými podmínkami se mají ujmouti správy kněžského zboží.

Usnesení duchovenstva pozbývalo praktického důrazu i z té příčiny, že synoda nedovedla ideově sjednotiti duchovenstvo strany mírné s radikální. Táboreské duchovenstvo tehdy v Praze dávalo docela okázale průchod svým věroučným výstřednostem a odporu proti mírným utrakvistům. (TDP IV, 189—90. Palacký: Dějiny III/2, 96.) Tedy notorická nesvornost kněžstva jen posilovala hrabivé choutky mocných laiků. Která moc zabráni jejich úchvatům?

Synoda roudnická r. 1426 se snažila aspoň poněkud čeliti zlořádům a zmatkům, jež vznikly z nestejných projevů o zboží církevním. Prohlásila, že se nesmí nikdo zmocniti svévolně fary bez povolení správců duchovenstva. Odvolala se při tom na kanonické právo katolické. (NCD, 78.) Toto rozhodnutí namířeno proti kněžím-dobrodruhům (zvláště radikální značky) a proti pychu mocných laiků.

S počátku pobádali husitští kněží šlechtu, aby zabírala duchovenské statky. Když však poznali veliké morální škody ze sobectví uchvatitelů, tu r. 1427 marně volali, že „kteřížkoli světší držíe zboží od kněžstva prve držaná, pro hřiechy jim neustupně odjatá, jsú svatokrádci.“ (NCD, 81.) Tento projev příkře odporuje řadě prohlášení dřívějších.

Když začalo jednání husitů s Basilejským koncilem o smír, bylo velice obtížno dohodnouti se v příčině duchovenských statků. Koncil trval při starém stanovisku: „Statky dané kněžím nejsou statky světské, nýbrž Boží, poněvadž jsou obětovány Nejsvětějšímu.“ Hledisko pražských mistrů značně se blížilo katolické zásadě označením církevního jmění za „dědictví Ukřižovaného, Jeho. církve a chudiny.“

V tom projevu však byl zoubek, jelikož o beneficiích mluveno jako o jmění společném, obecním. Na základě toho mínili, že nikdo nemá práva s církevním zbožím nakládati jako s vlastním; jinak prý se dopouští svatokrádeže, ať je to šlechtic či jiný. (Mínilo se tu asi světské panování duchovenstva, jež vzrostlo zvláště mezi Tábory značně.) (NCD, 89—90.)

Táboři však podrželi stanovisko krajně radikální. Chelčický důtklivě vytkl tábořským kněžím, že se hlásí k názoru o rozdělení společnosti lidské na trojí lid, totiž na tři vrstvy: duchovenstvo, šlechtu a lid poddaný, který má obě vyšší třídy živiti. (PŽD I, 174.) Protože však duchovenstvo se má živiti almužnami, udílenými od sedláků, mají se mu podle tábořského názoru statky zabaviti. Bohatá nadání přivodila přílišný vzrůst moci duchovní. Proto se prohřešuje těžce každý, kdo něco církvi daruje. V tábořském manifestu se čte: „Protož urození králové, knížata i města a všichni ostatní, chudí i bohatí, jestli jste dřímali, procitněte . . . a dostaňte od nich zpět, co jest vaše a nikoliv jejich!“ Prý se lidé drou, co kněží leží a berou jen od lidí peníze. Což ovšem nebylo pravda, kněží byli nuceni pracovati mnohem více nežli šlechta, které Tábor církevní zboží nabízel! Táboři tehdy svou sociální frontu obrátili. Na počátku války měl podle nich výhradně lid nároky na statky „nepřátel Božích“ — ale pak selský proletariát kladen na poslední místo stavů majících konfiskovati. A ta kontradikce! Dle prvotního názoru měl se lid starati o výživu duchovenstva. Ale v manifestu se téměř lidu zakazovalo odváděti kněžstvu desátky. (NCD, 87—8.) To bylo zvláštní, že v husitství právě kněz, který měl být světlem a mravním vůdcem lidu, měl býti hlídán od laiků s detektivní bdělostí, aby se nezkazil slušným zaopatřením. Užívalo se úzkostlivé ostražitosti aspoň vůči těm laikům, u kterých sklony k veliké hrabivosti byly zcela zřejmé? Mizí-li důvěra náboženské společnosti ve vlastní duchovenstvo, jak se pak hodnotí ona společnost vůbec?

Za jednání basilejských poslů s husity v Praze v červnu r. 1433 předložen dotaz mistrům, kteří tehdy představovali většinou kališnou pravici. Tehdy sbor mistrů odpověděl, že kněžské statky si nemají přivlastňovati laikové; byla by to svatokrádež. Připouštěli však, že je jich nadbytek, jehož by správcové měli užívat k dobrým účelům obecným. Naproti tomu někteří mistři navrhovali, aby z těch statků bylo ponecháno duchovenstvu, čeho by potřebovalo, ale ostatek aby byl vzat pod správu ustanovených osob duchovních i světských,

tak aby kněží tím nevládli a laikové pro sebe nezabírali; ostatně nechť duchovenstvo na statcích, jež podrží, nepanuje světsky, totiž aby nemělo soudní moci nad poddaným lidem.

Ale dobré zdání většiny mistrů pražské university narazilo na veliký odpor Táborů a Sirotků. I většina pražských kněží proti němu reptala (TDP IV, 581—2.)

Basilejské poselstvo žádalo, aby 4 články byly předloženy v takovém znění, ke kterému se znají všichni podobojí.

Tedy 22. června předložen od husitů nově upravený text artikulů. V něm oznámeno, že se kněžstvu nesluší držeti statky způsobem pánů světských; rovněž tím zbožím nemá duchovenstvo vládnouti. Kněží mají následovati příklad Kristův a apoštolů v bezmajetném životě (*in via expropriaria*). (TDP IV, 584. Srv. NCD, 89.)

Předešlého dne však se vyjádřil mistr Rokycana, že Čechové nechťejí, aby jejich kněží žebřali, nýbrž aby měli statky a důchody dostatečné; toliko to, co by přebývalo mimo potřebu výživy, aby se obracelo na dobré účely. Basilejští vytýkali, že ten dodatek v písemném podání se pohřešuje. — Odkud tedy tato náhlá změna? Prokop Holý s jinými Táboř pronesl výtky proti některým bodům prohlášení Rokycanova. (TDP IV, 584—5.)

(P. d.)

Založení jesuitské residence v Tuřanech.

Dr. Josef Jančík.

(O.)

II. Jednání o zřízení residence.

Biskup Karel z Lichtensteina. — Pokus o odevzdání Tuřan řádu sv. Pavla Poust. — Jednání s jesuity. — Návrh zakládací listiny. — Přání kapitoly. — Změny v návrhu a vydání zakládací listiny. Potvrzení residence generálem řádu. — Císařské schválení. — Poměr residence k brněnské kolleji.

Po kardinálu Dietrichsteinovi, který všechny své síly a schopnosti vynaložil na to, aby Moravu přivedl zpět do církve katolické, nastoupili na stolec biskupský v Olomouci mužové, kteří dílu tomuto nemohli věnovati náležitě pozornosti. Jan Arnošt Platýs z Plattensteina zemřel dříve, než došlo potvrzení jeho volby. Za jeho nástupce zvolen 16. listopadu 1637 arcikníže Leopold Vilém, který byl zároveň od r. 1626 biskupem pasovským. Byl také nejvyšším velitelem císařského vojska a dlel většinou mimo diecesi v cizině, a tu jest přirozeno, že správa diecese tím jen trpěla. Nebylo zde vůdčího ducha, který by se staral o rozkvět církve, jež se tehdy teprve zotavovala z ran v dobách předchozích utrpených. Zemřel 20. listopadu 1662. Po něm zvolen 15. února 1663 biskupem arcikníže Karel Josef, hoch teprve čtrnáctiletý. Ale za nedlouho 21. ledna 1664 zemřel.¹⁾

Biskupský stolec olomoucký nezůstal dlouho neobsazen. Kapitolou zvolen byl dne 12. března 1664 biskupem kanovník solnohradský a olomoucký Karel Lichtenstein-Kastelkorn. V něm dostalo se diecesi vůdce, který si byl vědom svého poslání a úkol svůj také řádně plnil. Pozoroval, že víra katolická není ještě s dostatek v jeho diecesi upevněna. Mnozí jinověrci přijali sice víru katolickou, ale jen na oko. V nitru zůstávali dále věrni svému starému náboženství. Jiní zase skrývali se po horách. Karel chtěl míti svou diecesi čistou od bludařů a proto pořádal po celé diecesi misie, které svěřil jesuitům. Misionáře vydržoval na svůj náklad. V papežském breve z r. 1674 praví se, že za 10 let svého biskupování obrátil na víru 15 tisíc kacířů.²⁾

¹⁾ Ad. Pilarz et Franc. Moravetz: *Moraviae historia politica et ecclesiastica*. III. Brunae 1787, str. 539—544.

²⁾ Tamtéž, str. 545. — Rezek-Jos. Svátek, *Dějiny Čech a Moravy*. II., str. 321.

Karel z Lichtensteina staral se také, aby kněžstvo vedlo řádný život a aby horlivě pracovalo pro zdar katolické církve. Brzy po svém nastoupení nařídil generální visitaci diecese, vydal instrukci pro děkany a faráře a vůbec dbal toho, aby církev vinou kněží netrpěla škody. Hleděl využití každé příležitosti, aby pozvedl náboženský život své diecese.

Snadno si proto vysvětlíme, že těžce nesl úpadek úcty k P. Marii tuřanské, který byl namnoze zaviněn nedbalostí posledních farářů. Zvláště asi špatný život Blažeje Auředníčka, kterého vypověděl z diecese, byl příčinou toho, že pomýšlel odevzdati poutní místo Tuřany některému řádu.

Bývalý vrchní písař moravský Melchior Ledenický z Ledenic přimlouval se u biskupa za to, aby Tuřany svěřil řádu sv. Pavla Poustevníka, který byl usazen v nedalekém Moravském Krumlově. Sám generál řádu byl v té záležitosti u biskupa. Když však biskup žádal na Melchioru Ledenickém, aby postaral se o dostatečnou fundaci pro 12 řeholníků, jak toho žádá sněm tridentský pro založení nového řeholního domu, sešlo z toho, ježto Ledenickému bylo asi nemožno obětovati potřebný obnos. Proto biskup provedení svého plánu ještě odložil.¹⁾

Brzy však naskytla se nová příležitost k uskutečnění úmyslu. Rektor brněnské jezuitské kolleje a spolu magister noviců Václav Hermann přišel z jara r. 1666 na pout do Tuřan. Tenkrát již jesuité obírali se myšlenkou nabídnouti biskupovi své služby pro Tuřany. Dobře věděli, že biskup si Tovaryšstva váží a že je mu nakloněn.

¹⁾ Rod Ledenických byl původně usazen ve Slavonii. Za válek tureckých museli prchnout. Melichar Ledenický byl povýšen do stavu panského nejdříve v Uhrách 16. list. 1659 a pak také v král. českém a zemích k němu patřících 8. X. 1662. MZA. Šlecht. quatern A 273 r. 274 r. Dudík Beda ve své *Geschichte des Benediktiner Stiftes Raygern*. II. Bd. 252 n. (Wien 1868), odvolává se na Wolného *Topografii II/1. 449.* a na *Chron. Raygrad. I.*, píše o úmyslu odevzdati Tuřany benediktinům rajhradským: „Bei dieser Kirche in Turas bestand seit 1666 eine Jesuiten-Residenz, die der Fürstbischof von Ollmütz, Karl von Lichtenstein, begründet hatte. Sein ursprünglicher Wille war, diesen Gnadenort dem Kloster Raigern zu übergeben; doch da für die Fundation nicht hinreichend gesorgt war, und der Fürstbischof die dortige Pfarre dem Kloster nicht incorporiren wollte, zerschlug sich das Geschäft zum grossen Missfallen des späteren 1775 am 29. April verstorbenen Erzbischof von Prag, Matthäus Ferdinand Sobek, welcher . . . sich für die Incorporierung der Kirche mit dem Kloster Raigern sehr interessierte.“ O něčem podobném ani v pramenech, ani v citované Kronice, která sahá do začátku 17. stol., není zmínky.

A proto doufali, že jejich služby přijme. Nezklamali se. Po vykonání pobožnosti byl rektor pozván od biskupa, který tehda byl také v Tuřanech, ke stolu. Při obědě zavedl zpovědník biskupův jezuita Bartoloměj Kichler řeč také na Tuřany a zmínil se, že by místo to nebylo pro ně právě nejhorší. Na otázku biskupovu k rektorovi, zda by se mu líbilo, ujistil ho tento díky Tovaryšstva. — Rektor ještě po obědě vyžádal si audienci u biskupa a jednáno vážně o věci. Z řeči biskupovy bylo patrné, že si přeje, aby celá záležitost byla předložena řádovým představeným a brzy mohla býti uskutečněna.¹⁾

Mezi jesuity nebylo však jednoty stran zřízení nového sídla v Tuřanech. Rektor brněnský Václav Hermann i tehdejší provinciál Daniel Krupský,²⁾ jak vysvítá z celého jednání, přáli této myšlence. V Brně samém však někteří byli proti.

Hlavní důvody, které byly uváděny pro zřízení, byly: Právě z Tuřan jako poutního místa bude možno šířiti úctu mariánskou a bude možno zavésti konání procesí z různých míst, což jen přispěje k duchovnímu užítku. Bude možno obyvatele Tuřan samých i okolních vsí přivést k opravdové zbožnosti. Místo samo leží téměř na císařské silnici, takže se poskytuje cestujícím možnost a vhodná příležitost vykonati svou pobožnost.

Vážnější byly však ohledy na biskupa a ostatní řády. Jesuité dobře věděli, jak se jini snaží získati místo to pro sebe a nepodařilo se jim to. Jim pať nečiní se žádné překážky jako při jiných podobných příležitostech. Kdyby odmítli, urazili by tím jen biskupa, který sám vlastně jim místo to nabízí, opomenuv jiné. Mocně také rozhodoval důvod vděčnosti k P. Marii tuřanské, jejíž ochranou r. 1619 byli uchováni na životě a pověst jejich zachráněna.

Ale p r o t i uváděny byly důvody neméně závažné. Místo to je prý předně blízko Brna, kde občané mohou se ve svých duchovních záležitostech obrátiti na kněze v kolleji. Není také tak zázraky proslaveno, aby skýtalo naději k větší účasti, takže by tam jesuité vlastně byli nečinní. Budou-li tam posláni kněží nedokonalí, budou vystaveni nebezpečstvím; pakli tam půjdou dokonalí, bude jich pro tak

¹⁾ *Historia residentiae S. J. Turzanensis*, str. 159 n. — Historie tato je ve farním archivu tuřanském. Po zrušení residence zapisují se do ní důležité věci, týkající se kostela a fary, takže je to i Pamětní kniha fary tuřanské.

²⁾ 2. července 1666 píše rektorovi: „Multum gaudeo negotium Residentiae Turzanensis felices habere progressus, et tunc perfectum erit gaudium, quando rem ipsam possidebimus.“ MZA, Akta brněn. jes. XLV. G.

nepatrné místo škoda, ježto by se mohli jinde lépe a užitečněji uplatniti. Při skutečném návalu, kdy se konají slavná procesí, mohou vypomoci kněží z kolleje. V Brně samém a v okolí (Křtiny, Vranov, Líšeň) jsou obrazy P. Marie, které jsou právě tak uctívány jako P. Maria tuřanská. Mimo to, povolí-li se v tomto případě, budou i ostatní žádati jesuity i na jiná místa pro trvalé residence.

Na tyto protidůvody nebylo však od povolaných činitelů mnoho dáno a hned bylo uvažováno, jakým způsobem měla by se celá záležitost provésti a které podmínky by bylo nutno stanoviti. Tu bylo dojednáno v kolleji jesuitské v Brně, aby místo v Tuřanech bylo přijato ve způsobě residence trvalé, která by byla inkorporována kolleji brněnské a jejíž hospodářské záležitosti by spravoval prokurator brněnský. Počet kněží nebyl stanoven, nýbrž měl se řídit podle toho, kolik jich bude možno vydržovati z fundace. O plnění povinností bude se starati rektor kolleje a ostatní řádoví představení. Pro zřízení fundace bylo žádáno, aby jim byla odevzdána pouze farní budova a pozemky, kterých dosud farář užíval. Větších požadavků nechtěli na biskupa činiti, ponechávající to jeho blahovůli.

Pokud se týká duchovních záležitostí, kněží tam vyslaní mají se věnovati úsilovné práci podle zvyků v řádě zavedených, a sice tím, že budou sloužiti mše sv., kázati, zpovídati a vyučovati katechismu. Aby však nebyli v této práci zdržováni, žádá se, by ustanoven byl zvláštní světský kněz se jménem vikáře, který by konal ostatní funkce, náležející farářům. Jesuitům však mělo býti rezervováno právo jej ustanovovati, naň dohlížeti, po případě, co nutné, naříditi a právo disposiční se všemi věcmi. K jeho slušné výživě měly býti dávány dále desátky, které až dosud faráři dostávali, celá štola a snad ještě to, co nařídí biskup, aby mu bylo od jesuitů z výtěžku polností dáváno.

Jakékoliv ofěry, almužny neboli dary věřících měly připadnouti na udržování, opravu a ozdobu kostela. Kdyby snad něco zbylo, má se toho použití pro výživu kněží zde pracujících nebo jiných osob při kostele.

Pokud se týče převzetí, jsou ochotni učiniti tak ihned, jakmile bude pořízena autentická listina, která by byla potvrzena i od kapitoly olomoucké. Aby pak již napřed zamezeny byly těžkosti se strany světských vrchností, bylo by dobře žádati potvrzení donace od císaře jako krále českého.¹⁾

¹⁾ MZA, Akta brněn. jesuitů XLV. B. D

S těmito návrhy odejel v květnu rektor, který obdržel plnou moc v této záležitosti jednati, do Olomouce, kamž se zatím také odebral biskup, aby jednak léčil své otřesené zdraví, jednak aby jednal s kapitolou o odevzdání Tuřan jezuitům. Biskup schválil návrhy, předložené od jezuitů, a mimo to ještě nabídl k lepšímu zajištění residence 3000 zl. Rektorovi nařídil, aby sestavil návrh zakládací listiny, který pak bude předložen také kapitole olomoucké, aby jej schválila. Posledního opatření bylo třeba proto, aby kapitola snad po smrti biskupově nečinila nějakých těžkostí.¹⁾

Rektor rozkazu vyhověl a předložil biskupovi návrh, který v hlavních věcech byl totožný s ujednáním, jež jezuité biskupovi oznámili jménem své řehole. Na přání provinciálovo byla vynechána ta část, kde dává se jim právo užití přebytků ofěr a darů na výživu členů residence.

Návrh úvodem vyjadřuje pastýřskou starost, již má biskup o spásu všech, kteří jsou mu svěřeni. Rád chápe se všeho, čím by mohl k tomuto cíli přispěti. Tu opravdu se zármutkem pozoroval, že pobožnost k P. Marii tuřanské, jež trvá již přes šest set let, byla velmi otřesena jednak nepřízní dob, jednak válečnými nájezdy a nedostatkem kněží. Nebude-li brzo zjednána náprava, pobožnost tato úplně zanikne. A proto, aby znovu nabyla bývalého lesku, ba aby ještě vzrostla, odevzdává farní kostel tuřanský, právo patronátní naň a faru samu Václavovi Hermannovi, nynějšímu rektorovi brněnské kolleje jezuitské a vůbec kolleji a jejím představeným za trvalou residenci, takže od nynějška bez jakékoliv překážky se strany ať biskupa, ať kohokoliv jiného patří farní kostel se zázračnou soškou P. Marie, právo patronátní a fara se stodolami a staveními kolleji brněnské.

Povinností jezuitů bude pečovati o to, aby úcta k Bohu a P. Marii se co nejvíce šířila. Budou trvale sídliti v Tuřanech, a sice v takovém počtu, jak to dovolí majetkové poměry. Na vydržování členů residence dostanou mimo faru pole, jmění a příjmy k ní patřící. Nebudou od biskupa samého nebo od jeho nástupců ničeho více požadovati, leč by oni sami ve své přízni jim něco věnovali.

Pokud se týče duchovních věcí, budou se jezuité v Tuřanech usedlí říditi svými zvyklostmi. Budou sloužiti mše svaté, kázati, zpovídati věřící obojího pohlaví, budou vyučovati katechismu a

¹⁾ MZA, Akta brn. jes. XLV. B. — *Historia Residentiae*, str. 160.

vůbec budou se starati o pobožnosti. Aby pak nerušeně kdykoliv mohli se těmto povinnostem věnovati, bude ustanoven zvláštní vikář odvolatelný, který bude míti na starosti duchovní správu a ostatní povinnosti patřící farářům. Jeho závazkem také bude v neděli, svátky a v soboty míti zpívanou mši sv. Právo vikáře ustanovovati, sesaditi, visitovati a trestati patří výlučně biskupovi.

Aby mohl býti vikář slušně živ, postaví mu jesuité blízko kostela faru s dostatečnými stodolami k ukládání desátků. O opravu a udržování budou se starati potom farníci. Vikář bude dostávat všechy desátky jako dosud, celou štolu a koledu a každý týden od panství chrlického půl vědra dobrého piva a deputát, který až dosud dostávali faráři na svátek Zvěstování P. Marie, a od brněnské kolleje 60 zl. rýnských, a sice ve dvou lhůtách: na sv. Jiří a sv. Václava. Mimo to bude míti ještě od věřících mešní stipendia.

Všechy ofěry i při votivních mších vikářů a všechny dary případnou na udržování, opravu a ozdobu kostela. Pro případ, že by v budoucnosti brněnská kolleje nemohla nebo nechtěla si podržeti právo patronátní spolu s kostelem a residencí v Tuřanech zřízenou, případně vše, co se touto listinou jesuitům dává, opět biskupům olomouckým, vyjma movitý majetek, jež si může podržeti kolleje. Jesuité také v tom případě nebudou povinni nahradit náklady na opravu budov.

Biskup předložil 4. srpna tento návrh kapitole. Ta dopisem ze 6. srpna sice pochválila úmysl jeho, ale zároveň vyslovovala, jak by měla býti zakládací listina upravena.

Kapitola žádala, aby pozemky farní byly v zakládací listině přesně označeny; rovněž i dávky a důchody, jak plynoucí ze starých zdrojů farních, tak i ty, které biskup dává na zlepšení fundace.

Světskému knězi měl býti ponechán titul faráře. Při udělování sv. svátostí uvnitř i mimo kostel byl by úplně svobodný a nezávislý na jesuitech. Kostel ať zůstane dále pod pravomocí biskupovu.

Ježto některé ofěry, zbožné odkazy budou věnovány pouze jesuitům, jiné pak pouze kostelu, bylo by dobře, aby tyto byly zaznamenávány ve zvláštní knize odděleně od oněch věnovaných pouze jesuitům a aby byly každoročně od Ordinaria nebo generálního vikáře nebo jejich zástupců visitovány. Tím bude zabráněno všem možným zmatkům, kdyby snad došlo ke zrušení residence.

Konečně ať jest pořázen inventář při převzetí kostela a každoročně pro nově přibylé věci.

Biskup předložil tyto požadavky kapitoly jesuitům, aby se o nich

vyjádřili. Jesuitům však zdály se některé z nich nepřijatelnými. Odpověděli biskupovi listem, v němž mu vyložili své stanovisko. Některé požadavky beze všeho mohly by býti splněny, ale u jiných podotýkali, že se nedají srovnati se zvyklostmi a účelem Tovaryšstva.

Co se týče přání, aby v zakládací listině bylo přesně stanoveno, které pozemky se jim dávají, nejsou proti tomu, ježto i biskup si toho přál.

Požadavek však, aby bylo v zakládací listině obsaženo i to, co biskup dává pro snazší vydržování residence (totiž 3000 zl., jež sám rektorovi nabídl) není ani tak proti nim samým, jako proti biskupovi, který přece touto donací nijak nezatěžuje biskupství, ježto to, co dnes chce věnovat pro residenci, dává ze svých osobních příjmů a ne z příjmů kapitoly. Tímto požadavkem vlastně kapitola osobuje si právo, aby biskup kladl jí počet z toho, jak zachází se svými příjmy, což jest jistě požadavkem pro biskupa nebezpečným pro důsledky z něho plynoucí.

Jesuité také ničeho nenamítají proti první části druhého přání kapitoly, aby totiž světský kněz, který bude míti na starosti duchovní správu, měl titul faráře a ne vikáře.

Budiž jemu rovněž ponechána úplná moc, pokud se týče udělování sv. svátostí jeho farníkům v kostele i mimo něj. Nesmí však rušiti zavedený pořádek v bohoslužbě, nesmí také bez dovolení rektora brněnské kolleje nebo tuřanského superiora volati si na výpomoc jiné kněze kromě jesuitů.

Ale rozhodně nemohou souhlasit s tím, aby kostel, jenž měl být inkorporován kolleji brněnské, přece podléhal dále pravomoci Ordinaria. Při všech ostatních donacích, byť byly učiněny od nejvyšších hodnostářů církevních nebo světských, místa, která se jesuitům dávají, stávají se účastnými všech práv a privilegií Tovaryšstva. Tak je tomu také v těchto zemích, a kde se snad tak nestalo, vznikly z toho jen nepříjemnosti a spory. Proto snažně prosí biskupa, aby svým vlivem působil na kapitolu, by od tohoto požadavku upustila. Představení řádové se budou snažit, aby důstojnost domu Božího byla zachována.

Pokud se týče třetího požadavku, jest samozřejmo, že Tovaryšstvo bude pečlivě dbáti toho, aby jména dobrodinců byla zaznamenávána. Ale nemůže připustit, aby z darů nebo zbožných odkazů musely býti skládány účty a aby byly podrobeny visitaci. Vždyť ti, kteří svěčují Tovaryšstvu své dary, plně mu důvěřují, že je také bude řádně spra-

vovat. Mimo to podle kanonů, které platí i v těchto krajinách, účty, týkající se majetkových přírůstků, skládají se patronům, jimiž přece stává se v tomto případě kollej brněnská. Není také příčiny, aby Tovaryšstvo skládalo účty jinému než svým představeným z darů, kterých ještě nemá, kterých musí si teprve svou prací zasloužit a získati. Tím by vlastně pod dozor stavělo svou činnost, svou práci, kterou posuzovati přísluší jen řádovým představeným. Při žádné jiné donaci není tato podmínka položena a není také obavy, že by Tovaryšstvo s takovými dary a fundacemi nějak neehospodárně zacházelo. Různé nepříjemnosti, jež by mohly vzniknout, kdyby měl býti požadavek tento pojat do zakládací listiny, od toho zrazují.

Čtvrtému požadavku dá se vyhověti jen potud, že bude pořízen přesný inventář všech věcí, které Tovaryšstvo převezme. Pokud se však týče každoročního přírůstku, ten může býti podroben pouze revisi představených řádových z důvodů již uvedených.¹⁾

Tento rozklad podali jesuité biskupovi, který také s ním souhlasil. Oznámil kapitole, že jí návrhu neposílal proto, aby jej opravovala, ale aby jej potvrdila. Nebude-li tak chtít učiniti, má ještě dosti prostředků, aby nahradil tento nedostatek schválením papežským a císařským.²⁾

Požadavkům kapitoly bylo však aspoň v některých bodech vyhověno. Tak při zmínce, že jesuitům předává se kostel, byla připojena klausule „salva tamen Ordinarii iurisdictione“, kterou biskupovi přece zůstalo vyhrazeno právo nad kostelem, a tento nebyl úplně z jeho pravomoc vyňat, jak o to žádali jesuité, ježto byl zároveň kostelem farním.³⁾

V další části bylo rovněž podle přání kapitoly vypočítáno, co se jesuitům předává, a sice: pole, luka, poddaní farští s obvyklými dávkami a robotami. Biskupovi však zůstalo vyhrazeno právo vrchnostenské se všemi břemeny a královskou i zemskou daní.

Světský kněz, který měl vykonávati farářské funkce, měl podržeti titul faráře a tím stal se také neodvolatelným. Funkce, patřící farářům, mohl vykonávati v kostele i mimo něj neodvisle od jesuitů. Disposiční právo nade všemi věcmi, v němž jich nesměl farář rušiti, zůstalo vyhrazeno jesuitům. Farář byl ponechán lesík, který až dosud patřil faře.

¹⁾ MZA, Akta brn. jesuitů XLV. B. F.

²⁾ Historia Residentiae, str. 160.

³⁾ Na tuto klausuli se odvolávala konsistoř v pozdějších sporech s jesuity o práva farářská.

Z návrhu však vynechán byl celý odstavec, kterým se dávalo biskupům právo získati vše zpět, kdyby snad došlo k zrušení residence.

Ostatním požadavkům kapitoly nebylo vyhověno, nýbrž zůstalo vše jako v návrhu. A tak pořízena byla definitivní zakládací listina.

Biskup ji podepsal 12. srpna 1666 a předložil ji k podpisu kapitole. Ta v dodatku schválila předání práva patronátního kostela se vším příslušenstvím kolleji brněnské a také listinu podepsala 13. srpna, a sice svým děkanem Janem Petrem Petrucciem a notářem Ferdinandem Schröffelem. Jak biskup, tak i kapitola přivěsili své pečeti.¹⁾ 14. srpna ráno pak odevzdal biskup listinu tu rektorovi.

Tím však nebyla ještě celá akce převzetí Tuřan jesuity ukončena. Záleželo nyní na tom, jak se zachová generál řádu, kterým tehdy byl Jan Pavel Oliva. A právě s této strany hrozilo největší nebezpečí, že bude vše zmařeno. Víme, že v Brně samém někteří členové kolleje nepřáli nové residenci. Ti působili také v Římě k tomu, aby generál donace nepřijal. A nescházelo mnoho, aby byli svého cíle došli.

O celém jednání podána byla asi provinciálem zpráva do Říma a žádáno o potvrzení. Generál řádový poslal sice rektorovi brněnskému list velice příznivý, který opravňoval k nejlepší naději.²⁾ Než jiný list k provinciálovi Danielu Krupskému obsahoval různé námitky a obtíže, takže se zdálo, že přece celá akce bude zmařena. Jakého rázu byly tyto námitky, vyplývá z dopisu tehdejšího generálova asistenta pro Německo a pozdějšího generála Karla de Noyelle poslaného z Tuscula 25. října brněnskému rektorovi, který mu o celé záležitosti psal 20. září. Karel de Noyelle uznává, že Tovaryšstvo mnoho vděčí biskupu, a bude se snažiti, aby generál tuto vděčnost mu také nějakým způsobem projevil. Ale zároveň vyslovuje pochybnosti, zda generál přijme residenci tuřanskou, ježto nepřeje zřizování malých domů. Kdyby mohl, rozpustil by dokonce podobná sídla jezuitů již stávající. Na základě zprávy provinciálovy však pokusí se o příznivé vyřízení.³⁾

Týž důvod neochoty generálovy potvrzen jest provinciálem samým,

¹⁾ MZA, Akta brněn. jezuitů, XLV. H. Originál na pergameni.

²⁾ Hist. Residentiae, str. 34. Pro list necháno bylo v Hist. místo, ale list ten ne-
vepsán. — Obsah provinciálova listu, poslaného 28. srpna 1666 generálovi, je:
Se et consultores favere acceptationi. Ústřední řádový archiv T. J., Fundationes
Vol. IV. Bohem. 199 f. 162.

³⁾ MZA, Akta brn. jes. XLV. A.

který v listě ze 4. listopadu oznamuje rektorovi mínění generálovo, jak je vyjádřeno v jeho dopisu z 2. října. Generál píše: „Ohledně residence, jež má býti zřízena u P. Marie tuřanské, jsem toho mínění, jako byla poslední generální kongregace, již se Vaše Důstojnost zúčastnila. Nejsem přízniv takovým malým domům, ať již se jmenují jakkoli. Důvody, na základě nichž mi takové jednání generální kongregace doporučila, jsou Vaší Důstojnosti dobře známy. Proto si přeji, aby byly vzdány Jeho Jasnosti knížeti biskupovi olomouckému uctivé díky a zároveň aby byl připraven na to, by klidně snesl, jestliže Tovaryšstvo skromně donaci odmítne. Neraď tak činím, ale jsem nucen.“

Důvodem, proč nepřál generál takovým malým domům, bylo asi ustanovení sněmu Tridentského XXV. de regul. c. 3., jež pak bylo šířeji vysvětleno a upraveno konstitucí Řehoře XV ze 17. srpna 1622 „Cum alias“, jež žádala pro zřízení nového řeholního domu 12 členů. Proto také vybízí provinciál v uvedeném dopise rektora, by se nyní vynasnažili, jak vše zaříditi, by postupem času mohlo v residenci bydleti 12 členů. Kdyby ujistili generála, že časem k tomu dojde, jistě by nebyl proti potvrzení. Nutno se však zároveň u biskupa omluviti, že tak dlouho nedostává se mu od Tovaryšstva potvrzení, že donaci přijímá (*literae reversales*), a odůvodniti to tím, že provinciál osobně chce mu listinu tu odevzdati, až přijde na Moravu. O obtížích, které klade generál řádový, nesmí se ani biskup ani jeho zpovědník dovědět i proto zavazuje rektora v této věci k nejprísnějšimu mlčení.¹⁾

Provinciál, dobře jsa si vědom, jak nemile by působilo na biskupa, kdyby Tovaryšstvo odmítlo residenci, a jaké by to mohlo mítí vůbec zlé následky pro poměr biskupa k nim, všemožně se přičiňoval, by generál konečně přece dovolení ke zřízení nové residence dal. Proto se vším důrazem odepsal do Říma, že Tovaryšstvo nemůže s ohledem na biskupa odmítnouti residenci tuřanskou. Po tomto dopisu generál od svého původního mínění upustil a zřízení residence v Tuřanech povolil.²⁾

Teprve teď mohly býti vystaveny *literae reversales*, jimiž provinciál Daniel Krupský a rektor brněnské kolleje jménem svým a svých

¹⁾ MZA, Akta brn. jes. XLV. B.

²⁾ Hist. Resid., str. 34. — List provinciálův z 28. prosince 1666 je v ústředním archivu T. J. *Foundationes* Vol. IV. Bohem. 199 f. 158 159. Obsah: *Se non posse detrectare oblatam ab Episcopo Olomucensi Residentiam Collegio Brunensi incorporandam.*

nástupců přijímají donaci se všemi klausulemi a slibují, že pokud na nich bude, budou se snažiti a o to usilovati, by všechny podmínky do poslední čárečky byly řádně plněny.¹⁾

Jesuité také chtěli, aby donace byla schválena mocí světskou, a to císařem jako králem českým. O takové potvrzení usiloval hlavně provinciál Daniel Krupský, poněvadž toho vyžadovala jistota fundace.²⁾ Proto také hned, když rektor brněnský jednal s biskupem o předání Tuřan, učinil zmínku o potvrzení císařském, což biskup ponechal jemu úplně na vůli.

Po sepsání a odevzdání zakládací listiny rektor skutečně požádal císaře Leopolda I o schválení donace. Z té příčiny sám zajel do Vídně, vyžádal si u císaře audienci a podal mu žádost za potvrzení. V ní zmiňuje se o účtě, které se odedávna těšila P. Maria v Tuřanech i v dobách ještě, kdy kacířství se počalo šířiti. Později však účta tato ochabovala a přišla v opovržení u kacířů a také u katolíků dřívější horlivost upadala. I potom, kdy vzpoura byla potlačena a kacířství byla vymýcena, účta k milostivé sošce P. Marie zůstala v zapomenutí. Aby opět byla uvedena k původnímu rozkvětu, předal biskup olomoucký Karel z Lichtensteina kostel s farou v Tuřanech brněnské kolleji. K upevnění fundace prosí rektor ještě o to, aby císař vše schválil jako král český, o čemž nepochybuje, ježto zná jeho horlivost v šíření cti a slávy Boží a P. Marie.³⁾ Žádost o císařské schválení podal také biskup.

Císař byl ochoten beze všeho donaci potvrditi. Než jeho ministři a rádcové měli proti schválení některé námitky, že rektor žádá, by císař donaci potvrdil jako král český a ne jako markrabě moravský.⁴⁾ Proto bylo konečné potvrzení oddáleno a zatím vyžádáno dobré zdání tribunálu moravského. Tam však té doby byly poměry takové, že jesuité nemohli očekávati příznivého vyřízení. Proto hleděli svým vlivem dosíci toho, aby s odesláním dobrozdání bylo posečkáno. Na odkladu záleželo jim tím více, ježto nebylo ještě jisto, schválí-li ge-

¹⁾ AAK. Liber Variarum foundationum Caroli de Lichtenstein, Eppi Olom., str. 9—11. Reversales jsou datovány 15. srpna 1666.

²⁾ MZA, Akta brn. jes. XLV. G.

³⁾ Tamtéž. — Histor. Res., str. 35 n.

⁴⁾ Důvod, proč žádal rektor císaře, aby potvrdil donaci jako král český, byl ten, že donace byla učiněna biskupem olomouckým, který jako samostatný kníže podléhal přímo králům českým a ne markrabím moravským. Srovn. Fr. Kameníček, Zemské sněmy a sjezdy. III, str. 24, 388. — Jan Tenora, Bl. Jan Sarkander I., str. 17—19.

nerál řádový donaci či ne. Sám provinciál radil nenaléhati na vyřízení. Tak uplynul skoro rok, co celá záležitost císařského schválení stála.

Rektor čekal na vhodný okamžik, kdy by jednání mohl opět uvést v proud. Když došlo schválení generála řádového a když také byla oprávněná naděje, že tribunál podá příznivé dobrozdání, rektor upomenul jej o ně. Hlavně přičiněním nejvyššího zemského soudce Antonína knížete de Collalto tribunál podal 14. června 1667 císaři příznivý referát. Přihlížeje k přípisu císařovu z 23. dubna 1660, jímž oznamoval, že schvaluje jako král český privilegia biskupská, jest tribunál pro to, aby císař donaci schválil, ježto tu nejedná se o formální zcizení, nýbrž v jistém smyslu pouze o jakési přenechání kolleji brněnské k povznesení pobožnosti. Zájmy císařské nejsou nijak dotčeny, ježto placení královské a zemské daně bylo výslovně ponecháno biskupovi.¹⁾

Na základě tohoto dobrozdání jednáno ještě jednou v tajné radě o potvrzení, jež skutečně bylo uděleno. Císař Leopold I jako král český podepsal 17. září 1667 stvrzovací listinu²⁾ a zvláštním přípisem 24. září nařídil moravskému tribunálu, aby toto stvrzení na příslušných místech uvedl ve známost a donaci účinně v okruhu své pravomoci chránil. Tribunál vyhověl tomuto rozkazu a přípisy z 8. října o potvrzení uvědomil jak rektora kolleje, tak i biskupa a kapitolu.³⁾

Od papežského potvrzení, na něž pomýšlel provinciál Daniel Krupský, bylo upuštěno. Potvrzení generálovo a císařovo s dostatek zajišťovalo stálost donace. Úsilí brněnského rektora Václava Hermanna bylo tím korunováno úspěchem.

Zřízení residence tuřanské rozšířil se také okruh pravomoci rektora brněnské kolleje. Neboť residence ta nebyla samostatná, nýbrž byla závislá na mateřském domě. Práva, která měl rektor vůči residenci a jejímu superiorovi, byla přesně výtčena odpovědí řádového generála Mutia Vitelleschiho k dotazům provinciála dolního Porýní z 25. listopadu 1628, jež platila pro všechny residence.⁴⁾

¹⁾ Historia Residentiae, str. 38—40.

²⁾ Opis collationovaný v Král. české kanceláři 22. září 1667 viz MZA Cerroniho sbírka II. 34.

³⁾ Opisy v MZA, Akta brn. jes. XLV. G. — Hist. Res., str. 45. — AAK. Liber variarum foundationum Caroli de Lichtenstein, str. 11, 13 n. — Kapitol. archiv v Olomouci B III. b. 11. — Taxu stvrzovací 100 zl. zaplatil biskup. Jesuté hradili 20 zl. pro kancelář. Hist. Res., str. 65.

⁴⁾ MZA. Bočkova sbírka. Liber memorialium Residentiae Turzanensis.

Podle ní mohl rektor žádati na členech residence zprávu o duchovním životě (*rationem conscientiae*), měl právo napomenouti, rozkazovati i ukládati pokání superiorovi a ostatním členům, mohl měniti úřady. Jeho povinností bylo residenci a členy její visitovati. Směl požadovati od residence přebytné důchody, s tím však omezením, aby superior nebo jiní členové nemohli si stěžovati, že ponechávají se jim jen věci horší. Superior bez vědomí rektora nesměl uzavíratí nějaké smlouvy. Všechny důležité listiny pro osoby mimo Tovaryšstvo mohl a měl podpisovati rektor. Postavení superiora residence rovnalo se asi úřadu t. zv. ministra v kolejích.¹⁾

Residenci na venek zastupoval rektor brněnské koleje. On za ni odpovídal před úřady církevními i světskými a proto všechna korespondence byla řízena na něho. Proto také všechny důležité listiny týkající se residence byly uchovány v archivě kolejním.

Finanční záležitosti residence vedl prokurator brněnský, který obyčejně dvakrát do roka účtoval se superiorem.

¹⁾ Proto také provinciál Bartol. Christelius při visitaci residence 8. prosince 1685 zakázal superiorovi, bez uvědomění rektora něco důležitějšího stavěti, bořiti nebo měniti. — Tamtéž.

Posudky.

Filosofický slovník. Sestavili Dr. Josef Kratochvíl, Dr. Karel Černocký a Otakar Charvát. Čtvrté vydání zcela přepracované a značně rozšířené. Nákl. Občanské tiskárny, Brno 1937. S. 636, váz. 100 K.

Ze skrovného začátku r. 1929 rozrostlo se toto zajisté velmi potřebné a tak pozdě začaté dílo v úctyhodný svazek, jenž ovšem nových vydání se již tak rychle nedožije, neboť nákladná díla nejdou na dračku. A konečně takto již vyhovuje i vzrostlým požadkům nynějšího čtenáře věcí nejen filosofických, nýbrž i politických a j.

Dílo jest obšírné, ale aby nabylo místa pro obsah co nejbohatší, hledí si co největší stručnosti. Že tím někdy trpí jasnost, jest už skoro přirozeným údělem stručnosti; brevis esse laboro, obscurus fio. Ale naši stilisté se tomu pečlivě vyhýbali — že se však taková místa najdou, rozumí se samo sebou (napadlo mi to na př. při hesle globální a j.)

Máme tu jednak dějiny filosofie, jednak obsah filosofie. Víc po slovníku nemožno žádati. U cizích jmen bude někdo hledati také výslovnost; nutno se obrátiti jinam. Namátkou poznamenávám ke s. 26 nahoře, že Organon a Kategorie nejsou různá díla, jak by někdo usoudil; s. 287 dole snad by prospělo poznamenati, což se málo kdy uvádí, že M. ve Vídni studoval klasickou filologii (tedy také Platona), jako si v Praze z takových vybíral své filosofy (Čáda, Drtina, Krejčí atd.). Optimismus předmluvy (s. VII) stran českého myšlení a názvosloví sotva kdo sdílí, kdo na př. byl odsouzen nějaký cizí spis překládati: názvosloví české jest nejen nedůsledné, jako jest u spisovatelů velká ledabylost v češtině a nevážnost k ní, ale i mezerovitě — tu veliká práce ještě zbývá.

Rodiště u jmen neudáváno.

Na konec připojeny, jistě mnohým vhod, slovníčky německo-český, francouzsko- a anglicko-český. Jako v hlavní části některá hesla, tak i zde některá slova mohla odpadnouti.

V Berlíně vychází podobné „Philosophen-Lexikon“ po rozebraném Eislerově „Lex. der philosophischen Begriffe“ z r. 1912. Red. jsou: E. Hauer, W. Ziegenfuß, G. Jung. Toto dílo počítá více s tím, co mu žijící myslitelé sami o sobě napíší.

Fr. W. Foerster-Em. Ž á k : M l h a m i a t m o u. Časové kapitoly o kulturních otázkách a všeobecné civilisaci naší doby. Nakl. Kropáč a Kucharský, Praha 1937. S. 78, 7 K.

Nadpis knížky slibuje sice trochu mnoho, nač by bylo potřebí daleko víc místa a úvah. Ale co knížka skutečně podává, je dobré, někdy velmi dobré. Foerster, jež p. překladatel tak často českému

čtenářstvu dává ve výňatcích čísti, jest jeden z nemnoha spisovatelů, kteří svými vědomostmi, svým vtípem a svým lehkým slohem by mohli čeliti židovskému tisku s těmito vlastnostmi: není těžkopádný, je průzračný, není pošetile mělký. V Německu však Foerster mnoho ze své obliby pozbyl: u katolíků proto, že píše namnoze, ne vždycky, v duchu katolickém, zůstává v protestantismu, u jiných proto, že ve zlé době převratu se přihlásil ke komunismu a utekl.

Zmíněné přednosti jeho spisů jsou nesporné, ale nejsou nepřekonané, i jenom neznalá zdejší omezenost dovede jej tolik vychvalovati, jak se někdy děje. Ale tento spisek opravdu za čtení stojí.

P. Raul Plus T. J.: *Maria v našich božských dějinách*. Přel. Hedvika Vávrová S. C. J. Nakl. Kropáč a Kučarský, Praha 1937. S. 115, 12 K.

Pathetickým slohem líčí spis mateřství Matky Boží, mateřství vlastní i převzaté, v krátkých uvahách navazuje na slova biblická neb výroky theologů; připomínky ze života vůbec dodávají zajímavosti četbě, jež místy jest přepjatá, fantastická — ve směru „čím víc, tím líp!“

V cizích jménech a slovech — otištěny zde totiž také latinské citáty, nač? — zůstaly tiskové chyby.

KNIHOPIŠ.

J. Adrian: *Weltweisheit u. Gottesweisheit im Laufe der Jahrtausende*. Staffen, Limburg 1937. S. 311, 2.85 m.

Ch. Grimaud, *Lui et nous: un seul Christ. Téqui*, Paris 1937. S. 324, 12 f.
J. Höfer, *Vom Leben zur Wahrheit. Katholische Besinnung um d. Lebensanschauung Diltheys*. Herder, Freiburg 1937. S. 354, 8.60 m.

P. Landsberg: *Die Erfahrung des Todes*. Vita nova, Luzern 1937. S. 133, 3.80 f.

M. Légaud: *La condition chrétienne devant les croissances et les crises modernes*. Grasset, Paris 1937. S. 269, 15.50 f.

José Marcelo: *Ritter des Kreuzes. Die Wahrheit über Spanien*. Rauch, Innsbruck 1937. S. 80 s obr., 1.90 m.

K. Popiolek: *Śląsk i Polska w okresie wojen husyckich*. Instytut. śl., Katowice 1937. S. 47.

R. Quiskamp: *Der Gottesbegriff bei Tolstoj*. Lechte, Emstetten 1937. S. 149.

N. Rocholl: *Die Ehe als geweihtes Leben*. Laumann, Dülmen 1936. S. 142, 1.50 m.

G. Schreiber: *Deutsche Bauernfrömmigkeit in volkskundlicher Sicht*. Schwann, Düsseldorf 1936. S. 96, 4 m.

W. Sieber: *Fragen an die Kirche*. Sebalduv., Nürnberg 1937. S. 448, 3.45.

A. Silva-Tarouca: *Totale Philosophie u. Wirklichkeit*. Herder, Freiburg 1937. S. 214, 3.80 m.

S. Tromp: *De s. scripturae inspiratione*. Ed. 3. Univ Greg., Roma 1936. S. 164, 8 l.

A. Vallet: *Mes conférences sur les guérisons miraculeuses de Lourdes*. Téqui, Paris 1937. S. 281, 15 f.

J. de Vries: *Denken u. Sein. Ein Aufbau der Erkenntnistheorie*. Herder, Freiburg 1937. S. 308, 4.40 m.

H. Windischer: *Fr. Brentano u. die Scholastik*. Rauch, Innsbruck 1936. S. 64, 2 m.
Stj. Zimmermann: *Filozofija i religija*. II. Zagreb 1937. S. 326.

Rozhled Náboženský.

Katolická říše.

Světový přehled v tomto směru není nám tuze příznivý. Přísným posuzovatelům bývalého kdysi imperia, jež mělo podklad a náter katolický, zdají se dějiny dávat za pravdu: kolik nových říší se odštěpilo, skoro tolik nových středisk a pevností proti katolictví přibýlo. Katolický pozorovatel dějin, umí-li čísti hlouběji, než co právě slova jeho dějepisu pravi — církevní dějepisy se o taková hlubší pojetí teprve pokoušejí —, není nadšen politikou, ani tou papežskou neboli církevní ne vždycky, neboť vidí, jak drobení státu božího neboli říše boží na světě zřídka prospělo zájmům božským, neodůvodňujíc vždycky pravidla o úspěšnosti dělené a tedy drobné práce, jak naopak spíše sloužilo lidské žádostivosti a pýše života. A drobení to pokračovalo postupem hrozným. Mimoděk se zdálo a zdá, že papež pomalu sotva najde panovníci, již by věnoval svoje obvyklé vyznamenání, zlatou růží, nebo že katolický kandidát ženitby mezi panovníky stěží už najde v panovnických domech katolickou nevěstu.

Poměry ty byly v 19. století i pro církev opravdu povážlivé. Bylo sice několik (podle panovníků) katolických mocnářství, ale buďto mocensky slabých, aby mohly býti útulky katolických zájmů, anebo jim byly politikou odcizeny: politikou proti politice i přes osobní přízeň těch kterých panovníků. Uplynula století, v nichž by se papež marně byl dovolával, málem by člověk řekl: doprošoval, souhlasu panovníků ke svým i nejlepším snahám, ano i osobní ochrany.

Myslí se a porůznu i říká, že tu zjednala nápravu demokracie. Je to samochvála demokracie nezasloužená. Východ z pohrom nastával, až se samy učinily nemožnými. To se začíná jevit ve Španělsku, doufá se v Rusku i v Mexiku. Nemůžeme určitěji mluvit o zásadích Prozřetelnosti, jelikož jich neznáme. Ale nemůžeme jich ani popřati. Tušíme je, cítíme je. Na mnohých místech bylo katolictví zatlačeno do menšiny v státech, ale celkem se jeho poměry nezhoršily. Z katolických, v duchu katolickém vedených velmocí můžeme arci jmenovati jen Itálii, ale jsou menší státy nikoli bezvýznamné, jež té chvály zasluhují. Arciť nesmí se při tom souditi tak, jak v jedněch našich novinách ke statistice nemanželských porodů v alpských krajích rakouských posměšně připojeno: prý katolické Rakousko! Vedení jistě je v duchu katolickém, dbalé i toho, aby z různých příčin zakořeněné nešvary byly vymýceny. Nikoli nepříznivé jsou poměry v Belgii, ač tu ještě málo zpevněné, v Maďarsku, třebaš tu protestantský správce říše právě nedávno

dostal od sněmovny výsady skoro panovnické, jmenovitě právo návrhu tří osob u nástupnictví. A Polonia restituta, zdaliž nebudí naději, že se stane pevností katolictví mezi Slovany, oporou snah o jejich spojení v katolictví? Že Španělsko obnoví svou starou slávu moci katolické, chceme rovněž doufati, když tento sotva čekaný obrat nedávno nastal v sousedním Portugalsku, v Argentině a j.

Není tedy těch katolických říší tolik, kolik by jich za 1900 let býti mělo, ale jsou a slibují býti plodnými buňkami dalších, kde katolíci prožívají sice strasti menšin, avšak ne všude menšin odsouzených jen k helotismu, kde další pokrok je namnoze také v jejich rukou. Tedy sursum corda! Corda et opera! „Regnum Dei intra vos est!“

★

Manilský eucharistický sjezd
(únor 1937) vznikl podle následních úvah zvláště tím, že převažou účastníků barevných nad bělochy vzpružil myšlenky a snahy misijní, jmenovitě v končinách tichomořských. Filipiny před nemnohými lety Španělsku násilím a bez vážných důvodů Spojenými státy odňaté a dnes svobodně ukázaly eucharistickým sjezdem, že stará víra na nich docela neusnula a že nový jejich směr má vésti za touto hvězdou dále, nyní se zvýšeným úsilím.

Nejedna známka ukazovala, že sjezdem bude posíleno sblížení katolíků filipinských s japonskými, ku prospěchu těchto. Japonci se cítili různými pozornostmi poctěni (jejich loď „Tatsuta Maru“ s katolickým kapitánem vezla na př. čelné účastníky, samého papežského legáta, a to dokonce pod papežskou vlajkou vedle japonské, a m. j.) a také s poctami katolické zástupce přijali (kard. Dougherty 18. února přijat jako „kníže katol. církve“ ve zvláštní císařské audienci a j.) Skoro senační bylo, že kardinál s 2 arcibiskupy navštívili státní pomník padlých a pomník slavného císaře Meiji a učinili tam svou obřadní poklonu, používající nedávného římského rozhodnutí, že už není katolíkům zakázáno zúčastniti se japonských (čínských a j.) občanských obřadů, pokud nejsou čistě náboženské. Jelikož Amerika svých hospodářských zájmů na Filipinách již tak houževnatě nesleduje jako dříve, proniká tam tím více Japonsko, i bude prý i v zájmu japonských katolíků, přesvědčí-li se jejich vláda, že toto pojitko mezi oběma státy jest oběma duševně i hmotně prospěšné.

Ovšem neopomněl kard. D. v odpovědi na přípitek japonského senátora v Kobe zdůrazniti, že nejpokročilejší národ Asie zamezí každý útok „rudého strašidla“ na východě, oč, jak víme, i ve sporu s Čínou neposléze jde.

★

Francie.

Biskup měst Tarbes a Lourdes Gerlier jmenován arcibiskupem lyonským a primasem Gallie. Nar. 1880 ve Versailles, byl advokátem v Paříži, 1913 začal studovati theologii, musel však na

vojnu a hned v září 1914 zajat. R. 1921 vysvěcen na kněze. Maje válečné vyznamenání, snad bude i vlastenci respektován. —

Neobvyklá posláni papežského státního tajemníka (kard. Pacelliho), dříve do USA, nyní do Francie, budí právě tou nezvyklostí mimořádný dojem jak v kruzích církevních, tak diplomatických. O vlastním účelu jejich se u nás sotva dovíme, neboť naši čeští Římané, vědí-li o něm co, nám jak obyčejně nic nepovědí, a odjinud o něm také zpráv není. Velmi potěšitelné bylo, jak hodnostář ten na obou místech přijat, v Paříži, nejednou událostí znepokojené (pád min. předs. Bluma, stávký, nedokončená výstava), zvláště zdvořile. Zásadního zlepšení poměrů náboženských odtud ovšem čekatí nelze, ale snad se tak zadrželo aspoň zhoršení; v té věci přese vše frankofilské fanfáry potřebí skromnosti.

Lisieux, působiště sv. Teresie, již Pius XI se zvláštní oblibou uctívá, má tedyskvělou basiliku, jeho delegátem posvěcenou. Francie má mnoho krásných i méně krásných, ale neméně bohumilých kostelů, jen že po venkově namnoze prázdných, bez kněží, bez věřících. Těžce dopadly židovsko-zednářské rány na ni. Zvláštní pomoc si prý vymyslili v Lille. Každou neděli (svátků tam skoro není) vypraví dobrodinci automobily, v nichž se podle možnosti kněží tamní a okolní vypraví na další venkov, aby každý ve 2 kostelích sloužil mši sv. a ostatními pobožnostmi katolíkům posloužil. Ale ovšem, duchovní správa to není.

★

Pravoslavlí.

Počet pravoslavných na blízkém východě a v Evropě jest podle jejich statistiky tento. Řecko je skoro vesměs pravoslavné (6 mil.). Mnišská republika na Athosu má ve 20 hlavních klášterích a u 900 menších kaplí 500 členů. Cyper má 250.000 pravoslavných duší, patriarchát Antiochie tolikéž, Alexandrie 150.000, Jerusalems 45.000 a oekumenický patriarchát Cařihrad 300.000.

Bulharsko má ze 6 mil. obyvatel 4½ mil. pravoslavných, Jugoslavia ze 14 mil. 6, Albánie z 1 mil. 180.000, Rumunsko z 18 mil. 12½, Polsko z 30 mil. 3,750.000, ČS ze 14 mil. 150.000. Jiné pravoslavné menšiny jsou v Estonsku (210.000), Litvěsku (50.000), v Americe (500.000) a v Australii (750.000). V Rusku?

★

Jugoslavský konkordát

tedy odložen, podle slov nyní exkomunikovaného min. předsedy na několik měsíců. Chorv. předák Maček se vyslovil také proti konkordátu; pokud lze jeho nejasnému výroku rozuměti, ne z důvodů zásadních, nýbrž že prý ho není potřebí — což ovšem těžko uznati.

Ti z veřejných činovníků pro konkordát synodem prý bezprávně

vyobcování z pravosláví budou postaveni před církevní soud. Vidí se v tom zadní dvířka pro synod, kdyby mimosněmovní jednání vedlo k nějakému smíru, jehož bude nezbytně potřebí, nemá-li spor býti hnán do krajnosti proti silné straně katolíků. Vlastní vůdcové tohoto odporu prý nejsou známi, ale tuší se ve straně národní, v pravoslavném duchovenstvu a rezervním důstojnictvu. Proti pomluvě, že patriarcha Varnava od konkordistův otráven, uveřejnila vláda obšírnou zprávu devíti lékařů, kteří jej ošetřovali, z níž vysvítá, že zemřel zánětem plic. Ale ani tomu se nevěří a pustá politická agitace trvá dál. Má tedy katolický ministr vnitra Korošec nové, zbytečné práce dost. Možná, že k ní značně přispěla několikaletá váhavost vlád v jednání o tuto smlouvu, jež by státu i politicky prospěla a nikomu v ničem neublížila. Ale srbští bratři!

★

I s l a m

v novém století svůj tisk zečtverásobil a ačkoli světová válka značně do jeho zřízení zasáhla a on konečně ve vědě nemá se svého stanoviska světa co říci, usiluje o nový rozmach, jenž se má objeviti i v evropských městech stavbou mešit; zdali s příslownými „štíhlými minarety“ či bez nich, nepraví se, ale bezpochyby s nimi, neboť blouznivé duše jsou jimi unášeny.

Statistika udává počet moslimů takto. V Evropě 22.4 milionů, v Asii 154.1, v Africe 53.8, v obojí Americe 0.1 mil., v Oceanii 29.7, celkem 260.1 milionů, snad!

Že islamský aktivismus umí býti výbojný, a jak, víme z dějin. Pro plochého moderního člověka má ovšem leccos svůdného.

★

nn. — P o b ě l o h o r s k á O l o m u c e n s i a.

Před lety otiskl Snopek v ČMM, roč. 27, 39, akta kard. Dietrichsteina, objasňující církevní poměry v olomoucké diecési po r. 1620, nyní vydal Fr. Hrubý svazek veliké sbírky dokladů z této doby, nadepsaný „Mor. korespondence a akta z l. 1620—1636“, I. sv. l. 1620—1624. Celá tato publikace má obsáhnouti leta 1620—1636 čili dobu kard. Dietrichsteina jakožto nejvyššího státního úředníka na Moravě. Za těchto okolností jest záhodno sáhnouti k dosud téměř netknutému fondu, k archivní arcibiskupské konsistoře olomoucké, v němž až dosud pracoval pouze Volný.

Archiv sice počíná teprve posledními lety kard. Dietrichsteina, ale i tak jest bohatou studnicí pramenů k poznání církevního života na Moravě a ve Slezsku po Bílé hoře. Pro poměrně málo akt z doby Dietrichsteinovy pořídil jsem regesta až k r. 1664. O jejich historickém významu možno říci, že podle nich Církev stavěla rekatalisaci na pastorační práci a nikoliv na násilí. Z pastoračních důvodů respektovala práva jazyka českého a když později počet domácího kněžstva

počal vzrůstati, propouštěla olom. konsistoř cizince, uvádějíc na jejich místo „huius patriae filios“. Poměr církv. vedení k protestantům se zvláště jeví při řešení otázky pochovávání zemřelých šlechticů a šlechticů. Možno říci, že konsistoř se chovala k nim tak, jak oni se kdysi (v době útisku) chovali ke katolictví, ale vždy se při tom k nim chovala taktně. Z nařízení biskupa Leopolda Viléma bylo počátkem r. 1642 provedeno sčítání nekatolíků v diecési, při čemž bylo zjištěno ještě 40 tisíc protestantů v zemi. Na provádění katol. reformace nebylo však za tehdejších zmatků ještě ani pomyšlení. Postavení kněžstva katolického bylo tehdy velmi zlé, neboť patroni si nemohli dlouho odvyknouti protestantskou praxi, úplně ovládati katolického duchovního, případně ho i vypověděti z fary. Na mnoha místech si neprávem přisvojovala šlechta desátky, v čemž jejího vzoru následovali i poddaní, kteří kdysi odváděli predikantům desátky neztenčeně, katolickým kněžím však jich odváděti nechťeli. V této těžké době vyšel kněžstvu vstříc biskup Leopold Vilém, jenž mu někdy před r. 1647 vymohl právo testování, odpustil mu některé platy a ujal se ho i proti nedávno zavedenému vybírání desátků cís. komisaři. Kněžstvu napomohlo i rozřešení otázky církevního majetku nekatolického, jež konsistoř přiřkla farním beneficiím, vycházejíc ze zásady, že co bylo jedenkrát věnováno Bohu, má mu sloužiti i dále za změněných poměrů. Ovšem, zde v nejednom případě konsistoř provedla (někdy i nevědomky) pouhou restituci majetku katol. Církvi kdysi odňatého. Nový náboženský rozkvět počíná se jeviti zakládáním bratrstev, obnovováním kostelů a kaplí, jakož i řeholí. Historik architektury nalezne v těchto regestech celou řadu údajů.

Do druhé skupiny pobělohorských dokladů olomouckých jsem zařadil kapitulní archiv. Bude vlastně zastoupen pouze jediným dokladem, však velmi důležitým, protestem svědčícím o státoprávním uvědomění olom. kapituly na sklonku třicetileté války.

Všechny tyto doklady budou důležitými příspěvky k poznání církevního života moravsko-slezského v naznačené době.

Duben, 18. 1632, Mikulov. Kanovník Jan Arnošt z Platýzu označuje nejmenovanému, že se nemůže pro podagru zúčastniti sjezdu farářů o sv. Jiří. Prosí, aby konsistoř nezapomenula opatřiti pí. Pergerové¹⁾ faráře obou řečí znalého pro Líšeň. Bolí ho, že kapucíni nekonali k pohoršení lidu na Velký pátek procesí do katedrály, které on s velikým nákladem založil.

Říjen, 18. 1633, Olomouc. Český list, kterým konsistoř olomoucká paní na Boskovicích²⁾ prosí za prominutí, že kněz Jan Zagrabínus byl z Boskovic odvolán. Byl již dříve slíben pro dobře fundovanou faru Maxm. z Liechtensteinu. Boskovicí fara naproti tomu kněze uživiti nemůže, takže konsistoř je nucena téměř každého půlroku

¹⁾ Marie z Kirchbachu držela Líšeň od r. 1628 (Pilnáček, Staromor. rodové 395). Volný, Markgraftum Mhn, Brünner Kreis, II, 121, píše naproti tomu o Alžb. z Bergen.

²⁾ Mor. Vlastivěda, Knies, Boskovicko, 41. Eliška Pruská z Pruskova, manž. Bohuše ze Zástřizl.

posílali tam jiného kněze. Konsistoř jest ochotna faru boskovickou řádně osaditi, ale ať se vrchnost postará o její řádné dotování.

Říjen, 1633, s. l. (Platýz?) deleguje nejmenovaného řeholníka k urovnání sporu faráře slavonického¹⁾ s farníky, zvláště o desátky. Mimo to žádá, by kostelní klenoty byly uzavřeny na dva klíče, z nichž jeden má býti u faráře.

Červenec, 6. 1634, Olomouc. Konsistoř píše (česky) přerovským, že jejich farář²⁾ sobě nemálo stěžuje, že mu nechťejí zapraviti dlužný obnos. Farář prý jich několikráte upomenul, oni toho však nedbají. Neuposlechnou-li, bude jménem císaře, jako kolátora, nucen užiti všech prostředků a i s exekucí na ně dokročiti. Farníci prý uzavírají sňatky před predikantem místo před svým katol. farářem. Kardinál Dietrichstein mu nařídil všechno bedlivě pozorovati a závčas oficiálovi oznámiti. Příště nebude opomenuto potrestati farníky dle provinění.

Červenec, 13. 1635, Olomouc. (Platýz?) k pánu na Ivančicích.³⁾ Oznamuje mu presentaci Filipa Osterhubera za faráře v Ivančicích. Doufá, že s ním bude „wohl zufrieden“. Osterhuber se totiž zavázal vydržovati českého kaplana, fara naproti tomu bude platiti rektora s varhaníkem. Na uprázdněnou faru do Čučic bude hledět dosadit „einen sonderlichen guten Subjectum“, aby v této těžké době měli poddaní postaráno aspoň o duše. Kněží jest velký nedostatek.

Leden, 25. 1636, Olomouc. Nejmenovaný prohlašuje, že probošt olom. Platýz mu splatil 750 zl. mor. Dluhuje mu ještě 600 zl. mor. Kromě toho potvrzuje i příjem úroků z oněch 750 zl. mor.

Prosinec, 5. 1636, Olomouc. Platýz běře na vědomí zprávu o smutných poměrech způsobených polským vojskem a doufá, že list poslaný k vůli tomu plukovníkovi Miniatimu zjedná nápravu.

1637, s. l. Konsistoř upozorňuje kanovníka Křištofa Orlíka z Laziska jako děkana ve Valaš. Meziříčí, že v jeho krajině se zdržuje predikant, který nejen svedl mnoho lidu k odpadu, nýbrž jemu (Laziskovi) dokonce i vyhrožuje vypálením.

1637, s. l. Konsistoř doplňuje předešlou zprávu, že predikant ukládá jmenovanému kanovníkovi dokonce i o život. Tyto jeho rejdy zvěděl sám císař, jenž proto nařídil, aby predikant byl bez milosti popraven, podaři-li se ho přistihnouti. Zároveň se i nařizuje pilně střežiti pana Orlíka.

Leden, 26. 1637, Olomouc. Konsistoř žádá nejmenovaného, aby pořídil seznam far a farářů, aby věděla, kam umísťovati kněze vypuzené ze sousedních diecézí nepřitelem. Mimo to se proneslo, že adresát křtí, sezdává i biřmuje šlechtu v soukromých bytech, což se přísně zakazuje. (P. d.)

¹⁾ Volný, Kirchh. Topogr., Br. Diöz. III, 294. Jiří Gruner asi v l. 1625—33.

²⁾ Tamže, Olm. Erzdiöz. V, 175. Jan Tančík (1629—52).

³⁾ Gundakar z Liechtensteina.

Vědecký a umělecký.

Lourdská lékařská úřadovna.

Námítky činěné proti zázračnému výkladu mnohých uzdravení v Lourdech zjištěných a kdekomu tam známých vedly ke zjišťovací lékařské úřadovně, jež by rozpoznávala ráz nastalých uzdravení. Jak známo, hlavně škola Charcotova naukou o suggestci (autosuggestci) účinně bojovala proti víře v lourdské zázraky. Účinně, neboť jest opravdu nepochopitelné, že země tolika divy božské moci a dobroty omilostněná právě v době lourdské, t. j. v druhé polovici 19. století, od Krista a od víry vůbec tolikou měrou odpadla a tuto víru tak bezohledně pronásledovala a vlastně dosud pronásleduje.

Úřadovna mívá ovšem různý počet zkoumajících lékařů; v r. 1936 na př. pracovalo jich tam 705 (mezi nimi 11 fakultních profesorů) z nejrozličnějších zemí. Kromě hlavního, náboženského účelu, vyplývá odtud veliký užitek pro lékařskou vědu vůbec. Rozumíť se samo sebou, že zkoumány bývají případy opravdu vážné; že jde o případy rozmanitější než v jakémkoli sanatoriu světa, rozumí se rovněž také samo sebou.

Zkoumá se dle přístupných pramenů původ a průběh nemoci, v příznivých případech pak další zdravotní průběh uzdraveného, aby vyloučeny byly případy na př. uzdravení náhlých, ale nestálých. Mezinárodní spolek lékařů má za tímto účelem údy v různých zemích.

Pro vlastní účel lourdských zkoumání pracují porady, jež mají zjistiti ráz uzdravení, zdali byl přirozený a jest vědou lékařskou vysvětlitelný či ne. K poradám, jež se dějí asi rok po uzdravení, má přístup každý lékař; předseda jejich především vysvětlí sudidla, podle kterých se rozhoduje, zda uzdravení bylo přirozené či nikoli, a pak vede rozpravu o jednotlivých případech až ke konečnému hlasování.

Kdo se zabýval teorií zázraku a sleduje pokrok věd, k posouzení nemoci a uzdravení příslušných nebude udiven úsudkem, jenž vypadá pochybovačně. Pojem zázraku jest sice ustálený a jasný, ale zjistiti, zda o případě všechny přirozené možnosti výkladu vyčerpány, jest velmi nesnadno, i pro nejučenějšího lékaře. Jaké „divy“ ostatně už dnes lékařská věda provádí, slyšíme zdaleka co chvíle. Ani fyziologičtí činitelé, již při uzdravení působí, nejsou vždy zřejmí, abychom proto hned mluvili o zázraku; tím méně činitelé duševní, na jejichž vliv při nemocech se lékařská věda právě nyní zas více rozpomíná a s ním počítá.

Lourdský lékařský sbor můžeme směle zprostiti možné jinak námítky, že je, vzhledem k působišti, lehkověrný, jako obecnstvo bývalo a ještě bývá tak snadno hotovo se zázrakem; nebyl by tuze nesnadný důkaz, že i v kanonisačních procesech hrávala a hrává dobrá vůle větší úlohu než vědecká přesnost (historická i přírodnická).

V Lourdech možno předpokládati obojí. Ale přes to, jak řečeno, nápadno jest, jak málo náboženského vlivu vydává toto středisko zázraků v zemi samé. Poukazuje se sice na NZ, na zázraky Spasitelovy a apoštolů, avšak srovnání tu není případné, poměry jsou přece jen docela jiné. Není ostatně vyloučeno, že apologetika k důkazům ze zázraků ještě zaujme jiné stanovisko.

V poradách lourdských se stává, že předseda neb jiný katolický účastník důvěřivosti některého poctivého bezvěrce — jsou i takoví — jest veden, aby hájil vysvětlení přirozené proti zázračnému, jež tomu nevěrci podle předložených známek se zdá nepochybným. Připomíná to příhodu, o níž vypravuje Perrone ve své dogmatice a po něm jiní. Jakémusi anglickému návštěvníku ukázal P. spisy z nového kanonisačního procesu. Host přečetl je a vyslovil pevně přesvědčení, že po těch nevývratných důkazech výsledek procesu byl nepochybný, a nemálo se podivil, že byl záporný.

Nedůvěra k lourdským zázračným uzdravením dnes už mimo agnosticismus by byla neodůvodněná, nevědecká, povážíme-li, kolik nesporných odborníků beze všeho mimovědeckého zájmu v poradách rozhodovalo a rozhoduje. Není však úpornou pochybností, tím méně zápořem, poznamená-li si kdo k některému případu: N. L. (non liquet, není zcela zřejmý).

A suggestce? No ovšem, není divu, že místo tak proslavené, jeho obřady a slavnosti také působí suggestivně! Kéž by to bylo častěji a hlouběji!

★

Revise Vulgaty

úředního latinského textu celé Bible smrtí prvního předsedy revisního sboru, Dom Quentina (4/2 1935) poněkud uvázla, ale ne docela. Práce, mající přímo čistě vědecký účel, zjistiti pravděpodobnější text tohoto překladu, jest rozpočtena na 26—28 svazků. Tehdy byly vyšly jen 2 svazky. Nyní, r. 1936, vyšel třetí (4. a 5. kniha Mojžíšova péčí „monachi s. Hieronymi“, jejichž opat Salmon oznamuje, že při práci jest 15 mnichů, z nichžto 4 jednotlivě a pak společně stanoví text, a pak se sestavuje kritický aparát pro tisk.

Každý 2. rok má vyjít jeden svazek. Kdy však bude vydán překlad ve správné a srozumitelné latině, pořád se nepraví.

★

m. — Čeští ruralisté.

Dalo se čekat, že nový německý lit. směr „Blut und Bodenliteratur“, zkratkově zvaný „Blubo“, o němž jsme tu referovali přede 2 lety (Hlídka 1935, 449), nalezne ohlas také u nás. Stalo se tak již asi za půl roku po oné zprávě, a to pod zjevnou patronancí a za finanční podpory polit. strany, která již dávno horovala o „zákonu půdy.“ A poněvadž u nás je již starým zvykem jmenovati literární směry cizími výrazy, dali si spisovatelé, získaní pro toto „hnutí“,

jméno „ruralisté“, jistě velmi lahodně znějící zvláště uším venkovanů! Beletristickou knihovnu, ve které se dosud hlavně uplatňují, nazvali již přiléhavěji: „Hlasy země“.

Dosavadní jejich tvorbu posuzuje kriticky Kar. Sezima v posledním čísle pražského „Lumíru“ (č. 8) a připojuje k tomu několik všeobecných úvah o podstatě i nedostacích tohoto směru. Ukazuje, jak ruralisté svými theoretisujícími řečníky (Knapem, Sedlákem, Habřinou a j.) zdůrazňují stabilitu půdy jako základu všeho společenského řádu v národě. Naproti literatuře městské, proletářské i poetistické, hlásají odvrát od rafinovanosti, od příliš širokého světového názoru i mravního svědomí a odtud pochodící vratkosti a nespolehlivosti bezzemků. Problematika selství, poměr mezi rodnou půdou a jejím vzdělavatelem, jemuž je nejen vlastnictvím, ale zpravidla i osudovým poutem, a z toho se hloubící rozpory mezi jedinci a zájmem hromadným, rodovým, to je tematika a námětový okruh, v němž se nejčastěji pohybují.

Ruralisté si vedou vytrvale, s pravou selskou houževnatostí. S jistou dravostí, již jim nepochybně dodává vědomí souručenství a snad i pozadí velké politické strany, dobývají pro své věrné uznání V paměti-hodném protikladu k civilisační své odřikavosti využívají k propagaci všech prostředků a vymožeností moderní techniky, slova šířeného tiskem i rozhlasem. Přes počáteční nevraživost, s níž byli uvítáni z jiných táborů a šiků, vymáhají si pozornosti a ponenáhlu i respektu také u nevěřících.

Jde však o to — upozorňuje správně K. Sezima — aby pro hmotu nezapomínali na ducha, pro hroudu na její hlubší smysl. Aby materiální úspěch a početnost přívrženců nestavěli nad samu kulturní výši a aby nebyl brán kabát za člověka: volba námětu sama o sobě není ještě duchovním přibuzenstvím. Také však aby z hesla „tváří k vesnici“ touž obrátkou se nestalo „zády k městu“! Ti, kdo ruralistům dávají filosofické rady takovéto ražby, často sami vesele spásají vnady velkoměsta. Bubáka velkoměsta smí podle svých zkušeností a svého temperamentu malovat i básník neruralistický; avšak činiti z toho programový článek víry celého směru bylo by falešnou a k tomu průhlednou naivitou. Jan Čep, nejduchovnější náš básník venkova, jenž však sám nestojí dosud v řadách ruralistů, upozornil hned tehdy, když se ruralisté oficiálně ustavovali, na samovolnou depravaci vesnice, jež se sama hltavě stává periferií města: nejvítanější z něho bývá jí vše úpadkové a triviálně odpadkové, každá odrhovačka a cynický vtip. „Tohle však tuším zavinili nejvíce ti, kdo v sobě živili o venkově licoměrně idyllické představy a jej samý chtěli odkájet týmž makovým odvarem, jistě špatně imunisujícím proti vlivům pakultury nejen městské. Rozklad vesnice postupoval z nitra: porušením patriarchálního poměru k půdě, zemědělskou nadvýrobou, přechodem klopotné sedlačiny v zištnou horečku průmyslovou a kletbou rozporů mezi tímto nezadržitelným novodobým pokrokem a starožitnými tradicemi.“

Proto kritik radí novému hnutí neomezovati se pouhými zápory, neobraceti se naplno k nenávratnému primitivismu. Chce-li ruralismus tvorbu harmonickou, nebude mu možno uzavírat se výhradně za ploty vesnice nebo selské psychy. Nutno mu naopak varovati moderního zemědělce před malodušností a bezcitností zeměhryzů, která zvláště za války vydala tak nezapomenutelné plody. Má mnoho co odpouštět poválečné město válečné vsi a těm, kdo ji představovali! Jde-li tedy ruralismu o tvoření skutečných kladů, nemůže především než usilovat o soulad s ostatními složkami národními a společenskými, nikoli záštiplně vyhazovat ičeť příkřejší zákopy a vršit nesmiřitelné antagonismy. —

Přední místo v kruhu českých ruralistů zaujímají: Fr. Křelina, Jos. Koudelák, Jan Čarek, Emil Dvořák, Ant. Matula. Zajímavá je poznámka Sezimova, že do kolatury ruralismu je teď dobrovolně přifařeno také nejukázněnější křídlo mladých našich katolických básníků... Jiné křídlo, jak známo, chytilo se druhého nakladatelského kclosu, Melantricha. Obojí zajisté jen z čistě ideových a ideálních důvodů...

Belletrie všedností.

Umělecký požadavek jest, odkoukati životu, co v něm cenného, vynikajícího, životní trest obsahujícího, a to v přiměřeném světle, tedy jako životně cenné podati. Požadavek ten se rozmanitě plnil: jinak jej plnila pchádká, jinak selanka a vesnická povídka, jinak rytířský nebo politický román atd. Celkem to cenné a hodnotné hledáno v nápadném, hmotně vynikajícím, a dosud vyrušuje většinu čtenářstva tato a podobná velikost víc nežli životní prostota: šlechta sice namnoze zrušena, ale na divadlo a do románu ráda bývá přibírána, aby pomáhala zvyšovati účinek.

V Německu dochází obliby směr prostoty, všednosti, zosobněný ve jméně Benno v. M e c h o w. Románopisec tento, nyní čtyřicátník, žijící v Mnichově, má již zkušenosti dost, aby z ní mohl bez opisování čerpat, má však, což více, též uměleckého citu dost, aby rozpoznal, co z těch zkušeností náleží umění a co novinám, co jest „vom inneren Reich“, jak se jmenuje jeho časopis, a co jest jen opravdovou, neuměleckou všedností. Ku podivu, čtenářské pokolení, odchované belletrií křiklavou, sensační, které v ní přeskakovalo stránky mluvící též o něčem jiném než o dobrodružstvích těla, násilí a nepoctivosti, nalézá s tímto pozorovatelem, že i v nenápadném skrovnu a skromnu jest velmi mnoho pozoruhodného, tedy také nápadného, ale jinak nežli v románech na nápadnost vypočtených. Stará pravda, že symbol, významnost, jest jádrem umění, nalézá nové uznání, jelikož nalézá nové toho doklady, kde jinak nebývaly hledány. Bezvýznamné umění není umění.

Rozhlas venkovskými výjevy.

Bývají to čísla obyčejně zajímavá po stránce zvykové, jazykové a hudební. Co v rozhlase brněnském někdy zaráží, jest nesnesitelný řev mluvících, zvláště mužských. Říká se: jako v hospodě! Ale zde to bývá nejen v hospodě, kde ovšem v pokročilé době i venkované víc křičí než třeba, ale i v domácnostech při posezení zcela přátelském atd.

Při charakteristice humorných postav a řečí venkovských chybí i rozhlas, jako divadlo, že představitelé zesměšňují svoje modely, které mají vesele působiti věrným podáním venkovských humorných názorů a zvyků, tedy podáním podle okolností vážným či veselým, ale nikdy zesměšňujícím. O smích se postará posluchačstvo, ač-li jest čemu se zasmáti.

★

hd. — Hvězdná obloha v měsíci září 1937.

Dne 1. září zapadá slunce v 18 hod. 45 min. večer. Okolo 20. hod. bude tedy už příznivá doba k pozorování hvězdné oblohy. Když se o 20. hodině postavíme na volném prostranství tak, abychom měli polárku v zádech, pak stojíme v poledníku, díváme se před sebe na jižní bod, v němž poledník se dotýká obzoru. Pak zrovna nad našimi hlavami vrcholí modro-bílá Véga v Lýře a zrovna prochází poledníkem a přechází z východní strany oblohy na stranu západní. Nad Végou směrem ku polárce uvidíte hranatou hlavu Draka, která zrovna prošla poledníkem. A nad hlavou Drakovou, západně od poledníku, blízko polárky, uvidíte Malý Vůz, který mezi 17. a 18. hodinou odpolední prošel poledníkem a nyní pozpátku krouží na západní straně oblohy okolo polárky. Na západ od polárky a Malého Vozu uvidíte dále Velký Vůz, který nyní rovněž pozpátku sjíždí se severo-západní strany oblohy dolů k severnímu bodu, v němž totiž poledník dotýká se obzoru na severní straně. Velký Vůz dospěje v tato místa okolo půlnoci, kdy bude nejnižší nad severním bodem, a bude procházeti poledníkem na severní straně.

Hranatou hlavou Drakovou začíná dlouhé tělo Drakovo které od hlavy vine se napřed poněkud na severo-východ, ale pak se obrátí přímo na západ a na sever a vine se téměř přímou čarou skoro až k zadním kolům Velkého Vozu. Když se postavíte na volném prostranství tak, abyste měli Végu v nadhlavníku nad sebou, polárku za sebou, pak se díváte před sebe přímo k jihu na část oblohy, kde zrovna ve 20 hodin večer prochází poledníkem ekliptikální souhvězdí Střelce, ovšem nenápadné a nevýrazné. Jest v něm jedna jediná hvězdička, která se poněkud může rovnati hvězdám Velkého Vozu. V souhvězdí Střelce jest místo, jímž sluníčko prochází okolo 21. prosince, když stojí nejnižší na obloze, a jest proto nejdelší noc a nejkratší den.

Stojíme volně v přírodě, majíce Végu v nadhlavníku nad sebou.

Dívali jsme se k jihu. Nyní se obrátíme o 180 stupňů a budeme se dívat k severu. V duchu prodloužíme nad našimi hlavami poledník přes Végu a polárku až k obzoru na severní straně oblohy. Uvidíme tam jasnou, bílou, mihotající se stálici, která nepokojně září nizoučko nad obzorem. Jest to Capella-Kozička ve Vozkovi-Auriga. Asi před půl druhou hodinou prošla poledníkem se západní na východní stranu oblohy. Když spojíme v duchu Kozičku s polárnkou, prodloužíme až do Lýry, kde jest Véga, a přes Végu dále až na jižní bod, pak máme přibližně a zhruba vytýčený náš poledník dne 1. září o 20. hodině večer.

Souhvězdí Lýry jest také známé tím, že jest v něm kruhovitá mlhovina s hvězdovitým útvarem uprostřed. Ovšem že ani nejbystřejší oko této mlhoviny neuzří, ba ani sebelepší kukátko ji neukáže. Třeba k tomu míti větší dalekohled. Jest v něm také znamenitá dvojhvězda: Epsilon Lyrae. Podíváte-li se na Végu bystrým zrakem, uvidíte v její blízkosti dvě drobné jiskrné hvězdičky, které tvoří s Végou malý, pravidelný trojúhelníček. Tento trojúhelníček znali velmi dobře arabští kočovníci v rozkvětu arabské astronomie. Připomínal jim totiž tři kameny, na které oni stavěli své kuchyňské nádoby, když vařili svá jídla. Zkoumali také na této dvojhvězdě bystrozrak svých dětí. Pouhému, obyčejnému oku jeví se tato hvězda jako jednoduchá. Každé kukátko ji rozloží ve dvě hvězdičky. A větší dalekohled hvězdářský rozloží každou z těchto dvou hvězdiček zase ve dvě hvězdičky, takže jsou tam vlastně aspoň čtyři hvězdičky, které obyčejnému oku slévají se v jednu.

Na východ od Lýry jest nápadné souhvězdí Labutě s bílým, jasným Dénebem, úplně ponořené do Mléčné dráhy. Pod Lýrou a pod Labutí pak jest nápadné souhvězdí Orla s bílým Attairem. Tyto tři jasné, bílé stálice: Véga v Lýře, Déneb v Labuti a Attair v Orlovi, tvoří dosti pravidelný, rovnoramenný trojúhelník, který jest značkou a ozdobou letních nocí. Souhvězdí Labutě bývá také nazýváno Severním Křížem. V Labuti jest totiž šest nebo sedm hvězdiček, které tvoří dosti pravidelný kříž. Horní konec dlouhého ramene tohoto kříže tvoří bílý Déneb v Labuti. Nyní spojíme přímkou čarou Végu a Attaira a na této spojovací čáře padne nám zcela jistě do očí asi uprostřed, ale přece poněkud blíže k Véze, dosti jasná stálice, která jest dolním koncem dlouhého ramene onoho kříže. Tato stálice nazývá se Albiréo, bude o ní ještě řeč.

Spojíme-li nyní Déneba a Albiréo přímkou čarou, namanou se nám tam tři nebo čtyři hvězdičky, tvořící dlouhé rameno tohoto kříže. Pod Dénebem, asi v první horní třetině tohoto dlouhého ramene, jest dosti jasná hvězdička, po jejíchž stranách, napravo i nalevo, objevíme dvě hvězdičky, které, když je spojíme přímkou, utvoří nám krátké rameno vzpomenuťého Severního Kříže. Kříž jest tím hotov a téměř bezvadný. Podobát se opravdovému kříži mnohem více, nežli slavný a jasný tak zvaný Jižní Kříž, jenž zdobí jižní oblohu, a jehož my v našich krajinách nikdy neuvidíme. V sousedství Attaira v Orlovi,

poněkud východněji, jest malé, ale nápadné a pěkné souhvězdíčko Delfína v podobě poněkud hranatě psané devítky.

Střed západní oblohy vyplňuje sousedící s Lýrou velké souhvězdí Herkula v podobě velkého H, pak dále k západu líbezná Severní Koruna s bílou Gemmou-Drahokamem, a ještě dále velký Bootes-Volař s červeno-žlutým Arkturem, na něhož nám jako prstem ukazuje ohnuté oje Velkého Vozu. Pod Herkulem dolů, směrem k obzoru, jest veliké, ale nenápadné souhvězdí Hadonoše s Hadem, jež tam sahá až dolů, kde nízko nad obzorem září skvělý Štír s červeným Antáresem.

Východní část oblohy zabírá Velký Nebeský Stůl neboli Pegasus, nebeský oř básníkův. K němu se poji směrem severo-východním mírný oblouk Andromedy, jež tvoří tři jasné stálice. Jedna z těchto tří stálic jest společná i Pegasovi. Nad prostřední z těchto tří stálic je slavná Mlhovina Andromedina, kterou budeme lépe a pohodlněji viděti v příštích měsících. Mírný oblouk Andromedin ukazuje nám dále na sever do skvělého souhvězdí Perseova a dále na zářící Kozičku-Capellu blízko severního bodu.

Vzpomenutý Albiré v Labuti, končící dole dlouhé rameno Severního Kříže, jest jednou z nejkrásnějších dvojhvězd. Pouhému oku jeví se jako obyčejná jednoduchá stálice. Obyčejné kukátko jej nerozloží. Teprve hvězdářský dalekohled vám ukáže jeho skvělou a rozkošnou krásu. Jedna jeho složka jest oranžově červená, druhá jest modrozelená. Pohled přímo uchvacující!

Mléčná dráha poskytuje v první třetině měsíce září zvýšený a přímo velebný požitek, jako v žádné jiné roční době. Výhodou jest, že v této době nesvítí měsíček. Dne 4. září jest nový měsíc, první čtvrt jest až 12. září. Na začátku září o 20. hodině večerní týčí se mléčná dráha přímo kolmo do výše. Vystupuje nad obzor zrovna v jižním bodu, kdež — jak uvedeno — prochází poledníkem souhvězdí Štělce. Pak stoupá kolmo do výše, zabírá souhvězdí Orla s Attaiem, souhvězdí Labutě s Dénebem a se Severním Křížem, Lýru s Végou pomine a stoupá dále na severo-východ, kde zabírá celou Kassiopeju, a ubírá se téměř až k severnímu bodu, kde končí v souhvězdí Vozky-Auriga, v němž září skvělá a mihotavá Kozička-Capella. Za časného večera nám ovšem Mléčná dráha neukáže veškerou svou jemnou a útlou krásu. Třeba počkati až do pozdějších večerních a nočních hodin. Okolo půlnoci pne se mléčná dráha již od jiho-západu k severo-východu a dává nám nahlédnouti do tajemných a nedostupných hlubin všehomíra a ukazuje nám nekonečnost a nevyzpytatelnost svých hvězdných světů.

Ze souhvězdí ekliptikálních zapadají na západní obloze poslední hvězdy Velkého Lva a Panny. Jejich nejjasnější hvězdy Regulus a Spíka-Klas klesly již pod obzor. K západu se blíží souhvězdí Váh a nížoučko nad západním obzorem jest skvělý Štír s červeným Antáresem. Poledníkem zrovna prochází, jak už bylo řečeno, souhvězdí Štělce, v němž slunce nejnižší vrcholí okolo 21. prosince každého

roku. Od východu blíží se ku poledníku souhvězdí Kozoroha, jež se rozkládá pod Attaiem v Orlovi a pod sousedícím Delfínem. Ještě dále k východu, nad samým obzorem, jest rovněž nepatrný Vodnář, s nímž sousedí ještě dále na východ nenápadné Ryby, k nimž se dále pojí malý sice, ale výrazný Beran-Skopec, jenž už jest nad obzorem. Tato tři souhvězdí: Vodnáře, Ryb a Berana snadno nalezneme, když sobě vzpomeneme, že nad nimi leží Velký Nebeský Stůl: Pegasus, dále k němu se pojící Andromeda, jejíž mírný oblouk nám ukazuje do skvělého souhvězdí Persea na severo-východě.

Z oběžnic lze na konci měsíce září na ranní obloze před východem slunce pohodlně pozorovati *M e r k u r a*. Budou při tom pomáhati Venuše, Regulus a srpek ubývajícího měsíčka. Od 25/9 až asi do 8/10 bude Merkur vycházeti aspoň pět čtvrtí hodiny před východem slunce blízko východního bodu. Zůstane ovšem hodně nízko nad obzorem, ale neškodí. Poněkud výše nad Merkurem bude zářiti skvělá Venuše, která jako jitřenka neboli dennice bude ozdobou ranní oblohy. Venuše procházela 24. září vedle samého bílého Regulusa ve Velkém Lvovi a prozradí nám plachého Merkura, který bude pod Venuší nízko nad obzorem. Na konec nám přispěchá ještě na pomoc úzký srpek ubývajícího měsíčka, jenž bude v posledních dnech září spěchati k této skvělé trojici Regulus-Venuše-Merkur, Regulus nejvýše, Merkur nejnižší v přímé čáře nad sebou a ve dnech 1. a 2. října bude srpek měsíce blizoučko u nich klesati k obzoru. Tento pohled bude pěkný a stojí za podívanou. — *V e n u š e* je tedy, jak už bylo řečeno, jitřenkou na ranní obloze. Vychází po celý měsíc září aspoň tři hodiny před sluncem, na začátku září dokonce ještě dříve. — Stojí zároveň za povšimnutí, jak příkře nad obzorem stojí v této podzimní době ekliptika-dráha slunce. Touto dráhou putuje nejen naše sluníčko, nýbrž i všechny oběžnice, tedy i naše země, a proto i náš nerozlučný spolupoutník, náš měsíček. Račtež sobě proto laskavě povšimnouti, jak příkře bude v posledních dnech září a v prvních dnech října sestupovati měsíček jako srpek dolů k obzoru a jak příkře budou nad sebou státi nejvýše Regulus, pod ním Venuše a nejnižší Merkur. — *M a r s o v a* sláva již pominula. Jeho záře slábne a Mars klesá asi tři hodiny po slunci pod obzor. *J u p i t e r o v a* sláva rovněž upadá. Září ještě z večera a zapadá na začátku září asi půl hodiny po půlnoci, na konci září klesá již půl druhé hodiny před půlnocí pod obzor. — Po Jupiterovi nastupuje noční vládu na obloze *S a t u r n*. Bude 25/9 v protisvítu v oposici se sluncem, bude tedy vycházeti, když slunce bude zapadati a bude pak zářiti celou noc.

Měsíček vykoná v září návštěvy u těchto těles nebeských: 1/9 u Polluxe v Blížencích, 2/9 u Venuše, 8/9 u Spíky v Panně, 11/9 u Antáresa ve Štírovi, 12/9 u Marsa, 15/9 u Jupitera, 21/9 u Saturna, 25/9 u Aldebarana v Býkovi, 28/9 zase u Polluxa.

Slunce vstoupí dne 23/9 do znamení Vah, ale vlastně ze souhvězdí Velkého Lva do souhvězdí Panny. Toho dne bude podzimní rovnodennost, ekliptika protíná rovník, den a noc jsou stejně dlouhé:

12 hodin. Dne 13. října bude slunce procházeti v ekliptice těsně vedle Spíky-Klas v souhvězdí Panny.

Oběžnice Saturn: Hladolet.

V září skví se po celou noc na obloze oběžnice Saturn: Hladolet. Září mdlým, žlutavým světlem klidně a nevťiravě a nevnučuje se nám proto oslňujícím světlem jako na př. zářící Venuše nebo i skvělý Jupiter. Když se na něj podíváme třeba i v době jeho největší záře, dne 25/9, když bude v oposici se sluncem, třeba i sebe lepším kukátkem, neuvidíme na něm nic zvláštního. Svítil by na nás svým klidným, žlutavým světlem, líbil by se nám snad, ale nic více. Ale kdybychom se na něj podívali dalekohledem hvězdářským, teprve bychom viděli, že Saturn jest pravě unikum, zjev jedinečný nejenom v naší soustavě sluneční, nýbrž i na celé obloze, pokud naše dnešní vědomosti hvězdářské sahají. Zjevem jedinečným jej činí jeho kruhy čili prstence, jakými se nemůže honositi žádné jiné těleso nebeské.

Saturn-Hladolet jest mezi oběžnicemi naší sluneční soustavy na šestém místě. Jest velkou, silno sploštělou koulí, jejíž rovníkový průměr má okrouhle 120.000 km, kdežto jeho polární průměr má jenom 110.000 km, je tedy asi o 10.000 km kratší. Saturn vykoná jeden oběh okolo slunce asi za 29 a půl našich roků — jeho rok je tedy hodně dlouhý — ale za to jeho den jest hodně krátký, otočí se totiž okolo své osy asi za 10 našich hodin. Na své dráze okolo slunce urazí za jednu sekundu asi 10 km, naše země asi 30 km. Do rodiny Saturnovy patří deset měsíčků, které obíhají okolo něho v rovině jeho rovníku. — Od slunce jest Saturn vzdálen asi desetkrát tak daleko jako naše země, tedy asi 1500 milionů km. Na jeho povrchu ukazuje dalekohled pruhy, které se táhnou rovnoběžně s rovníkem, asi tak jako na povrchu Jupitera. Ale nejsou tak zřetelné a výrazné jako pruhy Jupiterovy. Jako Jupiter jest vyznačen červenou skvrnou, tak má Saturn na svém povrchu bílou skvrnu. O původu a jakosti těchto pruhů a skvrn nemáme zatím přesných a určitých vědomostí. Mohly by to býti mraky nebo páry, rychlým otáčením těchto oběžnic v pruhy roztažené. Poněvadž Saturn obíhá okolo slunce v elipse, může jeho největší vzdálenost od slunce, totiž asi 1500 milionů km klesnouti až na asi 1340 milionů km. — Od naší země jest Saturn nejvíce vzdálen, když jest v konjunkci se sluncem: jest pak pro nás za sluncem, my ho nemůžeme viděti, a pořadí těchto tří těles nebeských jest toto: Země-Slunce-Saturn. K nám nejbliže jest Saturn, když jest v oposici se sluncem, pak Saturn vychází, když slunce zapadá, my jsme pak mezi zapadajícím sluncem a vycházejícím Saturnem, a pořadí těchto tří těles jest: Saturn-Země-Slunce.

Saturn lze právem nazvati oběžnicí divuplnou, podivuhodnou nebo i záračnou. Němci jej nazývají der Wunderplanet, a sice pro jeho kruhy, které jej v rovině jeho rovníku obepínají. Vždyť tam není jen jeden kruh neboli prstenec, nýbrž je jich tam několik. Jsou od sebe odděleny mezerami, z nichž ta nejnapadnější, temná, jest nazvána podle italského hvězdáře Cassini-ho. Jest jich tam ještě několik, méně

nápadných. Tyto prstence nejsou tedy tělesem pevným, hmotným, souvislým, nýbrž je to vlastně ohromný shluk menších-větších tělísek a těles, která podle zákonů planetárních obíhají okolo Saturna a z nichž každé má svou samostatnou dráhu. Můžeme je nazvat meteory nebo kosmickým prachem nebo tak nějak podobně. Je to jako ohromné hejno ptáků, kteří — každý samostatně — krouží okolo Saturna. Jenom jejich ohromné množství klame náš zrak a činí dojem, že jest to těleso pevné, kompaktní. Šířka všech prstenců obnáší asi 50.000 km a tloušťka čili vrstva, ve které tato tělíska krouží nad sebou, obnáší asi 60 nebo 80 km.

Prstence obíhají — jak řečeno — okolo Saturna v rovině jeho rovníku. Kdyby Saturnova osa otáčející se stála kolmo na rovině ekliptiky, neviděli bychom vůbec prstenců. Viděli bychom jenom na jeho rovníku černou čáru — byla by to výška čili tloušťka prstenců a nemohli bychom sobě vysvětliti, co ta čára znamená. Ale osa Saturnova jest nachýlena k ekliptice asi o 27 stupňů a proto vidíme obě plochy, v jedné polovině oběhu, tedy asi 14 roků vidíme severní plochu prstenců a v druhé polovině oběhu vidíme zase jižní plochu. Mezi tyto dvě výstřední polohy vsunou se však při každém oběhu jiné dvě polohy, kdy se díváme na hranu čili výšku nebo tloušťku prstenců a pak nevidíme nic jiného, leč černou čáru na ploše Saturnově. Hmota prstenců obnáší asi milionty díl hmoty Saturnovy.

Prstence Saturnovy nazýváme také kruhy Saturnovými. Ale v dalekohledu je nevidíme nikdy jako kruhy, nýbrž vždycky jako dosti protáhlé elipsy. Příčina je ta, že se na ně nedíváme kolmo nebo z výšky, nýbrž vždycky šikmo. A v tomto případě se každý kruh protáhne v elipsu.

Vychovatelský.

jj. — Studium a zkoušky na katolických bohoslovných fakultách

byly nově upraveny vládním nařízením z 18/6 1937 a prováděcím nařízením k němu z 28/6 1937 Sb. z. a n. čís. 152. Bohoslovné studium u nás je jimi v mnohých věcech podstatně změněno. Uvedeme aspoň nejdůležitější ustanovení.

Posluchači na fakultách se rozdělují na řádné a mimořádné. Profesorskému sboru přísluší s konečnou platností rozhodnouti, možno-li jako mimořádné posluchačky připustiti ke studiu ženy, po případě jen ve zvláštních kursech.

Bohoslovné studium se rozděluje na normální studium, které trvá deset semestrů, dále na zvláštní přípravné studium k licenciátu, trvající 2 semestry (přípravný rok k licenciátu) a na přípravu k doktorátu rovněž 2 semestry (přípravný rok k doktorátu).

Pro organizaci bohoslovného studia jsou nejdůležitější ustanovení o t. zv. normálním studiu. Se stanoviska státního dostává se tu v § 14, 1 právního podkladu rozšíření bohoslovného studia na 5 let, jak je z nařízení apoštolské Stolice provedl před několika lety čsl. episkopát. — Předmětem studia jsou: 1. nauky propaedeutické: křesťanská filosofie na základě scholastickém (t. j. logika, kosmologie, psychologie, kritika neb kriteriologie, ontologie, theodicaea, ethika a přirozené právo) a dějiny filosofie, 2. hlavní nauky theologické: základní bohosloví, dogmatika, morálka, biblické studium St. Z., biblické studium N. Z. (úvod do knih a obojí exegese), církevní dějiny a patrologie, církevní právo, pastorálka, 3. pomocné nauky theologické: srovn. věda náboženská, biblické vědy pomocné, t. j. archeologie a hermeneutika, biblická filologie, t. j. jazyky k biblickému studiu nutné (biblická řečtina a hebrejšтина) a užitečné (arabština, aramejšтина, armenština, syrština, koptština, asyrština), jazyk staroslověnský, staroslovanský překlad Písma sv. a liturgie staroslovanská, křesťanská sociologie, paedagogika, katechetika, methodika a didaktika náboženského vyučování, křesťanská archeologie, dějiny círk. umění a ochrana církevních památek, dějiny a theorie církevní hudby, 4. zvláštní nauky propaedeutické a theologické, t. zv. cursus peculiaris. — Školení k vědecké práci děje se v seminárních cvičeních. — Jednotlivé nauky jest přednášeti tak, aby ve lhůtě, jejich přednáškám vyměřené, byla všechna látka soustavně a úměrně podána.

Rozvrh předmětů na roky je proveden tak, že

1. v prvních čtyřech semestrech (biennium propaedeuticum) konají se a ukončí přednášky z těchto oborů: a) z nauk hlavních: křesťanská filosofie ve 4 semestrech po 5 hodinách týdních, dějiny filosofie ve 4 semestrech po 1 hodině, základní bohosloví ve 4 semestrech po 3 hodinách, b) z nauk pomocných: hebrejšтина, řecký jazyk biblický,

theolog. encyklopaedie a dějiny bohosloví, c) z nepovinných zvláštních přednášek, jako je studium vybraných míst z Aristotela a sv. Tomáše nebo filosofické otázky, týkající se přírodních věd, anebo experimentální psychologie.

2. Do konce šestého semestru se ukončí: a) z nauk hlavních: biblické studium St. a N. Zákona, každé v rozsahu 16 semestr. hodin, b) z nauk pomocných: hermeneutika, archeologie, jazyk staroslovanský a staroslovanský překlad Písma sv., východní jazyky.

3. Do konce osmého semestru se ukončí: a) z nauk hlavních: dějiny církevní a patrologie v rozsahu 16 hodin semestr., církevní právo v rozsahu 14 hodin semestr., b) z nauk pomocných: pomocné nauky historické, československé dějiny církevní, křesťanská archeologie a dějiny církevního umění, dějiny a theorie církevní hudby.

4. Do konce desátého semestru se ukončí: a) z nauk hlavních: dogmatika v rozsahu 24 semestr. hodin, morálka v rozsahu 16 semestr. hodin, pastorálka v rozsahu 16 semestr. hodin, b) z nauk pomocných: srovn. věda náboženská, křesťanská sociologie, ochrana církevních památek, obecná paedagogika a dějiny paedagogiky, katechetika, methodika a didaktika náboženského vyučování.

Profesorské sbory mohou přednášky rozložit podle potřeby na větší anebo menší počet semestrů, avšak mají při tom dbáti, aby přednášky z kteréhokoli hlavního předmětu byly ukončeny v témže semestru, jak stanoveno základní osnovou studijní. — Z nauk propaedeutických a z hlavních nauk theologických konají se t. zv. z k o u š k y o d b o r n é, z pomocných nauk theolog. se konají konečná kolokvia po ukončení příslušných přednášek. Z nauk přednášených po dobu jednoho nebo dvou semestrů koná se odborná zkouška nebo konečné kolokvium z celé látky najednou. Z nauk rozložených do více ročníků jest každoročně koncem letního semestru konati dílčí odborné zkoušky, po případě i kolokvia, a to z látky během školního roku přednesené.

A k a d e m i c k é h o d n o s t i jsou dvě: licenciát bohosloví a doktorát bohosloví. Licenciátu bohosloví dosahují řádní posluchači, kteří se s úspěchem podrobili státním zkouškám 1. z bibl. studia St. a N. Zákona, 2. z církevních dějin a církevního práva, 3. z praktické morálky, 4. z veškerého bohosloví, když před tím po ukončeném normálním studiu bohosloveckém absolvovali na fakultě dva semestry zvláštního průpravného studia k licenciátu.

Ustanovení o státních zkouškách je novum a má obdobu v dřívějších rigorosech. Rozdíl je ten, že státní zkoušky možno skládat ještě za studií, a to z biblie po třetím ročníku, z církevních dějin a práva po čtvrtém ročníku, z praktické pastorálky po absolvování celého normálního studia. Tato poslední koná se písemně jako zkouška klausurní. Thema určuje pro ni profesor pastorálky po slyšení profesora morálky.

Nejdůležitější je státní zkouška z veškerého bohosloví, která trvá dvě hodiny a jejímž předmětem jsou základní

bohosloví, dogmatika a spekulativní morálka. Aby mohl kandidáti býti k ní připuštěn, musí mimo jiné s úspěchem vykonati státní zkoušku biblickou, historicko-právní a z praktické morálky, musí po ukončení normálního studia věnovati se po dobu 2 semestrů zvláštním přípravným studiím k licenciátu a navštěvovati zvláštní přednášky na fakultě v rozsahu aspoň 10týdenních hodin v každém semestru a musí prokázati, že ředitel kteréhokoliv semináře při fakultě zřízeného schválil jeho práci v tomto semináři vykonanou, která prokazuje kandidátovu schopnost k samostatné vědecké činnosti. Při státních zkouškách je přítomen komisař příslušného ordinariátu a komisař vládní, kteří mohou býti jmenováni z profesorů bohoslovné fakulty anebo z doktorů bohosloví v dohodě s profesorským sborem.

Licenciát bohosloví prokazuje zvláštní způsobilost vyučovati bohosloví.

Na doktora bohosloví může býti promován licenciát bohosloví, jenž po dosažení licenciátu věnoval se dva semestry jako řádný posluchač vědecké práci na fakultě, předložil disertaci a podrobil se dvě hodiny trvajícimu rigorosu, kterým má prokázati podrobnou znalost oboru, z něhož bylo stanoveno disertační thema.

Požadavkem, že kandidát licenciátu a doktorátu bohosloví musí ještě po 2 roky navštěvovati zvláštní přednášky na fakultě, je značně ztížena práce těch, kteří dosud k doktorátu se připravovali soukromě při práci v duchovní správě, na druhé straně však toto ustanovení může prospěti vědecké práci theologické.

Studia a zkoušky, vykonané na tuzemském učilišti bohosloveckém nebo řádovém, může profesorský sbor při přestupu na fakultu jen tehdy plně uznati a započítati do doby normálního studia fakultního, jestliže shledá, že byla vykonána na učilišti, jež se přizpůsobilo studijní osnově normálního studia rozsahem aspoň hlavních nauk. Posluchači těchto učilišť mohou býti připuštěni ke státním zkouškám, jestliže jejich profesori na diecesních anebo řádových učilištích byli doktory bohosloví anebo licenciáty bohosloví a bylo-li na těchto učilištích zřízeno aspoň šest profesorů pro různé obory, a jestliže kandidáti účastnili se na bohosl. učilišti seminárních cvičení. Studující bohosl. učilišť, která se nepřizpůsobila osnově normálního studia, nemohou býti během takového studia vůbec připuštěni ke státním zkouškám.

Tento nový studijní řád platí bez výjimky pro posluchače, kteří zahájí studium studijním rokem 1937/38 anebo později. Ti, kteří absolvovali studium do 30. června 1937, mohou dosáhnout theologického doktorátu podle dřívějších předpisů, dokončí-li rigorosa do 30. června 1944.

Hospodářsko-socialní.

Lidnatost.

Malthus, Monroe a j. p. ustoupili trochu do pozadí se svými obavami, že je nás na zemi trochu mnoho, abychom se pořádně uživili. I strašná válka ukázala, jak málo záleží na několika milionech lidí, třebaš právě mužů v středních letech: úbytek jako by nebyl ani nastal.

Místy nastal přece viditelně. Ukazovaly jej číslice dětí ve školách, a ukazují dosud: že místo nedostatku učitelstva hrozí nedostatek žactva. Důsledek, omeziti nával dětí na studie, se přes to zatím ještě nedostavuje, ale dostaví se sám sebou se silou donucovací.

Tedy vylidňování?

Vylidňovací činitelé jsou: přirozená nebo chorobná nebo chtěná neplodnost rodičů; podvýživa nebo nedostatečné zdravotnictví; po četných jiných ovšem také válka, automobilismus a letectví. Příroda prý jest živočišstvu a zvláště člověčenstvu macechou, ale toto jakoby chtělo dodělati, co by příroda ještě nechala.

V první a největší překážce zalidňování, neplodnosti, uvádí se nyní, po malthusianismu a proti němu Hospodinovo (Gn I, 28 a j.) „množte se!“ Někdy jako absolutní rozkaz, zapominajíc na nutné výjimky a na výroky NZákona, proti nimž odjažkiva vyvstávali fanaticové a možná zase vyvstane nějaký totalitní blázen, který od bezdětných neb i od svobodných bude nejen žádati daň, což by nebylo nic nesprávného, ale i plodné sňatky!

★

Farské hospodaření v Maďarsku

má býti zlepšeno podle návodů na zemědělských kursech, jež tohoto léta zařídilo ministerstvo zemědělství čili, jak se dříve říkalo, orby. Obročníci s pozemkovým nadáním mají se sami naučiti výnosněji obdělávati svěřenou půdu a tak předcházeti své sedláky poučováním a příkladem.

Vracely by se doby Josefa II? Trochu sice pozdě, ale jen když přece jsou beneficiáti na tuto povinnost upozorněni. Biskupové ministerský podnět schvalují; ostrihomský p. kardinál převzal většinu útrat za kněze své diecése. —

Jiná zpráva o zlepšení zemědělství v Maďarsku praví, že v příštím státním rozpočtě budou značné položky na pravidelné zavlažování těch rozsáhlých a úrodných rovin, které někdy bývají zaplaveny, někdy k úplné neúrodě vysoušeny, k ohromné škodě národního majetku.

Politický.

U n á s.

Ve vysoké politice, která měla v létě odpočívati, byla by nám bezmála vypukla nepříjemnost. Portugalsko, s nímž ovšem nemáme valných obchodů, objednalo u brněnské Zbrojovky něco pro brannost, ale kdosi ve Zbrojovce, když došlo k podpisu smlouvy, jej odepřel, až prý bude Portugalsko v t. z. neintervenčním výboru (stran Španělska). Žid to asi nebyl, ten takové politiky nezná. Bylo to něco horšího.

Ostatně pan ministr zahraničí má raději melu než klid. Zde ji mohl ihned míti. Dobré pověsti v cizině tím nepříbylo.

★

10. září 1919 podepsána v S. Germain en Laye domluva o Podkarpatské (Priкарпатскé) Rusi jako část mírových smluv, kde území to uznáno za unité autonome a postaveno se svým obyvatelstvem na roven ostatním částem nové říše se zvláštním guvernérem i sněmem. Lhůta nestanovena, i vypomáhali si zřízeními zatímními, šťastnými i nešťastnými. První statut vyhlásil vrchní velitel gen. Hennoque 1919; r. 1920 změněn vládním nařízením, kde jmenovitě zrušeno direktorium a jmenován prvý guvernér.

Tato administrativní jednotka organisována i politicky jako zvláštní právní osobnost r. 1927. Letos 19. června schválila sněmovna v Praze zákon o zatímní úpravě právního postavení guvernérova. Jmenuje jej a odvolává president republiky k návrhu vlády. Bude odpovědný ústřední vládě a po zřízení sněmu tomuto; zatím bude mu poradním sborem guberniální rada s členstvem čestným (zemští výboři, 9 volených členů, 9 jmenovaných vládou). Sněmovní resolucí pak vyzvána vláda, aby co nejdříve připravila ostatní opatření (sněm, feditelství drah atd., vrchní soud a j.). Zaměstnanci mají si brzy osvojit řeč lidu, žádostem úředníků o přeložení do Čech neb na Moravu má se podle možnosti brzy vyhověti.

★

P o l s k a.

Příčiny nechuti Poláků k Čechům, jež prý ostatně jest největší u vládnoucí strany, nikoli mezi lidem dělným, u křesťanských demokratů Korfantyho a ještě také u národních demokratů R. Dmowského, přičítají se mezi Poláky odlišnému náboženskému a socialnímu vývoji obou národů: tam šlechta a její spojenci, zde prý více demokratismu — tam katolictví, zde husitství atd.

Povšechnými úvahami a rysy se příčiny důkladněji nevysvětlí. Jak příklad minule na tomto místě uvedený ukázal, rozhodují tu vedle rysů zásadních také počiny jednotlivé, jež mohly a měly bývati jinaké.

Jeden z nich uvádíme protějškem k právě zmíněnému. V Praze 20. května slavil „Polský klub“ své padesátiletí. Protektor oslavy Kaz. Papée, polský vyslanec v Praze, vzkázal po konsulu Byszewském, že nemůže přijít, jelikož se na slavnosti podle čs. zákona musí hrát také čs. státní hymna (vždy a všude u nás vedle hymen cizích), a on toto sousedství s hymnou svého státu považuje za ponížení jeho i své, že by při čs. hymně nemohl vstát atd.

Je to neuvěřitelná hrubost, ale stala prý se. Od zástupce diplomatického! Co nahromaděné nenávisti tu vybuchlo! A z jakých určitých příčin, určitějších nežli jsou ty nahoře zmíněné?

★

Š p a n ě l s k o.

Zatím už o něm obšírněji nepíšeme, až jak se to tam určitěji vybarví. Franco ustavil zatím vládu, čeká na úplné vítězství, aby mohl dosadit panovníka. Atentátů na sebe si zatím ještě neobjednal, aby mu pomohly k větším sympathiím. Jaké jsou sympathie na př. u nás, a jak by to po případě dopadlo, snad už i hloupější lidé chápou. O poměru Španělska s Vatikánem není, zvláště teď po veřejném projevu duchovenstva s kardinály a biskupy v čele, pochyby; řádné spojení diplomatické nastane teprve, až bude ve Španělsku zřízena pravidelná státní správa.

★

K r a j a n é v c i z i n ě.

Značnější čs. menšiny mají především USA, pak Jugoslavie, Polska atd.

Red. „Svornosti“ v Chicagu Pšenka po ročním pobytě u nás přednášel v Praze 1/6 o poměrech Čechoslováků ve Š p. s t á t e c h s e v e r n í A m e r i k y. Hrozná hospodářská krise 1932—5 zničila většinu českých bank, obchodů a dílen. Ve S. státech čítalo se někdy až 14 milionů nezaměstnaných, mezi nimiž ovšem bylo velmi mnoho našich krajanů. Z časopisů jim zbývá z 500 asi 60—70. Utrpěly soukromé školy a všechny jiné osvětňé podniky. Co se tolik let rozumělo samo sebou, totiž h m o t n á p o d p o r a s t a r é v l a s t i z A m e r i k y, se dnes obrátilo: čeští Američané by potřebovali podpory od nás. O budoucnosti češtví v Americe soudí P. (s touto podporou) příznivěji než jiní. Německá propaganda proti Čechům prý jim jen prospěla, upozornivši na ně. P. myslí, že by zvláště dobře působil anglicky psaný „magazin“, jako mají Poláci, na obranu naší národnosti. Z p ř í s t ě h o v a l ý c h národností prý nejvýše vážení jsou Skandinávci a Němci. Od nás jsou nyní povoleny necelé 3000 ročně, ale ani tolik prý jich nepřijíždí.

Na území J u g o s l a v i e jest 75 českých spolků (asi 60 činných) s asi 5000 členů. 54 z nich mají své knihovny s asi 22.675 knihami. Soukromých škol je 7, 13 je státních poboček a 10 doplňovacích.

Spolky pilně hrají divadlo, pořádají přednášky a vlastenecké slavnosti. Nejčilejší jest český život na Daruvarsku. —

V českém tisku se často zdůrazňuje význam zahraničních krajanů pro starou vlast. Záleží ovšem na tom, ve kterém státě jsou. Na sjezdě zástupců jejich nedávno prohlášeno, že bude-li třeba, všichni zahraniční Čechoslováci bez rozdílu znovu budou první v řadách ochránců čs. svobody a samostatnosti, ale při tom se zdůrazňuje, že naši zahraniční krajané jsou vždy loyální k státu, v němž jsou usazeni. Jisto jest, že naše ministerstvo vydává velmi mnoho na podporu zahraničního češství, při čemž asi dost často by se vybavila otázka, stojí-li to za to, když doma nemáme nazbyt!

HLÍDKA.

Odpověď španělských katolíků na manifest francouzských katolických intelektuálů ve prospěch Basků.

V době, kdy vojsko generála Franca dobývalo Biskajsko, uveřejnil známý katolický žurnál francouzský „L a C r o i x“ manifest, jímž se skupina francouzských katolických spisovatelů zastala katolických Basků, bojujících ze zájmů h m o t n ý c h na straně marxistické vlády valencijské. Španělští katolíci byli právem rozhořčeni nesprávnými údaji tohoto manifestu a jménem jich na něj odpovídá V. Carro v salamanské dominikánské revue „La Ciencia Tomista“. Z obšírné odpovědi můžeme tu uveřejniti jen podstatnou část její:

Španělského pisatelearážá především, jak jsou francouzští katolíci intelektuálové ještě po roce občanské války španělské špatně poučeni o odlišném rázu obou válčících stran, když již tolik povolaných hlasů objasnilo opravdový smysl osvobozovacího hnutí, řízeného generálem Francem. „Mohli bychom s opovržením pominouti mlčením této nepřipravené obhajoby (t. Basků), neboť neudržitelnost jejich tvrzení nezasluhuje vážného odmítnutí, ale prestiž mužů na ní podepsaných, z nichž někteří si dobyli slavného jména v určitých oborech vědních, nám vnuká obavu, že by mohla v cizině působit na osoby nedostatečně informované.“ Pisatel se podivuje lehkomyšlnosti podepsaných, „kteří se učinili ozvěnou lživých zpráv, rozšířených proti nám propagandou, placenou sovětským a zednářským zlatem.“

„Naše válka je naprosto oprávněna . . . (není) ledajaký boj mezi politickými stranami . . . Je to zápas za nezávislost vlasti, za náboženství, za samu individuální a kolektivní existenci.“ Má-li jedinec právo na obranu svého života proti nespravedlivému útočníku, tím spíše národ.

„My Španělé, kteří jsme poznali a pozorovali uchvácení moci onou nekalou společností, jejímž posláním ještě před vypuknutím války nebylo, leč žalařování opravdových vlastenců a organisované vraždění pravicových osob, počínajíc nejvýznamnějšími předáky, jak se stalo s velkým vlastencem Calvo Sotelem, utraceným samou vládní policií, vyslanou v uniformách v úředním voze ministerstvem vnitra; my, kteří vidíme každý den na ulicích a náměstích padati počestné občany a vlastníma očima hledíme na požáry a boření mnoha set klášterů, kroužků a středisk pravicových stran a jejich redakcí; my Španělé, kteří známe černé listiny v celém Španělsku, tragicky prováděné na území rudých zabíjením tisíců a tisíců nevinných z příkazu ruského a mezinárodního marxismu a zednářstva, nemůžeme ani na chvíli pochybovati o oprávněnosti této války, považované opravdu za legitimní a za jednu z nejsvětějších, které poznaly dějiny.

Aby se čtenář přesvědčil, že uvedený manifest má marxisticko-zednářský podklad, rozebereme jeho hlavní tvrzení.

I. Španělská občanská válka prý nabyla zvlášť hrozného rázu v zemi Basků. Tato věta sama ukazuje, že francouzští katolíci intelektuálové zaspali celých devět měsíců marxistického řádění v ostatním Španělsku. Tehdy „válka nevybočila z normálních mezí . . .“ Tehdy jejich jemné srdce nebilo mocněji. Zůstali necitelní a nemysleli na povinnost pozvednout hlas! Nebylo hrozné, když byly nuceny celé rodiny, muži, ženy a děti, přesvědčujícím argumentem, přiložením revolveru nebo pušky k líci, aby opustili své domy, následovali přemožené voje marxistické, aby prodloužili svá muka v rudém kraji, kde nenašli ani útočišť, ani chleba do úst. Nebylo hrozné zavraždění dvanácti biskupů a tisíců kněží a řeholníků, řeholnic i katolických laiků, kteří umírali, volajíce: „Ať žije Kristus Král, ať žije Španělsko!“? Nebylo hrozné ničení a zneuctování kostelů a tupení svatých obrazů, ani svatokrádežné zacházení se svatými hostiemi? Nebyla hrozná zlouha tolika uměleckých děl, posvátných i světských, tolika knihoven a archivů?

Tehdy se katolíci spisovatelé francouzští nedovolávali katolického svědomí celého světa.

Co však se přihodilo v Bilbao a sousedních městech, že něžné srdce spisovatelské družiny vydalo onen plamenný protest?

Tam čteme: „Včera bylo ze vzduchu bombardováno Durango. Dnes byla stejným způsobem skoro úplně rozbořena Guernica, město bez obrany a svatyně baskických tradic. Několik stovek nebojovníků, žen a dětí, zahynulo v Durangu, v Guernice a v jiných městech. Bilbao, kde je velké množství uprchlíků, čeká co nejdříve podobný osud.“

Nezná čtenář původ těchto zpráv? Marxistickozednářský tisk anglický vymyslel legendu o bombardování Guernicy, o jejím zničení zápalnými bombami, a francouzský tisk si pospíšil sebrat zprávu, rozšířenou potom zednářskými agenturami, ačkoli se zpravodajové zahraničního tisku sami na vlastní oči přesvědčili o její nepravdivosti.

Kdo však čte manifest, tomu se musí zdát, jako by dosud — ani za světové války — nebylo bombardováno žádné město, žádné místo, kde se ukrylo množství nebojujícího obyvatelstva. Spisovatelská družina, podepsavši manifest, jako by nevěděla, kolikrát vládní vojsko španělské bombardovalo otevřená města, velmi vzdálená od bojišť, a nedbalo ani nemocnic a tím méně kostelů. Jemné srdce těchto spisovatelů bylo dojata domnělými oběťmi bombardování baskických měst Francovými letadly, ale sta žen a nevinných dětí, usmrcených při bombardování vládního vojska v ostatním Španělsku, jimi ani trochu nepohnula. Lkají nad zkázou Duranga, kde není budov umělecké hodnoty, a Guernicy, která také nemá uměleckých památek, jež by se mohly jen trochu srovnávat s velmi četnými památkami španělskými, pečlivě uchovávanými ve Španělsku národním, ale vandalsky ničenými v rudém území. Ano, Guernica má (posvátný) strom, zasazený v posledních letech XIX. století, aby nahradil ten, který vzal za své r. 1892... a mimo něj Casa de Juntas (dům pro veřejná shromáždění). Bohu díky, obě tyto věci zůstaly ušetřeny. Ale když už byla Guernica v moci vojsk Francových, byla bombardována letectvem samého Aguirra, presidenta republiky baskické. Při tom byla i Casa de Juntas trochu poškozena. Ale marně čekáme na nový manifest slavných spisovatelů francouzských!

Nechť je jakékoli mínění, které máme o stranách, ve Španělsku proti sobě bojujících, píší dále manifestanti, je mimo pochybnost, že Baskové jsou národ

katolický a katolické bohoslužby nepřestaly nikdy v jejich zemi. Za těchto okolností mají katolíci bez rozdílu stran povinnost první pozvednout hlas, aby zamezili kruté hubení křesťanského lidu.

V ostatním Španělsku patrně křesťanský lid huben nebyl. Ba byl vražděn nejsurovějším způsobem, ano byl huben i na území baskickém samými marxisty, spojenci Basků, na př. v Guernice, když ji vládní voje zapalovali, chystající se k útěku.

Než odpovíme na tvrzení o nepřerušném konání katolických bohoslužeb na území baskickém, připomeňme francouzským intelektuálům jejich nesprávné představy o španělském Baskicku samém! Zahrnuje tři malé provincie, totiž Alavu s hlavním městem Vitorii, Guipúzcou se San Sebastianem a Biskajsko s Bilbaem. Vitoria byla vždy při Francovi (od 18/7 m. r.), San Sebastian byl osvobozen v září m. r., i zůstalo při vládě toliko Bilbao se svou provincií a několika obcemi ostatních dvou krajů. Francova ofensiva, která se tolik dotkla francouzských spisovatelů, se rozvinula brzy v celém Biskajsku.

Za tohoto předpokladu francouzští spisovatelé snad ochotně připustí, jsou-li už tak oddáni Baskům proto, že jsou katolíci — že také obyvatelé Vitorie a San Sebastianu jsou Baskové a katolíci, třebaž bojují na straně Francově. A s jakou odvahou! Městečko Arpeitia, které obětovalo již mnoho hrdinů národní věci, věci opravdového a jediného Španělska, slíbilo před Bohem a vlastní dáti dva dobrovolníky za jednoho každého, který padne na poli c. i. Baskové jsou také mnozí z vojáků, kteří bojovali za dobytí Bilbaa. Bilbao samo je město nejmeně baskické a nejmeně katolické a proto odporovalo víc, nehledě k mezinárodní pomoci. Pro svůj průmyslový ráz bylo jedním z lén španělského marxismu svým světoobčanským obyvatelstvem, v němž poroučel víc epikurejec Prieto než Aguirra. Tak se vysvětlí mnohé zločiny, mnohé požáry v Eibaru, Durangu a Guernici a všechny ostatní; tak se vysvětlí zneuctění a zničení kostelů a svatých obrazů, vraždy tolika baskických katolíků a uvěznění mnoha jiných, kteří očekávali hodinu vysvobození.

Je ovšem pravda, že v části baskického území nebyly nikdy přerušeny bohoslužby, na př. ve Vitorii nebo v San Sebastianu, tu byly také opět zavěšeny ve veřejných budovách, zvláště ve školách, svaté obrazy, republikou vyhozené — jako se stalo v celém národním

Španělsku za projevů nadšení. Ale v Biskajsku, jediné provincii, ovládané valencijskou vládou, byla situace velmi odlišná. Francouzští spisovatelé asi nevědí, v jakém stavu tu našlo národní vojsko kostely v dobytých obcích. Kněz, který prošel frontu s těmito vojáky, vypravuje, že sotva je osada, kde se marxisté nedopustili profanací. Mnohé kostely proměněny v kasárny a chlévy, sochy sházeny, smýkány po zemi a znetvořeny, obrazy posekány, oltáře bombami zničeny. Ani náhrobky svatých, ani jejich pozůstatky nezůstaly ušetřeny. Můžeme důvodně předpokládati, že se v takových kostelích nekonaly bohoslužby. Také nemohly býti konány tam, kde byli kněží poraženi nebo museli prchnouti, aby se zachránili.

Možno při tom všem, co bylo řečeno, bráti vážně farisejský pokřik francouzské spisovatelské družiny? „Kdyby nám bolest, svírající nás od července m. r. a ještě od dřívější doby, nepřekážela, mohli bychom právem opovrhovati tou nepřímou spoluprací (jejich) s mezinárodním marxismem a zednářstvem...“ Překvapuje a zarmucuje nás však, že vidíme, jak se katolíci některých národů nedávají poučiti a jsou nadále neinformováni, když se celá ta internacionální sebranka spojuje a spolupracuje penězi, zbraněmi, tiskem, lidmi a všemi možnými prostředky na zničení Španělska se vším, co je v něm nejsvětějšího a historického a nešetří života opravdových Španělů. Tento fakt musí dostačiti, aby jim otevřel oči, ale není tomu tak. Vlivem politických zájmů a mezinárodní propagandy, zvláště když se přidá nějaký Jidáš nebo kněz z těch, kteří se nám rodí v radiích a kteří nejsou uvedeni v církevních ročenkách, připouštějí velmi snadno nejnesmyslnější zprávy a rozšiřují je.

Proto nemůžeme a nechceme mlčeti: třebaš byl náš hlas skromný, je věrný obraz mínění národního Španělska. Krev prolitá tisíci a tisíci katolíky španělskými, opravdovými mučeníky, krev, která se ještě prolévá, a utrpení těch, kteří sténají pod tyranskou a krutou vládou marxismu, nám nedovolují mlčeti, ba nutí nás, Španěly, katolíky a — kněze, abychom pozvedli hlas a řekli celému světu:

Dost již frašky! Není dovolené, je zločinné obchodovat s krví nevinných, aby se sloužilo hmotným a malicherným zájmům...

Dost je diplomatických komedií, které jen mohou klamat nevědomce. Ať nám nemluví o humanitě, kteří jí necítí, kteří nebledli, vidouce tisíce vražd, které byly a jsou páchány (počet jejich se zmenšil jen proto, že už není koho zabíjet) na ulicích i v soukromých domech, a neříkejme o žalářích; ať nemluví o humanitě, kteří se v Ženevě

ukázali lhotejnými nebo byli proti návrhu zástupce chilského, aby byli vysvobozeni uprchlíci z vyslanectví různých národů, kde jsou také ženy a děti a zvláště nevinní muži, mající totéž právo jako žena a dítě; kteří nemají v úmyslu chránit a osvobodit ty, již strádají v Madridě, Valencii, Barceloně a ostatních městech a městečkách, podrobených moci rudých.

Jsou-li humánního smýšlení, ať usilují o to, aby vysvobodili všechny a všude ty, kteří chtějí opustit rudé území! Národní a katolické Španělsko, Španělsko Francovo přijme s otevřenou náručí všechny ženy a děti bez rozdílu rodin, třeba děti rudých, neboť jsou nevinné. Národní Španělsko se o ně postará, dá jim jíst, neboť pro nikoho tu nechybí pomoc a není třeba, aby putovaly po cizích zemích. V tom bychom chtěli vidět humanitu, neboť je to jediné opravdové lidství.

A spisovatelům, kteří si říkají katolíci, ať jsou odkudkoli, řekneme na konec: Španělsko, které dovedlo civilisovat dvacet národů, přinášeje jim světlo Evangelia, Španělsko, které jsouc imperiem, bylo vlastí Vitorie, zakladatele mezinárodního práva, ochránkyní slabých, a dnešní Španělsko, zákonitá dědička onoho, které umísťuje na hrudi svých vojáků kříž sv. Jakuba a zbraně Isabely Katolické, spojené se svými filozofy, theology a právníky, nepřeje si, nemá zapotřebí, nepřijímá poučení o humanitě a nestrpí farisejského vměšování.

Nedovedou-li spolupracovat o opravdové věci, ať aspoň dovedou respektovat hrdinnost a ušlechtilost těch, kteří bojují a umírají pro Boha a vlast, bráníce z pozemských věcí věci nejsvětější!

Husitské názory o církevním jmění.

Jiří Sahula.

(Č. d.)

Aby tedy basilejští se nestali svědky prudkých svárů ve straně podobojí, učinil ústupek radikálům. A tak co včera bylo husitům podle Boha, to dnes zase bylo proti Boží vůli.

V Basileji čtena 11. srpna 1433 od českých poslů formule husitských žádostí, jak stylisována na českém sněmu. O církevním jmění tu praveno, že se nesluší, aby duchovenstvo za času zákona milosti panovalo světsky nad zbožím pozemským. (Palacký: Dějiny III/3, 117.)

Husitská smlouva s koncilem.

Basilejští v Praze r. 1433 po rušném jednání s husity konečně 26. listopadu předložili návrh smlouvy (kompaktátu, konkordátu) mezi koncilem se strany jedné a s druhé sněmem království českého a markrabství moravského. V příčině světského panování kněžstva tu řečeno, že kněží neřeholní smějí držeti statky zděděné anebo jinak právem soukromým nabyté. Kostely smějí míti statky světské; kněží jsou toliko správci (administratores) církevního zboží a mají je spravovati věrně podle nařízení Sv. otců. Jiné osoby však je držeti a osobovati si nemohou bez viny svatokrádežné (sine sacrilegii reatu). (Palacký d. c., 130. TDP IV, 614.)

Tlak šlechticů způsobil, že 30. listopadu k této zatímní smlouvě přistoupili podáním ruky netoliko přední kněží pražští, ale i táborští a sirotčí; pochopitelně ovšem, že zvláště duchovenstvo radikální při tom vyslovalo výhrady. Ale záleželo silně na tom, aby smlouva byla přijata od plného sněmu; z úst účastníků ozývaly se však námitky, zvláště rozčilovala stavy světské slova „bez viny svatokrádežné“. Spor o to bouřil po dva dny; konečně basilejští slíbili, že se postarají o formuli, která by se srovnávala se ctí země. I mezi samými husity v Praze propukly velice vášnivé spory v příčině navržených kompaktát. Sněm se rozešel, nedav svého souhlasu. (TPD IV, 617-8. Český slovník bohovědný II, 5.)

V Basileji jednáno r. 1434 horlivě o beneficiální soustavě, což mělo značný význam i pro luštění sociálního postavení duchovenstva v naší vlasti. Duchovenská nadání prohlášena za nedotknutelná; jsou sice původu lidského, ale svým účelem směřují výhradně k Bohu.

Samo církevní jmění nesloužilo k demoralisaci, pravou příčinou mravní zkázy byly nešvary s ním páchané. Neodstraní se tedy fundace, ale zlořády, k nimž jich bylo zneužíváno. Budiž vykořeněno jen to, co je svatokupecké. Basilejští otcové šli na hlavní pramen zla, na pověstné annáty a servicia. A tak 9. června 1435 potvrdil koncil zákaz annátů a tax. Rozhodnuto, aby ani v Římě u papežského dvora ani jinde nikde nebyl přijímán plat (kromě písařského poplatku) za udělení obročí, svěcení, hodnosti nebo milosti pod pokutou, jaká je stanovena na svatokupectví. (Č. Slov. bohovědný II, 5.)

Jaký dojem učinil krok tak významný na duchovní vůdce husitstva? Ti přece hlásali setrvačně, že se od obecné církve nechťjí oddělit. Zpráva o usnesení basilejském zastihla legáty koncilu v Brně (23. června), kde jednali dále s husity o úpravě textu kompaktát. Když legáti sdělili rozhodnutí koncilu 25. června moravskému kněžstvu katolickému, to jevílo radost. Ale mistr Rokycana, přední zástupce utrakvistického kněžstva, nejevil uspokojení. Hlavní řečník basilejského poselstva Palomar oznámil Rokycanovi usnesení koncilu 3. července, připojiv přátelsky výzvu: „Mistře Jene, vy půjdete ke koncilu a pomůžete nám v tom svatém podniknutí.“ Ale duchovní vůdce husitstva „nebyl, jak patrno, z toho příliš rád, nýbrž měl tvář velmi smutnou“ (NCD, 94). A přece úsilí o potlačení svatokupectví úzce souviselo s článkem pražským o kněžském zboží.

Zato však vzplanula v Brně veliká hádka stran úpravy článku o statcích církevních. V kompaktátech — jak tu již naznačeno — napsáno: „... ab aliis usurpari non possunt sine reatu sacrilegii.“ Nyní podle slibu legátů mělo dojít k opravě. Legáti svolili, aby byla vypuštěna slova „sine reatu sacrilegii“ (bez viny svatokrádeže); v textu zůstalo jen „usurpari non possunt“ (uchvacovány býti nemohou). Ale i ta slova husity dráždila. Některý z nich je bez vědomí legátů vyškral, napsav místo nich na okraji „iniuste detineri non possunt“ (nespravedlivě zadržovány býti nemohou). Když s takovým textem husité přibyli do Brna, basilejští na první pohled poznali falšování; rukopis podvržené věty se lišil zcela od vlastnoručního písma notářova. (NCD, 96—7. Palacký d. c., 186. TDP IV, 687.)

Basilejští velmi dobře postřehli vychytralý účel falsa. Slovo „iniuste“ (nespravedlivě) bylo kaučukovité, jeho pojem připouštěl příliš volné a široké výklady. Na to také legáti poukazovali. Husité mohli vidět „spravedlivé“ vlastnictví i v císařském stvrzení anebo ve zvy-

kovém právu zemském. Ale právní zásada církevní byla jiná. Legáti svým odporem proti „iniuste“ snažili se zajistiti v českém státě hmotnou existenci duchovenstva katolického, ale husité nepřímou, přece však záměrně usilovali co nejvíce oslabiti katolickou posici.

Vzplanul tedy velice úporný boj o „iniuste“. Legáty zdržovala od ústupnosti též ta okolnost, že původní text byl znám již daleko za hranicemi českého státu a dotýkal se věrouky. Basilejští cítili velikou odpovědnost netoliko vůči koncilu, nýbrž i vůči katolictvu vůbec.

Když se husité silně rozčilovali nad odporem legátů, Zikmund jim pokoutně sliboval v příčině statků mnohem více, než mohly dovoliti církevní zásady. Dále sliby císařovy byly na velikou ujmu katolické menšiny. Zkrátka „iniuste“ se proměňovalo v „iuste“ aspoň dočasnou blahovůli císařových úst. Když se basilejští dověděli o Zikmundově tajném jednání, tím houževnatěji nalehali, aby slovo „iniuste“ nebylo do textu vloženo. Naděje na shodu pominula. Tudíž prohlášeno, aby otázka „iniuste“ byla vznesena na koncil. (NCD, 97 až 101. TDP IV, 687—9.)

Je velice významno, že právě o stylisaci článku, týkajícího se církevního zboží, rozvinuli husité zápas velice tvrdošíjný. Bylo jim přece známo, že na osudu církevních statků závisí netoliko instituce církevní, ale i rozvoj české kultury vůbec. Možno tvrditi, že utrakvistické duchovenstvo by se bylo dohodlo s Basilejí dosti snadno. Ale bálo se mocných laiků, kteří zabavené statky rozhodně vrátiti nechtěli. Těchto laiků potřebovalo k obraně svých zvláštností. Pozoruhodno, že o schválení konfiskací nejhrolivěji usiloval chytrý spekulant Vilém Kostka, který zabral všechny statky litomyšlského biskupství a vymohl si r. 1436 na ně od Zikmunda zápis. Takto osobní prospěch mísil se do sporu věroučného.

Ostrý spor o „iniuste“ se vlekl i po brněnském sjezdu. Basilejští nemohli zdolati houževnatý vzdor laiků, kteří již církevní statky pevně drželi. Nešlo tu jenom o husitské uchvatitele. Také katolická aristokracie chtěla si odnésti tučnou výsluhu za služby prokázané Zikmundovi a katolické menšině. V prvních dobách bojů aristokracie věrná Zikmundovi nechtěla vstoupiti na válečné pole dříve, pokud jim král neslíbil duchovenská zboží do zástavy. Dí Windecke, že ti šlechtici „nechtěli mu pomáhati, aby udrželi statky kněžské a dvaceti dvou zničených klášterů mužských i ženských, jakož i statky kapitulní“. Vždyť ostatně po bitvě u Domažlic šlechta německá podobně naznačila Zikmundovi, že nebude bojovati za církev, aby

byla poddána klerikům, které její předkové nadali statky. Markrabí braniborský si přál provedení sekularisace. (NCD, 67—8, 84—5.)

Tudíž Zikmunda trapně tísnila šlechta husitská i katolická; na druhé straně zase zástupci koncilu naléhali, aby se vzepřel proti sekularisaci. Proto není na podiv, že ještě r. 1436 v Jihlavě konečná redakce kompaktát byla provázena vzrušujícími spory. Proti basilejským legátům stály velice mocné živly. A tak v příčině církevních statků místo „occupari“ zůstalo přece jenom „iniuste detineri“. (Ottův slovník nauč. XIV, 653.)

Tato formulace nebyla v přímém odporu se zásadou církve, neznamenal tedy morální porážku koncilu; ale — jak již naznačeno — za tehdejších okolností nemohla se státi praktickou brzdou kořistnictví laiků. Hned byly zřejmy následky. Dne 5. července v Jihlavě slavnostně prohlášena kompaktáta jako smlouva pro stranu podobojí a podjednou závazná. Ale již 20. července vydal Zikmund Čechům veliké privilegium, jímž silně dotčena majetková práva církevní. V něm slíbil, že nebude nutiti nikoho k obnově zbořených klášterů a kostelů. Nebude žádati uvedení řeholníků a řeholnic bez povolení arcibiskupa i těch obcí a pánů, kde by chtěli přebývati. Také císař slíbil uspokojiti ty, jimž dal zápisy na statky zádušní. Dne 22. července vydal zvláštní zápis městům v království, aby proti jejich vůli se nesměli do nich a k svým statkům vrátiti někdejší jejich obyvatelé světští a duchovní. (TDP IV, 714—5. Palacký d. c. 206—7.)

Takto, i jinými akty osud beneficí byl zpečetěn. Marné bylo i další vyjednávání zástupců. Co kdo z laiků urval, to houževnatě držel, i když jasně viděl, že je to na škodu církevního rozvoje a sociálních řádů.

Zapomnělo se, že šlechta se dožadovala statků církevních se závazkem vydržovati klérus. Nevzpomínáno, že se volalo, aby se obrátila beneficia ke cti, k podpoře pravdy Boží a ve prospěch království českého. Přezíráno, že r. 1433 stanoveno, aby statky církevní spravovali jen lidé kanonicky k tomu ustanovení. Neurčeno, jaký podíl má míti ze sekularisovaných statků chudina, ačkoli dříve husité tolik mluvili o velikých právech nuzného lidu na důchody plynoucí z kněžského zboží. Nebylo přesně a svorně stanoveno, jaké obnosy se mají odváděti kněžím na výživu, šacení a kupování velmi drahých, ale nezbytných knih. Nebylo určeno, jakými dávkami se zatěžují noví majitelé na úhradu kostelních nejnutnějších potřeb. Ani o to nebylo postaráno, aby uchva-

titelé zřídili a slušně nadali aspoň skromné učiliště k odbornému vzdělání kněžského dorostu. Husité čile propagovali svou nauku v cizině, ale o náležité uvědomění duší, chystajících se ke vstupu do duchovního stavu v Čechách, pramálo se starali. Lehce mohli pochopiti, že skomírající fakulta filosofická, která z university dříve tak slavné zbyla, daleko nestačí k imponující kulturní přípravě kandidátů kněžství.

Zkrátka právě v příčině článku o duchovenských statcích husitský proud ztroskotat nejžalostněji, přímo křiklavě. Tvrdý postoj vůči kněžstvu nebyl provázen po stránce finanční tvorbou pozitivních reformních plánů. Jestliže autoři čtyř artikulů r. 1420 nechtěli domyslití následků takového požadavku, zkušenosti třinácti let dalších přímo nutily k hlubším úvahám. Výmluvné okolnosti zvláště po bitvě u Lipan vybízely k srovnávání situace předválečné s poválečnou.

Přirozeně kompaktáta naprosto neukončila sporu o 4 články pražské. Vždyť samy frakce husitské pojímaly smysl smluv různě. Tím ostřeji se lišily výklady katolické hierarchie od husitských domyslů. Slavnostní vyhlášení kompaktát znamenalo pouze závěrku jedné etapy zápasu, bylo to dočasné příměří, k němuž nutila svízelná politická situace na obou stranách. Proto také odloženo vyjasnění slova „iniuste“, čímž umožněno uchvatitelům církevních statků, aby své panství na nich utvrzovali — s nouzovým souhlasem Zikmundovým.

Polemika proti husitským názorům.

Tím trapněji působí naprostý nezdar reformního hesla o vyvlastnění církevního majetku, že před konfiskací varovali včasné mužové vynikající a prozíraví.

Zmíněný již mistr Jakub z Nového Města r. 1408 viklefským mistrům pražským vyložil, že podle Písma sv. je kléru dovoleno míti majetek. Jestliže by bylo kněžstvo odsouzeno k chudobě, pak by snad byly zlořády ještě větší. „Nepachtí se tolik po zisku ti, kteří něco mají, jako ti, kteří ničeho nemají.“ Špatnost života nemůže stačiti na zavržení bohatství. Je pošetilé zavrhovati nějaké umění proto, že se ho zneužívá, nebo zakazovati používání meče z té příčiny, že je v rukou zůřivcových nebezpečným. Podobně je zpozdlé zamítati nějaký stav, poněvadž ho lidé zneužívají. Vždyť by v důsledku toho bylo nutno zavrhnouti i chudobu, jelikož mnohé vehnala do náručí nemravnosti. Nový Město dále prohlásil duchovní orgány za pouhé správce statků,

nikoli za jejich majitele po způsobu laiků. Vyslovil souhlas s míněním, že se má podporovati z beneficiálních požitků chudina; ale tyto požitky mají též sloužiti k opravě zpustlých kostelů a k jiným církevním účelům, to je jejich hlavním účelem. V příčině desátků poukázal na sv. Pavla, že je dělník hoden své mzdy. Sám sv. Pavel přijímal dary na podporu své činnosti apoštolské v Korintě. Velicí svatí, které církev kanonisovala, měli majetek; církev je ctí. (NCD, 28—30. SJH, 128—9.)

Dolanský převor Štěpán již r. 1408 ve spise „Antiviklef“ ujal se majetku duchovních. (SJH, 131.) R. 1417 v traktátu „Epistola ad Hussitas“ ostře odmítal sekularisaci církevního majetku. Obviňoval husitské duchovní, že sami hesla o konfiskaci nezachovávají; vždyť se zmocňují beneficií, z nichž byli katoličtí kněží vypuzeni. (Časopis Matice moravské z r. 1925, 82.)

Zmíněný již mistr Šimon z Tišnova rozepsal se ve prospěch církevního zboží několikrát. Po památném sněmu časlavském r. 1421 důrazně napomínal pány, aby nepřipravili království o duchovenstvo a nezbavili církev duchovních vůdců. Radil jim, aby se vystříhali lakoty.

Potom znovu napsal traktát proti uchvatitelům církevních statků — husitským i katolickým. Dokazoval, že husité citáty Bible o světském vlastnictví duchovenstva vykládají nesprávně. Panovníci právem obdarovali duchovenstvo, aby se církev mohla brániti protivníkům a kacířům. Protože z Čech vypuzeno katolické duchovenstvo, hned se tu rozmohl rozkol, lakota a kacířství. Jelikož kněžstvu pobrány statky, jest obava, aby se nedostavily ještě horší věci. Pak se Šimon ještě jednou vrátil k obraně církevního zboží. (D. c. 144, 150, 154—6.)

Papežský legát Ferdinand, Lucenský biskup, r. 1420 v rozvážné odpovědi na 4 články pražské napsal o artikulu týkajícím se kněžského zboží: „Soudíme, že ho nelze haněti, usilujete-li o ně mravně a rozumně. Ale nesluší se vám, abyste se stali soudci o přebytku kněžského zboží, ani abyste pod takovou záminkou vyháněli kněze a rozhvacovali jejich statky a tak chtěje jejich lakotu umenšiti, zveličovali svou vlastní; zdálo by se zajisté, že jde vám více o jejich jmění než o touhu po zdokonalení jejich života.“ (PŽD III, 60—1.) Katolický mistr Štěpán Pálec, který byl z Čech vypuzen od husitů, r. 1420 upozornil, že článek o chudobě kněžstva je vzat z Viklefa; ale podotknul, že husité jdou ještě dále než Viklef, tvrdíce,

že světská vrchnost je povinna odnítí statky kléru násilně. (PŽD IV, 70.) Takový názor ovšem ve všech skupinách husitských nebyl obecný, ale mocní laikové v praxi se jím řídili.

Invektiva anonymova poukazuje na nedůslednost samých husitských kněží v příčině desátků. Ti s počátku kázali proti dávkám, ale později je sami vymáhali, nemohouce nic namítati, když lid platiti nechtěl. Anonym dí: „Kdož říkali, že se nemají odváděti správcům kostelů desátky, ani pánům světským poplatky, volají: »Plňmež jeho přikázání, jemu se naučice, velikét jest pohanění, kdož uměti nechce Boha znáti.«“ (NCD, 80.)

Katolický mistr Ondřej z Brodu, který se stal pro stálost své víry vyhnancem, sepsal (někdy v letech 1420—1422) traktát, v němž objasnil jednu z předních příčin vyvlastnění církevního majetku. Prý čeští šlechtici takto soudili: „Občanstvo (měšťané) předčí nás výdělkem, kněžstvo roztahuje se bohatstvím, král má hojnost pokladů a panství. Hledme, aby se občanstvo pozdvihlo proti králi, nepřidá-li se tento k nim (k měšťanům). Stane-li se tak, ať se to jakkoliv vrtne, zbohatneme tím, že rozdělíme statky a majetek duchovních. Dá-li se král na stranu občanů (husitských), pak neklamně se nám dostane statků kněžských, protože podle vůle občanů kněžstvo nesmí majetek míti. Nepřidá-li se král k občanstvu, vzejde z toho vojna, značný a bohatý žold (pro šlechtice), a tu ovšem vojíní se obohatí. Statky, které se prostírají kolem našich hradů a tvrzí, zůstanou navždy naším poddanstvím. To byla tajnost ukrytá v toulci ne sice všech, ale některých magnátů.“ Výsledky však prý neodpovídaly zcela plánu. Jedni, kteří se obohatili církevním zbožím, ztratili rozmařilým životem vlastní statky. Jiní se musí v obecné nejistotě báti denně, že je ztratí zbraní nepřítelovou nebo zradou vlastní čeledi; proto jsou nuceni živiti na svých hradech trojnásobné až čtyřnásobné posádky, a to za těžkého žoldu. (Sborník historického kroužku z r. 1896, 49. PŽD I, 33.) Husitské duchovenstvo průběhem dalších let očitě se přesvědčovalo, jak správně Ondřej uhodl sobecké záměry aristokracie.

Stanislav ze Znojma hájil r. 1412 vlastnictví církevní dobrými důvody proti Husovi a Jakoubkovi. Prohlásil, že pánové světské nemají práva odnímati církvi majetek, poněvadž je zasvěcen Bohu; kdo jej odejme, dopustí se svatokrádeže; kněží ho užívají jako služebníci církve. Desátky nejsou pouhými almužnami, nýbrž podle Božího zákona povinnými platy, na které má duchovenstvo právní

nárok jako na mzdu za své služby. Dotace kléru není hříšná, vždyť starozákonní kněží měli statky a v Novém zákoně není majetek sám sebou překážkou ctnosti. (SJH, 255.)

Včasně varovali husity před velikým převratem hospodářsko-církevním i jiní. Ale katolíci mohli a měli povědět proti rozchvácení církevního zboží ještě více. Bylo žádoucí zevrubně vyložit, proč sám reformátor a přísný kritik církevních zlořádů, Karel IV, zakládal nová nadání a docela uvolnil do Čech vstup novým řádům. Ten přece pojímal nápravu opravdověji než Václav IV a jeho hravivá družina.

Ale ještě přísnější výtku zaslouží, že v době vzrušené, kdy se autorita papežského stolce tak povážlivě podkopávala, katoličtí učenci nevyvrátili z kořene záludnou pověst o donaci Konstantinově. Nepravda ta byla spřádána kolem VIII. století a v úplném znění vyskytla se po prvé v dekretálcích pseudoisidorianských. Pověst dí, že císař Konstantin Veliký (306—337) daroval papeži sv. Silvestrovi (314—335) z vděčnosti za udělení křtu a uzdravení od malomocenství město Řím a všechny provincie italské nebo západních zemí a různá čestná vyznamenání (roucho císařské, tiaru atd.). Zatím je pravdou, že Konstantin Veliký ke konci svého života se klonil k arianismu a křest přijal teprve na smrtelném loži z rukou arianského biskupa Eusebia r. 337, tedy nikoli r. 325 od papeže Silvestra. Tudiž tento panovník rozhodně neplanul k Silvestrovi tak vroucí láskou, aby docela v jeho prospěch tříštil veliký stát a činil papeže západním císařem.

Pověsti se však chytil pevně Viklef, který tvrdil, že současná církev je zkažená hlavně statky světskými. První takovou zkázu zavinil papež Silvester, že přijal Konstantinův dar; od té doby je hlavou římské církve papež — Antikrist. Jediným prostředkem nápravy bylo by odnětí statků církvi. (Flajšhans: Mistr Jan, 136.) Uvážíme-li, že Silvester vládl v letech 314—335, postihneme okamžitě neudržitelnost Viklefovy domněnky. Byla by Prozřetelnost Boží ponechávala církev i se všemi světci pod viditelnou vládou Antikristovou přes tisíc let — až do času Viklefova?

Ale omyl tak pyramidální nebyl podroben rozumnému rozboru ani mezi viklefisty českými. Jestliže tito velice dychtivě hlтали obsah popletených „Listů škotských“, plodu sektářského blouznilství, není na podiv, že i Viklefův úsudek o korupci papežství donací Konstantinovou přijímali bezvýhradně. A tak sám Hus hlásal: „Když císař

Konstantin nejprve obohatil římského biskupa, dav statky, tehda slyšán jest hlas s nebe tento: Dnes jed vlit jest v sbor křesťanský! Ó, co jich již zemřelo na duši pro ten jed! co zmalomocnělo svatokupectvím! co i na těle povražděno!“ (Svoboda-Flajšhans: *Mistra Jana Husi sebrané spisy V 2*, 160.)

Donaci Konstantinovu pokládali v XV. století za fakt Čechové husitští i katoličtí. Ti neměli k dějepisným pramenům tak blízko jako Vlachové. Sám mistr Štěpán Pálec se domníval, že Konstantin znamenitě papeže obohatil; viděl však v tom světlé důsledky pro církev. (SJH, v pozn. 268.)

Zato však mohli otevřítí světu oči jiní. Sám bystrý Nouvion udal r. 1408 pražským viklefishům příčinu, proč nelze bráti vážně pověst o Konstantinově donaci. Prohlásil, že listina o tom obdarování je podvrhem. „Není totiž pravděpodobno,“ dodal, že by byl svatý Silvester přijal majetky, kdyby byl poznal, že jsou záračným hlasem označovány za otrávené. Tedy sluší odmítnouti, že zazněl nebeský hlas: „Dnes jed vlit jest v lid křesťanský.“ (NCD, 30.)

Ale že ta pověst jest nepravdou, ozývalo se i jinde. Proč se tedy nešlo na kořeny, aby byla otázka rozluštěna dokumentárně a jasně? Byli sice italští dějepisci, kteří v tehdejší době si osvojili značnou znalost požadavků historiografie. Šusta poukazuje, jak vynikli Musato, Villani, Bruni a jiní. Ale vábila je více antika než obrana církve. „Cokoliv souvisí s klasickým starověkem,“ pokračuje v ocenění oné doby Šusta, „nabývá ceny zcela zvláštní. Zejména po spisech starověkých prohledávají se knihovny s vášní a důkladností tak soustavnou, že dochází u mužů, jako byl Poggio Bracciolini, ke skutečným poutím badatelským po rozličných kláštorech italských i zaalpských a k sběratelské horlivosti, jakou středověk znal jen při sbírání svatých ostatků... zároveň můžeme mluvit již o počátcích vědecké heuristiky historické“. (Dějepisectví, 68—71.) Proč tedy humanisté a historikové, podporovaní samou papežskou kurií, se nepokusili vymazati s čela papežství ostudný cejch? Proč nedala k tomu důrazný podnět papežská stolice sama? Vždy přece již ve XIV. století mohlo býti dokonale známo, komu náležely vlastně ve IV. století země, které přivlastnil falsátor papeži. Nepravdou o hlasu s nebe silně byla ovlivněna v naší vlasti touha po zabrání církevního majetku.

Laická hrabivost nabývala silné podpory v každém zlehčení autority papežské. Proto také sektáři papouškovali horlivě potměšilou pověst o papežce Johaně, která prý vládla nad církví po smrti

papeže Lva IV († 855) dvě léta a pět měsíců. Zatím však již 5. července 855 nastoupil vládu Benedikt III. Troufalá pověst vznikla v Německu r. 1250. Jest odmítána rázně samými historiky protestantskými. Ale Viklefovi se velmi dobře hodila k jeho podvrtným cílům. Pochopitelně, proč jí silně využili čeští viklefisté. Hus hlásal lidu, že kněží „nechtí pomněti, že mnozí papežové byli sú kacieři, a že jedna žena byla jest papežem dvě léta a tři měsíce, jenž jest byla rodem z Mohuče a slula Agnes, a kdy papežila, tehdy slula Johannes.“ (Erben: Postilla, 30.) V latinském traktátu podává Hus tu pověst, jak ji přijal románově vyšperkovanou, a tvrdí, že mnozí papežové upadli v heresi. (SJH, 124 v pozn.)

Jak nepravda o donaci Konstantinově, tak o papežce silně u nás podvracela úctu k stolci sv. Petra a dráždila ke konfiskacím. Nač ponechávati statky „stolici Antikristově“ a „církví Satanově“? Vždyť by bylo hříšné podporovati tak zlořádný systém ochranou hmotné podpory.

Ovšem po husitské válce popíral Eneáš Silvius důvodně existenci oné papežky; Mikuláš z Kusy a pak Valla prohlašovali donaci Konstantinovu za výmysl. Ale tehdy již viklefsko-husitský převrat hospodářský byl dokonán. Katoličtí harcovníci tedy v čase nejnebezpečnějším zanedbali neomluvitelně důležitou část obrany. A tak na základě nejapných, drzých výmyslů i za hranicemi naší vlasti ozývala se touha po konfiskaci. Itálie katolickým apologetům českým nepodala zbraně velice potřebné právě proti pomluvám, jež zasahovaly nejbolestněji čest ústřední správy církve obecné.

(O. p.)

Bohumil Zlámal:

Klášter králové na Starém Brně v cyrilometodějském ovzduší 19. století.

Druhá polovice devatenáctého století znamená v národním životě na Moravě nesrovnatelný pokrok proti poměrům, v jakých žila česká řeč téměř po celé půlstoletí prvé. Mohutně vyhraněné a v cizím příboji zocelené postavy buditelů nabyly přesvědčení, že je nutno přikročit k organisování národního života. V Brně vzniká v nadšené shodě hned při prvním úsměvu klidného modrého nebe po revoluční bouři (17. dubna 1849), Moravská národní jednota sv. Cyrila a Metoděje.

V této Jednotě se přihlásil k národní práci i starobrněnský augustinánský klášter svými mladými členy: R a m b o u s k e m a K ř í ž k o v s k ý m vedle osvědčeného Matouše Klácela.

Prelát N a p p, u něhož vlastenecké podniky nalezly vždy plné pochopení a podporu, jako jejich pořadatelé záštitu, přál i tomuto prvnímu většímu sdružení národních sil a ochotně je podporoval. Jeho poměr ke „Slovánům“, jak se tehdy říkalo, se v nejmenším nezkalil, ba je nutno říci, že se Napp přiklonil ke slovanské straně úplně. Spravedlivost představeného kláštera, kde žily obě národnosti pohromadě, jeho německý původ a blížící se šedesátka, nedovolovaly mu, aby se sám příliš exponoval národnostně nebo politicky, ale vidíme, že mladší členové kláštera se zúčastňují libovolně všeho, k čemu je táhlo srdce a touha prospěti národu v době, kdy bylo potřeba každého jedince. Opat sám ochotně vyhověl na př. žádosti Jednoty, aby pro její přírodní a jiné sbírky propůjčil místnosti v klášteře.¹⁾

Ač doba byla bouřlivá a národnostní nesnášlivost byla vystupňována tak, že v běžných předtím zjevech viděla ihned zaujatost proti

¹⁾ V sezení výboru Moravské nár. jednoty sv. Cyrila a Metoděje 7. listopadu 1849 v Brně „P. Rambousek oznámil, že v. p. prelát Nap(p) místnost pro uložení sbírek přírodních a jiných postoupil; poněvadž už v dřívějším sezení ode 5. září t. r. o tom zpráva dána jest, a díky za to se od výboru v. p. prelátovi vyslovily, přešlo se k následujícímu předmětu. Průdek.“ (Moravské noviny, č. 258 z 10. listopadu 1849.)

vlastní straně, Napp se nenechal zastrašiti, a jako jindy po tolikrát, i nyní vítá starého a milého hosta a přítele Františka Palackého ve svém klášteře, když přijel r. 1849 do Brna, a sdílí s ním jistě radost z pokroku národního života na Moravě.)

Kláster měl v těch letech už několik uvědomělých národovců,²⁾ kteří svou horlivou účastí na národním životě získali klášteřu vážnosti v očích národovců, ale na druhé straně pověst skoro panslávskou. Když 8. dubna 1848 přijela do Brna pražská deputace, aby získala i brněnské vlastence do oposice proti Frankfurtu, uvítali ji brněnští národovci proti zákazu okázale, uspořádali průvod, v němž se nesla česká vlajka a zpívalo se. Když se věc donesla úřadům, podezření z revolučních úmyslů padlo také na některé členy starobrněnského klášteřa. Podezření bylo ovšem tenkrát bezdůvodné, neboť přivítání zařídili Průdek a Kudla. Klášterní komunita považovala však přece za vhodné podati o tom veřejné prohlášení. Učinili tak v „Moravii“. V jádře poukazují na to, že „jednotliví členové klášterní komunity, kteří jsou přáteli slovanské literatury, nebyli na tom případě vůbec zúčastněni.“ Přivítání bylo zorganizováno od pp. Průdka a Kudly, kteří poslali k pozdravu několik studujících filosofie (nynější septimáni a oktáváni). Na tyto pány ať se obrátí, kdo pátrají po příčině a účelu této deputace. Klášter je duchovní komunita, která jsouc vzdálena každého politického stranictví, cítí se povolána k udržení klidu a jednoty a také nyní je ochotna žíti v nejlepší shodě s brněnskou veřejností, mezi níž klášterní členové působí jako učitelé a duchovní správci.³⁾

¹⁾ „Z Brna, 15. května. Srdečnou radostí uvítali jsme zde p. Palackého. P. Palacký je hostem u p. preláta Nappa a hodlá až do neděle zde meškati. Doufáme, že zítra budeme míti příležitost přivítati jej v besedě.“ (Moravské noviny č. 112 ze dne 16. května 1849.)

²⁾ Byli to: P. Václav Šembera (bratr Aloise V. Šembery), P. Anselm Rambousek, Chrysostom Cigánek, Matouš Klácel, Tomáš Bratránek a také Pavel Křížkovský, který, ač teprve tři roky žil v klášteře, postavil se po bok Klácelovi a Rambouskovi tím, že Rambouskovi zhudebnil jeho revoluční rýmovačku: „Aj, vy bratři, aj jonáci“ a rovněž Klácelovi jeho skladbu na oslavu postřílených vídeňských studentů. (Srv. Aug. Neumann, Starobrněnský klášter za Křížkovského. Brno 1926. Str. 8.) S nimi ovšem sympatisoval i Napp.

³⁾ Z dopisu Nappova Klácelovi ze dne 21. dubna 1848 do Prahy se dovídáme, že prohlášení napsal Dr. Gabriel bez vědomí Nappova. Nappovi bylo, jak píše, částečně nepříjemné. (Zemský archiv v Brně. Korespondence buditelů. Mezi nimi je 8 dopisů Nappa Klácelovi. Tento dopis je obsáhlý, líčí události roku 1848 a znovu potvrzuje Nappovy sympatie s Klácelem a českým hnutím.)

Národně uvědomělí členové starobrněnského kláštera vstoupili také do M. nár. jednoty. Jednota sdružovala s počátku všechny, ať katolíky, ať liberály. Brzy však ideové rozpory donutily kněžstvo, aby vystoupilo z národní jednoty. Ti pak založili roku 1850 „Dědictví sv. Cyrila a Metoděje“ se sídlem v Brně.¹⁾ Příštím rokem vystoupili z M. nár. jednoty také členové augustiniánského kláštera i s Matoušem Klácelem, který byl zvolen při jejím založení prvním předsedou.²⁾

Nábožensky a národně obrodná práce katolických pracovníků se již v prvních letech po roztržce vyhraňuje v ráz cyrilometodějský, ačkoli Mor. nár. jednota také nesla jméno sv. věrověstů. Vlivem Dědictví i oslavy svátku sv. Cyrila a Metoděje 9. března nabývají většího lesku. Je pochopitelné, že místo, s nímž spojovali jejich požehnanou činnost, Velehrad, mělo mítí význačnou účast na jejich oslavách. Právě působením Dědictví sv. C. a M. se mimoděk počínaly upíratí zraky cyrilometodějských ctitelů víc a více k Velehradu. Nedbalo se josefínského zákazu poutí, a 9. března bývalo na Velehradě živo. Vedle Přerovska stejně silný proud cyrilometodějského nadšení přicházel z Brněnska. Prýštil v samém Brně, v kostele minoritů, odkud provinciál P. Bonaventura Zdura a P. Valníček každoročně organisovali hostýnsko-velehradské poutě. Ve výčtu církevních událostí od roku 1848 do 1867, který přinesl Hlas,³⁾ je uvedeno i obnovení poutí na Hostýn a Velehrad.

Pořádání takových poutí stálo ovšem i značné peněžní oběti, třebaž se tehdy ještě nejedzdilo na ně vlakem. Na ten účel se konyaly v české veřejnosti sbírky. Ve starobrněnském klášteře měli

¹⁾ K roztržce v Moravské národní jednotě došlo na valné hromadě 18. dubna 1850. Tehdy hned po schůzi vystoupili z Jednoty vůdcové kněžstva: Fr. Sušil, Beda Dudík, hr. Silva-Tarouca a Matěj Procházka, a po nich většina kněžstva. Hned potom 15. června 1850 založili Dědictví sv. Cyrila a Metoděje. O této věci bylo již mnoho napsáno, hlavně od Jana Halouzky ve „Vlasti“ 1912/13. Pojednává o tom i Jan Kabelík v předmluvě ke Korespondenci a zápiskům Jana Helceleta, rovněž Dr. Pavel Vychodil v životopisu Fr. Sušila, a nejnověji Em. Masák v Dějinách Dědictví sv. Cyrila a Metoděje. Brno 1934.

²⁾ Videnský Denník 1851, str. 960, přinesl tuto zprávu: „Řeholníci sv. Augustina v Brně, pánové: Václav Šembera, Anselm Rambousek, Chrisostom Cyganek a Matouš Klácel oznámili, kromě jiných duchovních členův Národní jednoty moravské vystoupení své z ní.“

³⁾ Hlas 1867, 37. Dopis z Telče.

vždy zajištěný příspěvek. To jsou ony každoroční 3 zlaté, se kterými se setkáváme v Nappových účtech s poznámkou: „Sbírka na pout na Hostýn a Velehrad“ (1858, 1859, 1860), „Příspěvek na pout na Hostýn a Velehrad“ (1861, 1862, 1866).

Mezi probudilé vesnice, kde s národním uvědomením šlo ruku v ruce náboženské obrození v duchu cyrilometodějském, dlužno počítat také Staré Hvězdlice, ležící na klášterním panství novohvězdlickém. Už roku 1856 bylo pro ně podle Nappových účtů zakoupeno 125 exemplářů „Pobožnosti k sv. Cyrilu a Metoději“.¹⁾ Z toho lze soudit, že cyrilometodějská účta tam byla pěstěna od několika let. Cyrilometodějské uvědomení a nadšení Starohvězdlických se patrně projevilo, když byly obnoveny poutě z Brněnska na Hostýn a Velehrad. Poutníkům navracejícím se roku 1860 z Velehradu dostalo se nejskvělejšího uvítání právě ve Starých Hvězdlicích.

Když roku 1860 vyšla Brandlova brožura „O poloze starého Velehradu“ na obranu proti domněnkám Dudíkovým, bylo jí zakoupeno pro klášter 30 výtisků.²⁾ Vedle osobní přízně k Brandlovi³⁾ možno v tom viděti přímou podporu tehdejšího nábožensko-vlasteneckého snažení, jež se upínalo ke klášternímu cisterciáckému Velehradu a jež Dudík svými domněnkami se zdál od základu podkopávati. Brandlova obrana byla přijímána s jásotem, neboť přinášela hojivý balsám na hluboce zraněné city.⁴⁾

Rok 1860 je už dobou ponenáhlých příprav na jubilejní rok 1863. Utvořil se přípravný slavnostní výbor, do něhož byl zvolen také opat Napp, aby svým vlivem dodal váhy velehradským oslavám.

Tím byl Napp natrvalo připoután k Velehradu a měl také vynikající podíl na mezníkově důležitých událostech roku 1863. Oslavy toho roku vyústily dvěma proudy: Na Velehradě v církvevních oslavách, hlavně ve slavnostní oktávě 5.—12. července,

¹⁾ Archiv strb. kláštera. Nappovy účty. Položka ze 4. února, 2 zlaté 30 kr.

²⁾ Archiv strb. kláštera. Nappovy účty. Položka ke dni 1. srpna 1860 (str. 64a). Za těchto 30 výtisků bylo zapláceno 6 zlatých.

³⁾ Brandl totiž vyrostl ve starobrněnském klášteře a vystudoval s pomocí Nappovou. Napp se těšil z vynikajícího postavení Brandla jako zemského archiváře, jehož ovšem zajisté nedosáhl bez pomoci opatovy.

⁴⁾ Vídeňští Slované uspořádali mezi sebou sbírku z vděčnosti a chtěli za sebraných 100 zl. koupiti Brandlovi nějakou památku. Brandl však odmítl a věnoval peníze na dobročinné účely. (Hvězda 1860, 607. Dopis z Vídně.)

a v národních slavnostech srpnových v Brně. Při obou těchto dalekosáhlých podnicích vidíme Nappa na čelném místě. Ve slavnostní oktávě celebruje na Velehradě pontifikální mši svatou a pro zvelebení zpěvu posílá na Velehrad na výpomoc P. Křížkovského s pěti klášterními fundatisty. Jako místopředseda Matice Velehradské má na starosti její finance. Tato funkce přivedla ředitele hudby na velehradských jubilejních slavnostech roku 1863 Jana Beránka k tomu, že se dvěma dopisy obrátil na Nappa v záležitosti své jubilejní skladby, mše „Cyrilly“, s prosbou o finanční podporu při subskripci. Sugestivně psané dopisy Beránkovy jsou důležité jednak pro dějiny oslav po stránce hudební, jednak pro politické zákulisí těchto oslav a neméně pro poznání vlasteneckého charakteru Nappova.

Nejkrásnější svědectví vlasteneckého přesvědčení dává Nappovi jeho chování při národních slavnostech cyrilometodějských v srpnu v Brně. Je nutno si přečíst všechny projevy nepříně, pomluv, špíny a všeho druhu nepřátelství, jež byly vrženy proti této slavnosti se strany německé, abychom pochopili šlechtitný a nebojácný čin preláta Nappa, jako hostitele českých vůdců na těchto slavnostech. Starobrněnský klášter přispěl k lesku ovšem nejen opatovou přítomností na oslavách v městské redutě a v Lužánkách, nýbrž přímo geniem svého člena Pavla Křížkovského, jenž tu po prvé provedl na slova Sušilova svůj sbor „Cyril a Metod“.

Jedním z hlavních bodů programu na těchto národních slavnostech¹⁾ měly býti pěvecké produkce českomoravských zpěváckých spolků. První zkouška byla večer 24. srpna v městské redutě. Dirigoval Křížkovský, a odnesl si první vavříny. Hned první zpěv „Cyril a Metod“ dojal prý tak posluchače, že zpěvácký spolek chrudimský prohlásil ihned jeho skladatele P. Křížkovského svým čestným členem za všeobecné úchvaly ostatních. Po celý večer byl prý Zelný trh přeplněn posluchači, mezi nimiž někteří i „německým uchem naslouchali českému zpěvu“. Zpěváků se sjelo toho dne na jeden tisíc z 35 zpěváckých spolků v Čechách a na Moravě. Přihlášených však bylo 50 spolků, jak vysvítá ze seznamu, který se zachoval.

Příštího dne 25. srpna o 11. hodině byla generální zkouška všech zpěváků. Sešlo se jich na 1100. Přivezli s sebou 25 spolkových pra-

¹⁾ Obšírně jsem popsal tyto národní slavnosti cyrilometodějské v Apoštolátu sv. Cyrila a Metoděje 1934, str. 160—161, 190—195, 233—238, 260—264 a 304—306. Tam jsou také všechny doklady pro přítomné údaje.

porů a přes sto jiných. Okolo třetí hodiny odpolední se shromáždili všichni zpěváci — jádro to celé slavnosti — na Kiosku, aby odtud táhli průvodem do Lužánek, kam je zatím předešlo mnoho tisíc lidstva. Vzrušení proběhlo řadami a vybuchlo v hlučné volání slávy, když se objevil otevřený kočár s Palackým a Riegrem. Palacký se tehdy po prvé ukázal v čamaře a slovanském klobouku.

Hustým špalírem 20.000 účastníků se tlačil průvod zpěvackých spolků před hlavní tribunu, na níž zasedli čelní mužové čeští, moravští a slovenští: Palacký, Rieger, Purkyně, Šembera, Macháček, Zeithammer, Jindra, Rojek, Šrom, Mathon, Lachnit, Bilka, Ignát a Josef Wurmové, Weber, Skopalík, Kostelník, Pauliny Tóth, Jablonský, Sabina, Fingerhut, Radlinský, L. Procházka, prof. Popov z Moskvy, Sušil, Klácel, Škorpík a mnoho jiných, mezi nimi ovšem i Napp. Úřední zpráva výslovně zdůrazňuje, že na slavnosti v Lužánkách byl přítomen s Palackým, Riegrem a Purkyní i N a p p.

Slavnostní proslov měl frenštátský lékař Dr. Rudolf Kallus. Po jeho cyrilometodějském proslovu tím mocněji působila skladba Křížkovského „Cyril a Metod“ za jeho osobního řízení.

Ústřední osou slavností příštího dne 26. srpna byla opět beseda, a to v Pisárnkách, s obdobným hudebním a pěveckým programem. Okolo 3. hodiny se seřadili všichni zpěváci a táhli s prapory přes Františkov na Staré Brno ke klášteru králové, aby „pochtu konali Palackému, Riegrovi, Purkyněmu a prelátu N a p p o v i, kteří v klášteře obědvali“. Pak všichni odešli na slavnost, která až v pozdních večerních hodinách se končila rázným „Hej Slované“ a „Moravo, Moravo“.

Budiž těch několik řádků uzavřeno poukazem na to, že obrodné vlny velehradského cyrilometodějství zasáhly celou Moravu. Je to vzpomínka na vody, které už spadly. Avšak ze spadlých vod se tvoří nové mraky! Je-li circulus vitiosus, proč ne i circulus r e d i v i v u s ?

Posudky.

Kard. Frant. Ehrle: *Scholastika a její úkoly v naší době. Zásadní poznámky k její charakteristice.* Autorizovaný překlad P. Aloise Jemelky T. J. podle 2. vydání. Praha 1937. S. 83, 6 K.

Podrobnější zprávy teprve vysvětlí, proč kard. Ehrle, jenž náleží mezi přední historiky středověké theologie a filosofie, ale theoretických spisů o ní nevydal, uznal za dobré r. 1918 vydati svůj jen „zásadní“ spisek o scholastice, o níž tehdy podobných poučení už nebyl nedostatek. Podobný jest asi důvod, proč český překlad 2. vydání, upraveného rovněž vynikajícím znalcem scholastických textů Fr. Pelsterem (1933) vychází teprve teď. Naznačují to zmínky o některých otázkách sporných mezi scholastiky, neposlze o těch 25 nešťastných hesích.

Spisek stručně, ale jadrně podává, co slibuje. Na s. 51 (forma těla) bylo by třeba několik slov, oč tu jde. Překlad je přesný a celkem jasný.

A tedy také poznámku „zásadní“: dokud zůstane způsob, nařizovati směrnice studia, jak se stalo za Pia X, dotud budou se vyskytovat rigoristé neboli integralisté, a tahanice s nimi. V našem spisku na př. by často opakované slovo *methoda* (sv. Tomáše) mělo být ještě jinak a dále vysvětleno než je na s. 18. A školské zvyky zmíněné na s. 38 vynucují též odchylný úsudek u toho, kdo k nim blíže nahlédne (*disputace*, *sylogismy* atd.). S tou loyaltou k tomu onomu římskému konsulteru ve filosofii daleko nedojdeme, tak jako za Pia X. Tříštění řádových škol také připouští různé úsudky.

Em. Žák: *Židovská otázka ve světle katolické církve.* Nakl. Kropáč a Kucharský, Praha 1937. S. 47, 4.50 K.

Spisek stručně podává názory katolíka o židech, jejich přednostech i nakažlivých vadách. Skoro se všim, co tu napsáno, lze souhlasiti, je to vzato z dobrých pramenů. (Poznámka na s. 29 o henleinovcích sem nepatří.) Ale bylo by také potřebí vzíti v potaz prameny o požídivštění našeho, naší literatury, politiky atd., jen že tyto prameny nejsou tak na snadě!

Papežský prelát Msgre Jan Nep. Říhánek: *Mikuláš L e v ý, kněz v. v. Nákl. Domu milosrdenství Vincentina, Praha 1936. S. 251.*

Podrobný tento životopis bývalého ředitele pražského alumnátu a pak Vincentina v Břevnově seznamuje nás s knězem svatého života, který v nejobtížnějších okolnostech neúnavně vykonával svůj úřad. Není tedy divu, že životopis jest jen chvalofečí, že úsudky nepřiznivě jenom napovídá, ač by někdy snad bylo lépe je vyložití, pro poučení i pro výstrahu. Úřad představeného v alumnátě jest nadmíru těžký,

v pražském snad býval neobvykle těžký, za války i dosti dlouho po válce zvlášť. Není všude známo, na kolika činitelích závisí v něm zdar i nezdar. Zbožnost sebe vyšší sama pro něj nestačí! Možná, že v tomto případě leccos jinak by bylo lépe bývalo, a jinými podrobnostmi že by postava zbožného a obětovného sluhy božího i sluhy všech svěřených nebo k němu se utíkajících tím názorněji vynikla. Schopností a nejlepší vůle tu jistě nescházelo, jak celý životopis velmi pěkně ukazuje. Příkladný život to jistě byl. Že se snad ve všech případech příklad neosvědčil, nezáviselo vždycky na něm — někdy i příčiny toho byly poučné a varovné.

Nejen známí bohulibého kněze, i jiní čtenáři najdou v knize mnoho zajímavého, a nad to poučného i povzbudivého; pro ony pak budou vložené podobky milou památkou.

* * *

J. L. Topol: ...budovali jsme republiku. Nákl. Občanské tiskárny, Brno 1936. S. 271, 15 K. — Budovali jsme a budovali... Nákl. týmž, 1937. S. 260, 15 K.

Tito budovatelé republiky nejsou z těch hlavních, jsou to lidé prostě venkova nebo lidé v podřízených úradech, částečně řádní a poctiví, částečně taškáři neb aspoň filutové, hledící si svého prospěchu, jak jen možno, i z vlastenectví. Celkem známé to postavy našeho drobného života nynějšího, známé dobře v těch svých menších i větších slabostech vylíčené. Zasmáti se nad nimi, je tu dáno příležitostí dost. Jde ovšem také o věci vážné, ale i ty se odbudou hravě, jak ve veřejném a vlasteneckém životě bývá; ti, kteří se nad zlořády zlobí, obyčejně nemají moci je překaziti.

KNIHOPIS.

M. Aron: Les Ursulines. Grasset, Paris 1937. S. 260, 18 fr.

A. Dempf: Christliche Staatsphilosophie in Spanien. Pustet, Salzburg 1937. S. 169, 6 š.

Louise Diel: Mussolini. List, Leipzig 1937. S. 340, 6 80 m.

P. Fessard: La main tendue. Le dialogue catholique-communiste est-il possible? Grasset, Paris 1937. S. 245, 16.50 f.

Fr. Galiński: Gawędy o Warszawie. Bibl. polska, Warszawa 1937. S. 314, 8 z.

M. Grabmann: Mittelalterliches Geistesleben. II. Aristotelismus, Augustinismus, Averroismus. Hueber, München 1937. S. 662.

J. Hessen: Briefe an Suchende, Irrende, Leidende. Pustet, Regensburg 1937. S. 116, 1.90 m.

K. Hinrichs: Friedr. d. Große u. Maria Theresia. Schenk, Berlin 1937. S. 160.

U. Holzmeister: Commentarius in epist. I. s. Petri. Lethielleux, Paris 1937. S. 434, 60 f.

K. Kerényi: Apollon. Studien über antike Religion u. Humanität. Leo, Wien 1937. S. 280, 7.80 m.

Z. Klemsiewicz: Składnica spisowa współczesnej polszczyzny kulturalnej. Akad. polska, Kraków 1937. S. 331.

L. Puklaniec: Sołeski i Stolica Apostolska na tle wojny z Turcją (1683/4). Wilno 1937. S. 144.

MUDr. Fr. Völgysen: Botschaft an die nervöse Welt. Füßli, Zürich 1937. S. 431, 4.80 m.

Rozhled

Náboženský.

Pravda, ale v lásce.

Toť podle apoštola ((Ef 4, 15) cesta k jednotě duchovního těla Kristova, který sám se označil za pravdu a za svědka pravdy.

Jaké? Ovšem té, kterou přišel hlásat, věčné. Nerozlišoval pro všední potřebu: úctyhodná a závazná jest pravda vůbec, nadpřirozená i přirozená. Byvše obeznámeni, jeden víc, druhý méně, ale podstatně všichni s pravdou věčnou, s jejími součástkami a důsledky, máme dost příčin býti za to vděční láskou k ní, láskou věrnou, která nekolísá ani se neschovává, nadejde-li povinnost se projevit.

Pravda jednak jako nauka, jednak jako projev! Věrnost k pravdě a v pravdě! Přesvědčení co možná přiměřené skutečnosti, ale pak pevné — hlavní to kámen v mosaice, již se říká charakter, podivuhodný to výtvar, vzácný Bohu i lidem, ucelená a zocelená osobnost. Představuje-li pak jednotlivec takto silnou, přitažlivou veličinu mravní, jak pak teprve taková společnost, duchovní tělo, osobnost duchovní! Tedy pravda, nikoli licoměrná, neupřímnost a přetvářka, jež třeba není zpronevěrou, ale může k ní vésti jako kterákoli lež.

*

Š v y c a r s k o.

Kromě krajů s obyvatelstvem a zřízením katolickým jsou katolíci také roztroušeni v krajích převahou protestantských. Podle zprávy z r. 1936 je v diaspoře asi 410.000 katolíků, 324 bohoslužebných a 542 vyučovacích stanic, z nichž 149 far s 53 pobočkami a 335.800 katolíky opatřuje vnitrozemní švýcarská misie, jež ovšem nepracuje bez obtíží hmotných. Vloni měla pravidelných příjmů 331.770 f, se schodkem 105.626 f. Příspěvky jsou rozpočteny na dospělé jednotlivce: v diecesích Lausanne, Ženeva a Fribourg platí každý spolku na rozšíření víry ročně po 0.21 f, nejméně v diecesi Lugano (0.045 f).

Důležité středisko diaspory jest průmyslový Winterthur, kde teprve 1868 vysvěcen kostel; 1813 žádali katolíci povolení služeb božích, jež obecní radou dáno, ale kantonskou zrušeno. Nyní jsou tam kostely 4, od r. 1919 ukazují se katolíci o Božím Těle i na ulicích. V Cyrichu povolena po 350 letech mše sv. 1862! „Svobodné Švýcarsko“ dovedlo tedy býti i hodně nesvobodné.

Náboženské boje v sousedním protestantismu nezůstávají ovšem bez vlivu na švýcarský. I tam se „volné křesťanství“ domáhá ústředního uznání a zastoupení na fakultách a v duchovní správě. Symbolum, ale jaké?

*

R u s k o.

Podle úřední zprávy bezbožců bylo 1/7 1937 v celé říši úředně zaznamenáno 30.000 náboženských obcí, jež podle nové ústavy mají

právo k náboženským účelům najmouti od státu zabrané kostely (synagogy atd.). Fráva toho mohou nabýti obce, kde se najde aspoň 20 podepsaných žadatelů. Podle toho by takových bylo nejméně 600.000, ale návštěvníků kostelů jsou prý asi 4 miliony. Neuznaných náboženských obcí je prý asi 20.000.

O duchovních jsou jisté zprávy jen z Moskvy. Tam bylo r. 1926 943 duchovních (pro všechna vyznání), teď je jich jen 98.

Uvedené číslice přihlášených věřících jsou jistě nízké, touha obyvatelstva po veřejných úkonech náboženských vzrůstá. Ale právě tyto úřední žádosti a zápisy jsou pro bezbožce vítanou zbraní, lidi nábožensky smýšlející poznati a všemožně pronásledovati.

Velečiny bezbožectví vypočítávají již omrzuje. Jsou prostě ohromné. Hlavním odběratelem jejich tiskovin je Španělsko (!); i k nám však prý se jich dost posílá.

Novopohané ti jsou sice proti bolševictví, ale v boji proti náboženství si mají pomáhati; možná dost, že bolševici aspoň částečně spíš přijdou k rozumu než ti vzdělání — tak jako u nás slušnější socialisté jsou před nevěreckými učiteli a profesory. — Obrat? Jest jen Bohu znám, ačkoliv emigranti ujišťují, že není daleko, neboť nádoba zvrstev jest prý už na překypění.

-as- Stolice pro bezbožectví mají býti zřízeny na vojenských akademiích sov. svazu. Byl to návrh komisaře války Vorošilova. Návštěva těchto bezbožeckých kursů je povinnou pro akademiky. Program těchto přednášek bude stanoven propagační sekci komun. strany po dohodě s polit. inspektorem minister. vojenství a ústředního výboru bezbožníků. Přednáseti se bude: o dějinách bezbožectví ve světě, zvl. v SSSR, názory Leninovy a Stalinovy v této věci, o činnosti církve jako nepříteli komunismu, o nábož. poměrech v zahraničí a o významu bezbožecké výchovy lidu pro revoluci.

-as- O encyklice Pia XI „Divini Redemptoris“ z 19/3 1937 o komunismu, jejíž ruský překlad vyšel před několika měsíci ve vydav. „Istina“ v Paříži, sovětský tisk mluvil málo. Vůdce bezbožníků Jaroslavskij ji krátce komentoval a vyvracel. Odpovědí bezbožníků bude prý tím větší propaganda ateismu v katolických zemích. Dlužno však připomenouti slova kardinála Pacelliho dopisovateli Reichspostu, že encyklika odsuzuje komunismus principiálně, nezávisle na protináboženském boji. Je to ostatně viděti z jejího textu. Pro nás je důležité sledovati sovětskou protináboženskou propagandu a vhodně jí čeliti.

★

Pravosláví.

Pohled na dnešní a na zítra možnou mapu Evropy ukazuje, že u nás jest pořád ještě úkolem skoro nezdolným. Bez přímého snad úmyslu cizích vlád bylo pravosláví v Evropě novými hranicemi států značně posíleno (Srbsko, Rumunsko, nemluvíc o Bulharsku,

kde jakoby katolíků ani nebylo). Možnost obnovy pravoslaví na ohromném území Ruska dává tušiti, co by znamenalo toto skoro souvislé pravoslavné území: půl Evropy!

Nyní má pravoslaví veliký vliv v Jugoslavii a podle toho také sebevědomě si počíná. Alexandrijský patriarcha byl tam a chlácholil, aby se konkordátní boj nehnal do krajností, zvláště když prý na jihovýchodě se právě Srbsko považuje za hradbu pravoslaví; britští anglikáni sice naléhali na britskou vládu o pomoc, ale ta odmítla.

Král Petar II slavil nedávno 14. narozeniny (v 18. roce bude uznán zletilým). Ani regent ani ministři nebyli v katedrále, jen ministr vojenství, jenž ze strachu před vojskem nevyobcován z církve, se účastnil bohoslužeb.

★

Španělsko.

Biskupové vydali obšírný společný list o poměrech země minulých a nynějších. Hájí se ovšem proti obecným výtkám a leckteré z nich uvádějí na pravou míru. Avšak nemohou vyvrátiti — tak jako jejich bratři v Mexiku — celkové výtky, že včas nepoznali potřeb španělského lidu a jim se více nevěnovali.

Franco žádal v Římě o dovolení, aby baskické kněze, kteří příliš ohnivě dělali politiku proti němu, směl vyhostiti do španělského Maroka.

Řím sám povolal jednoho ze dvou baskických biskupů (jménem Mugica, ve Vitorii) ad audiendum verbum a asi k resignaci; společného biskupského projevu nepodepsal. —

Zjistilo se nyní, že i v území Basků četné kostely zničeny a kněží zavražděni.

★

Svoboda náboženství v USA.

Podle platné ústavy nelze v USA uzákoniti žádných předpisů stran náboženství, jako v původní její osnově (před 150 lety) žádných nebylo. Co v některých státech se provozovalo nebo žádalo (zvláště newyorský chtěl krutě postupovati proti papistům), neuplatnilo se v celku, ale bylo aspoň příčinou, že r. 1789 ústava doplněna m. j. také ustanovením, že kongres Spojených Států nesmí vydati žádného zákona o náboženství a že občanská práva vesměs, tedy i přístup k úřadům, patří všem občanům bez rozdílu náboženství.

U nás se o této svobodě soudívalo a soudívá různě, podle nálady a podle příležitosti: někdy se vychvaluje, někdy, na př. jde-li o ochranu našeho náboženství, odsuzuje. Ideální poměr státu a náboženství to jistě není, a kdo pro něj bezvýhradně horují, nevědí, co mluví. Ale někdy jest menší zlo lepší většího.

★

nn. — P o b ě l o h o r s k á O l o m u c e n s i a. (Č. d.)

Leden, 13. 1638, Olomouc. Neznámý se prosí, o zprávu, byla-li vysvěcena kaple¹⁾ mající sloužiti za hrobku Tyfenbachů. Hrabě Rudolf z Tyfenbachu²⁾ žádá, by tam směl pochovati bratra Zikmunda³⁾. Kapli prý dala rodina vystavěti jenom jako kryptu.

Leden, 23. 1638, Olomouc. Konsistoř odpovídá faráři v Třešti na stížnost, že jeho farní-nekatolíci zůstávají lhostejnými k napomínání kněží i k přísným mandátům císařským. Kteří farníci katolického kněze nepotřebují, tedy těm ať nepřisluhuje svátostmi, ani jich církevně nepochová, ani nedovolí jich pochovati na místě posvěceném.

Duben, 27. 1638, Olomouc. Konsistoř oznamuje Gundakarovi z Liechtensteina, že Janu Brucknerovi, faráři v Mor. Krumlově doporučuje Karla Alberti-ho, který se zaváže vydržovati českého kaplana.

Duben, 4. 1639, Olomouc. Konsistoř ustanovuje Mich. Prokopa „virum bonum, doctum, probum“ za děkana v Uh. Hradišti, kde dlouho byla fara s děk. úřadem neobsazena pro spory s magistrátem o patronát.

Srpen, 1639, s. l. Kanovníci olomoučtí k nejmenovanému. Nechtějí se vměšovati do vojenských záležitostí, ale přejí si, aby ubytování vojska se dalo za souhlasu kapituly. Tím se jediné dá čeliti častému pustošení statků. Nechtějí z toho vylučovati „supremum capitaneum“, ale doporučují zvláště povolání dvou hejtmanů. Může-li to generalissimus provésti, měl by ubytováním pověřiti dvě osoby. Biskup by mohl při tom (jako arcivévoda) pomoci.

Červenec, 16. 1639, Olomouc. Kašpar Karas z Rhombsteina, gen. vikář, k Bohunce ze Zástřizlů. Konsistoř obsadila faru v Opatovicích, protože byla od sv. Jiří bez kněze. Na to má konsistoř právo. Po svém poslu nedostala odpověď proto, že „jsme žádného takového chlapského posla neměli, který koupíce za 6 kr. salátu, na odpověď čekati nechtěl“, ač dobře viděl, že jiní čekají.

Srpen, 8. 1639. Moravičanským se jménem olom. biskupa Leopolda Viléma nařizuje, aby příští středu se dostavili na konsistoř ti, kdož tamnímu faráři⁴⁾ pobrali na poli koně. Ty i s povozem ať vrátí faráři, jinak bude použito k restituci jiných prostředků.

Srpen, 20. 1639, Olomouc. Alexandru Ptolemeovi de Porone regentu panství sádeckého. Jelikož farář ve Starči⁵⁾ musí pro rozmíšky opustiti na sv. Michala faru, tedy mu konsistoř slibuje, že tam dosadí kněze znalého nejen češtiny a němčiny, nýbrž i italštiny.

Ríjen, 10. 1639 Olomouc. Kašpar Karas z Rhombsteina potvrzuje, že v jeho přítomnosti prohlásil Tomáš Václ. Dolenius, farář z Valaš.

¹⁾ V Drnholci.

²⁾ Pilňáček, u d., 381 píše o Zikmundovi a Bedřichovi z T. Volný, Mähren, II, 1, 292 zná Rudolfa.

³⁾ Zikmundovi patřil Drnholec. Zemřel v r. 1637 a odkázal majetek Rudolfovi.

⁴⁾ Volný, Kirchh. Topogr., Olm. Erzdiöz. IV, 35. Jiří Košicius (kol. 1624—50).

⁵⁾ U. d. Br. Diöz., III, 250.

Meziříčí toto: Když sloužil u kard. Dietrichsteina, tedy r. 1628 byl svědkem, jak kardinál v kapli zámku mikulovského udělil svěcení olom. kanovníkovi Mořici Tabernatorovi ze Sternfelsu, neví však, o jaký gradus běželo.

Leden, 2. 1640, Olomouc. Jihlavskému děkanu se nařizuje, aby kněží jemu podřízení vrátili rektoru tamních jesuitů knihy, relikvie, šaty a j. věci odňaté 1639 P. Lanciciovi a spolubratřím, když jej „rustici penes Leczium . . . spoliarunt, sicut et aliquos ex illis occiderunt“.¹⁾

Březen, 5. 1640, Olomouc. Konsistoř předává olom. kapitule k vyřízení spor olom. řádů s bratrstvem sv. Anny, které dává svůj kříž nositi hned za officiantem.

Březen, 15. 1640, Olomouc. Konsistoř na osobní žádost Baltazara Schönowice z Ungersdorfu prohlašuje, že za každý pohřeb člena rodiny (ve farním kostele jihlavském, kde se od starodávna pochovali její členové na pravé straně chóru) zaplatí faráři 20 zl. mor.²⁾

Duben, 28. 1640, Olomouc. Kašpar Karas z Rhombsteina a Tengelosa³⁾ k Melicharu Svateciovi, faráři letovickému, a Albertu Klimkovičovi, faráři boskovickému. Nařizuje se jim, aby konsistoři oznámili, když zemř. hraběnka letovická⁴⁾ vyslovila touhu po sv. zpovědi, zda-li také o zpovědníka požádala a jaké katolické modlitby jí byly předčítány.

Duben, 28. 1640, Olomouc. Konsistoř potvrzuje hr. Jindřichu Václ. z Thurnů⁵⁾ příjem jeho dopisu, jakož i sdělení farářů z Letovic a z Boskovic, dle nichž zesnulá hraběnka si dávala před smrtí předčítati z katol. modliteb a toužila po kat. zpovědníkovi. Zpráva tato však není jasná. Pozná-li se z ní, že nebožka se chtěla skutečně katolickému knězi vyzpovídati, tedy konsistoř hraběti vyhoví. Jinak prosí za prominutí, že bude museti zachovati totéž stanovisko jako vůči Žerotínům, Šlikům a j.

Duben, 1640. Biskup olomoucký, arcivévoda Leopold Vilém velmi důtklivě poroučí konsistoři, by dosadila někoho za faráře do Kurdějova, jenž jest od vypuzení predikantů bez kněze, tak že až dosud nebylo možno uvésti tamní lid do katolické církve. Konsistoř proto doporučila biskupovi hustopečského faráře Filipa Osterhubera.

Květen, 2. 1640, Olomouc. Konsistoř ustanovuje za faráře ve Štítarech P. Theofila Pluma „so er der mährischen Sprach kündig“.

¹⁾ Kroess, Geschichte der Böhm. Provinz der Gesellschaft Jesu, II, 1 (Videň 1927), 91. Lancicius byl na útěku před Švédy (1639) přepaden sedláky u Kutné Hory a připraven zvláště o všechny knihy.

²⁾ Pilňáček, Staromor. rodové, 90. Správně Šenovce z Ungerswerdu, původně měšť. rodina jihlavská, povýšená v r. 1557 do stavu vladýckého.

³⁾ U. d., 445. Mínen je asi Matouš Tengelot z Veltlina, notář olom. konsistoře.

⁴⁾ Apolonie, roz. Žerotínova, druhá manželka Thurnova. (Knies, Vlastivěda mor., boskovický okres, 120.)

⁵⁾ O něm napsal studii v ČČH, XXVIII (1922) Hrubý. Byl to dobrodruh, jcrž prožil č. povstání na Letovicích. Dle Hrubého není o něm od r. 1641 zpráv, takže naše regesta jsou takto neznámými doplňky k Thurnovu životopisu.

Květen, 4. 1640, Olomouc. Na velikou prosbu hr. Jindřich Václ. Thurna povoluje konsistoř, aby zemřelá hraběnka byla po katolicku pochována v letovickém kostele.

Květen, 21. 1640, Olomouc. Na Hukvaldy mají býti dopraveny biskupovy věci jistým duchovním. Žádá se tedy za odeslání čtyř koní s vozem a šesti ozbrojenými Valachy, kteří by obojí doprovodili na Hukvaldy.

Červen, 27. 1640, Olomouc. Konsistoř oznamuje pánu na Dražovicích¹⁾, že kard. Dietrichstein svého času převzal pro sebe i nástupce koláterská práva farnosti dražovické, protože hraběnka zůstala až do své smrti nekatoličkou.

Červen, 28. 1640, Olomouc. Nejmenovanému šlechtici²⁾. Konsistoř by ráda viděla, kdyby fara ve Slavkově u Opavy dostala samostatného kněze. Protože však tamní příjmy jsou malé a fara nedostavěna, bude tam zatím s dovolením provinciálovým pastorovati P. Severín z opavské kolleje, buď osobně nebo se dá zastupovati. Adresát by se mohl zatím postarati o faru a školu.

Červen, 30. Olomouc. Konsistoř odpovídá nejmenovanému (Baltazaru ze Žerotína?) na jeho dotaz, co činiti s dvěma predikanty dopadenými v obvodu farnosti kelečské a dopravenými do Valaš. Meziříčí k tamnímu pánovi Balt. ze Žerotína. Konsistoř odpovídá, že podobné záležitosti nespádají do její kompetence, tazatel prý bude snad věděti, co jest jeho povinností.

Červenec, 4. 1640, Olomouc. Konsistoř doufá, že bude moci poslati kurdějovským kněze.

Červenec, 21. 1640, Olomouc. Olom. biskup k duchovenstvu a učitelstvu arcijáhenství opavského. Dověděl se, že někteří nechtějí uznávati Jiřího Jana Wagnera za arcijáhna³⁾ a nechtějí proto jeho rozkazů poslouchati. Nařizuje jim tedy, aby ho ve všem poslouchali.

Srpen, 7. 1640, Olomouc. Konsistoř sděluje, že bude moci poslati do sv. Michala faráře do Kurdějova.

Srpen, 7. 1640, Olomouc. Konsistoř odpovídá knížeti Liechtensteinovi na jeho žádost o otevření kostelů na Opavsku. Žadatel ať vyzve všechny poddané jsoucí až dosud o kněze, by mu to oznámili, on ať je do určité doby presentuje anebo ať přijme kněze nabídnuté mu biskupem.

Srpen, 17. 1640, Olomouc. Konsistoř odsuzuje mladého Karla Ferd. Sacka z Bohuňovic a na Biskupicích⁴⁾, protože defloroval Alžbětu Vlahovskou⁵⁾ pod slibem sňatku. Má si ji tedy buď vzíti anebo jí složit 500 zl. mor.

(P. d.)

¹⁾ Omyl, neboť Dr. byly biskupské. (Viz Volný, K. Top. Br. Diöz. III, 485—7.)

²⁾ Jan Václ. Sedlnický z Choltic. (Volný, Markgraftum Mhn, VI, 680.)

³⁾ Wagner byl před tím v Šumperku, na arcijáhna opavského byl investován 28. března 1640. (Volný, Kirchl. Top. Olm. Erzdiöz. IV, 202.)

⁴⁾ Snad syn Karla Saka amnestovaného pro účast na č. povstání (Pilňáček, u. d., 272).

⁵⁾ Správně Vlachovská z Vlachovic. Ze starého rodu dle Vlachovic u Valaš. Klobouk. Dle Biskupic by se dalo snad usuzovati na dceru Jindřicha VI. z VI. od r. 1633 znovu hejtmana panství lanškrounského. (Pilňáček, u. d., 86.)

Vědecký a umělecký.

9. mezinárodní sjezd filosofů

byl začátkem srpna v pařížské Sorbonně na 300letou památku Descartesovu (dekart.) a jeho předního díla „Discours de la méthode“. Účastníků bylo asi 800, i z dalekých krajín, přednášek přes 300, někdy konáno 50—60 najednou! Jsou již vydány tiskem, ve 12 svazcích. Themata k obsahu spisů D-ových přiměřeně volená byla: nynější stav kartesských studií; jednota vědy; logika a matematika; příčinnost a determinismus; transcendence, problémy metafysiky a náboženské filosofie; problem hodnot.

V duchu D-ově bylo na sjezdě převládající smýšlení proti pozitivismu, příznivé metafysice. Descartes sám ovšem, nedbaje tradice, jednostranně zdůraznil metodu mathematicko-přírodnickou i v duchovědách, a rozpoltiv předmětenstvo poznání v duchové a hmotné, vedl jednak k idealismu a rationalismu, jednak mimovolně k materialismu, ale sám zůstal katolickým theistcem a sestavil, jak známo, (t. zv. ontologický) důkaz jsoucnosti boží. Leccos, kde se pokládal za objevitele, bylo již ve scholastice vyřízeno.

Pařížská škola, kde učili vynikající scholastikové, provedla tedy revisi D-a, která celkem nevyzněla v jeho prospěch, ale nemohla mu nepřiznati pronikavého bystrozraku a zásluh o vědecký pokrok.

*

Jaroslav Vrchlický.

V tomto měsíci, 25 let po jeho úmrtí, se vzpomínalo jeho veleplodného života, a to, jak se slušelo, v dobrém. Kriticky v celku ještě oceněn není, a kde se stane zmínka o kritice, zavádí se zaujatě o t. z. kritiku moravskou, která od jeho straníků nekriticky odsuzována, konec konců přece v podstatě ukázala se správnou a oprávněnou.

V nejnovější době vychází víc a více na jevo jeho nezdravá závislost na Victoru Hugovi, která u něho znalcům již od začátku vadila, ale nebyla dále sledována. Hned po prvé sbírce básní vyzván v pražské „Umělecké besedě“ prof. Dr. Josef Durdík, aby tam přednesl svůj úsudek. On odepřel: „přece nebudu kritizovat Victora Huga!“ Ředitel olomouckého gymnasia Jan Kosina jda do výslužby chystal se probrati myšlenkový poměr obou básníků, ale nedošlo k tomu. Společnost Vrchlického má tu ještě velký úkol, jak naznačují na př. články prof. Černého v „Listech filologických“. Vrchlický neprojevoval ve svých básních určitého světového a životního názoru; byla to ještě větší mlhavost než u V. Huga, lesklá liberalistická mnohomluvnost, často proložená kluzkostí, jež trvale nepoutala. Pravil-li kdosi (Dr. K. Vrátný), že by z Vrchlického básní bylo možno sestaviti sbírku zcela katolickou, měl docela pravdu; tím smutnější je zmíněný nedostatek!

Svémi překlady zjednal Vrchlický naší slovesnosti cennou ozdobu, která však tu a tam se jeví více jen parádou. Kriticky probrány jenom některé, hlavně Danteovy „Božské komedie“, kdesám překladatel po ostrých bojích byl nucen dáti za pravdu nám (Šolc, Šimánko) a opravovati. Novější, i pražské šetření na četných příkladech ukázalo, jak někdy překládal ledabylo, nepřesně; osobní známi pravili, že tak pracoval i následkem nesnázi poněžních.

Úsudek o jeho češtině nemohl býti lhostejný leda v národě, jemuž na čistotě národního jazyka nezáleží. Fr. Bartoš mi jednou při řeči pravil: „Nejhůř tu češtinu hudlačí Vrchlický.“ Představme si učitele češtiny, jak žákům vykládá o zásluhách Vrchlického, ale při čtení musí vytýkati tolik mluvnických a prosodických chyb! Nejpřednější český básník píše chybnou češtinou — jaký to paradox! Kde jinde toho příklad?

A podobný paradox jest, nutno-li říci: Národ svého nejpřednějšího básníka nečte!

Rečník v „Rozhlase“ z osobních styků zvláště mluvil o Vrchlického „dobráckosti“. Jistě mluvil podle pravdy, o níž netřeba pochybovati. Ale našel dobrácký básník i velmi ostrá slova, když se dožral. Tak když bývalým realistům (Masarykovi atd.) vmetl ve tvář: „Vás nezrodila česká matka“ (třebas to náhodou u M. bylo doslovně pravda), nebo když u Androklova trnu ve lvím spáru mluvil o trusu v kritické hlavě.

Ale přes to přese všechno budiž uznale a chvalně vzpomínáno toho mnoha dobrého, co Jaroslav Vrchlický v naší slovesnosti zůstavil.

★

nn. — Historické romány.

„Od Horácka k Podýjí“ uveřejňuje (str. 145) dopis, poslaný Herbenem v r. 1918 redaktorovi. Tento se totiž tázal Herbena, odkud čerpal svou zprávu v románu „Do čtvrtého pokolení“ o selské rebelii na Znojemsku (1821). Herben odpověděl: „Nepamatuji se, že bych byl měl jiný pramen nežli Dvořáka (Dějiny Moravy?). V prvním vydání Pokolení neměl jsem té epizody, do II. vydání mohla se dostat jen z Dvořáka. Jestliže by se něco neshodovalo přesně s historií, snad padá na vrub „adjutantova“ vychloubání a prášilství.“

Karas napsal jakousi povídku o řádění jezuitského správce fary v Olešnici na Moravě, a když místní zájemce akademik se Karasa písemně otázel, odkud vzal zprávy o onom jesuitovi (protože tazatel ho v seznamu olešnických farářů vůbec nenalezl), tedy mu Karas odpověděl, že si to on jen tak zkombinoval — na objasnění tehdejších poměrů!

★

hd. — Hvězdná obloha v říjnu 1937.

1. října zapadá slunce v 17 h. 39 m. Světlo měsíční nebude překážeti. Neboť 27/9 byla poslední čtvrt, 4/10 bude nový měsíc. Za jasné ob-

lohy můžeme tedy již před 7. hodinou sobě povšimnouti, že zrovna nad našimi hlavami prochází poledníkem velký trojúhelník hvězdný, znak a ozdoba letních nocí, totiž Vega v Lýře, Deneb v Labuti a pod nimi Attair v Orlovi. O 7. hodině večerní prochází poledník zrovna mezi Vegou a Attairem a dotýká se skvostného Albiréa v Labuti, který leží téměř uprostřed mezi Vegou a Attairem a jest nejkrásnější dvojhvězdou celé oblohy. Jedna jeho složka jest oranžová, druhá modrozelená. Tuto utajenou krásu nám ovšem ukáže jenom velký dalekohled. Ale povšimněme sobě v Labuti velkého Severního Kříže. Příмка, spojující Deneba a Albiréa, značí jeho delší rameno, jeho kratší rameno tvoří tři hvězdičky pod Denebem.

Vega v Lýře jest velmi zajímavá stálice. Máte-li bystrý zrak, uvidíte blizoučko ní dvě malinké, ale jasné hvězdičky, které s Vegou tvoří malý trojúhelníček. Tento trojúhelníček představoval arabským kočovníkům za rozkvětu arabské astronomie tři kameny, na které oni stavěli své kuchyňské nádoby, když sobě vařili své skromné potrawy. Ale zároveň tohoto trojúhelníčku používali ku zkoumání bystrozraku svých dětí. Kdo máte bystrý zrak, uvidíte tyto hvězdičky vedle Vegy pohodlně. Každé kukátko vám je ukáže zcela jistě. Ale máte-li velmi bystrý zrak, pak ku svému překvapení shledáte, že jedna z těchto malinkých hvězdiček jest vlastně dvojhvězdou. Je to známá a slavná dvojhvězda Epsilon Lyrae. Velký dalekohled vám každou z těchto dvou složek rozloží ve dvě menší hvězdičky, takže z podivu ani nevyjdete. Pouhým okem vidíte jen jednu hvězdičku, ale vlastně jsou tam čtyři. Těsně pod Vegou uvidíte bystrým zrakem možná, ale každým kukátkem zcela jistě malý kosočtvereček z drobnoukých, ale líbezných hvězdiček, v jehož dolní části je slavná kruhovitá mlhovina Lýry — Der Ringnebel in der Leier — kterou byste ovšem marně hledali i nejbystřejším zrakem i nejlepším kukátkem. Ukáže vám ji jenom velký dalekohled hvězdářský.

Střední část západní oblohy zabírají tři význačná souhvězdí letní oblohy, totiž nejdále k západu posunutý Boótes-Volař, a v něm červeně-žlutý Arkturus, k němuž nám ukazuje cestu zahnuté oje Velkého Vozu na severozápadní obloze. Horní část Volaře má zřetelný tvar draka, jakého jsme s velkým jásotem pouštivali na dlouhé šňůře za krásných dob našeho mládí. Prostor mezi Volařem a Vegou vyplňuje v sousedství Volaře líbezná Severní Koruna, v podobě královské čelenky, v níž září skvělá Gemma-Drahokam, a mezi Severní Korunou a Vegou jest velké souhvězdí Herkules, jež má podobu velkého latinského H, poněkud roztaženého. V horní části tohoto písmene H najdete kukátkem zcela jistě něco jako šedý mráček, je to slavná hvězdokupa M 13, která obsahuje dle obecného odhadu aspoň 5000 stálic. Kukátkem ovšem tuto hvězdokupu nerozložíte, ale aspoň ji pohodlněji uvidíte.

V prostoru pod těmito třemi souhvězdími, ale už nad samým obzorem, uvidíte již zapadající souhvězdí Váh, a v jeho sousedství, blíže k poledníku, ale již také nad samým obzorem je skvělé sou-

hvězdí Štíra, v němž září červený Antares. chystající se již již klesnouti pod obzor. V prostoru od Štíra směrem k poledníku, tedy k jižnímu bodu, vine se Mléčná dráha, a v ní málo význačné souhvězdí Střelce, a v něm zimní bod, v němž slunce dosahuje okolo 22. prosince svého nejnižšího bodu nad obzorem. Je to bod zimního slunovratu. V těchto místech zrovna putují po obloze červený Mars a zářící Jupiter, jehož jako starého lódu mladší a křepčejší Mars dne 29. října dohoní a předběhne. Byla by to krásná a zajímavá podívaná, kdyby se vám podařilo 29/10 spatřiti na vlastní oči, jak červený Mars dohání a předbíhá bílého Jupitera. Nelze ručiti za šťastný výsledek vašeho hledání, poněvadž jsou obě oběžnice velmi nízko nad obzorem, ale za pokus to stojí.

Nad Vegou, směrem k polárce, zcela jistě uvidíte hranatou hlavu Drakovu, jehož dlouhé tělo směřuje napřed k poledníku nad Vegou, ale pak od poledníku míří na západ a dlouhým obloukem vine se mezi Velkým a Malým Vozem. Velký Vůz najdete pohodlně na severozápadní části oblohy, kterak ze severozápadu sjíždí zadními koly napřed k poledníku nad severním bodem. Tímtež směrem, totiž zadními koly napřed, otáčí se také Malý Vůz okolo polárky a objíždí polárku pozpátku. Zahnuté oje Velkého Vozu ukazuje nám na červeno-žlutého Arktura v souhvězdí Boótes-Volař, a dále na bílou Spíku-Klas v Panně, která jest ovšem již pod obzorem.

Když hvězdu, u které počíná oje Velkého Vozu, spojíme přímkou s polárkou a tuto čáru prodloužíme o tutéž délku na druhou stranu, tedy na severo-východ, najdeme tam zcela jistě skvělou Kassiopeju v podobě velkého W. Leží v Mléčné dráze. A když Vegu spojíme přímkou s polárkou a tuto přímkou prodloužíme o tutéž délku na druhou stranu, tedy směrem severním, najdeme tam poněkud východně od severního bodu skvělou, zářící a mihotavou, bílou Kappellu-Kozičku v souhvězdí Vozky-Auriga. Spojíme v duchu ještě jednou tato čtyři význačná a výrazná souhvězdí dvěma přímkami, jež se v polárce křížují, takto: Velký Vůz a Kassiopeja, kolmo na to Lýra-Vega a Vozka-Kozička. Udělali jsme těmi dvěma přímkami na obloze velký kříž, který se každých 24 hodin otočí jednou okolo polárky. Směr, kterým tento pohyb se běře, ukazuje nám Velký Vůz, který, jak už řečeno, otáčí se okolo polárky neustále pozpátku, tedy zadními koly napřed. Tímtež směrem postupuje i Malý Vůz. Když tedy vidíme na obloze jedno z těchto čtyř význačných souhvězdí, víme ihned, kde třeba hledati tři ostatní souhvězdí, tvořící tento velký kříž na obloze.

Střed východní oblohy zaujímá velké a nápadné souhvězdí Pegasus pro svou téměř čtverhrannou podobu nazvaný Velký Nebeský Stůl. Uvnitř tohoto velkého čtverce jest velmi málo jasných hvězdíček. Ale čtverec Pegasův jest nám velmi vhodnou pomůckou, abychom si pohodlně zjistili velmi důležitý jarní bod, bod po severní točně na obloze nejdůležitější. Jarní bod najdeme takto: Vyhledáme sobě Velký Vůz, na severo-západní obloze. Všimneme sobě oně hvězdy,

u které počíná oje Velkého Vozu, blíže položené k polárce. Tuto hvězdu spojíme v duchu přímkou s polárkou. Tato vzdálenost měří 30 stupňů nebeské míry. Tuto přímku prodloužíme přes polárku do východní části oblohy. Uvidíme, že narazíme na první hvězdu Kassiopeje, onu hvězdu, kterou začíná ono velké W Kassiopeje. Tato vzdálenost od polárky jest zas 30 stupňů nebeské míry. Čáru prodloužíme ještě o stejnou délku dále a dostaneme se k Nebeskému Stolu. a sice k horní hvězdě jeho severo-východní strany. Tato hvězda jest nejbližší polárce a jest společná Nebeskému Stolu i Andromedě, která odtud se táhne mírným obloukem k severu. Od Kassiopeje až sem je zase 30 stupňů. A nyní prodloužíme tuto čáru ještě jednou o 30 stupňů, směrem k obzoru, a tam se dostaneme do oblasti, kde není vůbec žádných význačných hvězd. A právě v těchto místech jest onen důležitý jarní bod čili bod jarní rovnodennosti. Je tedy pod východní stranou Pegasova čtverce tak daleko vzdálen, kolik obnáší délka této strany. V bodu jarním protínají se nebeský rovník a ekliptika čili dráha slunce. Úhel, který uzavírají, obnáší asi $23\frac{1}{2}$ stupně a nazývá se sklon ekliptiky. Sklon ekliptiky se mění, ovšem nepatrně a v dlouhých dobách. Rovněž se mění i místo jarního bodu na ekliptice. Za časů Aristarchových a Hipparchových byl v souhvězdí Berana čili Skopce — proto jej Němci nazývají Der Widderpunkt. Jarní bod nepostupuje v ekliptice směrem souhvězdí ekliptikálních, tedy: Beran, Býk, Blíženci atd., nýbrž opačným směrem a tedy coufá do zadu. Dnes jest proto v souhvězdí Ryb, to jest v posledním souhvězdí ekliptiky, které jest dvanáctým a posledním v ekliptice, a proto sousedí hned s Beranem čili Skopcem.

K Pegasovu čtverci čili k Nebeskému Velkému Stolu pojí se směrem severo-východním souhvězdí Andromedy, jejíž mírný oblouk nás vede přímo do skvělého souhvězdí Persea.

Mírný oblouk Andromedy tvoří tři jasné hvězdy, zářící asi jako hvězdy Velkého Vozu. Z nich první, Sirrach, je společná a patří i Pegasovu čtverci i Andromedě. Nad prostřední hvězdou Andromedy vidí bystrý zrak malý, šedý mráček, který zřetelně ukáže každé kukátko. Je to slavná velká mlhovina Andromedy, pravzor mlhoviny spirálovité. Nad Andromedou, směrem k polárce, jest nápadná Kassiopeja a vedle ní, nad Denebem v Labuti, čtverec slabších hvězdiček, a nad tím čtvercem trojúhelník jako stříška. Celek vypadá jako domek, jak jej šesti čarami kreslí malé děti. To je souhvězdí Kefeus. Pod Alamakem v Andromedě jest blizoučko malé souhvězdíčko Triangulum, to jest Trojúhelník, a poněkud pod tímto Trojúhelníkem nápadné souhvězdí Beran-Skopec, jehož tři nápadné hvězdy ukazují jako ohnutý prst k zemi. Pod tímto souhvězdím Berana byl přede dvěma tisíci roků jarní bod, který od té doby coufnul do sousedního souhvězdí Ryb, jež se rozkládá pod Andromedou. Kde jest jarní bod a jak jej lze nalézt, bylo vyloženo nahoře. — Pod čtvercem Pegasa září bílá, jasná hvězda, je to Fomalhaut v Jižní Rybě.

Z oběžnic lze pozorovati v první třetině října ráno před východem

slunce **M e r k u r a** na východní obloze. Dne 29/10 bude Merkur v horní konjunkci se sluncem a proto neviditelný. — **V e n u s e** jest jitřenkou, září tedy také na ranní obloze před východem slunce, ale doba její krásy se krátí, vychází jenom dvě hodiny před sluncem. — **M a r s a J u p i t e r** jsou ještě v souhvězdí Střelce na západní obloze, po západě slunce. Jsou sice velmi nízko nad obzorem, ale za příznivých okolností by nám mohli poskytnouti krásnou podívanou. A sice dne 11. a 12/10 bude v blízkém jejich sousedství postupovati nahoru přibývající měsíček, před první čtvrtí, a dne 29. a 30/10 dohoní Mars Jupitera a předběhne jej. — **S a t u r n** jest po západu slunce na obloze, a sice září v blízkosti jarního bodu a svítí téměř po celou noc.

Ze souhvězdí ekliptikálních jsou nad obzorem tato: Hned z večera zapadá souhvězdí Váh. K západu se blíží skvělý Štír s červeným Antáresem. Západně od poledníku se rozkládá Střelec se zimním bodem a zimním slunovratem. K poledníku se blíží Kozoroh, nad nímž jest pěkný Delfin vedle Attaira v Orlovi. Ku Kozorohu východně se druží neuhledný Vodnář, pod nímž je skvělý Fomalhaut v Jižní Rybě, a řadu končí pod čtvercem Pegasa nenápadné Ryby s Jarním bodem a nejdále k východu jest posunutý, pod Andromedou ležící Beran či Skopce.

Dne 23. října vstoupí slunce do znamení Štíra, ale vlastně ze souhvězdí Panny do souhvězdí Váh.

Vychovatelský.

Studium a víra.

30/7 t. r. v promluvě ke katolickým řádovým profesorkám a jejich studentkám vzpomněl Pius XI, jak málo kdy, své minulosti, kdy ne tak náboženským podnikáním v užším smyslu, jako studiem sloužil Bohu a církvi. Chtěl tou připomínkou posluchačky povzbudit, aby pokračovaly nejenom na dráze víry, nýbrž i na dráze vědy.

Vědou, při níž Achille Ratti tolikou část života ztrávil, nebyla náboženská. Bylo to knihovnictví, ovšem ne knihovní písařství, nýbrž knihovnictví ve vědeckém významu a v širokém rozsahu. Podobně nabádá jindy bohoslovce, aby při pilném studiu především vědy posvátné se neuzavírali ani studiu světských věd, jmenovitě duchovněd a věd s nimi souvislých, přírodních.

Tentokrát napomíná ženský svět k pilnému studiu. Velmi vhod a včas! Ze somatologických důvodů radí se sice vůbec, nezatěžovati ženské mládeže příliš namahavým studiem. Tohoto ani papež nechce, ale jde-li o ženskou spolupráci v životě vůbec, jak se ukazuje čím dál tím potřebnější, ať je to spolupráce také v tomto odvětví. O ženské fyzické odolnosti ostatně jsou různé, nikoli nepříznivé zkušenosti, podle nichž potřebí rozlišovati.

Již častěji tu podotčeno, jak málo účastní se naše české řeholnice v práci literární, na rozdíl od světských na př. učitelek, za nimiž jistě nestojí ani nadáním ani naukovou průpravou. Je to veliká chyba. Trochu se to lepší, ale velice zvolna. I jim tedy platí povzbudivá, ba napomínací slova papežská.

Předseda římské kongregace seminářů a universit kard. Bisleti (mimořádně řečeno, r. 1911 sezdával ve Vídni arcib. Karla, později císaře, s princ. Zitou) zemřel koncem minulého měsíce, a Pius XI poukazuje na důležitost oné kongregace, vyhradil její řízení sobě.

★

m. — Poválečný vzrůst alkoholismu.

Za války a v prvních poválečných letech se zdálo, že nebezpečí alkoholismu u nás i v jiných zemích hodně pokleslo. Zásluha o to se přičítala zvláště také neobyčejnému rozšíření sportovního a turistického hnutí mezi mládeží, která prý zcela zavrhlá někdejší vyseidávání v hospodách, oblíbila si volnou přírodu a již svou touhou po úspěchu ve sportech všeho druhu je nucena zachovávatí střídmost. Něco pravdy na tom ovšem je — že to neplatí všeobecně, ukazuje mimo jiné i pohoršlivý případ vybraných přece českých závodníků na loňské berlínské olympiádě. A množí se skoro ve všech zemích zjev, které ukazují, že alkoholismu stále přibývá.

Nedávno deník pařížský „Figaro“ upozornil na neslýchaný dosud vzrůst zločinnosti ve Francii: i v krajích dříve klidných a bezpečných

jsou nyní na denním pořádku přestupky proti zdraví a majetku občanů. Redakce rozeslala dotazy ke kněžím, lékařům, profesorům i vynikajícím právníkům se žádostí, aby udali příčiny tak hrozného úpadku mravnosti. Odpovědi pronášely různé názory, ale nejvíce jich poukazovalo jako na pramen tohoto zla na šířící se a ne dost energicky potlačované opilství. Dokud lid ve Francii pil jen nápoje o slabém obsahu alkoholu, jako domácí víno a různá vína ovocná, nejevila se zločinnost v tak překvapujícím stupni jako nyní. Nyní se rozmohlo požívání silných kořalek, zahraničních likérů a piva s vysokými procenty líhu. Vzrůst zločinnosti, jak dokazuje odborná statistika, stoupá současně s přibýváním krčem, barů a jiných obchodů s alkoholickými nápoji. „Krčmy jsou akademii zločinců“, vyslovil se jeden znalec kriminalistiky. Jiní dokazují, že 50 až 70 % těch, kteří se dostali k soudu, jedná pod bezprostředním neb aspoň vzdáleným působením alkoholu.

Stejně jako Francie pociťuje zhoubu vzrůstajícího alkoholismu P o l s k o, jak o tom obšírně podává zprávu v Przegl. Powszechném (září 1937) polic. nadkomisař Jan Wierzbówka. Polsko se brání pomocí duchovenstva a četných abstinentských spolků i tím, že každoročně jsou pořádány zvláštní „týdny propagandy střídmosti“, ale přes to a přes hospodářskou krizi alkoholismu neubývá, nýbrž přibývá. V městech a městčcích holdují mu vzdělání i nevzdělání, mužové i ženy, staří i mladí. Na venkově není lépe. Na východních hranicích je nyní tajné pálení líhu skutečnou ranou, s níž těžce zápasí finanční správa i policie. Volyňský i polský chlop pije mnoho a kde mu nestačí na výrobu kořalky, pije sprostou, otravnou tekutinu zvanou „samogon“. Na západních hranicích rozšířila se zase neobyčejně tajná výroba a tajný obchod denaturovaným líhem, zvaným „brendka“, který působí přímo vražedně. Spotřeba obou těchto hrozných nápojů je tak veliká, že dle statistických dat zmenšil se v posledních letech prodej státního monopolisovaného líhu o 40 až 50 %. Proto také úřady vypověděly tajným výrobcům i obchodníkům úporný boj, stanovily neobyčejně přísné tresty, ale dosud s nepatrným výsledkem: po nocích scházejí se u pramenů této „ohnivé vody“ dlouhé řady venkovských alkoholiků.

Nejhorší je, že tento mor zachvacuje i nedospělou mládež. „Školské úřady stěžují si v poslední době na neslýchaný vzrůst opilství mezi naší školní mládeží. Ve školách stávají se případy, že žáci přicházejí do třídy opilí. Výstupy s opilými dětmi nebo mladými lidmi ve věku školním jsou přímo na denním pořádku.“

Ne bez důvodu tedy vyžádali si Poláci, aby se letoší mezinárodní kongres protialkoholický konal ve Varšavě (ve dnech 12.—17. září).

Ale u nás, zvl. ve východních krajích republiky, jsou poměry hodně obdobné!

Hospodářsko-socialní.

Světová hospodářská konference.

Prvá byla v Ženevě 1927, druhá v Londýně 1931, o třetí usilují Anglie, Belgie, Francie, aby ji Roosevelt svolal. Účelem jest, osvoboditi světový obchod od dosavadních přehrad a pout, obtíží devisových, opatření autarktických atd.

Prvá konference z 50 států za tři neděle se usnesla na řadě resolucí, ale obchod se jimi neuvolnil, omezení se naopak zостřila.

Konference druhá, v Londýně, skvěle zařízená, byla docela bez výsledku.

V mezinárodním časopise agrárním (*Bulletin du Bureau international agraire*) 1937 káže býv. jugosl. ministr Dr. Frangeš tento (liberalistický) směr hospodářský, že má na mysli jen obchod a zisk (původcem 1. konference byl velkopřemyslník a min. obchodu Loucheur, zemědělci byli pozváni až dodatečně!), nikoli sedláka a rolnictví, které v střední a východní Evropě lze zachrániti jen ochrannými cly a s nimi souvislými prostředky před zátopou jihoamerickou, má-li sedlák rolničiti víc než jen pro svou výživu. Sic nebude schopen nic kupovati a nastane bolševická proletarisace.

Tedy s heslem: „prýč s ochrannými cly na potraviny!“ pomalu!

Nemocnice ve Francii.

Francouzský episkopát nařídil, 1. aby v každé diecési byl ustanoven zdravotní a sociologický poradce, kněz nebo laik; 2. aby personál katolických nemocnic a klinik byl stále o b e z n á m e n s vymoženostmi zdravotnictví; 3. aby tyto ústavy se vystříhaly i zdání soutěže se světskými; 4. aby představení ošetřujících řádů hleděli na to, aby co nejvíce členů těchto řádů se řádně připravovalo na státní zkoušky z ošetřovatelství.

Jak známo, nehledí se ve Francii tolik na čistotu, jako na př. v Německu nebo ve Švýcarsku. Jelikož pak „čistota půl zdraví“, lze doufati, že i té se v oněch ústavech věnuje řádný pozor. Ani u nás konečně by neškodilo v nemocnicích na ni co nejprísněji naléhati; nemáť konečně ani každá ženská cit pro ni v krvi, i nutno jej u některých ošetřovatelek, světských i řeholních, teprve vypěstovati — u mužských tím více.

Omezené ručení.

Tato podmínka u společenstev sleduje týž cíl jako akciové společnosti vůbec: kde není jednotlivě dost peněz, usnadniti podnikání součinností, k této pak přiměti právě omezením ručení (na dvojná-

sobný obnos upsaných podílů). Ale jako se zneužilo družstevnictví vůbec, tak zneužili dobrodruzi důvěřivosti spoluobčanů, aby sebrali aspoň něco peněz pro své skutečně zamýšlené aneb jen vymyšlené podnikání; často nejen sebrali, nýbrž doslovně sebrali, ukradli. Bude-li, jak se v Německu chystají, proti možnému zneužití zakročeno zákonem, bude tím snad urychlen i pád společenstev vůbec.

★

Kapitalisté.

Všechny pokusy o dělení majetku směřují přirozeně proti těm, kdo ho mají nejvíc. Při tom se jako samozřejmě předpokládá, že jej mají buď vůbec neprávem neb aspoň bez vlastního přičinění. Ve velmi mnohých případech je pravda to neb ono. Ale ne šmahem! Je zase velmi mnoho boháčů, kteří svého majetku nabyli vlastní přičinlivostí, dovedností a ovšem také příznivými okolnostmi — tak jako proletariát nepovstal vesměs neštěstím nezaviněným — nepovstal a nepovstává.

★

Palestina

má dle nejnovějšího vládního výkazu 1,316.142 obyvatel: 805.173 moslimů, 389.390 židů, 110.146 křesťanů a 11.433 různých, hlavně Drusů; 66.553 kočovníků a britských vojáků v tom není. Z posledního výkazu 348 změněných jmen je zcela převážná většina přistěhovalých východožidů.

R. 1935 bylo v Palestině 79.380 cestovatelů, r. 1936 jen 50.442, následkem nepokojů; přední zdroj příjmů takto značně trpěl.

Britský záměr, rozdělit Palestinu na 2 říše, židovskou a arabskou, s ponecháním hlavních míst pod mandátem britským, naráží u Arabů na nepřekonatelný odpor.

Misijní činnost není tu, jako dříve, žádná.

Politický.

14. t. m. předednem zemřel v Lánech první prezident čs. státu prof. Dr. Tomáš Garrigue Masaryk, nar. 7/3 1850 v Hodoníně, 1918 14/II, 1920 27/5, 1927 27/5 a 1934 24/5 zvolený prezidentem republiky, o kteréžto formě našeho státu rozhodl proti poslancům, kteří nebyli proti společenství v rakouském federalismu, a v částečném tělesném bezvládí se prezidentství vzdal, za nástupce doporučiv Dra Eduarda Beneše 14/12 1935.

★

U n á s.

O začátcích našeho státu poučují listiny pařížské mírové konference r. 1919/20, jež nyní jsou vydány úplně (Dr. Herm. Raschhofer v Berlíně: Die tschechoslovakischen Denkschriften f. die Friedenskonferenz). Jde tedy o žádosti nebo návrhy z čs. strany, sestavené většinou od nynějšího presidenta Dr. Ed. Beneše. Dovídáme se tu, co a z jakých důvodů žádáno, co povoleno a co ne.

Hlavním důvodem pro žádané výhody jest: utvořiti národní stát a potlačiti německví. Zásadu, že každý národ má právé o sobě rozhodnouti, bylo třeba hodně ztlumiti, aby nám byli ponecháni m. j. naši Němci; přísl. listina slibuje, že se cizím národnostem u nás nebude křivditi. Poukazuje se na Švýcarsko, o kteroužto myšlenku u nás později, jak známo, živě mezi stranami bojováno, jelikož mnozí o švýcarském vzoru nechťeli slyšeti. I o ty příslušníky vlastní národnosti, kteří ve svém národním státě nemohli už býti usazeni, jest prý národ tohoto státu právně i politicky zavázán se starati, ba pečovati též o osudy kmenově spřízněných národů vůbec.

I tyto zásady prozrazují vítězné sebevědomí, jemuž dále v politice sotva bylo možno vyhověti, aby příslušné státy se nebránily proti zasahování cizích států do jejich záležitostí! Ostatně můžeme si představit, jak cizí byly tyto národnostní otázky zástupcům na př. Ameriky, Britanie a Francie. Zvláště američtí jim podle svých poměrů ani dobře rozuměti nemohli.

Hlavní, jak řečeno, bylo, co nejvíc poškoditi Němce. Vždyť žádáno i z mezí národně ní některých vodních a pozemních dráh (řek a železnic) v Německu a v Rakousku.

Proti Maďarům namířena byla žádost o korridor od nás do Jugoslavia: Maďaři prý byli nástrojem Němců v pronikání na východ, proto třeba spojení obou přerušiti.

Žádán také pro nás podíl z reparací, které zaplatí Německo, a to jako odměna za boje našich vojsk proti bolševíkům na Rusi.

Ani z tohoto nebylo nic.

★

Španělsko.

Dobytí Santanderu. Porážka rudé armády v severním Španělsku uvolní brzy značnou část Francových vojsk pro frontu

madridskou. Baskický problém už jest vyřešen přilnutím obyvatelstva k vládě Francově. Vždyť vlastně vzpoura obyvatelstva Santanderu proti rudým utlačovatelům rozhodla o vydání města v moc Francovu.

Četnictvo a policie v Santanderu prý bylo opravdu „pročištěno“ a valencijská vláda byla přesvědčena, že na ně může spoléhati. A přece ono vyšlo vstříc Francovi, když odzbrojilo rudé milicionáře.

Několik číslic nám objasní, proč mělo takový ohlas dobytí provincie santanderské. Jdeť tu o 384.000 ha lučin, 13.000 ha polí, 203.000 kusů dobytka, 137.000 ovec, 38.000 koz a 23.000 vepřů.

Obchodní a rybářské lodi čítají 62.000 jednotek. V kraji tom je 60 továren na rybí konzervy, které pracovaly bez přerušení, nebyly postiženy nezaměstnaností.

Co do lesů je provincie santanderská ve Španělsku na 3. místě. Je to kraj bohatý na doly, roční těžba zinku činí 70.000 tun (představuje téměř celou těžbu španělskou), 305.000 tun železného kyzu. Má 15 elektrických centrál.

Ofensiva národního vojska proti Santanderu začatá 19. srpna postupovala tak rychle, že už 26. t. m. se město vzdalo.

Prudkost celé akce zabránila rudým ukojiti všechny pomstychtivé choutky. Prchali, zanechávající po cestách všelikou výzbroj, také pytle a balíky (v celku 25 tun) různých cenných předmětů, ukradených v kostelích, museích i soukromých bytech. Dynamitníci měli sotva kdy vyhodit několik domů předměstských do povětří a loděnici v Puerto-Chico.

Zabíječi, zvaní generálem Gueipo de Llano „syny Pasionariinými“, byli činní po dvě noci před pádem města. Miss Catonová, vyslaná dobročinnou organizací „Zachraňte děti!“ a zástupce Červeného kříže Pursey byli svědky hrůzných těch výjevů.

Anarchisté zabíjeli, pokud mohli, po ruském způsobu. Zabíjeli chodce nazdařbůh a vybíjeli rodiny metodicky. Hromadné výstřely z pušek a kulometů přiměly uvedené 2 svědky samy, aby se schovali pod osobní auto a nákladní auta pomocná, která s sebou přivezli.

Voje Francovy, vstupující do města, byly připraveny na pouliční boje. Obhájci Santanderu čítali prapor, složený z anarchistů. Ale vůdcové jeho prchli, aniž mohli rozkázati vojínům, aby se nechali do posledního pobít. Nemajíce velitelů, vzdali se tedy bez výstřelu. Obyvatelstvo samo bylo nemálo překvapeno, když civilní a vojenský guvernér vstoupili do ponorky, aby se zachránili.

Rudá milice se hned nechala odzbrojit bez odporu, většina milicionářů si vyžádala občanský oděv a vmísila se do množství, které připravilo generálu Francovi velkolepé přijetí. Pak bylo osvobozeno 3000 vězňů, které „synové Pasionarie“ neměli kdy pobít.

V předvečer vzdání se města rudý generál telegrafoval do Valencie: Veškero vojsko, jemuž velím, dovede slavně padnout. Pak vydal prohlášení: „Baskové, Horalé, Astuřané, vzhůru! Říká se, že se stroj třese, když se zatřese ruka, která jej řídí. Ale tímto strojem, posazeným na půdu naší vůle zvítězit a touto puškou, již vládnou železné

svaly našich mužů tvrdých jako ocel útrob země, naše ruka se netřese, nemůže se trásti.“

Pak prostě zmizel.

Velkou starost o osud těchto „obhájců“ Santanderu projevil také jeden čelný brněnský list!

Mezi těmi, kdo upřímně přejí Francovi úspěchu, protože představuje vítězství nad barbarstvím, mnozí se domnívají, že jeho postup je tuze pomalý, takže se válka zdá velmi dlouhá, bez konce. Když se Franco před rokem a několika měsíci chystal k boji proti bolševisujícímu režimu, měl jen nepatrné síly vojenské. Hlavní město i ostatní větší města, banky, arsenály byly v moci protivníků. Dnes ovládá Franco dvě třetiny země. Postupuje neustále. Ještě nic neztratil z toho, co získal. Když odrazil útok rudých u Madridu, pokračoval ve vítězné ofenzivě na sever. Po San Sebastianu padly Bilbao a Santander. Už dnes může uvolnit část severní armády pro útočné podniky na jiných frontách: u Madridu, Teruelu, může se pokusit odříznout Barcelonu od Valencie a způsobit Katalancům ránu, z které se sotva zotaví.

Rozhodnutí v moderní válce není závislé jen na frontách, ale i na zázemí. Aby válka mohla býti vedena, musí země míti dobrou vládu, dobrou správu, musí tu býti pořádek, ukázněnost společenská, pole musí býti dobře obdělávána a továrny v plné výkonnosti.

Srovnáváme-li s tohoto hlediska obě části Španělska, národní a rudé, vysvitne naprostá převaha Španělska národního.

Kdyby nebylo naopak rudé Španělsko proti zásadě nevměšování „počestné“ usnesené, ale v zápětí cynicky porušované, hned od počátku zásobováno vydatně zbraněmi a jiným materiálem válečným a také potravinami od sovětů a Francie, byla by bývala válka už dávno skončena. Ačkoli Franco neměl zprvu ani loď na přepravu vojska z Afriky a byl nucen je dopravovat letadly, disponuje nyní značným loďstvem a je vládcem na španělském moři.

Hospodářské poměry se v území jeho nepřátel stále zhoršují. V tom se všechny zprávy shodují. Otázka výživy je velmi kritická pro Valencii, ještě kritičtější pro Barcelonu. Tu se fronty obecnstva, čekajícího u obchodníků, stále prodlužují. Masa se naprosto nedostává. Zvláštní zpravodaj „Timesů“, tam vyslaný, uzavírá takto svou zprávu: Velký pokus kolektivistický, podniknutý Katalanci podle vzoru ruského, se obrací v hotovou pohromu. Pravá ruka presidenta Companyse, jeho finanční rádce J. Tarradellas pojal a provedl soustavu kolektivní, přijatou radou generality 28. října 1936. Použil ji ve všech odvětvích výroby. Jaké jsou její výsledky? Daleko spíš katastrofální než úspěšné.

Velké podniky průmyslové, vytvářející kdysi bohatství Katalánska, prádelny, elektrárny, chemické továrny, se octly na mrtvém bodě. Ti, kteří je vytvořili svou iniciativou, svým kapitálem, jejich řiditelé byli vesměs z řízení vyloučeni. Není ani peněz ani mozku, který by zajistil chod těchto podniků, jež dělníci sami nejsou schopni udržet v provozu.

Cena živobytí stoupá. Převyšuje daleko přídavky ke mzdám. Všichni pracující žijí v daleko horších poměrech, než byly před revolucí.

Takovou zprávu podal zpravodaj anglického listu, který spíše sympatisuje s rudými než s národními.

Velmi zajímavou zprávu ke španělským věcem můžeme zaznamenati z naší vlasti. V Olomouci jako jinde byla zahájena „akce pro pomoc demokratickému Španělsku“. V čele byli „spisovatel“ Dr. Bedřich Václavěk a univ. profesor Dr. Jan Kabelík (!) Henleinovský list „Die Front“ v Šumperku napsal o nich článek „Pomahači při rudém vraždění“, a oni zažalovali red. Alfreda Malchera, kterého před tiskovým senátem zastupoval poslanec Dr. Neuwirt. Jím nabízené důkazy z časopisů a knih, jakož i žádané svědectví kard. Pacelliho a j. o sveřepostech vládního vojska soud odmítl, a jelikož prý „žalobci podnikali a kci úřady povolenou a schválenou“, odsoudil Malchera k 48 hodinám vězení...

HLÍDKA.

Husitské názory o církevním jmění.

Jiří S a h u l a.

(O.)

Ú k o l y c í r k e v n í h o j m ě n í.

Nebylo ani potřebí kritisujících hlasů s druhého břehu, aby husité prohlédli, že sekularisace církevnímu rozvoji neprospěje. Sama situace a předválečná zkušenost byla tu výmluvnou učitelkou. Sektáři usilující o zdrčení katolicismu v naší vlasti mohli zcela jasně předvidati podle povahy doby, že lačnými konfiskacemi palčivě zraní také vlastní náboženské společnosti i zájmy celostátní.

Věnujme napřed pozornost obecným posudkům katolických institucí. Novotný v ličení kulturního stavu v českém státu do polovice XII. století praví toto: „Přední nositelkou kultury stále ještě zůstává církev; zakládání nových ústavů duchovních, ač mívá i praktické zřetele, slouží také zájmům kulturním, poněvadž členové jejích, tvoříce nejvzdělanější vrstvu společnosti, měli také dosti času a možnosti duševní práci se zabývati. Byly to především kostely kapitulní a kláštery, kde společný život značného počtu duchovních snahy takové usnadňoval.“ (České dějiny I/2, 685—6.)

V ocenění kulturní úrovně vlasti v II. polovici XII. století týž historik poukazuje na čilé styky českého duchovenstva i šlechty se vzdálenými ohnisky vzdělanosti. Dodává: „Tyto i jiné styky jistě přispívaly k vytříbení vkusu a vůbec k povznesení kulturní úrovně . . . K tomu pak zvláště přistupuje i přímé prostředkování kulturních hodnot blízkými styky osobními i bezprostředním zasahováním vlivů západních k nám. Také tu vždy ještě přední prostředníci zůstává

církev. Její ústavy, bohatě nadané a opatřené všemi podmínkami, příznivými klidné práci duševní, k níž je i starší tradice poutaly, byly jistě na prvním místě povolány státi se zástupci vyššího kulturního snažení v zemi a nevyhýbaly se tomuto úkolu.“ (D. c. I/3, 59—60.)

Palacký k témuž období poznamenává, že rostoucí kláštery u nás byly semeništěm „netoliko náboženství, ale i nauky a umy, osvěty a průmyslu; ba i hospodářství samo, i řemesla všeliká jimi se více a více vzdělávaly.“ Ony ústavy vynikaly působností svou nad učené a umělecké akademie XIX. století. (Dějiny I/2, 41, III. vyd.) Tomek do rámce téhož času klade tento svůj posudek: „Vedle církve nebylo ve středním věku žádného ústavu, který by tak mocně a všestranně byl působil na zdokonalení společnosti lidské. Církev působila vzdělavatelně nejen jakožto ústav náboženský, nýbrž pečovala zároveň o rozličné důležité potřeby společnosti, k jichž opatrování tehdejší zřízení státní nebylo ještě dostatečné. Ona pečovala o chudé a nuzné; od ní řízeny byly školy a pěstovány vědy a umění; církev byla pomocnicí státu i ve vykonávání spravedlivosti a jiné správě světské dílem přejmutím části povinností na sebe, dílem poskytováním osob z duchovenstva ke službám státu.“ Církevní obřady a mravní prostředky církve silně působily na lidské mysl. „V péči o chudé a nemocné stkvěli se někteří biskupové pražští nejen velkou štedrostí, nýbrž i osobním vykonáváním skutků milosrdných.“ (TDP I, 93—5.)

Jak se nahradí škoda způsobená zpusobením a ožebračením katolických ústavů kulturních? Na to nám odpovídají důsledky husitské války. Pekař svědčí: „Země byla zpuštěna, zbavena většiny památek krasoumy a dílen kulturních, ochuzena o největší díl inteligence i o možnost ji znovu vychovati, podlomena ve své neobyčejné kulturní vitalitě, odcizena duchovnímu proudění evropskému, izolována a zmalicherněna v neplodných kněžských hádkách — aby na konec, ochuzena a zmatena i v hrdém sebevědomí národním, jež jí dalo před časy tolik duševní síly, hledala záchranu v německém protestantismu; cesta s ním šla na Bílou horu.“ (PŽD IV, XIV.)

Cizí inteligenti po válce často ostře vytýkali husitům, jak podlomili sílu kulturních ústavů. Husité pak svým rozpačitým postojem vůči žalobám sami nepřímou přiznávali, že sekularisace církevního majetku silně poškodila rozvoj české kultury.

Protestant Roscher napsal o kláštrech obecně: „Všechno racionelní hospodářství polní ve středověku vyšlo výhradně z klášterů; jako

dyly kláštery semeníštěm duševního obrození, tak také hospodářské kultury.“ Felix Dahn ve svých „Germanische Studien“ svědčí: „Kostely a kláštery na Rýně byly učiteli a vzory barbarů nejen ve víře a mravech, ale i ve všech odvětvích hospodářství. Hospodářství církevní bylo vzorem pořádku a mírnosti oproti nesvobodným a kolonistům, ale též i v racionálním hospodářství, v ovcecnictví, vzdělávání půdy, chovu dobytka. Tehdy bylo dobře pod berlou služiti.“ (Český slovník bohovědný I, 169.)

Tedy nejenom v Čechách, nýbrž i v cizině řeholní domy byly požehnáním. Byly také posilou a ochranou jádra národů, lidu zemědělského.

Možno se domnívati, že již ve XIV. a počátkem XV. století působnost duchovenstva řeholního i světského zcela se zvrhla? Bývalo by to něco zcela nepřírozeného. Jestliže horlivá aktivita duchovenstva byla blahodárná v době, kdy ji brzdily ruce mocných laiků, nesla hojnější plody od toho času, kdy bylo ochromeno neblahé poručnictví laické. Tuhý a velice potřebný boj církevních kruhů u nás za osvobození církve ze jha velmožů trval přes sto let. Teprve v polovici XIV. století se u nás církev stala skutečnou paní svého majetku. Nyní mohla peruti svých ideálních snah rozepíati svobodně; proto tak rychlý rozvoj vzdělanosti i hospodářský blahobyt právě za Karla IV. Otec vlasti mohl provést velikolepé plány jenom za horlivé součinnosti duchovenstva. Jen oddaná věrnost svobodného kléru umožnila Karlovi úspěšně postupovati proti loupežným rytířům a vyrvati zastavené královské statky z moci hrabivých velmožů vyplácením. Tehdy triumf centrální politické moci u nás nad aristokratickým pychem byl pro národní celek a státní pořádek velikým úspěchem, zárukou klidného a blahoplného rozvoje. Také právě nadšená součinnost duchovenstva se dvorem Karlovým umožnila překvapující vzrůst umění a vědy v naší vlasti. Opravdová zbožnost širých vrstev stávala se stále vroucnější právě působením kněžských horlivců a ohnivých reformujících kazatelů.

Náboženské zvroucnění se přenášelo ještě hluboko do doby Václava IV. Zvláštní pozornosti zasluhuje, jak mystické zanícení vrcholilo v nadšeném kultu eucharistickém. Vznikala bratrstva k zvýšení slávy svátostného Krista. Na př. r. 1382 založeno bratrstvo „obruče a kladiva“, které si vytкло za hlavní účel zbudování kaple Božího těla na novoměstském rynku. Později vzniklo bratrstvo Božího těla při kostele sv. Linharta. V Kutné Hoře r. 1388 bratrstvo Božího těla

budovalo kapli téhož jména. Podobná sdružení se organisovala i jinde. Množily se kostely, kaple i oltáře Božího těla, vznikala nadání pro mše sv. o Božím těle. (Novotný: Náboženské hnutí I, 215—6.) Slovo Betlem (Betlehem) značí „dům chleba“. Jestliže tedy kaple reformujících kazatelů, založená na Starém městě Pražském r. 1391, byla nazvána betlemskou, titul upozorňoval na „chléb nebeský“, jak Eucharistie často jmenována.

Tyto všechny ušlechtilé akce měly značku čistě katolickou a vyžadovaly značného nákladu; tedy i vzestup vznešeného kultu volal po velikých peněžních prostředcích.

Svátek Božího těla slaven s velikým leskem. Ujímal se heslo častého, ba denního přijímání. Arcibiskup Jan z Jenštejna, ačkoli odporoval některým přestřelkům ohnivých kazatelů, přál častému přijímání. K povznesení eucharistického kultu vyhlašoval odpustky. (SJH, 4.) Na takovém ušlechtilém hnutí měli lví podíl horliví kněží katoličtí, jimž přibývalo mnoho obtížné práce se zpovídáním zástupů, připravujících se ke stolu Páně. Vynikající reformní kazatelé Waldhauser, Milíč, Protiva, Štěkna a jejich věrní pomocníci byli pravověrnými katolíky.

Velikými arcibiskupskými statky nebyli zdemoralisováni Arnošt z Pardubic, Jan Očko z Vlašimě, Jan z Jenštejna ani Zbyněk z Hasenburka. Nežili rozmařile, naopak podporovali snahy reformní, pokud nevybočily z rámce nezměnitelné nauky katolické. Naopak za jejich vlády byli náchylni k značným nepřístojnostem právě kněží chudí.

Novotný často mluví o katolickém „dusivém formalismu, církevníké zevnějškosti, okázalém, ale prázdném obřadnictví a plochem formalismu církevníkém“. Je to veliký omyl. Ty obřady měly životodárný, spasitelný obsah, zvedaly duše k nebeským výšinám, symbolisovaly nejvznešenější ideály. Jinak nelze si vysvětliti žhavé náboženské zvroucnění velikých davů.

Ovšem morální neduhy tu byly. Zavinila je jednak kuriální praxe, jednak různé svatokupecké přechýny v samých Čechách a na Moravě. Ale jako moc světská měla lví podíl na papežském rozkolu, tak také mocní laikové zavinili mnoho morálních poruch v církevním životě u nás. O tom svědčí výmluvné doklady, které zároveň jsou světlým poučením, že tehdy mocné živly laické u nás naprosto nebyly povolány faktory k ozdravení církve; těm nebylo možno svěřiti církevní zboží s plnou důvěrou, že ho využijí lépe k rozmnožení slávy Boží a k dobru národního celku než duchovenstvo.

Ostatně — za mdloby stolice papežské již před válkou měli král a šlechta dosti možnosti mnoho napravit. Za církevního rozkolu každý papež snažil se vyhověti rád přáním své obediencie, aby ho neopouštěly miliony věřících. Proč by byl tedy odporoval žádostem mocných laiků o potvrzení příkladných, reformujících kandidátů na vysoké hodnosti církevní? Ale král svou vůlí dopomáhal k církevnímu povýšení neschopným a pohoršlivým milcům, pronásleduje kněze svědomité. Jestliže zvláště Arnošt z Pardubic bojoval proti temným stínům kuriální praxe finanční, Václav nacpak docela podporoval — pokud se to nepříčilo jeho zájmům osobním — přímé rozhodování papežské stolice o církevních obrocích; a věděl přece, že se tím podporuje neblahá fiskální soustava kurie. (Srv. Krofta: Malé dějiny československé, 31.)

Laičtí patroni stávali se oporami klerikům nehodným — leckdy zámyslů svatokupeckých. V příčině demoralisace duchovenstva počátkem XV. století je generalisování Novotného naprosto mylné. Ani prudké výtky ohnivých kazatelů nejsou nám tu spolehlivým svědectvím, jak novější průzkumy přesvědčivě ukazují. Neumann na základě pilného archivního studia praví, že řehole svítily věřícímu lidu příkladným životem i vzděláním, ale doklady o světském kněžstvu jsou méně příznivé. (Prameny k dějinám duchovenstva, 5.) Ostatně sám přísný reformátor Janov krásně svědčil o mravní bezúhonnosti a učenosti řeholníků. (NCD, 21.)

O to hlavně šlo za jednání husitů s koncilem, aby nastal konečně pořádek, který by oživil starobylá prospěšná ustanovení církevní, zostril tresty na simonii a aby byly zřízeny školy speciálně k výchově kandidátů stavu duchovního. Ale odnětí statků církvi znamenalo opak reformace. Otcové těch, kteří po smrti Husově usilovali o sekularisaci, ještě dobře pamatovali, v jak nehodných poutech vězel klerus do polovice čtrnáctého století a jaké škody z toho plynuly pro rozvoj české kultury. Nyní však hrozilo nebezpečí ještě větší: nejen poručnictví laiků, nýbrž i vyvlastnění prostředků k triumfální dostavbě toho, oč v ideálním zápalu usilovala doba Karlova.

Přihlédneme ještě blíže k praktické stránce církevních fundací. Veliká jejich většina byla spojena s povinností péče o chudinu a jiné trpící nebožáky; byly připojovány chudým odkazy peněžité i naturální. Při beneficiích se přizívovali učitelé i žáci. Kláštery prosluly svým pohostinstvím; byly to stravovací stanice zvláště pro chudé pocestné. Ale i král a šlechtici s celým komonstvem dávali se i delší čas hostiti v klášteřích.

Ze zboží kněžského odváděny královské daně značně tíživé. Na př. strahovský opat platil sedmý díl ročního důchodu klášterního, opat břevnovský dokonce víc nežli čtvrtý díl. A tak byly nuceny kláštery činiti smlouvy s poddanými, aby na královskou berni také nějakým procentem přispívali. Tedy z hospodářské péče klášterní měla i vláda značný zisk.

Jmenní církev mítí musila i z té příčiny, aby její vrchní správa udržela klerus v poslušnosti a mohla trestati přestupky. Kde kněz po stránce hmotné závisel na mocném laikovi, snadno porušoval církevní řády a stával se ubohou hříčkou rozmarů světského chlebo-dárce.

Péče o chudinství spočívala tehdy největší převahou na bedrech církevních. Veřejnost si zvykla na lidumilnost beneficijí tolik, že Hus, jeho předchůdci, stoupenci i pokračovatelé prohlašovali církevní zboží za majetek chudých. Tento názor byl ovšem rozhodně mylný a svědčí o nazírání neomluvitelně mělkém. Fundátoři totiž přesně rozlišovali požitky určené pro kněze, kostel i chudé; leckdy ve fundaci psáno o podpoře nuzáků jen podmíněčně. Mezi fundačními odkazy jmenují se dary knižní, skvosty, peníze na stavbu a pod. (NCD, 173—183. TDP III, 139. SJH, 62.) Tyto rozhodně měly býti ponechány určeným účelům.

Laičtí majitelé statků sami věděli, že někdy i latifundie (zvláště v neúrodných letech) jsou pasivní, že režie leckdy pohltí více, než obnáší výnos. (Nestýskají si na to i nyní zvláště majitelé zbytkových statků?) Mohli tedy pochopiti, že v některých letech i kláštery bohatě fundované se ocitaly ve značné hospodářské tísní; vždyť bývaly nuceny si vypůjčovati značné peněžní obnosy, aby se hospodářský provoz nezastavil.

V době Václavově, kdy loupežná šlechta často církevní zboží drancovala, byly i statky arcibiskupské tak zadluženy, že asketický arcibiskup Jenštejn nemohl naléztí žádného úvěru. Tudiž mimo jiné příčiny také pro nezaviněnou pohromu hospodářskou pražský svůj stolec opustil. Úřednictvo arcibiskupovo pracovalo více pro vlastní zisk než pro svého pána. (SJH, 62.)

Jiné svízele církevního zboží. Idea spasitelné nápravy zrazena.

Netoliko právní nejistota, ale i válečná tažení v době Václavově přiváděla kláštery na pokraj hospodářské zkázy. Z klášterních zásob

se přižívovala různá vojska, až v drancovaných klášterech se uhostila veliká bída. V trapné hmotné tísní se ocítal netoliko klerus, nýbrž i lid laický, jehož výživa závisela na výnosu klášterního zboží. Tedy to „světské panování“ řeholí nebylo právě příjemnou úlohou.

Duchovenstvo bylo často nuceno mnoho platit různým šlechticům za slíbenou ochranu proti nepřátelským, loupeživým vpádům. Málokdy kněžské statky mohly spoléhat na vydatnou vojenskou obranu centrální správy státu. Vždyť na př. Václav IV. sám nebyl jist proti násilí a vcházel v kompromisy s notorickými mocnými zbojníky.

Jen dvě malé ukázky! Lidumilný pražský biskup Tobiáš z Bechyně († 1296) mnoho vytrpěl, když po tragické smrti Přemysla II. se postavil proti Ottovi Braniborskému. Braniboři opanovali i jeho zámek v Roudnici a dům biskupský na Malé Straně. Potom Tobiášovi političtí nepřátelé zpusťovali skoro všechny statky biskupské. (Ottův slovník nauč. XXV, 496. Chaloupecký: Jan IV. z Dražic, 27.)

Když se vrátil vlastenecký biskup Jan IV. z Dražic po dlouhém pobytu v Avignoně r. 1329 do Prahy, shledal, že jeho statky byly rozchvacovány. Chťel-li zjednatí trvalou nápravu, musil se opřítí o vlastní brannou moc. Zorganizoval si udatné bojovníky na ochranu svou i poddaných. Chaloupecký vysvětluje: „Ani nejpřísnější tresty církevní nedovedly zabrániti, aby statky biskupské nebyly pustošeny a olupovány vpády šlechticů. V době rozvratu moci veřejné bylo nutno spoléhatí též hlavně na vlastní pěst. Jakmile biskup s částí branného lidu vzdálil se ze země, ihned bylo toho využito k okupaci statků biskupských. Ba biskup nebyl ani ve svém dvoře v Praze bezpečen. Tuším v letech 1334—38 přepadli lupiči v noci dvůr biskupský, vylámali dveře a závory, domácí lidi a strážé násilně svázali a řadu věcí církevních, jakož i peníze pro bezpečnost tam uložené ukradli.“ (D. c., 27. Srv. Borový: Dějiny diecése pražské, 137.) Jen silná, ozbrojená moc Janovi IV. umožnila, že mohl bez velikých úzkostí činiti mnoho prospěšného pro církev, vlast i umění.

V době Václava IV. bylo ještě hůře. Duchovenstvo v spořádané době Karlově si uvyklo na bezpečnost tolik, že se pramálo staralo o fysickou obranu svých práv. Ale bouřlivé chvíle za Václava IV., jež byly leckdy značkou bezvládní, měly vyburcovati klerus k soustavné sebeobraně. Netoliko milci Václavovi, ale sám král páchal na církevním zboží veliké škody. Arcibiskup Jan z Jenštejna trpce žaloval: „Co statků jsem ztratil! O sýpky, o dvory plné dobytka přícházel jsem jedním výbuchem zlosti královny.“ Také napsal: „Nelze jinak hájiti

statků vlastních a chudiny, leč odrážením síly silou, což bych byl ovšem učinil, kdybych tou akcí nebyl urážel Boha a bližního.“ Je sice nutno válčiti, ale Jenštejn přece nechce, protože prý postrádá Davidovy vojenské schopnosti. (Sborník hist. kroužku z r. 1896, seš. 5, 48. SJH, 62.) Bylo vlastně neomluvitelnou chybou duchovenstva, že si neshromáždilo dostatečnou sílu brannou v čase, kdy se zcela zřejmě chystaly živly nepovolané rozhodovati o osudu církevního zboží vůbec. Že na Moravě biskup Jan Železný bděl, zachránil mnoho. Kde však byla hnilobná liknavost, tam potom nářky neprosperly. Podcenění velkého nebezpečí odnášel pak těžce i drobný lid zemědělský.

Tedy výnos církevních statků mnohokrát sloužil a jindy aspoň měl sloužiti také částečně k ozbrojené obraně proti lačným hrabivcům.

Ve středověku na bedra panovníků vkládány úkoly velice nákladné, které nyní obstarávají a financují zvláštní instituce. Z té příčiny potřebovali králové rozsáhlých statků, značných důchodů. Který z nich neměl dostatečných prostředků hmotných, stával se ubohou loutkou v rukou šlechty, ústřední moc vládní se hroutila a tím trpěl celý stát, zvláště drobný lid. Podobně církev nesla břemena, která v novém věku převzaly odborné úřady. Tedy hospodářský převrat v době husitské se netýkal jen kněžstva a usurpátorů. Na př. osud samé *u n i v e r s i t y* byl značně závislý na hmotných možnostech klášterů, které vysílaly na vysoké učení své členy. Ale — touha po zabírání tolik vzrostla, že i statky universitní pobírány nebo zastavovány od husitů i katolíků; to, co zbylo, sotva stačilo k udržování jediné fakulty, která i pro finanční nesnáze jenom živořila.

Těžce pohromu odnesly i nižší školy. Ale zámory těžce postihly i moc královskou. Když Zikmund žádal r. 1437 sněm o svolení nutně berně všeobecné k dobru českého státu, poukázal, co vlastním nákladem se snažil vykonati. Doložil: „Sami rozuměti můžete, žeť toho již my dále stačiti nemůžeme, žádných požitkův z této země nemajíce, než což se obíráme odjinud dosti těžce, to vše pro této země užitečné a obecné dobré rádi trpíce.“ (Palacký: Dějiny III/3, 235—6, III. vyd.) Po smrti Albrechtově němečtí velmoži nejevili touhy po české koruně, ježto královské statky vězely v rukou usurpátorů. Dobře charakterisoval hrabivce v „Síti víry“ Chelčický: „Protož ti páni zemané chtěli by nějakému králi cizímu, Němci bohatému, ješto by cizí země dral k svému panství; nebo oni, osáhše královo panství, nepustí se

jeho, než chtěli by králi tomu, aby jim přidával, naderá na jiných zemích.“ (UVP I, 514.)

I tyto stručné poznámky ukazují, jak hlasatelé sekularisace sledovali postranní zájmy osobní, a jak ideální vzepětí, jež stavěli na odív, bylo málo upřímné. A je přímo ironií doby, že katolický vladař Oldřich z Rožmberka, s nímž tak často Táboři urputně zápasili, vyšel z války jako nejmocnější český velmož, obohacený i zbožím církevním.

Nuže — vyvlastňovací hesla měla svědomitě přihlížeti k celému státnímu organismu a kulturním i humánním požadavkům vůbec. Mělo se určitě stanovit, jaká dividenda z církevního zboží přísluší jednotlivým klerikům, jaká kostelům a hřbitovům, na pořízení knih a rouch, jaká školám, konsistoři, chudině a pod. Husité se radili, jak obsadit stolec arcibiskupský a oba stolce biskupské. Ale při tom neuvažovali, čeho těm hodnostářům poskytnouti na nezbytnou reprezentaci. (Samo Písmo sv. chce, aby byl biskup pohostinný. Tit. 1, 8.)

K racionelnímu, opravdu reformnímu rozdělení důchodů ze jmění konfiskovaného naprosto nejevili kořistníci chuti, jelikož by byli vyšli většinou na prázdno. Nechtěli se dorozuměti k jednotné akci ani mezi sebou, jelikož brali movitosti i nemovitosti různé a pod různými tituly. Odtud tedy největší rozpačitost, když po válce situace velela: „Ukažte nyní, jak hospodářským převratem zreformujete jak život náboženský, tak veřejné proudění vůbec!“

Vtírala se také důležitá otázka, zdaž budou sekularisované statky obhospodařovány tak dobře, jako před válkou. Jestliže husité v Čechách a na Moravě zpustošili na 150 velkých klášterů, pak zasáhli drtivě veliké hospodářské složky a rozplašili davy zkušených a obratných zemědělců, takže bylo velice obtížno naléztí brzy náhradu.

Ovšem stále jest otevřena diskusi otázka, zda bylo potřebí, aby církev u nás vlastnila více nežli čtvrtinu království. Po té stránce mohlo snadno dojít k dohodě se světskou mocí. R. 1462 řekl papež Pius II. poselstvu krále Jiřího (podle zprávy mistra Václava Korandy): „Když toto, což proti víře jest, pomine, o zboží duchovní, kteráž sú zastavována, snadno bude; neb ti, kteříž zápisy mají, škod žádných míti nebudú, ale opatřením církve dosti jim zostane.“ (EVL II, 713.)

Ale při jednání s Basilejí šlo o záchranu samé církevní zásady v příčině kněžského zboží. Princip sice uhájen, ale praxe v naší vlasti byla jiná.

Věty pronesené přáteli konfiskace byly buď mělkými, nedomyšlenými frázemi anebo planými sliby. A při tom tolik různě! Jeden prohlásil, že Bible dovoluje kněžstvu majetek; druhý, že jmění duchovenstva se přičí smyslu Bible. Ozval se hlas, že stipendia chudým kněžím se mají zvýšiti; jiné hlasy zase volaly, že kněžstvo nemá bráti nic ani za modlitby, ani za mše sv. Vysloven názor, že bohatí kněží se mají starati o chudé, ale zároveň se žádalo, aby se duchovenstvu vůbec jmění odňalo. Jednou husitské kněžstvo žádalo, aby se mu ponechalo aspoň tolik statků, co by stačilo na skromné živobytí; šlechta však se dožadovala veškerého jmění církevního se závazkem, že bude kněze vydržovati. V listopadu r. 1436 páni se usnesli na vypsání daně k vyplacení zabaveného jmění církevního, ale zůstáno při pouhém jmenování výběřčích. S počátku hlášáno, že má nároky na kněžské zboží lid. Později však řečeno, že poddanský lid (nota bene, těžce strádající vyděračstvím šlechty) má povinnost živiti kněze; ale v též době se zakazovalo lidu odváděti duchovenstvu desátky.

Zkrátka velice pestré a vzájemně se potírající návrhy! Názory radikálních husitů křiklavě odporovaly tehdejšími sociálními poměrům a nelze jich v soulad uvést ani se stanoviskem moderním. Každý společek usiluje o pevnou finanční základnu svých akcí. Ani ideální inteligenti nemíní svou existenci připjati k náhodným, nejistým podporám; tím méně přední duchovní vůdcové lidu po svých studiích mohli býti spokojeni s almužnami, jež zároveň vtiskovaly značku méněcennosti společenské.

Snahy o konfiskaci církevního zboží byly u prostomyslného lidu a veliké části duchovenstva velikým ideovým omylem, u samých kořistníků pak průzračnou nesvědomitostí, zradou reformního programu. Sekularisace těžce poškodila královskou moc, poddaný lid a hlavně církevní život. Husité snažice se zdeptati katolicismus, uvedli do postavení velice kritického (po stránce hmotné i morální) vlastní společnost náboženskou. Přčetné dokumenty svědčí, že po husitských bojích byla mravní i kulturní úroveň kněžstva jak husitského, tak katolického u nás nižší než před převratem. Zkušenost silně pozměnila i principy husitského duchovenstva, když už bylo pozdě. Desorganisace, zaviněná z velké části nedostatkem hmotných prostředků, nutně za sebou vlekla trapné neduhy. Uvedení výmluvných dokladů a srovnání s dobou předhusitskou však vyžaduje nové širší úvahy.

Jesuité v Tuřanech.

Dr. Josef Jančík.

Převzetí residence. — Majetkové poměry.

Biskup Karel z Liechtensteina odevzdal brněnskému rektorovi Václavu Hermannovi zakládací listinu tuřanské residence, podepsanou i kapitolou olomouckou, hned 14. srpna 1666. Tím stali se jesuité vlastně pány kostela a fary tuřanské. Zbývalo ještě, aby vše jim bylo slavnostně odevzdáno. Biskup nechtěl sám přesně určit, kdy se tak má státi, nýbrž ponechal jesuitům na vůli, kdy chtějí do Tuřan odejít a ujeti se správy toho, co jim darováno. Zvolena byla první neděle v měsíci září, která toho roku připadla na pátého.

Zatím biskup zvláštním listem ze 16. srpna 1666 oznámil brněnskému děkanovi a kanovníku kollegiální kapitoly na Petrově Matěji Karlovi Heroldovi, že předal jesuitům brněnským farní kostel P. Marie v Tuřanech s právem patronátním i s farským obydlím a vším, co k němu náleží. Poručil mu zároveň, aby jeho biskupský komisař za přítomnosti dvou kanovníků kollegiální kapitoly jako svědků a faráře odevzdal jesuitům, kdykoliv jej o to požádají, farní kostel i se zázračnou soškou a jeho jméním, farní budovu se vším příslušenstvím. O věcech předaných patřících kostelu a fáře budiž pořízen inventář, a to ve čtveru vyhotovení, který dostane biskup, konsistoř, kostel a kollej brněnská. Farář zůstane na místě ve své funkci až do svátku sv. Václava. Připadne mu polovice všech desátků a příjmů farářských a to, co je na farském poli. O provedeném odevzdání ať podá svým časem písemnou zprávu.¹⁾

Téhož dne uvědoměn byl také farář tuřanský, kterým tehdy byl Jan Geller, a nařizeno mu, aby do sv. Václava vyklidil faru a včas se postaral o nové beneficium, nebo požádal konsistoř o ustanovení na jiném místě.²⁾ Než jesuitům jeho další pobyt v Tuřanech nebyl příliš vhod, poněvadž se obávali, že by z toho mohly vzniknouti pro ně jen nepříjemnosti. Nějak ostře nechtěli proti němu zakročiti a proto snažili se prosbami ho přiměti k tomu, aby se odstěhoval

¹⁾ Kapitolní archiv v Brně. Akta kanovníka Herolda. — Opisy v MZA, Akta brněn. jesuitů XLV. B. — Hist. Res. str. 15.

²⁾ MZA, Akta brněn. jesuitů XLV. E. — Hist. Res. str. 16.

spíše než na sv. Václava. Podařilo se jim to. Již 13. září 1666 připomíná se Jan Geller jako farář v Rousínovci.¹⁾

Před převzetím Tuřan bylo jezuitům zabráněno ještě jiné věci, která mohla pro ně mít v budoucnu nepříjemné následky a mohla vésti ke sporům. Šlo totiž o 15 sloupů, spíše kapliček, které svým nákladem pořídil bývalý farář tuřanský Matěj Petráš. Dominikáni a františkáni žádali biskupa o dovolení, aby směli si vzít na starost výzdobu některých z nich. Chtěli tím asi mít aspoň nějakou účast a vliv na pobožnostech v Tuřanech. Jesuité brzy úmysl tento prohlédli, a když od biskupa se dověděli, že oněm řádům dal naději na příznivé vyřízení jejich proseb, hleděli tomu zabránit. Rozhlásili, že sloupy ty patří podle práva jim, ježto kanovník Petráš, který je svým nákladem postavil, odkázal své jmění jezuitům a tím tedy i ony sloupy. Po takových zprávách upustili jmenovaní řeholníci od svého požadavku a sloupy ony zůstaly majetkem jezuitů, kteří je vyzdobili z milodarů dobrodinců. Na každém z nich byly 3 obrazy. Směrem k Brnu byl obraz P. Marie tuřanské, směrem k silnici obraz znázorňující tajemství z modlitby Zdrávas Královno a směrem k Tuřanům byly umístěny obrazy představující výjevy ze života Páně.²⁾

Konečně bylo stanoveno, že slavnostní předání bude provedeno 5. září. Osm dní před tím jezuité byli prohlášeni od děkana Herolda před biskupským správcem chrlickým, úředníky a obcemi za patrony a majitele tuřanského kostela a všem bylo jménem biskupovým poručeno, aby jako takové je ctili. 1. září posláni byli do Tuřan dva jezuité z brněnské kolleje, a sice Václav Ziobský a Pavel Audelius, aby vše připravili k slavnostnímu uvedení. Zatím konaly se také v Brně horlivé přípravy, by celé předání stalo se způsobem co nej-slavnějším.

Rektor k této slavnosti pozval všechny představené jezuitských kollejí moravských. Přišli dva: rektor z Uherského Hradiště Matěj Lučanský a rektor znojemský Karel Rabovius. Děkan brněnský Herold na přání biskupovo pozval všechny okolní faráře, aby se s lidem zúčastnili předání.³⁾ Dalo se očekávat, že slavnost se vydaří.

V neděli 5. září časně ráno slouženy byly v kolleji brněnské dvě mše sv., byla krátká promluva a o 6. hod. dáno znamení k od-

¹⁾ Gr. Wolný, Kirchliche Topographie, II, 3, str. 497.

²⁾ Historia Residentiae, str. 17, 32.

³⁾ Koncept v kapitolním archivě v Brně. Akta kanovníka Herolda.

chodu. Procesí zúčastnili se žáci škol jesuitských, za nimi šly všechny Mariánské družiny se svými prapory. Jesuitů v rochetách bylo asi 100. Procesí vedl senior kollegiátní kapitoly na Petrově Jan Kř. a Castelmuro. Za ním kráčel zábrdovický prelát Godefrid Olen a ostatní faráři, kteří přivedli s sebou zástupy lidu.

Procesí bylo v Tuřanech uvítáno hláholem zvonů a slavnými intradami. Vstříc vyšel mu děkan a spolu biskupský komisař Matěj Herold se dvěma kanovníky, a to Janem Frant. Kellerem a Janem Saltzmanem jako svědky. — Jeden z kanovníků po příchodu do kostela přečetl celou zakládací listinu, která byla odevzdána rektorovi. Tímto aktem byli jesuité formálně uvedeni v držení všeho toho, co jim zakládací listina přiznávala. Po slavném *Te Deum* měl rektor latinské slavnostní kázání, v němž připomněl první příchod jesuitů do Tuřan r. 1619, poděkoval P. Marii za ochranu jim poskytnutou a poděkoval také biskupovi za tento jeho dar. Vzpomněl zvyku papežů dávat zlatou růži křesťanským královnám a přirovnal k tomu dar biskupův, kterým dává jesuitům tuřanskou Růži. Ovšem nedává jí nějaké královně, ke které lichotivě přirovnal jiné řády, ale pokorné dívky, služebnici — Tovaryšstvu. Poděkoval rovněž ostatním účastníkům. Po latinském kázání byla slavná mše sv. a české a německé kázání. Po kázání byl ohlášen lidu nový pořádek služeb božích a zároveň byli všichni vyzváni, by hlásili se do družiny sv. Isidora, která bude mít v Tuřanech měsíční schůze.

Na památku předání Tuřan jesuitům byl pořízen na pozlaceném plechu nápis, který v kostele měl hlásat tento dobrý skutek biskupa Karla z Liechtensteina.¹⁾

Podle nařízení biskupova děkanovi pořízen byl inventář všech věcí náležejících kostelu a také věcí, jež jesuité obdrželi s farou. Inventář kostelních věcí podepsán byl děkanem Heroldem a oběma kanovníky-svědky 5. září. Z cennějších věcí převzali jesuité: stříbrnou pozlacenou monstranci, 4 stříbrné pozlacené kalichy, 2 stříbrná pozlacená ciboria, 2 stříbrné lampy, stříbrné kříže a mnoho jiných cenných darů votivních. Inventář věcí ve farnosti se nedochoval.²⁾

Residence byla slušně dotována. Příjmy její úplně stačily pro 2 členy, kteří měli býti trvale usazeni v Tuřanech. Podle zakládací

¹⁾ *Historia Residentiae*, str. 17—21. — MZA, Akta brněn. jesuitů, Fasc. XLV. N. — Podle *Historia domus probationis Brunae*, a. 1666, byli poslání do Tuřan Frant. Sebastiani a Pavel Audelius.

²⁾ *Hist. Res.*, str. 21—30. — MZA, Akta brněn. jesuitů, Fasc. XCV. L.

listiny dostala residence farní budovu, pole a pastviny farní, poddané s obvyklými dávkami a robotami.¹⁾ Biskupovi však zůstalo vyhrazeno právo vrchnostenské. Na něm lpěla také dále břemena, která se jmenovanými objekty byla spojena, a musel i potom platiti zemskou i královskou daň.²⁾

Pozemků, které od fary připadly k residenci, byly 2 lány.³⁾ Při tom však nebylo luk, takže seno se muselo kupovati. Zahrada k faře nepatřila žádná, ale farář a po něm i jesuité užívali 3 osmin měřice na pozemcích panství chrlického. Postupem času přibýly k těmto pozemkům ještě některé menší dílce. Tak r. 1690 dostali od obce tuřanské pozemek, který patřival dříve k faře, ale té doby obsíval ho jakýs rolník. Když se na to přišlo, na žádost jesuitů byl jim vrácen.⁴⁾ V r. 1700 dostali darem od měšťana brněnského Ferdinanda Ottý 4 čtvrtě vinic na svazích sokolnických. K nim přikoupili r. 1720 sousední vinici.⁵⁾

Aby výživa obou kněží v residenci byla zabezpečena, věnoval biskup Karel z Liechtensteina hned při založení k tomu účelu 2000 zl. Úroky z třetího tisíce byly dávány na výživu farářovu. Původně měl býti na výživu kněží věnován i zbytek z ofěr. Ale, jak již bylo řečeno, na návrh provinciálův od toho upuštěno. Dokud residence byla v počátcích, dostávali členové šatstvo a ostatní své potřeby z brněnské kolleje. Když však později residenci přibývalo na uložených kapitálech, musela hraditi potřeby svých členů ze svého.

Residenci zakládací listinou uloženy byly některé povinnosti vůči farářům tuřanským, jejichž důchodů stala se účastna. (P. d.)

¹⁾ V r. 1666 byli povinni robotovati faráři tuřanskému čtvrtlánici tuřanští: Karel Locaides, Hans Schnerch, Valentin Rueber. Archiv panství chrlického III. 3.

²⁾ 12. ledna 1715 žádala správa biskupských statků brněnského rektora, aby zaplatil na kanceláři chrlické příslušnou daň, kterou platila až dosavad tamní správa statků i z polnosti a z 3 komínů poddaných patřících residenci tuřanské. Rektor však odvolává se na tuto klausuli v zakládací listině a na ustanovení císařské z r. 1705 nařizující daň pouze vrchnostem, odmítl tak učiniti, ježto Tovaryšstvo není k tomu povinno. MZA, Akta brněn. jesuitů, Fasc. LXXX. K.

³⁾ Podle popisu far. beneficij tuřanského, pořízeného dne 15. srpna 1666 správcem chrlickým Tomášem Sartoriem (Archiv panství chrlického III. 8., str. 65—67. — Opis v domácím protokolu fary tuřanské str. 179—182), patřilo k faře 157½ měřic pole. S tímto popisem souhlasí jiný v arcibisk. archivě v Kroměříži, Registratura panství chrlického Fach 6., Fasc. 17. Tamtéž však jest ještě jeden popis téhož data, jenž pozemky rozděluje úplně podle jiných celků a který čítá u tuřanské fary 163 měřic polí. Podle tohoto pořízení jest i opis v MZA, Akta brněn. jesuitů, Fasc. LXXX. E., který však ke konci uvádí ještě jedno pole o 4 mírách, takže celková výměra činila by 167 měřic.

⁴⁾ Hist. Res., str. 159. To snad byly ony 4 měřice, jež uvedeny jsou na víc v popisu v MZA.

⁵⁾ Hist. Res., str. 194. Miller Joannes, Historia provinciae Bohemiae S. J., str. 861.

Posudky.

Franz Johann Weinrich: Umučení Páně, vpravěné katy, lidmi a anděly. Přel. Jan Beránek. Nakl. L. Kuncíř, Praha 1937. S. 194, 20 K.

Vyprávěčů jest víc. Hned první jest satan, který odvěké své dílo proti Bohu zde provádí popouzením Jidáše a jiných svých nohsledů. Evangelické vyprávění o posledních hodinách života Spasitelova zpracováno tu znalou i svědomitou rukou v řadu živých, citem účty a lásky vznícených obrazů děje, podaných slohem apostrofujícím, vrývavým. Není-li to kniha na zběžná přečtení samým obsahem, tím méně jest jí svým záměrem a slohem. Je to kniha rozjímavá, schopná poskytnouti hlubokého požitku duchovního.

Dějiny katolické církve pro střední školy. Napsal prof. Dr. Josef Hronek. 2. vydání. Nakl. Kropáč a Kucharský, Praha 1937. S. 207, 15 K.

Omezený počet školních hodin pro náboženství a neméně také ranný věk žáků poslouchajících náboženskou výuku staví spisovatele učebnice církevních dějin před úkol velmi nesnadný: jednak málo slovy říci co nejvíce, jednak vybrati to, čemu žáci s nedostatečným ještě vzděláním mohou porozuměti. Spis náš se podle zkušeností osvědčil a může býti zván dobrým vodítkem. I sloh jest mládeži přiměřený. Některé maličkosti: (5) Nic není v dějinách podivuhodnějšího nad malý národ semitský. (?) (13) (Sv. Pavel) Pro svou horlivost jest nazýván Apoštolem národů? Baptisterium (ne babt.). (176) (Císař František I) nebyl nikdy s to, aby opravdu procítil žár mravní opravdovosti (?), a j. (199) „Za svobodu českého státu“ a (201.) „Katolíci a jejich účast na československém odboji“ naprosto nepatří do církevního dějepisu. Že „nic neděje se náhodou“ (200), ví p. prof. Dr. Hronek teprv od Dra Jar. Durycha ?!

Dr. Bedřich Vašek: Rukojeť křesťanské sociologie. 2. vydání. Nakl. Lidové knihkupectví, Olomouc 1937. S. 265.

Knižka tato — praví p. spis. — jest psána hlavně jako Summarium pro bohoslovce. Ale i ti sotva pochopí, jak se sociologií souvisí nanebevzctí P. Marie (3.) Obava (5), aby knížka nezůstala „jenom učebnicí a hřbitovem s mrtvolami zásad“, je zkušeností se všemi sociologiemi až příliš odůvodněna. Má-li sociologie býti probrána soustavně, nutno pak ovšem nejednou mluvit též o věcech samozřejmých. V našem spise nejlepší částkou jsou četné citáty, namnoze jadrné a případné. Nejlepší sociologií by bylo lidem ukázati, jak se jistě nabývá většího majetku, a největším sociologem davů by byl, kdo by lidem pomohl k živobytí podle pravidla: méně práce, více peněz. To ostatní se může

přidati, ale nemusí. Tam jsme se octli přese všechny pěkné zásady, když není pěkných příkladů. U nemožností!

* * *

Christopher P. Waters: Povídka o starém námořníku. Nakl. L. Kuncíř, Praha. Dřevoryty Otto Stritzka. S. 92, 15 K.

„Starý námořník“ vlastně povídku vypráví, a ne o sobě. Napřed, po několika úvodech, je to rozházený divoký sen starého samotáře, pak vražedný příběh jakéhosi afrického kmene. V onom hlavní úlohu hraje záměna klobouků a lebek, v tomto nasazování lebek na pravé či nepravé trupy. Badatel o takových povídačkách nevidí v příbězích pointy a smyslu, ale vyprávěč mu odpoví, že mrzoutům nemocných jater třeba v zájmu jejich zdraví někdy hoditi nějaké takové koniny pro změnu nálady. Manýra Chestertonova. A ilustrace jsou také podle toho.

Reklamní poznámka jmenuje Christophera P. Watersa českým autorem — snad o kousek bláznovství víc?

KNIHOPIŠ.

A. Arrigini: Le feste Cristiane nella teologia, storia, liturgia, arte, folklore. Marietti, Torino 1936. 388 + 424, 25 l.

E. Bickel: Lehrbuch der Geschichte der römischen Literatur. Winter, Heidelberg 1937. S. 589, 26 m.

H. Bon: Précis de medicine catholique, Alcan, Paris 1936. S. 780.

M. Bouteron: Pologne romantique. Colin, Paris 1937. S. 224.

J. Danzas: La coscienza religiosa russa. Morcelliana, Brescia 1937. S. 168, 8 l.

C. J. Eustace: Mind and the Mystery. Longmans, New York 1937. S. 334, 2.50 s.

J. Galicz: Z minionych lat. Przyczynki do historii ruchu narodowego na Śląsku Cieszyńskim. Dziedzictwo błog. Jana Sarkandra, Cieszyn 1937.

J. Hessen: Wertphilosophie. Schöningh, Paderborn 1937. S. 264, 4.60 m.

J. Hogger: Die Kinderpsychologie Augustins. Kösel, München 1937. S. 215, 3 m.

J. Holzner: Paulus. Ein Heldenleben im Dienste Christi. Herder, Freiburg 1937. S. 468, 5.60 m.

M. Honnorat: La Tour de Babel et la langue primitive de la terre. Maisonneuve, Paris 1936. S. 247, 40 f.

F. Manthey: Die Sprachphilosophie d. hl. Thomas v. Aq. u. ihre Anwendung auf Probleme d. Theologie. Schöningh, Paderborn 1937. S. 268, 7.80 m.

E. Masure: L'humanisme chrétien. Beauchesne, Paris 1937. S. 330, 27 f.

The nature of religious experience. Essays in honor of D. C. Macintosh. Macmillan, New York 1937. S. 258, 2.50 s.

Publicazioni della biblioteca Vaticana. C. del Vaticano 1837. S. 196, 4 l.

R. Rybarski: Skarbowość polska w dobie rozbiorów. Akad. um., Kraków 1937. S. 465.

Fr. Seppelt: Das Papsttum in d. neueren Zeit (1534—1789). Hegner, Leipzig 1936. S. 534, 12.50 m.

MUDr. Carla Zawisch: Werden des christlichen Arztes. Benziger, Einsiedeln 1937. S. 168, 1.85 m.

Rozhled

Náboženský.

Z vědecké theologie.

Obsah prosté víry a také prosté slovesnosti náboženské liší se od učené theologie nejen per defectum, jakž jest přirozeno u několika-svazkových dogmatik, k nimž i theolog mívá toliký respekt, že jich nečte, když nemusí, ale také per excessum. K zasmání je, nazve-li se toto bolševictvím, ale není to název nesprávný: bolševictví = maximalismus v politice a v socialismu.

Z vědecké theologie budiž tu opsáno několik vět, jimiž bamberský prof. A. Landgraf provází spis římského dogmatika Friethoffa „De alma socia Christi mediatoris“. „Připouštíme beze všeho, že papežské výnosy stanoví mariánský obsah některých míst biblických a samozřejmě se před církevní naučnou autoritou skláníme. Ale takovými povšechně vyslovenými rozhodnutími ještě daleko není dokázáno, že právě Otcové spisovatelem uvedení jsou zástupci tradice, o jaké jde. A nad to má dílo, jež činí nároky na vědecký význam, vědecky, t. j. důkazně dovoditi, že tradice je skutečně taková, jak ji předkládá církevní naučná autorita. Sice by theologie mohla všude, kde již rozhodnuto, další práci si uspořiti, a jako jediná dogmatická učebnice by stačilo nějaké Enchiridion symbolorum atd.“ Friethoff totiž napsal o bulle „Ineffabilis“: „quod Traditio huius testis existit, testificatur summus Ecclesiae Doctor“, papež.

„Připouštíme dále, že biblické texty mohou míti značně hlubší smysl, než se ho exegese filologicky může dopracovati. Texty ty jsou právě částkou Zjevení. Jsou slovem božím a obsahují je se všemi jeho hloubkami. Ale ve vědeckém spise, jako je tento, mělo by se právě ukázati, že právě celkové Zjevení žádá smysl, který exegesi jen filologické zůstává skryt. Jednotná nauka jediného, dokonce nového století zde sice může rozhodnouti právě tak, jako autoritativní výnos církevního naučného úřadu. Ale theologie jako věda musí se právě přičiniti o nákras celkového Zjevení, pokud možno. Jak by se to mělo provésti, toho vzorný příklad podal bohužel záhy zesnulý H. Lange ve svém „Tractatus dogmaticus de gratia“ (Freiburg i. Br. 1930).

Jak oprávněn je tento požadavek, budiž ukázáno na jediném příkladě, který jsem si zaznamenal ze Summy Gaufrida Poitierského, kde Maria označena jako mediatrix. „Sed nota, quod virgo gloriosa dicitur mediatrix nostra, quod de nullo alio sancto potest convenienter dici. Ipsa enim, ex quo fuit nata, semper fuit sine peccato, et hoc habuit commune cum Deo. Sed quamdiu vixit, fuit in miseria, et hoc habuit commune cum homine. Et ita fuit mediatrix nostra.“

O tělesném nanebevzetí, o jehož definici prý i letos došly do San Gandolfo nesčetné žádosti, píše Petrus Manducator: „... decor

Carmeli... quod etiam de Johanne ev. nonnulli credunt... Ego autem, ut fatear, quod sentio, dico, quod praedictae rationes non sunt cogentes vel necessariae, praecipue cum beatus Iheronimus dicat ambiguum esse, an sit iam cum corpore resuscitata."

Landgraf končí (Theol. Revue 1937, 248), že by „historický průzkum mariologie měl býti postaven na širší základnu.“ Pak by leccos odpadlo a se neopakovalo, jako na př. „důkaz“ ze slov: „cunctas haereses interemisti“ a pod.

★

S v. Jan Kapistrán.

Za svatého prohlášen teprve 16/10 1690 od Alexandra VIII, ale za živa naplnil střední Evropu pověstí svatého života a velikých činů ve službě křesťanství a lidské společnosti vůbec. Povoláného životopisce, jako nemnozí světci, našel v Janu Hoferovi (Johannes von Capestrano. Tyrolia, Innsbruck 1936, s. 695, 28 m.). Hofer přinesl ke své práci znalost několika jazyků, ale také ohromnou píli.

Kapistrán byl právníkem v neapolských státních službách, od r. 1415 františkánem-observantem, duchovním správcem, misionářem, asketou a divotvorem. Hofer nadepsal své dílo „ein Leben im Kampf um die Reform der Kirche“, — uvážíme-li dobu Kapistránova života (1386—1456), druhou polovici, porozumíme hned, o jaké reformy šlo. Především poměr koncilů k papežství vůbec, pak spory v řádě františkánském, wiklefismus a husitství u nás, a konečně nebezpečí turecké — nehledě k ostatním potřebám střední Evropy, toť byly hlavní předměty jeho úsilí. Do r. 1451 pracoval v Itálii, Francii a Nizozemí, v létě 1451 jest v Rakousích, pak na Moravě a v Čechách, Bavořích, Sasku, Lužicích, Slezsku, Krakově, 1454 zase na Moravě, kde však proti husitům málo pořídil.

Z podrobností budiž uvedeno, že u nás kázal latinsky, a jednotlivé odstavce byly překládány do češtiny a do němčiny. Pro nával posluchačů kázával často venku; v Brně u stoličního chrámu jest ještě kazatelna po něm. Kázával kolem 2 hodin; připočteme-li k tomu překlady, podíváme se tolikému účastenství posluchačů, již u nás však se nedovedli řádně opřít bludařství, buď že nebylo zdatnějších duchovních správců pro další práci anebo že církevní statky byly mnohým přitažlivější nežli pravda boží, která se sice vyvolávala, ale neprováděla.

Zaznamenával se obsah jeho kázání teprve zde, před Alpami. V Itálii byli na putovní kazatele a kázání zvyklejší. V střední Evropě, od Vídně přes Německo do Vratislavi jest prý asi půldruha sta rukopisů jeho kázání rozptýleno.

Kázání jeho jsou ze značné části theologicky nauková, jakž ostatně bylo namnoze potřebí, ale střídá se v nich také lehké vyprávění se slohem školským. Obdivuhodná jest jeho znalost Písma.

2 věci ještě zaslouží zvláštní zmínky. V posledních 80 letech některými dějepisci světec líčen jako „Bluthund“ v inkvisicích proti židům. Ale nebylo to pronásledování náboženské, nýbrž nutné

stíhání židovské lichvy a úplatků, jimiž si u knížat vykupovali výsady spoluobčanům nesnesitelné. Nesprávností neb krutostí se K. ani zde nedopustil. Avšak ani jeho boj proti těm nesprávnostem neměl mnoho výsledků: nedostatek peněz hnál knížata a obchodníky k židům.

V červnu 1455 překročil světce, tehdy 69letý, hranice uherské, aby byl na sněmě v Rábu při poradách proti Turkům. Z jiných dějepisů je známo, jak hanebně se křesťanské říše (Francie, Německo) v těch nebezpečích vůči Rakousku zachovaly. Kapistrán varoval a burcoval, jak uměl. Novum Hoferem nyní zjištěné jest, že Bělehrad r. 1456 jeho vedením asi 50.000 necvičených, málo ozbrojených, porůznu zběhlých lidí byl od tureckého přívalu zachráněn, kdežto se zásluha ta vesměs přičítá guvernérovi Hunyadymu, který měl sice asi 4000 cvičeného vojska, ale proti turecké přesile si netroufal a za bojů jezdil na lodi opodál nich, Bělehrad hájiti a nepřítelé pronásledovati zakazoval; papeži však tato vítězství vylíčil beze vsí zmínky o vlastním vítězi, Kapistránovi a jeho křižácích!

Oba zemřeli brzy po těchto krutých bojích téhož roku 1456, sv. Jan 23. října. Ostatky jeho nejsou známy, ale památka na jeho ohromnou práci jest zachována a v nejednom směru spisem Hoferovým podle zásluhy obnovena.

*

-as. — Z rumunské pravoslavné církve.

Stát a pravoslavná církev v Rumunsku hledí věnovati všemožnou péči mládeži. Byla zřízena oficiální organisace pro všecku mládež na vojenském podkladě, t. zv. „strajeri“ (strážci), kterou vedou důstojníci. Církev dosáhla již před několika lety, že v obecných školách kněží vyučují náboženství. Vyučování „filosofické“ na středních školách od profesorů-laiků není vždy nejlepší. Na vysokých školách se uznává důležitost náboženské praxe. Školní rok 1936/7 byl v Bukurešti zahájen bohoslužbou.

Pravoslavné kněžstvo prožívá důležitou změnu, neboť jenom ti kandidáti jsou svěceni, kteří mají universitní vzdělání. Hmotné poměry duchovních nejsou dosud řádně upraveny. Theologické vyučování musí býti též upraveno, neboť absolventi theologických fakult se nebudou věnovati pouze vyučování, nýbrž i duchovní správě. Od kandidátů vyšších úřadů církevních se žádá diplom theologického vyššího ústavu.

V přítomné obnově pravoslavné církve rumunské zůstalo nejvíce pozadu mnišstvo. Jeho postavení hmotné i kanonické je těžké, rovněž tak nevědomost mnohých jeho členů. Kláštery jsou závislé na diecézním biskupovi a nemají práva volby. Až do přítomné doby pravoslavné mnišstvo bylo čistě kontemplativní. Dnes se projevuje jisté hnutí k aktivnímu životu. Iniciátorem jest patriarcha Miron Christea. V úvahu přicházejí v první řadě řeholnice pro ošetřování nemocných, potom pro vyučování školní.

Zdalo by se, že když biskup musí příslušet k řeholnímu stavu, je to pro tento velikým dobrodiním. Leč často tomu tak není. Kariéra světských kněží bývá někdy velmi rychlá, takže nemohou náležitě vniknouti do řeholního života. Tak na př. biskup Irenej byl před krátkým časem, kdy se nazýval prof. Mihalcescu, učitelem theologie v Bukurešti. Po smrti své ženy se stal mnichem a brzo poté světícím biskupem v Bukurešti.

Aby se zvedla úroveň mnišského vzdělání, byl založen již před desíti roky zvláštní mnišský seminář v klášteře cernickém u Bukurešti. Je to osmileté řecko-latinské lyceum, určené pouze schopným žákům. Vysvědčení opravňuje ke vstupu na universitu pouze pro ty žáky, kteří si zvolili řeholní život, jiní toto oprávnění ztrácejí. Ti, kteří dokončí universitní vzdělání, budou určení za představené klášterů.

Hmotné poměry kněžstva, jak bylo řečeno, jsou neutěšené. Podle rumunské ústavy výlohy na udržování kultů a jejich zařízení budou hrazeny v první řadě z vlastních jejich příjmů, zřízených a spravovaných dle statutu. Tam, kde vlastní zdroje nedostačí, stát to doplní. R. 1925 byl pořízen inventář církevního majetku. Nový zákon byl promulgován r. 1934, dle něhož mají býti udělovány duchovním podpory v hojnější míře. Při rozpočtu na r. 1935/6 byl již vzat v úvahu. Příspěvky jsou však placeny opožděně. Rumunsko je ve skutečnosti laický stát i když národ ve své většině je pravoslavný. Pravoslavná církev nemá tedy žádné výhody, jak dokazoval V. Nistor v delší stati v čas. „Revue de Transylvanie“ (1935, č. 1). Z 18 milionů obyv. je náboženství pravoslavného 13 milionů (73%), 2,550.000 katolíků (13,5%), ostatek jsou protestanté (1,100.000, 6%), židé, mohamedáni a j. Pravoslavná církev dostala v r. 1935/6 podle rozpočtu 345,000.000 lei, ostatní 112,000.000.

Nejtěžším náboženským problémem Rumunska je vzrůst sekt, zvláště v Bessarabii a Moldavii. Jsou to baptisté, adventisté, millenaristé, nazaréni atd. Přesný jejich počet není možno určit. Platí pro ně nařízení z 21. dubna 1937. Stát se zabývá touto otázkou, protože různé sekty působí často nepokoje sociální.

★

-as. — R u s k o.

Podle sčítání lidu na začátku r. 1937 asi 40% obyv. se prohlásilo za věřící. Bezbožníci pod svým vůdcem Jaroslavským zahajují novou činnost. Z moskevské „Pravdy“ (15/4 1937), kde generální tajemník komsomolu Kosarev píše o protináboženské propagandě a úkolech komsomolu, jakož i z článku Jaroslavského v čas. „Trud“ jest vidno, že náboženská otázka stále zaměstnává a znepokojuje bolševiky. V Moskvě působí podle nich 943 služebníků kultu. Kosarev přiznává, že mnozí se domáhají opětného otevření chrámů, na př. v kujbyševské gubernii. Během revoluce bylo tam zavřeno 1173 kostelů (před ním jich bylo asi 2200). Takových žádostí bylo podáno r. 1935 celkem 60,

r. 1936 pak už 336. Velmi též rozčiluje bolševiky i to, že mezi kom-somolci jsou věřící. Nakonec Kosarev píše: „Je absurdní domněnka, že slova sovětské ústavy o svobodě vykonávají náboženský kult jsou signálem k zastavení protináboženské propagandy. Na poměru komunistů k náboženství ústava ničeho nemění, ani zmírnění propagandy komunistické, ba naopak předpokládá její zesílení, zvláště na frontě protináboženské (v tom má pravdu, neboť podle nové ústavy je zaručena toliko svoboda kultu, nikoli náboženské propagandy — pozn. pis.). Nezbyvá než s trpělivostí a vytrvalostí očišťovat mozky komunistické mládeže od všeliké plísně náboženské, vysvětlovati, že komunismus není s náboženstvím slučitelný. Výchova komunistická vyžaduje, aby propaganda atheismu byla postavena na širokou základnu. Protináboženská práce musí býti rozvinuta v každé oblasti a organizaci. Propaganda atheismu musí býti rozšířena na všecku mládež Sovětského svazu. Tato mládež musí býti beznáboženská. Mladý pokrokový sovětský člověk nemůže býti současně člověkem náboženským.“

Mezi důvody zostřené protináboženské propagandy uvádí profesor Fedotov v čas. „Novaja Rossija“ (č. 24) ten, že bolševici se obávají tajných budoucích voleb podle nové ústavy, neboť „kul-tové společnosti“ jsou jediné, které poskytují svým členům pravou svobodu. Pracuje se dále pomluvami i terorem. V době, kdy se hledají na všech stranách Sovětského svazu špehouni a zrádci, trockisté, jsou i duchovní osoby různých vyznání obviňovány z podobných přečinů. Mnozí z pravoslavných kněží byli proto zastřeleni. Bolševici odůvodňovali to tím, že prý kněží zpovídají lid, při tom se dovídají různá tajemství a ta pak prozrazují cizím státům. Katoličtí kněží, kterých tam ostatně není mnoho, zvláště v západní části Sovětského svazu, nejsou ovšem z tohoto podezření vyňati. Ty mají bolševici zvláště na mušce. Jaroslavský prohlásil, že všemi prostředky se budou snažiti o zničení katolicismu v Rusku.

Bolševici doznávají neúspěch své protináboženské propagandy, ale to je jenom pobádá k další činnosti. Leč zase naopak ožívá náboženské smýšlení v lidu. Vdova po Leninovi, Krupskaja, doznává, že vliv církve na ruský lid je dosud veliký. Rovněž Jaroslavský prohlašuje za mylné mínění, jako by mezi věřícími byli pouze staří lidé a ženy, naopak jsou jimi mnozí mezi komunistickou mládeží, dělníky, stachanovci a j.

★

Konnersreuth.

Zpráv v nejnovější době ubylo. Zdá se, že se tam podstatně nic nezměnilo. Lvovský arcibiskup Dr. Josef Teodorovicz vydal velmi sympathický spis „Konnersreuth im Lichte der Mystik u. Psychologie“, ale ani ten už nevzbudil přiměřeného ohlasu. V Němcích nepříznivě působilo, že otec T. Neumannové vyzván byv po b. biskupské konferenci (1932), aby dceru dal na pozorování některé klinice, přivoliil jen pod výminkou, aby matka mohla s ní na kliniku a aby

se nedály žádné lékařské experimenty. Vykládalo se to za neuctivost k biskupům, jimž ovšem nejde než o zjištěnou pravdu, a za neodůvodněnou nedůvěru k lékařům a ošetřovatelkám. Dáno pak na srozuměnou, aby se návštěvy omezovaly a z Konnersreuthu nedělalo poutní místo. Jelikož do veřejnosti pronikly také zprávy o dotazech a odpovědích, týkajících se věcí záhrobních, žádá se, aby ti, kteří jsou kolem N-ové, takové otázky znemožnili. Sám Teodorowicz praví: „třeba se varovati toho, aby Konnersreuth byl pokládán za místo zjevení“ (Offenbarungsort). O dotazech vědeckých ostatně tu již také psáno.

★

Berlin

má nyní 4.25 milionu obyvatel, z nich asi 430.000 katolíků, 58 kostelů a 90 kaplí.

★

Unie.

27/5 ve Vatikáně vydaná „Instructio de cura pastorali christi-fidelium orientalium“ mezi závady unie vytýká a odsuzuje zvláště nacionalismus; rozumí především arci polský.

★

Anglikánští duchovní

vracející se do církve ocítají se v nesnázích hmotných, nemají-li s dostatek rodinného majetku nebo nenajde-li se přiměřené zaměstnání s přiměřeným platem pro ně a pro rodinu. Bylo nutno i v tom se jich ujmouti. Společnost za tím účelem ustavená mohla vloni 249ti takovým duchovním rozdělit 11.000 liber sterl., t. j. přes 15 set tisíc K.

★

Japonsko

bez Koreje a Formosy má přes 65 mil. obyvatel, z nich 103.271 katolíků. Ústřední seminář má 105 čekatelů kněžství, katolická universita v Tokyó 533 posluchačů (ovšem i nekatolíky), střední školy katolické přes 3000 chlapců a přes padesáta tisíce děvčat.

Na Korei nastal teď, po krutých pronásledováních korejských císařů, klid, a misie květají.

Nynější válka zuří právě v čínských střediskách katolických misii, ale nutno obojí válčící straně přiznati, že se jich úředně co možno šetří. Že i v náboženském směru způsobí válka velké převraty, nutno předpokládati. Obojí vláda se ke katolíkům chová snášlivě, ačkoli Čangajšek jest protestantem. Katolický světový boj proti bolševictví jest vítán i Japonsku, které se proti němu brání nejen doma, ale i v lehce mu z Ruska přístupné Číně. Velké věci jsou ve hře!

★

nn. — Pobeřlohořská Olomucensia. (Č. d.)

Září, 1. 1640, s. l. K nejmenovanému. Konsistoř se od něho dovídá, že Karel Sack otálí s provedením rozsudku. Konsistoř tedy nařizuje, aby do 14 dnů učinil uroz. Alžb. Vlachovské zadost, protože duchovní soud chce, aby se každému dostalo dle práva.

Srpen, 25. 1640, Olomouc. Nejmenovanému knížeti se odpovídá na dotaz, může-li ke stavbě fary použití kostelních peněz. Sděluje se mu, že dle dosavadních zvyklostí v zemi činili tak farníci, proto ať nechá kostelní peníze „in gutter Ruh“.

Září, 2. 1640, Brno. Kašpar Karas z Rhombsteina nařizuje modlení za mír, aby výsledek řezenského sněmu byl šťastný.

Září, 7. 1640. Konsistoř sděluje, že nemá žádného kněze pro Kurdějov, proto znovu odkazuje na faráře hustopečského, jenž má kaplana a proto prý tam může dojíždět.

Září, 22. 1640, Brno. Gen. vikář oznamuje všem, že vídeňský biskup Filip Fridrich¹⁾ bude 28. t. m. ordinovati v Brně. Ať se tam tedy 27. září dostaví všichni kandidáti.

Říjen, 6. 1640, Brno. Konsistoř poroučí mladému Sackovi již po třetí, by složil 500 říš. tolarů. Jeho zástupce má 13. října přijíti do konsistoře.

Říjen, 8. 1640, Brno. Konsistoř oznamuje Jindřichu Buriánovi ze Žampachu, pánu na Hodoníně a Miloticích, ať se postará, by kněz konající duchovní správu v Kurdějově dostal za svou namáhavou práci všechno, co mu v Kurdějově patří. Tato farnost bude administrována z Hustopečí, ale jen zatím.

Říjen, 1640. Oznamuje se, že není možno instalovati faráře konického Matěje Biskupice v Laškově, protože v rejstřících se žádný farář v Laškově nenachází. Před Bílou horou byla do Laškova přenesena duch. správa z Přemyslovic.²⁾

Říjen, 1640. Konsistoř žádá boskovickou vrchnost³⁾ o přiznání desátku boskov. faráři Albertu Klimkovičovi. Zjistilať ze starých rejstříků, že mu právem náleží.

Prosinec, 12. 1640. Konsistoř k novému pánovi na Bludově.⁴⁾ Blahopřeje mu k uvázání v nový statek a doufá, že jako katolický kavalír uvede celé panství do katolické církve. Při tom se však přiznává, že nemá kněží k tomu potřebných, tak že mu nemůže dodat ani ty dva, o které žádá. Zatím prý mohou v Bludově a Holasovičkách pracovati jesuité z Opavy.

Prosinec, 12. 1640, Olomouc. Biskupovi Leopoldu Vilémovi. Konsistoř obdržela od něho supliku podanou Katětinou Hoffmannovou,

¹⁾ v. Breuner (1639—69). Viz Gams, Series episcoporum etc. (2. vyd.), str. 322.

²⁾ Stalo se někdy před r. 1616, kdy farář v Laškově Vojtěch byl zároveň farářem v Přemyslovicích. (Volný, Kirch. Top. Br. Diöz., II, 1, 397.)

³⁾ Ovdovělá Eliška ze Zástřizlů, provd. za Breunera ze Stubingen.

⁴⁾ Krištof Pavel z Liechtensteina-Kastelkorna.

roz. z Gillis,¹⁾ vdovou po svob. p. Volfgangu Hoffmannovi, aby manžel její směl býti pochován v rodinné hrobce kostela rymařovského, a to tiše, bez církv. obřadů. Konsistoř zjišťuje, že nebožtík patřil k zarytým protestantům, za bludy bojoval a působil na poddané, aby se katolíky nestali. Pro heresi opustil zemi a odešel do Polska. Na poukaz vdovy, že jeho rodiče dvakrát postavili shořelý kostel rymařovský s farou a složili na vydržování faráře 3000 r., odpovídá konsistoř, že ničeho o tom neví, protože to bylo ne pro katolické kněze, nýbrž pro predikanty.²⁾ Proto jest rozhodně proti pochování Hoffmanna ve farním kostele, právě tak jako učinili u Zikm. Tyf-fenbacha, který měl býti pochován v Drnholci.

Prosinec, 1640. Připomíná se P. Pavel Škraboň, český kazatel v Jihlavě.

Leden, 25. 1641, Olomouc. Nejmenovanému se oznamuje resignace ždánického faráře Petra Ostresia se žádostí, by se postaral o jiného kněze. Odchod kněze byl zaviněn nepovoleností patrona i farníků, jimž oznámeno, že stavba či obnova fary jest povinností farníků, nikoli faráře.

Březen, 15. 1641, Olomouc. K nejmenovanému šlechtici. Pisatel dostal list svého biskupa dat. 26. února prostřednictvím podpluk. Hansmanna. Pisatel byl ve službách † prel. Platýze i za jeho nemoci. Sám tehdy stonal, mnoho zakusil, pak byl od panny Anny Masděrovské (sic) ve zlém propuštěn. Prohlašuje: Testament (moravský) vyhotovil Platýz v Mikulově dříve než-li on k němu přišel, kodicil napsal 1—2 roky před smrtí. Panna Anna ho napsala sama, pisatel ho opsál, Platýz ho podepsal, on mu při tom vedl ruku. Český testament byl napsán v Praze. Panna Anna měla naprostou vládu nad služebnictvem „also und dergestallt, dass offft besagter seliger Herr Plateis öfffters keines Kreutzers mächtig gewesen,“ jak nemůže p. Mráz zamlčeti. Karel Bedř. Platýz zná zevrubně celé chování panny Anny v Praze a pisateli jest proto líto, že by měl býti (Karel Bedř.) připraven o dědictví.

Žáří, 5. 1641. Nejmenovanému knížeti. Konsistoř potvrzuje jeho dopis z 29. srpna, po jehož obdržení zavolala stavitele. Ten předložil své požadavky. Knížeti se doporučuje, by opatřil staveb. materiál, zvláště pak okna a dlažbu kolem kostela, aby netrpěl počasím. Materiál ten ať jest zjednáán, aby se stavitel nemohl vymlouvati.

Prosinec, 12. 1641. K biskupovi Leopoldovi Vilémovi. Za nepokojných časů jest gen. visitace nemožná, tedy děkani budou visitovati sami, jsouce doprovázeni kons. notářem. Zvláště bude zkoumán poměr děkana ku kněžstvu. O tom bude referováno konsistoři. Mimo

¹⁾ Volfgang byl syn Ondřeje Hoffmanna, manželkou jeho byla Kateřina Barb. sv. paní z Gillis a na Gostovicích (v Polsku). Volfgang zemřel v r. 1641 v Lise u Gostovic, tedy asi na statku své ženy, ve věku 34 let. (Pilňáček, 225.)

²⁾ Konsistoř rebyla zde přesně informována, neboť odkaz pro predikanty učinil Volfgangův otec Ondřej (1616), dav jim 500 tolarů s výslovným prohlášením, že nikdo nesmí dotace požívatí nežli luterští pastoři. (Volný, Kirchl. Top. Olm. Erzdiöz. IV, 95.)

to jest při visitacích přihlížeti k místům způsobilým k založení nových děkanství. Budtež obnovena nařízení kard. Dietrichsteina o konání odpoledních katechesí a rozeslána hned budtež všem farářům. Děkani mají co nejdříve zpravit konsistoř, kde se ještě zdržují tajní predikanti a zda-li jsou domácí či emigranti a kde bydlí. Při tom děkani mají i uvéstí jména příslušných patronů. Do oběžníku farářům určeného budiž výslovně vsunuto, aby faráři vždy, zvláště však o velikonocích, žádali od svých penitentů zpovědní cedulky.

Prosinec, 17. 1641, Olomouc. Biskupovi. Konsistorní notář jest velmi přetížen, neb má obstarávati „expeditiones lateinische, teutsche und böhmische“ a má za to 50 rýn. ročně. Proto se doporučuje zlepšiti mu příjmy a kromě toho zavéstí úřad registrátora a kursora čili kancelisty (pro vzrůstající stále agendu).

Únor, 17. 1642, Olomouc. Kašpar Karas z Rhombsteina intimuje přípis biskupa Leopolda, kterým žádá, by co nejdříve dostal soupis všech nekatolíků olomoucké diecése. Pro velkou její rozsáhlost mohou tento rozkaz provéstí jen faráři. Gen. vikář jich tedy jménem biskupovým žádá, aby za týden po obdržení tohoto listu dodali mu seznam všech predikantů, pánů, měšťanů, sedláků obojího pohlaví ve své farnosti s udáním příčiny, proč nechtějí konvertovati.

Duben, 16. 1642. Konsistoř se ohrazuje proti nárokům vrchnosti na budovu sboru v Jevíčku, poukazujíc, že Ferdinand II. předal kard. Dietrichsteinovi a jeho nástupcům nejen farní kostel, nýbrž i sbor s veškerým příslušenstvím. Biskup tedy může na základě práva sobě daného disponovati se sborem dle libosti a vrchnost (jakožto katolický kavalír) má věděti, aby „ono zpustlé místo“ bylo zase zřízeno ke cti a chvále boží.

Září, 11. 1642, Brno. Gen. vikář sděluje biskupovi, že chce visitovati děkany, pokud to současné zmatky budou dovolovati.

Září, 11. 1642, Brno. Týž témuž. Dostal jeho rozkaz s připojenou kopií císařova listu stran sčítání nekatolíků s a ním souvisící katol. reformace. Z přílohy biskup pozná, že (na základě jeho přípisu z 12. pros. 1641) dal v diecési provéstí sčítání protestantů (kolik a kde?) a dle došlých výkazů zjistil, že jich je na Moravě ještě 40 tisíc. V Římě žádal pisatel pomocí bisk. agenta o fakultu absolvovati a haeresi, ale dosud ničeho neobdržel. Ani pisatel, ani konsistoř nikdy vůbec nepomyslili na katol. reformaci, o níž se dočítá v listě císařově „undt besturtzet mich nit wenig, dass man mit solicher Mulden und Ubel fundirten Relation Ihr. Keys. Mayestät bei so verrutter Zeit die mit andern hochwichtigen Negotien uberhauffet, behelligen darf. . .“ Z přiložené kopie vysvítá, že jde jen o soupis nekatolíků a nikoliv o katol. reformaci nařízenou biskupem. Prosí biskupa, aby napříště nedopřál takovým našeptávačům slechu.

Září, 20. 1642, Brno. Maximiliánovi z Dietrichsteina. Presentoval Fr. Ant. Stengelice na onu faru. Biskup oznámil, že řeholníci nemají byti již presentováni, neboť počet kněží světských stoupá, tak že již není pro ně beneficí.

Únor, 12. 1644, Brno. Úředníkovi v Chrlicích. Matěj Petrasius, farář v Tuřanech, si stěžuje na poddané, kteří pohřbívají sami, aniž by jej uvědomili. Dle nové smlouvy má dostati pivo, to mu však farníci odpírají. Úředníci prý se k němu, když protestoval, zachovali hrubě.

Únor, 12. 1644, Brno. Úředníkovi v Křetině. Premonstrát Vít Jelitovský jest presentován pro panství křetínské, t. j. pro Nēm. Bělou, Vítějoves, Bohuňov. Zároveň se nařizuje vypověděti z diecése Jiřího Grabského pro nepřikladný život, o čemž se píše i pražské konsistoři.

Únor, 13. 1644, Brno. Milotovi ze Zástřizlů. S radostí vítají jeho zprávu o vysvěcení „die reaedificierte Kirch undt den Zbor“ v Buchlovicích. V zimě to nelze provésti. Konsistoř zároveň dovoluje uložiti zesnulou matku Zástřizlovu v zám. kapli se všemi poctami¹⁾.

Únor, 22. 1644, Brno. Hejtmanovi v Chrlicích. Dosud neodpověděl na dopis. Zastřelenou služku na ostudu biskupovi pohřbili bez faráře. Též i jedna matka pochovala bez církevních obřadů dítě „bei der Marter“. To jest opovrhování círk. iurisdikci.

Únor, 26. 1644, Brno. Konsistoř doporučuje obnoviti zruinovaný kostel v Tuřanech.

Únor, 24. 1644, Brno. Městu Kroměříži. Tamní farní kostel nemůže býti vystavěn, proto se dovoluje konati katolické služby boží v kolegiálním chrámu sv. Mořice i exekvie. K tomu smí býti používáno i svatomořických zvonů.

Únor, 26. 1644. Brno. K pánu na Křižanově.²⁾ Čekali na jeho presentaci faráře pro Křižanov, ale nikoho dosud neohlásil. Konsistoř nemůže nechati duše opuštěné, proto mu presentuje Jana Twardavia „bis künftighin St. Georg“. Ať mu patron poskytna potřebných potravin. Konsistoř doufá, že se zachová jako katolický kavalír.

Únor, 29. 1644. Brno. Biskupovi. Gen. vikář prosí, kdyby generál Bucheim vyprostil výměnou ze švédského zajetí mohelnického děkana Václava Bern. Steckera. Jest vězněn v Uničově tak tvrdě, že jest obava o jeho život. Prosí o to duchovenstvo děkanství svitavského a mohelnického.

Březen, 23. 1644. Brno. Konsistoř potvrzuje neznámému hraběti³⁾ založení bratrstva sv. Andělů strážců.

Duben, 16. 1644. Gundakarovi z Liechtensteina. Protože Jan Tancius nedočká v Liechtensteině (Mor. Krumlov), tedy se vrátí do Přerova. Liechtenstein ať obstará faráře znalého němčiny a kaplana mluvícího česky. (P. d.)

¹⁾ Milota ze Zástřizlů, pán na Buchlově a Žeravicích, zemř. 26. dubna 1644. Jeho matka byla Alžběta Kotvrdovská z Olešnický, zemř. 1644 na Buchlově. (Pilňáček, Staromor. rodové, 249—252).

²⁾ Zdeněk Diviš Vlkovský z Oubertovic. (Kratochvil, Mor. vlastivěda, okr. Velké Meziříčí, 232).

³⁾ Jméno nečitelné.

Vědecký a umělecký.

Vitalismus.

Rozpravy o hmotě a životě zmiňují se též o výkladě poměru obou, jak jej podává vitalismus. Ale výklad ten nebývá vždy vypisován správně. Jsou totiž různé směry vitalismu. Jeden, t. z. psychovitalismus, jak jej zastupují hlavně Francé a Pauly, vysvětluje u člověka řízení životního dějstva principem poznávajícím a volním, tedy duchovým, druhý, daleko četněji zastoupený (Becher, nejčastěji jmenovaný Driesch a j.) s Aristotelem a scholastikou přijímá za životní řídítko životní tvárnost (formu, entelechii), která vede síly hmoty sice účelně, ale nepovědomě. Rozdíl obojího směru a přímých důsledků jest nasnadě.

★

Člověk — přírodní hádanka.

Jednoduchá poučka nedávné, tu a tam ještě nalévané vědy, že člověk pochází z opice, ničím nepřispěla k vysvětlení anthropogonie. Naopak, jen překážela v průzkumu skutečna, který teď vidí, že jsme od vysvětlení dále nežli jsme byli dříve.

Paleontologie hořekuje, že na rozdíl od rinocerosů, vepřů, přežvykavců, velbloudů, slonů a j., kteří mají své genealogie, člověk se jí náhle vyskytuje v diluvialní době jako parvenu bez předků. Co do zvířecího původu nebyl by jeho podstatně nadzvířecí povaze, dějinami snad všem dokázané, kdo dovedou střízlivě myslet, na ujmu, ale právě srovnání se zvířaty mu odporuje. Člověk se tělesně ve všem neukazuje jako vyšší stupeň ve vývoji organismů. Jeho ruka jest morfologicky primitivní, taktéž chrup. Slezina, ledviny, přívěšek slepého střeva ukazují podobu s nevyvinutými útvary ryb a plazů. Pro čistě přírodní život uprostřed svých příbuzných, totiž zvířat, je člověk nedostatečně vybaven — nemá drápů ani dravých zubů, má slabé svaly, nejistý pud atd. Slovem, není jen zvířetem, nýbrž bytostí duchovou bez sourodého předka, zaujímá v organické přírodě zcela zvláštní místo. Biologie může sice zjišťovati, co v něm zvířecího a co v něm od zvířete odchylného, ale co ho činí člověkem, toho svými přírodnickými prostředky nevystihne. Nepochází zcela jistě celý ze zvířete. Tělesně pak by ještě spíše opice mohly pocházeti z něho než on z nich!

★

Model jedné Kosmákovy povídky

voršílka Klementina Sterneckova zemřela 20. října 1937 v brněnském klášteře voršílek. Povídka je poslední z pěti uveřejněných r. 1888 v brněnském „Obzoru“ pod společným názvem: „Co na dně srdce

uschováno, nezapomenuto.“ (Sebr. spisy prvé vydání 1901 svazek V.) Příběh vypravován prostě, asi věrně, jak jej znali a vypravovali v klášteře. Děvče, baronessa, osiř, majetku není, příbuzní se jí nechtějí ujmouti, i ujmou se jí služební jejich rodičů, ze svého mála ji vychovají, a když i oni svět opustí, děvče vstoupí do kláštera voršilek v Brně. Slavné sliby skládá 22. října 1888. Ona vzpomínka v „Obzoru“ tedy tuto slavnost provázela. Naroz. 13. října 1855 v italské Anconě, z rodu baronů Šterneck-Daudlebský-Ehrenstein; v klášteře dostala jméno Clementina (křestním jménem, jehož diecesní katalog u jeptisek neuvádí, Josefina) a stala se ředitelkou klášterní občanské a obecné školy.

V Kosmákově životopise (s. 487) jsem poznamenal, co naše jeptiška Kosmákovi zazlívala. Zvěděl jsem to takhle: Několik let po smrti Kosmákové požádala mě, abych přišel do kláštera k rozmluvě. Tam, držíc onen svazek Kosmáka v ruce, podle pravidel klausurních, tehdy ještě přísnějších, před jednou spolusestrou rozhorleně se vyjadřovala proti tomu, že v té povídce vyličená tak bezpomocně. Bylo by, pravila, smutné, aby děvče v těch letech se nedovedlo svou práci uživiti, a poukazovala nad to na šlechtické příbuzné, ačkoli právě o těch tuším Kosmák byl psal (zda právem?), že se děvčete ujmouti nechtěli. Nedalo se ovšem už nic dělat, já rozmluvy tuze vážně nebral, jen z pohrůžky, že by její bratr zakročil, jsem se domníval, že právem mohu souditi, odkud vítr zavlá; neptal jsem se ani, kdy se o otisku té zprávy dověděla. Brněnským biskupem byl tehdy hr. Huyn. Zlý úmysl sama vyloučila slovy, že to K. dobře myslel.

Zase po letech, kdy jsem řadu neděl v tom klášterním kostele sloužil 2. mši sv., přišla jedenkrát do sakristie mi poděkovat za koliksi korun na jejich školu. Dávaly mně totiž mešní stipendium, jehož jsem, předpokládaje, že nemají nazbyt, zvláště za války, nechtěl a vrátil jim je na školu; později, vida, že jim to není vhod, jsem si je, ač nerad, nechával. Vzpomněl jsem si tehdy na onu rozmluvu, ona však se o ní nezmínila, já tedy také ne. — O. v p.!

*

Vatikánská knihovna

(Biblioteca apostolica Vaticana) vydala seznam svých tisků za posledních 50 let, jak nahoře v Knihopisu oznámeno. Jsou to: katalogy rukopisů, fototypie kodexů, různé sbírky v palácích apoštolských a p.

Prvotisků má asi 7000 (vlašských 3500, největší sbírka, jaká jest); německých má 1060.

Zajímavá a vůbec chvalně známá jest připojená *Klinika rukopisů*, kde se poškozené rukopisy opravují.

*

hd. — Hvězdná obloha v listopadu 1937.

Dne 1. listopadu 1937 zapadá slunce v 16 h. 38 m. Měsíček nepřekáží, putuje jako úzký srpek po poslední čtvrti na ranní obloze před východem slunce, až zmizí úplně s oblohy, aspoň pro naše oči, dne 3/11 bude totiž nový měsíc. Proto můžeme 1/11 okolo 18. hodiny večerní již pozorovati hvězdnou oblohu. — Když tedy okolo 18. hodiny večerní podíváme se kolmo nad sebe, uvidíme tam, jak Deneb v Labuti zrovna prochází poledníkem, přímo v našem nadhlavníku. V téže výši jako Deneb, ale poněkud už posunuta k západu, září skvělá Vega v Lýře. A hodně nížeji pod Vegou i Denebem skví se rovněž skvělý Attair v Orlovi, který jest také již na západní straně od poledníku. Tyto tři bílé, zářící stálice: Deneb-Vega-Attair tvoří onen povědomý, velký a téměř pravidelný stejnoramenný trojúhelník, jenž je znakem a ozdobou letních nocí. Deneb jest první hvězdou Labutě a zároveň horním, severním koncem Severního Kříže, jež sobě snadno sestavíme z hvězdiček Labutě. Dlouhé rameno tohoto Severního Kříže směřuje od Deneba do prostoru mezi Vegou v Lýře a mezi Attaiem v Orlovi. Asi uprostřed mezi Vegou a mezi Attaiem postřehnete sice drobnou, ale nápadnou a jiskrnou hvězdičku, jest to Albireo, skvostná, prý nejkrásnější dvojhvězda celé oblohy. Uvidíte ji pouhým okem, zřetelněji ji postřehnete i malým kukátkem, ale její utajenou, přímo nebeskou krásu vám ukáže jenom větší dalekohled, který tuto dvojhvězdu rozloží v její složky. Jedna z těchto složek jest oranžově červenožlutá a druhá modrozelená. Tyto dvě barevné hvězdy působí zvláště na něžné pohlaví ženské jako by nějakým magickým kouzlem. Zdá se jim totiž, že to tam nejsou hvězdy, nýbrž zářící drahokamy, a sice červený rubín a modrý safír. Leč ovšem a bohužel, tato nebeská krása jest nedostupná pro obyčejného pozorovatele, který nemá většího dalekohledu. — Dlouhé rameno Severního Kříže, totiž přímka Deneb-Albireo, jest vyznačeno ještě několika menšími hvězdičkami, kdežto krátké, příční rameno jest v první třetině této přímky, blíže u Deneba. Pokuste se sestavit sobě tento Severní Kříž v Labuti — a budete překvapeni jeho přesným, geometrickým tvarem.

Račte si laskavě povšimnouti západní sousedky Denebovy, skvělé Vegy. Je to skvělá, zářící, bílá hvězda, která jest školním příkladem hvězdy první velikosti. Popatřte na ni nejprve pouhým okem a pak kukátkem. Uvidíte v jejím sousedství, směrem k Denebovi, dvě drobné hvězdičky, které s Vegou tvoří malý, pěkný trojúhelníček, známý již ve středověku arabským kočovníkům.

Z těchto dvou hvězdiček jest ta horní, bližší polárce, známá Epsilon Lyrae, pěkná dvojhvězda, o jejíž rozložení v její složky se račtež pokusiti pouhým zrakem, kdo máte dobré oči, nebo kukátkem. Pod Vegou směrem k Attairovi v Orlu jest malý, dosti pravidelný kosoúhelník z drobných, ale dobře viditelných hvězdiček. V jeho dolní krátké straně jest slavná mlhovina v Lýře, v podobě kruhu nebo věnce, v jehož středu jest ještě nějaké světlé těleso nebeské. Pod

Vegou a pod Denebem je skvělý, bílý Attair v Orlovi, pod nímž a nad nímž září po jedné menší, ale jasné a skvělé hvězdíčce, které s Attaiрем tvoří pěkné a nápadné trojhvězdi. — Přímou pod Denebem jest jižněji položené malé, ale nápadné souhvězdíčko Delfin, v podobě poněkud hranaté devítky. Delfin prochází o 18. hodině večerní zároveň s Denebem poledníkem. A ještě nížeji, nad samým obzorem jest přímo pod Delfinem ekliptikální souhvězdí Kozoroha, sice málo nápadné, ale přece znatelné. Jest téměř uprostřed mezi Attaiрем a Delfinem na severu a mezi obzorem na jihu. Bystrým zrakem anebo lépe kukátkem tam uvidíte nad obzorem hlouček asi čtyř drobných, ale jiskrných hvězdíček, a to jest západní část souhvězdí Kozoroha.

Severně nad Vegou najdete malou, hranatou hlavu Drakovu, jehož tělo napřed se vine směrem k poledníku, ale pak se od poledníka vzdaluje směrem západním a ve velkém oblouku obepíná Malý Vůz a táhne se téměř přímo k severu mezi Velkým a Malým Vozem. Velký Vůz jest na severo-západní straně oblohy, sjíždí pozpátku, jak známo, zadními koly napřed dolů ku poledníku, jímž bude procházeti po 9. hodině večerní. Asi půl hodiny před půlnocí Velký Vůz již prošel na severní straně poledníkem a jeho obloukovité oje ukazuje přímo dolů k obzoru na severní bod, to jest onen bod, v němž poledník dotýká se obzoru na severní straně. Západně od Vegy a přímo pod hlavou Drakovou jest velké souhvězdí Herkules, mající podobu velkého roztaženého H. V horní části tohoto písmene H jest slavná hvězdokupa M 13, která dle obecného tvrzení obsahuje aspoň 5000 stálic, ačkoliv starší Herschel tvrdil, že je jich tam 14.000, pohled vzácný a uchvacující, ale pro nás obyčejné smrtelníky bohužel nedostupný. Tuto velkolepou krásu nebeskou nám ukáže jenom velký dalekohled hvězdářský.

Dále k západu jest malé, ale líbezné souhvězdíčko Severní Koruny v podobě královské čelenky, v jejímž středu září skvělá bílá Gemma-Drahokam. A ještě dále k západu jest velký a skvělý Boótes-Volař, jehož horní část, sousedící se Severní Korunou, má podobu papírového draka, jakého jsme pouštivali do vzduchu v mládí. V dolní části Volaře jest červenožlutý, zářící Arkturus, jenž už už se chystá zapadnouti pod obzor.

Prostor západní oblohy pod souhvězdími Severní Koruny a Herkulesa vyplňuje velké, ale málo výrazné a nenápadné souhvězdí Hada a Hadonoše.

Střed východní oblohy zabírá velký, téměř pravidelný čtverec Pegasův, nebeského oře básníků. Pro svůj čtverhranný tvar nazývá se také Velkým Nebeským Stolem. Uvnitř tohoto čtverce jest nápadně málo hvězdíček. Hvězd velkých, skvělých tam vůbec není. Pro nás jest Pegasův čtverec důležitým a pohodlným pomocníkem při určování polohy jarního bodu čili bodu jarní rovnodennosti, kterýžto velmi důležitý bod se nachází pod východní svislou stranou tohoto čtverce Pegasova. Již na to bylo minule zkrátka upozorněno. Podíváme se na to pohodlně a pdzorně až na konci roku, až jarní bod bude zvečera procházeti poledníkem.

K velkému čtverci Pegasovu pojí se směrem severo-východním mírný oblouk souhvězdí Andromedy. Jsou to především tři jasné, bílé hvězdy, které září asi tak jako hvězdy Velkého Vozu. Tyto tři jasné hvězdy tvoří mírný oblouk Andromedy a jsou jako by pokračováním horní, vodorovné strany Pegasova čtverce. Tyto tři hvězdy mají také svá zvláštní a sice arabská jména. První se jmenuje Sirrach, prostřední Mirrach a třetí, nejvíce vzdálená od Pegasova čtverce, jmenuje se Alamak. Zvláštní je zde okolnost, že první hvězda: Sirrach, je společná i čtverci Pegasovu i Andromedě. A když přihlédnete blíže a pozorněji ke spojeným souhvězdím Pegasus-Andromeda, shledáte ke všemu překvapení, že tato dvě souhvězdí jsou spojena jako hodně zvětšený Velký Vůz. Čtverec Pegasův představuje v tomto spojení vůz a Andromeda zastupuje oje. Podobnost jest i v tom, že i tato dvě souhvězdí postupují jako Velký Vůz pozpátku od východu k západu, tedy stejným směrem. Nad prostřední hvězdou Andromedy postřehne bystré oko něco jako šedý mráček, jest to slavná spirálovitá mlhovina Andromedy, která je školním a klasickým pravzorem mlhovin spirálovitých. Uvidíte ji již pouhým okem, dobré kukátko vám snad ukáže již její spirálovité záhyby, ale teprve velký dalekohled vám zjeví veškeru její nebeskou krásu.

Přesně nad Andromedou jest souhvězdí Kassiopeje, v podobě velkého písmene W nebo s opačné strany jako velké M a těsně vedle Kassiopeje jest směrem ku poledníku malé a slabší, ale přece nápadné, domkovitě seskupené souhvězdí Cefeus, jehož hrot směřuje ku polárce. Těsně pod Alamakem, hvězdy to Andromedy, nejdále k severu-východu položené, jest malé, ale dobře viditelné souhvězdíčko Triangulum (Trojúhelník), poněvadž má tento geometrický tvar, a ještě poněkud nížeji jest malé, ale nápadné souhvězdíčko Berana-Skopce, jehož tři nápadné hvězdy ukazují jako ohnutý ukazováček dolů k obzoru.

Když prodloužíte oblouk Andromedy přes Alamaka dále k severu, dostanete se do skvělého souhvězdí Persea, o němž bude řeč později, až se Perseus přiblíží více k poledníku. A když oblouk Andromedy prodloužíme ještě dále, přes Persea na sever, objevíme tam na severo-východě od poledníku nízko nad obzorem skvělou, zářící a mihotavou hvězdu, jest to Capella-Kozička ve Vozkovi. Capella jest jako Vega pravzorem hvězdy první velikosti, patří jako naše slunce ke hvězdám žlutým. Podívejte se na Kozičku kukátkem a budete jistě až oslnění její skvělou zářící krásou. Bude se vám zdát, že se Kozička nepokojně třepetá, že jako opravdová kozička zrovna poskakuje a budete-li pomalu pohybovat kukátkem, bude se vám zdát, jakoby z ní až jiskry sršely, a sice jiskry v barvách duhových. To jest ovšem všechno klamání a šálení smyslové, způsobené neklidným ovzduším nad obzorem, které jest tam nasyceno parami.

Z oběžnic nelze Merkura viděti. Bylté 29/10 v horní konjunkci se sluncem, byl tedy za sluncem, od nás nejvíce vzdálen, jest v blízkosti slunce a proto jest neviditelný. — V e n u š e-Krasopaní září sice ještě

jako jitřenka na východní ranní obloze před východem slunce, ale její sláva upadá. Na konci listopadu bude vycházeti jen asi půl druhé hodiny před sluncem. — *Mars* a *Jupiter* putují jako hodní sousedé v nejjihnější části ekliptiky, a sice v souhvězdí Střelce, který na začátku listopadu zvečera již prošel poledníkem a jest tedy již na západu od poledníka. *Mars* jako rychlejší spěchá ze souhvězdí Střelce ke Kozorohovi, který, jak již bylo řečeno, na začátku listopadu okolo 6. hodiny zrovna prochází poledníkem. *Jupiter* jako starší, usedlejší zůstává v souhvězdí Střelce. Oba jsou hodně nízko nad obzorem, v jehož parách a mlhách se utápějí. Jen za velmi příznivých okolností bude možno je nalézt, snad kukátkem. Víme, že je možno rozeznati je od sebe dle barvy: *Mars* je červený a *Jupiter* bílý nebo žlutavý. — *Saturn* září v okolí jarního bodu pod velkým čtvercem Pegasovým zvečera a zapadá na začátku listopadu okolo 3. hodiny ranní, na konci měsíce již brzy po půlnoci. Pod velkým čtvercem Pegasovým září nizoučko nad obzorem velká, jasná, bílá hvězda, jest to *Fomalhaut* v Jižní Rybě. Na severo-východní obloze, směrem od Kozíčky k východnímu bodu, pozdravují nás líbezné *Plejady*, *Sedmihvězdí čili Kuřátka* ze souhvězdí *Býka*.

Ze souhvězdí ekliptikálních jsou v listopadu na obzoru tato: nejdále k západu jest posunuto souhvězdí Střelce, v němž jest zimní bod, ve kterém slunce klesá v zimě nejnižše k obzoru. Nyní tam putuje *Mars* a *Jupiter*. Okolo 6. hodiny večerní zrovna prochází poledníkem Kozoroh. Dále na východ od Kozoroha jest *Vodnář*, pod nímž září bílý *Fomalhaut* v Jižní Rybě. Pod čtvercem Pegasovým jest souhvězdí *Ryb* a v něm jarní bod. Nejdále k východu jest *Beran-Skopec*. *Beran-Skopec* jest souhvězdí maličké, ale výrazné a nápadné. Naleznete jej pohodlně takto: spojte v duchu přímou čarou polárku s *Alamakiem*, to jest s poslední hvězdou *Andromedy*, směřující na sever do souhvězdí *Persea*. Tuto čaru *Polárka-Alamak* prodlužte ještě o jednu třetinu její délky přes *Alamaka* směrem k obzoru. Na této třetině leží napřed v sousedství *Alamaka* malé souhvězdíčko *Triangulum*: *Trojúhelník*, jehož tři hvězdy snadno naleznete, a na konci této třetiny jest souhvězdíčko *Beran-Skopec*, jehož tři výrazné a nápadné hvězdy ukazují jako ohnutý ukazováček dolů k obzoru. V tomto souhvězdíčku *Berana-Skopce* nalézal se asi před dvěma tisíci lety jarní bod čili bod jarní rovnodennosti, který dnes jest pod východní kolmou stranou čtverce *Pegasova*, a sice jest v souhvězdí *Ryb*. Můžete již dnes pouhým okem změřiti, o kolik tento jarní bod couvl v ekliptice od dob *Aristarchových* a *Hipparchových*. Bude o tom řeč na začátku ledna, až jarní bod bude o šesté hodině večerní procházeti poledníkem.

V listopadu bude měsíček procházeti vedle těchto jasných hvězd: 1/11 bude u *Venuše*, 5/11 u *Antáresa*, 9/11 u *Jupitera* a *Marsa*, 14/11 u *Saturna*, 19/11 u *Aldebarana* v *Býkovi*, 22/11 u *Polluxa* v *Bližních*, 24/11 u *Regulusa* ve *Velkém Lvovi*, 29/11 u *Spíky* v *Panně*. —

Dne 18/11 bude částečné zatmění měsíce. V našich krajinách bude neviditelné, protože měsíček zapadne dříve, nežli se ponoří do stínu naší země.

Za prvních dnů listopadových, kdy nebude překážeti svit luny — 3/11 jest totiž nový měsíc — račtež sobě povšimnouti také mléčné dráhy. Najdete ji hned zvečera po šesté hodině jiho-západně od poledníku, kterak tam od zimního bodu v souhvězdí Střelce vystupuje šikmo k souhvězdí Lýry s Vegou a k Orlovi s Attaiрем, zabírá celý prostor mezi Vegou a Attaiрем, obepíná celou Labuť s Denebem a se Severním Křížem, protíná zde poledník a stoupá dále do vrchu do severo-východní části oblohy. Zde zaplavuje souhvězdí Cefeя hned vedle poledníku a pak dosahuje již skvělé Kassiopeje. Další skvělou stanicí v Mléčné Dráze jest Perseus, k němuž nám ukazuje jistou cestu mírný oblouk Andromedy. Alas! v Andromedě má zde rovněž skvělého souseda v Perseovi, totiž záhadnou měnlivou hvězdu Algol, o níž bude později řeč. A konečnou stanicí Mléčné Dráhy jest zde sousedící Vozka-Auriga, v němž se mihotá skvělá, bílá, zářící Capella-Kozička. Nepřehlédněte zde nízko nad obzorem tulící se Kuřátka-Plejady v Býkovi.

Slunce vstoupí dne 22/11 do znamení Střelce, ale vlastně ze souhvězdí Vah do souhvězdí Štíra. Dne 29/11 bude slunce zrovna procházeti před Antáresem, červeným soupeřem Marsovým.

Vychovatelský.

hl. — Katecheti.

Odpovědní za náboženský výchov vůbec, tedy i mládeže, jsou duchovní správci. Doslovně se katechesí (z řec.) rozumí vyučování. Časem se katechetská práce i úřad podle své důležitosti a podle zvláštních požadavků ustálila ve zvláštní oddíl duchovní správy jakožto náboženské vyučování mládeže, v těsnější nebo volnější spojitosti s duchovní správou ve vlastním smyslu, takže u nás na př. na středních školách se zdá jako samostatnou duchovní správou, již ovšem není; jinak u lidu „katechismem“ zůstalo i snubní poučení nebo „křesťanské cvičení“ při odpolední bohoslužbě, které se dříve někde konávalo po způsobu vyučování a vyptávání školského. Samostatné katechetství zavedeno u nás za Josefa II. Pius XI. založil při kongregaci koncilu „officium catechisticum“.

Každý katecheta jest u nás tedy pomocníkem duchovní správy v určitém úkole. Není však kaplanem (kooperátorem), ačkoli někdy, na př. o prázdninách, mu biskup může přikázati pravidelnou výpomoc v duchovní správě. Olomoucký arcibiskup Dr. Kohn se pokoušel připojiti katechety (o nichž se někdy mluvilo jako o quasi-sacerdotes, bývalí kněží a j.) těsněji k duchovním správcům místa, ale naráželo to na různé překážky (byt a j.).

Prof. německé pražské university ThDr. A. Kindermann vydal letos v Litoměřicích svým nákladem spisek „Die kirchenrechtliche Stellung systemisierter Katecheten in der ČSR.“ Probírá dobře poměry, jak jsou, ale právě podle nich možno posouditi, co by ještě býti mělo, t. j. na základě společných porad farářů s katechety návrh pro církevní úřady, aby se poměry ty řádně a závazně upravily. Clara pacta — boni amici i zde, čehož vždycky nebývá.

Institute katechetů laických pak, jež se hojně vžívá bude vedle toho vyžadovati i jiných právních a kázeňských opatření

*

Svobodné školy ve Francii

totíž školy katolické, s náboženstvím, ulevují státnímu rozpočtu nejméně o 100 milionů franků. Dvojnásobně si katolíci na školství platí ovšem i jinde, v Anglii, v Americe atd. K údivu nad touto obětovností pojí se u nás údiv, že si aspeň ve Francii podle jména katolické nedovedou od státu vymoci nějaké podpory na toto školství.

Ze zpráv o tamních bojích politických víme, že o to usilují, ale od zavedení laické školy marně; to snad dříve v Anglii neb Americe něčeho dosáhnou! Nepřátelům náboženské výuky pramálo imponuje, že jim katolíci břímě školských výdajů tolik ulevují. Známa věc: ať státní finance třeba zkrachují, jen když náboženství nebude! Vždyť napořád se opakuji sněmovní hlasy, aby svobodné školství bylo zrušeno zákonem a vůbec zakázáno.

Hospodářsko-socialní.

Pozemkové reformy v Maďarsku. Zavodňování. Vysoušení.

Půda úrodnosti proslulá v dolních Uhrách (Alföld) má z části tu velikou nevýhodu, že často vysychá a tedy nedává tolik úrody, kolik by průměrem mohla, v každém případě pak nejistými činí výpočty o pravděpodobném výnosu, což ovšem ztěžuje rozpočty jak státní tak soukromé. Nyní podána sněmu předloha na umělé zavodňování širých ploch u střední Tisy. Podaří-li se začáteční práce, mají býti vedeny dále, takže by za 12—15 let celé obrovské dílo bylo hotovo. Státní rozpočet určuje na ně 5 mil. pengö ročně. Celé hospodářství toho kraje by se tímto zavodňováním změnilo a ovšem zlepšilo a lze předpokládati, že takto dojde také na spravedlivější rozdělení půdy, jehož je v Maďarsku velice potřebí. — Z E g y p t a přichází zpráva o dostavění 4. nilské přehrady u Sudanu, opět jednom velikém vítězství ducha nad přírodou. Nilské záplavy (jež se staly i příslovními ve smyslu úplatků) umožňují trojnásobnou žeň ročně při práci méně namahavé, než bývá na př. v našich hornatých krajích. Nové stavidlo rozmnoží ovšem další sklizně. Avšak spolu přicházejí zprávy o nepříznivých účincích zavodňování, snad výparů z nilských vod, na z d r a v í tamního obyvatelstva: pozorovati prý na něm jakousi zmalátnělost a menší odolnost k tělesné námaze, jež by mohla vésti k degeneraci.

Opak zavodňování, vysoušení, prospěl na četných místech rovněž výživě i zdravotě. V italské Litorii po dlouhém, ale malátném úsilí trapistů (eukalyptus!) vysušení malarionosné bažiny p o n t i n s k é nyní rázná ruka jejich vysušením zjednala živobyti aspoň 200.000 lidí. Na naší P o d k a r p a t s k é R u s i je „Černý močál“, ještě větší než močály pontinské, ale na ten ještě nedošlo, ač by to nebyl podnik nijak krkolomný, ale za to v nejednom směru výnosný.

*

Sicilie.

Jméno mimo školy nám už takofka cizí oživilo v tisku dozorcí cestou Mussoliniho, v tisku především arcit italském, který teprve nyní důrazněji poukazuje na potřebnou práci opravnou.

Sicilie jest zemí rolnickou, avšak zemí latifundií, jichž během staletí sice mnoho ubylo, ale jest pořád ještě dost, aby citelně byla poškozována výživa Italie. Velkostatek je tu obyčejně spojen s „absentismem“, totiž jeho majetníci na něm nebydlí. Ve dvoře bydlívá jen správce s několika čeledíny; rolnickou práci konají lidé, usazení v blízkých městech a obcích, v obydlích všelijakých; ze 4 milionů sicilského obyvatelstva bydlí 91 % v těchto uzavřených obcích, jen 9 % na volném venkově, kteréžto % uvnitř země místy klesá na 1 %. Kusy pozemků obdělávají nájemníci, kteří je časem střídají a tedy ovšem hledí z nich za svou dobu vyssáti co nejvíc.

Politický.

U n á s.

2. září datována papežská bulla, již nově ohraničeny některé diecése na jižním Slovensku a na jižní Moravě, pokud dříve měly částky také na území nyní maďarském nebo rakouském. Bulla t. z. cirkumskripční, listina ovšem čistě církevní, náboženská, i nelze než hrubou nepřesností nazvat, když (i v katolickém tisku a od theologů!) se zatahuje na pole politické, abychom se, jak si ti lidé snad myslí, zalichotili našim vlastencům, že sám papež hranice čs. státu uznal. Nikoli! Zde papež nemá co uznávat, jako naopak nemá (nepřímo) co zakazovat maďarské irredentě, leda nedovolené prostředky. Papež prostě, v zájmu duchovní správy, smlouvaje s čs. státem *modus vivendi*, určil ve shodě s touto druhou smluvní stranou, jak se její rozšířené území má církevně („*Ad ecclesiastici regiminis*“ začíná bulla!) spravovat. A obdobně to určil v Maďarsku a v Rakousku.

Čekalo se, že jedním vrzem, jak se říká, budou nově ohraničeny diecése pražská a olomoucká. Ale v Berlíně mají teď jiné starosti.

Velmi důležitá byla (a na severu jest) otázka majetková, již po jiných prohraných procesech (v Haagu) bylo nejlépe vyřídit smírnou dohodou. Církevní statky na Slovensku zabral kdysi, jak známo, pověstný zplnomocněný min. V. Šrobár. Tím, že čs. stát dal maďarským majetníkům náhradu a slovenští hodnostáři takto odkoupený majetek přijali, odpadá jak státní zábor (statků i fondů), tak právo žádati po čs. státní jejich správě náhradu za špatné hospodaření na nich. Min. Hodža sice ve sněmovně posl. Sidorovi odpověděl, že se hospodařilo dobře, ale kdo věci lépe znají, praví, že z pozemků chybí 30.000 uh. jiter (ačkoli v sequestraci se neprodává!), a že statky jsou zadluženy.

Španělsko

*

snad bude zkušebním kamenem další evropské politiky, která poslední dobou až příliš povážlivě plavala po proudu bolševickém. Úvaha, že nyní už těžko pochybovat o vítězství povstalců, že tedy mužem španělské budoucnosti je Franco, pohnula realnější politiky, aby se již tuze nevázali utopiemi neintervencionními a raději s obnoveným Španělskem obnovili přátelské styky — ve prospěch Evropy.

Franco je však diktátor! Ale dobrá diktatura je daleko lepší než bezhlavá muchlanina ve vládách t. zv. demokratických států, kterým diktatura musí hodně často a hodně černě dělat bubáka, aby ozývající se chut nevzrostla přespráši.

Ne tuze duchaplně vymyšlená „osa“ Řím—Berlin, nejnověji nadstavená až do Tokya, musí se teprve osvědčiti. Že ze severní její části jde strach, čteme pořád a cítíme ve svých kapsách silněji a silněji. Nejen občanská strava je pořád dražší, vojenská tím hrozí teprve povážlivě.

HLÍDKA.

O světovém názoru.

Dr. Josef Vrchovský.

Dle četných myslitelů nejnovější doby je osobnost myslitelova vlastním kořenem světového názoru. Není prý možno, aby odlišné osobnosti měly též názor. Mnohé povahy vyznačují se buď silnou vůlí nebo silným citem a opovrhují logikou a logickými důvody; vůle a cit je prý silnější než logika.

Z novějších nezastával se nikdo tak důrazně nauky, že kořen každého světového názoru tkví ve vůli, jako Bedřich Paulsen, bývalý profesor filosofie v Berlíně. Paulsen chválí Kanta, že přičkl vůli prvenství před rozumem, když se jedná o světový názor. Tím prý udělal konec jednostrannému intelektualismu, jehož přeceňování trvalo od dob renaissančních. „Světový názor člověka nezávisí na rozumu, nýbrž v první řadě na vůli.“¹⁾ Toto tvrzení Kantovo počítá Paulsen k definitivním pravdám, přijímá je bez výhrady a dodává k tomu: „Poslední a nejvyšší pravdy, z kterých a pro které člověk žije a umírá, nemají svého základu ve vědeckém poznání, nýbrž pocházejí ze srdce, z podstatné vůle“ (tamže). Není prý možno, aby se člověk spokojil s pravdami, které jemu podávají matematika a fyzika. Dle Paulsena dělá každý různé předpoklady a chová různá přesvědčení, jež jsou úplně jiného rázu než pravdy vědecké. „Naděje, že exaktním badáním uděláme skutečnost průzračnou až na dno, se

¹⁾ Paulsen: Im. Kant. 1899. Str. 397.

nezdařila; věda nevede až na konec věcí v žádném bodě, ani v nejmenším ani v největším. Má-li světový názor býti zbudován na exaktním badání, pak se ho musíme vzdáti navždy.“¹⁾)

Co nyní, když nás rozum nevede logickými důvody k světovému názoru? Dle P. nezbývá nám nic jiného, než abychom rozhodnutí o světovém názoru přenechali vůli. „Ano, vůle je rozhodující v poslední instanci, ovšem ne prázdná svévole nebo rozhodnutí učiněné jednou, nýbrž základní směr veškeré podstaty a vůle. Jí dává se rozhodnutí pro jeden z velikých možných směrů světových a životních názorů.“²⁾) Těchto směrů ve světových názorech může býti dle Paulseny několik, a rozum nemůže o nich rozhodnouti, který spočívá na vědeckých základech. Výslovně praví P., že člověk se rozhoduje pro světový názor svou vůlí a nikoli rozumem, a opakuje to často ve svých spisech. — Každá filosofie směřuje k tomu, aby nám odhalila smysl světa a našeho života, a tato práce není dle Paulseny v poslední řadě věcí vědění, nýbrž vůle.

V doprovodu, který Paulsen napsal k německému překladu Jamesova díla „Der Wille zum Glauben“ (1899), klade opět veliký důraz na právo vůle. „Vůle určuje život, toť její pra-právo: má tedy také právo, aby měla vliv na myšlenky, ne sice na konstatování skutků v jednotlivostech, . . . ale na pojímání a vysvětlení skutečnosti v celku. Kdyby vědecké poznání proniklo až na konec věcí, mohli bychom žiti vědou. Poněvadž nám osvětluje pouze okraje temného kontinentu, který nazýváme vesmírem, a poněvadž sobě na vlastní nebezpečí musíme utvořiti některé myšlenky o vesmíru, k němuž patříme svým životem, uděláme dobře, když si utvoříme takové myšlenky, které odpovídají celé naší podstatě, jež nám umožňují, abychom jednali, doufali a žili. Světový názor má tedy odpovídat naší podstatě; nesmíme po něm žádati vědecky nezvratných důvodů, nýbrž jen možnost k jednání a životu vůbec. Při sebe větší vědecké opatrnosti, sebe větším vědeckém snažení nemůže prý člověk dospěti cestou přesné vědy k jedinému správnému názoru o světě. Dle Paulseny potřebuje člověk při volbě světového názoru vždy silné odvahy. „Přijetí světového názoru je vždy věcí odvahy a rozhodnutí, právě tak, když někdo se rozhodne pro zdrženlivost agnosticizmu, neudělati žádného kroku dále bez vědeckých důkazů nebo když někdo se roz-

¹⁾ Paul Hinneberg: Kultur der Gegenwart. VI. sv. Systematische Philosophie; článek Paulsenův: Die Zukunft der Philosophie. Str. 390.

²⁾ Paulsen: Philosophia militans. 1901. Str. 56.

hodne, že udělá v kterékoli formě idealistické předpoklady o poslední přirozenosti vesmíru“ (tamže).

K těmto předpokladům nevedou vědecké pravdy, jimiž žádná pochybnost nemůže otrásti, nýbrž jenom vůle; rozumové důvody zůstávají při tom stranou. Bez takových předpokladů, pro něž se člověk rozhoduje jenom vůlí, není dle Paulsena žádného názoru světového, a člověku není možno, aby žil bez takových předpokladů. Jediný vážný důvod, který platí v té příčině, je možnost, již nám světový názor poskytuje, že s ním můžeme žiti jako doma! Ano, Paulsen dospívá tak daleko, že učí, že i filosofie sama není nikdy dílem pouhého rozumu. Vždy prý vyrůstá z veškeré osobnosti jednotlivcovy, v níž hraje vůle se svými affekty hlavní úlohu. „Vůle udává jí (filosofii) směr, cíl a náruživost.“¹⁾ Vůle tedy vedla Comtea k pozitivismu, Schopenhauera k voluntaristickému pessimismu, Hartmanna k filosofii nevědomého, Hegela k absolutnímu idealismu, materialisty k materialismu a jiné filosofy k jiným -ismům. Rozhodujícím činitelem byla u nich v této věci vůle a nikoli vědecké důvody, jak si neprávem mnohý myslí. Tak jako Juvenalovi, dí Paulsen, zlost a rozhorlení vnukly verše, tak vnukají až do dneška i myšlenky. Filosofie dějin, výklad budoucnosti je prý srdcem filosofie, a srdcem tohoto srdce jsou prý idee práva, svobody, blahobytu nebo něco jiného. Idee toho, co má přijíti, totiž dle přání myslitelova, jsou hybnými silami ve snahách a myšlenkách lidských. „Co mně je důležitým, je ve světě podstatným; podle toho lidský duch vždy ve světě usuzoval a sotva se tomu odnaučí, leč kdyby jednou hlava a srdce, intelligence a vůle se odhodlaly k úplnému rozdělení domácnosti“ (tamže). Hegelovi byla prázdná idea bytí věcí nejdůležitější a proto byla jemu podstatou světovou; Schopenhauerovi zase byla touto podstatou slepá vůle, Hartmannovi nevědomé atd. Jinde ve jmenovaném Úvodě píše: „Tak stává se nutně důležité podstatným a podstatné jediné skutečným. Tak jako hlemýžď si staví své obydlí přiměřeně svému tělu, tak staví sobě vůle světový názor, z něhož pozoruje věci.“ Tak jak si hlemýžď nutně tvoří své „obydlí“, tak si dle Paulsena, sledujeme-li jeho hlavní myšlenku dále, všichni myslitelé vytvořili nutně své světové názory podle své osobnosti a jiných názorů nemohli nabýti; každý byl veden ke své m u n á z o r u. — Vůle je dle tohoto myslitele „původním a v jistém smyslu konstantním činitelem duševního života; nacházíme ji na konci řady, upřenou

¹⁾ Paulsen: Einleitung in die Philosophie, 7. vyd. Str. 343.

k těmže velikým cílům, jako též na začátku: zachování a rozvoj vlastního života a druhu. Inteligence je druhotným a měnícím se činitelem, který se vůli přitvořuje jako nástroj.“ Každý člověk prý přichází na svět jako slepá vůle bez intelektu. Kojenec je prý „zcela vůlí“, silné pudy jeví se jeho prudkými pohyby. O ideálech, pro které má hlavně mládež smysl, praví Paulsen, že nejsou produktem rozumu, nýbrž vůle. „Rozum nestanoví žádných ideálů, nemá také pro ně žádného smyslu, zná jenom kategorie ‚skutečný‘ a ‚neskutečný‘; hodnotný a nehodnotný jsou kategorie vůle.“ Nemá-li vůle žádného smyslu pro ideály, nemůže býti pro ně ničím získána; sebe jasnější a důraznější představy zde nepomohou. „Tento primát vůle, který proniká ve stanovení veškerého životního obsahu, jeví se též v každém bodě intelektuelního života. Na každém stupni jeví se rozum jako nástroj, který stojí ve službách vůle a ohlíží se po okolí, jak by mohla vůle nejlépe a nejsnáze dosáhnouti svého cíle. Všude jeví se jako vládnoucí ve světě představovém a jeho hnutích zájem, t. j. vůle. Je to oblíbené místo Schopenhauerovy reflexe. Co stále zajímá rozum mnohých? Veliká práce, vysлідiti prospěch a odvrátiti neprospěch. Čistě theoretický zájem je jim cizím a neznámým; kde vůle jejich není zúčastněna, tam není také jejich rozum, co by činil — mají dlouhou chvíli . . . Vůle ovládá vnímání tím, že určuje pozornost. Vůle ovládá paměť, zapomínáme, co se nás netýká, podržujeme, co má pro vůli trvalý význam. Vůle ovládá běh představ, naše myšlenky směřují stále k okamžikovému těžišti našich zájmů, myslíme na to, co je nám milé a cenné . . . Vůle působí stále vliv na (naš) úsudek, určuje pro věci a události, důvody a důkazy jejich váhu a jejich význam; v praktických věcech je to jasné; rozhodne-li zájem nebo náklonnost — najdou se ihned důvody, jež ospravedlňují rozhodnutí. Ale i na theoretické soudy působí stále vůle. Mysleme na pojetí dějin, není žádné význačnější události, o níž bychom neměli tak mnoho ponětí a názorů, kolik je stran, jež se jí ještě zabývají. Vezměme dějiny reformace nebo francouzské revoluce; ano i sám Caesar a Perikles podléhají tomuto zákonu. Z toho vysvítá, jak rozhoduje vůle při stavbě celého světového názoru. Můžeme říci: je pánem při stavbě, který udává formu a sloh, inteligence má úkol výkonného stavitele.“

Světovými názory jeví se dle Paulsena rysy vůle jejich původců, a to platí o všech světových názorech minulosti i budoucnosti. Následkem toho musí myslitel prohlásiti každý názor za relativní.

Myšlenku Hegelovu, že všechny veliké systémy (proč jenom tyto) — Aristotelův, Tomášův, Spinozův, Lockeův, Kantův — jsou nutnými výtvary lidského ducha, přijímá za svou. Za daných okolností prý myslitelé tito nemohli ani k jiným názorům dospěti. Přes to je patrný rozdíl mezi Hegelem a Paulsenem. Hegel prohlásil svůj systém za vrchol lidského vědění, kdežto Paulsen prohlásil všechny systémy a názory o světě za relativní. Dle tohoto myslitele je dvojitý způsob, kterým posuzujeme dějiny myšlení a jednotlivé filosofy, a to dogmatický a historický. Pro první způsob prý platí kategorie pravdy a nepravdy, dobra a zla. Tento způsob byl dle Paulsena obvyklý vlastně v theologii, z níž vnikl i do filosofie. Avšak rozvojem historického smyslu v devatenáctém století nastala v tom ohledu dalekosáhlá změna. Dle historického nazírání máme každou filosofii pochopiti z podmínek její doby, v níž vznikla, a posouditi podle toho, čím byla své době a co pro ni vykonala. Tohoto nazírání přidržuje se Paulsen a podle něho má býti každý světový názor s tohoto stanoviska posouzen. Nesmíme prý zapomenouti, že i naše vědění úzce souvisí s dobou, v níž vzniklo. Musil-li za daných okolností vzniknouti ten který názor, nemohl za těchže okolností vzniknouti názor jiný. Který názor o světě má pravdu a je proto závazný pro všechny? Dle Paulsena nemá žádný názor pravdy takové; každý má jenom relativní pravdu. — Paulsen porovnává náboženství s filosofií a shledává mezi nimi veliký rozdíl. Nauky filosofů prý pomíjejí, kdežto „veliké symboly náboženství září dále jako hvězdy na obzoru lidstva“. Paulsen se rmoutí nad tím, ale se svého stanoviska by měl vlastně říci, že se na této věci nedá naprosto nic změnit, protože všechny světové názory mají jen relativní — pomíjivou pravdu.

Světové názory nejsou však jen projevem vůle, nýbrž též projevem citu, ano v citu mají dle Paulsena svůj nejhlubší kořen.¹⁾ Filosofie prý je „zrcadlem citové nálady doby“, podobně i světový názor. „Světový názor... pokud obsahuje a vyjadřuje hodnotné soudy, je zrcadlem vlastní vůle; zjevy vysvětluje každý tak, jak souhlasí se směrem jeho vůle. Vůle nicotná najde uspokojení ve světovém názoru nihilistickém, idealistický světový názor měl by pro ni zraňující osten.“ Vůli a citu přičkl tento filosof hlavní slovo při budování světových názorů. Tím jsou však myšlenkové anarchii, jež se jeví ve světových názorech, dveře dokořán otevřeny. Není prý žádného jednotného filosofického názoru o světě — poslední myšlenky jdou

¹⁾ Paulsen: System der Ethik. 1896. I. sv. Str. 148.

do všech směrů, nařiká Paulsen jaksi resignovaně, ale mluví-li dále o bláznovství v systémech filosofických, nejedná správně, jsou-li všechny jenom zrcadlem vůle a výronem citové stránky myslitelovy. Jak může pak nazvat dějiny myšlení cestou k pravdě, je věru záhadným.¹⁾ Dle vlastní jeho nauky není to ani možno. Mezi zásadním relativistickým nazíráním a vážnou cestou ke skutečné pravdě nemůže býti smíru.

Problém světového názoru je dle P. tak zauzlen, že nemůžeme vůbec ani mluvit o takovém světovém názoru, který by nám podával pravdu všeobecně platnou a který by proto každý člověk dychtící po pravdě mohl přijati. Vědeckými důvody prý nelze žádného světového názoru odůvodniti nebo vyvrátiti. Veškerá vědecká diskuse o světových názorech je marná — bezvýsledná, neboť hlavní důvod, který může dle P. každý pro svůj názor o světě uvést a tím svůj názor i obhájit, je jeho vůle a cit. Vědecká práce, která by mezi jednotlivými názory chtěla nalézt jediný pravý — pravda je jen jedna — nemá v tom ohledu žádného smyslu.

Značný směr voluntaristický, jak proniká u Paulsena v nauce o vlastním kořeni světového názoru, je v novější filosofii příliš patrný, takže ho nelze přehlédnouti. Kdo měl největší vliv na tento směr? Jsou učenci, kteří nazvali Kanta otcem novějšího voluntarismu; jiní zase poukazujíce ke spisům původce německého pessimismu, snaží se dokázat, že žádný jiný novější filosof nepřišel vůli tak velkého významu jako Schopenhauer. Dle tohoto myslitele je vůle pravou podstatou věci a ve všem jí patří prvenství; vedle ní je prý rozum věci zcela podřadnou; rozum skrz na skrz závisí na vůli, ba je vlastně pouhou náhodilostí naší podstaty — totiž vůle. Filosof pessimismu nazývá proto rozum pouhou funkcí našeho mozku, paraitem organismu, ano produktem vůle. Tato vůle je jediným pánem a rozum prý jejím podřízeným služebníkem. „Pouhým otrokem a nevolníkem vůle“²⁾ je rozum dle Schopenhauera. Tak daleko dospívá tento myslitel svým hanobením rozumu a vynášením moci vůle, že hlásá názor, dle něhož má vůle nejenom moc, aby rozum uničila, ba dokonce i odstranila. Ať se rozum při své práci brání proti vůli, jak chce, není možno, aby se vyhnul jejímu vlivu. Vůle prý ruší činnost rozumovou každým svým hnutím a výsledky rozumových úvah při každé příležitosti. Překážky, jež činí vůle rozumu

¹⁾ Paulsen: *Einleitung in die Philosophie*. — Předmluva.

²⁾ Schopenhauer: *Welt als Wille und Vorstellung*. II. sv. vyd. Reclam. Str. 246

při jeho práci, se nedají nijak odstraniti. Je vyloučeno, aby rozum činil vůli podobné překážky. „Rozum se skutečně podobá vodní hladině a voda sama vůli, jejíž pohnutí proto ruší čistotu oné hladiny a jasnost jejích obrazů.“¹⁾ Rozum má prý se k vůli jako nástroj, jehož lze volně použiti. „Naproti tomu vůle neposlouchá vlastně nikdy rozumu.“²⁾ Vůle prý je svrchovaným pánem, rozum pouhým ministerským radou tohoto pána. „Nad vůli samou, jejím hlavním směrem a základní maximou nemá rozum žádné moci.“³⁾ „Rozum jako pouhý nástroj vůle liší se od ní jako kladivo od kováře.“⁴⁾ Někdy uvádí rozum důvody proti vůli a jejím snahám; ale jak to působí ve skutečnosti? Dle tohoto myslitele působí rozumové důvody proti vůli jako nárazy fantomů na pevná tělesa, neboť všechny rozumové vývody jsou prý proti vůli marné. Co soudil Schopenhauer o osobním přesvědčení? Považoval je za výsledek střízlivých úvah rozumových? Nikoli. Dle filosofa pessimismu nemůžeme nikoho činiti zodpovědným za jeho přesvědčení; ano jednání takové bylo by prý nespravedlivým, ba absurdním. Jsme nuceni, dí Schopenhauer, abychom přesvědčení „považovali za něco, co je právě tak málo v naší moci jako zjevy zevnějšího světa“. Vůle, „toť vlastní člověk, rozum jeho nástroj“. Prvenství patří vůli v každém ohledu a rozumu zbývá povinnost, aby sloužil vůli. Dle své vlastní nauky musí však filosof pessimismu připustiti, že i jemu diktovala všechny tyto nauky jenom vůle a přehlušila násilím všechny sebe oprávněnější námitky rozumové. Dle této theorie diktovala vůle Hegelovi jeho panlogismus, Fichteovi idealismus zvláštního druhu, Schellingovi idealismus zase jiného druhu atd. Každý z těchto myslitelů má dle Schopenhauera právo říci: „Vůle mne vedla k tomuto názoru o světě a k jinému mne nemohla vésti.“ Nechce-li se filosof pessimismu zpronevěřiti jádru své nauky, musí totéž říci o svém světovém názoru a nesmí sarkasticky zesměšňovati a tupiti nauky jiných, které vůle nutně vedla k jiným názorům a zásadám. Vedla-li skutečně vůle každého zcela nutně k jeho názorům, přestává každá rozumová diskuse o nich a hledání pravého vědeckého názoru je věcí marnou. Rozum lidský se nemůže spokojiti s takovou naukou. Přiřknouti vůli plné právo a vykázati rozumu služebné místo v poměru k vůli, znamená prohlásiti sacrificium intellectus v permanenci.

¹⁾ I. c. Str. 250.

²⁾ I. c. Str. 259.

³⁾ I. c. Str. 260.

⁴⁾ I. c. Str. 262.

Jak u Dillheye a Paulsena, tak i u Frischeisen-Köhlera je každý světový názor projevem individuality. Silné tužby srdce prý rozhodují, ke kterému světovému názoru se má člověk přikloniti. — Východiskem pravé filosofie musí býti pravdy zjištěné, neboť každá filosofie by se sama odsoudila, kdyby nebrala žádného ohledu na takové pravdy. Ale poslední a nejhlubší část světového názoru, o který se nejvíc jedná, nedá se dokázati cestou vědeckou. Proto není možno, aby se světový názor obešel bez prvků irrationalních. Takové prvky shledáváme ve všech názorech, dí Frischeisen-Köhler, i když mnohý myslitel se všemožně snaží, aby je zakryl nebo aspoň zdánlivě vědeckými důkazy ospravedlnil. Zkrátka prvky takové prý jsou nepostradatelnými, neboť právě jimi dostává se „celkovému obsahu zkušenosti specifického charakteru“.¹⁾

Kdo touží po vědeckých poznatcích, je prý při tom úplně passivní-receptivní; jeho veškerý zájem se odnáší k tomu, jaký je pravý stav věcí, jak se vlastně věci mají; čirá objektivnost je jeho ideálem. Avšak člověk, který touží po světovém názoru, bere vždy ohled na vlastní životní zkušenost a na to, jak se svět v jeho vlastním nitru odráží. Právě tyto reflexe, jež se u jednotlivců různí, mají rozhodující vliv při budování světového názoru. I kdyby si mnohý učenec sebe víc namlouval, že nabyt svého názoru o světě cestou vědeckou, přece „nemůže odstraniti posledních životních přesvědčení“. Tato životní přesvědčení nemohou býti výsledkem práce vědecké, ale již před vědeckou prací rozhodují pro určitý názor. — Že se názory světové různí, není pro učence nic divného. Svět můžeme s různých stran pozorovati; různá stanoviska nelze redukovati na jedno jediné, neboť každý má prý právo na své stanovisko, i když ho nemůže vědecky jako jediné správné stanovisko obhájit. Se systémy filosofickými a světovými názory má se to tak, dí Frischeisen-Köhler, jako s velikými uměleckými díly. Každý prý takové dílo vytvořil krví svého srdce a proto má býti pochopeno vnitřně a ne pouze pojmy rozumovými. Přes to nemáme práva, abychom filosofické systémy nazvali pojmovým básněním. Básnění zakládá se na životních zkušenostech, jež projevujeme obrazy, kdežto filosofické systémy a světové názory, jež se zakládají na těchže zkušenostech, vyjadřujeme pojmy a snažíme se při tom dbáti logických pravidel. Každý systém prý v jistých

¹⁾ Zeitschrift für Philosophie und philosoph. Kritik, sv. 132, článek Frischeisen-Köhlerův. Str. 14.

bodech předbílá vědění své doby; chce-li být aspoň poněkud uceleným, musí rozhodnouti — ovšem dle svého stanoviska — i o věcech, o kterých věda dosud nerozhodla nebo snad ani rozhodnouti nemůže. Kdo by mohl jednotlivcům zazlívati, že si svůj názor o světě upravili i bez vědy, když tato rozhodujícího slova v tom ohledu nemá? Má snad jednotlivec čekati, až věda ukončí veškerou svou práci? Vynikající učenci praví, že ve skutečnosti nebude věda nikdy se svou prací hotova. A proto prý máme právo, abychom podle míry vědění té které doby si upravili svůj světový názor a nezbytné mezery v něm vyrovnali irrationalními prvky. Toto právo má jednotlivec v přítomnosti a bude je mít i v budoucnosti. Že všechny tyto názory o světě jsou relativní, netřeba zvláště podotýkati. Frischeisen-Köhler mluví o věčné relativitě světových názorů. Nikdo prý se nedopracuje objektivního názoru, který by měl všeobecnou platnost, jež by mohla býti vědecky dokázána. Smír mezi světovými názory není možný, jednotného názoru se lidstvo nikdy nedopracuje, dí Frischeisen-Köhler. „Poněvadž veškeré filosofické myšlení má posléze v srdci své nejhlubší kořeny, poněvadž čerpá z věčné živosti lidské svou nejlepší sílu, zůstane věčně živým, to znamená bojujícím myšlením.“ Na to opakuje myšlenku Diltheyovu, že veškerá filosofie vznikla ze samého života a již proto prý má své existenční právo.

Každý světový názor činí nároky na všeobecnou platnost; žádný nechce uznati, že je pouze relativní. Tyto nároky jsou bezpodstatné, dí F.-K., přes to však nepozbývají světové názory veškeré své ceny. Mnohostí světových názorů, které se vědecky nedají dokázati, jeví se prý „metafysické vědomí lidstva, které má, když ne pro svět, tak zajisté pro lidský duševní život svůj zvláštní význam. Zde otevírá se nová řada nových úkolů. Trosky filosofických systémů nejsou žádným zmatkem; konečně vznikly z lidské přirozenosti; musí býti možno vypořizovati z této jejich zákony, dle nichž se utvořily, a jejich strukturu.“¹⁾ Podle toho není úkolem filosofie, dopomoci lidstvu k pravému světovému názoru, nýbrž vypořizovati, jak světové názory vznikají. Tak prý se pozná, že počet „základních pojmů, kterými souvislost světová může býti myšlena, není příliš veliký . . . Všimneme-li si pozitivního obsahu velikých světových názorů a jimi vypracovaných náhledů o hodnotě a smyslu našeho života, ukáže se taková mnohost podobností, že není těžko vyňati určité skupiny úzce souvisejících nauk jako spřízněné a pojati je jako representanty

¹⁾ Zeitschrift für Philosophie und philosoph. Kritik. Sv. 148. Str. 4.

téhož typu světových názorů.“ Učenci měli by povinnost zjistiti různé typy světových názorů a jejich jednotlivé odstíny; jiného výsledku nemůžeme prý od nich čekat. Při své práci poznají filosofové poslední kořen světového názoru, upozorní na okolnosti, z kterých vyrostl, a podají nám klasifikaci názorů o světě, o kterou se již pokoušeli Kant, Fichte a Trendelenburg, jak praví F.-K. U některých myslitelů shledáváme převahu samostatnosti lidského já nad samostatností věci, u jiných však opak toho. Různost vztahů mezi myšlením a bytím vede přirozeně k různým názorům o světě. Jak Fichte tak i Trendelenburg byli pro to, aby se světovým názorům přiřklo stejné právo, neboť všechny typy myšlení jsou oprávněné, žádný typ nemá přednosti takové, která by se jediné dala vědecky odůvodniti. O žádných životních zkušenostech, které rozhodují, ke kterému světovému názoru se máme přikloniti, nesmí se tvrditi, že jsou jediným správným východiskem pro světový názor. Je mnoho různých životních zkušeností a všechny mohou býti kořenem světového názoru. Posledním základem „každého opravdového názoru o světě“ je dle tohoto myslitele „intuice“ a tato intuice nemůže býti jinými intuicemi vyvrácena. „Protože světový názor vzniká ze života samotného, může býti jenom životem samým pochopen a hodnocen. Vědecká diskuse o nich týká se vždy jenom nepodstatné věci, formy výrazu, vědeckého tvaru, který je časem podmíněn, a metody důkazu. Obsah však zůstává tím vším nedotčen a projeví se za nových podmínek v nových formách, když pomíjející formy zmizí.“

Se svou teorií o světových názorech není Frischeisen-Köhler sám úplně spokojen. Praví, že filosofie je buď objektivním výkladem světa anebo není vůbec žádnou filosofií. Náš ideál o vědeckosti je prý tento: Máme-li o nějaké záhadě několik teorií, tvrdíme, že jenom jedna z nich může býti pravdou. Ale snad takový ideál je bezcenný, dí tento filosof, když se jedná o nejvyšší otázky filosofické. Tvrdí-li se s určitého stanoviska, že ten který názor o světě je přijatelný (plausibel), „pak z toho ještě nenásleduje, že jiné názory o světě nejsou možné. Nemáme věru žádného vědeckého prostředku, abychom rozhodli mezi posledními domněnkami filosofie.“¹⁾ Dle těchto jasných slov jsou názory světové domněnkami, mezi nimiž nelze nikdy rozhodnouti spor o objektivní pravdu, neboť patřičného kritéria v té příčině nemáme a nebudeme prý míti ani v budoucnosti. Tisícerými jazyky poučují nás dějiny myšlení, že jednotný světový názor,

¹⁾ Zeitschrift für Philosophie und philosoph. Kritik. Sv. 132. Str. 25.

který by nám podal objektivní výklad světa, který by byl všeobecně platný, není možný. Ale proč by každý názor nemohl mít s v e pravdy? „Proč by ona poslední, nejobsáhlejší přesvědčení a výklady světa, i když se trvale od sebe liší, neměly býti stejně oprávněny a tím také pravdou? Snad je svět příliš veliký, příliš hluboký, příliš nezbadatelný, takže člověk nemůže celek jediným pojmovým systémem podati a v jedinou pojmovou souvislost uvést... Anebo jako rovnici vyššího řádu odpovídá několik kořenů, tak připouští snad světový problém několik stejně oprávněných, ale sobě odporujících rozluštění.“ Jak mohou býti rozluštění, která si odporují, stejně oprávněná? V každém názoru prý je pravda, i když to není pravda celá. Materialismus, absolutní idealismus, theismus, atheismus, pantheismus a jiné -ismy se sice navzájem vylučují, ale přes to má každý z nich svou pravdu! — Frischeisen-Köhler doufá, že novými systémy a názory filosofie vlastně získá; nač se tedy rmoutiti nad anarchií v moderním myšlení. Bylo by opravdu výhodnější, kdyby bylo ještě více světových názorů? Jak souhlasí tento názor myslitelův s hořejším, že filosofie je buď objektivním výkladem světa nebo že není vůbec filosofii? Jeví-li se světovými názory metafysické vědomí lidstva a různé typy myšlení různých osobností, nemůže se nám světovým názorem dostatí žádného objektivního výkladu světa. Jak může myslitel tvrditi, že různé duševní typy vedou k různým „objektivním(!) rozluštěním“ světových a životních záhad? — Nemůžeme prý předem odsouditi každý pokus o nový systém a nový světový názor a prohlásiti jej za „zásadně nevědecký“. „Veliké systémy a každý nový světový názor podrží přes oprávněnou kritiku svou trvalou cenu, jenom že tato cena nesmí býti považována převážně a výhradně jako vědecká. Předně jsou projevem vynikajících osobností a jejich způsobu nazírati v souvislosti na svět. Ale i pro pokrok filosofického myšlení ve smyslu vědeckém jeví se nepostradatelnými.“

V čem tento pokrok spočívá, se nepraví. — O idealismu a jeho protivě — naturalismu praví F.-K., že jsou dvěma možnými východisky, která nám nabízí zkušenost, a že obě stanoviska se zakládají na posledních životních zkušenostech, z čehož prý plyne „jejich nezničitelná síla životní“.¹⁾ Oba názory naznačují stanoviska jednotlivců ke skutečnosti, obě stanoviska jsou prý v právu, a to i tenkrát, „když neudržitelnost jejich metafysického sevšeobecnění je

¹⁾ Zeitschrift f. Ph. Sv. 148. Str. 16.

poznána“. Ale snad by bylo možno, aby učenci poznali jediné pravé stanovisko, jež by umožnilo vybudovati jediný pravý názor o světě, a zamítnouti jménem vědy jiná stanoviska, jež nutně vedou k bludům? Dle jasných slov tohoto filosofa nemáme takové možnosti.

O anarchii v myšlení a mezi světovými názory prý se nemá mluvit, neboť neznamená chudobu, nýbrž bohatství. Úloha filosofie je prý věčná a nesmrtelná, ale můžeme k tomu dodati, že její práce je marná, když od ní požadujeme pravého výkladu světa a života lidského. To prohlašují mnozí a mnozí myslitelé novější doby sami. — Ve světovém názoru jedná se o takové pravdy, které spadají v obor metafysický. Od dob Kantových hlásali mnozí, že metafysika není vědou, že nám nemůže poskytnouti žádné objektivní pravdy, nýbrž jenom domněnky. Co soudí o tom Frischeisen-Köhler? Dosud nebylo dokázáno, že metafysika jako věda není možnou.¹⁾ Kantem prý byla jenom „určitá, aprioristická forma metafysiky vyvrácena“. „Aspoň zásadní nemožnost všeobecně platné filosofie nebyla ještě nikdy všeobecně platně dokázána.“ Proto se nechce F.-K. vzdáti vši naděje, že se vědeckost metafysiky dokáže a tím usnadní cesta k jednotnému světovému názoru, který by mohl býti vybudován na vědeckých základech, vědeckými důvody dokázán a vědeckými zbraněmi obhájen.

(O. p.)

¹⁾ Zeitschrift f. Ph. u. ph. Kritik. Sv. 131. Str. 78.

Jesuité v Tuřanech.

Dr. Josef Jančík.

(Č. d.)

Práva a povinnosti faráře tuřanského.

Podle pravidel řádových neměli jesuité při zřizování svých sídel bráti na sebe povinnost zastávat řádnou duchovní správu, ježto směr jejich práce a činnosti byl zcela jiný. Kde se tak přece stalo, byly to výjimky.¹⁾ A proto hned při vyjednávání o zřízení residence v Tuřanech jesuité položili podmínku, aby duchovní správa při tamní fáře byla svěřena zvláštnímu knězi světskému, jenž by měl jméno vikáře, byl by odvolatelný a ježž jmenovati náleželo by rektorovi koleje brněnské. Biskup s tímto návrhem souhlasil, než kapitola, která hájila zájmy kleru světského, žádala, by světský kněz, vykonávající duchovní správu v Tuřanech, měl titul faráře a tím zároveň aby byl inamovibilis. Jak už bylo řečeno, požadavku tomuto jesuité vyhověli a podle toho upravena byla také zakládací listina.

Postavení faráře tuřanského bylo zcela výjimečné. Jeho práva a povinnosti vyplývaly z trojího či spíše pouze z dvojího pramene. Prvním byla zakládací listina, kde práva farářova byla vyčtena. Na základě jejím pak faráři dostávalo se zvláštní investitury, odlišné od obvyklých. Ta byla druhým pramenem. A konečně byl to zvyk, který se v Tuřanech vyvinul při vykonávání různých funkcí.

V zakládací listině bylo přesně vyjádřeno, jakým způsobem mají jesuité působiti k povznesení hynoucí úcty k P. Marii. Měli se řídit svým zvykem. Měli hlavně sloužiti mše sv., kázati, zpovídati a katechisovati. Aby pak tím pohodlněji v kterémkoli čase mohli se tomuto úkolu věnovati a aby nebyli rušeni, odevzdává se duchovní správa a všechny povinnosti, příslušející farářům jak v kostele, tak i mimo něj, budoucímu faráři, světskému to knězi, ježž, jakož i jeho nástupce, má právo presentovati rektor brněnské koleje.²⁾ Své funkce mohou faráři vykonávati neodvisle od jesuitů. V kostele však disposiční

¹⁾ Tak na př. v Kladsku s bývalým augustiniánským klášterem jesuité přebrali i duchovní správu. Al. Kroess, *Geschichte der böhm. Provinz der Gesellschaft Jesu*, I. Bd., Wien 1910, str. 772.

²⁾ Tam, kde jesuité užívali farních kostelů, měli všude presentační právo, na př. v Krumlově, v Chomutově i v Jindřichově Hradci. Al. Kroess, *l. c.*, str. 653, 715, 678 n.

právo nad všemi věcmi ponechává se jesuitům, v čemž je faráři nasmějí rušiti. Farářům přísluší míti zpívané mše sv. v neděle a svátky, jakož i v soboty. Toto jediné právo bylo jim výslovně zaručeno zakládací listinou. O jiných není ani zmínky. Jesuité představovali si úkol budoucího faráře tak, že bude vlastně jen doplňovati jejich činnost a že bude na nich úplně závislý. Aspoň v návrhu svých požadavků pro převzetí Tuřan žádali, by jim příslušelo i právo na faráře dohlížeti a jej řídit v jeho pracích.¹⁾ K tomu však nedošlo, ježto biskup v zakládací listině reservoval si právo faráře ustanovovati, sesazovati, visitovati a jej trestati. Biskupovi také příslušelo přesvědčiti se, zda uchazeč presentovaný jesuity je s to, duchovní správu vésti.

Tato ustanovení zakládací listiny byla podkladem také investitury, kterou dostávali faráři tuřanští od konsistoře. Jesuité dbali toho, aby snad tímto způsobem nedostalo se farářům některého práva, jež by bylo na jejich úkor.

Po odchodu faráře Jana Gellera do Rousínovce jesuité administrovali prozatím faru sami až do doby, kdy ustanoven byl nový farář. Toto provisorium protáhlo se skoro na tři léta do 27. června 1669. Prvním farářem jesuity presentovaným byl Šimon Skur. Konsistoř dala mu investituru téhož znění jako ostatním farářům. S ní nebyl však spokojen rektor brněnský Matouš Zeidler, ježto odporovala právům jesuitů v Tuřanech. Prosil biskupa, aby na jeho rozkaz byla dána faráři nová investitura, která by odpovídala poměrům vytvořeným zakládací listinou. Biskup vyhověl přání rektorovu, poslal mu 24. července 1669 koncept nové investitury k nahlédnutí, po případě k opravě. Zároveň v postskriptu oznámil, že tentokráte udělí investituru sám, kdežto jinak bude nutno o ni žádati u konsistoře.²⁾ Rektor neměl proti návrhu námitek a tak 4. srpna vystavena byla nová listina investiční, jež brala zřetel k zakládací listině.

Po všeobecném úvodě o splnění požadavků kladených koncilem tridentským dává se novému faráři právo vykonávati v kostele tuřanském duchovní správu a udělovat svátosti. Děkanu nebo nejbližšímu faráři se přikazuje, aby jej uvedl do kostela a představil farníkům

¹⁾ . . . inspectionem et directionem, quoad opus fuerit, sibi reservantes. MZA, Akta brněn. jesuitů, Fasc. XL B.

²⁾ Originál v MZA, Akta brněn. jesuitů, Fasc. LXI. P. — Současný opis téhož listu otiskl V. Schulz, *Korrespondence jesuitů provincie české a let 1584—1770*, Praha 1900, čís. 89.

a aby se postaral, by se mu dostalo příjmů, jež jsou vyjmenovány v zakládací listině. Ke konci jest poznamenáno, že vůli biskupovou jest, aby podle této investitury byli investováni konsistoři příští faráři tuřanští.¹⁾

Šimon Skur pracoval v Tuřanech úplně v dohodě s jesuity, které podporoval i finančně. Zemřel 6. listopadu 1684, zanechav kostelu 500 zl.

Jeho nástupcem stal se Ondřej Gröger (vyskytuje se také psáno Gregor), až dotud farář v Blučině. Jesuité, užívající svého práva, daného jim v zakládající listině a také řídíce se postskriptem v dopisu biskupově z 24. července 1669, neoznámili biskupovi, koho míní presentovati za faráře, nýbrž žádali přímo konsistoř o investituru pro nového faráře.²⁾ Ta nedbajíc rozkazu biskupova o zvláštní investituře pro faráře tuřanské, dala také Grögerovi 26. února 1685 zcela obvyklou investituru, které však jesuité nepřijali a žádali o tu, kterou předepsal biskup Karel. Konsistoř vyhověla.

Srovnáním obou teprve poznáváme, jak velice byla vlastně práva tuřanského faráře omezena. Podle obvyklé investitury by býval mohl v tuřanském kostele vykonávati duchovní správu, udělovati svátosti, kázati, katechisovati a volně disponovati věcmi patřícími kostelu. Děkan podle ní měl jej odevzdáním klíčů a knihy uvésti ve skutečné držení kostela. Faráři také náleželo dohlédati na školu, přijímati učitele a chrámové služebníky, jemu byla svěřena správa nemocnice a zbožných odkazů.

Většina těchto práv byla ve zvláštní investituře vypuštěna a tím činnost farářova velice omezena. Jesuité pak až úzkostlivě dbali toho, by každá nová investitura faráře byla udělena podle vzoru daného biskupem Karlem z Liechtensteina.

Na základě této zvláštní investitury neodevzdával děkan při visitaci novému faráři klíče od kostela, nýbrž pouze od fary a také nepředával mu právo disponovati s věcmi kostelními, nýbrž pouze ho uvedl v užívání kostela.³⁾ Toto omezení hájili jesuité důsledně a také je

¹⁾ Originál v MZA, Akta brněn. jesuitů, Fasc. LXI. P. — Opisy: Hist. Res., str. 73. — Arcib. archiv v Kroměříži, Tuřany. — Tamtéž, Liber diversarum dispensationum et facultatum.

²⁾ MZA, Akta brněn. jesuitů, Fasc. LVI. T. — Historia domus prob. Brunae a. 1685.

³⁾ Při instalaci Jana Weithoffera 12. července 1716 po sporu jesuitů s konsistoří otevřel sice farář klíče kostel, ale hned jej odevzdal superiorovi. MZA, Akta brněn. jesuitů, Fasc. LXI. P.

přese všechny pokusy opačné uhájili, ježto podklad k němu dávala zakládací listina.¹⁾

Časem byly ukládány faráři nové a nové povinnosti. Práv zbylo mu velmi málo. Když docházelo k nedorozuměním, jesuité všechny jeho funkce a povinnosti, jež mu náležely právem farářským, na základě zakládací listiny a které byly zavedeny zvykem, sepsali a při instalaci předkládali novému faráři. Faráři je plnili celkem bez odporu až do r. 1712, kdy k vůli nim nastal veliký spor mezi jesuity a olo-mouckou konsistoří.

Přes to však, že farář byl ve svých právech tak omezen, přece bylo vždy dosti kompetentů, hlásících se o Tuřany.²⁾ Farní beneficium bylo dobře dotováno. Podle zakládací listiny bylo pro faráře na slušné živobytí ustanoveno: předně farní budova se stodolami, kterou byli povinni postavit jesuité. Další opravy její měly se dít na účet farníků.³⁾ Dále faráři zůstal celý desátek z vesnic ve farnosti, celá štola a koleda. Každý týden měl dostávat z panství chrlického půl vědra (urna) dobrého piva a deputát ke svátku Zvěstování P. Marie, jenž pozůstával z 1 sudu (vas) piva, 1 vědra vína, šesti mázů (mensuras) másla, kopy prostředních ryb, a to 30 štik a 30 kaprů. Rektor brněnské kolleje měl mu vypláceti ročně 60 zl., a to ve dvou splátkách, na sv. Jiří a na sv. Václava.⁴⁾

Faráři zůstal také les, který až dotud patřil faře.⁵⁾ Kromě těchto příjmů počítá zakládací listina i s intencemi.

¹⁾ Tak na př. r. 1721 chtěl děkan instalovati nového faráře slovy: *Confero tibi ius et possessionem ecclesiae*. Jesuité protestovali. Viz *Liber consultationum collegii S. J. Brunensis*. Národní knihovna ve Vídni. 12.391, 3.

²⁾ Na př. r. 1715 se hlásili o Tuřany: Děkan prostějovský, farář trstěnický, farář moravskobudějovický, kaplan u sv. Jakuba v Brně, kaplan z Drahotuše, farář řečkovický, farář střelický, farář zlínský a kanovník brněnský Ullersdorf. MZA, Akta brněn. jesuitů, Fasc. LVI. T.

³⁾ Že se tak vždy nedálo, o tom svědčí zmínka faráře Antonína Ignáce Hermanna v r. 1771, že farníci na opravu fary nedali ani haléře, takže farář musel sám zaplatit 242 zl. 41 kr. Brno, konsistorní archiv, matrika děkanství modřického z r. 1771.

⁴⁾ Od r. 1688 do r. 1699 dostával farář pouze 50 zl., a to proto, ježto jistina 1000 zl. na úroky uložená nesla pouze 5%. Když si na to farář Třebenský stěžoval, bylo rektorovi nařizeno vypláceti faráři podle znění zakládací listiny 60 zl. — Brno, konsistorní archiv, matrika děkanství modřického z r. 1691. — MZA, Akta brněn. jesuitů, Fasc. XLV, G., Deník rektora brněnské kolleje k 2. 7. 1699.

⁵⁾ V děkanské matrice z r. 1673 jest udáno, že je ho 12 částí, z nichž ročně se platí 70 kr. V matrice z r. 1771 pak jsou udány pouze 4 (Wolchoch, U dubu, U kapličky, Kněžský hájek), z nichž platí se na chrlické kanceláři 1 zl. 10 kr.

Jesuité dostali v Tuřanech farní budovu k obývání, ale bylo jim uloženo, aby se postarali faráři o novou. Než se tak stalo, uplynulo 16 let. Do té doby farář bydlel v nájmu.¹⁾ Když si stěžoval u biskupa, že mu jesuité dlouho nestaví faru, dali se tito konečně do díla a prvně vystavěli na biskupských statcích stodolu nákladem 100 zl. pro 70 kop, jež však faráři zdála se ještě malou, ježto prý do ní nemohl složit ani polovičku desátků.²⁾ Faru začali stavět r. 1680. Stavba dokončena a faráři řádně předána byla až r. 1682.³⁾

Hlavním zdrojem farářských příjmů byly desátky. Farář dostával z každého lánu kopu žita a kopu ovsu, z ostatních druhů obilí nic. Výjimku činily Ivanovice u Brna, kde museli z každého lánu dávat tolik pšenice, co žita, a mimo to kolem svátku sv. Martina ještě z každého lánu po dvou měřicích žita.⁴⁾ Desátky museli farníci odvésti přímo do farských stodol. V Holáskách odevzdávány byly desátky panství. A teprve z těchto desátků dostával farář zase desátý díl, takže v tomto ohledu byl zkrácen. V náhradu dostával při každé várce v panském pivovare půl vědra piva, ročně tedy 6 sudů a 2 vědra, což bylo i obsaženo v zakládací listině.⁵⁾ Ke svátku Zvěstování P. Marie dostával mimo deputát z panství ještě od farníků z každého lánu 8 vajec (partes). Z panství dostával také 2 vozy dříví, v čas senoseče 2 fůry sena, kterých však později správce dávati nechtěl, a o velikonocích beránka. K těmto stálým a pevným příjmům přistupovaly ještě příjmy vedlejší, a to koleda, intence a štola.⁶⁾ Celý výnos tuřanského benefícia r. 1683 čítal se obnosem 344 zl. 44 kr.⁷⁾

¹⁾ Od 1. ledna 1670 bydlel u Karla Locaidesa, poddaného farářova, později jesuitů, kde měl 2 světnice a komoru. Rektor platil nájmu 9 zl. ročně. MZA, Akta brn. jesuitů, Fasc. XXXIV. H.

²⁾ MZA, Akta brn. jesuitů, Fasc. XXXIV., H.

³⁾ Hist. Res. str. 127, 134.

⁴⁾ Farář Ondřej Gröger a po něm Třebenský si stěžovali u konsistoře, že velehradský opat nechce jim dávat desátků z polností, jež koupil od vesničanů v Ivanovicích u Brna, vymlouvaje se na výsady dané řádu. Biskup ujal se faráře a nařídil konsistoři 19. ledna 1695, aby na opata podala stížnost ke generálnímu visitátorovi řádu. Nepomůže-li to, bude si stěžovat u Apoštolské Stolicе. — Arcib. archiv. v Kroměříži, Tuřany. Brno, konsist. archiv, matrika děk. modřického z r. 1691.

⁵⁾ Brno, konsist. archiv, matrika děk. modřického z r. 1673. Domácí protokol fary tuřanské, str. 179.

⁶⁾ R. 1691 farář přiznal, že koleda vynáší 10 zl., intence 70 zl., štola 50 zl. Brno, konsist. archiv, matrika děkanství modřického z r. 1691.

⁷⁾ Tenora Jan, Soupis majetku duchovenstva na Moravě r. 1683. Hlídka 1925 (XLII.), 61.

Prvním farářem v Tuřanech za jezuitů byl Šimon Skur, investovaný 27. června 1669. Zemřel 6. listopadu 1684. Kostelu odkázal 500 zl. 26. února 1685 investován byl dotavadní farář blučinský Ondřej Gröger (Gregor), který však 6. října 1687 se fary vzdal a odešel do Lomnice. Farář Jakub Schott (29/4 1688—4/8 1693) odkázal kostelu 554 zl. 45 kr.,¹⁾ Jakub Třebenský (19/10 1693—13/12 1701) odkázal 479 zl. 37 kr., Bernard Kočar (23/2 1702—27/12 1709) 258 zl. 37 kr. Po něm investován byl 31/12 1709 dotavadní farář řeckovický František Kaiser, jenž se dostal do velkých sporů s jesuity pro práva farářská.²⁾

Působení jezuitů v duchovní správě v Tuřanech.

Karel z Liechtensteina, dobře jsa si vědom svých biskupských povinností, staral se všemožně o upevnění katolického náboženství na Moravě. Na venek sice většina obyvatelstva se hlásila k víře katolické, ale nebylo všude pravého přesvědčení. Mělo-li mítí obrácení trvalý účinek, bylo nutno starati se o vnitřní prohloubení. Jedním z prostředků, vhodných k dosažení tohoto cíle, bylo pro Karla z Liechtensteina povznesení úcty mariánské, která byla od protestantů zamítána a zuřivě napadána. A tu s bolestí pozoroval, že místo, odkud šířila se po celé Moravě úcta k Panně Marii, je vinou namnoze samých duchovních správců zanedbáváno a upadá. Tuřany, v té době nejslavnější české poutní místo moravské, již nevábily k sobě tolik lidstva, jako ještě nedlouho před tím za faráře Petráše nebo za kardinála Dietrichsteina. Z té příčiny rozhodl se Tuřany odevzdati jezuitům.

Hlavním důvodem, proč jezuité přijali Tuřany za svou residenci, byla právě snaha po oživení úcty mariánské na Moravě. Nedovedli bychom si jinak vysvětliti tento jejich počin, ježto nemohli na tomto místě rozvinouti činnost způsobem v řádě obvyklým, hlavně ve školách. Podle zakládací listiny Karel z Liechtensteina proto odevzdává Tuřany jezuitům, aby úcta k P. Marii ve farním kostele tuřanském, která pro nepřízeň doby, válečné nájezdy a nedostatek kněží jest valně otřesena, ba skoro zničena a nebude-li včas o její udržení postaráno, úplně za-

¹⁾ Původně odkázal pouze 50 zl. Než biskup Karel z Liechtensteina dle dopisu konsistoři z 19. ledna 1694 závěti neuznal, ježto farář musí kostelu odkázati $\frac{1}{3}$ svého majetku. Mimo to díl z dědictví, biskupovi podle práva příslušející, daroval kostelu. — Arcib. archiv. v Kroměříži, Tuřany.

²⁾ MZA, Akta brněn. jezuitů, Fasc. LXXX. W. Wolný Gr., Kirchliche Topographie, II/1, str. 450 n. — II/2, str. 355.

nikne, aby tato od starodávna trvající úcta opět nabyla své svěžesti a aby srdce věřících byla povzbuzena s tím větším nadšením jí se oddati.

Týž důvod pro předání Tuřan jesuitům jest obsažen také v žádosti rektora brněnské kolleje Václava Hermanna k císaři o potvrzení donace. V ní výslovně se zmiňuje o veliké účtě k P. Marii tuřanské, které se těšila až do vypuknutí heresí, které ji jednak uvedly v nevážnost, a také u zbylých katolíků dřívější horlivost tak ochladla, že i po potlačení vzpoury a po vymýcení kacířstva úcta k památné sošce tuřanské zůstala téměř v zapomenutí. Biskup proto předal Tuřany jesuitům, aby tuto úctu k P. Marii tuřanské znovu povznegli.¹⁾

Můžeme říci, že jesuité opravdu splnili naděje, které Karel z Liechtensteina, předávaje jim Tuřany, v ně skládal. Za jesuitů staly se Tuřany čteně navštěvovaným poutním místem nejen od lidu z Moravy, nýbrž také z Čech a Uher. Tuřany byly středověkým Hostýnem, odkud se šířila úcta mariánská a tím také upevňování ve víře po celé Moravě.

Jesuité předně pečovali o vhodné u s p o ř á d á n í p o u t í. Bylo zvykem, že hlavní pout v Tuřanech se konávala na svátek Zvěstování P. Marie. Doba tato byla však nevhodná, ježto svátek tento obyčejně připadl do doby tání sněhu, kdy cesty byly špatné a kdy málokomu se chtělo putovati. Mimo to stávalo se někdy, že svátek ten padl do Svatého týdne a musel býti překládán až na dobu po velikonocích a tím vznikaly mezi lidem jen zmatky. Proto rozhodli se jesuité r. 1670 hlavní pout přeložiti na dobu příhodnější, a to na 2. neděli po velikonocích. Zařízení toto nepotkalo se všude s porozuměním, ba mnozí, hlavně někteří členové kollegiátní kapitoly brněnské, snažili se úspěch jeho zmařiti. Aby však nikdo nemohl proti změně něco namítati, podal brněnský rektor Matouš Zeidler 5. května 1671 biskupovi žádost, v níž ho prosí, aby schválil přeložení hlavní poutě tuřanské se svátku Zvěstování P. Marie na 2. neděli po velikonocích a aby dovolil kolleji brněnské konati svou vlastní pout na svátek sv. Bartoloměje.

Biskup nechtěl sám rozhodnouti, proto poslal žádost rektorovu konsistoři k vyjádření. Ta vyžádala si mínění děkana brněnského, kanovníka Matěje Herolda. Děkan byl proti překládání poutí a proti zavádění nové pouti na sv. Bartoloměje, o níž se domníval, že bude i pro ostatní faráře povinná. Důvody, kterými své mínění opíral, byly však tak slabé, že biskup i přes opačné mínění konsistoře, 5. srpna 1671 zvláštním dekretem přeložení obvyklé poutě i ustanovení nové pro kollej brněnskou schválil. Farářům však bylo ponecháno

¹⁾ MZA, Akta brněn. jesuitů, Fasc. XLV. G.

na vůli, chtějí-li se této druhé poutě zúčastniti s lidem nebo ne.¹⁾

Tento úspěch jesuitům nestačil. Hledali nové cesty a možnosti, jak návštěvu Tuřan povznést. V jejich snaze podporoval je biskup, pokud jen bylo možno. Od papeže Klementa X. vymohl 27. dubna 1673 plnomocné odpustky pro ty, kteří v procesí navštíví kostel tuřanský ve dnech od biskupa ustanovených a vyplní předepsané podmínky. Poněvadž právě z podmínek pro získání odpustků byla povinnost navštívit v procesí kostel tuřanský ve dni od biskupa ustanovené, bylo nyní na něm, aby ony dny určil. Proto dal oznámiti 14. června 1673 děkanům: brněnskému, vyškovskému, bučovickému, židlochovickému a kounickému, aby podali zprávu, které dni by si zvolili pro poutě. Trvalo několik měsíců, nežli vše bylo uspořádáno, až konečně definitivně rozděleny byly poutě biskupským dekretem z 23. února 1674 takto:

Svátek Zvěstování P. Marie: Tuřany, Líšeň, Obřany, Šlapanice, Pozořice.

Pondělí velikonoční rezervováno týmže pro případ, že by svátek 25/3 padl do Svatého týdne.

Úterý velikonoční: Kuřim, Komín, Královo Pole, Řečkovice.

Neděle Bílá: Děkanství vyškovské, děkan kounický, Krumlov, Pravlov, Cvrčovice, Medlov, Ořechov.

Neděle II. po Vel.: Brno (sv. Jakub, školy a kongregace T. J.).

Neděle III. po Vel.: Děkan židlochovický se všemi podřízenými faráři, děkan bučovický, Ždánice, Slavkov.

Neděle IV. po Vel.: Kučerov, Hvězdlice, Milonice, Brankovice, Dambořice, Morkovice, Žarošice.

Svátek sv. Filipa a Jakuba (1/5): Mohelno, Čučice, Oslavany, Ivančice.

Svátek sv. Bartoloměje (24/8): Brněnská kolej jezuitská.²⁾

Rozdělení toto mělo skvělý výsledek. Toho roku přišlo do Tuřan celkem 71 procesí. Počet poutníků jest v Historii residence odhadnut na 34.579 proti 18.000 roku předcházejícího.³⁾

V r. 1680 odpustky byly prodlouženy na nových sedm let a poněkud upraveno rozdělení poutí, a to tak, že děkanství vyškovskému přidělen 1. květen a na neděli IV. po Vel. určena dále procesí z Modřic, Moravan, Troubska a Střelíc. V cirkulářích z té příčiny vydaných

¹⁾ Arcib. archiv v Kroměříži, Tuřany. — MZA, Akta brněn. jesuitů, Fasc. XXXIX. P. — Hist. Res., str. 75, 83.

²⁾ MZA, Akta brněn. jesuitů, Fasc. XXXIX. JJ.

³⁾ Hist. Res., str. 94.

biskup vybízí i jiné děkany, jak už učinil i v r. 1674, k poutím do Tuřan, ježto P. Maria tuřanská jest všeobecně známé útočiště celé provincie v potřebách.¹⁾ Faráři mnozí uposlechli této výzvy, takže počet poutníků rok od roku stoupal a v těch letech dosáhl až výše 66.000.

Než každému nebylo možno zúčastniti se pouti ve dny ustanovené a přece mnozí by bývali rádi nabyli odpustků. Proto rektor Ondřej Müntzer 28. dubna 1690 prosil biskupa, by vymohl povolení, by odpustky ty mohly býti získány od poutníků kteréhokoliv dne. Prosbě bylo vyhověno. Alexander VIII. 17. června 1690 odpustky povolil. Biskupem vyhlášeny byly 8. července.

Takovou výhodou přibýlo Tuřanům přitažlivosti, zvláště když jesuité věnovali poutníkům všemožnou péči. Procesí byla vítána, večer konalo se kázání, v kostele české, venku pak, dokud nebyl postaven kostelík sv. Anny, německé. Poutníci měli příležitost ke sv. zpovědi. Jesuité nestačili sami všem vyhovět, proto při obvyklých poutích zvali sobě na pomoc jiné kněze, buď z brněnské kolleje nebo brněnské františkány a kapucíny. Zpovídáno bylo obyčejně dlouho do noci a druhý den od časných hodin ranních až někdy i přes poledne. Jesuité chtěli využití vhodné příležitosti, která se jim zde naskytovala, k rozšíření sv. přijímání. V Tuřanech a okolních obcích podporovali co nejvíce měsíční sv. přijímání, a to tím, že v lidu slavnostmi šířili úctu k Nejsv. Svátosti oltářní, která byla vždy první nedělí v měsíci vystavena. Mimo to zavedli hned v počátcích residence měsíční sv. přijímání za zemřelé. K tomu nutno uvážít, že sv. přijímání bylo jednou z podmínek pro získání odpustků, a proto nebudeme se diviti, že spisovatel „Marianische History“ v § X. uvádí počet sv. přijímání podle záznamů v *Historia Domus* od r. 1666 do r. 1716 na 1,703.531, ročně tedy průměrně 34.000, počet na tu dobu značný.²⁾

¹⁾ *Monentur etiam reliqui Decani et Parochi in Dioecesi nostra constituti, quatenus Parochianos suos ad peculiarem Deiparae Turzanensis cultum, tanquam notorium provinciae nostrae in necessitatibus asylum, adhortari et inflammare studeant.* — MZA, Akta brněn. jesuitů, Fasc. XXXIX. Q.

²⁾ Nejvyšší počet sv. přijímání podle rozdaných partikulí jest zaznamenán v *Hist. Res.*, str. 235, v r. 1722, a sice 88.200. — V deníku P. ministra (MZA, Akta brněn. jesuitů, H VI. 8.) při 1. květnu 1739 jest poznamenáno, že nával komunikantů byl takový, že rozlámali kamennou ohradu a železné zábradlí u oltáře P. Marie a vyvrátili kazatelnu. Proto poznamenává, že bude třeba nové, důkladnější kazatelny, aby se snad někdy nestalo, že by kazatel i s kazatelnou spadl na hlavy posluchačů

Do Tuřan nepřicházela jen procesí z vesnic vyjmenovaných v cirkuláři Karla z Liechtensteina. Sláva Tuřan roznesla se po celé Moravě i do sousedních Uher a Čech, odkud přicházeli také poutníci, kteří obyčejně navštívili ještě blízké Křtiny a Vranov. Odkud až putovali do Tuřan, vysvitne nejlépe se seznamu obcí, jak jsou zaznamenány na různých místech v Denníku P. ministra tuřanského r. 1729 a 1730. Jsou to obce:

Blížkovice, Bohutice, Blučina, Brno, Broč (Uhry), Bučovice, z okolí Budapeště.

Čučice.

Dambořice, Deblín, Dědice, Dražovice, Drnoholec.

Havlín, Hodonice, Hostěradice, Hostím, Hradiště Uherské.

Jaroměřice, Ješov, Ivančice.

Kojetín, Komárov, Komín, Kounice Dolní, Krumlov Mor., Křižanovice, Křtiny, Kyjov, Kynice Ném., Kučerov, Kuřim.

Lipůvka, Líšeň, Litohoř, Litomyšl, Luleč.

Medlov, Meziříčí Velké, Měřín, Mikulov, Milifron, Modřice, Mohelno, Moravany, Mušov.

Náměšť, Nosislav.

Obřany, Ořechov, Oslavany, Ostrovačice, Otnice.

Pavlov, Pohořelice, Polehradice, Popice, Pravlov, Prosiměřice.

Radošov, Rajhrad, Roketnice, Rosice, Rousínovec.

Řečkovice.

Skalice v Uhrách, Slavkov, Starovice, Starovičky, Střelice.

Šaratice, Šitbořice, Šlapanice.

Telč, Telnice, Tikovice, Topolany, Tovačov, Trenčín, Troskotovice, Troubsko, Tvarožná.

Újezd, Újezd u Litomyšle.

Vážany, Vranov, Vrbovec, Vyškov.

Zábrdovice, Znojmo.

Žamberk, Ždánice, Židlochovice.

P. ministr zaznamenával pouze obce, odkud přišla celá procesí nebo aspoň větší zástupy. V Historii residence však se dočítáme při zaznamenávání dobrodiní, jichž byli mnozí na přímlovu P. Marie účastni, že do Tuřan putovali jednotlivě lidé ze všech koutů Moravy i z Čech. Tak na příklad uvádějí se: Bojkovice, Čejkovice, Dražany, Hodonín, Holice, Jindř. Hradec, Humpolec, Choceň, Chrudim, Janovice, Kostice, Kroměříž, Lipník, Olomouc, Opava, Poštorná, Prostějov, Přerov, Sívce, Uhřice.

(O. p.)

Posudky.

Dr. Josef Kachník: Vlastenecké vzpomínky na Nivnici, Třebíč, Uh. Hradiště, Olomouc a Prahu. Nákl. vlastním, Olomouc 1937. S. 47, 7 K.

P. spis. by měl velmi mnoho co vyprávěti ze svého života, jenž od bohoslovných studií se sice omezoval na společnosti a věci duchovní a učenecké, ale i tak byl velmi bohatý. K rodišti Nivnici, již mnozí pokládají za rodiště Komenského, se ovšem rád vrací a o ní také zde nejvíc drobností vypravuje. Útlakem poměrů nucen gymnasium studovati napřed až v Třebíči, pak ve Znojmě a v nedalekém již Uh. Hradišti, v městech tedy s různým rázem, jenž více než jiným studentům dával nové poznatky národních věcí a rozmanitými dojmy na vnímavého studenta nikoli neprospěšně působil. Zůstáváje věren nadpisu své knížky, šíří se p. spis. hlavně o věcech národnostních, jak ve škole, tak v obcích; jelikož všechna ta tři města měla tehdy úřední nátěr německý, Znojmo ovšem z velké části skutečně německé bylo, jsou tyto zprávy pro nynějšího čtenáře nadmíru zajímavé a poučné.

O úředním působení na fakultě olomoucké a na české universitě pražské mluví p. spis. rovněž velmi stručně, mnohé jen napovídaje. Kritika se ozývá velice zřídka. S povděkem přijmou čtenáři seznam bohaté literární práce, již p. spis. tiskem vydal. Tiskové chyby s. 34, 6. ř. sh. na niž, vlastní jména Poetting, Stürgkh, na s. 17 dole snad Zelníček a Nevosad?

Jak podotčeno, je těchto vzpomínek na to, co by p. spis. zajímavého a pozoruhodného mohl vypravovati, kdyby chtěl, málo. Ale ovšem jsou i ty vítány.

N e b e s a v y p r a v u j í . . . Obrazy z vesmíru. Napsal Jan Nep. L e n z S. J. Přeložil Fr. Úředníček S. J. Se 36 obrazy a hvězdou mapou. Nakl. Kropáč a Kucharský, Praha 1937. S. 275, 25 K.

Živě psaná tato prostá astronomie ve čtyřech oddílech stručně, ale spolehlivě nám podává, co můžeme v takové příručce hledati. Není přetížena číslicemi. Zajímá nemálo tím, že nejen popisuje, ale také vypravuje, kdy a kým ten onen objev učiněn; někdy bychom si i přáli čísti určité jméno na př. u anekdot. Náboženské zabarvení, jež ovšem vědecké vývody jen tu a tam ozařuje, nikde nenahrazuje, docela pěkně souhlasí s předmětem: pohledy do částečného i skutečného nekonečna. Českým odborníkům by jistě nebylo nemožno takovou čítanku sestaviti, ale když se nám podává dobrý překlad zdařilého díla německého, můžeme je rádi přijmouti; v CM Dědictví kdysi vydáno cosi poněkud podobného, ale až pozdě se ukázala nejedna vědecká slabina v práci jinak svědomité, nyní ovšem už málo cenné.

Obrázky jsou vhodně voleny a dobře provedeny.

Karel Mirvald: *Kryštof Kolumbus*. Nakl. L. Kuncíř, Praha, 1937. S. 83, 15 K.

Velmi vítaná knížka v češtině, v níž se, ku podivu, o Kolumbovi tak málo psalo, ač to dějepis jako román, tak poučný a zajímavý. Knižka nevelká, ale obsažná, plynne i názorně psaná. Obsah jest ovšem znám. Co tu ve vypravování jest jednak předností, že neopomíná náboženské stránky v osobnosti a snaze Kolumbově, stává se chybou tam, kde u Kolumba dává jiným předpokládati vnuknutí boží, a že vůbec v docela stručném životopise tolik se obrací k (možné) kanonisaci K—ově. Vnuknutí boží může člověk tušiti a si uvědomiti u sebe samého, ač nikoli neklamně!, ne však u druhého. Kritika tehdejších poměrů, jmenovitě těžkostí, s nimiž bylo K—vi bojovati, kde žena, královna, ukázala víc rozumu než jiní, jest nám nyní ovšem snadná, ale také nebezpečně odvážlivá. Třebas národ mořeplavců jinak se na plavbu do neznáma mohl dívat i díval než jiní, podnik K—ův nemohl ani jim se nejeviti dobrodružstvím na život a na smrt. Pro mladší a méně sčtetlé čtenáře, jichž co nejvíce spisku přejeme, bylo by na tyto a jiné okolnosti dobře výslovně poukázati. Také v obrané mravní osobnosti K—ovy nutno míti na zřeteli, že v zoufalých často okolnostech byla rada zlá. Na zvládnutí a ovládání takových živlů, s jakými především mu bylo činiti, snad nestačil; ale to není žádná mravní výtku, ač mu to postavení podkopávalo. Přiřítaná mu honba za zlatem nevyplývala mu z osobní lakoty, jako spíše z nezbytné potřeby tohoto prostředku k nadlidským cílům. Nebylo zbytečno upozorniti, že životopis Kolumbův byl převážně v rukou nepřátel Španělska a také namnoze v rukou nepřátel katolické víry. — Kromě některé tiskové neb jinaké chyby (Cacas, vrátil se zpět) budiž poznamenáno: netrpělivost jeho je u konce; vykopaným Bribiascem.

* * *

Břetislav Štorm: *Vladařství Růže*. Zpráva o cestě do země vladařů. Nakl. L. Kuncíř, Praha. S. 109, 15 K.

„Namáhal jsem se pochopiti, jaký by to všechno mělo míti smysl, ale nic jsem nepechopil“ (35), až mi průvodní oznámení povědělo, že to „minulost vladařství Růže, duch rožmberkého kraje, je ve vidění básnickém tím úhelným (psáno: uhelným) kamenem, na kterém se odehrává děj jemu sourodý.“ Tedy fantastický román z výletu na panství rožmberské s jeho památkami jak ve stavbách, tak zvycích panských i poddanských — mnoho pěkného i nepěkného, jak co neklidná doba přinesla.

KNIHOPIS.

Ark as: *Die Kunst anständig zu sein*. Benziger, Einsiedeln 1937. S. 260. 3.60 m.

M. Aron: *Les Ursulines*. Grasset, Paris 1937. S. 260. 18 f.

P. Fessard: *La main tendue. Le dialogue catholique — communiste — est il possible*. Grasset, Paris 1937. S. 245, 16.50 f.

E. Heimeran: *Anstandsbuch für Anständige*. Von Gestern u. Heute des guten Tons. Heimeran, München 1937. S. 197, 4.80 m.

Rozhled

Náboženský.

N ě m ě c k o.

Neuvěřitelný převrat v nějakých 3—4 letech! Zkypřena mu půda v přescientifikované protestantskéologii, výbuchy nevěry jsou snadno vysvětlitelné, jakmile v náboženství začnou komandovati vojáci, a to vojáci všelijací. Rozpačitá, u mnohých snad zoufalá otázka: kam to směřuje? nedozrála dosud k jisté odpovědi. Všechno naznačuje, že křesťanství má býti zcela zatlačeno do kostelů, aby znenáhla opustilo veřejný život a život opustil je. Vymýtiti je jest nemožno; ztráty jsou sice již značné, ale budou čím dále tím řidší, jádro jistě odolá. Německé křesťanství nebylo a není povrchní, aspoň ta jeho část, již lépe známe, katolická, jistě ne.

Společné strasti sblíží. Mnozí doufali a snad ještě doufají, že co se tu páše na národě osvětou tak vyspělém, povede k semknutí obojího křesťanského vyznání. Naději tu posiloval statečný odpor činitelů protestantských proti vládnímu znásilňování protestantské samosprávy. Je to sice věc více vnější, také „ein weltlich Ding“, ale napovídala, co se bude dít dále. Statečný odpor proti násilí vyburcoval vzájemné sympathie a u mnohých ještě budil stesk, proč nejsou všichni zajedno.

Zdali se již co stalo, co by se mohlo vykládati jako rozběh k tomuto ideálu, není veřejnosti známo. Zdá se však, že ne, že zatím jsou jen sympathie a theoretické touhy. Když se totiž zevrubněji pohlédlo na balvany, které sblížení zamezují, spatřilo se, že jsou příliš veliké, po lidsku neodvalitelné. Netřeba jich vypočítávati: obojí dogmatika se tak rozešla, že nemožno již najíti takofka ani stopy jednoty, a rozchází se pořád víc. V katolickéologii se sice tu a tam ukazuje na možné společné cesty — zdali také v protestantské, nevím —, ale jsou to pokusy dosti namahavé, výsledek pak tím pochybnější, čím více jest na druhé straně různých soustav theologických. Ani optimista nemůže si tu leč povzdechnouti: Nisi Dominus aedificaverit . . .

Avšak sami buršáci si zpívali: Der Gott, der Eisen wachsen ließ, der wollte keine Knechte! I pohanské zotročování vezme za své.

★

as. — Boj proti náboženství v SSSR.

Naše komunistické časopisy mívají velmi zřídka nějakou zmínku o náboženských poměrech v Sovětském svazu. A zajímalo by to! Proto s tím větší pozorností si všimneme slovenského článku v časopise „Svět sovětů“ (1937, č. 9, str. 10): „Boj proti náboženství v SSSR a inde“. Pisatel — j. les — praví v úvodě, že

Sov. svazu vytýkají jeho postoj k náboženství dva protilehlé tábory: lůďáci politikové, kteří píší o pronásledování kněží v Sov. svaze, a trockisté, kteří vytýkají, že svoboda náboženského vyznání je zradou marxismu a revoluce.

Jak je to tedy s nábož. svobodou v Sov. svazu? Podle pisatele, svoboda nábož. vyznání je v Sov. svazu zaručena i ústavou, takže žádný nemůže býti pro své náboženské vyznání trestán; ba dokonce klerikál může podle nového volebního pořádku býti zvolen i do nejvyššího sovětu. Z toho autor dovozuje, že psaní „Slováka“ a „Slovenskej pravdy“ o pronásledování církve v SSSR je nesmyslné. Tím se chce vyrovnati s první výtkou.

Jak je to s pravdou m a r x i s m u? Marxismus ovšem, praví se dále, bojoval proti náboženství jako proti pověře vůbec. V náboženství spatřoval největší oporu politické reakce. Marxismus jakožto (prý) vědecký socialismus musí vésti nesmířitelný boj proti všemu nevědeckému. A tento boj se vede v Sov. svazu, kde se zpřístupňuje věda nejširším vrstvám obyvatelstva. Občan a mužik takto osvícený přestává věřit pověrám, na místo pověry nastupuje věda.

Prvním tedy způsobem boje proti náboženství je boj, vedený čistě vědecky, což dokazuje i protináboženské museum. Autor dále poznamenává, že boj proti náboženství se vede též u nás, ovšem ve formě nedůsledné a nesmyslné. V předmětech reálných na střední škole prý se učí naši studenti vědeckým vysvětlením pro různé úkazy přírodní a hned v následující hodině jim přednáší profesor náboženství pravý opak.

Na poli sociálním se vede druhá forma boje protináboženského. Utlačený lid, pln bídy, hledá často svou útěchu v náboženství. Ze špinavých chýší se uchyluje do krásného kostela. A právě tady zasadil Sov. svaz náboženství citelnou ránu. Poskytuje všem pracujícím lepší životní podmínky, dává jim možnost projevit lásku k bližnímu a tím ubírá socialismus všechny předpoklady pro náboženské odvracení od skutečnosti.

Neúčinněji však zasáhl tento boj tehdy, když po vybudování prvních předpokladů, vyšší úrovně lid sám pocítil, že vědecká práce v socialismu jim dává to, co jim náboženství, jeho obřady a modlitba nikdy nedaly.

Závěr autorových výkladů zní doslovně: „Sovietsky sváz bojuje proti náboženstvu tým, že tie nejlidskejšie a najkrajšie myšlienky náboženstva, spravdivost všetkým, lásku k svojmu bližnému, rovnosť všetkých, u s k u t o č ň u j e, bojuje proti náboženstvu tým, že to, čo si nábožný ľud želal mať po smrti, mu dáva už teraz. Sovietský sváz prekonáva náboženstvo tým, že všetko to, čo je kladného a krásneho v náboženstve, u s k u t o č ň u j e.“

Co poznamenati k těmto, opravdu naivním výkladům, které staví všecko na hlavu, úplně popírají veškeré pronásledování církve i náboženství v Sov. svazu, ba dokonce tvrdí, že tento prokazuje náboženství nejlepší službu, jelikož je uskutečňuje(!). Podobají se opravdu

výkladům průvodcích v protináboženských sovětských museích. Hlavním jejich předpokladem je marxistický názor, že náboženství je pověra, proti níž ve jménu vědy dlužno bojovati. A jelikož tento předpoklad materialismu jest lichý, padá celá stavba autorových výkladů.

★

nn. — K počátkům olomouckých augustiniánů a kartuziánů.

Jak známo, vznikly tyto kláštery za husitských válek tím, že dolanští kartuziáni, jakož i lanškrounští a prostějovští augustiniáni se utekli ze svých zpustošených domů do hradeb olomouckých. K tomu budtež na tomto místě dodány tyto podrobnosti: Augustiniánům se snažil jejich strádání zmenšiti olomoucký měšťan Mik. Cottl, jenž jim závětí (1433) přikázal bráti úroky z 10 hřiven určené pro oltář sv. Tří králů u kaple P. Marie potud, pokud budou konati služby B. v oné kapli. (Archiv města Olom., rkp. 164, fol. 71a). Město vyšlo prostějovským řeholníkům vstříc peněžitými podporami. Stalo se to však na ujmu minoritů, neboť město škrtilo roční podporu 2 hřiven jim dávanou a na jejich místo dalo augustiniány, jimž přisoudilo 7 hřiven místo dvou.

O kartuziánech víme, že se utekli do Olomouce ze sousedních Dolan. I jim vyšlo město vstříc. Kniha Václava z Jihlavy (Zem. arch. mor. rkp. 343, fol. 5a) obsahuje listinu z r. 1437, která jest zajímavá tím, že město přispělo kartuziánům tak, aby to odpovídalo jejich přísným řádovým předpisům. Olomoučtí jim totiž dovolili přistavěti celý k městským hradbám a založiti si zahradu a nádrž na ryby, a sice proto, že kartuziáni nesmějí požívatí masitých pokrmů, a proto aby měli stále dosti zeleniny a ryb.

★

nn. — Pobělohorská Olomucensia. (Č. d.)

Duben, 18. 1644. Brno. Thurnovi.¹⁾ Letovický farář Svatecius prosí, by jej konsistoř vyprostila z arestu, kam ho vsadil Thurn proti všem kánonům. Konsistoř tedy Thurna žádá, by kněze propustil ihned po obdržení listu.

Duben, 21. 1644. Rudolfovi Tyffenbachovi. Drnholec jest bez kněze. Prosí se tedy, by presentoval kněze Schuberta, by ovečky nebyly opuštěny.

Květen, 4. 1644. Brno. Thurnovi. Žádá se, by svou něm. odpověď přeložil do češtiny, neboť farář Svatecius nerozumí německy. Český text T—y odpovědi předloží konsistoř knězi k vyjádření.

Téhož dne. Témuž. Protože věci se mají zcela jinak, než jak on tvrdí, tedy ho konsistoř žádá, by Thurn postoupil faráři desátek, co nejdříve.

¹⁾ Jindřich Václav.

Květen, 13. 1644. Paní Breunerové.¹⁾ Boskovický farář Petr Ostreusius má právo na desátky z opuštěných gruntů, ať mu tedy odvádí všechny desátky. Přípis budiž proveden do 14 dnů po obdržení tohoto listu. Rovněž ať vrátí odňaté desátky z fary protivanovské.

Téhož dne. Boskovicím. Konsistoř žádá obec, aby farář dostal do 14 dnů všechny desátky.

Květen, 21. 1644. Brno. Nejmenovanému. I kdyby kandidát jím navržený vyhovoval, nebude ho konsistoř presentovati. Ona totiž zásadně propouští všechny cizince „statt ihrer aber huius Patriae filios einsetzen sellen“. Proto jest s velkým nákladem vydržováno 12 alumnů, z nichž za schopné do duchovní správy jsou uznáni „so beider Sprach kundig“. Proto konsistoř odmítá Karla Scheistla.

Červen, 17. 1644. Biskupovi. U konsistoře bývají nejednou přetrásány otázky „von den uhncatholischen als Lutheranern, Calvinisten, Piccarditen undt andern Secten in diesem Marggraffthum Mähren“, mluvívá se o jejich farách, školách, zahradách a j. „bona intentione ad cultum et honorem divinum propagandum atque sustentationem ministrorum ecclesiae, licet fide erronea“. Zásadou konsistoře jest: Jednou Bohu věnované nemá býti vráceno cílům profánním. Proto je biskup žádán o schválení, aby školy, fary, pozemky dříve nekatolické připadly duchovenstvu katolickému v těch místech nyní působícímu. Dle této zásady žádala konsistoř biskupa o rozřešení otázky jevíčského sboru, v záporném případě o předložení otázky samému císaři.

Červenec, 1. 1644. Brno. Biskupovi. Na jeho žádost o vyšetření poměru na Žampachově²⁾ panství odpovídá konsistoř takto: K Hodonínu patří filiální kostel v Bojanovicích a pustý kostel v Miloticích. Jest tam jen jeden kaplan, protože držitel si přisvojuje desátky, a to za příkladem svého otce již od českého povstání. Proto i Kurdějov a Pavlovice jsou neosazeny a administrovány od sousedů. Ježto Žampach neměl svého času ani faráře ani kaplana, tedy jest vyšetřiti, kam za tu dobu přišly desátky a jakým právem si je s otcem přisvojoval.

Červenec, 15. 1644. Brno. Děkan mohelnický prosí biskupa o vrácení 16 dukátů, jež musel k vůli němu ve vězení složit. Odpovězeno mu, že se nemá co peněz domáhati, konsistoř dovede se dovolati práva jinak.

Srpen, 3. 1644. Nový Jičín. Gundakarovi z Liechtensteina. Dovoluje se, aby farář v Ostroze sloužil na příhodném místě na zámku mši sv., dokud nebude vystavěn nový kostel. Konsistoř to oznamuje i jeho děkanovi do Uh. Hradiště.

Srpen, 24. Brno. P. Theodorovi, O. Cap. Gen. vikář se o něm dověděl, že jest kazatelem „in castris Olomucensis obsidionis“. Proší

¹⁾ Vdova po Václ. ml. ze Zástřizl Eliška. Ta se provdala za Breunera ze Stubinka a žila většinou ve Vídni. (Knies, Mor. vlastivěda, okres boskovický, 41.)

²⁾ Jindřich Burián ze Ž. na Hodoníně, zemř. 1645. Otec jeho byl Zdeněk ze Ž. (Otto, 27, 755.)

jej tedy jménem biskupa, aby tam vedl duchovní správu a uděluje mu proto potřebnou pravomoc. Ať se postará, by ve vojště byla čest boží povznášena i od jiných kněží, protože tam jest mužstvo různých vyznání. Nechat dozírá, by nedocházelo ke kněžským výstřednostem, neb akatolíci dávají na kněžstvo velmi pozor. V kladném případě by z toho mohl padnouti stín na náboženství.

Srpen, 29. 1644. Brno. Konsistoř odpovídá Crevelimu, který si stěžoval na faráře Jana Aloise Chitria v Rosicích a Troubsku. Odpovídá se mu, že nikdo nesmí se zbrani v ruce vyhnati faráře. Na to jsou přísné kánony; chce-li, může si na faráře stěžovati u příslušné instance.

Září, 4. 1644. Brno. Cyprián Bezuchovský,¹⁾ farář v Doubravici, opravuje své chyby v kšaftě zesnulé paní Anny Zástřizlové, rozené Sudové, manž. Bernarda ze Zástřizlů. Zemřela 19. února 1639 v Jírmamově.

Září, 16. 1644. Brněnským věřícím se doporučuje putovati na Vranov a prositi za osvobození Olomouce od Švédů. Magistrát ať v době smutku zakáže muziky a tance, zvláště v pátek a v sobotu.

Září, 22. 1644. Brno. Hr. Kounicovi. Farář ve St. Rousinově Ondřej Moller nedostává z N. Rousínova plat 80 rýn. mor. Ať mu patron k tomu dopomůže. Před ním to dostával neztenčeně predikant.

Říjen, 24. 1644. Thurnovi na Letovicích. Má do 14 dnů odpovéděti na žalobu Melich. Svatecia, faráře v Letovicích. Neučiní-li tak, bude zbaven všech svých závazků k farářům.

Listopad, 17. 1644. Brno. K Hanuši,²⁾ Bohuši, Václavu ze Zástřizlů. Dostali (12/11) jeho dopis psaný v Boskovicích 28. října jménem jeho matky. V tomto sdělovala, že nechce mítí ničeho s boskovickým farářem Petrem Ostresiem, protože se domáhá odňatých polí a desátků. Nechce prý ho déle držeti, vypovídá jej, na jeho list mu vůbec neodpověděla. Konsistoř na to odpovídá, že jest rozlišovati mezi praxí katolickou a protestantskou. Příčina toho jest, „dass die Collatores nichts mehr den allein die blosse Presentation zu ertheilen haben, wen das beschiebt, undt der Pfarrer von dem Loci Ordinario auf — undt angenomben wirdt, stehet dem Collatori nichts mehr zu, dahero er auch nit befuget durch keinerlei Wege oder Mittel dem Pfarrer abzuschaffen“. Má-li patron stížnost, nechť se obrátí k příslušné instanci.

Téhož dne. Příborským. Gen. vikář se táže, proč město neodpovídá stran vydržování nového zamýšleného kaplana k vůli povznesení bohoslužeb, „poněvadž, jakž doslýcháme, mnozí by rádi na vychování jednoho kaplana svou částku ročně odvedli“.

Prosinec, 7. 1644. Brno. Hr. Thurnovi. Ač nároky faráře letovického jsou jasné, přece mu nechce dáti desátků. Diví se, že takové maličkosti nechá tak daleko zacházeti.

¹⁾ Poslední utrakvistický farář v Bystrém u Poličky. (Batík, Dějiny městečka Bystrého, 25.)

²⁾ Jan Bohuš ze Zástřizlů, syn Alžběty a Václ. ze Z. Tento zemřel v r. 1632 a Alžběta se provdala do Vídně za Breunera. (Otto, 27, 466.)

Leden, 26. 1645. Kapitula olom. k p. Gabrielu Horeckému z Horky na Cimburku a Koryčanech. 20. ledna poslal Horecký dopis zem. hejtmanovi,¹⁾ jímž bezdůvodně tupí olom. kapitolu, a proto jest prošen, aby s takovými bajkami k zem. hejtmanovi nechodil. Napsal totiž: 1. Prý mu kapitula neplatí úroků (ve skutečnosti nejsou zcela zaplaceny). 2. Bez jeho vědomí neměli vkládati smlouvy do zem. desek. 3. Z jeho peněz neměli platiti od vkladu. Kapitula odpovídá, že to vše jsou klepy. Horecký měl smlouvu u sebe, sám ji zkorigoval, což dokazuje její koncept při král. tribunále. Přiložený extrakt vysvětluje, proč intabulace provedena bez jeho vědomí.

Leden, 28. 1645. Brno. Cituje se městský hejtman brněnský, jistý fendrych a svobodník. Tento vnikl se 6 mušketéry do residence kap. probošta brněnského, kde nadával proboštovi a gen. vikáři a i násilí se dopustil. Obvinění vojáci se mají dostaviti do konsistoře, protože na jejich násilnictví jest trest exkomunikace.

Únor, 1645. Magnisovi. S radostí vzali na vědomí jeho zprávu o obnově katolictví ve Strážnici. Jeho žádosti o schopného kněze však nelze vyhověti, zatím ať zajistí nějak zaopatření budoucího faráře.

Březen, 3. 1645. Petru Pavlovi Humpoleckému.²⁾ Jeho manželka zemřela bez sv. zpovědi a pochována byla ve farním kostele v Tišnově, „zugegen dem Pfarrer zu Bitiska eingehendigsten inhibitionibus befehlich“. Ať sdělí, zda jeho manželka byla katoličkou, zda vždy o velikonočních přijala sv. svátosti a který kněz ji naposledy zpovídal a jí podával.

Říjen, 27. 1645. Brno. Konsistoř ustanovuje Cypriána Bezuchovského farářem v Jevíčku a pro kostely k Jevíčku inkorporované, však dosud opuštěné.

Květen, 26. 1646. Olomouc. Biskupovi. Před 3 roky opustila „propria auctoritate“ svého manžela Karla Kašp. z Thurnu paní a žije v jednom ženském klášteře v Praze. Thurn vede na svém panství letovickém nevázaný život. Na rozkaz zem. hejtmana jí Thurn sice vyplatil na 3 roky alimenta, leč k vůli biskupské autoritě žádá konsistoř biskupa, by mohla oba manžely vyzvati k rozvodu.

Červen, 4. 1646. Olomouc. Dovoluje se protonotáři a farářům v Třebíči Václavu Bareši jeti na léčení „in terras Ungaricas“.

Srpen, 21. 1646. Brno. Mohelnickému děkanovi. Velmi se diví, že královští komisaři žádají jménem císaře desátky od farářů jeho děkanství. To jest proti intencím panovníka i mor. stavů. To se nikdy nevztahovalo na faráře, nýbrž na prelátský stav. Proto konsistoř dopsala 18. srpna hraběti z Rotálu,³⁾ ať to svým komisařům ihned zakáže. To bude oznámeno všem děkanům, a kdyby se komisaři

¹⁾ Pavel hr. z Liechtensteina (1643—1648). Viz Boček, Přehled.

²⁾ Humpolecký z Rybenska řeč. Osovec, majitel Radkova. Zpráva tato překvapuje, protože jeho bratr Václav Mikuláš byl kanovníkem v Olomouci. Pilnáček, Staromor. rodové, 243.

³⁾ Jan z Rottálu, od r. 1646 nejv. zem. komorníkem.

dopustili na kněžstvu násilí, bude konsistoř přísně proti tomu protestovati.

Leden, 7. 1647. Brno. K nejmenovanému hraběti (Thurnovi?). Má se do 14 dnů dostaviti k vůli rozvodu.

Únor, 3. 1647. Brno. Kons. officiál Dirre¹⁾ k Václ. Bureši, faráři třebíčskému stran pohřbu nekatoličky Schneiderové, manželky plukovníka v Třebíči (v tamním kostele). Konsistoř se táže: 1. Zemřela náhle či po delší nemoci? 2. Zda byla vyhlášena ke konverzi, byla-li k tomu nějaká naděje, a zda před smrtí konvertovala? 3. Zda na hřbitově (kolem kostela) jsou pochováváni jen katolíci či též protestanté? 4. Nekonvertovala-li, tedy ať jest pochována jako heretikové, ale konsistoř dovoluje učiniti pro ni mezi nimi kryptu, která však nesmí převyšovati zemi. 6. Jsou nekatolíci pochováváni na sousedním hřbitově? Ať se farář varuje, aby pohřbem nějak vzniklo pohoršení věřících. Z ohledu na věrnost plukovníka k císaři, jakož i jeho náklonnost ke katolictví (aby mohl býti tím spíše získán Církvi), dovoluje se jeho manželce pohřeb, ale kněz nesmí býti v liturgickém rouchu, ani nesmí provázeti průvod. Pohřbem nemá býti považován kostel za znesvěcený, protože nebožka nebyla exkomunikována a má býti proto považována za tolerovanou. V poznámce jest farář žádán, by vyslovil plukovníkovi jménem konsistoře soustrast.

Srpen, 22. 1647. Brno. K císařskému zpovědníkovi. Duchovenstvo jest vyjezeno oběma vojsky. Kněžstvo sužované dosud nepřítelem má ještě nad to odváděti císaři desátky. Ty vymáhají subdelegovaní komisionáři hr. Rotála, což jest v přiložené kopii vše obšírně vypsáno. Konsistoř dosud nedostala v tom směru žádné odpovědi, tak že dosud jediné směrodatnou věcí tu jest reskript císaře k hr. Rotálovi ze dne 15. září 1646. Dle něho jsou desátky uvolněny kromě far, kde jsou desátky reální. Těch jest 1. málo, 2. desátky se berou „cum prioritatis decimarum accipiendarum, qua hucusque gaudebant, ipsis per dictos commissarios adimatur.“ Jest obava z přílišného protahování a že by kněžstvo mohlo býti donuceno „ad difficilem solutionem“. Prosí se o intervenci u císaře, by desátky byly úplně odpuštěny.

Srpen, 22. 1647. Obojímu duchovenstvu. Biskup Leopold Vilém ujišťuje, že se o ně stará, jak dokazuje vymození práva svobodného testování, jehož až do té doby se kněžstvo marně domáhalo. Nyní se stará o desátky farářů dostávajících místo nich deputát. Faráři s reálními desátkami jsou k nim drženi. Biskup žádá nyní o jejich zrušení, zač mu mají býti kněží vděční. Biskup může požadovati „synodaticum seu cathedraticum, prout etiam quarta decimarum et mortu-
ariorum secundum canones et iura vetera episcopis per se competent et pro his tamen omnibus Sua Serenitas a clero summe afflicto hoc tempore alias aggravari videat aliud nihil efflagitet, ut quivis eorum

¹⁾ Připisem konsistoře ze dne 5. června 1652 byl biskupovi doporučen k povýšení na probošta v Kroměříži v odměnu za šestileté působení v konsistoři. Z Volného soupisu proboštů (Kirch. Top. Olm. Erzdiöz. II, 93) vysvítá, že Dirre proboštem nebyl a že tedy doporučení vyhověno nebylo.

aliquo subsidio charitativo subveniat“ na vydržování officiálů konsistoře, protože „cum dominia episcopalia per continuas exactiones, spoliationes, conflagrationes et alias bellique iniurias in ruinam et prope nihilum sunt redacta etc.“ Proto nemožno vydržovati assessorý. Kněžstvo tedy musí sub oboedientia odváděti biskupovi dávky, dokud jeho statky nebudou zlepšeny, a to polovici $\frac{1}{2}$ desátků, vyjímaje štólu, t. j. 4 zl. ze 100 zl. Počne se vybírati od sv. Václava a biskup doufá, že v uznání jeho nesnázi budou kněží odváděti „subsidia charitativa“.

Říjen, 17. 1647. Brno. Přerovským (německy). Již dřívější bisk. officiálové odmítali požadavky jejich města, jelikož právo presentace patří biskupovi olomouckému. Jejich protesty jsou „kraftlos“, v budoucnu ať poslouchají cirk. vrchnosti. Město sice přijalo jemu poslaného karmelitána P. Bartol. Knýchalského, ale kněz ten nemá ani bytu ani příjmů. To jest proti všemu právu, neboť „hoden jest dělník mzdy své.“

Říjen, 31. 1647. Brno. Mikuláši Orlíkovi z Laziska. Nemysleli, že by se on jako katol. kavalír zachoval tak nedůstojně k bisk. komisařům, jak učinil faráři dne 9. října před shromážděným lidem v kostele. Přikládají k dopisu stížnost na něho podanou a žádají ho, aby ji do 14 dnů zodpověděl. Ať vícekrát ani oni ani nikdo jiný se neopovází jeho jménem rušiti faráře při duchovních funkcích, nýbrž ať žije pokojně až do rozhodnutí. P. Alexia nepřijímají, neznají ho, i když jim vypisuje jeho talent, nechtějí o něm niccho slyšeti, ani věděti. (Další přeškrtnuto s poznámkou na okraji, že to nestojí za odpověď.)

Listopad, 8. 1647. Olomouc. Rud. Magnis prosil, aby směl pojmuti svou švagrovou, vdovu¹⁾ po zemř. Františku Magnisovi. Doporučuje se žádosti vyhověti pro zásluhy Rudolfovy o pokatoličtění kraje (strážnického).

Prosinec, 17. 1647. Brno. Arcijáhnovi znojemskému, protonotáři a děkanu telečskému. Vicefarář jihlavský, premonstrát Erasmus Kolbelius žádal o povolení rekonsiliace hřbitova znesvěceného pochováváním akatolíků. Žádosti se vyhovuje, rekonsiliace budiž provedena gregoriánskou vodou.

Prosinec, 29. 1647. Brno. Vyškovským (německy). Městu se poroučí, by propustilo ze šatlavy dědického faráře, jenž byl před tím zbit.

Březen, 10. 1648. Brno. Převorovi augustiniánů v Jevíčku. Paní Kateřina Žalkovská²⁾ dokazuje svá práva na patronát fary jevíčské. Ten připadl po rebelii kard. Dietrichsteinovi a jeho kan. nástupcům. Konsistoř tedy žádá o informace, by mohla hájiti svá práva. Ať tedy převor zjistí: 1. Byl-li před rebelií v Jevíčku katol. farář či ne? 2. Kdo byl po rebelii katol. farářem? Kdo jej tam poslal a investoval? Kdo byl po něm až po P. Basilia? 3. Ať podá kopii své investitury na Je-

¹⁾ Františka Priska, roz. Pergarová z Pergu. Hosák, Hist. místopis, IV, 419.

²⁾ Václav Žalkovský měl před r. 1626 Jevíčko a Vicoměřice, Otto, XVI, 743.

vičko. Zda li presentace byla od zemř. pana Žalkovského (jak se tvrdí) a zda li ji přijal? 4. Zda li mu nevrátili cíl. komisaři klášter heretiky obsazený a zda ho neuvedli v jeho držení a kdy? 5. Zda zemřelý pan Žalkovský a jeho manželka byli od dětství katolíci (jak tvrdí) nebo kdy konvertovali? 5. Může-li ještě něco jiného sdělit, co by bylo ve prospěch biskupa?

Březen, 23. 1648. Brno. Kunhutě ze Žerotína.¹⁾ Není oprávněna vypovědět faráře z fary, nemá patronátního práva a musí s katolickými kněžími zacházeti jako s takovými, nikoli však jako před tím s predikanty.

Březen, 24. 1648. Brno. Farářovi v Jihlavě. Konsistoř mu obnovuje pravomoc absolvovati ab haeresi a uděluje ji i novému knězi z Prahy přichozímu.

Duben, 4. 1648. Brno. Děkanovi opavskému. Ať konsistoř zevrubně zpraví, zda opavský velitel Warlowský skutečně povolal do Opavy predikanty, zda li oni v soukromém domě skutečně konají bohoslužby a zda li jsou ty bohoslužby soukromé či veřejné, a zda li skutečně predikanti znovu svedli obyvatelstvo k protestantství. Konsistoř to chce vědět, aby mohla včas zakročit.

Duben, 18. 1648. Brno. Regentovi v N. Jičíně. Vyhovuje se jeho žádostem: 1. Úplně odstraniti zneuctěný oltář, na jeho místě pak postavit křtitelnici. 2. Na hoře „Kotouč“ postavit kamennou kapli (sacellum lapideum) pro výroční pobožnosti lidu a způsobitou k bohoslužbám.

Duben, 21. 1648. Brno. Magistrátu v Brně. Dle mandátů Ferdinanda II. měli býti v l. 1621—1628 odstraněni predikanti. Patenty o tom měly býti veřejně vyvěšeny na branách města. Aby měla konsistoř jistotu, že mandát jest v městské kanceláři brněnské, tedy má ji městská rada poslati jeho ověřenou kopii.

Květen, 2. 1648. Převoru kartuziánů v Král. Poli. Konsistoř nemůže potvrditi P. Nesitu za faráře. Má totiž málo vědomostí, jest nezkušený a mimo to nemá konsistoř dokladů o jeho bezúhonném životě a znalosti ritu.

Duben, 18. 1648. Brno. Děkanu v Telči. Konsistoř potvrzuje, že ze sbírky na „subsidiu charitativum“ bylo uloženo 27 rýn., 20 kr. a 5 d.

Srpen, 23. 1648. Brno. Děkanu v Uh. Hradišti. S radostí vítají jeho zprávu ze 16. července, že hr. Serényi²⁾ a někteří farníci z Bojkovic chtějí vstoupiti do Bratrstva B. Těla. Protože však Kongregace propagandy jest pro zakládání bratrstev jen ve velkých městech, doporučuje konsistoř, by se noví sodálové dali zapsati do bratrstva v Uh. Hradišti.

(P. d.)

¹⁾ Kunhuta z Pruskova, manž. Baltazara ze Žerotína. Otto, XVII, 816.

²⁾ Gabriel Serényi v r. 1648 získal Milotice, Světlav a Shradice. Otto, XXII, 875—76.

Vědecký a umělecký.

Sallustiovy výroky u sv. Augustina.

Augustinův velkolepý přehled dějin lidstva ve třech dílech světa kol Středomoří „De civitate Dei“ (o městě božím, obci boží, u Němců Gottesstaat), přehled ve světle křesťanském, dovolává se, pokud jde o dějiny státu starořímského, mezi jeho spisovateli také Sallustia (Gaius Sallustius Crispus), nemenším historikem Tacitem nazývaného „rerum Romanarum florentissimus auctor“, od Augustina samého „nobilitatae veritatis historicus“. A—ovy citáty ze Sallustia probírá nyní Němcům, v státním jejich boji proti křesťanství, Dr. A. Kurfeß v „Theol. Quart.“ (1937, 341).

Sallustius dříve pokládán za dějepisce stranického ve prospěch Populárů, a ani jeho osobní počínání v úřadě (vyděračství) neshledáno shodným s jeho pěknými zásadami, jak je napsal. Nyní se o něm soudí příznivěji. Dle toho byl konservativním republikánem, odpůrcem monarchie a na konec zklamaným caesaristou. Znechucen politickými rejdy doby, uchýlil se docela do soukromí, ke spisovatelství, v němž se u něho jeví postupující pessimismus vzhledem k státní veřejnosti. Zemřel asi r. 35. po K.

Augustinův spis v prvních pěti knihách, kde jsou uvedeny výroky Sallustiovy, směřuje proti těm, kteří pokládali křesťanství za škodlivé pro římský stát. Pokud šlo o jeho náboženství, mělo-li býti jeho základem a oporou, měli ovšem pravdu. Avšak Augustin ukazuje na to, jak se Řím stal tak velikým, totiž občanskými ctnostmi, jistě však ne polytheismem, — a čím pak zase tak hluboko klesl, totiž neřestmi občanstva, hrabivosti atd., jistě však ne vlivem křesťanství. Doklady o vzestupu a úpadku římského státu pak vybírá právě také ze spisovatelů římských, u Sallustia částečně z hlavního jeho spisu „Historiae“, z něhož jsou známy jen zlomky. U výňatku ze Sallustiova spisu o Catilinovi (51, 9) zaměněn u A—a pravý mluvčí Caesar za Catona ml.

★

m. — Co dává čs stát na kulturu.

Noviny přinesly nedávno výkaz obnosů, které náš stát v roce 1936 věnoval na kulturní práci. Podle toho výkazu bylo věnováno na písemnictví 550.000 Kč, na hudbu 5,566.000, na divadla 15,000.000, na výtvarné umění 4,056.000, na ochranu památek, archivnictví, na vědy historické a na musejnictví 4,430.000, celkem 29,602.000 Kč. Kontrast jednotlivých položek vynikne ještě lépe, převedeme-li tyto obnosy na procenta: divadla 50.7 proc., hudba 18.8, ochrana památek atd. 14.9, výtvarné umění 13.7, písemnictví 1.9 proc.

Tímto nápadným nepoměrem obírají se také melantrišské Hovory o knihách (listopad 1937). A správně dodávají: Nezávidíme na př. divadlům. Avšak víme-li, že jsou někdy státem podporována i ta divadla, která místo aby pracovala umělecky, hrají z větší části jen

módní šlágry, je nám tím více líto, jak stát „podporuje“ ony umělecké literární podniky, které umírají jeden po druhém, protože se nemůže najít dost soukromých zájemců. Vzpomeňme jen, kolik vážných kulturních revuí již zaniklo a kolik jich živoří, protože nakladatel při nejlepší vůli nemůže získat dostatečný počet odběratelů. Nebo za jak ubohých honorářů — a často vůbec bez honorářů — je třeba psát články a studie!

List nadhazuje konečně ještě jednu všetečnou otázku: nemůže se dopočítat, co bylo za oněch 550 tisíc v roce 1936 pořízeno? Vždyť státní ceny za literaturu nedělaly víc než 50.000 Kč. Šetřilo se při nich tak, že za porotce se jmenovali jen státní úředníci, kteří musili tuto práci dělat zdarma, z titulu své úřední funkce. Nač se tedy dává zbývajících půl milionu? — Toho se ovšem zvědaví literáti i poplatníci sotva kdy dovědí.

Ještě zajímavější ovšem bylo by srovnání s obnosy, které dává stát různým hospodářským spolkům a korporacím!

★

m. — Kolik dává na kulturní věci polský stát.

Ani polské listy nejsou spokojeny s číslicemi, jež vykazují polský rozpočet na rok 1937-38. Podle poznaňské „Kultury“ (listopad 1937) jest určeno v rozpočtu na Ústav národní kultury 1,008.000 zl., na státní vědecké ústavy (musea, knihovny) 981.560, pro vědecké pracovníky a vědecká badání 217.500, na vědecká vydavatelstva 160.000, pro nestátní vědecké ústavy 710.000, pro výtvarné umění 160.000, pro divadla 100.000, na literaturu 80.000, na hudbu 65.000 atd. Celkem něco přes 3 a půl mil. zl. (asi 18 mil. Kč).

Větší Polsko věnuje tedy na kulturu mnohem méně než náš stát. Také „literatura“ v poměru k jiným odvětvím přijde hodně zkrátka (400.000 Kč), takže naši spisovatelé nemusí jistě po této stránce polským závidět.

A rozdílení těchto státních „podpor“ je v Polsku asi stejné jako u nás. Aspoň zmíněný katolický list poznaňský dodává ke své zprávě: Uvážíme-li, kolik z těch sum pohltí všelijaké nepodařené podniky kulturně-umělecké, uspořádané na podporu ubohých ministerských vysloužilců (polský pavilon, sinekury atd.), tož pro obyčejného, chudého literáta, umělce a učenice, nezapsaného nahoře, zůstane málo.

★

nn. — Husovo rodiště.

K tomuto nově propuklému sporu přispěl Flajšhans v posledním (2.) čísle ČČH zajímavou drobností nadepsanou „Husova kazatelna“. Fl. se snaží znehodnotiti záznam jihočeského rodáka, augustiniána Haurý, dle něhož „quidam Joannes Hus natus Boemus de pago Husenecz dicto non procul Praga (in quo ego a. 1722 in medio pagi valde magnam lapideam anserem mirabar)“ (srv. Hlídku 1924, 387 n). Fl. prohlašuje tento záznam jihočeského rodáka za zmatený a

snaží se ho zeslabiti vypravováním Václ. Leteckého z Husince u Prahy zaznamenaným od Krcmusa, dle něhož „též okolo kazatelnice řečené skály, na stráni nad Husincem stáda hus prý se zdržovala, od kterých ono místo jméno Husinec dostalo. Na skále kazatelnici nade vsí Husincem nazvané lidu obecnímu mistr Jan Hus prý kázával . . . Od této doby prý opět tatož skála kazatelnicí slove.“ Fl. se domnívá, že „touto tradicí o množství hus vyložíme snadno i Haurovu zprávu o kamenné huse z r. 1722 bez obtíží.“

Věc však není tak snadná, jak Fl. si představuje, neboť: 1. Fl. výslovně píše „na stráni nad Husincem“, „na skále kazatelnici nade vsí Husincem“, zatím co Haura píše „in medio pagi“. 2. Tereziánský katastr (zem. archiv český, Rakovnicko 21, panství Státenice č. 33) dle přiznání ze 4. listopadu 1713 uvádí názvy polí, při čemž jsou některé tratě jmenovány „na kazatelnici“, „pod kazatelnou“. To zcela jasně dokazuje, že ona kazatelnice, s níž by Fl. rád stotožnil Haurovu husu uprostřed vesnice, byla mimo ves a pod ní ležela pole. Zde by Fl. musel dokázati, od které doby jsou uprostřed vesnice polní tratě. 3. Tvzení, že kamenná husa a skála zvaná „kazatelnice“ jsou jedno a totéž, jest právě tak pravdivé jako mínění, že biblické (!) slovo Tábor je původu husitského, tedy staročeského a proto nezbyvá než je odmítnouti jako naivní. Tak tedy padají všechny „důvody“, jež Fl. uvedl proti Haurovu záznamu, a my mu vděčíme, že nám posloužil novým dokladem o Husově rodišti u Prahy z r. 1827.

★

hd. — Hvězdná obloha v prosinci 1937.

Na začátku prosince jest na večerní obloze velké střídání nebeské krásy. Po šesté hodině večerní zaujímá střed jiho-západní oblohy odstupující mírná a lahodná krása a ozdoba letních večerů a nocí, totiž velký, téměř rovnoramenný trojúhelník: Vega v Lýře, Deneb v Labuti a pod nimi ku obzoru ležící Attair v Orlovi. Povšimněme sobě ještě malinkého trojúhelníčku těsně u Vegy v Lýře, na němž arabští kočovníci zkoušeli bystrost zraku svých dětí, dále slavné dvojhvězdy Epsilon Lyrae, přístupné bystrému zraku a dobrému kukátku, dále ještě sobě povšimněme pod Vegou, směrem k obzoru, malého koso-dělníčku, v jehož dolní, krátké straně se skrývá slavná, kruhovitá mlhavina v Lýře, ovšem že našemu zraku a našim obyčejným kukátkům nedostupná.

Račte sobě dále ještě povšimnouti v Labuti velkého Severního Kříže. jehož dlouhé rameno nahoře zakončeno Denebem, kdežto dolní konec tvoří Albireo, dobře viditelný bystrému zraku, prý nejkrásnější dvojhvězda celé oblohy, jejíž opravdovou krásu nám ovšem odhalí větší dalekohled. Albireo leží asi uprostřed mezi Vegou a Attairem v Orlovi. Téměř celý prostor mezi Vegou a Attairem vyplňuje Mléčná dráha, která na jihozápadní obloze vystupuje z pod obzoru, prochází mezi Vegou a Attairem, zaplavuje celé souhvězdí Labutě se Severním

Křížem. Od Severního Kříže stoupá Mléčná dráha šikmo výše k poledníku, dosahuje tam chaloupkovité souhvězdí Cefeus, které o šesté hodině večerní zrovna prochází poledníkem. U souhvězdí Cefeus prochází Mléčná dráha poledníkem, přechází z jiho-západní strany oblohy na stranu severo-východní, a ihned tam zaplaví skvělé souhvězdí Kassiopeje, která od východu blíží se k poledníku. Od Kassiopeje stoupá Mléčná dráha dále ku severo-východu, zaplavuje tam svým jemným svitem skvělé souhvězdí Persea, v němž jest jasná a divně proměnlivá hvězda Algol, o níž sobě promluvíme později, až bude Algol blíže u poledníku. Za Perseem vstupuje Mléčná dráha do významného souhvězdí Vozky-Auriga, z něhož nás na nejzazším severo-východu jadrně pozdravuje iiskrná, mihotavá Capella-Kozička. A ještě dále za Vozkou dotýká se Mléčná dráha velkého a významného souhvězdí Blíženců-Gemini, které se rozprostírá těsně nad obzorem. Za jasné oblohy a čistého vzduchu vás tam již radostně pozdraví Blíženci Kastor a Pollux, a nízko nad obzorem ležící letní bod, totiž onen bod ekliptiky, v němž slunce 21. června dosahuje svého nejvyššího bodu nad obzorem při letním slunovratu.

Výše bylo vzpomenu, že na jiho-západní obloze chýlí se k západu krása a znak letní oblohy: trojúhelník Vega-Lýra, Deneb-Labuť a Attair-Orel. Leč obdržíme náhradu, a dokonce hojnou a nádhernou. Na severo-východní obloze, tam, kde Mléčná dráha vystupuje nad obzor, vidíme po šesté hodině večerní tři skvělé členy onoho skvostného šestiúhelníku, který bude zdobiti naši zimní oblohu. Bylo již výše poukázáno na bílou, jiskrnou Capellu-Kozičku ve Vozkovi, která jako hvězda cirkumpolární neboli obtočnová nikdy neklesá pod obzor. Severně od Kozičky, nízoučko nad obzorem mihotají se Kastor a Pollux v Blížencích, kdežto měrem k bodu východnímu, oddělen od Kozičky a Kastor-Polluxa Mléčnou dráhou, září již dosti vysoko nad obzorem červený Aldebaran v Bykovi. Uvidíte v jeho nejbližší blízkosti skupinu hvězd: Hyády, kdežto poněkud nad ním nemohou vašemu zraku ujíti líbezné Plejády-Kuřátka neboli Sedmihvězdí.

Okolo šesté hodiny večerní blíží se od východu k poledníku Pegasus: Velký Nebeský Stůl, v podobě téměř pravidelného čtverce, v jehož nitru není vůbec žádných nápadných hvězd, takže téměř naprosto prázdnou. Ale směrem severo-východním pojí se k Pegasovi nápadná Andromeda, jejíž tři jasné hvězdy tvoří mírný, slabě prohnutý oblouk, směřující k severo-východu. Pegasus a Andromeda tvoří dohromady skupinu hvězd, která jest už na první pohled velmi podobna Velkému Vozu. Ale Velký Vůz má sedm význačných hvězd, kdežto Pegasus a Andromeda dohromady jich mají jenom šest. Téměř všechny jsou druhé velikosti. Obě tyto význačné a podobné skupiny hvězd, totiž Velký Vůz a Pegasus s Andromedou mají to společné, že na své dráze okolo severní točny — od východu k západu — jdou do předu zadními koly, tedy vlastně bychom měli říci, že coufají. Mírný oblouk Andromedy jest jako by pokračováním horní, severní strany Pegasovy, a sice směrem severo-východním. A proto hvězda,

kteřou Andromeda u Pegasa začíná, jest hvězdou společnou i Pegasovi i Andromedě.

V nevelké vzdálenosti nad prostřední hvězdou Andromedinou uvidí bystré oko něco jako malý, šedý mráček, každé kukátko vám to ukáže zřetelněji. Je to slavná, spirálovitá mlhovina v Andromedě, která jest pravzorem mlhovin spirálovitých. Tyto spirály uvidíte ovšem jenom velkým dalekohledem. Nad Andromedou, směrem k polárce, je skvělá Kassiopeja, zatopená Mléčnou dráhou, kdežto pod Andromedou směrem k obzoru, jest napřed malé souhvězdí Triangulum Trojúhelník, a ještě nížeji k obzoru malé, ale nápadné souhvězdíčko Berana čili Skopce. Tři nápadné hvězdičky v Beranovi jsou seřazeny tak, že ukazují jako ohnutým ukazováčkem k zemi.

V souhvězdí Berana byl asi před dvěma tisíci let důležitý jarní bod, po severní točně nejdůležitější bod celé oblohy. Od severní točny a od jarního bodu se počíná veškero počítání a měření na obloze. Dnes jest jarní bod v souhvězdí Ryb. Souhvězdí Ryb nemá nápadných a skvělých hvězd a proto nelze připoutati jarní bod k některé takové skvělé hvězdě, které tam není. Ale v této době nám vypomůže z nouze žlutý Saturn, který zrovna září pod Pegasem. V blízkosti Saturna, tam jest jarní bod.

Jiným a dosti přesným a spolehlivým způsobem zjistíme polohu jarního bodu takto: Vyhledáme sobě na severní obloze Velký Vůz. Jest v tyto dny od nás nejvíce vzdálen a jest nejnižše položen nad severním obzorem. Okolo šesté hodiny večerní na 1. prosince zrovna sjiždí na severní obloze k poledníku, jímž bude zrovna procházeti, a sice, jak známo, napřed zadními koly. Nejslabší hvězdu Velkého Vozu, u níž počíná jeho oje, spojíme přímou čarou s polárkou. Tato vzdálenost obnáší 30 stupňů nebeské míry. Tuto přímkou prodloužíme přes polárku o tutěž délku, tedy zase o 30 stupňů, směrem jiho-východním, to bude asi směrem k nám, a tu vrazíme na první hvězdu souhvězdí Kassiopeje, tvořící ono velké W. Tuto přímkou prodloužíme ještě o tutěž délku 30 stupňů, a tu vrazíme na Pegasa čili Nebeský Stůl, a sice na onu hvězdu, která jest společná i Pegasovi i Andromedě. Tato vzdálenost od Kassiopeje k Pegasovi obnáší tedy zase 30 stupňů. Tato hvězda nazývá se Sirrach. A nyní prodloužíme ještě jednou, a sice po čtvrté naši přímkou o tutěž délku čili o 30 stupňů dále podle východní strany Pegasova čtverce, a tu vrazíme do nebeské oblasti, nápadně hubené a chudé na význačné hvězdy. A zde právě je ten důležitý jarní bod. Mohli bychom také najíti jarní bod jednodušším způsobem takto: Prodloužíme východní stranu Pegasova čtverce o její délku dolů, směrem k obzoru, a dospějeme na totéž místo, ku kterému jsme se dostali, když jsme vyšli od oje Velkého Vozu, a prodlužovali jsme vždy o 30 stupňů. Tím i oním způsobem dospějeme k Saturnovi a ten nám ukáže neklamně, ve kterých místech jest přibližně jarní bod. — V jarním bodu protínají se nebeský rovník a ekliptika čili dráha sluneční. A když dne 21. března každého roku slunce dosáhne tohoto jarního bodu, pak jest jarní rovnodennost.

Bylo řečeno, že před dvěma tisíci let byl jarní bod v souhvězdí Berana, to bylo za časů Hipparchových a Aristarchových. Dnes jest jarní bod v souhvězdí Ryb a za další dva tisíce roků bude v souhvězdí Vodnáře, pak za další tisíciletí bude v Kozorohovi atd. Vidíme, že jarní bod nepostupuje v ekliptice tímtež směrem jako slunce a oběžnice, totiž směrem: Beran-Býk-Bliženci atd., nýbrž zrovna opačně, tedy: Bliženci-Býk-Beran-Ryby atd. Nazývá se to *praecesse* bodů rovnodennosti, postupování, ačkoli by se to mělo jmenovati vlastně *recesse*: ustupování čili coufání.

Velký Vůz jest — jak už zmíněno — v nejsevernější části své dráhy. Na 1. prosince okolo šesté hodiny večerní zrovna sjíždí na severozápadní straně oblohy dolů k poledníku, jehož se zadními koly již dotýká. Nad Velkým Vozem, směrem k polárce, vine se velkým oblohem dlouhé tělo Drakovo okolo Malého Vozu, který ovšem jako Velký Vůz zadními koly také sjíždí dolů k poledníku. Na severozápadní obloze klesl již červeno-žlutý Arkturus ve Volařovi-Boótes pod obzor a nad obzorem zůstala jenom horní část Volaře, podobna papírovému drakovi našich chlapeckých let. Za Volařem blíží se k západu líbezná Severní Koruna s jasnou Gemmou, a mezi Severní Korunou a Vegou v Lýře jest rozložen velký Herkules.

Ze souhvězdí ekliptikálních klesl zrovna pod obzor Střelec s jejíž jižnějším bodem ekliptiky, v němž jest slunce okolo 21. prosince při zimním slunovratu. K západu se blíží Kozoroh, v němž září mohutný, bílý Jupiter, jehož sláva na západní obloze se blíží ku konci. Okolo šesté hodiny večerní zrovna prochází poledníkem ekliptikální souhvězdí Vodnáře. Vodnář jest souhvězdí hubené a chudé na jasné hvězdy. Ale zato přímo pod ním září nízko nad obzorem jasná, bílá hvězda první velikosti, totiž Fomalhaut v Jižní Rybě. K Vodnáři se pojí na jiho-východní obloze, zrovna pod Pegasem, souhvězdí Ryb a v něm jarní bod. V nejbližším okolí jarního bodu září žlutý Saturn. S Rybami sousedí malý, ale výrazný Beran-Skopec, zrovna pod nejvýchodnější hvězdou Andromedy, která se nazývá Almak. Od Berana dále na východ je skvělý Býk, který jest již celý nad obzorem. Poznáte jej snadno dle líbezných Plejád-Kuřátek čili Sedmi-hvězdí, v jejichž sousedství září červený Aldebaran, jež doprovází hlouček menších, ale jiskrných hvězd, tvořících asi podobu písmeny V. Jsou to Hyády. A ještě dále na východ jest velké a výrazné souhvězdí Bliženců-Gemini, jemuž vévodí bílý Kastor a Pollux. Kastor jest výše nad obzorem a blíže k polárce, ale jest menší než Pollux.

Z oběžnic jest Merkur na večerní obloze po západu slunce. Dne 12/12 bude ve své největší východní elongaci — vzdálenosti od slunce, která bude obnášeti něco přes 20 stupňů, a jen za velmi příznivých okolností byste jej mohli kukátkem vyhledati, pouhému oku ztratí se v mlhách nad obzorem. Merkur blíží se ku své dolní konjunkci se sluncem, která nastane 30/12. — Spanilá Venuše jest zářící jitřenkou, zdobí ranní oblohu před východem slunce. Ale její sláva upadá. Na konci prosince vychází jenom asi půl hodiny před sluncem. —

Červený Mars odběhl silno od Jupitera na východ, kdežto před krátkou dobou byl pod ním. Mars zapadá okolo 9. hodiny večerní. A putuje při tom ze souhvězdí Kozoroha do souhvězdí Vodnáře. — Jupiter jest v souhvězdí Kozoroha a může býti pozorován jen kratičkou dobu za večerního soumraku. — Saturn září v blízkosti jarního bodu pod Pegasem.

Měsíček nám poskytne pěkné pohledy svými návštěvami u těchto jasnějších hvězd: dne 1/12 u Venuše, 6. a 7/12 u Jupitera, 8. a 9/12 u Marsa, 11. a 12/12 u Saturna, 16/12 u Aldebarana, 19/12 u Polluxa, 22/12 u Regulusa, 26/12 u Spíky v Panně, 30/12 u Antaresa ve Štíru.

Slunce vstoupí 22/12 do znamení Kozoroha, ale vlastně ze souhvězdí Štíra do souhvězdí Střelce. Dosáhne svého nejnižšího bodu na své dráze v ekliptice. Jest nejkratší den, nejdelší noc, zimní slunovrat.

Kruhovité zatmění slunce ve dnech 2. a 3. prosince 1937.

O půlnoci mezi 2. a 3. prosincem 1937 — dle našeho času — nastane kruhovité zatmění slunce, u nás však neviditelné. O půlnoci mezi uvedeným 2. a 3. prosincem bude nový měsíc, měsíc bude tedy mezi naší zemí a mezi sluncem. Měsíc bude při tom zároveň v odzemí, bude tedy od nás hodně vzdálen, tak že jeho úhlový poměr bude hodně malý. — Zato slunce blíží se k naší zemi, po Novém roku budou sobě slunce a země nejbliže. Můžeme říci, buďto že slunce jest v přízemí, nebo že země jest v přísluní. Slunce bude tedy v té době mít úhlový průměr hodně veliký.

Když pak o půlnoci mezi 2. a 3. prosincem nastane nový měsíc, a tento nový měsíc bude procházeti svým uzlem, totiž rovinou ekliptiky, a bude se šinouti před kotoučem slunečním, pak zmenšený kotouč nového měsíce nebude stačiti k tomu, aby úplně zakryl kotouč slunečný. Proto bude zatměn jenom střed kotouče slunečního, kdežto kruhovitý okraj bude zářiti světlem slunečním dále. Tak asi jako kdyby dítětko chtělo svojí drobnou ručenkou zakrýti větší ruku své matky.

Naši protinožci někde v Tichém oceáně uvidí toto velkolepé nebeské divadlo. Ovšem že tento úkaz nemůže trvati dlouho. Vždyť země i měsíc řítí se na své dráze nezadržitelně dále. A tak budou naši šťastnější protinožci kochati se pohledem na toto vzácné a řídké nebeské divadlo jenom něco přes osm minut.

Mezi 5. a 15. prosincem bude možno viděti na večerní naší obloze roj létavic, tak zvané Geminídy, tak nazvané, poněvadž se zdá, jako by vycházely ze souhvězdí Blíženců (Gemini). Jejich střediskem zdá se býti Kastor v Blížencích. — Buďtež nám tyto skromné létavice aspoň malou náhradou za velkolepé divadlo kruhovitého zatmění slunce u našich protinožců.

Vychovatelský.

as. — Likvidace analfabetismu v Sov. svazu?

Sovětské časopisy a noviny, zvláště nyní v předvolební agitaci se chlubí pokroky sovětské vlády v likvidaci analfabetismu. V literárním měsíčníku „Das Wort“ 1937, č. 11, věnovaném 20. výročí revoluce str. 5 se píše: „Země 170 milionů obyv., před 20 lety ještě země nevědomosti, pověry a analfabetismu — dnes země pravého humanismu!“

Už r. 1923 se mluvilo o likvidaci analfabetismu. Při oslavách 10. výročí revoluce (r. 1927) měla býti současně oslavena i likvidace analfabetismu. Ale už r. 1924 prohlašoval sám Lunačarskij několikrát, že o likvidaci nelze mluvit. Vždyť bylo zřízeno méně než padesát tisíc obecných škol, za carské vlády se jich počítalo asi šedesát dva tisíce a to pro daleko menší počet obyvatel. V „Pravdě“ z 2. září 1928 se mluví o stabilisaci analfabetismu.

A jak je tomu dnes? Stále stejně. „Izvěstija“ ze 16. listopadu 1936 píše, že od začátku nového školního roku četné školy hlásí analfabetismus žáků. V nových školách podle téhož časopisu stoupl velice počet nezpůsobilých žáků, který dosáhl 75%. V Moskvě na př. musilo opakovat třídu 64.000 žáků, v Leningradě 52.000 atd. Mnozí žáci jak obecných, tak vyšších škol, ze školy utíkají. Tak na př. v technickém ústavě RSFSR za poslední 3 leta uteklo ze školy 80.000 žáků. V jiných ústavech to není lepší. Mnoho žáků také školy vůbec nenavštěvuje, na př. v kraji Gorkij 5000 (čas. „Pravda“ z 26. prosince 1936). K pomalé likvidaci analfabetismu přispívá špatné placení učitelstva (gáže je vyplácena s velikým zpožděním), veliký nedostatek školních knih, učebních pomůcek, které jsou též plny chyb (na př. i v násobilce, zeměpise atd.).

★

Polská škola,

t. j. část jejích učitelů, spolčených v ZNP (Związek nauczycielstwa polskiego) má revoluční záchvaty. 4. října stávkovali na protest, že vláda rozpustila dosavadní výbor, jemuž — právem — vyčetla názory a choutky komunistické. Boj proti vládě a zákonu trvá.

V kterýchsi našich novinách bylo o těchto bojích psáno jako s posměšnou výčitkou, co že se to děje ve státě, který se tak okázale vydává za katolický. Polský tisk sám žaluje také na to, že jak na vysokých školách, tak na ústavech učitelských není podle zákona postaráno o profesory katolického směru, ale naopak působí tam lidé směru tomu přímo nepřátelští. Odtud bere polské učitelstvo své zásady.

Z části jest pochopitelné, že Polska, složená z částí tak různých, neměla dosud kdy zavést pořádek. Ale události samy i zde rozhodně velí, přejít od pouhých „nářezů“ ke skutkům, jako jimi pracují protivníci. My však, kterým se i ve školství dostalo lepšího dědictví než Polákům, nemáme proč říkati: Děkuji . . ., že nejsme jako tam ti . . ., neboť hned na začátku jsme značnou část toho dědictví promarnili a dosud jí zpět nedobyli (Habrman a j.).

Hospodářsko-socialní.

as — André Gide a S S S R.

Když se před pěti lety ve svých „Zápiscích z deníku“ (v „Nouvelle revue française“) přihlásil A. Gide ke komunismu, vzbudilo to pochopitelný rozruch. Byl tak nadšen, že na kongresu spisovatelů v Paříži 22. června 1935 prohlásil: „Teprve ve společnosti komunistické se může každé individuum, každá osobitost každého individua rozvinout co nejdokonaleji.“ V červnu-srpnu 1936 byl Gide s několika přáteli v Sov. svazu, mluvil též nad rakví Gorkého a byl všude přijímán s otevřenou náručí. Samozřejmě v Sov. svazu také vše pozoroval a zkoumal a srovnával své ideály s holou skutečností. V listopadu 1936 vyšla pak jeho kniha „Návrat z Sovětského svazu“ (Retour de l'URSS.), která vzbudila neobyčejnou pozornost nejen ve Francii, ale v celém světě. Tato kniha je vlastně výsledkem srážky Gideových představ se sovětskou skutečností. Gide vytyká Sovětskému svazu nesvobodu, konformismus, neprodyšné uzavírání hranic proti cizině, neznalost zahraničí, kult Stalina, nedostatek kritiky, sovětské kultuře pak vulgarisaci. Nicméně je Gide přesvědčen, „že Sovětský svaz nakonec zvítězí nad četnými omyly, na které tu upozorňuji; jednak, a to je důležitější, že speciální chyby jedné země nemohou zkompromitovat pravdu věci mezinárodní, obecné“ (str. 10). Chce tedy takovým otevřeným psaním, které by snad někoho mohlo svést, prohlásiti jej za nepřitele bolševismu, „posloužiti jak samému Sov. svazu, tak i věci, kterou v našich očích představuje“ (48). Ovšem takto Gideově knize nerozuměli vůdcové a přívrženci bolševismu, neboť začala proti němu velká kampaň v tisku franc. levičáků i v Sov. svazu.

I vydává Gide novou knihu „Retouche k mému „Návratu z Sovětského svazu.““ (Retouches à mon Retour de l'URSS), která je neméně důležitá, neboť Gide v ní neodvolává ničeho z toho, co vyslovil ve své první knížce, nýbrž svá tvrzení zesiluje, dokládá je statisticky, čerpá ze sovět. dokumentů a pod. Jeden ze společníků Gideovy cesty po Sovět. svazu, Pierre Herbart, který jako redaktor moskevské „Littérature internationale“ a komunista má více zkušeností než Gide, potvrzuje ve své knize („En U. R. S. S.“ 1936, Paris 1937) vývody Gideovy. Ve své knížce odpovídá G. na námitky svých protivníků (na př. že zlořády, na které upozorňoval, jsou pouze výjimkou, že stačí k obdivu srovnání přítomného stavu Sov. svazu s minulostí, že neuměl mnohé pochopit), udává na základě statistik vady sov. průmyslu, rozebírá dle týchž pramenů likvidaci analfabetismu, rozepisuje se zvláště o poměrech dělnických, jejich vykořisťování, o sovětské rodící se byrokracii, nemožnosti, aby lid sám rozhodoval, o duchu nesvobody, podezřívání atd. Gide utekl z buržoasní společnosti ke komunismu a sovětismu, ale seznal

v Sov. svazu, že není možné dosáhnouti změny lidské povahy pouze změnou sociálních podmínek (revolucí), bez vnitřní obrody. A tak vlastně je Sov. svaz tam, kde byl na začátku, sovětská sociální revoluce byla ranou do vody. Gide našel Sov. svaz jako zemi plnou obtíží vnějších i vnitřních, plnou oposice proti režimu, která je krutě likvidována, plnou těch, kteří revoluci nedělali, ale z ní těžili atd.

Připomínám ještě, že ve Francii byla konána zvláštní anketa o knihách Gide-ových v časop. „Le Figaro“, které se zúčastnily právě levicové spisovatelské kruhy. Původce ankety M. Noel položil dvě otázky: 1. Změnily zkušenosti A. G. v SSSR. vaše smýšlení k Sov. svazu a jeho režimu? 2. Sdělte důvody svého nesouhlasu s vývody A. G. Anketu zodpovědělo pouze 11 spisovatelů (ze 24). Noel o ní prohlašuje, že ani jeden z ankety neodpověděl na Gide-ovo tvrzení, že nikde na světě, nevyjímajíc Hitlerova Německa, není méně duchovní svobody nežli v Rusku, že nikde není člověk tak ujařmen a ubit jako je tomu v SSSR.

★

Státní náš dluh.

Za 6 posledních let máme o 14¹/₂ miliardy dluhu víc, celkem 47 miliard korun. Vydávalo se víc, než bylo třeba. A také berní správa jest vinna, neboť ohromnými nedoplatky, tedy nepořádkem přichází stát o miliardy.

Železnice jsou pořád pasivní. Ku podivu! Ovšem pasivních státních podniků jest ještě víc — stát špatný hospodář, totiž podnikatel!

Kromě oněch 47 miliard jsou ještě dluhy za pasivní rozpočty a fondy, a 12¹/₂ miliardy státních záruk, z nichž ještě nevíme, kolik budeme platit.

¹, státních dluhů jsou dluhy zahraniční, ⁶/₇ dluhy domácí.

Na zbrojení dosud vydáno 6 miliard, příštího roku to budou nové 3 miliardy. Jiné výdaje mají býti omezeny.

Hlava se z těch číslic točí. Únosnost? Živobyti obyvatelstva?

Politický.

Cirkumskripční výnosy a listiny, jako na př. vydány pro naše diecese, zovou se nyní úředně „apoštolskými konstitucemi“, nikoli bullami (jak i zde minule podle novin tištěno).

★

U n á s.

Všecek politický tisk jest ve znamení obav z německého útoku a ve znamení výzev ke stupňování naší brannosti. Co jest prius, zdali v naší závislosti na mocnějších státech požadované silnější vyzbrojení, či skutečné nebezpečí z Německa, bylo by teprve zjistiti. Že ve vojenských věcech se ukládá diskretní mlčení, jako se ukládalo v bývalé monarchii a ukládá i jinde, jest pochopitelné. Kritika tedy, ač by ráda nějak vyložila nutná břemena berní, jimiž brannost poplatníků zase zvýšenou měrou zatěžuje, nemůže také nic více než ukazovati na nebezpečí a vlasteneckou potřebu.

Koaliční vláda má skutečně hodný tisk. Čteme-li stále útoky mezi tiskem strany agrární a stran ostatních, těžko chápeme, jaká to vlastně souhra těch stran ve vládě. Těžko chápeme a myslíme si, že by bylo záhodno, udělati zde jednou pořádek a tím polemiky zameziti.

★

V á l k a č í n s k o - j a p o n s k á.

Vítězný postup japonský, ač velmi obtížný, je stálý; směřuje k dokonalému vítězství, k úplnému zdolání Číny, nemluví se ještě ani o příměří. Čína má ovšem co do lidí i co do území daleko příznivější možnosti, třebaš její vláda již opustila hlavní město — znamení situace zlé.

Čínský biskup se sídlem v tomto Nankině, Yu-Pin, opustil je taktéž 8. října, letadlem byl za 6 dní v Římě, kde zůstal do 2. t. m. O válce pravil, že ji Čína teď, kdy tam k o m u n i s m u s ú p l n ě z t r o s k o t a l, a to energii maršála Čan Kai Šeka, bez cizí pomoci, může vésti tak dlouho, jak potrvá japonský vpád. Číňané nejsou prý nepřáteli Japonců, ale imperialistického militarismu japonského.

Jest pochopitelné, že čínský rodák mluvil tak důvěřivě. Ale velice překvapuje, že podle něho komunismus je v Číně vykořeněn — vždyť Japonci právě proti němu válku zdvihli! Byl by to sebeklam čínského vlastence?

★

Š p a n ě l s k o.

Gen. Franco jest už v poloúředním spojení s Anglií, z důvodů hospodářských i územních (Gibraltar!) Podniká-li nyní nový útok na Madrid a není-li nová vláda barcelonská docela proti míru, mohli bychom se ho snad brzy nadíti.

HLÍDKA.

O světovém názoru.

Dr. Josef Vrchovecký.

(O.)

Ještě víc než Paulsen a Frischeisen-Köhler přidrží se Adickes názoru, že osobnost sama rozhoduje u každého, ke kterému názoru světovému se má přikloniti. Monism, dualism a četné jiné -ismy s četnými odstíny nemohou býti nikdy objektivní vědou dokázány jako pravé názory; jsou vždy výrazem lidských povah. Marnou snahou by bylo, kdyby prý někdo chtěl mezi nimi urovnati spor cestou přesné vědy, a dospěti tím k objektivní pravdě. Důvody vědecké prý nerozhodují ani ve prospěch monismu, ani ve prospěch dualismu. Duševní směr, čili jak Adickes praví, „duševní habitus“¹⁾ vede každého k takovému názoru, který se proň hodí; někoho prý vede k theismu, jiného k deismu nebo pantheismu a atheismu atd. Každý musí říci o sobě: „Takový, jakým je můj charakter, tak odráží se ve mně svět vnitřní nutností, jak víra jej ukazuje. A žádný odpůrce není s to, aby otrásl mou posici důvody rozumovými, neboť jedná se o věci, jež leží daleko za možnou zkušeností. Ale právě tak přirozeně nemohu ani já na to pomýšleti, abych nějak neuškodil protivnému světovému názoru vědeckými zbraněmi.“ Žádným dokazováním nebo vyvracením nelze se v tom ohledu dopracovati makavých výsledků. Čím více se bude lidský život vyvíjeti, tím pestřejší budou lidské osobnosti, tím pestřejší i světové názory.

¹⁾ Adickes: Charakter und Weltanschauung. 1907. Str. 30.

Adickes dožaduje se naprosté snášlivosti mezi jednotlivými názory; každý má ctíti svůj názor a nemá pohrdati jiným. Světovými názory jeví se nevyčerpateľné bohatství lidských povah. Nemáme prázdňné naděje, že by lidstvo mohlo v budoucnosti dospěti k objektivnímu názoru, který by se hodil pro všechny povahy.

Ve styku s akademickou mládeží poznal Adickes, jak se sám přiznává, že jeho agnosticisť je pro ni „trpkým vínem“, protože touha její se odnášela k objektivní pravdě. Zda se mládež v budoucnosti změní, až dozraje, o tom nechce rozhodovati, ale přes to trvá na tom, že se lidstvo nikdy nedostane k jednotnému světovému názoru na vědeckých základech.

Světový názor — výtvořem básnického citu? Boj o světový názor rozzušil se, dí Ludvík Stein, na všech stranách, a všude jeví se oň veliký zájem. Ve mnohých hlavách prý to zrovna vře. Když přírodověda nám nepodala rozluštění světových záhad, očekávalo se, že filosofie splní jistě tento úkol. A celá řada významných myslitelů se namáhala, jak jen mohla, ale s jakým výsledkem? Téměř každý filosofoval podle svého, a výsledky nemohly uspokojiti střízlivých hlav. Někteří filosofové počínali si tak, jako by vedle nich nebylo žádných jiných filosofů, jako by proti jejich naukám nebylo žádných závažných důvodů. Dle Steina máme, jak již bylo podotknuto, hlavy filosofických škol beze škol, filosofické vůdce bez vojska, obec bez věřících. Zde naturalisť, zde idealisť! To budou hesla myslitelů i v budoucnosti, dokud bude zájem pro filosofii. Který z těchto názorů má pravdu, nelze prý vědecky rozhodnouti.

Protože vědě není pravý výklad světa beze zbytků možný, nezbyvá nic jiného, než abychom vyplnili zbývající mezery básněním. Děje-li se toto básnění fantasií v metaforách, vzniká poetický světový názor; básníme-li však v pojmech, nabýváme filosoficko-metafysického názoru o světě. Temperamentní filosofové básní prý lyricky a dramaticky. Tak jako jiní soudí i Stein, že světovými názory jeví se několik stejně oprávněných typů, jenom že Stein myslí, že počet těchto typů je podstatně vyčerpán. Stěžuje si trpce na velikou anarchii v otázkách názorů o světě a žádá, aby vážní myslitelé se chopili patřičných zbraní, snažili se zjednatí nápravu, nemá-li nově probuzený zájem filosofický utuhnouti. Kritikami bez konce dospěli jsme až na pokraj propasti, úpadku a velikého opovržení vůči filosofii. Máme mnoho ničitelů, ale málo stavitelů.

O ničitele není prý nouze, avšak čeho prý potřebujeme, toť konstruktivní filosofická fantasie, jak se jeví u Williama Jamese.

Se Xenofanem a Feuerbachem prohlašuje Stein, že každý světový názor bez rozdílu je anthropomorfismem. Každý myslitel prý vkládá své nitro do svého světového názoru. Psychologie, která si všímá vzniku světových názorů, umožňuje nám pohled do zákulisí, do nitra myslitelů. Kdo je od přirozenosti logikem nebo matematikem, dá přednost názoru rationalistickému; lidé citoví, snílci kloní se k názoru esthetickému, avšak lidé silné vůle mají pochopení jenom pro názor energeticko-voluntaristický. Klasicismus a romantika se střídají ve filosofii i v nauce o světových názorech. Hned mohutní vlna rationalismu, hned zase nabývá vrchu vlna citová. Rozený logik je šťasten jenom ve světě rozumových důkazů, kdežto člověk, který má zájem jenom pro mystiku, prý takovými důkazy opovrhne; touhy jeho nesou se jiným směrem. Dle Steina je dnes kultura rozumová zadním vojem, citová tvoří silný předvoj. Myslitelé temperamentu vzpouzejí se proti pravidlům, která jim rozum ukládá. Avšak ani nejnadšenější ctitelé rozumu a přísně logického myšlení nedovedou se ubrániti citu. Stein upozorňuje na filosofa tak střízlivého, jakým byl Herbert Spencer, který připouští prvenství citu před rozumem, city prý jsou pány, a rozum jejich služebníkem. „City, nálady, instinkty, vnitřní zážitky nedají se vyvrátiti. Proti »vnitřnímu hlasu« veliké přirozenosti jeví se zbraně logické tupými a neúčinnými. Irrationalism nedá se rationalismem zasáhnouti,“ dí Stein.¹⁾ Vnitřní hlas silné osobnosti může umlčeti i nejsilnější důvody logické. U mnohých dá se zjistiti, jak při stavbě jejich světových názorů rozhodoval cit nezřídka i proti logickým důvodům. Ve spisech Chamberlainových lze snadno poznati, jak irrationalista, citový filosof, romantik a umělec je silnějším než logická pravidla. Srdce vítězí nad hlavou, toť dojem, který se nám vnucuje ze spisů některých myslitelů.

Fotografiemi duší, odleskem osobnosti nazývá Stein filosofické systémy a světové názory. Definitivní filosofie vědeckého světového názoru není a nemůže ani býti. „Nejenom že taková doba vytváří svůj zvláštní typus myšlenkový, nýbrž každá osobnost zvláštního střihu má svůj zvláštní názor o světě.“²⁾ Úkolem filosofů je, aby

¹⁾ L. Stein: Philosophische Strömungen der Gegenwart. 1908. Str. 125.

²⁾ L. Stein: Der Sinn des Daseins. 1904. Předmluva VIII.

roztřídili pestrrou směs světových názorů. Odstraniti z nich, co se navzájem vylučuje a protiví pravidlům logickým, vybrati z nich roztroušená zrnka pravdy a spojití je v jeden opravdu vědecký názor, proti němuž by nikdo nemohl ničeho po stránce logické namítati, je prý věc naprosto nemožná. Filosofové silného citu a silné vůle by nikdy neuznali takového názoru a bránili by se všemožně proti němu.

I optimismus a pessimismus je dle Steina fotografií duší. Myslitel sám hlásí se k optimismu a praví o něm: „Náš světový názor není ničím jiným než stupňováním našich životních ideálů do nekonečna, prohlášením našich přání a nadějí světovými principiemi, než stupňováním naší tvorby a našich snah na ženoucí činitele vesmíru.“ Jinak je mu optimism filosofií zdravých a pessimism spíše nemocí než světovým názorem; avšak oba názory jsou výrazem temperamentu; člověk zdravý prý se přikloní k optimismu, kdežto chorobný k pessimismu. — Svou přirozeností je prý každý předurčen k určitému typu světového názoru. Kdekterý výklad světa je prý jemnějším nebo drsnějším anthropomorfismem. Co se nazývá přírodou, je dle Steina veliký fonograf, který nám hraje jen takové melodie, které jsme do něho vepívali. Všem směrům novokantovců, novofichteovců, novoschellingovců a novohegelovců je společným „Kantovo základní přesvědčení, že rozum náš nachází ve svém vysvětlování přírody jenom to, co dříve z vlastního do ní vložil.“ Mluvití o objektivním poznání světa a o objektivním světovém názoru, nemá vůbec žádného smyslu. Co ten který učenec tvrdí o světě, vyčetl z vlastního nitra. Rousseau tvrdil o sobě, že jeho díla jsou pravým odleskem jeho vlastní osobnosti. Tak je tomu i u původce německého pessimismu. Nietzsche je Steinovi dokonalým typem myslitele temperamentu. Sám píše o sobě: „Mihi ipsi scripsi“. Filosofu nadčlověka je každá filosofie konfiteorem svého původce, jakýsi druh mimovolných, nepozorovaných memoirů. „Naše vědomí je svým vlastním zákonodárcem.“ Každé jednotlivé vědomí? Tím se dostává zmatku ve světových názorech jakési sankce. Romantikům dává jiné zákony než idealistům. „Romantikům je individuum vším, druh ničím; idealistům značí druh vše, individuum — nic. Oni staví své já tak velice do popředí, že jejich já úplně zastíňuje jejich díla. Tito nechávají svou osobnost úplně ustoupiti za díla. Filosofům vyznání jedná se v první řadě o analýsi jejich vlastní osobnosti, filosofům poznání jenom o výklad světové souvislosti.“ „Tak jak Schelling byl filosofem romantiky, tak je temperamentní myslitel

Nietzsche filosofem novoromantiků našich dnů. City, energie, neovitalismus, nevědomé, spiritismus, okultismus, vůle k životu, vůle k moci, zkrátka mysticismus ve všech formách a toninách stojí zase jednou ve středu literárních úvah, zatím co logicko-matematické myšlení, přísný smysl pro pořádek, jinými slovy: vědomí a jeho nutné výtvořiny denuncují se jako bledé stíny a prázdná schemata. „Posledním kouřem vypařující se reality jsou v očích Nietzscheových ony všeobecné pojmy, které se snaží lidský intelekt vytvořiti v zájmu sebezáchovy a zvláště zachování druhu.“

Dle filosofa nadčlověka je „zdanlivý svět jediným světem, pravý svět je k tomu jenom přilhán.“ Podceňování logického, které začalo Schopenhauerem, žene Nietzsche až do krajnosti. „Rozum je dle něho již jen mluvnickým předsudkem. Sensualismus zase nabývá vrchu. Pravdy neohlašují nám idee, druhy, všeobecné pojmy, logické zákony, nýbrž pocity, instinkty, pudy.“ Podle toho nesmí ve světových názorech rozhodovati logika a čistě vědecké důvody, nýbrž osobní city a instinkty, které prý mají přednost před střízlivým myšlením. „Tak jako ve všech dobách se vzbouřila mystika proti logice, cit proti rozumu, život proti theorii, osobnost proti celku... umění proti vědě, tak vzpouzí se zase jednou vzdorovitě filosofie vyznání proti filosofii poznání.“ Každý ze stoupenců filosofie vyznání opovrhne snahami dopátrati se pravého výkladu o světě cestou rozumovou, a nikdo z nich netvrdí o svém názoru, že ho nabyt cestou vědeckou, a že jej může dokázati nezaujatým rozumem.

Co je svět? Co je smyslem našeho života? Co je pravda? Se Steinem odpovídají stoupenci filosofie vyznání: „Co vytryskne z tvého vlastního nitra, je tvůj svět, tvůj smysl životní a tvoje pravda. Jiných pravd a jiného smyslu pro tebe není.“ „Život je největším štěstím,“ volají optimisté se Steinem; „život je největším neštěstím,“ volají se Schopenhauerem a Hartmannem pessimisté. Kdo má z nich pravdu? Podle Steina oba. U spisovatelů nacházíme slova, jež se u nich vyskytují jen jednou. Filologové praví o takovém slovu „hapax legomenon“. Tak prý je tomu i u básnických myslitelů. Každý z nich je prý osobností, jež se jen jednou vyskytuje — homo sui generis. Podle toho musíme též posuzovati světový názor takových myslitelů. Každý vložil do něho své vlastní nitro; každý anthropomorfisoval svět podle svého. Jednání takové je podle Steina a mnohých jiných myslitelů nerozlučně spojeno s naší přirozeností. Při tvorbě světového názoru nemůžeme se zbaviti své

osobnosti, musíme ji poslouchati. Pravil-li Giordano Bruno, že zlo a dobro je vlastně totéž, vysvětloval svět podle své osobnosti. Pravil-li Spinoza, že všechny představy bez rozdílu vznikají naprostou nutností (*omnes ideae tam adaequatae quam inadaequatae eadem necessitate consequuntur*), podal tím dle Steina názor podle svého; a jak Giordano Bruno tak i Spinoza mají pravdu — ovšem každý svou. Smír v tom ohledu není možný, neboť objektivního světového názoru lidstvo prý mít nemůže. Všechny světové názory jsou jen domněnkami. „Bez ideálů žádná kultura,“ volá Stein pln nadšení, ale zapomíná, že na chabém základě domněnek nemohou spočívat žádné ideály, nýbrž jen illuse. Stein to nahlíží sám a velebí nad míru illuse. „Každá illuse je vítanější, cennější, protože víc podporuje život než žádná illuse. Člověk bez illuse je jako člověk bez stínu.“ Hlavním argumentem pro illuse je okolnost, „že jsou biologicky užitečné, ve službách zachování druhu a ve stupňování citu druhu jsou prospěšné. Illuse vykonávají jednu z nejdůležitějších, když ne nejdůležitější funkci při stavbě lidského štěstí. Zvyšují životní cit, pozvedají znovu obsáhlé povahy, oživují odvahu a radost z podnikání, podporují zdraví a radost, jsou takřka „šampaňským pro duši“. Kdo považuje všechny illuse za „sen a šílenství“, toho nazývá Stein „duševním mrzákem a citovým invalidou“, jemuž bychom mohli připomenouti slova Bohumíra Kellera: „Bylo by lépe, kdyby se nebyl narodil, neboť jako živý žije již v hrobě.“ — Místo pravdy, po níž člověk normální celým srdcem touží, dostává se mu jenom illusi, které jemu Stein doporučuje jako „šampaňské“ pro jeho duši. Světové názory nám nemohou nic jiného podati.

Kdo by se tomu divil, kdyby zklamaný člověk nechal illuse illusemi a stal se naprostým nihilistou!

Irracionální prvky rozhodují ve světových názorech i dle Spinozy. Při budování světových názorů hraje prý fantazie velikou úlohu. Všechno, co nám smysly zvěstují o pestrém světě mimo nás, spřádá fantazie v různé obrazy a v různou souvislost. Zákon, dle něhož vznikají různé synthese světové, může býti u různých osobností jiný. — Když se nám jedná o skutečné poznání světa mimo nás, rádi bychom eliminovali vše, co pochází z našeho já, všechny jeho tužby a náklonnosti. Avšak při sebe usilovnější snaze nepodaří se nám dopátrati se čistě objektivních poznatků. Nikdo není čistým zrcadlem světa a života; nikdo nemůže zůstatí nezaujatým a beze všeho stanoviska již předem zaujatého; nikdo nemůže býti pouhým

zpravodajem ve věcech, jež se hluboce dotýkají jeho vlastního nitra. Nikdy prý neodstraníme z fantasmie své tužby a obvyklé hodnocení. V té příčině má prý fantasmie funkci normy, a nikdy se nedá přinutiti, aby se této funkci vzdala a spokojila pouhým popisováním. — Žádnému člověku není možno, aby pochopil veškerý celek lidského života a utvořil správný názor o světě, který by platil pro všechny lidi bez rozdílu. Každý žije „ve svém vlastním světě, ve své podstatě a ve svých tužbách“.¹⁾ Jenom opatrnou kritickou disciplínou svého já proniká prý člověk ze sebe na pouhý okraj a naladí svou fantasmii na cizí tón, který zní z jiné osobnosti. Jsou takové životní formy, které nám zůstanou věčně cizími, jelikož nedovedeme se naladiti na jejich tón. — Marně se lidstvo namáhalo proniknouti až na dno světa, nabýti o něm objektivního poznání a poznati pravý smysl lidského života. Jak málo lidí chápe sebe správně! Každý, kdo důkladně pozoruje svůj názor o světě, pozná jeho irrationalitu a shledá prý její kořen v sobě samém. „Plujeme vlnícím se mořem pudů a názruživostí, zmatených tušení a myšlenek, které se podobají stínu.“ Jenom nepatrná část duševního zmatku bývá pochopena. Vnitřní svět člověka podléhá změnám, byť člověk neměl o tom jasného poznání. I u takových učenců, kteří vši silou chtějí býti objektivními v každém ohledu a každý vliv irrationalních prvků chtějí při své vědecké práci vyloučiti, hraje dle Sprangera fantasmie velikou úlohu a je závislou na určitém stanovisku, které myslitel zaujímá vůči světu, a na hodnotách, kterými se jeví jeho mravní přesvědčení. Mediem, „v němž se úzce spojují objektivní činitelé a činitelé, již pocházejí z našeho vlastního nitra, je interpretující fantasmie, živoucí orgán pro pojetí duševního.“ Když pronikneme za objektivní obor, který nám příroda vymezila, když chceme proniknouti do světa duševních faktů, stává se fantasmie „orgánem spletené struktury“. Zákonnou nutností zasvitnou v nás tušení, a není možno, abychom je vyjádřili všeobecnými větami. — Názor o světě chce býti vědeckým a chce podati pravdu s objektivní platností. Je však jisto, že dosud nemáme takového objektivního názoru, a že ho nebude ani v budoucnosti. Mezery v našem poznání světa, jichž přírodověda nemůže vyplniti — a takových mezer je mnoho — doplňuje fantasmie „formami esthetického rázu“. Bez uměleckého pudu nelze prý žádného filosofického systému vypracovati. Jak Spinoza, tak

¹⁾ Viz sbírku: Weltanschauung 1911. Článek Sprangerův „Phantasie u. Weltanschauung“. Str. 150.

i Kant a Schelling projevíli uměleckou potřebu, když oprádali veškerý svět svými kategoriemi a shrnovali mnohost světových jevů v jednotu. Při tom měly jejich hodnoty důležité slovo. Svými hodnotami dali i neobjektivnější myslitelé svému světovému názoru pečeť vlastního nitra. Z toho můžeme poznati, že žádný názor o světě nemůže býti objektivním, že žádný nemůže podati objektivní pravdy, již by musil každý uznati, že všechny názory mají na sobě zabarvení svých původců, že při jejich stavbě rozhodovala fantasmie jako při dílech uměleckých, jenom že tato „filosofická fantasmie“ budovala názory dle svého plánu. V čem vězí zvláštnost fantasmie při stavbě světových názorů? „Vězí v tom, že všechny zažitky se přenášejí do formy reflexe a pojmu.“ Dle Sprangera chtějí jak umělec tak i filosof „své nitro vyjádřiti formou objektivní“. Umělec chce malovati „žár svého vzrušení všemi barvami“, zatím co filosof se pokouší, aby zdolal takový žár a vše posoudil ze „stanoviska všeobecného a věčného“. „Avšak pokračující filosofické vědomí ukazuje, že právě to vězí v hloubkách ducha.“ Hodnocení světa a jeho výklad děje se myslícím a prožívajícím vědomím, rozhodně ne pouhým střízlivým, nezaujatým myšlením. „Kdyby se podařilo redukovati toto vědomí na zcela objektivní momenty, byl by cíl dosažen,“ po němž mnozí touží. Ve skutečnosti jeví se „tušení věčného vždy ve spojení s časovým a osobním“. Důkladná analýse každé jednotlivé filosofie může prý tyto momenty zjistiti. „Čistě vědecký, pojmově formulovaný moment a utvářející osobnost, ve které zase skrytá životní zákonnost splývá s nahodilými, subjektivními podmínkami. Žádná kritika nemůže obojího čistě od sebe odloučiti.“

O mnohých myslitelích praví se všeobecně, že při své vědecké práci vyhýbali se až úzkostlivě všemu, co by jejich snahu po čisté pravdě mohlo nějak zkaliti a svěsti na nepravou cestu. Přese všechny snahy se jim nepodařilo vyloučiti takové čistě osobní vlivy. O Platonovi, Plotinovi, Fichteovi a Schopenhauerovi praví Spranger, že byli individuálně založeni, že však přes to nacházíme „v jejich filosofických intuicích něco z věčné nutnosti“. Výtvary jejich nazývá proto nadčasovými. Kdo má podobnou životní náladu jako tito filosofové, přikloní se nadšeně k nim. Ale je-li jeho životní nálada odlišná, nepřesvědčí ho žádné vědecké důvody, aby uznal jejich světové názory za pravdu, a má právo, aby si upravit názor podle vlastní životní nálady. O těchto čtyřech myslitelích dí Spranger, že vytvořili vnitřní silou nový světový názor a novou životní formu. „Hluboké

právo této produkce nemůže právě tak býti zničeno, jako jeden genius netresce jiného genia ze lži.“ — Co je u Platona nejvyšší, projevuje se dle Sprangera „polovičně náboženskou, názornou formou mythu. Vše pomíjející stává se konečně pouhým podobenstvím pro tento obsah, který se nedá vyčerpati prostředky našeho vědci.“ Spojujícími články světového názoru nejsou vědecké důvody, kterým by nikdo nemohl upříti síly přesvědčující, nýbrž „životní pojmy polovičně mythologického rázu, nad nimiž se často ještě vznáší mlha neurčitého světa citového.“ Tyto pojmy prý čerpají svou sílu z hlubokého přesvědčení, jež předchází veškerému vědeckému badání. Vlastním kořenem tohoto přesvědčení je prostředí, ve kterém se člověk zrodil, a jehož vlivu se nemůže ubrániti. Napřed tedy přesvědčení, a potom světový názor? Téměř všeobecně se tvrdí, že kořenem hubokého přesvědčení má býti nezvratný světový názor a že bez takového základu není ani pevné přesvědčení možné.

Umění, náboženství a filosofie jsou Sprangerovi třemi názory o světě, jež jsou původu společenského. Jejich původ je prý „v trvalých nutnostech života“. Prchavé a měnící se vzrušení nitra se prý těmito názory projevilo. Otázka, který z těchto názorů je pravým názorem, pravým projevem životním, nemá prý smyslu. Často člověk spojuje všechny tři v celek, někdy se přikloní k jednomu z nich a dva jiné vylučuje. Co je příčinou toho? Dle S. jsou vlastní příčinou „různé směry fantasie. Neboť fantasie je to, v níž všechny životní energie živě srostly a tvoří tak specifickou formu životní, která je charakteristická pro dotyčné individuum.“ Umění, náboženství a filosofie jsou prý „vlastními řečmi světového názoru“. Srdcem každého názoru jsou mravní zkušenosti a požadavky, které upravují náš poměr k celku. „Není žádného světového názoru, v němž by mravní zkušenosti a požadavky nestály na ústředním místě. Avšak mravní samo není žádným světovým názorem.“ Mravní kvalitu, která je „vnitřním korelátem názoru o světě“, nazývá Spranger „životní formou“ a „mediem, v němž se forma životní vyvíjí, je zase fantasie“. Tato fantasie „nezjevuje nám tajemství, ale dává je tušiti a naplňuje každý okamžik života oním nekonečným půvabem, který je konečně život sám. A i pravda není nic jiného, než sám nejvyšší život.“

Který život je nejvyšší, který je takovou pravdou, o tom Spranger mlčí. Ani slabikování skutečnosti, ani schopnost k pragmatickému ovládání světa nevyčerpává světové pravdy, nýbrž „jen síla

životní, která sebe sama chápe jenom symboly a obrazy“. „Celkový názor světový, ať dochází výrazu uměním, náboženstvím nebo filosofií, je fantastickým předivem čistě (duchového) duševního v prostorově časovém schematu.“ Světový názor — fantastickým předivem! Na konci svého pojednání „o fantasii a světovém názoru“ nazývá Spranger fantasii „nositelkou světového názoru ve všech jeho formách, zjevitelkou pravdy, která se nedá nikdy pojmouti ve formě pouze abstraktního myšlení.“

Jakou cenu má pro život takový světový názor, jehož nositelkou je fantasie?

Jesuité v Tuřanech.

Dr. Josef Jančík.

(O.)

Tuřany nebyly navštěvovány pouze od prostého lidu. I okolní šlechta se horlivě účastnila pobožností, jako na př. Salmové, Pöttinové, Thunové, Liechtensteinové, Dubští, Magniové a jiní. Zemský hejman Fr. Libštejnský z Kolovrat docházel obyčejně před zasedáním sněmu se šlechtou do Tuřan vyprosit si zdárného výsledku.

Zvláštního lesku Tuřanům hned v začátcích trvání residence dodala slavnost, která se tam konala 28. dubna 1669. Toho dne totiž odevzdal v tuřanském kostele olomoucký biskup Karel z Liechtensteina jako zástupce papeže Klementa IX. nově jmenovanému arcibiskupovi pražskému Matěji Ferdinandovi Sobkovi z Bielenberga pallium. Slavnostního úkonu zúčastnilo se mnoho šlechty moravské. Asistovali Godefrid Olen, opat zábrdovický, a Adeodatus, inful. převor augustiniánů u sv. Tomáše v Brně. Arcibiskup věnoval při této příležitosti na pořízení svatostánku 300 zl. O výzdobu kostela tehdy postaral se také opat břevnovský Tomáš Sartorius. Celá slavnost byla pak vymalována a obraz zavěšen ve chrámě.¹⁾

Jesuité dbali toho, by v širší veřejnosti udrželi zájem o Tuřany. Proto na žádosti mnohých poutníků založili r. 1705 Bratrstvo sv. Anny, jehož členy stávali se hlavně poutníci tuřanští. Nebylo to ve vlastním slova smyslu bratrstvo, nýbrž jakési volné sdružení, které bylo potvrzeno papežem Klementem XI. Členové jeho, roztroušení po Moravě, Čechách, Rakousích i Uhrách, brali na sebe povinnost podle možnosti putovati na den sv. Anny do Tuřan, aby tam byli po vykonané sv. zpovědi a sv. přijímání účastni plnomocných odpustků. Dále měli se modlit k sv. Anně za šťastnou hodinku smrti, dáti sloužit mši sv. za živé a zemřelé členy nebo aspoň mši sv. za ně obětovati a v úterý se modlit růženec. Při vstupu do Bratrstva skládali podobný slib jako při vstupu do Mariánské družiny.²⁾ Kolik čítalo Bratrstvo členů, nedalo se zjistiti.

¹⁾ Hist. Res., str. 70. — MZA, Sbírka Cerroniho II. 200. — Rajhrad, archiv klášteřa benediktinského: Series parochorum Turzanensium . . . G. I. 5. No. 3. I. tern.

²⁾ Při tom dostávali zvláštní knížku, z níž jedna německá jest v MZA, Akta brněn. jesuitů, Fasc. CXVII. Miscellanea I.: Form und Weiss wie man die heilige Mutter Anna zu einer Fürsprecherin erwählen mag, absonderlich an dem Tag, wann man sich in dero Bruderschaft zu Turass einschreiben läst. Gedruckt zu Brünn, bey Emmanuel Swoboda, privil. Buchdrucker, 1758.

Aby známost o Tuřanech pronikala dál a dále, byly vydávány knihy o tomto poutním místě. Již r. 1682 P. Jan Dilatus T. J. ve svém díle *Marianische Kirchfahrt*¹⁾ uveřejnil tři německé písně pro lid putující do Tuřan.

Po něm pokusil se o sepsání všech milostí, jichž se poutníkům v Tuřanech dostalo až do r. 1708, podle domácí *Historiae Domus* P. Karel Wernitzer. Dílo jeho však zůstalo v rukopise.

Teprve v r. 1716, tedy 50 let po založení residence, rozhodl se P. Josef Boček, jinak Bohuslav, o sepsání knihy o Tuřanech, a to na rozkaz svého představeného nejprve v jazyku českém. Kniha vyšla r. 1719 také německy v 3000 exemplářích. Na vydání její přispěl Otto ze Schrattenbachů obnosem 300 zl. Kniha jest ozdobena obrazy, jež byly nakresleny podle velikých obrazů, zavěšených v ambitech kol hřbitova r. 1714 a 1715. Převládá v ní vyličení uzdravení a jiných milostí, jichž se dostalo lidem na přímluvu P. Marie.²⁾

Péče, kterou věnovali jesuité zevnímu rozkvětu tuřanských poutí, nevadila jim, aby při tom se také nestarali o upevnění katolické víry v samých Tuřanech a v nejbližším okolí. Poutě zaměstnávali je hlavně v měsících letních, kdežto jindy mohli tím nerušeněji se věnovati působnosti mezi domácím obyvatelstvem. I tu vykonali kus poctivé práce.

Zakládací listinou byl jim zajištěn rozhodný vliv v duchovní správě v Tuřanech. Měli právo kázati, zpovídati a vyučovati katechismu. Plnili tyto povinnosti svědcmi a také si jich střežili, ježto věděli, že tím mají zajištěný vliv v osadě.

Kázání konali jesuité obojí, české i německé, ježto si to tak přál sám biskup. České bylo přednější a konávalo se vždy v kostele,

¹⁾ Tak jest dílo citováno v *Marianische History* v úvodě, kdežto Votka: *Památky Marianské*, Praha 1885, str. 71, uvádí titul: *Gottselige Wallfahrten an allerlei heilige Oerther*. Von P. Joanne Dilato der Soc. Jesu Priester, Glatz 1862.

²⁾ Celý titul knihy zní: *Marianische History von dem Uhaltten Gnaden Bild Mariae von Dörnern zu Turas im Marggraffthumb Mähren: Mariae zu Lieb und Lob, denen Liebhabern Mariae zu Nutz und Trost. Mit beygefügtten Gottseeligen Uebungen zu beichten, zu communiciren, Mess zu hören, und andere tägliche Werck zu verrichten. Fürgestellt von der Turaser Residenz Soc. Jesu. — Cum Facultate Superiorum. Gedruckt zu Brünn, bey Jacob Maximilian Swoboda. Im Jahr 1719.* — V úvodě jejím poznamenává spisovatel, že českého zpracování byl do té doby vytištěn pouze 1 arch. V *Hist. Res.*, str. 225 však výslovně u r. 1717 stojí: *Pro incremento cultus Mariani edita Historia lingua Bohemica*. A J. Kratochvíl: *Die Heilige Mutter Gottes zu Turas*, Brünn 1893, v úvodě poznamenává, že zná pouze jediný exemplář tohoto českého vydání *Historie*. Kde však tento exemplář jest, neudává.

kdežto německé se konávalo později v kapli sv. Anny, na jejíž postavení naléhal provinciál již r. 1669, a to z toho důvodu, aby se obě kázání nemusela konati v kostele, kde to nebylo dobře možné, a aby pak nevznikly národnostní třenice.

Jesuité kázávali sami. Jen tehdy, když některý farář přivedl procesí a chtěl míti promluvu, dovolovali to, ale jinak ne. Toto právo uhájili si až do r. 1760, kdy museli dovoliti místnímu faráři, že na některé svátky mohl kázati.¹⁾

Vyučování katechismu dělo se rovněž česky a německy od obou kněží. Když kněží přibýlo, konal se katechismus česky v Tuřanech a německy v Ivanovicích. Cíl, kterého jesuité chtěli tímto vyučováním dosáhnouti, byl: Prohloubení náboženských vědomostí, hlavně pokud se týká sv. zpovědi a sv. přijímání. Jesuité snažili se děti získat a zároveň odměnit vhodnými dárky a pořádáním náboženských slavností. Na žádost rektorovu povolil biskup v r. 1690, že se mohl v neděli před sv. Ignácem konati t. zv. generální katechismus, při němž účastníci-děti mohli získati plnomocné odpustky. V ten den konával se z Ivanovic průvod dětí do Tuřan, který býval čteně navštíven také dospělými.

Největší péči věnovali však jesuité Družině sv. Isidora. V ní chtěli vychovat si oporu pro další práce a působení mezi obyvatelstvem domácím. Půdu měli připravenou, ježto již r. 1634 založili brněnští jesuité v Tuřanech „Bratrstvo sv. Isidora“, které mělo své členy i v okolních vesnicích. Zdá se však, že toto Bratrstvo v dobách pozdějších zaniklo.

Hned první den pobytu jesuitů v Tuřanech 5. září 1666 po českém a německém kázání mimo jiné bylo lidu oznámeno, že zřízena bude při poutním chrámu Páně družina sv. Isidora, a věřící byli vyzváni, aby do 14 dní se přihlásili. — Na rozdíl od dřívějšího bratrstva měla to býti řádně zřízená mariánská družina, jejímž účelem by bylo v domácím, po většině rolnickém obyvatelstvu šířiti úctu mariánskou. Proto byl za patrona zvolen sv. Isidor.²⁾

¹⁾ Když r. 1689 farář u sv. Jakuba v Brně nemohl míti kázání ke svému procesí a chtěl, aby místo něho kázal kapucín, nedovolili to. Důvod: Ne Celsissimus putet nos subterfugere labores, cum ante nullus alius admissus sit ad cathedram, nisi Dominus Parochus ducens processionem. — Vídeň, Národní knihovna, čís. 12391, 3 Liber consulationum, str. 10 b.

²⁾ O důvodu rozšíření úcty sv. Isidora v Čechách viz Zd. Kalista: Z legend českého baroka, edice Krystal, Olomouc 1934, str. 27 n.

K řádnému zřízení bylo třeba potvrzení od generála Tovaryšstva Ježíšova a přiřčení k Prima primaria v Římě. Žádost k oběma těmito instancím podána byla 1. července 1667. Svolení došlo a tím družina byla kanonicky zřízena.¹⁾

Podle rozhodnutí provinciála Daniela Krupského z 11. října 1668 měli býti do družiny připuštěni členové obou národností a promluvy měly se konati rovněž v obojí řeči. Převládala ovšem národnost česká, ježto členy byly také obyvatelé sousedních vesnic vesměs českých. Ale nedlouho potom 2. prosince byli Češi a Němci odděleni a každému oddělení dán zvláštní praeses. Toto rozdělení trvalo až do 6. listopadu 1678, kdy opět družina stala se jednotná a praeses měl míti promluvy v obou řečech. Ježto však Češi v družině převládali, brzy zanecháno bylo této praxe a promluvy konány pouze česky. Němci však domáhali se i německých promluv a tvrdili, že tak přiláká se i větší počet členů. Celá záležitost předložena rektori brněnskému i provinciálovi, který schválil 25. dubna 1716 rozhodnutí rektorovo, aby se promluvy konaly pouze česky, ježto v okolí jest jen nepatrná menšina německá, která zná také česky.²⁾

Družina utěšeně zkvétala a již r. 1671 čítala 360 sodálů. V družině zvykali si členové na častější, pokud možno měsíční, sv. přijímání, starali se o nemocné, aby se vyzpovídali a přijali Tělo Páně, a každý ve svém okruhu dbal o odstranění různých zlořádů jako na př. klení, křivé a zbytečné přísahy, pití atd.

Družina sv. Isidora byla jesuitům základem k další práci o povznesení náboženského života ve farnosti. Starali se, aby mezi mládeží zavládla větší mravnost. Hleděli vymýtiti úplně všelijaké pověry, rozšiřovali užívání svěcené vody, zavedli požehnání svatoblažské. Pomáhali chudým, nemocným, usmiřovali rŕůznice. Aby přilákali co nejvíce lidí, věnovali mnoho péče výzdobě kostela. V adventě na hlavním oltáři znázornili, jak anděl pozdravuje Marii, o vánocích postavili jesličky, na ostatky obyčejně se konala pobožnost čtyřicetihodinová, nebo byl lidu znázorněn některý kající výjev z Písma svatého. Na Veliký pátek chrám byl proměněn v podobu soudní síně, kde znázorněn Pilát, jak ukazuje na Krista se slovy: Ejhle člověk!

Takovýchto výjevů jesuité použili k povzbuzení lidu, ale také často jich využili k povzbuzení úcty na š i c h č e s k ý c h p a t r o-

¹⁾ Historia Residentiae, str. 47—55.

²⁾ MZA, Bočkova sbírka č. 5762. Liber memorabilium Residentiae Turzanensis.
— MZA, Akta brněn. jesuitů, Fasc. LXXX. L.

n ů, hlavně ovšem sv. Cyrila a Metoděje, o nichž věřili, že přinesli tuřanskou sošku P. Marie na Moravu, a jejichž svátek slaviti po celé Moravě nařídil Karel z Liechtensteina r. 1676. Tak na příklad ve dnech ostatkových r. 1685 byl znázorněn mor, hlad a válka, od nichž přeje si býti církev i říše osvobozena na přímluvu patronů moravských. Téhož roku postarali se také o vymalování obrazu sv. Cyrila a Metoděje. R. 1682 slavnostně vykonáno procesí na Boží Tělo. Při něm provázeli Nejsv. Svátost mládenci představující zvláštního ctitele Nejsv. Svátosti sv. Václava, jeho babičku sv. Ludmilu, dvořenína bl. Podivena a vychovatele Václavova kněze Pavla. Při jednotlivých zastaveních zpívali různé verše česky a německy na povzbuzení lidu. Roku následujícího mládenci představovali sv. Cyrila a Metoděje a tři božské ctnosti. — Svátky českých patronů svčeny byly od celé vesnice klidem práce, jak to jest na př. v deníku P. ministra z r. 1729 poznamenáno u svátku sv. Jana Nep. a částečně i u sv. Prokopa. R. 1728 postavena socha sv. Jana Nep. nákladem 160 zl.¹⁾

Z těchto maličností poznáváme, že jesuitům šlo předně o povznesení náboženství a že nějaké cíle protinárodní byly jim úplně cizí. Národnosti žádné neutlačovali, dávali každému, co mu patřilo.

Jesuité ovšem nespokojili se pouze činností v Tuřanech samých, nýbrž rádi vypomáhali i v sousedních osadách. Chodili kázat hlavně na posvěcení chrámu, zpovídat na poutní místa do Křtin, Lišně, do nedalekých Šlapanic, Dol. Kounic, Zábrdovic a jinam. Ochotně zastávali i nemocné faráře. Po úmrtí nebo po odchodu faráře tuřanského administrovali faru, ale o dovolení k tomu museli výslovně žádati konsistoř.

Poměr jejich k farářům býval až do r. 1712 obyčejně dobrý, což jen sloužilo dobré věci ku prospěchu. Stávaly se ovšem také výjimky.

Jest přirozeno, že lidé, když viděli horlivost jesuitů a jejich snahu co nejvíce zvelebit poutní místo, hleděli jim také přispět finančně. Všechny sbírky a ofěry podle zakládací listiny musely býti věnovány na opravu a ozdobu kostela. A to byl hlavní zdroj příjmů. Tak na př. r. 1686 vynesly 1225 zl., r. 1862 1046 zl., obnosy na tu dobu značné. Mnoho přispívala šlechta. Až r. 1724 stěžuje si pisatel *Historiae Resid.*, že jest se více nadíti od chudého lidu než od boháčů.

¹⁾ *Historia Residentiae*, str. 143, 251. — MZA, Akta brněn. jesuitů, Fasc. LXI. U. — H. VI. 8.

Kromě menších darů zakládány byly při kostele fundace, jako na př. r. 1688 Františka z Takzovic na udržování světla před P. Marii tuřanskou obnosem 300 zl.¹⁾, Anna Marie Jakardovská, rozená Soběkurská ze Soběkur, odkázala kostelu 500 zl.²⁾ Celé své jmění kostelu tuřanskému odkázal farář oslavanský Ezechiel Ludvík Viva. Po splacení výloh a jedné třetiny kostelu oslavanskému zbylo pro Tuřany 342 zl. 22 kr. V závěti z 24. listopadu 1755 odkázal kanovník brněnský a bývalý farář v Újezdě u Sokolnic Karel Rudolf de Wippler a Ussitz kostelu tuřanskému své jmění, aby mohl býti v příhodné době rozšířen nebo úplně ze základů vybudován kostel. Po všech srážkách a výplatách kostelu dostalo se 11.073 zl. 23 kr.³⁾

K těmto příjmům nutno připočísti aspoň třetinu z pozůstalosti farářů tuřanských, o niž byla řeč již dříve, a pak nebudeme se diviti, že na opravu a potřeby kostela mohlo býti v letech 1677 až 1758 vydáno celkem 41.480 zl. 47 kr.⁴⁾ A přes to ještě měl kostel na uložených kapitálech r. 1724 12.850 zl., r. 1739 však již jen 9800 zl. a r. 1750 6800 zl.⁵⁾

Rovněž i residence stala se účastnou přízně bohatých dobrodinců. Kromě zvětšení základní fundace pro více kněží, o čemž bude řeč později, dostalo se jí některých jiných odkazů. Magister řádu Václav Mislik věnoval jí 3000 zl., z nichž musela residence splatiti ihned kolleji dluh 1800 zl. R. 1708 farář v Němčicích na Hané Antonín Josef Muška odkázal in vivis residenci 1500 zl. na rozšíření fundace pro stravování kněží o poutích. Na rozšíření úcty mariánské věnoval jí též v r. 1701, kdy byl farářem pohořelickým, 1000 zl. R. 1724 měla residence půjčeno 6850 zl., r. 1739 jen 5000 zl. a v r. 1750 obnos ten klesl na pouhých 1000 zl.⁶⁾

Majíce takovou podporu se všech stran, mohli jesuité ledacos nového poříditi pro kostel i pro residenci. Tak hned r. 1667 odstraněn starý hlavní oltář a postaven nový. Kol kostela postaveny kapličky se zpovědníci. R. 1675 pořízeny nové dva poboční oltáře, r. 1678 zvětšen hřbitov, r. 1680 začato se stavbou ambitů kol hřbitova, r. 1692 opravena věž na přispění samého biskupa.

¹⁾ MZA, Akta brněn. jesuitů, Fasc. XCV. F.

²⁾ MZA, Sbírka Cerroniho II. 200.

³⁾ MZA, Akta brněn. jesuitů, Fasc. XCV. M. W. Bb.

⁴⁾ Tamtéž, Fasc. LXXX. U.

⁵⁾ Tamtéž, Fasc. CXV.

⁶⁾ Tamtéž, Fasc. XCV. S. R. — LXXXVI. A. — CXV. — Dary a odkazy jsou zaznamenány na konci Historie domus prob. Brunae.

Jesuité usilovali však nejvíce o to, aby při chrámu Páně postavena byla ještě kaple sv. Anny, kde by mohly býti promluvy pro obyvatelstvo německé národnosti, aby tak pořad služeb božích v hlavním kostele nebyl rušen. Již v r. 1691 prosili biskupa, aby kapli vystavěl. Jaký byl výsledek, nelze zjistiti. Podle všeho museli kapli postavit sami ze sbírek a milodarů. Se stavbou se začalo v létě r. 1693. Biskup svěřil úkol posvětití základní kámen rektoru brněnskému Hartmannovi, který tak učinil 4. října. Stavba protáhla se až do r. 1698. Kaple posvěcena byla 26. července 1698 Ignácem Müllerem, kanovníkem brněnským a zároveň děkanem brněnským, který k tomu byl konsistoří zplnomocněn.

Je zřejmo, že veškeru práci, o níž právě byla řeč, nemohli zastati pouze dva kněží, kteří zakládací listinou byli v Tuřanech fundováni. Protože pak schválení residence od řádového generála stalo se také jen částečně na základě slibu, že časem počet kněží v Tuřanech bude zvětšen, snažil se brněnský rektor, aby se tak stalo co nejdříve. Z různých milodarů, ale hlavně stědrostí tuřanského faráře Šimona Skura, byl založen r. 1679 kapitál, z něhož mohl býti vydržován třetí kněz.¹⁾ R. 1681 pak šlechtična Lesslová, rozená Dietrichsteinová, složením obnosu 3000 zl. umožnila, že v Tuřanech mohli býti od r. 1683 kněží čtyři.²⁾ A konečně ke zvětšení počtu kněží přispěl sám biskup Karel z Liechtensteina. Notářským spisem z 21. července 1685 rozšířil dřívější svou fundaci 3000 zl., splacenou v r. 1667, o nových 2500 zl. na výživu dalšího kněze. Důvod, který ho k tomuto skutku vedl, byla radost, že skutečně úcta mariánská přičiněním jesuitů utěšeně zkvétá.³⁾

Těmito dary bylo umožněno, že v Tuřanech od r. 1699 bylo trvale pět kněží. Časem přibyl ještě šestý, takže mohlo býti vyhověno

¹⁾ Hist. Res., str. 161. — Miller Joannes, *Historia provinciae Bohemiae Soc. Jesu*, str. 860.

²⁾ Hist. Res., str. 163.

³⁾ MZA, Akta brněn. jesuitů, Fasc. XLV. L. — Arcib. archiv. v Kroměříži, *Liber variarum foundationum Caroli de Lichtenstein*, str. 15—17. — Tohoto rozšíření týká se dopis brněnského rektora Jiřího Hillera, zaslaný 25. srpna 1685 řádovému generálovi (Archiv Tov. Jež., *Foundationes*, Vol. IV. Bohem. 199 f. 165: 168): *Se scrupulos experiri, quod acceperit donationem. Dicit se paruisse coe Pi Provinciali.* — Generál P. Noyelle na to odpověděl dopisem ze 6. října 1685 (*Registrum Epp. Germ. Bohem.* 4 II f. 370): *Utique donatio nulla fuit, quia revera P. Hillerius non habuit signandi documenti donationis absque venia P. Generalis. Error cor rigi debet.*

všem přicházejícím poutníkům. O tomto rozmnožení kněží však nevěděla biskupská konsistoř. Proto listem z 30. května 1729 žádala rektora o vysvětlení, proč bez uvědomění biskupova počet kněží byl ze 3 zvětšen na 6. Ten odpověděl, že se tak stalo úplně správně podle zakládací listiny, kde se výslovně praví, že jesuité se mají starati o povznesení úcty mariánské v tom počtu, jak to dovolí majetkové poměry. Poukázal dále na rozkvět poutí v Tuřanech, na jejichž udržení nutný větší počet kněží. A podle zakládací listiny o zvětšení počtu nemusí býti uvědoměn biskup, což se nestalo ani za života zakladatele residence Karla z Liechtensteina.¹⁾

Jesuité v Tuřanech nemínili se na dlouho spokojiti nepatrným stavením farským, které jim bylo vykázano za byt, zvláště když hned ze začátku pomýšleli na rozmnožení počtu kněží. Hledali dobrodince, kteří by jim přispěli na stavbu nové residence. Neobyčejně štědrou dárkyni našli v Anně Marii Jakardovské, rozené Soběkurské ze Soběkur. Ta slíbila, že na svůj náklad postaví residenci pro 7 osob. A skutečně také věnovala postupně na stavbu 5270 zl. Se stavbou počalo se začátkem dubna 1671, základní kámen položen 11. června.²⁾ Stavba trvala až do r. 1673, kdy v druhou neděli po Velikonocích jesuité se do ní přestěhovali. V odměnu za takový dar sloužili na úmysl dárkyně každý kněz v české provincii jezuitské 1 mši sv. a nekněží obětovali 1 růženec. Co se stalo s bývalou budovou farní, není známo.

Nyní, kdy jesuité měli dostatečnou budovu, starali se o její všemožnou bezpečnost. Největší nebezpečenství hrozilo jí³⁾ v případě

¹⁾ MZA, Akta brněn. jesuitů, Fasc. XXIII. LL.

²⁾ Tamtéž, Fasc. LXI. S. — Do kamene dán kromě ostatků sv. Víta, Amantia, Konstantia Gaia a Kornelia tento nápis: Ad maiorem Dei gloriam et Dei Matris semper Virginis et Omnium Coelitum honorem Anno Christi 1671 die S. Barnabae Apostoli, tertio Idus Junii, Pontifice Clemente X., Imperatore Romano Leopoldo Ignatio, episcopo Olomucensi Carolo a Lichtenstein, Supremo capitaneo Moraviae Francisco Carolo Liebsteinsky comite a Kolowrat, Societatem Jesu gubernantibus adm. R. P. N. Joanne Paulo Oliva in Urbe et per Orbem, R. P. Simone Schürer per provinciam Boemiae, R. P. Matthaeo Zeidler in Domicilio Brunensi, pro residentia Turzanensi S. J. a Celsissimo Principe Carolo episcopo Olomucensi ante quinquennium fundata, ab Illustrissima DD. Anna Maria Jackersdowskiana nata Sobiekurskiana de Sobiekur piaae munificentiae subsidiis erigenda hIC LapIs In fVnDaMentIs fVIt posItVs. — Miller Joannes, l. c. str. 859. — Hist. dom. prob. Brunae a. 1671.

³⁾ Hist. Res., str. 93, 161. — R. 1745 vyhořely 2 domy sousedící s residencí. Jesuité si vymohli, že majitelé nestavěli na spáleništi, ale dál od residence. Na stavbu domků přispěli obnosem 170 zl. Historia domus prob. Brunae.

požáru, ježto kolem byly domky rolnické. Když skutečně r. 1676 sousední stavení Valentina Rubra shořelo, oheň zachvátil také stodolu residence. Nový dům na témž místě na žádost jesuitů postaven již nebyl, nýbrž místo to k vůli větší bezpečnosti residence mělo zůstat prázdné a Rubrovi vykázano bylo jiné místo.

Podobně r. 1679 obrátili se jesuité na biskupa s prosbou, aby mohl býti koupen dům Matiaše Schüllera, který byl jen nepatrně vzdálen od kostelní zdi a vadil procesím. Chtěli dům ten zbořiti. Na prosby majitelovy se tak sice nestalo ihned, ale r. 1687 jesuité svou žádost opětovali a také povolení k tomu dostali s podmínkou, že postaví Schüllerovi dům na konci jeho zahrady. Tím místo kol residence bylo uprázdňeno a nebezpečství ohně umenšeno.

Máme-li na mysli tyto případy, pak tím více překvapuje, že jesuité, jak provinciál Jan Walt, tak i rektor brněnský Ondřej Müntzer, dovolili Anně Kateřině, ovdovělé hraběnce z Magni, rozené hraběnce ze Žďáru (de Sohra), postaviti si vedle residence dům, kde by mohla žíti se svým synem až do smrti. Ale ničeho neoznámili o tomto dovolení biskupovi, který byl přece tamější vrchností. Když se tento o stavbě dověděl, velice se rozhněval, prohlásil stavbu za pohoršlivou pro lid a nechtěl jí povolit. Jesuitům nezbývalo nic jiného než hraběnkou nějak přiměti k tomu, by od svého úmyslu odstoupila a dům jí prodala. Stálo to brněnského rektora Václ. Hartmana mnoho práce a pochůzek, než konečně vše bylo urovnáno, ježto hraběnka hrozila jesuitům soudním procesem. 16. února 1692 došlo k dohodě, podle které hraběnka residenci darovala z 2800 zl., na stavbu již splacených, 1000 zl., 200 zl. odpočítala za stravu pro svého syna a jeho vychovatele po dvě léta v residenci dávanou a 1600 zl. vyplatil jí rektor hotově. Tak šťastně urovnána záležitost, jež mohla míti pro jesuity nemilé následky.¹⁾ Na splacení vypůjčila si residence od kolleje brněnské 1800 zl.

Jesuitům podařilo se opravdu povznést mezi moravským lidem mariánskou úctu. Tuřany kolem r. 1700 stály na vrcholu slávy. Tento nesporný úspěch však byl částečně zkalen spory, které vedli jednak s kupci brněnskými, jednak s olomouckou biskupskou konsistoří, hájící práva tuřanských farářů.

Spor s kupci brněnskými vlekl se od r. 1689 do r. 1694 a byl projednáván českou kanceláří ve Vídni, resp. moravským tribunálem

¹⁾ MZA, Akta brněn. jesuitů, Fasc. LXI. S. — Videň, Národní knihovna, Liber consultationum collegii S. J. Brunensis, str. 14 b. — Miller J., l. c., str. 860.

v Brně. Kupci cítili se zkráceny na svých výdělcích z poutního zboží, ježto byla jim vykázána vrchností (správcem chrlickým) místa podle jejich zdání nevhodná a bylo jim dovoleno prodávati jen v ty dny, které byly stanoveny biskupským dekretem pro pořádání poutí. Hlavním kamenem úrazu byl však stánek, který residence měla hned u kostela a v němž prodávala poutní zboží. Kupci se svou stížností v celku nepochodili. Teprve privilegiem, daným jim císařem Karlem VI. 29. února 1712, bylo jim částečně pomoheno. Proto také další neshody v r. 1712, 1713 a 1723 nebyly již toho dosahu, jako spor v r. 1689.¹⁾

Na rozvoj Tuřan škodlivěji působil spor jesuitů s biskupskou konsistoří olomouckou o práva tuřanského faráře. Spor tento jest jen novým dokladem napjatého poměru mezi duchovenstvem řeholním a světským v XVIII. století.²⁾ Pro Tuřany měl vliv neblahý. Bude o něm pojednáno samostatně.

¹⁾ MZA, Akta brněn. jesuitů, Fasc. LXI. O. — Arcib. archiv v Kroměříži Tuřany.

²⁾ Viz Dr. Rudolf Hurt, K církevněpolitickým dějinám pobělohorské Moravy, Akord 1936, Život a věda, str. 100—110.

Posudky.

Prof. Dr. Lev Zelenka-Lerando: Činnost a úspěchy věrozvěstů slovanských mezi Indiány amerického Západu. Nakl. „Hlas“, St. Louis, Mo. 1934. S. 111.

Zpráva o výzkumné cestě P. Jacque Marquette a o objevení řeky Mississippi r. 1673. Deník cesty do území národa Illinois a pobytu v oblasti České Plzně v Chicagu r. 1674—5. Z frančtiny XVII. století přeložil a poznámkami opatřil prof. Dr. Lev Zelenka-Lerando. Nakl. „Hlas“, St. Louis, Mo. S. 63.

Hynek Dostál: Zájezd do Polska a na Volyň. Několik poválečných črt z polsko-českých krajů. Nakl. Kotrba, Praha 1925. S. 51.

Tři tyto spisky teprve teď sem posílány. Proto je tak pozdě označujeme.

V prvním se český čtenář dovídá zpráv sotva mu známých, že rudoši na americkém západě byli ke křesťanství přivedeni hlavně misionáři slovinskými, a mnohý snad po prvé čte jejich jména: Baraga, Mrak, Pirc, Skolla, Lautižan a j. V 17. a 18. stol. pokoušeli se v těch krajích o misie řeholníci francouzští, ale bez trvalého zdaru; p. spis. na s. 15 uvádí úsudek zkušeného cestovatele, že Francouzi nebývají kolonizátoři i misionáři nejlepší, těžko se učíce cizím řečem a hledíce si především zvolby francouzské — úsudek mnohými zkušenostmi potvrzený (srv. Bulharsko, Turecko a j.). V 19. století nastal zásluhou vídeňské Leopoldovy společnosti pro misie obrat, a to činností kněží ze Slovinska příslých. Co na svém novém působišti vykonali, a především vytrpěli, vypravuje p. spis. velmi zajímavě ve své pracné studii, která českému čtenáři povídá tolik nového; jenom ho nesmí odraziti tolik cizích jmen, z pochopitelné potřeby tam nakupených. Úvodní poznámka o šíření křesťanství v zájmu a prostředku politiky není tak široko platná, jak by se podle znění zdála. —

V stejné snaze, osvětliti vzdělanostní a křesťanské začátky dotud neznámých krajů amerických, vydal jmenovaný badatel také překlad zprávy o objevení řeky Mississippi (= velké řeky) r. 1673.

Objevitel, francouzský jesuita Marquette spolu s jesuitským odchovancem Jolietem po mnohých nesnázích propátral tok a výtok řeky té a zkušenosti stručně vypsál v zajímavém spisku, jež dopsal až v těžké nemoci 6/4 1675; jeho jméno i práce propadla skoro zapomenutí, tato vyšla na veřejnost až téměř za 200 let. Historicko-místopisný výtěžek náleží vědě americké, ale známost o svízelné práci misijní a badatelské jest a zůstane zajímavou pro každého čtenáře. —

Náš krajan, známý Dr. Hynek Dostál zajel si, jak v třetím spisku vypisuje, po brněnském průkopném sletu Orla r. 1922, do nové

Polsky, Krakova, Varšavy a na Volyň. Vypravuje zajímavě, věcně a spravedlivě zvláště o Čechách, se kterými se setkal. Na Volyni také se od té doby mnoho změnilo. Má-li tamní české usazenstvo tolik oprávněných nadějí v lepší budoucnost, kdož ví! Otázka menšin se, jak známo, řeší poněkud jinak, než si idealisté po válce představovali. Poměr k Polákům bude i Čechům upraven tak, aby vyhovoval oběma; že k českému „pokroku“ na Volyni Poláci jsou nedůvěřiví, není divu.

* * *

Sergej Rozanov: Aljuta s Trávkou letí na měsíc. Z ruského přeložil Ant. Kubišta. Obrázky kreslil Prokop Laichter. Vydal Jan Laichter, Praha. S. 138, 20 K.

Neletí sice ani Aljuta ani Trávka, jinak statečné děvče a statečný chlapec, skoro ještě dítě, ale vypravuje se o tom, že raketa na měsíc pojede a za 6 dní dojde. Pozorovatelé povídky vidí jen, jak se jim v očích mihne a zmizí. Za to povídka vypravuje a ukazuje nejnovější prostředky dopravní a dorozumívací, jaké zčásti známe a zčásti poznáme, až bude Praha hlavním městem Spojených států evropských a až jiné novoty nastanou. Povídka má v mládeži budit smysl pro ty a jiné vymoženosti a ji vychovávat ve smyslu sovětském: lidé, malí i velcí, jsou vespolek samá úslužnost, není sporů, mezi rodiči a dětmi samá vlídnost, po př. poslušnost, a především lačná touha děcek po sportu. Tendence jest až příliš okatá, jinak neškodná, z velké části i zdravá, jen že trochu hmotně jednostranná. Obrázky jsou pěkné.

KNIHOPIS.

J. Holzner: Paulus. Ein Heldenleben im Dienste Christi. Herder, Freiburg 1937. S. 468. 5.60 m.

K. Kerényi: Apollon. Studien über antike Religion u. Humanität. Leo, Wien 1937. S. 280, 7.80 m.

L. Manet: La vie commune et le clergé séculier, hier et aujourd'hui. Bloud, Paris. S. 84, 6 f.

A. Rademacher: Die innere Einheit des Glaubens. Hanstein, Bonn 1937. S. 185, 5.20 m.

J. Ryx: Wiara a wiedza. Studium biologiczne jako dowod zgodności wiary z wiedzą. Nákl. vl., Lwów 1937. S. 325.

W. Schmidt: Handbuch der Methode der kulturgeschichtlichen Ethnologie. Aschendorff, Münster 1937. S. 354, 7.60 m.

F. v. Streng u. P. Widmer: Priesterwünsche an die Akademiker und Laienwünsche an die Priester. Räber, Luzern 1937. S. 54, 1.50 f.

Rozhled

Náboženský.

Katolictví v Africe a ve východní Asii.

Zoufalé zprávy o snahách vykořeniti náboženství i v zemích staré osvěty křesťanské naplňují obavami a mohly by leckoho svěsti k beznaději. Od té však nás varoval již sám Spasitel, vševědoucne vida, že ctitelé boží budou pro něj trpěti, a přece napomínaje k důvěře ujištěním, že přemohl svět. Přemůže jej i dále, o tom není pochyby již ani v okamžicích, kdy nápor světa proti němu vyvrcholuje nebo vrcholu se blíží, ať na západě, ať na východě. Zlo požírá sebe už nyní. Mnozí z jeho strůjců již dostali svou odplatu, a ostatní ji dostanou také. Jen aby se zlému nepomáhalo od nás!

Naproti tomu zprávy odjinud jsou s to, aby z beznaděje vždy znova povznášely. Nehledě ani k tomu, že samy boje věrnými sváděné proti nevěrcům tolik povznášivého poskytují každému, kdo má smysl pro duchovní hodnotu a velikost. Nově získávaní členové říše boží v dalekých krajích posilují už počtem svým důvěru ve věc jistě vítěznou.

A f r i k a měla na konci světové války 1.4 milionu domácích katolíků. R. 1923 bylo jich už 2.3 mil., r. 1936 5.7 mil. kromě katechumenů, jichž jest už také přes 2 miliony.

V d a l n é A s i i Indie měla r. 1923 2.9 mil. katolíků, v r. 1935 4.3 mil., Čína přes 3 mil. Jistě nynější nešťastná válka mnohý plod misijní snahy zničí, avšak pronikání národů, katolictví zásadně ne tak nepřátelských jako jsou nám bližší i nejbližší, dává zase jistou naději v brzký vzrůst.

Pravda jest, že tyto zisky jsou namnoze v obyvatelstvu nevzdělaném, ač ne výhradně. Ale jako se hodnota člověka neměří jen jeho vědomostmi neb uhlazeností — často je dobře, že lidová prostota toho mnohdy hrubě neváží a proto se špatným příkladem vzdělaných úředníků a učitelů nenechává snadno svěsti —, tak zůstává zbožnost a mravní čestnost i v neúhledném rouše hlavní ozdobou člověka a nespornou chloubou té společnosti, která ho jí naučila, katolické církve. A v tomto vzrůstající sebevědomí zaručuje také lepší budoucnost národů v celku, i když tu a tam zůstanou pustiny.

*

H a b e š.

Také jedna z našich katolických nadějí, jeden kamínek v budoucím skvělém relikviiři katolické Afriky. Na měsíc leden 1938 jest úmyslem Apoštolátu modlitby návrat všech habešských křesťanů v jednotu církve. Do vítězství italských zbraní vládla tam kopticko-ethiopská státní církev, schismatická směs křesťanství a různých pověr, nepřátelská moslimům i obojímu vyznání křesťanskému. Pohané a modláři byli v opovržení, a jen takto, že úřední církev o ně hrubě nedbala, mohli misionáři křesťanští mezi ně vnikati.

Spojením dobytých zemí s dosavadní državou italskou v Africe přibýlo sice tomuto správnímu celku mnoho mohamedánů, misijní činnosti, jak známo, nejvíc odporujících, ale udělená svoboda všech náboženských vyznání umožňuje katolickým misionářům použití co nejvíce zlepšených spojení v území. Nově získaným občanům koptického obřadu se tento obřad ponechává dále.

Ovšem, jako italské obsazení země dosud naráží na odpor — v politice neuznání Anglie a j. působí nemalé závary —, tak ani misijní práce tu nebude bez obtíží, jelikož předsudky proti „Římu“ po staletí živeny a vštěpovány.

★

Z ruské emigrantské dogmatiky.

V rozpravách o ruské věrouce často jmenovaný protojerej Bulgakov, ostrý protivník katolictví, učí, že vedle božstva jest ještě tajemná sv. Sofia, moudrost, která je s Bohem a v Bohu, jej miluje a od něho jest milována. Toto velké Cosi se dává ve tvorstvu, které se takto stává obrazem božstva a bylo schopno Boha zploditi.

I v člověku je cosi tajemného, vedle dvou součástí třetího, božského, co je s Bohem a v Bohu.

Bulgakov přednáší tento odvar gnosticizmu na ruské duchovní akademii v Paříži, poddané církvi t. z. eulogijské. Metropolita Evlogij je totiž v čele toho směru mezi emigranty, který odsuzuje spojení církve se státem, jak nastalo za Konstantina V., kdy „se církev stala státní a stát církevním“, a tím více caesaropapismus Petra V., žádá návrat k době předkonstantinské (!), jde tedy obvyklou cestou radikálních reforem, aniž se dobře ví, jak to vlastně bývalo. Odmitá účast církve ve věcech státních, ale i účast státu ve věcech církevních (jak je to možno u státních občanů?), ale důsledně se zřiká také vši podpory od státu. Odmitá však také veškeré sblížování s církví katolickou, která chce se státem spolupůsobiti. Jest pro konstituční monarchii nebo i pro republiku. Evlogij odloučil se také od vrchního vedení ruského a podřídil se patriarchu ekumenickému, který jej učinil svým exarchou.

Nauka Bulgakova prohlášena r. 1936 vrchním vedením za bludnou, a Evlogij vyzván, aby proti ní a jejímu původci podle toho zakročil. Ale Bulgakov přednáší dál.

★

nn. — Pobělohorská Olomucensia. (Č. d.)

Srpen, 5. 1648. Brno. Faráři strážnickému. Je-li hřbitov společný katolíkům i nekatolíkům po konsekraci, není to violatio, nýbrž stačí pouze jej vykropiti svěcenou vodou. Připojená nová polovice hřbitova má býti vysvěcena biskupem. Nutí-li však potřeba k pochovávání hned na nově připojené části hřbitova, stačí vykropiti ho svěcenou vodou. Konsistoř neschvaluje žádost o povolení kratšího, uherského ritu.

Srpen, 7. 1648. Brno. Melicharu Fr. Nitrixovi, faráři v Budišově (sev. Morava). Mladý nekatolík v Hofu chce uzavřít sňatek s dcerou konšela z Budišova. Konsistoř může dispensovati jen v případě snoubenců katolických, nemůže tudíž v tomto případě vyhověti.

Srpen, 8. 1648. Brno. Faráři v Ivančicích. Farníci mu nechťejí opatřiti zdravějšího bytu. Konsistoř jest ochotna dáti mu jinou, zdravější faru, kde by si mohl napravit zdraví.

Září, 2. 1648. Brno. Collaltovi. Adam Ignác Oskerius, t. č. farář v Brtnici si stěžuje stran desátků. Konsistoř mu odpovídá, „dass das gegebene Privilegium non dandi parocho decimas sintemahl ab acatholico domino, qui aliquid ab ecclesia abalienandi incapax fuit ac abalienare non potuit, nisi assentiente episcopo seu loci ordinario, quod hic non factum“, proto všechno dosud v této věci učiněné jest neplatno.

Ríjen, 6. 1648. Brno. Konsistoř doporučuje věřícím, by vzývali sv. Šebestiána, Rocha a sv. Rosálii o pomoc proti moru.

Ríjen, 28. 1648. Brno. Dosvědčuje se, že Filip Osterhuber, kněz diecése frisinské, v různých farnostech působivší „se virum apostolicum non tantum verbo, sed etiam exemplo indefesse habuerit in convertendo multas animas“.

Leden, 18. 1649. Brno. Paní Žerotínové a Valeriánovi Podstatskému.¹⁾ Křištof Orlík sv. p. z Lazisky byl kanonicky instalován pro Valaš. Meziříčí, Krásno a Rožnov. Ať jej respektují jako faráře, protože „nach begangener abscheulichen Rebellion, auf dem Bischofen zu Olmütz als Lehensfürsten, auf dem Erb aber Ihrer Mayestät als Landesfürsten devolviret, so ebenfalls wie auf andern Rebellanten Gütern geschehen, die Jura Patronatus dem selig. H. Cardinal von Dietrichstein als Bischoffen zu Olmütz undt dessen in Stift Successoribus übergehen“.

Totéž rozhodnutí učinila konsistoř na liechtensteinském patronátě na zkonfiskovaných statcích: Šumperk, Mor. Třebová, Trnávka, Zábřeh, Ruda a Koldštýn.

Březen, 5. 1649. Brno. Faráři drnholeckému. Tyffebach²⁾ žádá o faráře pro Troskotovice až dosud z Drnholce administrované. Konsistoř by to raději viděla, než aby jednou měsíčně byla v Troskotovicích sloužena mše sv., avšak farář má vyšetřiti, bude-li moci v Drnholci býti živ, bude-li troskotovické desátky dostávati tamní nový farář.

Březen, 24. 1649. Faráři v Mor. Krumlově. Hostěradice jsou opuštěny, proto jsou administrovány a k lepší podpoře administrátora „semper Cadaviensis ecclesia pro meliori sustentatione eidem adiuncta fuit...“ Jelikož není zatím žádného kněze, jenž by se mohl v Hostěradice uvázati, tedy ať se jich ujme děkan krumlovský, dokud nebudou moci někoho do Hostěradic presentovati.

¹⁾ Jiří Val. Podstatský z Prusinovic (1613—88), pán na Veselíčku, Bartošovicích, Slavkově a St. Vsi. Pilňáček, U. d., 276, druhý rozrod.

²⁾ Rudolf z T. Viz Hosák, Mistopis, III, 244.

Duben, 29. 1649. Brno. Panu Vratislavovi. Domáhá se desátků patřících ke „Kreuzhofu“ na St. Brně, které jsou odváděny z Moravan.¹⁾ Konsistoř mu sděluje, že farář je má již 10 let „necnon antecessores ipsius licet (in abominabili rebellione omnino expulsi et) ante annis 19 violenter invasi decimisque vinalibus (spoliati fuerint) ab Elia Schmid, quondam arendario dicti „Creuzhof“ dandoque tempore abominabilis rebellionis, ubi omnia bona ecclesiastica inter laicos haereticos erant divisa) decimae ad parochiam redierunt ac per sententiam adiudicatae fuerunt.“ O tom jsou v kons. archivě doklady.

(1649?). Hraběti z Náchoda.²⁾ Odpověď na presentaci Fr. Jana Ferraria, O. Praed., na faru v Bystřici-Jimramově. Právo presentovati (aspoň u Bystřice) náleží biskupu olomouckému, kterýž názor počal uplatňovati před 3 roky Karas z Rhombštejna.

Prosinec, 20. 1649. Brno. Vrchnosti v Uh. Brodě.³⁾ Hrabě žádal o doklady, že biskupu olomouckému byly cí. výnosem zaručeny desátky na konfiskovaných statcích. Měl mu to expedovati administrátor (biskupství?).

(1649?). Protokol s Petrem Wlockiem, farářem v Mor. Budějovicích. 1. Byl presentován v r. 1629 kard. Dietrichsteinem jako biskupem olom. na Valašské Meziříčí. 2. Sekretář kardinálův přinesl biskupovi k podpisu listinu o investituře „quasi ad praesentationem Illustrissimi Domini Balthasari de Zierotin,“ ale biskup listinu právě proto roztrhl. 3. Dietrichstein prohlásil, že on je „tanquam episcopus Olomucensis eiusdem parochiae cum aliis ecclesiis patronus et legitimus collator.“ Kardinál potom poručil napsati jiný dekret „non ad praesentationem Illustrissimi Domini de Zierotin,“ nýbrž „harum ecclesiarum parochialium ius patronatus ad Nos tanquam episcopum Olomucensem pleno iure spectare dignoscitur.“ 4. Po instalaci obdržel possessionem realem „ad mandatum Domini Eminentissimi, tacente et non reclamante Domino Balthasaro de Zierotin.“ Potom se dostal svědek za faráře do Přerova.

Leden 26. 1652. Brno. Bohuši Václ. ze Zástřizlů. Není přípustno zbaviti jednou již investovaného faráře fary anebo mu dáti výpověď. (Petr Ostresius.)

(P. d.)

¹⁾ Od r. 1644 působili v M. maltézi ze St. Brna. Slavík, Brněnsko (Vlastivěda mor.), 211,

²⁾ Ferdinand Leopold. Jan Čejka z Olbramovic dostal řeč. panství po zemř. Zikm. z Plesu. Prováděcí závěti nechali 4 patronátní fary kard. Dietrichsteinovi, jenž je (1613) předal Čejkovi pod podmínkou, že je bude osazovati jen katol. kněžími. Volný, Kirch. Top. Brünn. Diöz., II, 291.

³⁾ Lev Vil. z Kounic. Hosák, U. d., IV, 422.

Vědecký a umělecký.

iv. — Kierkegaard o životní pravdě.

Dvaadvacetiletý dánský myslitel napsal do svého „deníku“ pozoruhodná slova o nezbytné potřebě mravního pravidla pro život. „Co mně vlastně schází, toť, abych i sám sobě ujasnil, co mám konati, ne však co mám poznati, leč snad pokud poznání musí předcházeti každé jednání. Na tom záleží, abych pochopil své určení, abych viděl, co Bůh vlastně chce, bych to konal; jedná se o to, abych našel pravdu, která je pravdou pro mne, abych našel ideí, pro kterou chci žítí a zemřítí. Co mně k tomu pomůže, kdybych objevil tak zv. objektivní pravdu, kdybych se propracoval systémy filosofů a kdyby se žádalo, zjednal si o nich přehled... kdyby to pro mne samého a pro můj život nemělo žádného hlubšího významu? Čeho potřebuji, bylo by toto: vésti plný lidský život a ne jenom život poznání, takže bych tím dospěl k tomu, abych založil svůj myšlenkový život na něčem, co by nebylo mým vlastním, nýbrž co souvisí s nejhlubšími kořeny mé bytosti, kterou jsem takřka srostlý s božským, abych na něm pevně visel, i když veškerý svět se shroutí. Ejhle, toť to, co mně schází, a o to se snažím.“

Dospěl K. k této pravdě, jenž přece objektivní pravdou opovrhoval?

*

iv. — František Brentano o rozjímání.

V jednom dopise, který poslal B. svému žákovi Karlu Stumpfovi, pozdějšímu psychologu při berlínské universitě, jsou pozoruhodná slova o velikém významu rozjímání pro duševní život: „Kdo nerozjímá, zdá se mi, že sotva žije, a filosof, který nepěstuje a nekoná rozjímání, nezasluhuje toho jména, není žádným filosofem, nýbrž jen vědeckým nádeníkem a mezi filistry nejvíc filistrovský. Nenechte se ve svém rozhodnutí probůh ničím zviklati, denně věnovati malou chvíli rozjímání. Nevěrnost k předsevzetím, která vám Bůh vnukne, by se trpce vymstila. Navždy by vám zvadl snad nejkrásnější květ života, který se teprve z polovice rozvinul. Kéž bych vám mohl vyjádřiti, jak nekonečná byla by tato ztráta! Nemohu toho, avšak to vám vpravdě dím, že bych raději veškerou svou učenost (allen meinen gelehrten Kram) roztrpal do větru, ano že bych raději zemřel, než abych se zřekl rozjímání.“ (J. Hessen: Briefe an Suchende, Irrende, Leidende. 1936. Str. 42, 43.)

Rozjímání konal B. i po své apostasii, jak dosvědčuje Stumpf sám. Tento berlínský psycholog píše v malé autobiografii. „Vědomí, že náš život má vlohy pro nekonečnost (auf Ewigkeit angelegt ist), mne po celý život neopustilo.“ Příroda se svým řádem a účelností poukazuje k něčemu vyššímu, k Bohu. „Jistě nebyly to úzkoprsé egoistické pohnutky, které muže jako Lessinga, Kanta, Goethea, neméně Lotze-a, Fechnera a Brentana vedly k tomu, aby se takových ideí přidržovali, nýbrž úcta a vážnost k nekonečnému v nás a ne-

smyslnost světa, v němž jedině opravdu hodnotné se jenom vynořilo, aby stále zase a posléze vůbec zmizelo.“ (Hessen: *Der deutsche Genius und sein Ringen um Gott*. 1936. Str. 119, 120.)

★

hd. — Hvězdná obloha v lednu 1938.

Na západní obloze blíží se v této době k obzoru znak a ozdoba letních nocí, velký trojúhelník Vega v Lýře, Deneb v Labuti a Attair v Orlovi. Vega a Deneb jako hvězdy cirkumpolární čili obtočnové neklesnou vlastně nikdy pod obzor, přiblíží se k němu jenom hodně blízko, můžeme je tedy na severní straně oblohy viděti jen za zvláště výhodných okolností. Velký Vůz prochází o 6. hodině večerní zrovna poledníkem na severní straně oblohy. Mezi ním a Vegou vine se dlouhé tělo Drakovo, jehož hranatá hlava jest v sousedství Vegy.

Na jižní obloze vidíme před sebou souhvězdí Pegasa, Velký Nebeský Stůl, který o 6. hodině večerní již prošel poledníkem a ocitl se na jihozápadní straně oblohy. Pod ním jest důležitý jarní bod, jehož místo můžeme nyní pohodlně zjistiti dle návodu, který byl udán v minulých sešitech. Od Pegasa k východu se táhne mírný oblouk Andromedy, nad jejíž prostřední hvězdou jest ona slavná spirálovitá mlhovina Andromedy. Kukátkem ji uvidíte zcela jistě. Andromeda nám ukazuje na východ cestu do souhvězdí Persea. Nejbližší hvězda v Perseovi, sousedící s Andromedou, jest Algol. Algol jest zvláštní hvězda proměnlivá a přímo vrtošivá. Jest asi tak jasná jako hvězdy Velkého Vozu, ale v jistých dobách jeho záře silno klesne, ovšem že zase se pak vrátí. Tvrdí se, že Algol má tmavého průvodce, který se v jistých dobách staví mezi nás a Algola a tak nám ubírá jeho záře. Pod Andromedou je napřed malinký Trojúhelník a pod tímto důležité souhvězdí Skopce-Berana, v němž byl před dvěma tisíci let jarní bod.

Na východní straně oblohy vystupuje nad obzor 6 zimních souhvězdí jako šestiúhelník. O 6. hodině večerní není tato skvělá společnost ještě úplně pohromadě. Schází ještě její nejvzácnější člen, totiž Sirius, jenž vyjde okolo 7. hodiny večerní. Okolo 6. hodiny večerní vyplňují jihovýchodní část oblohy tato skvělá zimní souhvězdí: Nejbližší k polárce jest rozložen Vozka-Auriga a v něm bílá zářící Capella-Kozička. Ukazuje nám cestu k ní oblouk Andromedy, prodloužený přes Algola a Persea. Také oje Malého Vozu, když je prodloužíme přes polárku směrem jihovýchodním, ukáže nám cestu ke Kozičce.

Směrem jihovýchodním od Vozky jest výrazný Býk a v něm červený Aldebaran a u něho skupina skvělých hvězd, tvořící podobu velkého V, jsou to Hyády, kdežto směrem k poledníku nás vítají líbezná Kuřátka-Plejády, neboli prostě řečeno Sedmihvězdí. Směrem severovýchodním od Vozky jest velké souhvězdí Blíženců-Gemini, v podobě velkého obdélníku. Zářív v něm skvělý Kastor a Pollux, Kastor jest menší a jest blíže směrem k polárce. V tomto souhvězdí jest bod, v němž slunce dosahuje své nejvyšší polohy nad rovníkem, při letním slunovratu dne 21. června. Pod těmito třemi jmenovanými souhvěz-

dími leží velký a skvělý Orion, v podobě velkého, poněkud roztaženého obdélníku. Severní krátká strana tohoto obdélníku jest ukončena na severovýchodním konci červenou jasnou hvězdou Beteigeuze. V dolní krátké straně jest na jihozápadním konci bílo-modrá hvězda, zvaná Rigel. Uprostřed Oriona jsou tři jasné hvězdy, od sebe stejně vzdálené. Nazývají se Jakobova hůl. Těmito třemi hvězdami prochází nebeský rovník, který jest od polárky všude stejně vzdálen. Tuto vzdálenost nám představuje přímka, spojující polárku s Jakobovou holí. Pod souhvězdím Blíženců září bílý skvělý Prokyon čili Malý Pes, na rozdíl od Velkého Psa čili Siria, který vychází až po 6. hodině. Nyní sobě tyto skvělé hvězdy spojíme přímkami takto: Spojíme přímkou Capellu-Kozičku s Aldebaranem v Býkovi a s Kastorem-Polluxem v Blížencích. Pak spojíme Aldebarana s Rigelem v Orionovi a Kastor-Polluxa s Prokyonem v Malém Psovi. A naposled spojíme ještě Rigela a Prokyona přímkami se Sirem. Těmito šesti přímkami jsme utvořili dosti pravidelný šestiúhelník, který ve svém nitru obepíná nejkrásnější část celé hvězdné oblohy.

Z ekliptikálních souhvězdí zapadá zrovna Kozoroh, k němu se druží pod Pegasem Vodnář, pod Pegasem a Andromedou zrovna procházejí poledníkem Ryby a v nich jarní bod. K poledníku blíží se od Východu malý Beran-Skopec, dále asi uprostřed jihovýchodní oblohy skvělý Býk s Aldebaranem, s Kuřátky-Plejádami a s Hyádami, nejdále k východu souhvězdí Blíženců s Kastorem a Polluxem.

Z oběžnic jest Merkur před východem slunce na východní obloze. Dne 20./I jest od slunce nejvíce vzdálen, něco přes 24 stupně. Vyzbrojíte-li se trpělivostí a dobrým kukátkem, můžete jej za výhodných podmínek okolo 7. hodiny ranní viděti.

V e n u š e jest neviditelná. Jest za sluncem a bude dne 4. února v horní konjunkci se sluncem. — M a r s jest na západní obloze a zapadá večer po 9. hodině. — J u p i t e r jest rovněž ještě na západní obloze, ale jen kratince jej lze ještě viděti, poněvadž bude 29./I v konjunkci se sluncem. — S a t u r n jest v Rybách, v blízkosti jarního bodu a zapadá po 10. hodině večerní.

Pěkné pohledy nám poskytne srpek přibývajícího měsíce, když na začátku ledna 1938 bude večer po západu slunce procházeti v blízkosti oběžnice sice dne 3. ledna hodinu po západu slunce bude uzounký srpek měsíce procházeti vedle Jupitera — ovšem že velmi nízko nad jihozápadním obzorem — a dne 6. a 7. ledna okolo 7. hodiny večerní napřed vedle Marsa a pak vedle Saturna.

Dne 3. ledna 1938 o 9. hodině dopolední SEČ (středo-evropského času) dospěje naše země k onomu bodu své dráhy okolo slunce, v němž bude slunci nejbližší. Říkáme tomu přísluní: perihélium. V tu dobu jest naše země od slunce vzdálena jenom 147 milionů km. V odsluní: aphélium, na začátku července, jest země od slunce vzdálena 152 milionů km.

Slunce vstupuje dne 20. ledna ze znamení Kozoroha do znamení Vodnáře, ale vlastně ze souhvězdí Střelce do souhvězdí Kozoroha.

Vychovatelský.

Generál Franco o školství španělském.

Zástupci katolického zpravodajství v Americe pravil o úkolech nového státu, jež buduje, m. j.: Na všech universitách bude vyšší náboženské vyučování. Potřeba katolické university nebude, jelikož naše university všechny jsou katolické a budou mít vyšší náboženské vyučování rázu filosofického.

Tato věta jest v nejedné příčině pozoruhodná. Předně: všechny španělské university jsou prý katolické. Ovšem, podobně jako na př. italská nebo i bývalé rakouské. A co vidíme v Itálii i dnešním Rakousku? S nesmírnými nesnázemi udržuje se katolická universita milánská, a s nesmírným úsilím se pracuje o katolickou universitu v Salzburku.

O této několik slov zvláště. Jak daleká jest ještě cesta k jejím začátkům, nevědí snad ani ti, kteří je připravují; vědecké kursy dosavadní, skoro vesměs theologicko-filosofické, nejsou universita! Není a nebude asi dosti peněz na universitu, i kdybychom od (nejdražší) fakulty lékařské odezírali, neboť filosofické, právnické a přírodovědné bude nezbytně potřebovati (theologická tam již je, zbytek bývalé benediktinské university). Pouze duchovědné stolice nepostačí, má-li se universita jako výchovná úředníků a učitelů udržeti.

Na štyrském sněmě jednáno též o zemském souhlase a příspěvku (ačkoli Št. Hradec celou státní universitu má). Rokování bylo velmi zajímavé, a to hlavně řeči prvního řečníka, p a s t o r a K o c h a, který by ji vítal jako hráz proti nevěrectví, ale pochybuje, že v tom boji zvítězí, ačkoli jest přesvědčen, že ozdravení jest možno jedině návratem (Besinnung) ke kříži, jenž jest základem Evropy, bez něhož se Evropa rozpadne. Napověděl, že si představuje universitu vedenou v smířlivém duchu benediktinském a očekává odtud sblížení obou vyznání.

Benediktini, rakouští i němečtí, skutečně nejvíc o universitu pracují, avšak naděje, že by ji „bohaté“ kláštery jejich mohly vydržovati, jest lichá. Byly-li už před válkou řeči o jejich „báječném“ bohatství právě jen bájemi, jsou jimi teď tím více. Jestliť vůbec známo a úředně povoleno, že jsou na př. nuceni prodávati ze svých uměleckých pokladů do ciziny, a jeden z nejbohatších (na lesy a dříví), lambrechtský ve Štyrsku, byl nucen úředně se s dlužníky vyrovnati; Maria Zell dříve k němu přivtělená stala se nyní samostatným opatstvím. G. Franco svými slovy, že všechny jejich university jsou katolické, chtěl ostatně snad také naznačiti, že třeba také trochu p e v n é r u y nad universitami, aby se nevyskytovaly takové židovské nebo jinak pokrokářské sprostáčky, jakých se dopouštěl ještě do nedávna ve Vídni (!) proti křesťanství žid-prof. filosofie Schlick, konečně býv. posluchačem zastřelený.

Franco také mluvil o lidech, kteří myslí, že mravní a náboženské vzdělání jest jen pro děti, pro obecné a nejvýš pro střední školy — na naše školství a jeho reformatory jako ušito!

Hospodářsko-socialní.

Vánoční stromek

se po prvé oznamuje r. 1605 z (něm.) Strasburgu. Původ není dosud objasněn. Horníci z Harze jej přinesli do Norska. Dansko jej zná od polovice předešlého století, Francie od války 1870/1, severní Italie teprv od začátku t. století, fašisté ho nechtějí, an prý není lidový. Veřejné vánoční stromy přišly k nám z Ameriky v posledních letech.

Moricek se před stromkem táže maminky: Mutti, haben die Christen auch Christbaum?

Je to část dobročinnosti, část často zvrhlá. Nadílka kolem Nového roku byla již u starých Římanů. Nadílka dětí dala se o sv. Mikuláši; protestantismus ji zatlačoval nadílkou vánoční.

Mnozí stromek div neodsuzují, horujíce pro jesličky. Ano jesličky jsou pěkné, k d y ž jsou pěkné. Avšak takové si opatření není tak snadno jako stromek, třebaš tím stromkem byla tolikrát jen smrková nebo jedlová chvojka, větvička! Pohanského není ve stromku pranic. Pohansky (a židovsky) zneužívati bylo by lze i jesliček přiměřeně upravených! Bramarbas proti stromku je zcela zbytečný.

Vánoční rozjímání

budiž u každého z nás nařízeno nejen na všeobecnou povinnost, dávatí každému, co mu patří: Bohu, co jest božího, bližnímu, co jest bližního, ale důkladněji, na určité dávky. Milosti dává vlastně jen Bůh. Člověk z přebytků dávatí má. Zvláště pak dávky = d l u h y.

Váncní účet ztráty a zisku vůči bližnímu je správný jen potud, pokud se nehalí jen v čestné, hřejivé roucho d o b r o č i n n o s t i, ale obrací také podšívku dluhů a povinností. Podle možnosti, ovšem.

Předeevším s p r a v e d l i v á m z d a! Pravého pojmu o ní nedá nám vždycky průmyslový a obchodní odhad. Chudák potulný (arci ne vždy bez vlastní viny potulný) drotár dostal by snad za každou správkou, co by uznal přesný odhad práce a drátu. Mohl by vždycky z toho býti živ — nemluvě o ostatních potřebách?

Láska k bližnímu tak neodměřuje. Je velká škoda a hanba křesťanů, že slovo „láska k bližnímu“ se tak neváženě opotřebovalo.

Přesná bilance, ale také přesné vyrovnávání! Kolik bídy a starostí by mohly zameziti na př. útlocitné paničky, „působící“ v nádherných úborech na dobročinných slavnostech, kdyby těm, kteří a které je tak vyzdobili, zaplatily a zaplatily v č a s !

Č e k á n á s v ě t š í d r a h o t a, jak mnozí předpovídají? Po devalvaci koruny byl lid balamucen, že drahota nestoupne, stoupati n e s m í, na to jsou taďy úřady atd.. A ejhle! ona s úřady i bez úřadů stoupala a stoupá, buď ve vyšších cenách nebo v menších porcích. Mnohé zdražování by si pořádní občané předešli smluveným řádným placením. Arci, nemůže nikdo takovému občanu zaručiti, že mu erár úspory nějak nevezme, neboť majetek jest (prý) krádež, a erár odjakživa takové krádeže vyrovnává, jako kterýkoli komunista.

Politický.

U n á s.

Pověsti o novém zamíchání na vládních místech, o výměně nebo záměně ministrů, o obnově čerstvými silami se neuskutečnily. Ani ta nejhlavnější, o snížení počtu ministrů v zájmu úspor a v zájmu snadnějšího a rychlejšího úřadování. Ba nár. soc. Klofáč myslí, když se po ministru žádá, aby řádně ministroval a vedle toho své osobní práce a různé čestné na něj vznášené úkoly jak se patří konal, že by měli býti jako jinde státní tajemníci, totiž vedle ministrů nejvyšší úředníci, kteří by za plat dávali rozum a práci vládní. Ovšem, co má Amerika, Anglie atd., měli bychom míti i my!

V Bratislavě byly přede dvěma lety demonstrace proti židům („Golem“), letos 9/11 proti počestování university a j. Heslo bylo: „Na Slovensku po slovensky!“ Nespokojenost se v státech ovšem neráda vidí, zvláště na Slovensku, a to od věčně nespokojených Čechů v království. Morava, jak z novin známo, je často nespokojena s pražským centralismem hospodářským; že by Slovensko nemělo proč býti nespokojeno, mohli by rozhodnouti jen ti, kteří poměry dobře znají.

Předseda luďáků A. Hlinka nepřijal pozvání na zlínský kněžský den 15. t. m., an (podle „Slováka“) „nesúhlasí s politikou českých knězův a najmä ne so sovietskym niektorých ich vynikajících členov.“ Ale přijedou prý někdy zvlášť. — Ďas ví, odkud se napájí ten stále živý pramen o českém bolševictví, pomyslí si mnohý. Dr. Jehlicska sám by toho všeho nesvedl. Ovšem sbírky pořádané českými nejen komunisty, nýbrž i vysokoškolskými profesory (Kabelík atd.) pro španělské republikánské vrahy nevinných lidí ve Španělsku, sympathie všech mimoklerikálních novin českých s nimi a s jejich soudruhy v Mexiku a v Rusku nemohou vyvolávatí přesvědčení jiného! Nepřetvářujme se, po př. nevěřme přetvářce!

Č í n a a J a p o n s k o. *

Důležitý oddíl války dobytím hlavního města Nankinu dokončen. Na jak dlouho? Přesila technická ovšem zůstane ještě dlouho.

Číňané jsou sice zvyklí válčiti a válku snášeti. Vždyť jejich loupežné hordy jim pokoje nedají, a jejich generálové, z nichžto hned ten hned onen dostává chuť býti císařem nebo presidentem neb aspoň úředním knížetem, rovněž tak. Nyní, kdy měli ukázati, co dovedou, dokázali to. Možná, že neunavný Čankajšek, kdyby se mu dopřálo času, by dovedl zavésti pořádek, jehož Čína od staletí nemá, ale je to pochybno. Sympathie světa, laciné ovšem, jsou na její straně, neboť jsou v Americe i v Anglii, jež udávají tón a v tomto případě značí obavy o další kořistění ze slabé Číny, kdežto silné Japonsko budi obavy ze soupeřství, jehož Anglie nesnese; přímo na válku snad ještě nemyslí, neboť tak roztáhaná říše má pro ten případ mnoho slabin.